ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1
JEUDI
1er SEPTEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.404 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 70e ANNEE — N° 18.404

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՖՈՆՏԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀՆ Է ԱՐԵՒՇԱՏ ԱՒԱԳԵԱՆ

Օգոստոս 29-ին նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան հանդիպում ունեցած է Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ բարձրաստիճան հոգեւորականներուն հետ։ Ան գոհունակութիւնը յայտնած է կաթողիկոսական տեղապահին ժողովրդավար եւ օրինական կարգերով կատարուած ընտրութեան համար եւ ըսած է թէ վստահ է որ յարգելով աւանդութիւնը, Եկեղեցին մօտ ժամանակէն կաթողիկոս կ'ընտրէ ամէնէն արժանաւորը։ Ելոյթ ունեցած են տեղապահ Թորգոմ Արք., Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ., Պոլսոյ պատրիարքը Գարեգին Արք., Արարատեան թեմին առաջնորդը եւ փոխ-նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան։ Հանդիպումին ներկայ գտնուած են նաեւ Խորհրդարանի նախագահ՝ Բ. Արարքցեան, վարչապետ՝ Հ. Բագրատեան, Պետական Նախարար՝ Արմենակ Ղազարեան։

***

Վարդգէս Պետրոսեանի ողբերգական մահէն ետք թափուր մնացած Մշակ. Ֆոնտի նախագահութեան նշանակուած է Արեւշատ Աւագեան։ Ան բանաստեղծ է ու նկարիչ։

***

Վազգէն Ա.ի վախճանման առիթով Լ. Տէր-Պետրոսեանի անունով ցաւակցական հեռագիրներ ստացուած են Իրանի նախագահ Ռաֆսանճանիէն, Ղազախստանի նախագահ Նազարպայեւէն։

***

Հայաստանի Կեդր. դրամատունը ԼՂՀ-ի Կեդր. դրամատան յատկացուցած է 1.2 միլիոն դրամ արժողութեամբ ժամանակէից սարքեր։ Անոնք Երեւանի դրամատան նախագահ Բագրատ Ասատրեանի կողմէ յանձնուած են ԼՂՀ-ի իշխանութիւններու ներկայացուցիչներուն։

***

ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

Օգոստոս 29-ին Հայաստանի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբը ղեկավարութեամբ Ճգնաւորեանի եւ մասնակցութեամբ Լ. Արաջեանի, հոգեհանգստեան համերգ տուած է։ Ներկայ գտնուած են Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, կաթողիկոսական տեղապահ Թորգոմ Արք., թեմերու առաջնորդներ, պաշտօնական ներկայացուցիչներ, դիւանագէտներ ու Հայաստանէն ու արտասահմանէն անձնաւորութիւններ։

***

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՆԻՍՏ

Օգոստոս 29-ին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի նախագահութեամբ «Հայաստան» հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդի նախագահութեան նիստը քննարկած է տարուած աշխատանքը եւ Սեպտեմբեր 17-18-ին գումարուելիք ժողովին առնչուած հարցեր։ Ներկայ եղած են խորհուրդի նախագահութեան անդամներ Բ. Արարքցեան, Հ. Բագրատեան, Գ. Յարութիւնեան, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, Հ. Յովնանեան, Լ. Սիմոն եւ այլ անձեր։

***

ԳԵՐԳ. ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏ

Օգոստոս 29-ին Էջմիածնի մէջ, կաթողիկոսական տեղապահ Թորգոմ Արք.ի հրաւէրով, Գերագոյն հոգեւոր խորհուրդի նիստ գումարուած է. քննարկուած են յաջորդ կաթողիկոսին ընտրութեան կազմակերպումին հարցը եւ եկեղեցական շարք մը խնդիրներ։

***

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Վարչապետ Հ. Բագրատեան ընդունած է Լիբանանի Պետական նախարար Շահէ Պարսումեանն ու խորհրդարանական Խաչիկ Պապիկեանը. անոնց հետ քննարկուած են հայ-լիբանանեան տնտեսական յարաբերութիւններու զարգացման հարցերը։

***

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԱԴՐԱՄԻ ՖՈՆՏԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 29-ին Միջազգային տարադրամի Ֆոնտին պատուիրակութեան հետ հանդիպում ունեցած է Տնտեսութեան նախարար Արմէն Եղիազարեան։ Պատուիրակութեան անդամները մասնաւոր հետաքրքրութիւն ցոյց տուած են Հայաստանի ելմտական քաղաքականութեան, դրամի շրջանառութեան կարգաւորումին եւ տնտեսական այլ գործօններու հանդէպ որոնց շնորհիւ կարելի եղած է կասեցնել տնտեսական անկումը, զայն կայունացնել եւ նոյնիսկ որոշ աճ արձանագրել։

***

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՕՇԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Վազգէն Ա.ի յուղարկաւորութեան համար Երեւան ժամանած վրացական պատուիրակութիւնը Օգոստոս 29-ին այցելած է Օշական, Մեսրոպ Մաշտոցի շիրիմը։ Ապա անոնք այց մը տուած ու ծաղիկներ զետեղած են Վարդգէս Պետրոսեանի շիրիմին։

***

ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԵԱՆՔԸ ԲՆԱԿԱՆՈՆԱՑԱԾ

Հայաստանի Թիֆլիսի գործավարը Լեւոն Խաչատրեան յայտնած է թէ Աբխազիոյ պատահարներուն պատճառով ազգամիջեան յարաբերութիւններու ձգտուած մթնոլորտը աստիճանաբար սկսած է կայունանալ. միջոցներ կը ստեղծուին գաղթած բնակչութեան, նաեւ Հայերու հոն վերադարձին։ Ան ըսած է թէ խմբական բնակչութեան միւս վայրերուն մէջ հայութիւնը որեւէ ճնշումի ենթակայ չէ։

***

ՀԱՅ-ԵՒԻՐԱՆԵԱՆ ԿԱՊԵՐ

Օգոստոս 30-ին փոխ-նախագահ Գագիկ Յարութիւնեանի նախագահութեամբ հայ-եւիրանեան կապերու համակարգման յանձնաժողովը քննարկած է Արաքսի կամուրջին շինարարութեան, փոխադարձ գործակցութեան եւ այլ հարցեր։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԱՄԱԿ ԼԵՀԱՍՏԱՆԷՆ

Լեհաստանի հայութեան մասին ընդհանրապէս անցեալ ժամանակով կը խօսինք. անհետացած բարգաւաճ գաղութի օրինակ որպէս, ամէն առիթով կը յիշենք Լվովը։ Մեզմէ շատերուն համար խօսքի նիւթ ըլլալու չափ իսկ հայութեան փշուր չէ մնացած այդ երկրին մէջ։

Այս, կամ ասոր մօտ կարծիքի տէրերու համար ի՜նչ անակնկալ է նամակ մը որ կը հասնի Քրաքովիայէն ու կ'ըսէ թէ ոչ միայն Հայեր, այլեւ հայկական կազմակերպութիւն կայ հոն։

Այդ նամակը գրուած է Օգոստոսի առաջին օրը, Քրաքովիայի "Հայ մշակութային ընկերութեան" պաշտօնական թուղթին վրայ, ֆրանսերէն։ Ուղղուած է «Յառաջ»ի խմբագրութեան։ Կ'ըսուի թէ նպատակն է Ֆրանսայի եւ Լեհաստանի հայ գաղութներուն միջեւ շփում հաստատել։ Հոն կը կարդանք որ Քրաքովիայի համայնքը աւելի քան 600 հոգիէ կը բաղկանայ. անոնք հիմնած են հայ մշակութային ընկերութիւն մը որուն գործունէութեան մաս կը կազմեն Լեհահայերու միջեւ հանդիպումներ, Հայաստանի մասին ցուցահանդէսներ, տեղական հեռատեսիլէն Ղարաբաղի մասին հաղորդում, եւայլն։ Ընկերութիւնը կը հրատարակէ նաեւ լրատու մը որ Հայաստանի դէպքերուն մասին գաղութի անդամներուն տեղեկութեան միակ աղբիւրն է։ Եւ որովհետեւ լեհական լրատուները Կովկասի ու յատկապէս Հայաստանի մասին իրենց հետաքրքրութիւնը բաւարարելու չափ տեղեկութիւն չեն հաղորդեր, նամակը գրեթէ թախանձագին կը խնդրէ որ «Յառաջ» ուղարկուի իրենց. ծանօթ են անոր անունին, զոր սակայն շաբաթաթերթ կը կարծեն։

Անակնկալ է Լեհաստանի մէջ - եւ ոչ մայրաքաղաքին - աւելի քան 600 հոգինոց հայութեան մը այս յայտնութիւնը. բայց աւելի զարմացնող է անոնց մօտ կազմակերպութեան երեւոյթը որ արդէն ծնունդ տուած է մշակութային ընկերութեան մը։ Լեհաստանը, վերջին տարիներուն, խորհրդային վարչակարգին դէմ ծառացող առաջին շարժումին օճախը ըլլալու հանգամանքով առաւելաբար ծանօթ էր մեր իրականութեան. այսուհետեւ կ'ըլլայ նաեւ երկիր որ կ'ընդարձակէ Հայկական Սփիւռքին սահմանները։

Այդ սահմանները լեհահայ նորայայտ գաղութով կ'ընդգրկեն նոր հորիզոններ, նոր յոյսեր ու նորոգուած հաւատք՝ կորուստներու դէմ ծառացող մեր այն ծինին հանդէպ որ յայտնապէս չի սիրեր բարօր, անխռով կեանքը...։

Թ. ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ Սամաթիոյ կաթողիկէ Անարատ Յղութիւն Եկեղեցին նորոգող բանւորները գողցած են 130 տարուան Սուրբ Աստուածածնայ նկար մը ու տեղը կեղծը ձգած։ Եկեղեցւոյ հովիւ՝ Հ. Անտոն Ճիւանեան երբ անդրադարձած է կացութեան, գողերը ըսած են թէ ծախած են նկարը։ Անոնք գողցած են նաեւ վարդապետին պատկանող առարկաներ ալ ու անհետացած։

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ կը հեռանար ռուս վերջին զինուորը, Օգոստոս 31-ին եւ այդ առթիւ Պէրլին ժամանած էր Ելցին։ Պէռլինի պատին անկումէն 5 տարի ետք, արդէն 800 հազար է նախկին արեւելեան-Գերմանիայէն եւ պալթեան երկիրներէ քաշուած ռուս զինուորներու թիւը։ «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա» անդրադառնալով այս վերջին հեռացման, կը գրէ. - «Եւրոպացիներուն համար՝ Ռուսերու տեղը արեւելեան կողմն է» ու կ'աւելցնէ, ակնարկելով ռուս զինուորներուն. - «Ո՞վ էին այս ռուս զինուորները գերմանական հողի վրայ։ Գրաւողնե՞ր, նուաճողներ, թէ ո՛չ ազատագրողնե՞ր»։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ - ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ մէջ, խաղաղութիւնը անմիջական կը նկատուի, 25 տարիներու անխնայ պատերազմէ մը ետք։ Կ'ըսուի թէ ԻՐԱ-ն (Իրլանտայի Հանրապետական Բանակ) կը պատրաստուի յայտարարելու կռիւներու վերջնական դադրեցումը։ Ծայրայեղ բողոքականները կասկած ունին որ Անգլիա զիջումներ ըրած է կաթողիկէներուն։ Յիշենք որ Ըլսթէր (Հիւսիսային Իրլանտա) Մեծն Բրիտանիոյ կցուած է 1922-ին, տարածութիւնն է 14.120 քառակուսի քիլոմեթր, վեց գաւառներու բաժնուած, բնակչութիւնն է 1 միլիոն 570 հազար որոնց 54%-ը՝ բողոքական եւ 42%-ը՝ կաթողիկէ։ Հակակաթողիկէ խտրական ընթացքը, 1968-ին պատճառ կ'ըլլար բրիտանական բանակի միջամտութեան եւ ԻՐԱ-ի կրկին զէնքի դիմելու։ 1972, Յունուար 30-ին, անգլիացի զինուորները կը կրակեն խաղաղ ցոյցի մը վրայ, 13 հոգիի մահուան պատճառ դառնալով։ Պլըտի սընտէյն է (արիւնալի Կիրակի)։ 25 տարուան ընթացքին 3166 մեռեալ եղած է եւ 36.500 վիրաւոր։

ՊՈՍՆԻՈՅ Սերպերը 96% համեմատութեամբ է որ մերժած են արեւմտեան Պետութեանց խաղաղութեան ծրագիրը (առաջին արդիւնքի մը՝ համաձայն 90% էր)։ Կացութիւնը խիստ վտանգաւոր կը նկատուի։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը կ'ամբաստանէ Ալպանիոյ իշխանութիւնները որ անկարգութիւն կը սերմանեն Պալքաններու մէջ։ «Մինչ պալքանեան բոլոր երկիրները կրնային շատ կարեւոր դեր մը խաղալ շրջանի խաղաղութեան համար, ոմանք խառնակութիւն կը գործեն» կ'ըսէ Փափանտրէու։

ՊԱԿ-Ը (Պաղեստինի Ազատագրական Կազմակերպութիւն) որոշած է բողոք ներկայացնել ՄԱԿ-ի մօտ, Իսրայէլի կատարած բաժանումին առթիւ «Պատրիարքներու դամբարան»ին (ուր, Փետրուար 25, ծայրայեղ հրեայ մը 29 մահմետական հաւատացեալ սպաննեց)։ Պատրիարքներու դամբարանը 638-էն ի վեր, երբ Արաբները նուաճած են Պաղեստինը, որպէս մզկիթ կը ծառայէ, բացի Խաչակրութեան շրջանին (1100-էն 1260) երբ եկեղեցի էր։ Երբ, 1967-ին, Իսրայէլացիները Հեպրոնը գրաւած են, մզկիթին մէկ մասը սինակոկի վերածած են։

ՖԻԼԻՓ ՏԸ ՎԻԼԻԷ, Վանտէի երեսփոխանը որ բուռն պայքար մղած էր Մաասթրիխթի դէմ, յայտարարեց թէ պատ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԻՆԸ ՃԱՌԵՐՈՒ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ

Հայ կնոջ քուէարկութեան իրաւունքի 75-ամեակն է այս տարի: Այդ իրաւունքին ան տիրացած է 1919-ին, առաջին անկախութեան շրջանին: Քաղաքացիական մշակոյթի յայտարար այդ արարքը, ընկերութեան մէջ տեսականօրէն նոյն նժարին վրայ կը զետեղէ այրն ու կինը որպէս քաղաքացի: Տեսականօրէն, որովհետեւ դժբախտաբար, օրէնքներու, կանոններու թուղթին յանձնուելու եւ պաշտօնական տուեալ դառնալու արագութեամբ չեն կատարուիր փոփոխութիւնները՝ ժողովուրդներու մտայնութեան ու կենցաղին մէջ: Խորհրդարանը, նախադահը կրնայ հաւասարութիւն հռչակել այր ու կնոջ միջեւ. բայց տակաւ կ'ըլլայ առաւելաբար օրէնքին առջեւ: Ո՞վ կրնայ պնդել որ Հայաստանցի կինը նոյնիսկ այսօր, քաղաքացիական մշակոյթի ապացոյց այդ իրաւունքին հաստատումէն երեք քառորդ դար ետք, ընկերութեան մէջ ունի փափաքելի տեղն ու արժէքը: Բնականաբար, այդ տեղն ու արժէքը չեն վերաբերիր ծայրայեղութիւններու հետանկարով ընթացող ոչ իրապաշտ ֆէմինիսմներու չափանիշներուն: Խօսքը կին տարրին ընդհանրապէս զլացուած տեղին ու արժէքին մասին է այրերու գանդուածին կողմէ, նոյնիսկ հայաստանեան ներկայի չատ բաներով «արդիական» ընկերութեան մէջ: Այս տխուր մատնանշումին մէջ, նոյնիսկ դժուար է վստահութիւն ունենալ թէ պէտք է բացառել քաղքենի վերնախաւ մը: Կայ անշուշտ լուսամիտ փոքրամասնութիւն մը. սակայն ան կը զօրէ՞ արգելք ըլլալու այս մարզին մէջ կատարելի ընդհանրացումներու. ո՛վ գիտէ: Հայաստանեան ընտանիքներու, մտայնութիւններու, ընկերութեան հետ չփումի փորձառութիւնը բաւական ժամանակէ ի վեր դադրած է անմատչելի, կամ մենաշնորհեալ ըլլալէ. ու ամէն մարդ կրնայ իր տեսածով ու ապրածով պատասխանել հարցումին...:

Նիւթին արծարծումին դրդապատճառն է հայ կնոջ քուէարկութեան իրաւունքին 75-ամեակին առիթով «Հայաստանի Հանրապետութեան» (Օգոստոս 16) մէջ լոյս տեսած ընդարձակ յօդուած մը. ան ստորագրուած է երեսփոխան Հրանոյշ Յակոբեանի կողմէ: Հ. Յակոբեան նաեւ փոխ - նախագահ է Առողջապահութեան եւ ընկ. հարցերու, նախագահ՝ Ընտանիքի աջակցութեան միութեան:

Անդրադառնալով իրաւունքին հաստատման Առաջին անկախութեան օրերուն, Հ. Յակոբեան կը յիշէ առաջին Խորհրդարանին 4 երեսփոխանուհի դէմքերը: Անոնցմէ առաջինը Պերճուհի Պարտիզպանեան - Բարսեղեանն է «հմուտ, բազմակողմանիօրէն զարգացած այդ ուսուցչուհին որ միաժամանակ աշխատակցում էր ամերիկեան խնամատարութեան կոմիտէին»: Ու դժուար չէ ենթադրել թէ ի՛նչ լարում կը պահանջէր այդ աշխատակցութիւնը, երբ, ինչպէս կը գրէ Հ. Յակոբեան «հայ գաղթականութեան հոծ խմբեր հէնց նրանց խնամակալութիւնն էին հայցում»:

Խորհրդարանին մէջ իգական սեռի Բ. ներկայացուցիչը կը կոչուի Վարվառա Սահակեան, անդամ կրթական յանձնախումբին: Երրորդ դէմքը Կատարինէ Զալեան - Մանուկեանն է (Արամ Մանուկեանի կինը) որ ըլլալով բժշկուհի, ուղղութիւն կուտար Խորհրդարանի բժշկական - առողջապահական յանձնախումբի աշխատանքներուն: Քառեակին վերջին անունը Տիանա Աղաբեկ - Աբգարեանն է որ 1919-ին նշանակուած է Հայաստանի Ճափոնի դեսպան:

Գրելէ ետք թէ Հայոց պատմութեան ամբողջ ընթացքին կինը միշտ գանազանուած է իր ձեռներէց, հաստատակամ կեցուածքով ու գործնականութեամբ, Հ. Յակոբեան կը յիշատակէ պատմութեան մէջ հետք ձգած կիներ, ինչպէս Աշխէն Թագուհին, Խոսրովիդուխտը, Փառանձեմը, Սահականոյշը: Ապա, անցնելով ժամանակակից շրջանին, հայ կնոջ նուիրումին, խիզախութեան ու քաջարի կեցուածքին որպէս խորհրդանիշ ցոյց կուտայ Սօսէն:

Իսկական հերոս կը նկատէ ան հայ կինը «երբ համարձակւում է դաժան եւ անմարդկային պայմաններում ծննդաբերել»: Այս նկատումը բնականաբար անմիջապէս կ'առընչուի ներկային. «աղէտալի երկրաշարժից յետոյ մեծապէս աւելացել է երկուորեակների ճանակը, երբեմ եւ նոյնիսկ չորս երեխայ է ծնուել»: Աւելի մեծադոյն փաստը կ'ըլլայ գրելու համար թէ «հայ կինը իր ժողովրդի, նրա կենսունակութեան ու անպարտելիութեան յարատեւական շարժիչ ուժն է»:

Գումարելով պատմութենէն եկածն ու ներկայէն ցոլացածը, կ'արձանագրէ բաւական զգացական հնչողութեամբ, բայց իրականութեան լուրջ բաժին պարունակող հետեւեալ հաստատումը. «հայ կնոջ դիմացկունութեան երեւոյթը առեղծուածային է. արժանի գիտական յուրջ ուսումնասիրութեան. նա յատկապէս առանձնանում է անկանխատեսելի իրավիճակներում երբ թւում է թէ ծանր կացութիւնից դուրս գալու հնարաւորութիւնները սպառուած են, բայց նա միշտ եւ բոլոր դէպքերում կարողանում է իր մէջ ուժ գտնել եւ դիմանալ»: Ասոր հետ, ամէն անոնք որոնք ծանօթ են Հայաստանի ներկայի պայմաններուն, չեն կրնար համաձայն չըլլալ Հ. Յակոբեանի, թէ «կինը իր ուսերին է տանում ընտանիքի ողջ ծանրութեան առիւծի բաժինը»:

Ամբողջ հարցը հոն է որ կինը տանելով ամէն ծանրութեան առիւծի բաժինը, 75 տարիէ ի վեր ունենալով հանդերձ քուէարկութեան իրաւունք, չէ գտած ընկերութեան մէջ իր նուիրումին, զոհաբերութեան համապատասխան տեղը, յատկապէս յարգանքը, ճիշդ արժեւորումը՝ այր մարդուն կողմէ: Կը բաւէ հեռանալ քիչ մը բարձրադոյն ուսումի տէր ու ատրվ տնտեսական անկախութեան տիրացած կիներով կազմուած փոյզերէն, համոզուելու համար այս իրողութեան. մնաց որ այդ տիպի փոյզերու մէջ ալ կարելի չէ ընդհանրացնել փափաքելի պատկերը: Կնոջ հանդէպ եթէ նոյնիսկ բերանացի ու գրաւոր արտայայտութիւններ կ'ըսեն դրւահացուցիչ բաներ, մտայնութիւններն ու ընթացքները նոյն ուղղութեամբ չեն ընթանար: Կէս կատակ, կէս լուրջ, հայաստանցի այրը տակաւին կը նախընտրէ այն գաւառայնութիւնը որ կինը կը զետեղէ սանկ, Բ. կարգի արարածի մը տեղը: Ու այդ Բ. կարգի արարածը եթէ նոյնիսկ անդրադարձած է, չունի ինքնավստահութիւնը եւ յանդգնութիւնը՝ իր «դերադաս» կեանքի ընկերոջը բսելու թէ ստորակայութեան յաճախ ենթագիտակից բարդոյթն է ղինք ղեկավարողը: Բարդոյթ որ հայ կնոջ զարմանալի զօրութեան դաւաւոր լուռ արտայայտութիւններով չինուած է: Կը բաւէ թերթել մեր պատմութիւնը անդրադառնալու համար թէ ո՛ւր են իսկական յաղթանակները որոնք էական հիմնաքարեր եղած են մեր գոյատեւումին: Ո՞վ կրնայ ժխտել իրականութեան մեծ բաժինը հետեւեալ դատումին որ օր մը Հայաստանցի կիներու զլացուած գընահատումէն ընդվզած բարեկամուհի մը բանաձեւեց. Հայը դարաւոր իր երթին ընթացքին պահած էր լեզու, մշակոյթ ու այն բոլոր բաները որոնք կը պահպանուին կնոջ կողմէ. իսկ այն որուն տիրութիւնը այր մարդուն բաժինն էր, հո՛ղը, հազար անգամ կորսնցնելով հասած էր այսօրուան...: Առանց ընկերաբանական, պատմական հետազօտութիւններու եւ վերլուծումներու, նոյնիսկ այս արտայայտութիւնը, իր կէս լուրջի բաժինով, արժանի չէ՞ գոնէ քանի մը վայրկեանի խորհրդածութեան:

Հայաստանեան իրականութեան մէջ կնոջ զլացուած արժէքին ու տեղին ցայտուն ապացոյց են Հ. Յակոբեանի հետեւեալ տողերը. - «Այսօր խորհրդարանում 248 պատգամաւորներից 9 կանայք են: Նրանցից վեցը աշխատում են Գերագոյն խորհրդի տարբեր մշտական յանձնաժողովներում. մէկը ղեկավարում է Իջեւանի շրջանային խորհուրդը, իսկ միւս երկու կանայք աշխատում են պետական մարմիններում»: Կարելի՞ է հաւատալ թէ Հայաստանի մէջ չկան կիներ որոնք շատ աւելի արժանի են Խորհրդարանի ու այլ պատասխանատու դիրքերու աթոռներուն, քան այն այրերը որոնք գըրաւած են Խորհրդարանի 239 աթոռները եւ մնացեալները: Մանաւանդ այսօր երբ Սփիւռքի մէջ իսկ բաւական ծանօթ ենք այդ աթոռակալներուն վարկին ու բարքին, իգական սեռին անտեսումը բոլորովին ընդվզեցնող ազդակ մը կ'ըլլայ, ինչպէս նաեւ անոր լուռ հնազանդութիւնը, իրեն նախատեսուած տեղը ընդունելու տարբերքին մէջ:

Որպէսզի հայ կնոջ քուէարկելու իրաւունքը մեր քաղաքակրթութեան ու զարգացումին իսկական չափանիշ նկատուի, անհրաժեշտ է որ այդ քաղաքակրթութիւնն ու զարգացումը տեղ գտնեն ոչ միայն պարագայական ճառերու, ինքնագովաբանութիւններու, այլեւ առօրեայ կեանքի գործնական օրինակներու մէջ:

Բան մը որ իրապաշտ մօտեցումով, Հայաստանեան ընկերութեան ոչ այսօրուան, ոչ ալ վաղուան օրակարգին մաս կազմելու հաւանականութիւն ունի:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՑ ԱՉՔԵՐՈՎ ՊԷՏՔ Է ՆԱՅԻԼ

Սեպտեմբեր 8-ին, հայկական դպրոցները եւս կը բանան իրենց դռները:

Հայկական դպրոց երբ կ'ըսենք կը հասկընանք ամէնօրեայ դպրոց, մանկապարտէզէն երկրորդարան: Անոնք Ֆրանսայի մէջ թիւով վեց են՝ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարան (Փարիզ, լը Ռէնսի), Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու վարժարան (Մարսէյլ, լէ Բայոլ), Ս. Մեսրոպ Կրթարան (Փարիզ, Ալֆորվիլ), Համազգային վարժարան (Մարսէյլ, Պօմոն), Մարգարեան - Փափազեան վարժարան (Լիոն) եւ Պարսամեան նախակրթարան (Նիս):

Միւս դպրոցները թիւով շատ աւելի, ըսուած յաճախ միօրեայ դպրոց, աւելի ճիշդ կ'ըլլայ որակել շաբաթօրեայ հայերէնի դասընթացքներ: Մեր խօսքը այսօր այս վերջիններուն մասին չէ, որոնց կազմակերպումը, մատակարարումը, ուսուցումը եւ արդիւնքները տասնամեակներէ ի վեր ծանօթ են, կը մնան գրեթէ անփոփոխ, այսինքն շատ սահմանափակ:

Հայկական վարժարանները ունին հարցեր՝ հերթական, պարագայական, հիմնական բոլորն ալ լուծումի սպասող: Երբեմն կ'ալլին տագնապներ: Եւ, Մայիս 21-ին եւ 22-ին Նիսի մէջ կայացած ֆրանսահայ վարժարաններու համաժողովը լայնօրէն կը հաստատէ այս իրողութիւնը (դիմել՝ Տիգրան Հաճեանի խիստ շահեկան թղթակցութեան «Յառաջ»՝ Յունիս 7 եւ 8):

Համաժողովին միակ օրակարգը, կամ աւելի ճիշդ երկու օրերու ընթացքին երեք մասերէ բաժնուած օրակարգի գլխաւոր կէտը որուն մասին խօսուած է՝ նիւթական հարցը եղած է՝ «դուռ բանալով սրրտցաւ արտայայտութիւններու եւ դառն խորհրդածութիւններու»:

Կը հասկնանք նիւթականին կարեւորութիւնը դպրոցական հաստատութեան մը կեանքին համար: ՍԱԿԱՅՆ, ԱՅՍՕՐ ԵՒ ՆԱԵՒ ԵՐԷԿ, ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋՆԱՀԵՐԹ ՀԱՐՑԸ, ՄՆԱՑՈՒՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ՆԻՒԹԱԿԱՆԸ ՉԷ ԵՒ ՉԷ ԵՂԱԾ: Հարցը այլ տեղ է: Դրամ գտնելը այնքան ալ դժուար չէ: Ֆրանսահայ վարժարաններու պատասխանատուները պէտք է գիտնան թէ ՃԱՄԲԱՅ ԵԼԼԵԼԻ ԱՌԱՋ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՃՇԴԵԼ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿԸ: Եւ Տիգրան Հաճեան իրատեսութեամբ եւ ողջմտութեամբ մատը դրած է բուն վէրքին վրայ, գրելով՝ «...Դեռ չէ ճշդուած ֆրանսահայ վարժարաններու ընդգրկելիք ուղին»:

Դպրոց մը բանալէ եւ մատակարարելէ առաջ այս հիմնական հարցին է որ տարողութիւն պէտք է տալ: Ճիշդ է որ դիւրին չէ, տրուած ըլլալով այս երկրի ազգային կրթական կառոյցը, եղանակը: Սակայն, հայ վարժարանին գոյութիւնն իսկ այս հարցին մէջ է: Ի՞նչպէս լաւագոյն կերպով պատշաճիլ երկրի կրթական եղանակին, պահանջներուն, իրարու յաջորդող բարեփոխումներուն, իւրաքանչիւր ժամանակի հրամայականներուն, եւ ունենալ ու պահել մակարդակ, եւ առաւել ուսուցումը հարստացնել հայ լեզուով, մշակոյթով, հայեցի դաստիարակութեամբ: Այս հարցը դեռ պատասխանի լուծումի կը սպասէ: Ցատակ պէտք է ըլլալ, հրաշք - լուծումներ չկան: ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՈՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ, ԳՈՐԾԵՐՈՒ ԱՏԱԿ ՄԱՐԴԻԿ ՄՏԱԾԵՆ, ԽՈՐՀՐԴԱԾԵՆ, ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻՆ, ԻՐԵՆՑ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՓՈԽԱՆԱԿԵՆ ԵՒ ՃՇԴԵՆ ՈՒՂԻ ՄԸ, ՏԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ: Կրթական, դաստիարակչական գործը մասնագէտի գործ է: Դպրոցի մը տեսչութիւնը, վարիչները կրթական կեանքի ծանօթ, մտաւորական մակարդակ ունեցող անձեր պէտք է ըլլան: Ուսուցիչները պատրաստուած եւ որակեալ մանկավարժներ պէտք է ըլլան: Որեւէ անհատ որովհետեւ այս կամ այն եկեղեցւոյ, այս կամ այն միութեան նախագահ է, անդամ է չի կրնար կրթական հարցով զբաղիլ եթէ չունի պահանջուած ձեռնհասութիւնները: Որեւէ անհատ որ քիչ թէ շատ (աւելի քիչ քան շատ) հայերէն սորված է ու կը խօսի չի կրնար ուսուցիչ ըլլալ: Ուսուցչութիւնը արհեստ ու արուեստ է: Բարեացակամութիւնը չի բաւեր: Վերջ պէտք է տալ միջակութեան: Կրթական հարցը շատ լուրջ հարց է: Իրաւունք չկայ սխալելու որովհետեւ տուժողը մարդ էակ մըն է, անոր ապագան եւ կեանքն է խնդրոյ առարկայ:

ՈՉ, ԵԹԷ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՐԵԼԻ Է ԳՈՑ ԱՉՔԵՐՈՎ ՏԵՍՆԵԼ, ԻՆՉՊԷՍ Կ'ԸՍԷ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ, ԴՊՐՈՑԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՑ ԱՉՔԵՐՈՎ ՊԷՏՔ Է ՆԱՅԻԼ:

Նիսէն յետոյ, այլ համաժողովի մը մէջ դարձեալ սրտցաւ արտայայտութիւններ եւ դառն խորհրդածութիւններ չունենալու եւ հայ վարժարաններէն ներս, այս երկրին իրենց համարկումը կատարած ընտանիքներու զաւակներուն թիւը բարձրացնելու համար երկլեզու եւ երկմշակոյթ բաները պէտք է ունենան իրենց ճշմարիտ իմաստն ու բովանդակութիւնը: Այսօրուան կացութեան մէջ վերոյիշեալ հայ վարժարաններէն ոչ մէկը երկլեզու, երկմշակոյթ է: Եւ ինչ անհեթեթութիւն երբ այդ վարժարաններէն մէկն ալ ինքզինքը եռալեզու (trilingue) նախակրթարան կը կոչէ: Այս մասին, շատ իրաւացի կերպով Տիգրան Հաճեան, նոյն յօդուածին մէջ, կը գրէ՝ «ֆրանսերէնն է որ կը տիրապետէ, տրուած ըլլալով որ հայերէնէ զատ միւս դասերը կ'աւանդուին ֆրանսերէն: ... Իրողութիւն է նաեւ թէ դպրոցականները առ հասարակ իրարու հետ կը խօսին ֆրանսերէն քան մայրենի լեզու: ... Եթէ ուզեն դառնալ իսկապէս երկլեզու եւ երկմշակոյթ պարտին կազմակերպուիլ այլապէս»:

Բան մը, չըսելու համար շատ բան, պէտք է փոխուի Ֆրանսահայ վարժարաններէն ներս, ինչպէս նաեւ Ֆրանսահայութեան մտայնութեան մէջ: Դպրոցը հայկական պէտք է գոյատեւէ, զարգանայ եւ զարգացնէ, պատրաստէ հայախօս Հայեր, հայ լեզուով եւ մշակոյթով սնած Հայեր, որովհետեւ դպրոցը հայկական հզօրագոյն կռուանն է մեր հայկականութիւնը պահելու եւ զօրացնելու:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՆՔՍ ՔՈՒՆ, ՄԵՂՔՍ ԱՐԹՈՒՆ

Քանի մը ընկերներ, մեր բախտը կը փորձէինք խաղարանի մը մեքենաներուն վրայ: Ես եւ ուրիշ ընկեր մը շարունակ կը կորսնցնէինք: Երրորդ ընկեր մը ունէինք, որ մեզմէ աւելի բախտաւոր էր: Յաճախ մեծ կամ փոքր գումարներ կը ստանար մեքենայէն: Միջոց մը ինծի դարձաւ ու քանի մը մետաղադրամ տուաւ:

- Ես ձանձրացայ, ըսաւ, իմ հաշուոյս խաղա՛ սա մեքենային վրայ:

Գնաց: առաջին մետաղադրամը նետեցի: Երկրորդին սպասել հարկ չեղաւ: Մեքենան յանկարծ բաւական խոշոր պարգեւ մը տուաւ: Այդքանը բնաւ չէինք ստացած անկէ առաջ: Զարմացանք: Շուարեցանք: Խնդացանք: Ընկերս լեզուին տուաւ.

- Շուշանորդի, ըսաւ, ինքը քուն, բախտը արթուն:

Իրաւունք ունէր:

Մարդիկ կան, որոնց բախտը իրենց բացակայութեան ալ կը բանի: Անոնց համար շատ դիպուկ բացատրութիւն է սա. ինքը քուն, բախտը արթուն:

Բայց մարդոց միայն բախտը չէ որ արթուն կը մնայ քունի ընթացքին: Ինչպէս ըսեր են մեր պապերը, մարդոց մեղքերն ալ արթուն կը մնան տեւաբար, անոնց տէրերը քնանան կամ ոչ:

Տարիներ առաջ, երբ երկիրը կ'ապրէր խառնակ օրեր, կը լսէինք որ ապահովութեան պաշտօնեաները ամէն գիշեր, ուշ ատեն, տուներէ ամբաստանեալներ ու կասկածելիներ կը հաւաքէին: Կէս գիշերէն վերջ, կամ առտուան դէմ, երբ արդէն ամէն մարդ խոր քունի մէջ էր, ապահովութեան պաշտօնեաները կուգային ու դուռը կը զարնէին: Կ'առնէին, կը տանէին առանց բացատրութիւն տալու:

Այսօր ալ անշուշտ նոյնը կը պատահի, շատ կամ բոլոր երկիրներու մէջ: Ինչո՞ւ ապահովութեան պաշտօնեաները ընդհանրապէս այսպէս ուշ ատեն հսկողութեան տակ կ'առնեն կասկածելիները, կամ մեղադրեալները: Թերեւս աւելի վախ պատճառելու համար: Թերեւս յանպատրաստից ձերբակալելու համար մեղապարտը: Թերեւս որպէսզի ան առիթ չունենայ փախչելու, կամ ասոր կամ անոր օգնութիւնը ուզելու: Թերեւս որպէսզի քիչ մարդ տեսնէ, աղմուկ չելլէ: Ո՛վ գիտէ: Բայց ես այս բոլոր պատասխաններուն վրայ հատ մը եւս պիտի աւելցնեմ, զայն փոխ առնելով մեր պապերէն.

Որովհետեւ՝ ինքը քուն, բայց մեղքը արթուն:

Որովհետեւ մենք որքան ալ քնանանք, մեր մեղքերը արթուն կը մնան:

Մեր մեղքե՜րը...: Այո՛, անոնք բնաւ չեն քնանար, քուն չունին: Անոնք կը շարունակեն ապրիլ ու շնչել, երբ մենք կը քնանանք, երբ մենք քանի մը ժամուան համար կը մոռնանք աշխարհը: Մենք կը քնանանք, բայց անոնք կը շրջին ամէն կողմ, մեզմէ հեռու կամ մօտիկ: Մենք կրնանք գաղափար իսկ չունենալ թէ ո՞ր տեղեր կը շրջին անոնք, որո՞նց հետ հանդիպում կ'ունենան, ո՞րոնց կողմէ կը դատուին: Մենք երբեմն անոնց գոյութեան իսկ կրնանք լուր չունենալ: Մենք Այդպիսի մեղք մը կամ մեղքեր ունէի՞նք: Ե՞րբ գործեր էինք այդ մեղքը: Կարեւոր չէ: Մեր մեղքերը այլեւս մեզմէ անկախ են ու մեր անունով կը ճախրեն գիշերներու մթութեան մէջէն: Զանոնք երբեմն գործեցինք ակամայ, երբեմն ալ կամաւոր կերպով: Զանոնք գործեցինք երբեմն ստիպողաբար, երբեմն ալ քմահաճ կերպով: Զանոնք գործեցինք երբեմն ուրիշներուն վնաս հասցնելով, երբեմն ալ նոյնիսկ մեզի ի վնաս: Զանոնք գործեցինք երբեմն որպէս չարութիւն, երբեմն ալ որպէս բարիք: Երբեմն մինչեւ իսկ չգործեցինք զանոնք, բայց անոնք մեր վզին փաթթուեցան որպէս մեղք:

Մեր մեղքե՜րը: Կրնա՞նք անոնցմէ փրկուիլ պարզապէս զղջալով, կամ պարզապէս անգիտանալով, կամ պարզապէս քնանալով: Ձենք կրնար: Անոնք մեր կեանքի անբաժանելի ընկերներն են: Անոնց մէկ մասը արդէն գոյութիւն ունէր եւ մեր ճակտին փաթթուած էր մեր աշխարհ գալէն ալ առաջ: Մէկ մասը գոյութիւն ունեցաւ ամբողջ մեր կեանքի տեւողութեան: Մէկ մասն ալ դեռ միջոց մը պիտի գոյատեւէ նոյնիսկ եթէ մենք մեկնինք այս աշխարհէն: Դիւրին չէ մեզի համար մեր օձիքը փրկել անոնցմէ: Ամէն վայրկեան մէկը կրնայ անոնց համար մեզմէ հաշիւ պահանջել նոյնիսկ երբ մենք կը քնանանք: Հեռաւոր ու անծանօթ դատաւորներ, մեր բացակայութեան, ամէն վայրկեան կրնան իրենց ամբաստանեալի աթոռին վրայ նստեցնել զանոնք ու անոնց մասին վճիռներ արձակել: Մեզի իմաց կուտա՞ն, չէ՞ն տար, մեզ ինքնապաշտպանութեան կը հրաւիրե՞ն, չէ՞ն հրաւիրեր, ոչ մէկուն հոգն է: Իրենք մէկ բան ունին միայն մեզի ըսելիք. թող չմեղանչէիր, թող մեղք չգործէիր:

Կ'արժէ որ ամէն գիշեր, անկողին մտնելէ առաջ, պահ մը մտածենք թէ այդ պահուն ո՞ւր կը մեկնին արդեօք մեր մեղքերը, դարձեալ որո՞նց դուռը զարնել կը պատրաստուին եւ թէ ի՞նչ նոր դատապարտութիւններ բերելով վաղն առաւօտ մեզի պիտի վերադառնան կրկին:

Այո՛, ինքս քուն, մեղքս արթուն:
Այսպէս ըսեր են մեր պապերը:
Եւ մեր պապերը ըսեր են նաեւ.
Մի՛ քնանար: Աչքդ բաց ու մեղքդ լաց:

Ռ. Հ.

ՓԼԻՒԹՈՆԻՈՄԻ ԳՈՂՈՒԹԵԱՆ ԻՍԿԱԿԱՆ ՉԱՓԵՐԸ

Վլատիմիր Չերնոսէնկօ նախկին պատասխանատուն է Չեռնոբիլի արկածեալ ատոմակայանը փակելու աշխատանքներուն: Համբուրկի «Տի վոխէ» շաբաթաթերթին տրուած հարցազրոյցով մը ան կը խօսի թանկագին այս մետաղին գողութեան երեւոյթին ու անով Արեւմուտքին ենթարկուած հիւլէական մեծ սպառնալիքին մասին:

Չերնոսէնկօ դառցակոյտի մը կը նմանցնէ յայտնուած գողութիւնը: կը վստահեցնէ թէ Գերմանիոյ մէջ մինչեւ այսօր ձեռք անցած աւելի քան 300 կրամ փլիւթոնիումէն շատ աւելին կայ երկրին մէջ: Ատոր պատճառը այն է որ նախկին Խորհրդային Միութեան մէջ մեծ քանակութեամբ փլիւթոնիում կուտակուած էր. եւ շուկայի գիներով, մէկ քիլօկրամը 150 միլիոն տոլար կ'արժէ: Ու այն քաոսին մէջ ուր կը գտնուին Ռուսաստան եւ Ուկրանիա, կարելի չէ նախկին ձեւով հսկողութիւն սահմանել այս մարզին վրայ: Մանաւանդ որ ատոմագէտներու ամէնէն արժէքաւորները կ'արտագաղթեն, գտնելու համար արժանավայել կեանք մը: Ու երկիրներուն համար անկարելի է փակել անոնց ձգած բացը:

Ռուս պատասխանատուին համաձայն, մինչեւ վերջերս փլիւթոնիումի մաքսանենգութիւնը ատոմի միջազգային մաֆիային կողմէ կը կատարուէր. եւ եթէ Ռուսաստանի տնտեսական կացութիւնը չբարելաւուի, ինչ որ հաւանական չէ, նոր ցանց մը ի յայտ պիտի գայ որուն հակակշիռը կը գտնուի ամենաբարձր մակարդակի վրայ: Անոր գնորդները պիտի ըլլան զինեալ ուժեր, ատոմական ուժանիւթի ձեռնարկութիւններ, ահաբեկիչներ, եւայլն: Մէկ խօսքով՝ ով որ կրնայ գինը վճարել:

Ըսուեցաւ որ ամերիկեան էՖ-Պի-Այ-ը կ'ուզէ Մոսկուայի մէջ գրասենեակ մը բանալ եւ ռուսական իշխանութիւններու հետ գործակցելով արգելք ըլլալ փլիւթոնիումի մաքսանենգութեան: Այս միջոցը ապարդիւն կը նկատէ Չերնոսէնկօ, քանի որ նոյնիսկ Ռուսերը գաղափար չունին մաքսանենգութեան իրական տարողութեան մասին: Ճարտարարուեստի այս ճիւղը նախապէս ՔԱ-Կէ-Պէ-ի հսկողութեան ենթակայ էր. այսօր երբ այդ կառոյցները քայքայուած են, ոչ մէկ հակակշիռ մնացած է: Ու ներկայի պայմաններուն մէջ, ի՞նչ կարելի է յուսալ որ ընէ օտար հիմնարկ մը:

Խնդրին էութիւնը հոն է որ շատեր չեն նշմարեր թէ ատոմական ուժանիւթի տնտեսական մարզը եւ ատոմական զէնքերու արտադրութիւնը սերտօրէն կապուած են իրարու: Կորիզային ուժանիւթին իբրեւ թէ խաղաղ նպատակներով օգտագործումը, դժբախտաբար, 50-ական թուականներէն ի վեր որպէս ծածկոյթ ծառայած է ատոմական զէնքերու զարգացումին:

Ատոմական ուժանիւթի գործածութեան հանդէպ այնքան անզիջող է Չերնոսէնկօ որ չի վարանիր յայտնելու թէ Չեռնոբիլի կորիզային առաջին բարդին շինութենէն ի վեր (1954), մեծ կամ փոքր 320 միջադէպ պատահած է. հանրութեան ծանօթ են միայն ամէնէն ծանր երեք-չորս պատահարները: Մինչդեռ, կարեւորը երեւոյթն է. ամէն արկածի շողագործօն տարրեր ցրուած են շրջակայքը, մեծ վտանգ ներկայացնելով: Նոյնիսկ այն կայանները որոնք բնականոն ընթացքով կը բանին, կանոնաւորապէս շողարձակումի աղբիւր են: Անոնց դէմ ոչ ոք բան մը կրնայ ընել:

Ռուս մասնագէտը հանրութիւնը չփոթեցնելու համար յօրինուած սուտ կը նկատէ ատոմական ապահովութեան երաշխիքները: Կ'ըսէ թէ Չեռնոբիլի արկածէն ետք ուշադրութիւնները կեդրոնացան արեւելեան երկիրներու վրայ, մինչդեռ անհեթեթ է վէճը որ կ'ըլլայ լաւագոյն թէքնոլոժին որոշելու համար: Ամենայն վճռակամութեամբ կը պնդէ թէ ատոմական ուժանիւթը ոչ մէկ տեղ վտանգէ զերծ է, Արեւմուտքի, կամ Արեւելքի մէջ: Եւ եթէ մարդկութիւնը կ'ուզէ շարունակել իր կեանքը երկրագունտին վրայ, անմիջապէս պէտք է վերջ տայ այս ուժանիւթին գործածութեան:

ՔԱՂՀԱՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.-Ի ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Ամրան օրերուն, արձակուրդներու պատճառաբանութեամբ, երբ ամէն կողմ, ազգային եւ ընկերային գործունէութիւնները կը դադրին, բարեբախտաբար, նուիրեալներու փաղանգ մը կայ որ՝ անսպառ ճիգերով, մեր մանուկներուն, պատանիներուն եւ երիտասարդութեան օգտակար ըլլալու ծառայութեան կը նուիրուի, ճամբարներ կազմակերպելով...

Երկար տարիներէ ի վեր, Հայ կաթողիկէ եւ Հայ աւետարանական համայնքները, Կապոյտ Խաչը, Ժ.Ա.Ֆ.-ը եւ Հ.Բ.Ը.Մ.-ը իրենց հոգեւորականներով եւ ղեկավարներով, ամրան տաք օրերուն, մոռցած իրենց հանգիստը, Ֆրանսայի զանազան վայրերուն մէջ, իմի կը հաւաքեն հայ տղաք ու հայ աղջիկներ եւ հայեցի ու ընկերային դաստիարակութիւն կը ջամբեն անոնց:

Եթէ այցելէք այդ ճամբարները, այն ատեն միայն կրնաք գնահատել թէ՝ որքա՜ն երախտապարտ ու բացառիկ նուիրում է մեր կաթողիկէ վարդապետներուն, պատուելիներուն եւ միութեանց պատասխանատուներուն տարած աշխատանքը:

Այս տարի, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի ճամբարը, տեղի ունեցաւ «Վարս»ի գեղատեսիլ շրջանին մէջ: Ի պատիւ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Մարսէյլի մասնաճիւղին, պէտք է նշել ու գնահատել թէ՝ միութեան ճամբարները, տարիներէ ի վեր, կ'իրականանան Մարսէյլցիներու կողմէ, մանաւանդ, Տիկին Էլիզ Զրբաշեանի հետեւողական քաջալերութեամբ:

Այս տարուան ճամբարին, Յուլիս 9-29, կը մասնակցէին մանուկներ եւ պատանիներ, Ֆրանսայի բոլոր շրջաններէն:

Հաճելի ժամանցներու կողքին, պատասխանատուներուն շռայլած հայեցի դաստիարակութիւնը, փաստօրէն իր լաւագոյն արդիւնքը տուաւ Յուլիս 24-ին, ծնողքներու այցելութեան օրուան հանդիսութեան, ուր վաթսունէ աւելի ծնողքներ եւ հիւրեր ներկայ էին եւ փոքրիկներու ելոյթներէն եւ երգերու յայտագրէն ետք՝ բոլորն ալ, մեծ գոհունակութեամբ յայտնեցին թէ՝ այս տարուան ճամբարին արդիւնքը, զուտ հայկական եղած է...

Անշուշտ՝ գնահատանքի արժանի են Տէր եւ Տիկին Կարօ եւ Հերմինէ Անփիսէօ-Տիգեան, որոնք ընտանեօք նուիրուած էին ճամբարի ղեկավարութեան եւ յաջողութիւնը կը պարտինք իրենց:

Ա. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ
(1974, Օգոստոս 20)

ԴԵՐՁԱԿ ՄԸ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

...Անշուշտ մեծ էր Տիրանին ուրախութիւնը, քանի որ տարիներէ ի վեր ասոնք առաջին ազգականներն էին, հոգ չէ թէ ոչ շատ մօտաւոր, որոնց երեսը կը տեսնէր: Տագէս աղա շուրջը նայելով ըսաւ — «Ծօ տղայ, դուն ե՞րբ դերձակ եղար... Մա՛քըր ո՛ւր դերձակութիւնը ո՛ւր»: Ճիշդ է որ Տիրան տարի մը միայն աշակերտած էր Տագէս աղային մօտ եւ յետոյ մեկնած՝ այս արհեստին մէջ յարմարութիւն չունենալուն համար: «Գործի մտած օրս մայրիկս մատնոց մը նուիրեց ինծ եւ խառնըւածքս գիտնալով ըսաւ թէ պէտք է ջանամ խելքս կարին տալ եւ աչքը մտնել հայրիկիդ: Եւ առաջին օրն իսկ երբոր երեկոյին տուն դարձայ, մայրիկիս վիզը նետուելով ըսի թէ անմի՛ջապէս, անմի՛ջապէս աչքը մտած էի վարպետիս: Խանութին մէջ մուկ մը սատկեցուցած էի: Մի՞տքդ է վարպետ: Իրաւ է որ մեծ քանակը կոտրեցաւ, բայց սատկեցաւ նաեւ մուկը: Ա՛յնչափ մուկ մը»:

Բայց յանկարծ տրտմեցաւ երիտասարդը, որովհետեւ հեռաւոր ու սիրական դիմագիծեր իրեն երեւցան շատ որոշ գոյներով, անփոխարինելի ջերմութեամբ եւ ինք ըսաւ իր վարպետին սա տեսակ տըրտում խօսքեր - «այս աշխարհը պարապ աշխարհ է» եւ «օ՜ֆ, օ՜ֆ»: Բարեբախտաբար ծագեցան ուրիշ հարցեր եւ վարպետը Տիրանի մէկ հարցումին պատասխանելով ըսաւ թէ հակառակ ստացած ապահովիչ տեղեկութիւններուն, ինք չէր ուզած իր այսչափ տարուան տունը քանդել մէկ անգամէն եւ այդ պատճառաւ է որ Փարիզ չէին եկած ամբողջ ընտանեօք»:

- Նայի՛նք, ըսաւ վարպետը. եթէ ատենի վիճակը գործիս գայ, կարենանք ապրիլ, այն ատեն քրոջս կը գրեմ եւ ան ամէն բան ծախելով Սմբատին հետ կ'ելլայ կուգայ: Նայի՛նք...

Ասկէ յետոյ պատահեցան մէկ քանին այն սովորական դէպքերէն, որոնք անխուսափելիօրէն կը հալածեն գաղթականները: Այն մօտաւոր պանդոկը ուր ապաստանեցան հայր ու աղջիկ, մլուկ ելաւ: Ամբողջ գիշեր մը անքուն անցընելէ վերջ - որուն պատճառաւ յանդիմանութի՛ւն ալ ստացան պանդոկապետէն որ նշմարած էր լոյսին երկարատեւ վառ մնացած ըլլալը - ուրիշ սենեակ մը ուզեցին: Բայց ա՛ն ալ երկու Պոլսեցիները լեցուցին գիշերային անէծքով: Հետեւանք՝ սաստիկ հարբուխ մը եղաւ Ալիս՝ բայց բարեբախտաբար վրայ հասաւ իր ընկերուհին, Աստղիկը, որ զինքը տարաւ իրենց տունը, Սէն-Մանտէ: Գալով Տագէս աղային, ան սկըսաւ գիշերել Տիրանին մօտ, մինչեւ յարմար սենեակի մը յայտնութիւնը, մինչեւ Ալիսի վերադարձը: Եւ որովհետեւ այս բոլորին պատճառաւ դերձակին գործը բաւական ետ էր մնացած, վարպետը թեւերը սոթտեց եւ սկսաւ աշխատիլ իր նախկին աշկերտին հետ, եւ միաժամանակ խօսեցան հինէն ու նորէն, սարէն ու ձորէն, հայերէն եւ թրքերէն:

. . . .

Երբոր Իզմիրլեանը խորան կ'ելլէր եւ փայտէ մուրճը ձեռք կ'առնէր, մենք գիտէինք թէ իմ մեծ եղբա՛յրս է որ «դըռնբացէք»ի տախտակը կը բռնէ վարագոյրին ետեւ: Իզմիրլեա՛նն ալ գիտէր: Ի՜նչ օրեր, ի՜նչ օրեր էին, այսօրուան պէս միտքս է: Ան Զատկին նոր չապիկներ կարուեցանք եւ իմինս մանաւորաբար չափի վրայ շինուած էր. օձիքին տակն ալ Տ եւ Պ մը կար: Տագէս Պալապանեան: Դպրաց դասուն մէջ չկար մէկը որ չուզէր տախտակը ինք բռնել. բայց լուսահոգի Հէքիմեանը չէ՛ կ'ըսէր: Տախտակը Լեւոնը պիտի բռնէ՝ վէ՛սէլամ կ'ըսէր: Եղբօրս պէս ձայն ունեցող հատ մըն ալ չկար. երբոր թող տար «Ովսաննա»ն մինչեւ մեր տունէն կ'իմացուէր: Այս Լեւոնին ձա՛յնն է կ'ըսէին: Մասնաւոր հոճաներ կուգային Էյուպներէն, Ֆաթիհներէն, մեր երգեցողութիւը լսելու համար: Անոնց դասը ամէնէն կատարեալն է կ'ըսէին:

(Շար. 2)

(Շար. Ա. էջէն)

րատ է նախագահական թեկնածու ըլլալու, եթէ իր գաղափարները ներկայացուած չըլլան մրցակցութեան մէջ:

ՁԷՋԵՆԻՈՑ ընդդիմութիւնը ուժ օրուան պայմանաժամ տուած է նախագահ Դուդայեւի որ քաշուի:

ԱՀԱԲԵԿԻՉ ԳԱՐԼՈՍԻ «հարցազրոյցը» էնֆօ - Մաթէն-ի մէջ բանվէճի դուռ բացած է: Լրագրողը ստորագրած էր՝ «Էրիք Տրքուեթէի քաղած խօսքերը» առանց ճշդելու թէ ի՞նչպէս եւ ո՞ւր «քաղած է»: Խմբագրութիւնը կը յայտարարէ թէ լրագրողը բանտ չէ գացած. կը մնայ խորհիլ թէ ձայներիզ մը բերուած է, նամակ մը կամ փաստաբանները կրկնած են Գարլոսի խօսքերը: Թերթը կը ճշդէ որ մէթր Վերժէս գործ չունի, կը մնայ միւսը՝ Ուսեափք: Հրատարակուած յայտարարութեանց մէջ, Գարլոս դժգոհ է ալճըրամոլի իր համբաւէն, Սուտանցիներուն դաւաճանութենէն եւ իր առեւանգումէն զոր կ'որակէ «ճիշդ մաֆիայի ոճով»: Կը հերքէ թէ մահափորձի մասին մտածած ըլլայ Շիրաքի մասին (որ 1982-ին Փարիզ - Թուլուզ ճեպընթացին մէջ պէտք է գտնուէր): Կ'աւելցնէ թէ կը յարգէ Շիրաքը, կը գնահատէ անոր քաղաքական ընթացքը եւ նաեւ կը խորհէր, այն ատեն, որ լաւագոյն թեկնածուն է նախագահութեան: Շիրաք, հաւանաբար, պիտի նախընտրէր նման նեցուկ մը չվայելել:

M E D I A

FRANCE-INFO (30 août)

Y. TERNON.- Ce livre vient à point nommé (La Province de la mort)

Օգս. 30-ին, Երեքշաբթի օր, Ֆրանս - էնֆօ ձայնասփիւռէն, որպէս «օրուան գիրքը» ներկայացուեցաւ Լեւոն Տէյվիսի «La Province de la mort» հատորը եւ այդ առթիւ կարճ (բայց, օրուան ընթացքին եւ մինչեւ ուշ գիշեր բազմիցս կրկնուած) հարցազրոյց մը կատարուեցաւ յառաջաբանին հեղինակ՝ Իվ Թեռնոնի հետ (ի դէպ, յառաջաբանը ամբողջութեամբ լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի Մայիս 4, 5 եւ 6-ի թիւերուն մէջ): Ինչպէս միշտ, Իվ Թեռնոն վճռական, յստակ եւ համոզիչ ամփոփ խօսքերով, այս անգամ ալ կրկնեց թէ Հայերու ծրագրուած ջարդը ցեղասպանութիւն մըն էր: Այսօր կան, միշտ ալ եղած են, բաւ մտաւորականներ՝ խմբագրաններ եւ թրքաբաններ որոնք ուրացած են եւ կ'ուրանան: Այս ուրացումը բացատրեց անով որ այդ գիտնականները Թուրքիան կը նկատեն որպէս պատնէշ մը մահմետական մոլեռանդութեան դէմ եւ կը խորհին որ պէտք չէ Թուրքերուն բեռցնել նաեւ Հայերու ցեղասպանութեան մեղքը: Շեշտեց սակայն թէ ինչպէս բսած է Քամիւ՝ ոճիրին յամառութեան պէտք է հակադրել վկայութեան յամառութիւնը: Եւ այդ առընչութեամբ, Լեւոն Տէյվիսի հատորը ճիշդ ատենին կուգայ, ան անառարկելի վկայութիւն մըն է: Թեռնոն ակնարկեց նաեւ Պեռնար Լէուիսի յօդուածին («Լը Մոնտ», Նոյեմբեր 1993):

DATE A RETENIR

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
GRAND BAL ANNUEL
SALLE DES FETES D'ENGHIEN
LE SAMEDI 5 NOVEMBRE

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Դեկտեմբեր 10 եւ 11
«3ème GRANDE BRADERIE DE NOEL»
կազմակերպութեամբ՝
ԸՀՆ - Ֆրանս-ի

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Միսաք Պենկեան, Անդրանիկ Պենկեան, Շաքէ Պենկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտ. 4, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին
6 ավրնիւ Պուրկէն
իրենց կնոջ եւ մօր՝
ՎԻՔԹՈՐԻԱ ՊԵՆԿԵԱՆԻ
մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

*
**

Այս առթիւ Շաքէ Պենկեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հայկ Թորգոմեանի մահուան առթիւ, Տիկին Մարի Գարանֆիլեան 300 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 ֆրանք «Յառաջ»ին:

Pèlerinage annuel

1944 — 50ème ANNIVERSAIRE — 1994

SAINT GREGOIRE à TALLARD

Une Messe Episcopale sera célébrée selon le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ

DIMANCHE 18 SEPTEMBRE

sous l'égide du Conseil Régional de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

Monseigneur DARON GEREJIAN, Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

CELEBRERA LA MESSE à 10 H 30

en présence de

Monseigneur LAGRANGE, évêque de Gap, et du Clergé de Tallard et de ses environs.

La Messe sera chantée par la Chorale SAHAK-MESROP dirigée par Khatchik YILMAZIAN

A 13 H. un repas fraternel réunira les pèlerins dans la salle de la Mairie de Tallard en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars, suivant le nombre des inscrits, seront mis à la disposition des personnes qui ne peuvent se rendre par leurs propres moyens.

DEPART à 7 H 00 PRECISES

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

MARSEILLE
Cathédrale Arménienne du Prado,
tél 91 77 84 70
SAINT-ANTOINE
Eglise Saint Tadéos, tél 91 65 56 75
M. Tashan, tél 91 65 54 45
BEAUMONT
Eglise Saint Grégoire-Krikor, tél 91 93 13 50
Croix Bleue Arménienne, tél 91 93 30 08
SAINT-JEROME
Eglise St. Sahak-Mesrop, tél 91 66 31 47
Croix Bleue Arménienne, tél 91 61 10 82

Prix du trajet de Marseille :

Aller-retour seul	**100 F**
Repas seul	**100 F**
Aller-retour et repas compris	**200 F**

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ազաւնի Գույումճեանի յիշատակին «Յառաջ»ին կը նուիրեն. -

Տէր եւ Տիկին Ժագ Թորանեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոլան Աւետիսեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արման Պետրոսեան 200 Ֆր., Տիկին Ժագլին Ոսկանեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահէ Ասլանեան 500 Ֆր.:

FOOTBALL

COUPE D'EUROPE DES NATIONS

Les Associations UGAB - ASA - AISA - FOOT DU MONDE organisent un déplacement de supporters pour le match :

BELGIQUE — ARMENIE

à Bruxelles, le 7 Septembre à 20h30

Départ : Issy-les-Moulineaux : Stade Jean Bouin à 10h30, le 7 Septembre.
Retour : Même lieu le 8 Septembre à 5h.

Prix unique : 500 F. (comprenant l'entrée du stade, soirée buffet après le match avec les joueurs, le trajet A/R en car).

Réservations :

UGAB: Tél: 42 27 12 26 / Fax: 40 50 88 09
ASA: A. Manissian - Tél: 46 42 36 60
L. Mouradian - Tél: 39 81 33 62
Fax: 42 54 18 93
AISA: J. Hairabedian - Tél: 46 30 34 33
Fax: 46 31 51 06
FOOT DU MONDE: R. Fermanian - Tél: 47 36 33 30

RENTRÉE

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
RENTREE SCOLAIRE LE
MERCREDI 14 SEPTEMBRE à 9 h 30
8, rue Félix Faure
95880 Enghien-les-Bains
cours de langue, civilisation, danses, chant etc.
tous niveaux de 4 à 77 ans
Renseignements: 34 17 29 26

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ ԿՈՉ

ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐ ԵՒ ՄԱՐԶԱՍԷՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 7-ԻՆ ՊԵԼՃԻԱ ՊԷՏՔ Է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐ ՄԸ ԱՊՐԻ

Հայաստանի Ֆութպոլի Ազգային խումբը, իր անդրանիկ պաշտօնական մրցումը կ'ունենայ Եւրոպայի երկիրներու ախոյեանութեան շարքին Սեպտեմբեր 7, Պելճիոյ մէջ:

Այս առթիւ Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս կը կազմակերպէ օթօքարներով ճամբորդութիւն մը դէպի Պրիւքսէլ, քաջալերելու համար հայրենի մարզիկները:

Արդէն իսկ ապահովուած է սահմանափակ թիւով տոմսեր եւ օթօքարներ:

- Որպէսզի մեր մարզիկները ունենան սփիւռքահայութեան անվերապահ զօրակցութիւնը եւ իրենք զիրենք չզգան առանձին օտար ափերու մէջ:
-- Որպէսզի մեր մարզիկները ունենան յաւելեալ ուժ, կարողութիւն եւ պայքարելու ոգի:

Ժամադրուինք բոլորս միասին Սեպտ. 7-ին Հայաստանի հաւաքականին հետ:

Տոմսերը եւ օթօքարներուն տեղերը ապահովելու համար, անմիջապէս հեռաձայնեցէք՝

Պր. Աբգարեան
40 - 67 - 77 - 50
(Կէսօրէ վերջ, ժամը 3-էն մինչեւ 9)
Պր. Ոսկերիչեան
45 - 08 - 43 - 10
(Առաւօտեան ժամը 9-էն 15)
(եւ կամ անուն հեռաձայնի թիւ ձգել պատասխան - հեռաձայնին վրայ):

FRANCE 2

Dimanche 4 Septembre
à 9 h 30

Emission Les Chrétiens Orientaux
LE MADENATARAN

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Մարգարեան եւ Փափազեան Ամէնօրեայ վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները դպրոցի բարգաւաճման:

Տէր եւ Տիկին Պօղոսեան 1000 Ֆր., Պր. Ճարիքեան 1000 Ֆր., Պր. Եամանճեան 100 Ֆր., Տիկին Ջուարթ Հալաճեան 100 ֆրանք:

FOOTBALL
MATCH DE GALA

DIMANCHE 4 SEPTEMBRE
à 16 h 00
EQUIPE NATIONALE D'ARMENIE
disputant la coupe d'Europe des nations
contre
A. S. ARMENIENNE
en lever de rideau à 14 h 00
EUROPE 1
contre
FOOT DU MONDE
STADE JEAN BOUIN
4, rue Jean Bouin
Issy-les-Moulineaux

JEUNE, AVEC ou SANS le BAC
LES METIERS DE LA VENTE VOUS INTERESSENT
TEBROTZASSERE
ouvre à la RENTREE 1994
une CLASSE de
BTS-Action Commerciale
Formation en alternance,
GRATUITE, REMUNEREE.
CONTRAT de TRAVAIL
en ENTREPRISE.

Si vous êtes intéressé,
Laissez un message au (1).43.81.01.72
ou écrivez pour un premier contact
Tebrotzassère réf. BTS/AC
1, bd du Nord, 93340 Le Raincy

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2
VENDREDI
2 SEPTEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 18.405 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 70e ANNEE — N° 18.405

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՈԼԱՄՊՐԷԻ զօրանոցը համախմբուած Ալժերացիներու մէկ մասը տրտաքսուեցաւ դէպի Պուրքինա Ֆասօ (Նախկին՝ Վերին-Վոլթա): Ծանօթ է որ Ալժերիոյ մէջ հինգ Ֆրանսացիներու սպանութենէն ետք, Ներքին նախարարը 26 Ալժերացիներ համախմբած էր Ֆոլամպրէ, որպէս համակիր կամ գործակից ՖԻՍ-ի (Փրկութեան իսլամական Ճակատ), ինչ որ բաւական բանավէճի ալ նիւթ եղած էր: Այժմ, ասոնցմէ 20-ը գացած են Պուրքինա, քանի մը օրուան համար եւ ազատ են իրենց ուզած տեղը երթալու: Մնացեալ 6-ը Ֆրանսա կը մնան հսկողութեան տակ: Ներքին նախարար՝ Փասքուա յայտարարած այս առթիւ. -- «Այս գործողութիւնը դաս կը ծառայէ անոնց որոնք չեն յարգեր Հանրապետութեան օրէնքները ինչպէս նաեւ՝ հիւրընկալութեան»: Ենթա...ներուն փաստաբանները եւ շատ ուրիշներ կը բողոքեն ձեռք առնուած այս միջոցներուն դէմ որոնք չեն համապատասխաներ, կ'ըսեն, մարդկային ամէնէն տարրական իրաւունքներուն:

ԻՐԱ-ն (Իրլանտայի Հանրապետական Բանակ), ինչպէս կ'ակնկալուէր, հրադադար հռչակեց 25 տարուան պատերազմէ ետք: Իր հաղորդագրութեան մէջ, ան կը շեշտէ որ իր պայքարը թոյլ տուած է որ յառաջդիմութիւն արձանագրուի ի նպաստ ազգայնականներուն իրենց ժողովրդավար դիրքին համար: ԻՐԱ-ն կ'աւելցնէ «Կը խորհինք որ նոր կացութեան մը մէջ ենք, նոր պատեհութեան մը եւ կը նկատենք որ Տաունինկ Սթրիթի յայտարարութիւնը («Յառաջ»՝ կ'ակնարկէ 1993, Դեկ. 15-ի անգլեւիրլանտական յայտարարութեան, ուր կ'առաջարկուէր բանակցութիւններ վարել ԻՐԱ-ի քաղաքական թեւին հետ, բռնութեան վերջնական դադրեցումին փոխարէն) լուծում չէ եւ որպէս ալ չներկայացուեցաւ իր հեղինակներուն կողմէ: Լուծում մը կրնայ գտնուիլ միայն բանակցութիւններէ ետք, որ ոչ ոք կը բացառէ»:

ԷՐՉԻՆՃԱՆԻ Պետութեան պաշտպանութեան Ատեանին առջեւ քաշուած են այն ֆինլանտացի զբօսաշրջիկները, որոնք ազատ արձակուած էին, Օգոստոս ...ին, ՓՔՔ-ի անդամներուն կողմէ: ...երը կը մեղադրեն երկու երիտասարդները որ իրենք կամովին միացած են ՓՔՔ-ին:

ՄԱՐԱՔԷՇԻ պանդոկին ոճրափորձին ...ին Մարոքի ընդդիմադիր մամուլի մէկ ...ը՝ լ'Օփինիոն կարգ մը յայտնութիւններ կ'ընէ, ըստ որոնց Ալժերիոյ ապահովութեան սպասարկութիւնները խնդրոյ առարկայ են: Իշխանութիւնները կը բացառեն իսլամական պատասխանատուութիւն մը:

ԺԱՆ-ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՔԱՀՆ երեք էջնոց ...ով մը Էվէնըման տիւ Ժէօտի մէջ, կոչ կ'ընէ իր շաբաթաթերթին ...ր բաժնետէրերուն եւ ընթերցողներուն որ փրկեն թերթը, որ սնանկութեան ...ն է: Հաշէթ բաւած էր որ պատրաստ է դրամագլուխ դնելու թերթին բարգաւաճման համար, բայց պարտքերը չի վճարեր: Խօսքը Առեւտրական դատարանին է:

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ մէջ, վեց օրուան ընթացքին 13 երիտասարդներ մեռած են հեռոյինի գործածութենէ: Ըստ ոստիկանութեան, այս աղէտը հետեւանք է ներածուած նոր հեռոյինի մը որ կը կոչուի «Չայնա Ֆէք» եւ որու բաղադրութիւնը շատ վտանգաւոր է:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՒՄԲԸ

Սեպտեմբեր 7-ին, ֆութպոլի Հայաստանի ազգային խումբը պիտի մտնէ միջազգային ֆութպոլի աշխարհին մէջ, իր նորաստեղծ պատմութեան առաջին մրցումը ունենալով Պրիւսէլ, Պելժիոյ ազգային խումբին դէմ, Եւրոպայի Ազգերու Ախոյեանութեան ծիրին մէջ:

Պատմական օր մը Հայաստանի երիտասարդ անկախ Հանրապետութեան համար, ինչպէս նաեւ բազմահազար Հայերու համար, Պելժիայէն անշուշտ, բայց նաեւ ժամանած Ֆրանսայէն, Գերմանիայէն յատկապէս եւ որոնք ականատես պիտի ըլլան այս մեծ դէպքին:

Ֆութպոլի Հայաստանի ազգային խումբը իր մուտքը պատրաստելու համար միջազգային ֆութպոլի աշխարհէն ներս, Օգոստոս 25-էն ի վեր կը գտնուի ու կը մարզուի «Տոմէն տը Թուռնոն», էքս-ան-Փրովանս, հիւրը ըլլալով Ալպէր Արութիւնեանի եւ հոգածութիւնը վայելելով Փիէռ Ղազարեանի:

Ֆութպոլի աշխարհին մէջ Հայաստան դեռ շատ ծանօթ չէ կչռեր: 1992-ին ստեղծուած ազգային խումբը միայն բարեկամական մրցումներ ունեցած է. վերջինը՝ անցեալ Մայիսին Միացեալ-Նահանգներու դէմ եւ պարտուած՝ 0 -- 1:

1990 -- 91-էն ի վեր Հայաստան ունի իր իւրայատուկ ախոյեանութիւնը: Սակայն լաւագոյն խաղացողները մեկնած են յատկապէս Ռուսաստան եւ Ուկրանիա:

Այսօր, ծանօթ մարզիչ Եդուարդ Մարգարով կազմած է երիտասարդ խումբ մը, -- միջին տարիքն է 24 -- եւ մեծ պատրանքներ չունի, «Լը Մերիտիոնալ» օրաթերթին մէջ ան կը յայտարարէ. -- «Նայած մեր նորակազմ խումբին եւ պատրաստութեան համար հանդիպած դժուարութիւններուն, կորսնցնելիք բան չունինք: Առանց բարդոյթի պիտի խաղանք. մեր նպատակը մրցումէ մրցում յառաջդիմել է եւ առիթ տալ մեր խաղացողներուն՝ հանդիպելու համաշխարհային լաւագոյն տարրերուն եւ բաղդատուելու անոնց հետ: Հայաստան փոքր երկիր մըն է, որ կ'ապրի պատերազմական վիճակ մը եւ դէմ յանդիման է շատ մը դժուարութիւններու: Մենք հպարտ ենք եւ գիտակից մեր առաքելութեան: Ֆութպոլը կրնայ նպաստել մեր երկրին առուել ծանօթացման եւ դուրս հանելու իր կղզիացումէն»:

Չորեքշաբթի, Օգոստոս 31-ին, Հայաստանի ազգային խումբը բարեկամական հանդիպում մը ունեցաւ էքս-ան-Փրովանսի մարզադաշտին վրայ Օլէմփիք տը Մարսէյլի պահեստի խումբին դէմ, որ կը մրցի Ֆրանսայի ազգային Գ. դասակարգին մէջ, զօրացած աւագ խումբի քանի մը արհեստավարժ խաղացողներով: Խաղ մը առանց կշռոյթի եւ հանճարի: Արդիւնքը՝ 0 -- 0, բան չի նշանակեր: Մարզադաշտին շուրջ ստուար բազմութիւն մը, Հայեր՝ եկած Մարսէյլէն եւ շրջակայքէն ստեղծեցին տաք մթնոլորտ մը:

Ֆութպոլի Հայաստանի ազգային խումբը կը մեկնի էքս-ան-Փրովանսէն Սեպտեմբեր 3-ին, եւ Պրիւսէլի ճամբուն վրայ կը հանդիպի Փարիզ, ուր Սեպտեմբեր 4-ին բարեկամական եւ պատրաստական երկրորդ հանդիպում մը կ'ունենայ Իսի-լէ-Մուլինոյի Հայ Մարզականին դէմ:

Յիշենք թէ Եւրոպայի Ախոյեանութեան զատումներուն Հայաստանի խմբակին մէջ Պելժիայէն զատ կան նաեւ Սպանիան, Դանիան, Մակեդոնիան եւ Կիպրոսը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԿԸ ՀԱԿԱԶԴԵՆ ԿԻՊՐՈՍԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

Կիպրոսի Թրքական Խորհրդարանին Թուրքիոյ հետ տնտեսական համարկումի Օգոստոս 29-ի որոշումը վրդովում պատճառած է ԱՄՆ-ու եւ ՄԱԿ-ի: Թուրքիա եւ Կիպրոս տեղեակ պահուած են այս դժգոհութենէն: ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարութիւնը Ուաշինկթընի Թուրք դեսպանին յայտնած է թէ տրուած որոշումը նեղ կացութեան պիտի մատնէ Կիպրոսի Թրքական իշխանութիւնը որ մինչեւ այսօր ծանօթ էր համաձայնութեան մը կողմնակիցի կեցուածքով, ըսուած է թէ որոշումը կը հակասէ նաեւ Թուրքիոյ շահերուն:

Միւս կողմէ, Թուրքիոյ նոր Արտաքին նախարարը անգամ մը եւս չեշտած է թէ եթէ Կիպրոսի Հանրապետութիւնը մաս կազմէ Եւրոպայի տնտեսական գօտիին, իրենք պէտք է Կիպրոսի Թրքական բաժինին հետ առաջին հանգրուանին իրագործեն տնտեսական համարկումը: Այս կեցուածքը որ որոշ չափով անտեսուած կը նկատուի ԱՄՆ-ու եւ ՄԱԿ-ի յայտնած մտահոգութեան, Թուրք նախարարին համաձայն, երկխօսութեան տրամադրութիւն կը մատնէ. ան ըսած է թէ Թուրքիա կողմնակից է հանդիպումներու ճամբով լուծումի մը յանգելու. իսկ ինչ կը վերաբերի ԱՄՆ-ու արժեւորումին, Մ. Սօյսալ կ'ըսէ թէ այս քաղաքականութիւնը կը ցոլացնէ իրենց ճիշդ նկատած ուղղութիւնը:

Կիպրոսի Թրք. «Հանրապետութեան» նախագահ Ռ. Տէնքթաշ ալ իր խօսակիցներուն ըսած է թէ այս որոշումները տուած են անելէն հանելու համար Կիպրոսի օրինավիճակին բանակցութիւնները:

ԸՆԿԵՐ ՄԸ ՈՒՆԷԻՆՔ

Ich hatt einen kamaraden
einen bessern findst du nit.
J. L. UHLAND

Գերման բանաստեղծն է որ կ'ըսէ. -- «Ընկեր մը ունէի, անկէ լաւը չես գտներ»: Անկասկած այս տողերը ոչ ոքի այնքան կը պատշաճէին որքան մեր սիրելի Նուպարին, որ ճիշդ հինգ տարի առաջ սեպտեմբերեան իրիկուն մը, հրաժեշտ առաւ այս կեանքէն, անաղմուկ, առանձին իր սենեակին մէջ, մնաս բարով՝ ոչ ոքի:

Նուպարները քիչ են մեր հանրային կեանքին մէջ եւ օրէ օր աւելի կը նուազի անոնց թիւը: Նուիրում, նկարագիր, անշահախնդիր ոգի, մաքուր սիրտ եւ ընկերական եզակի խառնուածք:

Երբ օրերն ու ժամերը, այսինքն տարիները, կ'անցնին արագօրէն, մեկնողներն ալ հետզհետէ կը մոռցուին ու անոնց տարած աշխատանքն ալ, յաճախ, կը թաղուի իրենց հետ: Վաղը, թերեւս, այդ ըլլայ նաեւ ճակատագիրը Նուպարին, ինչպէս եղաւ շատ ուրիշներու որոնք այնքան միտք ու սիրտ մաշեցուցին այս գաղութին մէջ եւ որոնց անունն իսկ գիտցող չկայ այլեւս:

Բայց, այսօր, դեռ կան տղաք, երէկ Նոր Սերունդին մէջ, այսօր Հ. Յ. Դ.-էն ներս կամ դուրս, որոնք դաստիարակուեցան Նուպարին շունչին տակ, այսինքն անձի մը որ ոչինչ խնայեց, որպէսզի նախ ինք ըլլայ լաւագոյն օրինակը երիտասարդներուն համար:

Ընկեր մը ունէի, անկէ լաւը չես գտներ, կ'ըսէ գերման բանաստեղծը, որ հաւանաբար, մեզի պէս, Նուպար մը ունեցած էր որպէս ընկեր:

Ա. Մ.

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ՕԳՈՍՏՈՍ 31

ԻՐԱՆԱՀԱՅԸ ԵՒ ԻՐ ԲԵՌԸ

Հայաստանի մաքսային Վարչութեան Մեղրիի շրջանի աշխատակիցները ձերբակալած են սահմանը անցնող Իրանահայ մը որուն պայուսակին մէջ 1,5 քկ. թմրեցուցիչ գտնուած է:

***

ԳՈՀՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՀՐԱԴԱԴԱՐԷՆ ԲԱՑՑ ԵՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ

ԼՂՀ-ի Արտաքին նախարարութեան մամուլի գրասենեակը յայտարարած է որ Յուլիս 27-ին ստորագրուած հրադադարին պահպանումը գոհունակութիւն կը պատճառէ ԼՂՀ-ի իշխանութիւններուն: Բանակի հրամանատարութիւնն ալ հաւաստած է որ բոլոր ստորաբաժանումները հրաման ստացած են զինեալ ամէն կարգի գործողութենէ ձեռնպահ մնալու: Նոյն ձեւի գոհունակութիւն յայտնուած է նաեւ Հայաստանի կողմէ:

Այսուհանդերձ, Օգոստոս 29-ին կէսօրէ ետք ազրպէջանական զօրաբաժին մը ներխուժած է Կրասնոսելսկի շրջանը եւ փորձած յառաջանալ դէպի Վերին Ճամբարակ գիւղը: Հայ սահմանապահները կասեցուցած են յարձակումը եւ մարդկային զգալի կորուստ պատճառելով, յետ շպրտած են թշնամին: Հայկական կողմէն զոհ ու վիրաւոր չկայ:

***

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՈՉՈՒՄ

Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հրամանագրով Ազգային Ապահովութեան Պետական Վարչութեան սահմանապահ զօրքերու հրամանատար գնդապետ Լեւոն Ստեփանեանին շնորհուած է «Ժեներալ-մայոր»ի կոչում:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին (7-րդ օր) Վալանսի Հայ Մարզականը 2 -- 2 հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգեց իր դաշտին վրայ Պօվէի դէմ: 12-րդ դիրքի վրայ են Պօվէ, Նանսի, Վալանս եւ Շաթըրուի 8 կէտով: Գլուխն է միշտ Կէնկան 17 կէտով, կը հետեւի Մարսէյլ՝ 16 կէտով:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Հիմա որ Հայաստանը ինքնիշխան եւ անկախ երկիր մըն է եւ վերջնականապէս ազատած համայնավար վարչակարգի ստեղծած մտաւորական բռնակալութենէն, կրնանք յուսալ որ տակաւ կը վերըսկըսի մեր հայրենիքին մէջ քննական, քննադատական, բանասիրական ու ստեղծագործական լուրջ աշխատանքը: Այս վերադարձը դէպի ազատ մտածումն ու անոր արտայայտութիւնը արդէն մեծ թափ առած են Ռուսիոյ մէջ: Պատճառ չկայ որ Հայաստանի մէջ եւս մշակութային հզօր մղում մը չուրուագծուի այս տարիներուն ինչպէս եղաւ 1920-ական թուականներուն երբ տաղանդաւոր մարդոց հոյլ մը, տարուած խաչալիրմի հզօր թափէն՝ գրաւեց հրապարակը, մինչեւ 1937-ի ստալինեան մաքրագործումները: Այսօր ալ կայ այդ ներքին կրակը սակայն խորհելու է թէ կէս դարու թունաւոր մթնոլորտը կ'արգիլէ անոր ծաղկումը: Ասոր վրայ կուգան երկրին քաղաքական ու այլ դժուարութիւնները աւելի եւս հեռացնելով հայրենիքը մեր տեսողութենէն ու հասողութենէն, տեսակ մը քաֆքայական Դղեակի վերածելով զայն որուն հասնիլ կը փորձէինք գէշ հին օրերուն ու չէինք յաջողեր: Տարօրինակ կերպով, հիմա աւելի Սփիւռք կը զգանք մենք մեզ քան առաջ ու կարծէք երկուստեք, Սփիւռք եւ Հայաստան ժխտական հոգեփոխութիւն մը եղած է որ հաշւոյն մէջ չկար...: Անհանդարտ խնդիրներ կան ամէն կողմ, բաց մնացած տոմարներ ու հաշիւներ, անխոստովանելի յանցանքներ եւ թաքուն օրակարգեր, վատնուած կեանքեր որոնք յանկարծ անկախութեան մէջ նոր յոյսեր կը տեսնեն փրկելու համար մնացեալը իրենց տրտում օրերուն, զղջումներ, «երանի»-ներ եւ յանկարծ բացուած եւ անյագելի ախորժակներ...: Այս բոլորին մէջ յաճախ կը կորսուի ազգային գերագոյն շահին գիտակցութիւնը ու կիրքերը կը սրին, լեզի անհանդուրժողութիւնը կը տարածուի սրտէ սիրտ ու կ'ունենանք Սփիւռք - Հայաստան անտանելի յարաբերութիւնը որ կը տիրէ ներկայիս: Ի՞նչ պիտի ըսէին Միսաքեանը, Նարդունին, Օշականը, Ռուբէնը, Վրացեանը, Եսայեանը, Մուրատ Հաարաթեանը, Դաշտենցը, Սեւակը, Դրօն, Գարեգին Կաթ. Յովսէփեանցը ու տասնեակներով համահայկական հայրեր ի տես ներկայ ողբալի պառակտումին: Միաբերան պիտի դատապարտէին, անկասկած, թէ՛ Հայաստանը եւ թէ Սփիւռքը: Ո՞ւր էին ուրեմն ազատ Հայրենիքի եւ Հայութեան երազը, խանդը որ մեր սերունդը կը փայփայէ ահա քառորդ դարէ ի վեր եւ որուն քաղցր պատկերը իրենց աչքին զոհուեցան անցնող հարիւր տարուան ընթացքին ռազմիկ ու մտաւորական, Լիզպոնէն մինչեւ Սիպերիա: Չեմ կարծեր, սակայն եթէ ներկայ քայքայիչ հոգեբանութիւնը տիրէ մեր սրտին մէջ տասնեակ մը տարի եւս՝ պիտի կորսուի այլեւս սուտին եւ իրաւին տարբերութիւնը: Մեղք պիտի ըլլայ այս հոյակապ ազգին որ իր ամբողջ կարողականութիւնը, առաքինութիւնները չապրած, մարդկութեան օգտին չնուիրագործած՝ պիտի քաշուի պատմութեան կրկէսէն, միայն իր անխելքութեան հետեւանքով: Այն ատեն թող ոչ ոք համարձակի մեղադրել հայութեան աստիճանական անէացումին համար Թուրքը կամ Ազերին, ռուսական «սինիք» քաղաքականութիւնը, «այս պաղ ափերը», մեր աշխարհագրական դիրքը կամ պատմական աննպաստ պայմանները: Բոլոր անոնք որոնք հմտալի, հոյակապ խմբագրականներ կը գրեն այսօր, համոզիչ փաստերով բզքտելով հակառակորդը կը գիտակցի՞ն թէ մէկ անոյշ խօսք, համերաշխական մէկ պարզ «ժէսթ» ներումի եւ հանդուրժողական մէկ ազնիւ արարք տասնապատիկ աւելի օգտակար պիտի ըլլար մինուճար այս ազգին քան իրենց գրութիւններուն ամրակուռ տրամաբանութիւնը կամ իրենց հմայիչ ճառերը: Ուրեմն Երա՞զն ալ կը սպաննէ իր սիրահարները, բռնապետերու եւ յեղափոխութիւններու նման:

Ըստ երեւոյթին, աշխարհի երեսին բարեկամ կամ ընկեր ալ չմնաց որ խրատ տար մեզի, առանձին մնացած ժողովուրդ մըն ենք - մեր երբեմնի դրացիներէն մեծ մասը երեք հազար տարի առաջ անհետացան պատմութեան բեմէն: Ու ատկէ ի վեր մէկ հատ սրտակից բարեկամութիւն չենք կրցած մշակել, ուր դառնանք՝ վտանգ ու թշնամի կը հանդիպի մեզի: Անշուշտ իմաստունին մէկը պիտի փսփսայ թէ քաղաքականութեան մէջ բարեկամ ու հակառակորդ չկայ, այլ կայ միայն ազգային շահու հետապնդում, եւ թէ դիմանալու համար՝ պէտք չէ ատես թշնամիդ այլ պէտք է զայն լաւ ճանչնաս: Ճիշդ է - եւ տեղ մը հէքեաթ մը ըլլալու է 231 լեզուներուն մէջ, որոնց հետ բաղդատելով Հրաչեայ Աճառեան պատրաստած է իր «Հայերէն Արմատական Բառարանը» (Երեւան, 1971 - 1979), որ կը պատմէ ինչպէս գեղանի, երիտասարդ եւ խելացի իշխանը յաւիտենական կեանքին պիտի արժանանար եթէ միայն կարենար արթննալ վհուկին հիւսած կախարդական երազէն ու մտնէր շուրջի բնութեան գաղտնիքներու անհուն աշխարհէն ներս...: Շատ լաւ - սակայն ինչպէ՞ս բացատրել թէ մենք դեռ հոս ենք, մարդկութեան ընտանիքին մէկ անդամը՝ մինչ այդ ցեղերն ու իրենց լեզուները կորած գացած են: Այդ ալ գաղտնիք է, բարեբախտաբար մեզի ու մեր ժամանակակիցներուն համար:

Այս քիչ մը երկար մուտքը՝ խօսելու համար Հայաստանի 920-ական թուականներու գրագէտներու տաղանդաւոր սերունդին մէկ փայլուն ներկայացուցիչին՝ Գուրգէն Մահարիի մասին: Բայց թող ինքը խօսի:

«Ես գիտեմ, վերջին զոհն եմ երկրիս
Նայիրեան վերջին Փարաւոնը,
Կը գայ նոր մի սերունդ յորդ իմ երգին,
Ու կը բացուեն նոր առաւօտներ:

Եւ, որպէս նոր մի Թութան - Համոն,
Դարերի միջով կը յայտնուեմ
Ձեր արժէքների թանգարանում,
- Ես - մեռած արեւ, կենդանի վէմ...

Կը խօսեմ ձեզ հետ ձայնով մոգող,
Բեւեռագրերովն իմ բարդ հոգու,
Ես - ծիծաղելի փառքի կոթող,
Ե՛ւ խորհրդաւոր, ե՛ւ անպէտ:

Իմ դարի նման հակասական
Ու հակասութեամբն ներդաշնակ,
Ես - Հոմերոսի պէս դասական
- Կը բարձրացնեմ ձեզ հետ բաժակ...

Աստուած իմ, փակէք Լուվրն իմ երգի,
Թող անցնի դարերի կարաւանը...
Թող ննջի հանգիստ զոհն իմ երկրի,
- Նայիրի, քո վերջին Փարաւոնը...:

Քերթուածը, գրուած 1953-ին, իր մահէն 16 տարի առաջ ու Սիպերիայէն Հայաստան վերադարձէն մէկ տարի առաջ: Ձօնուած է իր կնոջ, Անտոնինա Մահարիին որուն «Իմ Ոդիսական»ը գրքին մասին քանի մը տող գրեցի անցեալ թիւին: Ահա Մահարիի Հայաստան վերադարձին մասին յաւելեալ տեղեկութիւններ, նոյն գիրքէն:

«Եւ այսպէս, 1954 թ. Յուլիսի 9-ին մեր գնացքը կանգ առաւ Երեւանի երկաթուղային կայարանում:

. . . .

Ի հեճուկս բոլոր թշնամիների, մենք վերադարձանք, մենք վերադարձանք:

Գուրգէնին ընկերները ջրի երես էին ելել: Վաղ առաւօտից մինչեւ ուշ երեկոյ խմբերով գալիս էին, ծխում, խմում, վիճաբանում...: Նրանցից ամէն մէկը Գուրգէնին սէր էր խոստովանում. «Գուրգէն ջան, գիտե՞ք թէ ինչպէս ենք ձեզ սիրում: Դուք գիտե՞ք, թէ ինչպէս էինք սպասում ձեզ»:

. . . .

Յիշում եմ, երբ Գուրգէնը Սիբիրում թոքախտով հիւանդ էր, հարկ էր ստրեպտոմիցին ճարել, որը Սիբիրում չկար: Գուրգէնը նամակ ուղարկեց Երեւան: Չեմ ուզում գրել, թէ՝ ո՛ւմ: Միայն ասեմ, որ նրա խնդրանքը որեւէ արձագանգի չարժանացաւ: Դրանից յետոյ տասը գրամ ստրեպտոմիցինի համար նա ոչ մէկին չգրեց, որովհետեւ արդէն ոչ մէկին չէր հաւատում»:

«Ասպարէզ»

ՇՐՋԱՆՑԵԼՈՎ ԿԱՐՕՏԸ

ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Դէմքերու հետ կեանքի ամէնէն ընթացիկ պարագաներուն բերումով - գործ, բարեկամական շրջանակ, հանդիպումներ - ծանօթութիւններ, յարաբերութիւններ կը հաստատուին: Այդ դէմքերուն մեծ մասը անհետ կորսուելու դատապարտուած է, անմիջապէս որ յարաբերութեան մղիչ ուժը դադրի գոյութիւն ունենալէ: Մէկ - երկուքը կ'անջատուին սակայն բազմութենէն, մնալու համար մշտական ներկայութիւն, նոյնիսկ երբ շփումը կանոնաւոր հանգամանք ստացած չէ, նոյնիսկ երբ ծանօթութիւնը, բարեկամութիւնը մտերմութեան վերածուած չեն: Այդ մէկ - երկուքը, անկախ իրենց կամքէն ու հաւանաբար նաեւ գիտակցութենէն, Ի. դարու մարդուն յարաբերութիւններու լայն, գունաւոր ցանցին մէջ մաս չեն կազմեր առօրեայ բազմութեան: Ոչ մէկ յատուկ դէպքի կամ պարագայի կը կապուի այդ հանգամանքը: Բայց եւ այնպէս, անոնց «ներկայութիւն»ը անջնջելի բան մը կը խորհրդանշէ նոյնիսկ բացակայութեան երկարատեւ շրջաններու եւ նոյնիսկ երբ այդ բացակայութիւնը կ'ըլլայ մշտական: Ներկայութիւններ են անոնք որոնց անմիջական մօտիկութիւնը թերեւս երբեք չենք փնտռած. իրենց իմաստը, արժէքը ապրուած հանդիպումներուն մէջ ամփոփուած է արդէն, տեւելու համար մինչեւ վերջը:

Ի՞նչն է որ այդ անձերուն կուտայ մնայունի այս յատկանիշը, մինչ անոնց հետ յարաբերութիւնը եղած է առօրեային շրջանակէն ոչինչով տարբեր: Խօսակցութեան նիւթը քաղած է երեւութապէս ամէն ինքնատպութենէ զուրկ ընդհանուրի մը հետքերով, կամ օրուան հրամցուած տուեալներուն ուղղութեամբ: Ազգայինը, համաշխարհայինը խճողած են գրեթէ պատահական հանդիպումները, հարցականներու, զայրոյթի, երբեմն ալ ուրախութեան պոռթկումներու կամ վէճերու ասպարէզ հարթելով:

Ու այն օրը երբ յատուկ ու մեծ ուշադրութեան երբեք առարկայ եղած այս ներկայութիւնները յանկարծ կը յանգին վերջակէտին, սկիզբ առած բացակայութիւնը կը գծէ անակնկալ շրջագիծեր: Անոնք ժամանակին հետ կը սկսին պարփակել առօրեային շրջանակէն մաղուած խօսքեր, շեշտեր, ժպիտներ, որոնցմով քիչ-քիչ, բացակայութեան ենթախորքին վրայ կ'ուրուագծուի խելացիներու եւ անմիտներու, գեղեցիկներու եւ տգեղներու, համրերու եւ շատախօսներու յոգնեցնող բազմութենէն անջատուած դէմք մը: Օրերու, ամիսներու, տարիներու հետ մինչ կը նօսրանան ենթախորքին երանգները, աւելի կը շեշտուի ուրուանկարը: Ժամանակին հետ հեռացող ու հեռացումին հետ աւելի յստակացող դէմքը կը դառնայ հաւատքներու, սկզբունքներու, դատումներու եւ կեցուածքի լուռ խորհրդանիշ ու չափանիշ. կը դրդէ որ ենթագիտակից մղումով անոր վաւերացումը փնտռենք ամէն կարեւոր արարքի: Ու ներկայութեան այս նոր ձեւով ան կը շըրջանցէ նոյնիսկ կարօտը:

Մահն իսկ, կը թուի թէ իր գինամթերքին յաւելեալ փայլ մը տալու հարկին տակ կը գտնուի այս դէմքերուն դէմ, անաղարտ պահելու համար դաժանութեան իր համբաւը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ Ե. ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ՝ ՄԵՐ ՕՐԻՆԱԿԸ

Հինգ տարի առաջ, ազգային կուսակցական մաքուր գաղափարով, բիւր մտուցումներով, հարուստ վաստակով, դաստիարակչական բերքով, ապագայակերտ գործունէութիւններով լեցուն կեանքի մը էջը փակեց՝ Նուպար Նիկողոսեան:

Վաղ երիտասարդութենէն մտաւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան շարքերը: Ընտրեալներու բանակի մը շունչին տակ կատարեց իր աշակերտութիւնը: Շաւարշ Միսաքեանէն, Ռուբէն Տէր-Մինասեանէն, Սիմոն Վրացեանէն, Հրանտ Սամուէլէն, Շաւարշ Նարդունիէն եւ մըտքի, խղճի ու զէնքի այլ կուսակցական ուսուցիչներէն, դաշնակցական ղեկավարութենէն եւ հեղինակութիւններէն ժառանգեց ազգային ոգին, անանձնական ու անշահախնդիր ծառայութեան գիտակցութիւնը իր ժողովուրդին եւ հայրենիքին: Իր մէջ դարբնուեցան հայ եւ դաշնակցական մարդը բնորոշող ազնիւ նկարագիրը, վեհ սկզբունքները, վսեմ գաղափարները, մարդկային արժէքներն ու բարոյական առաքինութիւնները:

Նուպար Նիկողոսեան իր կեանքի պայքարը, որ եղաւ իր կուսակցութեան ու ժողովուրդին պայքարը, մղեց համոզումով, հաւատքով, կամքով ու ամուր վճռակամութեամբ:

Ֆրանսայի, Արեւմտեան - Եւրոպայի դաշնակցական շարքերէն ներս երկար տարիներ ստանձնեց ամէնէն պատասխանատու պաշտօնները: Գտնուեցաւ առաջին դիրքերու վրայ: Եղաւ այն ուժերէն որոնք Հ. Յ. Դաշնակցութեան Նոր Սերունդէն մինչեւ կուսակցութեան շարքերը պատրաստեցին, սնուցին, դաստիարակեցին սերունդ մը: Եւ եկաւ սերունդ մը որուն սրտին մէջ Նուպար Նիկողոսեան տեղ գրաւեց: Իր խոհեմութեամբ, լրջութեամբ յարգանք պարտադրեց: Իր խոնարհութեամբ եւ ազնուութեամբ սիրոյ արժանացաւ: Իր պարկեշտութեամբ, ուղղամտութեամբ եւ հաւասարակշռութեամբ մեծութիւն մը կերտեց: Իր համոզումներով, գործով ու ծառայութիւններով օրինակ մը դարձաւ:

Նուպար Նիկողոսեան բարոյական եւ գաղափարական դրամագլուխ մը փոխանցեց երիտասարդներուն, Նոր Սերունդի ամառնային բանակումներու ղեկավարութենէն, «Հայաստան» թերթի խմբագրական սիւնակէն մինչեւ ընկերական ժողովներու ընթացքին իր բերած փորձառութենէն ու արտայայտած ապրումներէն:

Հակառակ կուսակցական իր հեղինակութեան, գաղութային հաւաքական կեանքէն ներս իր վայելած դիրքին Նուպար Նիկողոսեան մնաց իր էութեան հարազատ պատկերին մէջ: Պերճանքէ, փառքէ ու աղմուկէ հեռու, ան նախընտրեց քաջալերել ու խրախուսել նոր ուժեր, ծառայել եւ տալ իր ազգին: Նուպար Նիկողոսեան յաճախ կ'ըսէր թէ հանրային կեանքի մէջ պէտք չէ մտնել ծառայութիւն ընդունելու, այլ ծառայելու եւ անձը ընծայելու իր ազգին հաւաքական շահերուն:

Կուսակցութեան շարքերէն ներս, Նուպար Նիկողոսեան ցոյց տուաւ բծախնդիր եւ անզիջող կեցուածք, մանաւանդ այն սկզբունքներուն եւ արժէքներուն նկատմամբ որոնք տասնամեակներով դաշնակցութեան անունն ու վարկը բարձր եւ անաղարտ պահեցին, դաշնակցութիւնը գործածեցին, համաձայն իր իտէալին, որպէս միջոց ծառայելու ազգին եւ ոչ որպէս շահագործումի նպատակ: Ազատութիւնն ու ազատութիւնները՝ մտքի, կարծիքի, խղճի, արտայայտութեան, ժողովրդավարութիւնը, ազգին գերագոյն շահերը Նուպար Նիկողոսեան դասեց ամէն բանէ վեր եւ դաշնակցութենէն ներս թէ դուրս ի հարկին ճակատ կազմեց անբըռնաբարելի այս մարդկային իրաւունքները պաշտպանելու եւ յարգել տալու համար: Յաճախ յաջողեցաւ եւ յաղթանակեց: Յաճախ թիավարեց հոսանքն ի վեր: Մերժեց միշտ կամայականութիւնը: Մեղսակից չեղաւ որեւէ չեղումի:

Նուպարի եւ Նուպարներու սերունդէն ոմանք մեկնեցան: Անոնց բացակայու-

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

Տասնըհինգ տարուան պատերազմի մը աւերներէն յուսալքուած [illegible] Պէյրութի մէջ: [illegible] Ան ունի 13 մեթր բարձրութիւն ու տարածուած է 24 հեկտարի վրայ: [illegible]

[illegible]

1991-ին վերջակէտ [illegible] 160 հեկտար [illegible] 4.4 միլիոն [illegible] 1 միլիառ տոլար [illegible] 89 մեթր [illegible]

ակէն թէ այդ նոր պուճէբը չէր կրնար երկրին գլխաւոր կեդրոնը ներկայացնել. իսկ բոլորը համաձայն էին որ քաղաքին դիմագիծը պէտք չէ արմատապէս փոխուի: Կար խումբ մըն ալ որ առնուազն զարմանալի կը նկատէր որ 120 հազար փոքր կալուածատէրեր դուրս ձգուէին կարգադրութենէն, սեփական ընկերութեան մը ի նպաստ. ընկերութիւն որուն գլխաւոր բաժնետէրը երկրին վարչապետն էր:

Ան աշխարհի մեծագոյն 100 հարուստներէն մէկն է: Անձնական դրամագլուխը կ՛ըսուի թէ 3 - 4 միլիառ տոլար է: Եւրոպայի եւ Միջին - Արեւելքի մէջ դրամատուներու, անձնական ճէթերու օդատորմիղի մը Գուրանի հրատարակութեան ամենամեծ սուտանեան ընկերութիւններէն մէկուն տէրն է: Սաուտի -Արաբիոյ մէջ հարստութեան տիրանալէ ետք, վերադարձած է Պէյրութ ու լրասփիւռներու կայսրութիւն մը շինած իրեն համար: Գնած է ձայնասփիւռներ, հեռատեսիլի կայաններ, թերթեր: 1992 Հոկտեմբերին երբ վարչապետ եղած է, չէ վարանած իր քսակէն վճարելու կարգ մը պաշտօնատարներու թոշակները, փոխարինելով պետական գանձը: Անոր նշանակումին լուրը լիբանանեան ոսկիին արժէքը բարձրացուցած է սակարաններու մէջ ու ետ-դարձը ապահոված 2 միլիոնը 40 միլիոն տոլարի այն գումարէն զոր Լիբանանցիներ ունէին արտասահմանի մէջ: Ծովափեայ պողոտայ մը արդէն իր անունով մկրտուած է ու ամէն տեղ հաւատարիմներ ունի: Ֆինանսի, Տնտեսութեան, Հաղորդակցութեան նախարարները իր բարեկամներն են, Արդարութեան նախարարը իր փաստաբանը, իսկ կեդրոնական դրամատան տնօրէնը իր լաւագոյն լումայափոխը: Հարիրիի կայսրութիւնը պետութեան մէջ պետութիւն մըն է որուն առաջին ներկայացուցիչը ինք կը հանդիսանայ:

Որքան ալ իր հիացողները ըսեն թէ Հարիրի կ՚ուզէ պատմութեան անցնիլ որպէս Պէյրութի վերաշինողը, բողոքներու ընդհանուր բնոյթը սակայն է որ հրաժարի պատրաստուած ծրագիրէն. դիմած է Ֆրանսացի խորհրդականի մը: Արդիւնքը այն եղած է որ պահուած է քաղաքին կեդրոնի գործի մասը, իսկ շրջակայքի համար միջազգային մրցում յայտարարած է, հին Պէյրութի ոգին պահպանելու մտահոգութեամբ: Հրաժարուած է նաեւ ամէն բան մէկ անգամէն ծրագրելու նպատակէն, ձգելու համար որ քաղաքը աստիճանաբար զարգանայ:

Եթէ այս այլընտրանքն ալ յաջողութիւն չգտնէ, երիտասարդութիւնը պիտի մեկնի արտասահման ու տեղւոյն վրայ պիտի մնայ սրտաբեկ վեթերաններու սերունդը: Այն ատեն Պէյրութ իսկապէս կորսնցուցած պիտի ըլլայ պատերազմը:

ՔԱՂՀԱՆ

Թեմը [illegible]

ՆԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ԶՈՒԱՐՃԱՊԱՏՈՒՄՆԵՐ

ԸՆԴԱՄԷՆԸ ԵՐԿՈՒ ԲԱՐՁՈՒՆՔ

Արցախցին կուգայ Երեւան: Քաղաքին մէջ պտըտելու ժամանակ կը տեսնէ Արարատն ու կը հարցնէ անցորդի մը.
- Ատոնք ի՞նչ են:
- Մասիսներն են:
- Կրնա՞մ բարձրանալ:
- Ինչպէ՞ս: Չե՞ս գիտեր, որ Թուրքերուն ձեռքն է,
- Քանի՞ տարի:
- 75...
- Ե՛ա, այս երկու բարձունքը ի՞նչ է, որ 75 տարուան ընթացքին չէք կրցած գրաւել:

***

ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆ Է...

- Ինչո՞ւ Ղարաբաղցիները արտասահմանեան տուփով գարեջուր չեն խմեր:
- Որովհետեւ օղակը քաշելէ ետք տուփը անմիջապէս կը նետեն:

***

Պուպուլը կը նստի սափրիչի աթոռին. սափրիչը օճառի ամանին մէջ կը թքէ եւ կը սկսի փրփրել:
- Վարպետ, մեծ մարդ ես, չե՞ս ամըչնար, այդ ինչո՞վ օճառ կը շինես:
- Պուպուլ, տես թէ քեզ ո՛րքան կը յարգեմ, որ ամանին մէջ կը թքեմ, ուրիշներուն երեսին կը թքեմ եւ կ՚օճառեմ:

ՈՃՆԻ

- Քամու էներկիան պէտք է օգտագործել, - ասաց պատգամաւոր Սէյրան Զաւուկցեանը, - Հայաստանում քամին շատ է:

-Մանաւանդ՝ խորհրդարանում եւ քո ելոյթում..., - ասացի ես:

***

- Ո՞նց էք, Պարոն Սահակեան, - հարցըրեց պատգամաւոր Ռ. Թադեւոսեանը:
- Շատ լաւ եմ, ուրախ պատասխանեցի ես:

-Լաւ էլի, կատակ մի արա, լո՛ւրջ եմ հարցնում, - ասաց նա:

***

- Ինչո՞ւ տիեզերագնացների մէջ Հայ չկայ:
- Որովհետեւ ամբողջ Հայաստանը կը մեռնէր զռռոցութիւնից, Վրաստանը՝ նախանձից, իսկ Անդրկովկասը կը մնար Ադրբեջանցիներին:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔՍԱՆԸՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ (1974, Օգոստոս 20)

ԴԵՐՁԱԿ ՄԸ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԻՊՔԵՐ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Ի՛նչ օրեր էին, ո՞ւր են այդ օրերը: Բոլոր տղաքը Զատկուան օրօրոցներուն մէջ կը խաղան, կը խնդան, հաւկիթ կը փոխանակեն, իսկ ես սաղէն կուլամ: Կ՚ուզեմ անպատճառ հետս առնել չապիկս: Զէ՞ որ անոր օձիքին տակ Տ եւ Պ մը կայ: «Ան իմինս է, հետս պիտի տանիմ» կ՚ըսեմ: «Տագէս Պալապանեանը ե՛ս եմ» կ՚ըսեմ: Ի՛նչ ըսես. տղու խելք: Տարիներ վերջ (դեռ դպրապետ չէի) հարցուցի Իգմիրլեանին - Սրբազան, կը յիշէ՞ք, օր մը պարողութեան ատեն նուագեցայ ըսի, որովհետեւ ծոմ բռնած էի Ս. Հաղորդութիւն առնելու համար ըսի: Խորհրդարանին մէջ է որ խօսեցայ: «Կը յիշե՛մ, կը յիշեմ» ըսաւ: Եղբա՛յրս ալ յիշեց: «Անոր ձայնը դեռ ականջներուս մէջն է» ըսաւ:

Իրենց զբաղումին պատճառաւ չէին կըրնար գնում կատարել եւ կերակուր եփել, այնպէս որ Տիրան իր վարպետը առաջնորդեց մօտակայ prix-fixe ճաշարան մը ուր կերան ծեծ ուտելու պէս: Երբոր ազատեցան աղմուկէն, հրմշտուքէն եւ խոհանոցի ծանր հոտէն, կրկին վերադարձան կարի եւ անվերջանալի խօսակցութեան: Այդ քմահաճ խօսակցութեան ընթացքին է որ Տիրան կանդ առաւ կարեւոր նիւթի մը առջեւ: Ի՞նչ պիտի ընէր վարպետը երբոր պատահմամբ կորսուէր Փարիզի մէջ: Ի՞նչպէս պիտի գտնէր իր ճամբան երբ Ֆրանսերէն չի գիտեր: «Մենք տոր դարմանը գտած ենք» ըսաւ Տիրան եւ անմիջապէս թուղթի մը վրայ գրեց հետեւեալը - «Կը կոչուիմ Տագէս Պալապանեան, Հայ եմ, ու կը բնակիմ Մառքատէ փողոց: Կը խնդրեմ որ զիս հոն առաջնորդէք»: Եւ վարպետին պատուիրեց որ այս թուղթը պահէ խնամքով:

. . . .

Տիրան իր ետեւէն քաշեց վարպետը - որուն վրայ այլեւս բնաւ կարողութիւն չէր մնացած, այնքան որ շրջած էին պանդոկէ պանդոկ - եւ ներս մտաւ նեղ դըռնէն: Յետոյ պանդոկին դրասենեակը անցնելով հարցուց.

- Ներեցէք օրիորդ, երկու հոգինոց սենեակ մը ունի՞ք արդեօք: Բարեկամիս եւ իր աղջկանը համար է ... այո՛, ամսուան մը համար:

- Ոչ պարոն ... դժբախտաբար ոչ ... երկու հոգիի համար ըսի՞ք չէ՞ ... այսինքն թէ ... թէեւ սենեակ մը ունինք, բայց այս պահուս ներսը մարդ կայ ... չէ՞ք կրնար ժամ մը վերջ անգամ մը եւս հանդիպիլ սենեակը այցելելու համար ... հեռո՞ւ կը բնակիք ... ո՞ր կողմ կը բնակիք:

Ծիծղ այդ պահուն է որ գրասենեակին խորը գտնուող ապակեպատ դուռ մը բացուեցաւ աղմուկով եւ ներս խուժեց կին մը: Այս ներխուժումը եղած էր այնքան բիրտ՝ որ դրան բռնիչը մնացած էր կնոջ ձեռքը: Զորս կողմը մխի գունդերով բեռնաւոր, խոշորակազմ, կաշըմբուռն էգ մըն էր եկողը, թեզանիքները մինչեւ արմուկներէն վեր սօթթած՝ եւ դէմքին կարմրութենէն կը հասկցուէր որ խոհանոցի կրակէն կուգայ: Թերեւս կուգայ՝ սղմոտուքէ: Խոյացաւ գրասեղանին առջեւ նստած աղջըկանը վրայ որ նիհար էր ծրագիր - կանոնագիրի մը պէս, ու գոռաց.

- Աղջիկ դուն խե՞նթ ես, յիմա՞ր ես, թէ չէ դիտմամբ ընել սկսար: Աս երրորդ անգամն է որ քու տխմար պատասխաններովդ իմ յաճախորդներս կը փախցնես: Երէկ նոյն բանը ըրիր, առջի օր՝ նոյնը: Մինչեւ այսօր խնայեցի քեզի, բայց հիմա փտաւոր ապտակի մը արժանի ես: Արժանի ես ըսի՝ լռէ: Ո՞ւր տեսնուած է որ 19 տարեկան աղջիկ մը յաճախորդին պատասխանէ - «Վերջը չէ՞ք կրնար գալ ... ո՞ւր կը բնակիք ... հեռո՞ւ կը բնակիք... ձեր ֆռնսիէրժն ալ ձեզի հե՞տ կը բնակի»: Բերանդ չբանաս՝ ինքնիրմէս կ՚ելլեմ ... Մտիկ ըրէ եւ սորվէ թէ ի՛նչպէս կը խօսին Փարիզի մէջ:

Եւ դառնալով դպրապետին որ Ֆրանսերէն բա՛ռ մը իսկ չէր հասկնար, արտասանեց հետեւեալը.

- Այո՛ պարոն, երկու հոգինոց սենեակ մը ունինք: Գինը 200 Ֆրանք է: Անմիջապէս կրնաք այցելել գայն եթէ կը փափաքիք:

Տագէս աղա արդէն յոգնած ու դժգոհ՝ քիթը բերանը ծամածռելով հարցուց.

- Ծօ Տիրան, ինէ ի՞նչ կ՚ուզէ կոր աս պաշ չավուշը:

- Բայց չե՛ն կրնար այցելել, ներսը մարդ կայ, առարկեց աղջիկը վախով:

Պանդոկապետուհին աւելի կատղեցաւ, բայց վիճաբանութեան ամէնէն տաք կէտին վրայ՝ յանկարծ դուրս նետուեցաւ գրասենեակէն, առարկելով թէ բոպէ մը իսկ աւելի եթէ մնայ հոն, ձեռքէն դըժբախտութիւն մը պիտի ելլէ: Դրան բռնիչը որ ահաւասիկ՝ աղջկան քթին բերնին պիտի նետէ: Եւ երկու Հայերը ետեւէն քաշելով սկսաւ սանդուխները բարձրանալ: Վեր կ՚ելլէր սանդխամատերը սարսափեցնելով, թեզանիքները վար կ՚առնէր, գոգնոցը կը նետէր իւղոտ բազրիքին վրայ, չարունակելով պոռպռալ: Այդպէս գրգռուած վիճակով հասաւ թիւ 11 սենեակին առջեւ ու զարկաւ:

Երրորդ եւ զօրաւորագոյն հարուածէն վերջ՝ խորունկէն եկող ձայն մը պատասխանեց.

- Բայց Տիկին ժատու, չե՛մ կրնար բանալ ... բարեկամիս հետն եմ...

- Ինծի հետ ըլլալու չէի՞ր ես, բացագանչեց միւսը. հա՛րկաւ բարեկամիդ հետ պիտի ըլլաս ... ինծի նայէ ma petite Լուլու, կարծեմ դուն չափը անցուցիր: Ամէն օր կուգաս ինձմէ սենեակ կը վարձես մէկ ժամուան համար, եւ փոխանակ ըստ ընդունուած սովորութեան մէկ ժամը եօթանասունըհինգ վայրկեան հաշուելու երեք ժամ կը փակուիս ներսը: Մինչեւ հիմա gentille գտնուեցայ հետդ եւ դիտողութիւն չըրի, բայց եթէ խելացի աղջիկ ես, պիտի ջանաս որ հետդ չաւրըւիմ: Որովհետեւ հետդ պիտի աւրուիմ եթէ այսպէս տեւէ:

(Շար. 3)

Պ. Դանիէլ Ճիզմէճեան,
Տէր եւ Տիկին Արթօ Ճիզմէճեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Վէզիրեան, զաւակներն, թոռներն ու ծոռները,
Այրի Տիկին Արշալոյս Յովհաննէսեան, զաւակներն ու թոռները,
Այրի Տիկին Վարդուհի Յովհաննէսեան, զաւակներն, թոռներն ու ծոռները,
Պ. Տիրան Կէօսէմեան,
Տէր եւ Տիկին Ահարոն Դաւիթեան, զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Վահրամ Սարգիսեան (Միացեալ - Նահանգներ)
սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, հարսին, տալոջ, հօրաքրոջ, զարմուհիին եւ հարազատին՝

ԵՐԱՆՈՒՀԻ ՃԻԶՄԷՃԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 31-ին, 76 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 5, ժամը 14·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պուա -- Գոլոմպի գերեզմանատունը:

Ըստ ողբացեալին փափաքին, փոխան ծաղկեպսակի նուէրները՝ Հայաստանի ի նպաստ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս որպէս այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Դանիէլ Ճիզմէճեանի եւ Տիկին Դաւիթ Յովհաննէսեանի:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խնամակալութիւնը խոր կսկիծով կ'ողբայ վախճանումը Ամենայն Հայոց Հայրապետ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ՎԱԶԳԷՆ Ա. Կաթողիկոսին: Թող Աստուած երկնային հանգիստ պարգեւէ հանգուցեալ Հայրապետի հոգւոյն, եւ անսասան պահէ առաքելաշաւիղ գահը Սրբոյ Գրիգոր Լուսաւորչին:

***

Մարսէյլի Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան վարչութիւնը եւ իր բոլոր հայրենակիցները, կուգան իրենց սրտագին ցաւակցութիւնները յայտնելու Ամենայն Հայոց, ՎԱԶԳԷՆ Ա. Կաթողիկոսին վախճանման առթիւ, Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդին,

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը 1994, Յունուար, Փետրուար, Մարտի ընթացքին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -

Տէր եւ Տիկին Ժորժ Այլանեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Փելըթիէ 9996 Ֆր., Պր. Ալպէռ Մակարեան 100 Ֆր., Պր. Ֆիլիփ - Ֆելիքս Սէմէրճեան 300 Ֆր., Պր. Վահագն Պալթաօղլու 200 Ֆր., Օրիորդ Սօնա Բաբելեան 250 Ֆր., Պր. Յովհաննէս Եկէնեան 800 Ֆր., Ալֆա հաստատութիւն 6000 Ֆր., Պր. Սերժ Գառնիկեան 1000 Ֆրանք, Պր. Ռաֆֆիկ Քասիր 200 Ֆր., Պր. Ռաֆֆի Պագըրճեան 400 Ֆր., Պր. Ժան - Պերնար Տիւփրէ 300 Ֆր., Պեդրոսեան 1000 Ֆր., Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 600 Ֆր., Պր. Փիէռ Լալման 200 Ֆրանք, Օր. Մարի -- Լուիզ Պօյաճեան 400 Ֆր., Տիկին Լուիզ Քիֆէր 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արմէն Պուտաքեան 500 Ֆր., Պր. Ժան Արհան 800 Ֆր., Պր. Քլոտ Փըթի 1000 Ֆր., Պր. Փիէռ Կարապետեան 800 Ֆրանք, Պր. Մարք Զէլվէեան 500 Ֆր.:

(Շար.)

RENTRÉE

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
RENTREE SCOLAIRE LE
MERCREDI 14 SEPTEMBRE à 9 h 30
8, rue Félix Faure
95880 Enghien-les-Bains
cours de langue, civilisation, danses, chant etc.
tous niveaux de 4 à 77 ans
Renseignements: 34 17 29 26

La section de Paris
Archalouïse TATHEOSSIAN
CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
informe
Rentrée scolaire
inscriptions et réunion des parents
Samedi 17 Septembre à 15 h 00
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e
L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac —
danse, théâtre, Kung-Fu
nouveau : cours de chant
PARENTS,
Pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.
Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard
Renseignements auprès de :
(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (le soir)

FOOTBALL

MATCH DE GALA

DIMANCHE 4 SEPTEMBRE
à 16 h 00
EQUIPE NATIONALE D'ARMENIE
disputant la coupe d'Europe des nations
contre
A. S. ARMENIENNE
en lever de rideau à 14 h 00
EUROPE 1
contre
FOOT DU MONDE
STADE JEAN BOUIN
4, rue Jean Bouin
Issy-les-Moulineaux

FRANCE 2
Dimanche 4 Septembre
à 9 h 30

Emission Les Chrétiens Orientaux
LE MADENATARAN

FOOTBALL

COUPE D'EUROPE DES NATIONS

Les Associations UGAB - ASA - AISA - FOOT DU MONDE organisent un déplacement de supporters pour le match :

BELGIQUE — ARMENIE

à Bruxelles, le 7 Septembre à 20h30

Départ : Issy-les-Moulineaux : Stade Jean Bouin à 10h30, le 7 Septembre.
Retour : Même lieu le 8 Septembre à 5h.

Prix unique : 500 F. (comprenant l'entrée du stade, soirée buffet après le match avec les joueurs, le trajet A/R en car).

Réservations :

UGAB : Tél : 42 27 12 26 / Fax : 40 50 88 09
ASA : A. Manissian - Tél : 46 42 36 60
L. Mouradian - Tél : 39 81 33 62
Fax : 42 54 18 93
AISA : J. Hairabedian - Tél : 46 30 34 33
Fax : 46 31 51 06
FOOT DU MONDE : R. Fermanian - Tél : 47 36 33 30

Pèlerinage annuel

1944 — 50ème ANNIVERSAIRE — 1994

SAINT GREGOIRE à TALLARD

Une Messe Episcopale sera célébrée selon le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ

DIMANCHE 18 SEPTEMBRE

sous l'égide du Conseil Régional de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

Monseigneur DARON GEREJIAN, Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

CELEBRERA LA MESSE à 10 H 30

en présence de
Monseigneur LAGRANGE, évêque de Gap, et du Clergé de Tallard et de ses environs.

La Messe sera chantée par la Chorale SAHAK-MESROP dirigée par Khatchik YILMAZIAN

A 13 H. un repas fraternel réunira les pèlerins dans la salle de la Mairie de Tallard en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars, suivant le nombre des inscrits, seront mis à la disposition des personnes qui ne peuvent se rendre par leurs propres moyens.

DEPART à 7 H 00 PRECISES

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

MARSEILLE
Cathédrale Arménienne du Prado, tél 91 77 84 70

SAINT-ANTOINE
Eglise Saint Tadéos, tél 91 65 56 75
M. Tashan, tél 91 65 54 45

BEAUMONT
Eglise Saint Grégoire-Krikor, tél 91 93 13 50
Croix Bleue Arménienne, tél 91 93 30 08

SAINT-JEROME
Eglise St. Sahak-Mesrop, tél 91 66 31 47
Croix Bleue Arménienne, tél 91 61 10 82

Prix du trajet de Marseille :	
Aller-retour seul	**100 F**
Repas seul	**100 F**
Aller-retour et repas compris	**200 F**

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT

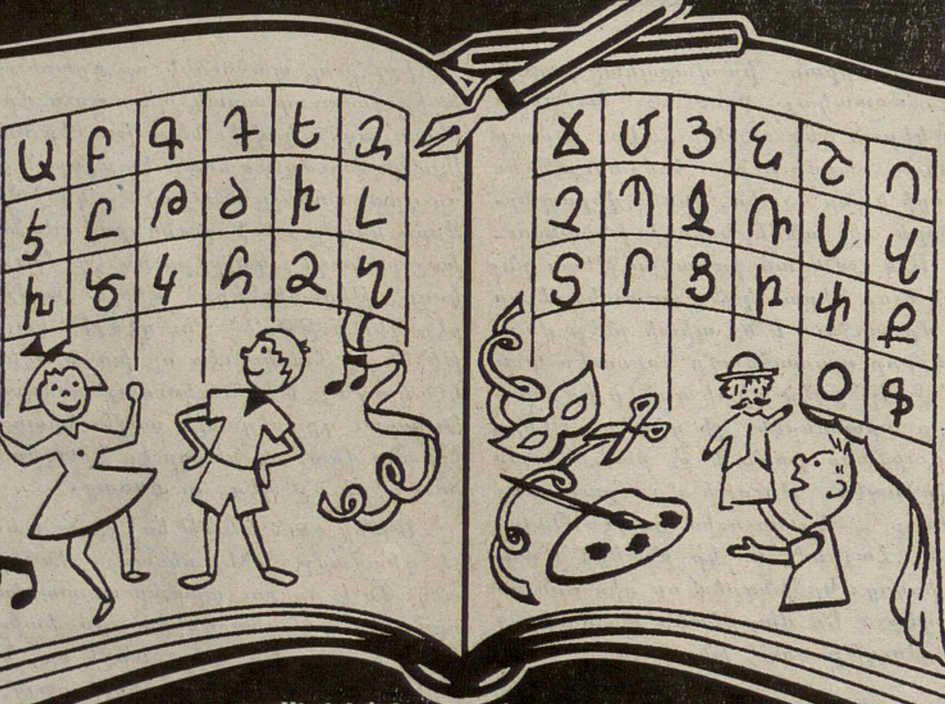

Սիրելի Ծնողք,
ձեզ տեղեկացնելու
հաճոյքն ունինք 94-95 տարեշրջանի
շաբաթը երկու օրուան
մեր վարժարանի վերամուտը՝
Չորեքշաբթի, 7 Սեպտեմբեր 1994-ին:
Ծրագրին մաս կը կազմեն՝
հայերէն լեզու եւ մշակոյթ,
պար ու ձեռային աշխատանք:
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան
Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը՝
ժամը 9.30-էն 16.00:

Chers parents,
nous avons le plaisir
de vous informer de la rentrée
de notre école bi-hebdomadaire
pour l'année scolaire 94-95
à partir du mercredi 7 septembre 1994.
Notre programme sera basé sur:
langue et civilisation arméniennes,
danse et travaux manuels
deux jours par semaine,
les mercredis et les samedis,
de 9h30 à 16h00.

26, RUE TROYON - 92310 SEVRES
POUR TOUS RENSEIGNEMENTS S'ADRESSER AU COLLÈGE
M.MANUEL KEJIJIAN - TEL 45 34 68 28
MME.NADINE TARPINIAN - TÉL 47 50 29 04

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL NOUVEAU

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
2 900 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL.

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL: 42 61 51 13 - FAX: 42 61 94 53
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL: 78 60 13 66 - FAX: 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL: 52 85 48 - FAX: 52 54 48
STUDIO VICKEN
EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3-4
SAMEDI - DIMANCHE
3-4 SEPTEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.406 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 70e ANNEE — N° 18.406

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

...ԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ հաւաքուած Ֆրանսայի 189 դեսպանները որոնք, իրենց եռօրեայ նիստերուն առաջին օրը լսած էին Հանրապետութեան Նախագահը, Սեպ. 1-ին ալ լսեցին Նախարարապետն ու Արտաքին Նախարարը։ Նման հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած էր անցեալ տարի Ալէն Ժիւփէի նախաձեռնութեամբ։ Առաջին առթիւ, նախագահ Միթերան ուզեց ճշդել որ արտաքին քաղաքականութիւնը իր դաշտն է. «Արտաքին գործերը, ըսաւ նախագահը, ինծի պատկանող պաշտօններէն կարեւորագոյններն են եւ ամէնէն յստակ կերպով սահմանուածները Սահմանադրութեամբ։ Կ'ուզեմ ճշգրտօրէն պահպանել գործադիրին պարտականութիւններուն զանազան բաժանումները»։ Այս խօսքերը ուղղուած են, անշուշտ, Պալատիւրի որ օգտուելով Նախագահին վիրաբուժական գործողութենէն «փոխ-նախագահի» հովեր առած էր, ինչ որ «քաղաքական սխալ մը» կը նկատէ «Լիպերասիոն»։ Ինք չի ծածկեր իր հիւանդութեան անողոք կողմը։ Իր ապաքինման առաջին շրջանը շատ դժուար եղած է եւ քիմիաբուժման դարմանումը որ կը կիրարկուի իրեն ներկայիս կը շարունակէ զինքը նեղել։ Դեսպանները, Միթերանէն ետք լսեցին Պալատիւրն ու Ժիւփէն որոնք իրենց կարգին բացատրեցին Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան ուղղութիւնները։

ՊԱՊԸ չհրաժարեցաւ Սարայեւօ կատարելիք իր այցելութենէն հակառակ եղած բոլոր ազդարարութիւններուն։ Յովհաննէս-Պօղոս Բ. կ'ուզէ Պոսնիոյ մայրաքաղաքէն կոչ մը ընել՝ «Պալքաններու մէջ խաղաղութեան համար»։ Սերպերը կը պնդեն որ Պապը մեծ վտանգներու դէմ յանդիման պիտի գտնուի։ Փարիզի արքեպիսկոպոսը՝ ծիրանաւոր Լիւսթիժէ կ'ընկերանայ Պապին, որ սկզբունքով Սարայեւօ կ'երթայ Սեպտեմբեր 8-ին, Հինգշաբթի։

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ յայտարարած հրադադարը որ կը գործադրուէր Օգոստոս 31-ին, կէս գիշերէն սկսեալ խախտեցաւ ծայրայեղ բողոքականներու պատճառաւ որոնք Սեպտեմբեր 1-ի գիշերը կաթողիկէ մը սպաննեցին։ Այս ծայրայեղ բողոքականները կ'առարկեն թէ չեն հաւատար ԻՐԱ-ի խոստումին, նաեւ կը կասկածին որ Մեծն Բրիտանիա եւ ԻՐԱ գաղտնի համաձայնութիւն մը կնքած են եւ Լոնտոն զիջումներ ըրած է ԻՐԱ-ի։ Աւելի հաւանական կը նկատուի որ բողոքականները գործողութիւններով կ'ուզեն առիթ տալ որ ԻՐԱ հակազդէ եւ այդ ձեւով ան խզած ըլլայ իր իսկ խոստացած հրադադարը։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ զինեալ ուժեր Նախիջեւանի տարածքին վրայ ծաւալուն գործունէութիւն մը տարած են քիւրտ մարտիկներու դէմ։ Թուրք մամուլին համաձայն, 30 քիւրտ ձերբակալուած է, կան սպաննուածներ ալ։ Գործողութիւնը մեծ գաղտնապահութեամբ պատրաստուած է Անգարայի եւ Պաքուի կողմէ։ ՓՔՔ.-ի մարտիկները Թուրքիայէն Նախիջեւան ելեկտրականութիւն փոխադրող լարերը կտրած են, մութի մէջ ձգելով Նախիջեւանի մէկ շրջանը։ Միեւնոյն աղբիւրներուն համաձայն, ձերբակալուած քիւրտ զինեալներէն հինգը խոստովանած են որ Հայաստանի իրենց ճամ-

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐ

Վազգէն Ա.ի մահուան առիթով Հայաստանի նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի անունով ստացուած են ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղար Պութրոս Ղալիի, ԱՄՆ-ու նախագահ Գլինթընի եւ Կիրգիզստանի նախագահ Աքայեւի ցաւակցական հեռագիրները։

***

ԻՐԱՆԻ ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ ՀՐԱԺԵՇՏ ԿԱՌՆԷ

Իրանի Երեւանի գործավարը դիւանագիտական իր պարտականութեան աւարտին ընդունուած է Խորհրդարանի նախագահ Բ. Արարքցեանի կողմէ. այդ ընթացքին Ա. Սոփհանի ըսած է թէ երկու երկիրներու բազմակողմ յարաբերութիւնները առաւել զարգացնելու զարկ կու տայ Թեհրանի կողմէ դեսպանի մը նշանակումը։ Բ. Արարքցեան շնորհակալութիւն յայտնած է երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն առաջին օրէն Ա. Սոփհանիի ունեցած աւանդին ու յաջողութիւն մաղթած անոր յետագայ գործունէութեան։

***

ՍՊԻՏԱԿԻ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Սպիտակի մէջ սկսած է գործել մանկական առողջապահական կեդրոնը որ Եւրոպայի Միութեան ու իտալական համալսարանական գործակցութեամբ շինուած է։ Համալիրը ունի 180 հոգինոց հիւանդանոց, բազմաբուժարան, արդիական տարրալուծարաններ։ Բացումին առիթով Օգոստոս 30-ին Սպիտակի մէջ տեղի ունեցած հանդիսութեան մասնակցած են Առողջապահութեան նախարար Արա Բաբլոյեան, երեսփոխաններ եւ իտալացի բժիշկներ։

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ՀԻՒՐ ԵՐԿԻՐ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

Բրիտանացի խորհրդարանական ու Եւրոպայի Խորհուրդի ոչ-անդամ երկիրներու յանձնաժողովի նախագահ Տէյվիտ Էթքինսըն Արտաքին փոխ-նախարար Ժ. Լիպարիտեանի հետ հանդիպումին ընթացքին ըսած է թէ շուտով Հայաստանի կը տրուի Եւրոպայի Խորհուրդի հիւր-երկրի կարգավիճակ։ Բրիտանացի դիւանագէտը անդամակցութեան Հայաստանի փափաքին վրայ քննարկումներու համար գացած է Երեւան։

***

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆԱՑՄԱՆ ՄԻՏՈՒՄ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի մասնակցութեամբ, Օգոստոս 31-ին կատարուած կառավարութեան հանրապետական խորհրդակցութեան, վարչապետ Հ. Բագրատեան եզրակացուցած է թէ արտադրութեան աշխուժացումը, դրամահոսքի եւ դրամի արժեզրկման արագութեան նուազումը, գիներու յարաբերական տեղքայլը թոյլ կու տան յուսալ տնտեսութեան կայունացում մը։ Որպէս տնտեսական խնդիրներ, վարչապետը թուած է արդիւնաբերութեան տոկոսի բարձրացումը, արտաքին շուկայ մուտքը, ապրանքներու մրցակցութեան ապահովումը, գործազրկութիւնը եւ բնակչութեան ցած կենսամակարդակը։ Իրենց պատկանող բնագաւառներու մէջ գործերու վիճակը ներկայացուցած են պետական նախարարներ ու Երեւանի քաղաքապետը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԻՐԱՔԻ ԴԺՈՒԱՐԻՆ ՕՐԵՐԸ

Իրանի հետ տասնամեայ պատերազմէն, Արեւմուտքի դէմ կրած ծանր պարտութենէն ու անկէ ի վեր իրեն պարտադրուած մեկուսացումէն յառաջ եկած վէրքերը դարմանելու մեծ ջանք կ'ընէ Իրաք։ Այսօր, մայրաքաղաքին մէջ պատերազմէն ոչ մէկ հետք կարելի է նշմարել։ Ամէն բան վերանորոգուած է։ Հեռահար հրթիռներու կործանած կամուրջներուն, պաշտօնական շէնքերուն եւ գործատուններուն տեղ նորերը շինուած են, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ կառուցներ։ Վերջերս բացումը կատարուած է միջազգային համագումարներու պալատին, մինչ օդային օտար ոչ մէկ ընկերութեան օդանաւը կ'իջնէ անոր օդակայանը։ Մօտ օրէն աւարտած պիտի ըլլայ նաեւ հաղորդակցութեան աշտարակը որուն 203 մեթր բարձրութեան վրայ կը գտնուի դարձդարձիկ ճաշարան մը։

Ատոր քով, շուկայէն լուլիկը անհետացած է եւ հիւանդանոցներուն մէջ ծծկեր երախաները կը մեռնին ամէն օր, դեղի պակասէն։ Եւ երբ մարդ այս հակադրութեան մասին կը խօսի տեղացիներու, կը պատասխանեն թէ Իրաք հպարտ է վեց հազար տարուան իր քաղաքակրթութեամբ, գիրը հնարելու համբաւով ու առնելիք դաս չունի ոչ Ամերիկացիէն, ոչ Եւրոպացիէն։

Պաղտատի նորագոյն ամենամեծ իրագործումը կը նկատուի երթեւեկի վեց եռիզներով Սատտամի կամուրջը որուն բացումը պէտք է կատարուի տարեվերջէն առաջ։ Անոր կառուցումին մէջ Իրաքի նախագահին փառասիրութեան հետ ազդեցութիւն ունեցած են գործնական ազդակներ. պէտք էր գրաղում գտնել զօրացրուած բազմութիւններու, երբ գործազրկութիւնը գրեթէ 50% է եւ անոնք որոնք աշխատելու վարժութեան տիրացած են պատերազմի տարիներուն, չեն ուզեր վերադառնալ տնական փակ կեանքին։

Կամուրջին շինութեան յարմարագոյն ծրագիրը եւ լաւագոյն մասնագէտները ունենալու համար մեծ ջանք թափուած է, մրցանակներ յատկացուած են ու շինութեան ամբողջ շրջանին Վերակառուցման նախարարը օրը երեք անգամ գտնուած է աշխատանքի վայրին վրայ. այսուհանդերձ, այս բոլորը չեն կրնար ամէն բան բացայայտել. ինչպէս Իրաք, շրջափակման պայմաններուն մէջ կրցած է հարկաւոր նախանիւթը եւ թէքնիքը գտնել։ Իրենք այն բացատրութիւնը կու տան թէ օգտագործած են մթերանոցներու մէջ գտնուած ամէն բան, կամ նորոգած՝ ինչ որ կարելի էր։ Սակայն արեւմուտքցիները թերահաւատ են, համոզուած ըլլալ կը թուին որ եւրոպացի կամ ասիացի մասնագէտներ օգնած են անոնց։ Եւրոպական, կամ ռուսական, կամ չինական ընկերութիւն մըն ալ շրջափակումը շրջանցելով նախանիւթ հայթայթած է դրպանելու համար Ս. Հիւսէյնի տարադրամները։ Զարմանալի չէ ուրեմն, որ այսօր Պաղտատի մէջ աւելի դիւրին է շինանիւթ ճարել, քան օճառ կամ դեղ։

Շրջափակումը արգիլած ըլլալով բարիւղի արտածումը, որուն եկամուտը 90%-ը կը կազմէր երկրին ընդհանուր եկամուտին, Իրաք երեք տարի տոկալէ ետք, սնանկացման ըլլալու մօտ է։ Ծիրը է որ շուկան լեցուն է մաքսանենգուած թըր-

(Շար.ը Դ. էջ)

բարերուն մէջ մարզուած են ու Իրանի, Արարատ լերան ճամբով անցած Թուրքիա։ Անոնք իբրեւ թէ ըսած են նաեւ թէ Ղարաբաղի մէջ իրենցմէ կռուողներ կան Ազրբէջանի ուժերուն դէմ։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Պաշտպանութեան նախարարը՝ զօր. Պաւել Գրաչով յայտարարած է որ, ռուս զինուորներու հեռացումը Գերմանիայէն, քաղաքական մեծ սխալ մըն էր, աւելցնելով. -- «Անոնք որոնք այս որոշումը տուին միայն իրենց քաղաքական փառամոլութենէն տարուած էին»։

ՖԻՆԼԱՆՏԱՅԻ երկու զբօսաշրջիկները որոնք ՓՔՔ.-ի կողմէ ազատ արձակուելէ ետք ձերբակալուած էին Թուրքերուն կողմէ, ի վերջոյ ազատ ձգուեցան երկար հարցաքննութենէ ետք։

ԿԱՐԻ ԳԱՍՊԱՐՈՎ չատ նուաստացուցիչ պարտութիւն մը կրած է, Լոնտոն, պարտուելով համակարգիչէ մը՝ Շէս Ճենիուս 2-էն, զոր կատարելագործած է Գէմպրիճէն ճարտարագէտ մը, երկվայրկեանի մը մէջ վերլուծելու համար 100 հազար կացութիւն։ Ան կրցած է երկու շրջանէն յաղթել ճատրակի համաշխարհային ախոյեանին։

65 ՔԻՒՐՏԵՐ որոնք հացադուլի դիմած էին Օգոստոս 18-ին այն յոյսով որ ուշադրութիւնը կը գրաւեն հանրային կարծիքին, վերջ դրած են իրենց շարժումին յայտարարած է Ֆրանսայի քրտական միութիւններու նախագահը՝ Ալի Տէմիր։ Գալով իրենց փաստաբանին՝ մէթր Ուսեթիք կը դգուշացնէ Ներքին նախարարը «ապահովութեան քաղաքականութեան մը դէմ ընտրական մտահոգութիւններէ դրդուած», չեշտելով անարդարութիւններու զոհ համայնքի մը յուսահատ հակազդեցութիւններուն վտանգները։

ՌԱՏԻՕ ՖՐԱՆՍ ՏՈՒՌ (Վալանս) 10-ական վայրկեաննոց 30 բաժինով երաժշտական թերթօն մը պիտի սփռէ նուիրուած Շառլ Ազնաւուրի։ Ֆիկառօ (Սեպ. 2) կ'ամփոփէ թերթօնը երկու խօսքով՝ Շառլ Ազնաւուր՝ Հայուն կեանքն ու գործը։ Ինչո՞ւ Վալանս քաղաքը ընտրուած է, որովհետեւ զարման Ազնաւուր քանի մը օր հոն գացած է հայ իր բարեկամները տեսնելու համար ու նաեւ կարգ մը ուրիշ պատճառներով։ Ազնաւուր, 70 տարեկան, 60 տարուան ասպարէզ, կը ճանչնայ, կը սիրէ եւ կը յարգէ իր հասարակութիւնը։ Իր կեանքին դա՞սը՝ միշտ ըմբռնողութիւն եւ կարգապահութիւն ունեցած է իր աշխատանքին մէջ։ Այն հարցումին թէ «Ձեր կեանքը յաջողա՞ծ է», կը պատասխանէ պարզ ու անվարան՝ «այո՛»։

Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ՈՒԶԷՆ ՏԵՍՆԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Հայաստանի ներկան բռնուած է մէկ կողմէն՝ խորհրդային կարգերու քայքայումին ու միւս կողմէ՝ ամրացած անկախութեան տէր պետականութեան վաղուան իրականութեան միջեւ: Դրականներու քով տխուր ժառանգութիւն մը կտակած երէկուընէ, դէպի հակառակ ամէն ժխտականի կարելի լաւագոյնին յանգած վաղուան երկարող ներկան սովորութիւն դարձաւ կոչել փոխանցումի շրջան: Այս բարդութիւնը որ կը միացնէ փոփոխութեան ու անցքի գաղափարները, արդէն սպասումը կը թելադրէ գալիք տարբերին, փոխուածին: Ճիշդ է որ այսօրը արդէն լեփ - լեցուն է փոխուած բաներով. անտեսութիւն, քաղաքական կեանք, մտայնութիւն ու մանաւանդ բարքեր, արժեչափեր: Բայց անոնց յեղակարծ խճողումով սեղծուած առօրեան ո՞րքանով կարելի է փափաքելի եւ մնայուն փոփոխութիւններու գումարը նկատել: Շատ փոքր տոկոսով մը հաւանաբար: Փոփոխութիւնը որպէսզի դառնայ մնայուն ազդակ ու կեանքի ձեւ, բաւական ժամանակի պէտք ունի. կարելի՞ է ըսել թէ ժամանակակից կեանքի նորութիւնները այդ զօրութեամբ կը ներկայանան, երբ տակաւին չեն ենթարկուած ամէն բան հարթող ժամանակին փորձաքարին: Յաճախ քաոսի մը պատկերը կը թելադրուի հայաստանեան ներկային շատ մը երեսակներէն. չկան տակաւին հաստատ սահմանաքարեր որոնք սահմանազանցումները, շեղումները պիտի արգիլէին վաղը, քաոսին տեղ ճամբայ հարթելով. այն ճամբան որ հոգ չէ թէ փոսերով, խոչընդոտներով, ամէնէն ապահով միջոցը պիտի ըլլայ դէպի հաւաքական նպատակներ: Անպայմա՛ն պիտի բացուի այդ ճամբան, որովհետեւ քաոսը կրնայ միայն անցքի շրջանի մը պերճանքը ըլլալ, բայց ան ժողովուրդի մը կեցութեան ձեւի չի կրնար վերածուիլ, այնքան ատեն որ հաւաքականութիւնը ամբոխի զեղչուելու տրամադրութիւն չի յայտներ:

Փոխանցման շրջանը շրջանն է նաեւ վաղուան կեանքին սահմանաքարերը զետեղելու. երկրին մէջ Սահմանադրութեան պատրաստութիւնը ու այլ մարզերու մէջ եօթը տասնամեակ անդիտացուած տարբերութիւններու առնուազն անդրադարձումը, լաւագոյն արտայայտութիւններն են այդ հոլովոյթին:

Հոն յաճախակի երեւոյթ է կարծիքներու հօշափումը, փոխանցման շրջանի սա կամ նա մարզին բնոյթը կամ սահմանները որոշելու համար: Այդ գործունէութիւնը մեծ մասով կը տարուի հարցախոյզերու, հարցաթերթիկներու միջոցով: Նախաձեռնողներու մէջ կարեւոր տեղ ունին մամուլի օրկանները որոնք նաեւ անոնց արդիւնքներու հրապարակման դաշտը կ'ըլլան: Ու միշտ կարելի է սա կամ նա օրաթերթին, շաբաթաթերթին, ամսագրին մէջ, ի՛նչ բնոյթի ալ պատկանի ան, հանդիպիլ զանազան հարցախոյզներու, կամ անոնց արդիւնքներուն, անոնցմէ թելադրուած եզրակացութիւններու: Անիկա, անշուշտ, ըսել չէ որ բոլոր հարցախոյզերը կ'ըլլան լուրջ մօտեցումներով, կամ բոլոր արդիւնքները արժանի են լուրջ նկատառումի:

Հարցախոյզերու նորօրայ կարաւանին մաս կազմած է նաեւ «Գարուն» ամսաթերթը: Հայաստանի երիտասարդութեան մօտիկ անցեալին փնտռուած, յանդուգն թերթը որ իր ոսկեդարը ապրեցաւ յատկապէս Վարդգէս Պետրոսեանի խմբագրութեան շրջանին: Հասած վերջին թիւին (1994, Յունիս) մէջ երեք էջ գրուած է հարցաթերթիկ մը որ խորագրուած է «Սահմանադրութեանը սպասելիս...»: Չորս հարցումներու առաջին երեքը կը վերաբերին Սահմանադրութեան ու տրուած պատասխանները չահեկան ըլլալու մեծ յատկանիշներ չունին: Վերջինը միայն կը բացուի հիմնական նիւթէն շատ աւելի լայն հորիզոնի մը վրայ. ան բանաձեւուած է այսպէս. «Ինչպիսի՞ն կ'ուզենայիք տեսնել Հայաստանը»:

Հարցումը որ ապրուածն ու երեւակայութիւնը միաձուլելու եւ ենթակայական ամէնէն փափաքելի Հայաստանը պատկերացնելու առիթ մըն է, ունեցած է բաւական զարմացնող պատասխաններ: Պէտք է անմիջապէս աւելցնել որ այդ պատասխանները ոչ իսկ կը մեկնին ներկայի ծանօթ պայմաններէն, անոնց ժխտականներու ծարութիւնը թեթեւցած տեսնելու փափաքէն, եւայլն:

Վեց պատասխանողներն ալ քաղաքական շրջանակէն են, ինչ որ բաւական եզակի տեղ մը կուտայ հարցախոյզին, քանի որ առհասարակ հարցումները կ'ուղղուին սովորական քաղաքացիներու: Պատասխանողներու այս հանգամանքը ա՛լ աւելի կը շեշտէ զարմանքը ի տես անոնց 50%-ին վաղուան Հայաստանի պատկերացումին: Այս խմբակը որուն մէջ է նաեւ միակ կին ենթական, կ'արտայայտէ միապետական չեշտուած նախընտրութիւն: Անոնք կը փափաքին Հայաստանը տեսնել թագաւորական վարչակարգով: Պէտք է ըսել որ այս երեք պատասխաններն ալ կը գործածեն «երազ - երազել» եզրերը. երազը, ո՛չ սակայն որպէս անիրականին ձգտումը, այլ՝ բան մը որ պիտի, կամ պէտք է իրականանայ յարմար առիթին: Կ'արժէ երկու մէջբերումով անոնցմէ առանձնացնել երկու կէտեր. առաջինը Գերագոյն Խորհուրդի մամուլի եւ լրատուութեան յանձնախումբի նախագահ Մերուժան Տէր - Գուլանեանի տողերէն կուգայ. ան ըսելէ ետք թէ «թագաւոր երազող մարդ է», կ'աւելցնէ ամենայն հանգստութեամբ. «Ես կարծում եմ որ աղքատ պետութիւնը չի կարող այդքան ժողովրդավար լինել. անհերդաշնակ մի բան է, աղքատ եւ ժողովրդավար»:

Երկրորդ մէջբերումը արժանի է քաղաքականութեան բոլոր դասագիրքերուն մէջ տեղ գրաւելու, որպէս խուսափելի պաքագաններու գլխաւոր նմոյշ...: Պատասխանը կը պատկանի Հայաստանի ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ կուսակցութեան ներկայացուցիչին որ նոյնպէս կ'ըսէ թէ «մեզ համար ամենախտէալականը թագաւորական համակարգն է»: Բայց որովհետեւ «առայժմ այդ ցանկութիւնը անիրագործելի է», ամէնէն ճիշդ ձեւը կը նկատէ հանրապետութիւնը: Այս պատասխանը անկախ իր զարտուղի ինքնատպութենէն, ունի նաեւ յատկանիշը գաղափար մը տալու թէ քաղաքական ոլորտին մէջ ի՛նչ ազդակներով ասպարէզ կ'իջնեն դէմքեր, եւ թէ ի՛նչ մտահոգութիւններ քօղարկուած են տեսանելի մակերեւոյթներու ետին: Կարելի է անշուշտ այս պատասխանները որպէս տուեալ գործածել նաեւ անցեալապաշտութեան դժուար կրկնելի հակումներուն քննարկումին մէջ. մանաւանդ որ այդ անցեալապաշտութեան անմրցելի ախոյաններ կը հանդիսանան Հայաստանի անկախ պետականութեան հիմնաքարերը զետեղելու գործին լծուածներ:

Ինչ կը վերաբերի պատասխաններու մնացեալ 50%-ին, անոնց մէկ երրորդը նախագահական համակարգով Հայաստան մը կ'ուզէ տեսնել, իսկ մնացածը՝ խորհրդարանական:

Թագաւորի երազով ապրողներու պատճառած զարմանքը մէկդի դնելու լաւատես ձեւ մըն է մտածելը թէ հարցախոյզերը տակաւին լուրջ բաներ չեն նկատուիր Հայաստանի մէջ ու կը ծառայեն --գոնէ երբեմն-- կատակաբանելու: Իսկ յոռետես պիտի նկատուին անոնք որոնք կը մտածեն թէ լուրջ մօտեցումի անարժան դատուածը ոչ թէ արեւմտեան նորարարութեան կապկում՝ հարցախոյզներն են, այլ Հայաստանի վաղուան պատկերը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՆՏԻՊ ԷՋԵՐ ԼԵՈ ԿԱՄՍԱՐԷՆ

ԿԱՐՄԻՐ ՕՐԵՐ

ՈՒՐԲԱԹ 12. - Նոր ժամացոյցերը Երեւանի ժամացոյցի գործարանից դուրս են գալիս հարբած վիճակում: Չեմ տեսել մի սեղանի ժամացոյց, որ կանգնած լինի իր երկու ոտների վրայ ու աշխատի:

Աշխատելու համար կամ փորի վրայ պիտի պառկի, կամ կռնակի, կամ նստի:

Հետեւաբար, ինչպէս երկրաշարժների ժամանակը որոշելիս ասում են չարժը տեղի ունեցաւ Մոսկուայի ժամանակով այսինչ ժամին, Նիւ - Եորքի ժամանակով այնինչին, այնպէս էլ մեզանում, Երեւանցիք երբ ասում են ժամը մէկն է, իսկոյն դրան յաջորդում է սա հարցը.

- Պառկա՞ծ թէ նստած ժամացոյցով:

***

Ողորմի ձեզ, մեր երջանկայիշատակ հոգեւոր հայրեր...

Դուք որ մեզ պսակելիս մարդ ու կնոջ գլուխ - գլխի էիք տալիս եւ «եղիցիք՝ մարմին մի» ասում, գիտէ՞ք, որ ձեր այդ միամիտ ասուած խօսքերը հիմք ընդունելով սեւ ու կապոյտ պիտի բերէր մեր կառավարութիւնը սովետական կանանց գլխին: Հա՛պա:

Բոլշեւիկների օրէնքով, երբ մարդ որեւէ յանցանք է գործում, կնոջն էլ հետը պատժում են...

Շատ մարդ ու կին իրականում թշնամի են իրար ու սաստիկ ատում են, անգամ իրար սպաննում են, բայց օրէնքի առաջ նրանք «մէկ են»՝ հաւասար պատժւում են:

Հայե՛ր, աւելի լաւ չէ՞ ոչինչ չասել, քան յիմար ինչ խօսել: Եթէ դուք այդ աւելորդ խօսքը չասէիք ժամանակին, այսօր սովետական միլիոնաւոր կանայք չէին տառապի բանտերում կամ գնդակահարուէին իրենց ամուսինների հետ:

***

ՇԱԲԱԹ 13. - Մոսկուայից հետաքրքիր նորութիւն:

Ամբողջ տասնհինգ օր համագումարում խօսուեց, որ Ստալինի մարմինը պէտք է հանել Լենինի դամբարանից եւ նրա յիշատակը առհասարակ ջնջել երկրի երեսից, բայց համագումարի աւարտին, «յետ գըրութեան» փոխեցին իրենց որոշումը:

Համագումարը վերջին րոպէին գըտաւ, որ Ստալինը միայն ոճրագործ չէ, ծառայութիւններ էլ ունի մատուցած հայրենիքին, հետեւաբար կիսով չափ պիտի հայածանքի ենթարկուի, ըստ սոյն որոշման, Ստալինի դիակի կէսը միայն պիտի հանուի Լենինի դամբարանից: Այս մէկ: Երկրորդ՝ երկրում տնկուած միլիոնաւոր նրա արձանների կէսը միայն պիտի ոչընչացուի: Մնացած կէս մասը իր կէս բեղերի հետ, մի ոտքով պիտի կանգնած մնայ կէս պատուանդանի վրայ: Ստալինի անունով կոչուող փողոցների կէս մասը պիտի կտրուի ու կոչուի անանուն փողոց: Նրա անուան գործարանները պիտի աշխատեն կիսով չափ:

Սա արդար որոշում է ու ես հաւանեցի:

Մարդուն ամբողջովին հրեշտակ կամ ամբողջովին սատանայ դարձնելը ռէալիստական չի եւ բացառուած է դրականութիւնից: Ամէն հրեշտակի մէջ գոյութիւն ունի սատանայ, ամէն սատանայի մէջ՝ հրեշտակ:

Եւ այս բնորոշումը յատուկ է ոչ միայն մարդուն, այլեւ պետութիւններուն:

Վերցնենք օրինակ Գերմանիան:

Նրա արեւելեան մասը հրեշտակ է, արեւմտեանը՝ սատանայ:

Նոյն օրինակով Քորէայի հիւսիսը՝ հրեշտակ, հարաւը՝ սատանայ...

Համաշխարհային մասշտաբով, այն բոլոր երկրները, որոնք թեքուած են Ռուսաստանի կողմը՝ հրեշտակ են, իսկ նրանք, որոնք Ամերիկայի կողմն են՝ սատանայ:

Բոլոր Պետութիւնների մէջ Խորհրդային Միութիւնը «զարտուղի» բայ է եւ ունի իր յատուկ հոլովումն ու խոնարհումը:

Այս պետութիւնը իր օրում դեռ չգիտի ինչ բան է չարութիւնը: Բարի՛, բարի՛, գիշեր ու ցերեկ իր ժողովրդի գլխին միա՛յն երջանկութիւն է անձրեւում ... տեղատարափ:

***

ՇԱԲԱԹ 20. - Անցեալ օրը խօսելով Երեւանում պատրաստուած ժամացոյցների մասին, ասացի, որպէսզի այդ ժամացոյցները ետ ու առաջ չաշխատեն, կամ բոլորովին կանգ չառնեն՝ պէտք է զանազան դիրք տալ նրանց:

Այժմս, երբ նայում եմ ինքս ինձ, տեսնում եմ, որ ես էլ ոչ այլ ինչ եմ, եթէ ոչ՝ Երեւանի ժամացոյցը:

Ես երբ պառկած եմ յոռետես եմ, երբ հագնւում դուրս եմ գալիս կամ կանգնած նայում եմ պարտէզիս թթենուն՝ դառնում եմ լաւատես: Աշնանը նրա վերստին կանաչելուն եմ սպասում, գարնանը՝ նրա գեղեցիկ տերեւաթափին:

Ժամացոյցս, ուրեմն, պառկած է աշխատում, ես՝ կանգնած: Որ մարդու դիրքն ու կեցուածքը ազդում է նրա մտայնութեան վրայ՝ ես վաղուց գիտէի:

Վանում պրոֆեսոր Մինասեանը մի դասախօսութիւն կարդաց, որի մէջ ասում էր. -

Եթէ դու քեզ փողոցային տղայի կեցուածք տաս, անճոռնի ձեւով կանգնես անցորդի առաջ, աչքերդ ճտելով ու լեզուդ հանես, քո մէջ խուժականութեան մտայնութիւն կ'առաջանայ եւ կը ցանկաս մի հարիւր տոկոսանոց հայհոյանքով պսակել քո նոր կեցութիւնը բնորոշում է գիտակցութիւնը:

Եւ իսկապէս: Եթէ ես ատրճանակը վերցրած ամէն անցորդի սպաննեմ, մտնեմ պետպահեստը թալանեմ, գինու տակառին նստած խմեմ ու ընկնեմ կանանց ետեւից, (ինչպէս Եղիշէ Չարենցը) ձեռքումս փոխանակ մի արհեստ կամ մասնագիտութիւն ունենալու մտրակ շաչելով ապրեմ, դուք ինձ չէ՞ք անուանի բոլշեւիկ:

Կ'անուանէ՛ք:

Կամ ես գլուխս բոլորովին դատարկեմ, չաղանամ, փորս ու վիզս հաստացնեմ գողանալով ու իմ անունով հրատարակելով այլոց աշխատութիւնները՝ դուք ինձ չէ՞ք կոչի «սովետական գիտնական»: Կը կոչէ՛ք:

Կամ եթէ կաշառքով մարդասիրականին ադատեմ, իսկ անմեղին դատապարտեմ՝ ինձ չէ՞ք կպցնի «սովետական դատաւոր» անունը: Կը կպցնէ՛ք:

Եթէ մի օր խելքս փչի սովից մեռնող մի գիւղ գնամ, մտնեմ կոլխոզի նախագահի տուն, սեր, կարագ, խորոված ու գինի վայելեմ ու գամ տուեալ գիւղը աշխարհի բոլոր բարիքներով լեցուած դըրախտ յայտարարեմ օրաթերթում, դուք ինձ «սովետական գրող» չէ՞ք յորջորջում: Կը յորջորջէ՛ք:

Այս օրէնքից դուրս են միայն դերասանները:

Վահրամ Փափազեանը իր օրուայ քսանչորս ժամը Օթելլօ է խաղում, բայց էլի մնում է Վահրամ Փափազեան...

***

Սա երկու տարի է քաղաքիս խանութներին ընկած՝ կիսել - եփելու համար մի ափ կարտոֆիլի ալիւր եմ փնտռում, մի քիչ էլ շլորաչիր՝ չեմ ճարում:

Շատ եմ խնդրում ձեզանից, եթէ պատահմամբ կը տեսնէք այդ բաներից մի տեղ, իմաց տուէք գնամ - առնեմ: Հասցէս՝ Լենինի պող. Ն. 15:

Ստամոքսիս համար բժիշկները կիսել են առաջարկում:

ԼԵՈ ԿԱՄՍԱՐ

1961 թ. Նոյեմբեր

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ՝ ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆԻ ԱԿՆՈՑՈՎ

Գրագէտ Սոլժենիցինի վերջին հատորը ունի «Ռուսական հարցը Ի. դարու վերջաւորութեան» խորագիրը։ Ամերիկեան աքսորէն հայրենիք վերադարձած վիպագիրը հոն կը ներկայացնէ յետ խորհրդային Ռուսաստան մը որ իր բազմաթիւ կողմերով յուսահատութիւն կ'առթէ իրեն։

Ան կ'անդրադառնայ սահմանային հարցերուն որոնք քանի՛ պատերազմներու, քանի բախումներու պատճառ եղան խորհրդային կարգերու ջնջումէն ի վեր։ Գլխաւոր պատասխանատու կը նկատէ սահմաններու անփոփոխելիութեան սկզբունքը որ հաստատուեցաւ Հելսինքիի ժողովին, Խորհրդային Միութեան պընդումներով որ Եւրոպայէն իր կատարած կցումները վտանգէ զերծ պահել կ'ուզէր։ Մեծ փութկոտութեամբ տրուած այդ որոշումին հետեւանքն են այսօր Եուկոսլաւիոյ պատերազմը, Սումգայիթի, Դուշանբէի, Օշի, Ֆերղանայի, Ղարաբաղի, Աբխազիոյ բախումները։ Անփոփոխելին ոչ թէ սահմանները, այլ բնակիչ ազգերու կամքը պէտք է ըլլայ, կը գրէ արուեստագէտը։

Բաւական խիստ են իր դատումները ազգային դէմքժիրինովսկիի մասին։ Ռուսաստանի քաղաքականութեան մասին գրի առնուած ամէնէն անընդունելի գրութեանց իսկ շատ աւելի տկար կը նկատէ անոր անհեթեթ պնդումները որոնք օր մը կը վերաբերին կեդրոնական Ասիան անապատի մը վերածելու, յաջորդ օրը՝ մինչեւ Հնդկական ովկէան տարածուելու, կամ Պալքանեան թերակղզիին վրայ ռուսական տիրակալութիւն հաստատելու, եւայլն։ «Ռուսական ազգասիրութեան աւելի ձախորդ ծաղրանկար մը կարելի չէր գծել, ոչ ալ Ռուսաստանը արեան ծով դարձնելու աւելի ուղղակի ճար մը առաջարկել» կը գրէ ան, ակնարկելով Ժիրինովսկիի։

Ինք կը հաւատայ թէ Արեւմուտքի մեծերը իրենց համար նպաստաւոր կը նկատեն Ռուսաստանի տկարացումը եւ քայքայումը։ Սակայն չեն մտածեր որ թէ՛ Եւրոպա, թէ Միացեալ - Նահանգներ որպէս դաշնակից շատ պէտք պիտի ունենան անոր։

Սոլժենիցին խարկանք կը նկատէ նաեւ ժողովրդավարութեան յայտնութիւնը։ Կարելի չէ ժողովրդավարութեան մասին խօսիլ երկրի մը մէջ որ 70 տարի ամբողջատիրական վարչակարգով ապրելէ ետք, ամէն ազատութիւն կը թոյլատրէ իրեն։ Ամբողջովին անգիտացուած է տեղական ազատ ու կենսունակ ինքնագեկավարման օղակը։ Այդ օղակը այսօր ալ կը գտնուի համայնավարներու ձեռքը ու մինչեւ Մոսկուա ձայն հասցնել շատ աւելի դժուար է, քան նախապէս։ Ատիկա գրել կուտայ իրեն թէ ժողովուրդը ոչ թէ տէրն ու վարողն է իր ճակատագրին, այլ անոր խաղալիքը։ Գաւառական շրջաններու մէջ համատարած է հիասթափումը. յաճախ կը լսուի «ոչ ոք մեզ կը լսէ. ոչ ոք մեզի պէտք ունի» տրտունջը որ արդարացի է լրիւ։

Երկրին գործադիր եւ օրէնսդիր իշխանութիւնները իրարու դէմ պայքարի մէջ սպառած են իրենց կորովը. անոնք ամենայն անպատասխանատուութեամբ վարուած են ինքնավար հանրապետութիւններու հետ, առանց մտածելու թէ անկախութեան հռչակումները Ռուսաստանը կը կոտորակեն։

Համայնավարութեան անկումը դուռ բացած է չուկայի նորարարութեան եւս։ Հոն ալ փոփոխութիւնը աստիճանաբար չեղաւ, չմեկնեցաւ ամէնէն վարի աստիճաններէն, բարձրանալու համար մինչեւ գագաթը։ Ատիկա է գլխաւոր պատճառը որ գիները ամէն օր սրընթաց վերելք ունեցան, իսկ ժողովուրդը խորասուզուեցաւ աննախընթաց թշուառութեան մէջ։

Սոլժենիցին կը մատնանշէ նաեւ ժողովրդագրական աճի անկումը. կ'ըսէ թէ 1993-ին, մահերու թիւը ութ հարիւր հազար աւելի եղած է ծնունդներէն, Ռուսաստանի մէջ։ Վերջին երկու տարիներուն անձնասպանութիւններու համեմատութիւնը մնայուն վերելք ունեցած է։ Ցուսահատ երիտասարդութիւն մը ոչ ապրելու պատճառ կը տեսնէ, ոչ ալ զաւակ ունենալու։ 1875-ին, մինչ Ռուսաստանի մէջ կին մը միջին հաշուով եօթը զաւակ կ'ունենար, իսկ Բ. աշխարհամարտէն անմիջապէս առաջ երեք ու հինգ տարի առաջ ալ տակաւին 2·17, այսօր այդ միջինը ինկած է 1·4-ի։ «Անհետացման ճամբան բռնած ենք» կը գրէ վիպագիրը, աւելցնելով որ կեանքի միջին տեւողութիւնն ալ իջած է 60 տարեկանի որ Պանկլատէշի եւ ափրիկեան որոշ երկիրներու մակարդակն է։

Սոլժենիցին կը գանգատի որ իր երկրին մէջ օրէ օր կը ստեղծուի անգութ, բիրտ, ոճրային ընկերութիւն մը որ աւելի գէշ մէկ տարբերակն է արեւմտեան այն ընկերութիւններուն զորս ընդօրինակելու ջանքը համատարած է։ Իրեն համար լաւ օրինակը Ճափոնն է որ յաջողած է մասնակիցը ըլլալ համաշխարհային քաղաքակրթութեան, առանց իր ինքնուրոյնութիւնը կորսնցնելու։ Ազգի մը ոգին բաղկացած է աւանդութիւններու, գաղափարներու, զգացումներու եւ կանխակալ կարծիքներու ամբողջութենէ մը զոր անկարելի է մերժել։ Մինչդեռ Ռուսաստանի մէջ երկու տարիէ ի վեր միմիայն տնտեսութեան մասին կը խօսուի։ Անուշադրութեան մատնուած են ինքնագիտակցութիւնը, բարոյականը ու ոչ ոք կրնայ գուշակել թէ որքա՛ն կը տեւէ տագնապը։

Ռուս վիպագիրին նշումները այնքան յոռետես գոյներով կը ներկայանան որ ծայրայեղական կը թուին երբեմն. ան կ'ըսէ թէ Ի. դարու վերջաւորութեան յայտնուած «ռուսական հարցը» ըլլալու եւ չըլլալու երկընտրանքով կը ներկայանայ։ Ամբողջ երկիրը տիրապետուած է մշակոյթներու, աւանդութիւններու, ազգութիւններու, նկարագիրներու անմակարդակ ու գռեհիկ յորձանքէ մը. ու եթէ ներկայի ընթացքը չարունակուի, դար մը ետք կրնայ պէտք ըլլալ բառարաններէն ջնջել «ռուս» բառը։

Ան ներկայի ամէնէն անյետաձգելի հրամայականը կը նկատէ բարոյական Ռուսաստանի մը հիմնումը. կ'ըսէ թէ պէտք է գտնել ու պահպանել, խնամել, մեծցնել այն տարրերը որոնք տակաւին խաթարուած, ոտքի կոխան եղած չեն։ Այս առաքելութեան մէջ սկեպտիկ է եկեղեցիէն յուսալի օժանդակութեան մասին։ Եկեղեցին որ երեք դար պետութեան իշխանութեան հնազանդութեան պատճառով արդէն հիւծած էր, համայնավարութեան տասնամեակներուն ամէնէն ծանր հարուածները կրեց։ Իսկ այսօր, նիւթական միջոցներով հարուստ օտար աղանդներու եւ հաւատքներու ներխուժումին դէմ, հետզհետէ կը մեկուսանայ ընկերութենէն։ Այսուհանդերձ, այն բազմաթիւ նամակները որոնք ղրկուած են իրեն Ռուսաստանի գաւառներէն, ապացոյցը կուտան թէ կայ երիտասարդներու առողջ զանգուած մը որ յաճախ ոգեկան սնունդէ զրկուած է։ Ինք կը ծրագրէ հանդիպիլ անոնցմէ դէմքերու ու այդ կորիզին վրայ հիմնել ապագայի իր յոյսերը։

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Համազգայինի գրադարանին մէջ եւ նախաձեռնութեամբ Համազգայինի տեղւոյն մասնաճիւղին, Օգոստոս 17-ին, զրոյց - հանդիպում մը տեղի ունեցած է «Աղէտ եւ ցեղասպանութիւն» թեմային շուրջ, գրագէտ -- քննադատ՝ Մարկ. Նշանեանի հետ։ Բացման խօսքը արտասանած է «Հօրիզոն» շաբաթաթերթի գրական յաւելուածի խմբագիր՝ Վրէժ - Արմէն Արթինեան։ Մարկ. Նշանեան կարդացած է հայ եւ օտար հեղինակներէ գրութիւններ, ապա տեղի ունեցած է հարց - պատասխանի բաժին մը։

***

ԳՆԱԼԸԻ մէջ, Աստուածածնայ վերափոխման տօնի հանդիսութիւնները սկսած են Օգոստոս 13-ին, նախագահութեամբ Պոլսոյ պատրիարքին։ Նոյն իրիկունը կատարուած է աւանդական հսկում։ Կիրակի առաւօտ պատարագած է Մեսրոպ Արք. որու ընթացքին կիսասարկաւագի ձեռնադրութիւնը կատարուած է Թորոս Օհանեանի։ Պատարագէն եւ խաղողօրհնէքէն ետք, տեղի ունեցած է սիրոյ սեղան մը զոր կազմակերպած էր կգիին Ներսէսեան դպրաց դասը ի պատիւ Հանդիսապետ եպիսկոպոսին եւ նորընծայ Թորոս սարկաւագի։

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
-58-

ԱԶԳԸ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻ ՕԳՏԱԿԱՐ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐԻ

Աղէ՛կ, հասկցա՛նք, ընդդիմադիր է,
բայց քիչ մը ճաշա՞կ ալ չունի, ի՞նչ է։
Առտու - իրիկուն նոյն երգը կ'երգէ,
որ նոյնիսկ եթէ հրեշտակային
մեղեդի ըլլայ զուտ դրախտային
(սխալ չըմբռնէք, բնա՛ւ այդպէս չէ),
կը նեղացնէ, կը յոգնեցնէ
որպէս միալար կրկնումներով լի
յանկերգ ձանձրալի։

Իսկ երբ նոյն ատեն կը դաւաճանէ
բուն ճշմարտութեան՝ առանց դադարի
հարուածող ձայնի մխակողմանի
բառամթերքով իր այդ յանկերգի,
արդիւնքը կ'ըլլայ շա՛տ աղէտալի
իրե՛ն համար իսկ։
Երանի՛ սորվի,
որ ինքզինք յարգող ընդդիմադիրի
կեցուածքը այս չէ՛։ Երբեմն պէտք է
իր դիմացինի լաւ գործն ալ տեսնէ
ըստ քաղաքակիրթ վարուելակերպի։
Իր երգացանկը պէտք է ընդլայնէ
իրականութեան համապատասխան
մեղեդիներով քիչ մը այլազան,
որպէսզի մարդիկ զինք լսելու գան,
որպէսզի իր բո՛ւն քննադատութեան
արձագանգներուն ծիրը ընդլայնի
համեմատաբար հիմա եղածի։
Ա՛յս է պայմանը, որ մեր մէջ չահի
համբաւ օգտակար ընդդիմադիրի,
որուն մեր ազգը այնքա՛ն պէտք ունի
այժմ, եւ միշտ, եւ յաւիտեան։

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԻՏ

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ
(1974, Օգոստոս 20)

ԴԻՐՋԱԿ ՄԸ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ՀԱՆԱՋԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

- Բայց Տիկին Ժաթո՛ւ, առարկեց ձայնը, միայն կէս ժամ եղաւ մեր սենեակ մտնելը...

- Կէ՞ս ժամ։ Երբե՛ք. քառորդ մը միայն եղաւ, բայց հակառակ ատոր կ'ուզեմ որ դուրը բանաս. Լուրջ յաճախորդներ ունիմ հոս, եւ երէկուան պէս զանոնք կրկին քու պատճառաւդ կորսնցնելու բնա՛ւ տրամադիր չեմ։ Լո՛ւրջ յաճախորդներ ունիմ հոս, օտարականներ, որոնք ամսուան համար պիտի վարձեն...

Լռութիւն մը տիրեց եւ յետոյ վերսկսաւ փոխասացութիւնը։ Երբոր պանդոկապետուհին բռունցքի հարուածները սաստկացուց դրան վրայ, Լուլուն աղերսեց ներսէն.

- Բայց Տիկին Ժաթու, մեր ա՛յս վիճակով... ա՛նմիջապէս...

- Անմիջապէս ձեր այդ վիճակով դուրս ելէք ըսած չունիմ։ Ֆրանսերէ՛ն է խօսածս։ Անկողին մտէք եթէ դուրսն էք, վերմակով ծածկուեցէք ամբողջութեամբ, եւ մնացէք անշարժ՝ մինչեւ որ մենք մեկնինք։ Արդէն ակնարկ մը միայն պիտի նետենք եւ դուրս ելլենք։ Այդպէսով դուք իմ առեւտուրիս արգելք եղած չէք ըլլար, եւ ես ալ ... անհոգ եղէք՝ երկու ծեր պարոններ են։

- Բայց Տիկին Ժաթու, հաւատացէք որ չենք կրնար հիմա...

- Sapristi ! պատճառը շատ աղէկ գիտեմ։ Անպայման նորէն վերմակը կորսնցուցած էք։ Ով գիտէ ուր նետեցիք։ Մահճակալին տակ աղէկ նայեցէք...

Բանակցութիւնները աւելի տաքցան, մօտակայ դռներ բացուեցան հետաքրքրութեամբ, երկու կիները լրջօրէն առին տուին, իսկ Տիրան ըսաւ վարպետին ականջին ի վար - «սանկ դոնքացէք դուն տեսա՞ծ էիր»։ Վերջապէս համաձայնութիւն գոյացաւ։ Նիգը բացուեցաւ, մինչ աղջկան ձայնը միաժամանակ կը հրամայէր.

-Մինչեւ որ «ներս մտէք» չըսեմ, մի՛ մտնէք։

Բալիկ ոտքերը փախան, մահճակալը երկու անգամ հառաչ, կտաւներ բացուեցան, պրկուեցան, եւ յետոյ հեռուէն, կարծես հորի մը խորէն եկող ձայնը ըսաւ. - մտէ՛ք։

. . . .

Երկու մեռել՝ պատանքուած։

Վերմակը երկու հոգինոց վերմակ չէ, ոչ ալ բաւականին թանձր. այդ պատճառաւ երբոր երիտասարդները քաշեր ու պրկեր են զայն լաւ ծածկուելու համար, տուեր են պարզապէս իրենց մերկ մարմնին կաղապարը։ Վերի երկու գունդերը անշուշտ երկու գլուխներն են, յետոյ կուգան ուսերը, յետոյքները եւ սրունքները։ Ո՛չ, ո՛չ, աղջիկը այս կողմինը պէտք է ըլլայ, որովհետեւ ... Տեսէ՛ք, մեծ պատուհան մը ունիք հոս, որուն վարագոյրը եթէ բանաք՝ փողոցը կ'երեւայ ամբողջութեամբ։ Դիրքերնիս շատ լաւ է քանի որ արեւ կը ստանանք առաւօտները։ Իսկ հոս ունինք տաք ջուր եւ պաղ ջուր։ Կայ նաեւ ... ի զուր կինը սենեակ մտնելուն պէս սկսած էր իր այս դասական խօսքերուն՝ Տիրանին եւ վարպետին ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար մեծ պատուհանին վրայ ուրկէ տաք ջուր եւ պաղ ջուր կը վազէ, կամ վարագոյներուն վրայ որոնք հանդստաւէտ են ... երկու Հայերը իրենց ակնարկը անմիջապէս դարձուցած էին նախ դէպի մահճակալը, եւ յետոյ աթոռները։ Անոնցմէ մին կը կրէր կնոջ հագուստ մը, կարմիր fnմպինէզոն մը, սեդմիրան մը, իսկ միւսին վրայ կային այր մարդու զգեստներ, ճերմակեղէններով հանդերձ։ Շըմինէին վրայ էին Petit parisien մը, ակնոց մը և երկու գլխարկ։ Այր մարդուն գլխարկին վրայ ոսկեհիւս տառերով գրուած էր.

CHAUSSURES RAOUL

Բայց երբ Տիրան շըմինէի քարին ծայրը նշմարեց շատ աւելի մտերիմ եւ աղտոտած առարկայ մը, գլուխը անմիջապէս դարձուց վարպետին։ Եւ տեսնելով անոր արտայայտութիւնը, իր երկու ափերովը մէկէն խփեց իր քիթն ու բերանը՝ խընդուքին ժայթքումը կասեցնելու համար։ Ծառագունեցաւ, աչքերը բացուեցան, կասկած չունեցաւ որ մարդը նշանաւոր բան մը պիտի ըսէ ... ահա որ վարպետը իր ձեռքը երկարեց դէպի մահճակալը... ահա որ բերանը բացաւ ... ճառո։ Մինչդեռ երկու Հայերը կը նայէին անշարժ պառկողներուն, ստացան այս պատասխանը - ճառո...

Պարզապէս շատ պրկուած հին սաւանն է որ պատռած էր վերէն վար, մեծ աղմուկով։

Անկողնին մէջ երկու մարմինները ցընցուեցան, Լուլուն սուր ճիչ մը արձակեց, իսկ «կօշիկ Ռաուլ»ը ըսաւ. - Merde ! Խեղճերը կը կարծէին որ ծածկոցն ալ սաւանին հետ պատռելով իրենց մերկութիւնը մէջտեղ էր ձգած։

Պանդոկապետուհին երեք անգամ պոռաց թէ աղէտը մեծ չէ, անմիջապէս երկու Հայերը դուրս հրեց սենեակէն եւ անսպասելի ձայնով մը սկսաւ խնդալ սաստի՛կ, սաստի՛կ։ Տիրան փլաւ տեղն ու տեղը, ինկաւ ըստ բախտի սանդուխի մը վրայ, երկուքի ծալուեցաւ եւ կոկորդը պատռեց խնդալով։ Յետոյ գինովի մը պէս իջաւ սանդուխներէն, դէպի պանդոկին դըրան մէջ գտաւ վարպետը եւ նիհար աղջիկը, ու փափաքեցաւ համբուրել զանոնք երկուքն ալ։ Իր աչքերուն մէջ արցունքները այնքան առատ էին որ չէր տեսներ ո՛չ Տագէս աղայի խոժոռութիւնը եւ ոչ ալ աղջկան գոհունակութիւնը, այլ միայն կը փափաքէր համբուրել զանոնք երկուքն ալ։

(Շար. 4)

(Տար. Ա. էջէն)

քական, իրանեան, յորդանանեան կամ քրտական ապրանքով. բայց գիները շատ քիչերու մատչելի են: Զորս տարուան մէջ անոնք 100-150 անգամ աւելցած են, մինչ թոշակները գրեթէ անփոփոխ են: Միջին պաշտօնեայ մը ամիսը 500 տինար կը շահի որ համարժէք է 30 հաւկիթի կամ հինգ քկ. եգիպտացորենի: Բարեբախտաբար Պետութիւնը կտրօններով կը հայթայթէ հիմնական սննդեղէններու 50-60%-ը: Այս կացութիւնը կը ստեղծէ ահռելի դրամահոսք մը որ տարեկան 1000%-ի կը հասնի: Պատերազմէն առաջ մէկ տինարը կ'արժէր 3 տոլար, այսօր շուրջ 700 տինար պէտք է վճարել մէկ տոլարի փոխարէն: Իրաքցիները իրենց հետ պայուսակներով դրամ կը կրեն, իսկ փողերանոցի մեքենաները այնքան մեծ արագութեամբ կը բանին որ թղթադրամները կորսնցուցած են իրենց միօրինակութիւնը: Մարդիկ պէտք է ճարպիկ ըլլան, կամ մաքսանենգութիւն ընեն, որպէսզի ապրին: Պետութիւնը կրճատած է պաշտօնատարներու աշխատանքի ժամերը որպէսզի ժամանակ ունենան երկրորդ զբաղումով մը յաւելեալ եկամուտ ունենալու: Շատեր կը ծախեն տնային իրեր, գործիքներ ու նոր հարուստները ոչինչ գիներով կրնան գործեր, հեռատեսիլներ ևլն. գնել: Մուրացիկները հազուադէպ են, բայց կան բազմաթիւ մանուկներ որոնք փողոցը, տակաւին բաց մնացած քանի մը ճաշարանի աղբանոցները քրքրելով կը սնանին: Հակառակ խիստ միջոցառումներու, անապահովութիւնը կը զարգանայ: Ատոր որոշ չափով կարելի եղած է սահման մը գծել, կիրարկելով «ակն ընդ ական»ի սկզբունքը:

Միակ բանը որ առատ ու շատ աժան է երկրին մէջ, քարիւղն է: Բայց ատիկա ոչ ոքի համար մխիթարութիւն կ'ըլլայ: Ամէնուն գլխաւոր մտահոգութիւնը այն է թէ շրջափակումը ե՛րբ կը վերնայ: Անոր վերնալուն գլխաւոր հակառակորդը ԱՄՆ-ն են: Հետաքրքրական է այս կեցուածքին մեկնաբանութիւնը զոր տուած է ֆրանսացի դիւանագէտ մը. շրջափակումը բոլորովին անմեղ կարգադրութիւն չէ: Անով Իրաքի արտածելիք քարիւղին բաժինը տրուած է Սաուտի Արաբիոյ եւ Քուէյթի որոնք ԱՄՆ-ու դաշնակիցներ են ու արտածումի այդ յաւելեալ բաժինէն հրաժարելու միտք չունին:

Այսուհանդերձ, Իրաք ջանք չի խնայեր արեւմտեան երկիրներուն մօտ լոպիական աշխատանք կատարելու որպէսզի շրջափակումը վերնայ: ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին յառաջիկայ նիստը Սեպտեմբեր 18-ին է որուն ընթացքին կրնայ Պաղտատի փափաքը իրականանալ: Սակայն սխալ է կարծել որ ատով երկրին կացութիւնը անմիջապէս պիտի բարւոքի. նախ պէտք է վեց ամսուան փորձի շրջան մը բոլորել, յետոյ 80 միլիառ տոլարի պարտքը վճարել: Այլ խօսքով՝ նոյնիսկ շրջափակումը վերնալու պարագային Իրաքցիներու լաւ օրերը մօտալուտ չեն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Անահիտ Հրաչեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սէրէնկիւլեան 1.000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ազգատախնամ Ընկերակցութիւնը Ապրիլ, Մայիս, Յունիս ամիսներու ընթացքին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. --

Պ. Յակոբ Քարաքայա 200 Ֆր., Տիկին Դանիա Պէյէնտրեան 100 Ֆր., Պ. Րաֆֆի Պագըրճեան 1.000 Ֆր., Պ. Պերնար Քիւրքճեան 300 Ֆր., Պ. Ռընէ Աղաբէկեան 100 Ֆր., Պ. Սալմասլեան 500 Ֆր., Պ. Հրաչեայ Զուլաքեան 300 Ֆր., Պ. Ստեփան Տամլամեան 150 Ֆր., Տիկին Լիւսի Շերոյեան 300 Ֆր., Տիկին Վիրժինի Տամլամեան 150 Ֆր., Պ. Ռուբէն Ապոյեանց 200 Ֆր., Պ. Թաւրա Պարքէք 500 Ֆր., Պ. Կարպիս Տիվրիք 200 Ֆր., Պ. Քերոբ Ապլաք 300 Ֆր., Պ. Թորոս Պատուականեան 300 Ֆր., Պ. Սարգիս Գաւունճու 200 Ֆր., Տիկին Արշալոյս Զիչէք 900 Ֆր., Տիկին Էլիզ Քամիւ 2.000 Ֆր., Տիկին Անի Փօլաթ 500 Ֆր., Պ. Խոմոն Քեսապեան 400 Ֆր., Պ. Կրէկուար Պատուականեան 500 Ֆր., Պ. Մուրատ Բուլուր 1.000 Ֆր., Պ. Համլէթ Նեսհան Աթանասեան 250 Ֆր., Պ. Սերժ Զամուչօղլու 1.200 Ֆր., Պ. Քրիսթոֆ Գաւունճու 500 Ֆր., Պ. Կի Մելքոնեան 1.000 Ֆր., Պ. Ժերար Ալթունեան 1.000 Ֆր., Տիկին Սիրանոյշ Կարապետեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Հիպարթեան 300 Ֆր., Տիկին Մարի Տայօղլու 200 Ֆր., Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 200 Ֆր.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պետրոս Եղիազարեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկի կը նուիրեն. --

Հրանոյշ եւ Արաքսի Գազազեան 1.000 Ֆր. «Յառաջ»ին:

***

Շիրինեան եւ Տակուեան ընտանիքը 1.000 Ֆր. «Յառաջ»ին:

***

Արփիկ Միսաքեան 500 Ֆր. Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ Ընկերակցութեան:

BAIL A CEDER

ԾԱԽՈՒ Է

Բալուեան գրատունը, առողջական պատճառներով:

Յարմար գին:

Հետաքրքրուողները կրնան դիմել հետեւեալ թիւերուն. - 45.23.24.97 կամ՝ 43.40.92.09:

Մինչ այդ գրատունը բաց է միայն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը, ժամը 15.30-էն 18.30:

Կարելիութիւն ամէն տեսակ առեւտրական գործերու համար, (tous commerces):

Ձեզ՝ հայկական գիրքերու վրայ:

Հասցէ՝

9, rue de Trévise, 75009 Paris
Métros Cadet ou Montmartre

JEUNE, AVEC ou SANS le BAC

LES METIERS DE LA VENTE VOUS INTERESSENT

TEBROTZASSERE

ouvre à la RENTREE 1994 une CLASSE de

BTS-Action Commerciale

Formation en alternance,

GRATUITE, REMUNEREE.
CONTRAT de TRAVAIL en ENTREPRISE.

Si vous êtes intéressé,
Laissez un message au (1).43.81.01.72
ou écrivez pour un premier contact
Tebrotzassere réf. BTS/AC
1, bd du Nord, 93340 Le Raincy

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

FOOTBALL

COUPE D'EUROPE DES NATIONS

Les Associations UGAB - ASA - AISA - FOOT DU MONDE organisent un déplacement de supporters pour le match :

BELGIQUE — ARMENIE

à Bruxelles, le 7 Septembre à 20h30

Départ : Issy-les-Moulineaux : Stade Jean Bouin à 10h30, le 7 Septembre.
Retour : Même lieu le 8 Septembre à 5h.

Prix unique : 500 F. (comprenant l'entrée du stade, soirée buffet après le match avec les joueurs, le trajet A/R en car).

Réservations :

UGAB: Tél: 42 27 12 26 / Fax: 40 50 88 09
ASA: A. Manissian - Tél: 46 42 36 60
L. Mouradian - Tél: 39 81 33 62
Fax: 42 54 18 93
AISA: J. Hairabedian - Tél: 46 30 34 33
Fax: 46 31 51 06
FOOT DU MONDE: R. Fermanian -
Tél: 47 36 33 30

RENTRÉE

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
RENTREE SCOLAIRE LE
MERCREDI 14 SEPTEMBRE à 9 h 30
8, rue Félix Faure
95880 Enghien-les-Bains
cours de langue, civilisation, danses, chant etc.
tous niveaux de 4 à 77 ans
Renseignements: 34 17 29 26

La section de Paris
Archalouïse TATHEOSSIAN
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
informe
Rentrée scolaire
inscriptions et réunion des parents
Samedi 17 Septembre à 15 h 00
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e
L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac — danse, théâtre, Kung-Fu
nouveau : cours de chant

PARENTS,
Pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.
Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard

Renseignements auprès de :
(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (le soir)

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT

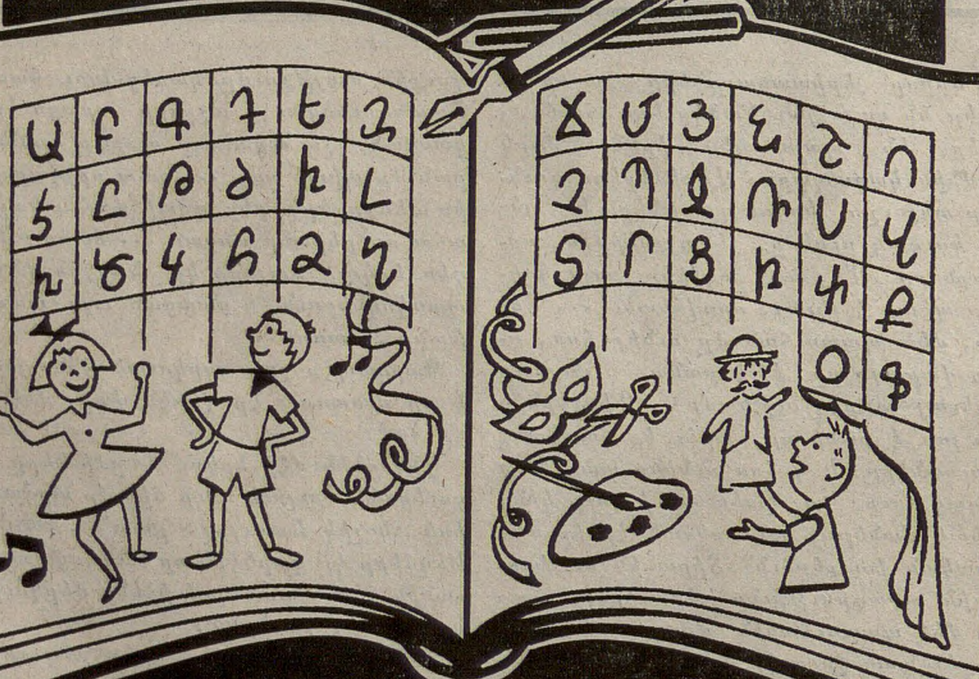

Սիրելի Ծնողք,
ձեզ տեղեկացնելու
հաճոյքն ունինք 94-95 տարեշրջանի
շաբաթը երկու օրուան
մեր վարժարանի վերամուտը՝
Չորեքշաբթի, 7 Սեպտեմբեր 1994-ին:
Ծրագրին մաս կը կազմեն՝
հայերէն լեզու եւ մշակոյթ,
պար ու ձեռային աշխատանք:
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան
Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը՝
ժամը 9.30-էն 16.00:

Chers parents,
nous avons le plaisir
de vous informer de la rentrée
de notre école bi-hebdomadaire
pour l'année scolaire 94-95
à partir du mercredi 7 septembre 1994.
Notre programme sera basé sur:
langue et civilisation arméniennes,
danse et travaux manuels
deux jours par semaine,
les mercredis et les samedis,
de 9h30 à 16h00.

26, RUE TROYON - 92310 SEVRES

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS S'ADRESSER AU COLLÈGE

M.MANUEL KEJIJIAN - TEL 45 34 68 28
MME.NADINE TARPINIAN - TÉL 47 50 29 04

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

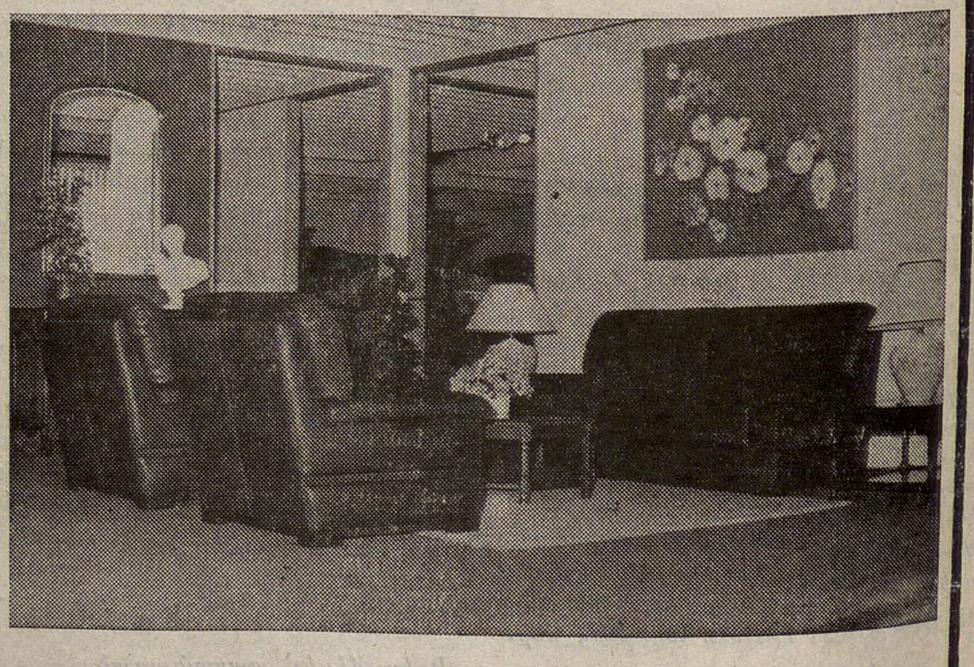

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6
MARDI
6 SEPTEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.407 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 70e ANNEE — N° 18.407

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆԸ

ԵՕԹԸ ԵՐԱՆԻՆԵՐ ՎԱԶԳԷՆ Ա. ՎԵՀԱՓԱՌԻՆ

(ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆ -- ՔԱՐՈԶ ԽՕՍՈՒԱԾ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ)
1994 ՕԳՈՍՏՈՍ 28

Սիրեցեալ եղբարք ի Քրիստոս,
Վսեմաշուք Նախագահ Հայաստանի Հանրապետութեան,
Յարգարժան ներկայացուցիչներ եկեղեցիներու եւ կրօնքներու,
Պատուարժան ներկայացուցիչներ պետութիւններու եւ դիւանագիտական ներկայացուցչութիւններու,
Հաւատացեալ եւ հաւատարիմ ժողովուրդ Հայոց,

Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ. Ամէն:

«Ես եմ հովիւն քաջ, հովիւ քաջ զանձն իւր դնէ ի վերայ ոչխարաց»:

Երանի՜ այն հոգեւորականին, որ իր անձովը, իր կեանքովը եւ իր գործովը, անկեղծաբար եւ ո՛չ թէ ինքնախաբէական եւ ինքնագովական ձեւով, մեր Տիրոջ խօսքին արձագանգը կրնայ հանդիսանալ մեր ժողովուրդին համար: Եւ որովհետեւ այժմ մեր սիրեցեալ եղբայրը ալ չի կրնար իր շրթունքները շարժել, ես իր տեղը կ՚ըսեմ՝ «դուն եղար հովիւ քաջ, որ կեանքդ ամբողջ ընծայեցիր քու բանաւոր հօտին, հայ ժողովուրդին», որովհետեւ կը հաւատամ որ ամենայն խղճի հանդարտութեամբ եւ լիիրաւ հարազատութեամբ այս խօսքին թարգմանը եղաւ իր անձով, գործով եւ կեանքով, Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Ահաւասիկ իր վախճանումէն ասդին, ամսօրեայ այս շրջանին դուք բոլորդ վկան էք այն ճշմարտութեան, իրական ապրուած ճշմարտութեան, որ ողջ հայ աշխարհի սիրտը կը տրոփէ զարկերովը Ս. Էջմիածնի, որովհետեւ սիրտը Հայութեան հոն է, եւ այդ սիրտը իր բազում անուններուն շարքին, 130 անուններու շարքին այսօր կ՚աւելցնէ պայծառ լոյսով անուն մը՝ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս, որովհետեւ Էջմիածնի գաղափարին, խորհուրդին եւ նուիրական առաքելութեան նոր փայլք տուաւ, նոր անուն տուաւ ի՛նքը, իր անձին ճառագայթումովը, իր կեանքին մոմավառութեամբը եւ իր գործին ճաճանչումովը:

Ճիշդ է որ մահն է այսպէս համախմբած մեզ բոլորս Հայաստան աշխարհի չորս կողմերէն, հիւսիսէն ու հարաւէն, արեւելքէն ու արեւմուտքէն եւ աշխարհի չորս անկիւններէն, հայորդի մարդիկ եւ հայութեամբը հետաքրքիր ու նախանձախնդիր եւ հայութիւնը սիրող անձինք տարբեր եկեղեցիներէ եւ ազգերէ: Բայց մահը չէ մեզ այստեղ կանչողը. ի՛նքն է իր ապրած ու միշտ ըլլալիք անձովը, իր ապրած եւ միշտ յիշատակելի կեանքովը եւ իր իրականացուցած եւ միշտ ոգեկոչելի գործովը: Այժմ մարմինը օծեցինք, եւ քիչ ետք երբ մարմինը հողին պիտի յանձնենք, հողայնութեան ճակատագրին պիտի երթայ բոլորիս մարմիններուն նման, ի՛նքն է որ պիտի մնայ սիրտերուն մէջ ներկա՛յ, պատմութեան ժառանգութեանը մէջ չաղախուած իբրեւ անուն պանծալի: Եւ այս պահուն իմ հոգեւոր եղբայրներու եւ Հայաստանի պետութեան բոլոր ձեր ներկաներուն առջեւ ես կ՚ընծայեմ բանաւոր ծաղկեփունջն այս եօթնարփեան երանեաց, զանոնք քաղելով ձեր բոլորի մտքերէն եւ սրտերէն:

Ա.

Երանի՜ քեզ հոգեշէն եւ ժողովրդաշէն Հայրապետ:

Եղար անհկուն եւ բանիբուն քարոզիչը բանին կենաց, ճշմարտութեան Աւետարանին, քու խօսքովդ, քու գրչովդ եւ ողջ կեանքովդ: Աւելի քան կէս դար անընդմէջ քարոզութեամբ, ներհուն մեկնաբանութեամբ եւ նախանձախնդիր եռանդմամբ տարածեցիր Քրիստոսի խօսքը քու ժողովուրդիդ զաւակներուն մէջ ի խնդիր անոնց հոգեւոր եւ բարոյական առողջութեան:

Բ.

Երանի՜ քեզ Էջմիածնաշէն, եկեղեցաշէն Հայրապետ:

Այս վեհավայրին մէջ, մեր սրբութիւն սրբոցին, Հայութեան հոգեւոր սիրտը հանդիսացող, սուրբ Էջմիածնի մէջ հաւատացեալ եղբայրներ եւ քոյրեր, ուր որ դառնաք, որ անկիւնը որ մտնէք Վազգէն Ա. Հայրապետին կնիքն է, դրոշմն է որ պիտի զգաք: Որ քարին որ նայիք, այդ գեղազարդեալ մայր տաճարէն, Իջման Սուրբ Սեղանէն, Վեհարանէն, գանձարանէն, հոգեւոր դպրանոցէն սկսեալ մինչեւ խաչքարերը, մինչեւ աղբիւրները, մինչեւ ապրիլեան յուշարձանը, ամբողջ Էջմիածինը բարեզարդեցաւ ի հայրապետութեան Տեառն Տեառն Վազգէնայ Առաջնոյ Կաթողիկոսին: Դուրս եկէք Ս. Էջմիածնի այս վեհավայրէն, քիչ անդին նոյն անունն է որ կը խօսի Գայեանէի մէջ, Շողակաթի մէջ, Հռիփսիմէի մէջ: Գացէք մինչեւ Երեւան, քաղաքամայրը մեր, եւ այնտեղ Ս. Սարգսի տեսքով եւ այլ եկեղեցիներով կը խօսի շինարար հայրապետն Հայոց: Գացէք մինչեւ Օշական, Ս. Մեսրոպի անմահ շիրիմը իր մէջ գրկող եկեղեցին, Վազգէն Վեհափառի անունն է որ պիտի տեսնէք այնտեղ արձանագրեալ: Գացէք մինչեւ Գեղարդ, անցէք մինչեւ Խոր Վիրապ ու գացէք Հայաստանի հարաւը, մինչեւ Սիւնեաց Աշխարհը, Տաթեւու նուիրական վանքը «ի հայրապետութիւն Վազգէնայ Ամենայն Հայոց Հայրապետին» բառերը ձեր աչքերուն առջեւ արեւու լոյսին պէս պիտի ծաղկին:

Բարեկամներ, ես հոգեկան աչքերով կը տեսնեմ գալիք այն օրը, երբ Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ 1700 ամեակին առիթով, երեք հազարամեակի առաջին տարին Հայոց պատմութեան մէջ պիտի կոթողանայ Երեւանի մէջ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մայր եկեղեցին եւ որուն վրայ պիտի ըլլայ իր անունը, մեր ազգի ամէնէն ազնուահոգի եւ երախտարժան բարերարներէն Ալեք Մանուկեանի անունին կողքին: Մէկ խօսքով՝ Վազգէն Վեհափառի անունը իբրեւ եկեղեցաշէն ու Էջմիածնաշէն հայրապետ, ոսկի գիրերով պիտի արձանագրուած մնայ մեր պատմութեան մէջ:

Գ.

Երանի՜ քեզ ոգեշէն եւ կրթաշէն Հայրապետ:

Եկեղեցական սքեմէն առաջ թէ եկեղեցական սքեմին ներքեւ՝ յարաճան հետեւողութեամբ եւ տքնաջան հաւատարմութեամբ եղար ոգիի կերտիչ, գաղափարի մշակ, հաւատքի տարածիչ, կեանքի բրուտ: Մէկ խօսքով՝ ոգեշէն անձնաւորութիւն խօսքովդ եւ գրչովդ: Մեր հայ գրականութեան, հայ մանկութեան իբրեւ ուսուցիչ, իբրեւ գրող դուն բերիր քու սպասաւորի անմոռանալի ժառանգը եւ զայն աւելցուցիր մեր Հայոց պատմութեան դպրութեան էջերուն: Դուն եղար գիրի սպասաւոր, Ս. Մեսրոպի արժանաւոր ժառանգորդ: Գիտցար քու գրչովդ պատարագը մեկնել, Մուսա Լեռան Քառասուն Օրերու հերոսներու հոգին Ֆրանց Վերֆէլեան վերստեղծագործութեամբ տարածել մեր ժողովուրդի հոգիներուն մէջ: Խրիմեանի շունչը, գաղափարները, տեսիլքները, հողապաշտութիւնը, ժողովրդապաշտութիւնը ժողովուրդին մեկնաբանեցիր քու գիրքերովդ, յօդուածներովդ, եւ այսպէս հոգիին, յաւիտենականին, գերագոյնին, բարիին, գեղեցիկին թարգման հանդիսացար:

Դ.

Երանի՜ քեզ միասնաշէն եւ միութենակերտ Հայրապետ:

Հայրապետութեանդ քառասնամեայ տարիներուն եղար անպարտասելի կոչնահարը եւ անխոնջ գործարարը Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ միութեան եւ անխորտակելի այդ միութեան արտայայտութիւնը եղող միասնականութեան: Այո՛, նեղութեանց, տագնապներու, անհասկացողութեանց, թիւր մեկնաբանութեանց մէջէն անցար, եւ՝ անցանք բոլորս, բայց երբե՛ք, երբե՛ք միութեան լոյսը չմարեցաւ աչքերուդ մէջ, միութեան հաւատքը չցամքեցաւ հոգիիդ մէջ եւ միասնութեան կամքը չթուլցաւ անձիդ մէջ: Ես անձնական վկան եմ այս ճշմարտութեան, որովհետեւ 1956 թուականէն վարդապետութեանս առաջնաքայլ օրերէն մինչեւ կաթողիկոսական պարտականութեանս այս ծանրագոյն օրերը հետեւած եմ եւ գործած եմ քեզի հետ Վեհափառ եւ զգացած եմ որ տարակարծութեան ամպերը գնայուն են եւ միութեան կապոյտը յաւերժ է երկինքին մէջ ու Հայրենի բանաստեղծին բառերով «յարդը գնում է, ցորենն ա մնում»: Ցորենն է այդ միութիւնը զոր իբրեւ հաց տուիր ամբողջ խօսքերուդ մէջէն ու գործիդ մէջէն:

Ես այսօր ինծի հետ բերած եմ բուռ մը հող Անթիլիասի Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան տարագիր Աթոռի նոր կայքէն, խառնելու քիչ ետքը քու գերեզմանիդ Հայաստանեան հողին որպէս Կիլիկեան աշխարհին խորհրդանիշը, քու հերոսական ջանքերուդ իբրեւ վկայ ու կնիք, եւ խաղաղութեան իբրեւ դրոշմ, այդ հողը թող քու անմարելի սրտիդ կողքին մնայ գերեզմանիդ մէջ յաւերժ:

Եղար Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս ո՛չ տիտղոսով, ո՛չ պաշտօնով, ո՛չ անունով միայն, ա՛յլ հաւատքով, համոզումով, սիրոյ սրտով եւ ամբողջական ինքնամատուցումով համայն հայ ժողովուրդին անխտրական հոգիին:

Թող սուրբ կտակդ մնայ անխախտ եւ անխախտ ի սէր մեր Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ ժայռանման ամրացումին եւ բեղմնալից առաքելութեան ի փայլումն համայն հայ ժողովուրդին:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՈՃՐԱՓՈՐՁ ՍԱԴԱԽԼՈՅԻ ՇՈՒԿԱՆ

11 ՀԱՅ ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ 30 ՎԻՐԱՒՈՐ, ԱԶԵՐԻ ԵՒ ՎՐԱՑԻ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ԱԼ ԿԱՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 4-ին, ոճրափորձ մը գործուած է Սադախլոյի շուկան, որու հետեւանքով 11 Հայեր մեռած են, 30 ուրիշներ ալ վիրաւորուած, վիրաւորներ կան -բայց սակաւաթիւ- նաեւ Վրացիներու եւ Ազերիներու մէջ (երկու Ադրբեջանցի, 1-2 Վրացի):

Սադախլօ հայեւվրացական սահմանագլուխը կը գտնուի, ուր կան Հայերէ եւ Վրացիներէ զատ, ազերի բնակիչներ: Այս շուկան կը յաճախեն երեք ազգերն ալ, բայց, պայթումը տեղի ունեցած է շուկային այն բաժնին մէջ ուր համախմբուած են առաւելաբար Հայերը: Կասկած չկայ որ Ազերիներու գործն է:

* * *

ՄԱԿ-ի մօտ Միացեալ-Նահանգներու ներկայացուցիչը Ուրբաթ օր Երեւան կը գտնուէր եւ տեսնուած է Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ: Ապա, անցած է Բաքու, ուրկէ Երկուշաբթի օր ալ, Սեպ. 5-ին կ՚երթար Մոսկուա:

* * *

ՄՈՍԿՈՒԱ ՀՐԱՒԷՐ ԿՈՒՂՂԷ ԴՈՒԴԱՅԵՒԻ ... ՀՐԱԺԱՐԵԼՈՒ

ԻԹԱՐ-ԹԱՍ մամլոյ գործակալութեան միջոցաւ, Մոսկուա հրաւիրած է Չէչէնիոյ ղեկավար՝ Ժաուհար Դուդայեւը որ հրաժարի, որպէսզի քաղաքացիական պատերազմ մը չծագի այս կիսանկախ Հանրապետութեան մէջ, որ մաս կը կազմէ Ռուսաստանի Դաշնակցութեան: Մինչ Ռուսերը այս ձեւով ազդարարութիւն մը կ՚ուղղեն Չէչէնիոյ ինքնակոչ ղեկավարին, Գրոզնիի մօտերը արդէն իսկ զինեալ բախումներ տեղի կ՚ունենան Դուդայեւի եւ ընդդիմութեան կողմնակիցներուն միջեւ: Չէչէնիոյ ընդդիմադրութիւնը կը ղեկավարուի Օմար Էֆթրաքանով անունով մէկու մը կողմէ, որ, ըստ երեւոյթին, Մոսկուայի նեցուկը կը վայելէ: Բայց հետաքրքրական է գիտել որ այս մարդը կը վայելէ նաեւ Ռուսլան Խասբուլաթովի նեցուկը: Արդ, ռուսական Խորհրդարանի նախկին նախագահ Խասբուլաթով Ելցինի ամենաբուռն հակառակորդներէն մէկն է: Դուդայեւ խորհ. բանակի նախկին զօրավարներէն մէկն է: 1991-ին ան ինքզինք Չէչէնիոյ ղեկավար հռչակեց, սպառնալով հիւլէական ռումբ գործածել եթէ Մոսկուա միջամտէ: Իր մղումով՝ Չէչէնիան անկախ Պետութիւն հռչակեց ինքզինք, հակառակ Մոսկուայի բողոքներուն: Այդ օրերուն, Ելցին ուրիշ գլխու ցաւեր ունէր:

Այժմ սակայն, ըստ երեւոյթին, Ելցին որոշած է լուծում մը գտնել «Կովկասի ագուէս»ին (իմա՝ Դուդայեւ) հարցին: Այս ուղղութեամբ է որ ան ամիսներէ ի վեր կը զինէ չէչէն ընդդիմադիրները:

Չէչէնիոյ մայրաքաղաք Գրոզնին խիստ կարեւոր է թէ՛ Ռուսիոյ, թէ՛ ալ Հայաստանի ու մանաւանդ Ատրպէյճանի համար: Հոն կը գտնուի նաւթի մեծ զտարան մը որ ոչ միայն կը մշակէր Ատրպէյճանի արտադրութեան մէկ մասը, այլ նաեւ կը ծառայէ, այսօր ալ, Հայաստանի մասնակի պարէնաւորումին: Գրոզնիէն կ՚անցնի մեծ նաւթամուղ մը, որ կու գայ Բաքուի նաւթահորերէն եւ որ արեւմտեան խումբ մը ընկերութիւններ (անգլիական, ամերիկեան եւ թրքական) նպատակ ունին գործածելու, իրենց ապագայ արտադրութիւնը, Ատրպէյճանի մէջ, մինչեւ

(Շար. ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԳՆԱՑԻՆՔ ՀԱՆԴԻՊԵԼՈՒ ՅԻՍՈՒՍԻՆ

Պարզուեց, որ Յիսուսը մեզնից առաջ էր եկել «Սպարտակ» հեծանւային հրապարակ, «յիսուսականների» հոգեւոր առաջնորդի խօսքերով՝ «իր միակ ծրագիրը իրագործելու՝ ազատագրելու յոգնածներին, բեռնաւորուածներին, կոտրուած սիրտ ունեցողներին, խաւար իշխանութեան տակ բոլոր գտնուողներին»: Եւ դա էր պատճառը, որ նախորդ չարաթուայ երեք օրերին հեծանւային հրապարակ էին շտապում վերոյիշեալ անձինք՝ դողդողացող, ձեռնափայտով տատիկներ, դեռահաս աղջիկներ, կրծքի երախան գրկներին մայրեր, յղի կանայք, հագուստի չքեղութիւնը, արդուզարդը ցուցադրող տիկիններ ու այրեր, հարազատներով՝ ընտանիքի մեծ ու փոքրով, նստատեղեր զբաղեցնող նուիրեալներ: Երկու օր չարունակ մարդկանց հոսքը տեսնելով, երրորդ օրն ինքս էլ չդիմացայ այդ գայթակղութեանը եւ չեղեցի ճանապարհս ու միացայ նրանց: Ինձ համար ամէնից խորթն ու զարմանալին այդտեղ էստրադային երաժշտական գործիքների առկայութիւնն էր: Փորձեցի ինչ-որ բան իմանալ իրենց «յիսուսականներ» անուանող կրօնամոլների ու շրջապատումս կատարուող տարօրինակ երեւոյթի մասին: Որքան էլ զաւեշտական է, այնուամենայնիւ, ներկաներից շատ քչերին էր յայտնի կազմակերպութեան անուանումը, չգիտէին, թէ ինչու են հաւաքուել այդտեղ: Նրանցից «ամենաբանիմացը» պատասխանեց՝ բժշկուելու նպատակով, միւսը՝ թէ արտասահմանցի հիւրերին տեսնելու: Քիչ անց յայտնուեցին նաեւ հիւրերը՝ օտարերկրացու կոկիկ հագ ու կապով այրեր ու նրանցից մէկի տիկինը: Տեղ զբաղեցնելով բեմահարթակում երաժիշտների հարեւանութեամբ՝ նրանք աշխոյժ ու խանդավառ շարժումներով ձայնակցեցին կատարողին:

Նրանց երեւալը խրախուսում առաջացրեց, քիչ յետոյ պարզուեց, որ կրօնական այդ համայնքը տարիներ շարունակ աղօթել է նրանց տեսութեանն արժանանալու համար: Հոգեւոր առաջնորդի խրախուսիչ քարոզին ու «Կտակարանից» ընթերցուող ամէն մի սաղմոսին յաջորդում էր մի ռաբիս երգ, որը հոգեւոր երաժշտութեան անուան տակ կատարողը ներկայացնում էր նախանձելի ոգեւորութեամբ ու միտինգային շարժումներով խանդավառում ներկաներին: Փորձեցի ընկալել հոգեւոր հովւի ասելիքը, ինչ-որ տեղ նաեւ հասկանալ հաւաքուած նուիրեալներին: Սակայն, «Յիսուսը մեր մէջ է, ընդունիր նրան եւ կը փրկուես, նա կանչում է բոլոր յոգնածներին ու բեռնաւորուածներին» եւ անընդմէջ կրկնուող «փառքերից» բացի ուրիշ ոչինչ չաւելացրեց: Բայց այդ ամէնը ասւում էր այնպիսի ոգեւորութեամբ, որ հետեւորդներն իրենց համաձայնութիւնն ու անմնացորդ նուիրումը արտայայտելու մղումից, գնալով աւելի մոլեռանդ էին դառնում եւ տարօրինակ շարժումներով, ոգր ու կականով ջանում մրցել միմեանց հետ: Մոլեռանդ կրօնամոլները երաժշտութեան ու քարոզի ազդեցութեան տակ հետզհետէ վերածւում էին ամբոխի, որը պատրաստ էր կատարել թելադրուած իւրաքանչիւր քայլ: Առաւել ազդեցնող էր կանանցից մէկի սարսափազդու ոռնոցը: Հարեւանուհիս բացատրեց, որ «կինը սուրբ հոգի ստացաւ»:

Քարոզչութիւնը ներկայ լինելուս ժամերին անվերջ նայում էի ձեռքերը կրծքին դրած կամ վեր պարզած (որքան բարձր, այնքան շուտ ցանկութիւնները կը հասնեն Յիսուսին), փակ աչքերով աղօթք մրմնջացող երիտասարդներին եւ ենթադրութիւններ անում, թէ յանուն ինչի կարող էին այդքան ջերմեռանդ աղօթել՝ հայրենիքի փրկութեա՞ն, պատերազմի աւարտի՞, թէ՞ սոցիալական կեցութեան բարելաւման համար: Արդեօ՞ք նրանց յուզողը ազգի ճակատագիրն էր եւ մի՞թէ այս պահին աղօթելն էր նրանց դերը: Ի՞նչ էին փնտռում նոյն ջերմեռանդութեամբ աղօթող դեռահաս օրիորդները: Ամբողջ օրը լոյս ու ջուր տենչացող տանտիրուհիները ինչպէս էին կարողանում օրուայ կէսն անցկացնել ժամավաճառութեամբ՝ սթրեսային վիճակ ստեղծելով իրենց համար:

Հետաքրքրական էր նաեւ այն, որ «հովիւներն» ու երգիչը իւրաքանչիւր խօսքից առաջ ցանկանում էին ճշդել նորեկների թիւը եւ նրանց գալուստը պատւում մի նոր երգով կամ քարոզով: Նորեկներից թւում ամէնից շատ հետաքրքրում էր գանատահայ հիւրերին՝ Միկէլ Գիրգոսին ու նրա կնոջը՝ Աննա Մարիային, Լեւոն Նալբանդեանին եւ Ռոբերտ Քանդրակեանին: Առաջնորդ Միկէլ Գիրգոսը համայնքի հրճուանքն ու երջանկութիւնը վարձատրեց «դոլ» բացագանչութեամբ, որից յետոյ, մէկ անգամ եւս ճշդելով նորեկների թիւը՝ անցաւ իրենց յատուկ դատարկաբանութեան: Իսկ ես չդիմանալով նաեւ ինձ համակած սթրեսին՝ նախատինքի խօսքերի տակ թողեցի հրապարակը:

Մի քանի ժամուայ տեսածիցս ու լսածիցս յանգեցի այն մտքին, որ «յիսուսականներ» կոչուածների համար մերժելի են Հայ Առաքելական Եկեղեցին, նրանցից ամէն մէկն իրեն երեւակայում է Յիսուսի առաքեալ: Սա գաղափարական կողմն է, այսինքն՝ որդեգրել են այն, ինչը դէմ է կրօնական ընդունուած սկզբունքին: Իրականում քչերն են պատկերացնում իրենց դերը համայնքում:

Այսպիսի քարոզչութիւնը հիմնուած է մարդկանց անգիտութեան ու կրօնի նըկատմամբ հետաքրքրութեան վրայ, քանի որ հետեւորդներ որսալու մեծ փորձ ունեն: Նրանց մէջ մեր եկեղեցու հանդէպ ներարկուող թշնամանքը երբեմն շատ աւելին է, քան քրիստոնէութեանը հակադրուող այլ կրօնների նկատմամբ: Ի վերջոյ, այդ ամէնն ուղղւում է մի նպատակի՝ մոռացութեան մատնել ազգային պատկանելիութիւնը: Եւ եթէ նկատի ունենանք մեծաթիւ աղանդների արագ տարածումն ու հետեւորդների ներգրաւումն այդ հոսքերում՝ մի քանի տարի յետոյ հայաստանաբնակների բոլորովին նոր ոբակ կ'ունենանք: Հայաստանցիների, բայց ոչ Հայերի, որովհետեւ աղանդների համար ազգութիւնը ամենեւին էլ առաջնային չէ, եթէ չասենք անկարեւոր է, իսկ ազգային միասնութեան ու պետական անվտանգութեան տեսակէտից դրանք աւելի մեծ վտանգ են ներկայացնում պետութեան համար, քան արտաքին թշնամին: Ամելութեամբ լցուած իրենց ազգի ու կրօնի հանդէպ՝ մոլորեալները գործիք են դառնում առաջնորդի ձեռքին: Հայաստանում միայն 14 գրանցուած կրօնական աղանդ կայ, իսկ չգրանցուածների թիւը շատ աւելին է: Հայաստանի կառավարութեանն առընթեր կրօնի գործերի խորհրդի նախագահ Լիւդվիկ Խաչատրեանը յայտնեց, որ գրանցուել կամ չգրանցուելու հարցը օրէնքով վերապահուած է նրանց, իսկ կրօնական կազմակերպութիւնները չհագրգռուած չեն այդ հարցում եւ նրանց գործունէութիւնը վերահսկողութիւնից դուրս է գտնւում: Քաղաքի կենտրոնում «յիսուսականների» «գումարած եօրեայ հաւաքի» մասին տեղեակ չէին: Սակայն յայտնեցին, որ կազմակերպութիւնը երկու ամիս առաջ գրանցուել է եւ սահմանուած կարգով քարոզիչներ հրաւիրելիս պէտք է համաձայնեցնէին իրենց հետ եւ հրաւէրն էլ խորհուրդը պէտք է տար: Բայց, ինչպէս միշտ է լինում, քարոզիչները Հայաստան են գալիս եւ ազատ գործունէութիւն ծաւալում առանց խորհրդի գիտութեան՝ ոտնահարելով Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքը, եւ հեռանում անպատիժ: Օրէնքով Հայաստանում արգելւում է նաեւ դրսից համայնքների ֆինանսաւորումը՝ դա եւս արւում է Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի անցեալ տարուայ հրամանագրով: Ֆինանսների նախարարութիւնը պէտք է հսկէր գրանցուած կազմակերպութիւնների ֆինանսական գործունէութիւնը, որը նոյնպէս անտեսւում է: Ուստի, նրանք անարգել շինութիւններ են կառուցում կամ գնում, հսկայական գումարներ են ծախսում դահլիճներ վարձելու, հետեւաբար նաեւ հետեւորդներ գրաւելու համար: Ուստի զարմանալի չէ, որ այս պայմաններում աղանդները անարգել ծաւալում են իրենց գործունէութիւնը մեր հիւրընկալ հայրենիքում:

Վճռական դեր կարող է խաղալ Հայ Առաքելական Եկեղեցին: Կրօնի գործերի խորհրդի նախագահը եկեղեցու անվճռական կեցուածքը բացատրեց աղանդների մեծ հոսքին դիմագրաւելու անպատրաստուածութեամբ, նաեւ՝ անհրաժեշտ քանակի եկեղեցական սպասաւորներ չունենալով: Աղանդների դէմ պայքարի լա- [illegible]

Դաւանափոխութիւնը Հայերիս համար ի սկզբանէ դաւաճանութիւն է դիտուել հայրենիքին, իսկ ներկայումս պարզւում է մեղք չէ հաւատափոխութիւնը՝ այս կամ այն աղանդին դաւանելը: Համաձայն եմ Պ. Լ. Խաչատրեանի հետ, որ [illegible]

ՍԱՌԱ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

«Երկիր», Օգոստոս 13

ՀԱԼԷՊԱՀԱՅ ՔՐՈՆԻԿ

-- Թ Ի Ւ 15 --

ԱՂՄՈՒԿԸ

Փըթէր Ռուպէրը սքանչելի բացատրութիւն մը կու տայ աղմուկի մասին. - Ձայնական երեւոյթ, արդիւնք աններդաշնակ կուտակումին այլազան թրթռացումներու:

Աններդաշնակ կուտակում ձայնական թրթռացումներու ... Հալէպահայուն առօրեայ բաժինը ծնած օրէն մինչեւ տապանաքարին դրուիլը եւ քիչ մ'ալ անկէ վերջ:

Առաջին եւ մեծագոյն արտադրիչները աղմուկի, մեր քաղաքէն ներս, տեղերական մրցանիշ կոտրելու աստիճան, վարորդներն են...: Վարորդներ ամէն դասակարգի, փափկասուն օրիորդ - տիկիններէն / երեւոյթով միայն / մինչեւ բեռնակառքերու փաթթոցաւոր վարորդները, վարձակառքերէն մինչեւ դպրոցական եւ քաղաքային պիւսերը, ամէնքն ալ, առանց բացառութեան, առաւօտեան ժամը իննէն կը սկսին ջղային պրկումով բթամատնին ձայնային կոճակէն չհեռացնել, մինչեւ գիշերուան ուշ ժամերը ... Եթէ հարց տաս թէ ինչո՞ւ ... իրենք ալ չեն գիտեր: Յաճախ ամայի ճամբու մը վրայ կը տեսնես մեքենայ մը որ սուլելով կ'անցնի. կամ պարզ շարժանիւ / մօթօ / մը շոգենաւի ձայներ կը հանէ, չես գիտեր ուսկի՞ց, եռանիւ հեծիկ մը բեռնատար կառքի աղդաձայնով օժտուած ... կամ ձմերուկ ծախող ձիու կառք մը կարմիր խաչի մեքենաներու քլաքսոնով ... Հարուստ եւ չփացած երիտասարդներուն կառքերէն պատերազմական ահազանգներ մինչեւ կարելի է իմանալ եւ պարզ հեծիկէ մը ծովային մաքսանաւերու աղդաձայներու անախորժ աղմուկներ: Վերջապէս Հալէպի մէջ, ամէն շարժուն տուփ, միանիւ, երկանիւ, եռանիւ կամ քառանիւ, յարգուած նկատուելու համար, անհրաժեշտ է որ աղմուկ մը հանէ, որքան անախորժ եւ տարօրինակ, այնքան լաւ: Միակ շարժուն տուփը որ տակաւին աղմուկով չէ օժտըւած նորածիններուն կառքն է, մաղթենք որ այդպէս ալ մնայ...:

Օրուան քսանչորս ժամերու ընթացքին, Հալէպ շատ սահմանափակ ժամեր լռութիւն կը վայելէ, մանաւանդ տաք եղանակին: Վերջին տասնամեակին քաղաքին մէջ այնքան մզկիթներ կառուցուած են, որքան Մարգարէին օրերէն չէր եղած: Հեռատեսիլի անթէններու նման մինարէները գլուխնին ցցած են բոլոր թաղամասերուն մէջ եւ պէտք է լսել աղօթքներուն աղաղակները, հզօրացած ամենակատարելագործուած բարձրախօսներով, ինչպէս երկինքը կը պատռեն, Ամենակալին հասնելու համար, սկսելով առաւօտեան ժամը երեքի - չորսի միջեւ, կրկնուելու համար օրուան զանազան ժամերուն անսըխալ ճշգրտութեամբ: Եթէ սա անիծուած բարձրախօսները չըլլային, եթէ լսէինք միայն մուէզզինին անոյշ ձայնը, ինչպէս էր կէս դար առաջ, շատ հաւանաբար մենք ալ պահ մը կանգ առնէինք աղօթք մը մրմնջելու, նոյն Աստուծոյ, մեսրոպի բարբառով: Ա՛խ սա անիծուած բարձրախօսները որ աղօթքը կը վերածեն աղմուկի նոր աղբիւրի մը եւ վստահ եմ Ամենակալն ալ կը փախցնեն իր աթոռէն: Պատահած է որ անքուն գիշերով տանիք բարձրանամ, առաւօտեան աղօթքի պահուն, երեքուկէսի մօտերը. կրնաք երեւակայել ինչ գերիրապաշտ պատկեր մը կը պարզուի առջեւնիդ: Խոր քունի մէջ թմրած Հալէպի վրայ, յանկարծ հեռուէն սկիզբ կ'առնէ աղօթքի մը կանչը որուն անմիջապէս կը միանան տասնեակ, հարիւրեակ կանչեր, երկինքը կը լեցուի հետզհետէ աճող աղմուկով մը, որ կամաց կամաց կը թափանցէ մորթիդ մէջ, սարսափազդու եւ վսեմութիւն ներշնչող միաժամանակ:

Արեւածագէն վերջ Հալէպցին անխուսափելիօրէն կը վայելէ իր թաղերուն մէջ եւ տուներուն տակ գտնուող աշխատանոցներուն / մեքենագործ, հաստոցաշէն, թիթեղագործ եւայլն / ելեկտրական մեքենաներուն եւ մուրճի հարուածներուն աղմուկը որուն համանուագի մը նման կ'ընկերանան տուներու բաց պատուհաններէն հասնող ձայնասփիւռներու երգերը, խառնուելով անցնող - դարձող մեքենաներու քլաքսոններուն, սկսած կը համարուի աշխատանքի օրը:

Աղմուկի այս արտասովոր մթնոլորտը, մոռցնել տուած է, կարծէք, լռութեան անուշութիւնը, երբեմն նաեւ գոյութիւնը եւ Հալէպցին, Հալէպահայն ալ, ժամանակի ընթացքին ստեղծած են աղմուկի արարողութիւն մը, ծիսականութեան վերածուած որ սկիզբ կ'առնէ կնունքի օրէն հասնելու համար թաղման կարգը:

Ընտայի գիշերը, անիմաստ աղմուկը իր գագաթնակէտին կը հասնի, ընկերակցութեամբ տասնեակ - տասնեակ կառքերու քլաքսոններուն, թմբուկներու, պոռչտուքներու, արաբերէն անհասկնալի բացագանչութիւններու: Հարսանիքին՝ որքան թաղը թնդայ, այնքան յարգուած կ'ըլլան հարսնեւորները:

Թաղումը պէտք չէ՞ր քիչ մը լռութեան հրաւիրէր ... Աղմուկի արարողութեան մասնագէտները հոն ալ հասած են իրենց կնիքը դնելու: Երեւակայեցէք որ մեռելակառքերը օժտուած են բարձրախօսներով եւ ձայներիզներով / խոպոտած եւ մաշած / որ զանգակ կը հնչեցնեն, դըրպրաց դասու դերը կը ստանձնեն, երգելով շարականներ եւ երբ ննջեցեալին բնակարանի կամ աշխատանքի թաղէն անցնին, բթամատը ամուր կը կոխեն աղդաձայնի կոճակին վրայ, որուն անմիջապէս կը հետեւին դագաղին հետեւող տասնեակներով կառքերն ու վարձակառքերը եւ այդ վերջին դատաստանեան խաժամուժ աղմուկով խեղճ հանգուցեալը կ'առաջնորդեն իր վերջին կայքը...:

Հալէպցիին (*) համար աղմուկը թըթուածինի պէս պահանջ մը դարձած է: Ձկայ սկաուտական, դպրոցական, ընկերական, համալսարանական զուարճութիւն, պտոյտ կամ խրախճանք որ իր թմբկահարը չունենայ, արաբերէն բացագանչութիւններու ցանկը, ծափահարելու մարմաջը նոյնիսկ ամենալուրջ յեղափոխական երգի պահուն: Պտոյտը դէպի բնութեան գիրկը երթալէ մը աւելի խմբովին ցատքոտելու եւ աղմուկ հանելու առիթ մըն է եւ որովհետեւ արաբերէն երգերը աւելի ռիթմիք եւ գրգռիչ են, երգացանկին մեծ մասը կազմուած կ'ըլլայ սրճարաններու մէջ երգուած վերջին «սիւքսէ»ներով:

Կրնամ պատկերացնել թէ որքան անվերջանալի պէտք է թուի Հալէպցիին այն մէկ վայրկեանը որ տարին մի քանի առիթներով կը պահանջուի իրմէ յոտնկայս լըռութիւն. չես գիտեր, կրնայ ըլլալ որ, ժամանակի ընթացքին, ի յիշատակ այս կամ այն նահատակին, Հալէպցին հնարէ ՅՈՏՆԿԱՅՍ ՄԷԿ ՎԱՅՐԿԵԱՆ ԱՂՄՈՒԿ:

ԵԻՍԵԲԻՈՍ

(*) «ՅԱՌԱՋ». - Ի դէպ, Հալէպցիին մենաշնորհը չէ այլ ժամանակաշրջանի մը ախտաբանական երեւոյթը, Հալէպէն... Փարիզ:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՍ ՏԱՆՁ Կ'ԸՍԵՄ, ԱՆ ԳԱՆՁ ԿԸ ՀԱՍԿՆԱՅ

Ով որ իր կեանքին մէջ գոնէ մէկ անգամ այսպիսի մէկը չէ տեսած, թող մատ վերցնէ:

Շատ են անոնք: Բազմութիւններ կը կազմեն: Բայց ունին իրենց պարագլուխները, խմբապետները, իրենց կեղծ առաջնորդները: Մենք անոնց տանձ կ'ըսենք, անոնք գանձ կը հասկնան: Մենք անոնց մէջ տանձ մը կը տեսնենք, անոնք իրենց մէջ գանձ մը կը տեսնեն: Անոնք միաժամանակ շատ անձնապաստան են: Թէ իրենց դիմաց հազար հոգի ալ պնդէ թէ իրենց տեսածը տանձ մըն է, եւ ոչ թէ գանձ, չեն հաւատար, չեն համոզուիր, ... նահանջեր: Չեն համոզուիր, որովհետեւ իրենց աչքն ու խելքը կը խաբէ զիրենք, բայց մանաւանդ չեն համոզուիր, որովհետեւ անպայման իրենց շուրջ կը գտնեն մէկ երկու համախոհներ, որոնք կը սրտապնդեն զանոնք, որոնք աւելի ուժեղ կը զարնեն իրենց առաջնորդին թմբուկը, որոնք թագաւորէն ալ աւելի թագաւորապաշտ են: Մէկը որ այսպիսի քանի մը հոգիէ շրջապատուած է, այլեւս մինչեւ կեանքին վերջը դատապարտուած է տանձին մէջ գանձ մը տեսնելու:

Հակառակն ալ կայ:

Մենք գանձ կ'ըսենք, այս անգամ անոնք տանձ կը հասկնան: Ինչե՛ր ունինք, որոնք մեզի համար իսկական գանձեր են, որոնց վրայ կը դուրգուրանք, որոնց համար թերեւս մեր կեանքը զոհելու պատրաստ ենք: Այս գանձերուն մէջ մեր դիմացինները տանձ մը կը տեսնեն միայն: Կ'արհամարհեն, արժէքը չեն գնահատեր, ոտնակոխ կ'ընեն այդ գանձերը, եւ այս բոլորէն վերջ ալ՝ կը հպարտանան: Ասոնք ալ անպայման իրենց շուրջ ունին քանի մը վարձկան կամ կամաւոր համախոհներ, որոնք կը ծափահարեն իրենց ղեկավարին պղտորատեսութիւնը:

Կեանքի այս երեւոյթին այնքան վարժուած ենք, որ այլեւս մոռցած ենք զարմանալ, թէ ինչո՞ւ մարդիկ իրարմէ այսքան տարբեր գնահատանք կրնան ունենալ: Ո՛չ միայն մոռցած ենք զարմանալ, այլ մինչեւ իսկ շատ բնական կը գտնենք: Եւ շատ անգամ ալ գնահատանքներու այս աւերիչ տարբերութիւնը կը փորձենք օրինականացնել եւ յարգել, ատոր հագցնելով կարծիքի ազատութեան կամ ճաշակներու այլազանութեան վրայ հիւսուած պատմուճաններ:

Անշուշտ կեանքի մը սովորական ու անհատական մակարդակներուն վրայ ճաշակներու ու գնահատանքի այս տարբերութիւնը այնքան ալ կարեւոր չէ եւ եթէ ան վնաս կը պատճառէ, միայն ենթակային կը պատճառէ: Այն մարդը որ շուկայէն տանձ մը կը գնէ գանձ մը գնել կարծելով, այն որ տանձի մը համար գանձի մը գինը կը վճարէ հպարտ ինքնագոհութեամբ եւ ինքնախաբէութեամբ, միայն ի՛ր անձին ու ի՛ր քսակին կը վնասէ: Խաբուած է ան, բայց որո՞ւն հոգը: Աշխարհի վրայ անհամար վաճառորդներ կան որոնք դարանակալ կը սպասեն որ տանձին մէջ գանձ տեսնող յաճախորդ մը մտնէ խանութէն ներս:

Բայց այն մարդը որ ամբողջ մարդկութեան կամ ամբողջ իր ժողովուրդին համար ճակատագրական արժէք ունեցող նիւթի մը մէջ կ'ընէ նոյն շփոթութիւնը, այն ատեն միայն ի՛ր քսակին չէ որ կը վնասէ, այլեւ ամբողջ ժողովուրդի մը: Երբ մէկը թանգարանային անգնահատելի արժէք ունեցող ազգային գանձի մը մէջ տանձ մը կը տեսնէ ու զայն զամբիւղ կը նետէ, իր ժողովուրդին, իր մշակոյթին, եւ ամբողջ մարդկութեան մեծ վնաս կը գործէ: Կամ այն մարդը որ տանձի մը չափ արժէք չունեցող ապրանքի մը մէջ գանձ մը կը տեսնէ ու այդ կարծեցեալ գանձին համար աշխարհը իրար կ'անցընէ, իսկական արժէքները ոտնակոխ կ'ընէ եւ իրեն նման տգէտներու կամ անգէտներու մօտ ալ սխալ արժէքներու ցուցատախտակներ կը գոյացնէ, այդ մարդը ահաւասիկ ամբողջ մշակոյթի մը եւ ամբողջ ժողովուրդի մը վնաս կը պատճառէ:

Ամէն մշակոյթ կը զարգանայ ո՛չ միայն մշակութային նորանոր արժէքներ ստեղծելու աշխատանքով, այլ նաեւ այդ արժէքները թերագնահատող, այդ արժէքներուն դէմ պայքարող եւ անոնց յառաջխաղացումը դժուարացնող մութ ու կոյր ուժերու դէմ պայքարելով: Առաջինը ինքնին բաւարար չէ մշակոյթի զարգացման համար: Երկրորդն ալ նոյնքան պայմանադրական է: Մշակոյթի իսկական մարդը իրաւունք չունի գոհանալու միայն նոր մշակոյթ ստեղծելու գործով, ան պարտականութիւնն ունի նաեւ գանձի մէջ տանձ, կամ տանձի մէջ գանձ տեսնողներուն դէմ պայքարելու: Այս տեսակէտով, մշակոյթի իսկական մարդը թէ՛ ստեղծագործ կամ գիտնական է, եւ թէ միաժամանակ զինուոր: Տուն սարքելով, երկիր սարքելով, հայրենիք հիմնելով գոհանալ ու այդ տունը, երկիրը, հայրենիքը անոնց թշնամիներուն դիմաց չպաշտպանել, կը նշանակէ իր պարտականութեան կէսը միայն կատարած ըլլալ:

Մեր պապերուն ձայնով այսպիսի պատգամ մը պէտք է լսենք մեր ականջներուն մէջ, ամէն անգամ որ հանդիպինք տանձն ու գանձը իրարու հետ շփոթող մէկու մը:

Ռ. Հ.

ՃԱՓՈՆՑԻ ԱՇԽԱՏՈՂԸ ՅՈԳՆԱԾ Է

Ճափոն որ հրաշքներու երկիրը կը նկատուի շնորհիւ իր բնակիչներուն աշխատասիրութեան, լուրջ հարցի մը դէմ յանդիման է, նոյն այս մարզին մէջ: Բնակչութեան խտութիւնը մեծ խճողումներու պատճառ է գրեթէ ամէն տեղ ու մարդիկ կը յոգնին ատկէ, առանց որեւէ բան ընելու:

Այս խճողումը յատկապէս զգալի կ'ըլլայ փոխադրական միջոցներու մէջ, օրական երթեւեկներու ընթացքին:

Մայրաքաղաքին մէջ աշխատողները որոնք արուարձաններէ կու գան, առաջին զոհերը կ'ըլլան փոխադրութեան տաժանքին: Երկրին մէջ որ այնքան համբաւ ունի իր ճշդապահութեամբ, շոգեկառքերը շատ յաճախ կ'ուշանան, տարապայման բազմութեան պատճառով: Անձրեւոտ օրերուն աւելի կը շեշտուին յապաղումները: Այդ կացութեան մէջ անշուշտ ոչ ոք անձնական կառք գործածելու մասին կրնայ մտածել. արդէն անոնք որոնք ստիպուած են իրենց ինքնաշարժով երթալ մինչեւ մօտակայ կայարանը, 15 վայրկեանի հեռաւորութիւնը կը կտրեն 40-45 վայրկեանէն:

Տարբեր չարչարանք մըն է, տարողութենէն աւելի ճամբորդներով խճողուած կառախումբի մը մէջ մէկ-մէկուկէս ժամ ճամբորդելու պարտաւորութիւնը: Մարդիկ ձուկերու նման դիզուած կ'ըլլան, առանց շարժելու ազատութեան: Ատիկա արդէն գործատեղի հասնելէ առաջ ուժաթափած կ'ըլլայ ենթակաները որոնք սարսափով կը մտածեն նոյն չարչարանքին երեկոյեան բաժինին մասին:

Շատեր ոչ պայուսակ, ոչ գիրք, թերթ եւլն. կը կրեն, աւելի թեթեւ ըլլալու համար: Արդէն ճամբորդութիւնը ոչ մէկ առիթ կը ներկայացնէ կարդալու կամ նոյնիսկ շրջապատը դիտելու: Քիչ չէ թիւը անոնց որոնք առողջական լուրջ խնդիրներ ունենալ սկսած են, օրական մինչեւ չորս ժամուան այդ կարգի երթեւեկին պատճառով: Կատարուած հարցախոյզեր ցոյց տուած են որ օրական աւելի քան մէկուկէս ժամ այդ ձեւով ճամբորդողներու միջեւ միջին տարիքներէ շուրջ հինգ տարի աւելի կանուխ կը յայտնուին տեսողութեան, ողնայարի կքումի, լսողութեան նուազումի եւ յիշողութեան վրէպներու հարցեր: Անոնց մէջ կան մարդիկ որոնք տոկալ չկարենալով, կանխահասօրէն հանգստեան կոչուելու ճարը կը փնտռեն. բայց մեծ մասը ընտանեկան պարտաւորութիւններու պատճառով չի կրնար այդ պերճանքը թոյլատրել իրեն:

Ճափոնի, յատկապէս մայրաքաղաքին, հանրային իշխանութիւնները լաւատեղեակ են կացութեան ու երկաթուղիի եւ հանրակառքերու վարչութեան հետ գործակցաբար կը ջանան լուծում գտնել հարցին որ աւելի ծանրակշիռ բնոյթ կը ստանայ ամառուան տօթին:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԳՆԱԼԸԻ կազդուրման կայանը փակուած է Օգոստոս 20-ին հոգեճաշով մը, կազմակերպուած Վազգէն Ա.ի յիշատակին: Այս ճաշը առիթ եղած է որ տղաքը շատ բան սորվին Էջմիածնի եւ վախճանեալ Կաթողիկոսին մասին:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Օգոստոս 16-ին, տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը նախաձեռնութեամբ Համազգայինի, նուիրուած Գէորգ Աբէլեանի «Աննա Հարսը» վէպին: Բացման խօսքը արտասանած է Ժիրայր Խաչերեան, Սիմա Աբրահամեան ներկայացուցած է հեղինակը: Գարոլին Ջերչեան կարդացած է վէպէն հատուածներ:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ֆէրվիւ հանրային գրադարանի հանդիսասրահին մէջ, Գանատայի Հայ Աւետարանական Ընկերակցութեան կազմակերպութեամբ, Օգոստոս 21-ին երգահանդէս մը տեղի ունեցած է մասնակցութեամբ գանատահայ արուեստագէտներ՝ Անի Իմաստունեանի (սոփրանօ), Վահէ Գրիգորեանի (պարիթոն) եւ դաշնակահար՝ Մարիա Մանանեանի: Բացման խօսքը արտասանած է Վիգէն Գրիգորեան: Երեք արուեստագէտները յայտագրին մասնակցութիւն բերած են 20 երգերով եւ նուագով:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ մէջ, Օգոստոս 19-էն 21 տեղի ունեցած են ՀՄԸՄ-ի Գանատայի շրջանի ամառնային 25-րդ միջմասնաճիւղային խաղերը, բաղկացած ոտնագնդակի, աթլէթիզմի եւ սոֆթպոլի մրցախաղերէ: Վազգէն Ա.ի վախճանման պատճառաւ տեղի չէ ունեցած խրախճանքի բաժինը:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ Օգոստոս 19ին տեղի ունեցած է ՀՕՄ-ի ամառնային ճամբարի աւարտական հանդէսը: Ճամբարի տնօրէնուհին նախ հրաւիրած է ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեամբ յարգելու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին յիշատակը, ապա, կարդացուած է տնօրէնութեան տեղեկագիրը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Խօսք առած են ՀՕՄ-ի վարչութեան ատենապետ Մարգրիտ Տէլեան եւ ճամբարի ուսումնական մարմնի ատենապետ՝ Ջեփիւռ Տոռնա:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի Յ. Մանուկեան Կեդրոնին մէջ, Օգոստոս 17-ին, գրական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Համազգայինի գրական յանձնախումբին, նուիրուած լիբանանահայ գրող՝ Գէորգ Աբէլեանի «Աննա Հարսը»» վէպին: Բացման խօսքը արտասանած է Լուսին Գիլճեան որ ներկայացուցած է հեղինակը: «Աննա Հարսը» վէպը, առնուած իրական կեանքէ, ներկայացուցած է Աբէլեանի աշակերտներէն՝ Անի Հաւրըճեան, հատուածներ կարդացած է Գուրգէն Պետիրեան:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ (1974, Օգոստոս 20)

ԴԵՐՁԱԿ ՄԸ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

. . . .

Երբոր տեղատարափին կործանումը աւարտեցաւ, վարպետը ուզեց մեկնիլ իրենց ապաստանած սրճարանէն, որովհետեւ ջղայնացած էր եւ չէր կրնար տեղ մը նստիլ: Բայց վերջին նորաձեւութեամբ հագուած Տիրանը իր հագուստներուն խնայեց, մանաւանդ որ մէթրոյին ծակը բաւական հեռու էր: Քիչ մը եւս մնացին կաթնասուրճի՝ իրենց պարապ գաւաթներուն դիմաց եւ Տիրան շարունակեց խնդալ: Թէեւ կը խօսէին բոլորովին չէզոք նիւթի մը, այսինքն Պոլսոյ տեղատարափներուն եւ կարկուտներուն վրայ, բայց Տիրան ատենը անգամ մը մարդուն աչքերուն մէջ կը նայէր, փը՜ռթ կ'ընէր ու կը խնդար: Տագէս աղա անգամ մը եւս ըսաւ թէ դուն անմօթին մէկն ես, թէ ինծի պէս հօրդ տեղը մարդ մը այդ տեսակ պանդոկ մը տարիր եւ հիմա անպատկառօրէն... աւելի շատ սկսաւ խնդալ Տիրան ըսելով թէ վարպետը ամուսիններ կարծած էր սիրահարները:

– Ի՞նչ կարծեյի ... ի՞նչ, ի՞նչ, ըսաւ վարպետը որ բնաւ այդ մտածումը չէր ունեցած, եւ չուզելով արտասանել այն ծանր խօսքը որ շրթներուն վրայ կը դողար, դուրս ելաւ սրճարանէն:

. . . .

Տագէս աղա մէթրոյին մէջ տեսաւ սեւ ծրար մը եւ Տիրանը արմկահարելով անոր հասկցուց թէ ուրիշ արհեստակից մըն ալ կար որ գործ կը տանէր յանձնելու: Ապահովաբար: Տիրան նայեցաւ գետնի ծրարին, յետոյ անոր տիրոջ կռնակին ու բացագանչեց: Ճանչցած էր Պարոյրին կռնակը: Սկսան խօսիլ առատօրէն եւ ներկայացուեցաւ վարպետը: Այդ խօսակցութեան ընթացքին է որ տուին կարեւոր որոշում մը, այսինքն Պարոյր իր բարեկամին գործի խնդրանքին պատասխանելով ըսաւ թէ դուք կրնաք հիմա անմիջապէս իրեն հետ գալ Belle Jardinière, որպէսզի ես ձեզ ներկայացնեմ մարդուն եւ ձեզի ալ գործ տայ: Coupeur-ներէն մէկը Հունգարացի մըն է որուն հետ ես շատ լաւ եմ եւ երբոր ըսեմ թէ դուք լաւ աշխատողներ էք ... կուտա՛յ, կուտա՛յ, գործը շատ է: Տագէս աղա առաջարկեց ուրիշ օր մը երթալ քանի որ այժմ յոգնած էր ինք, բայց Պարոյր՝ իր ականջին ետեւէն վերցնելով սիկարէթի ադոտ կտոր մը գետինը նետեց, եւ խստօրէն հասկըցուց որ Փարիզ է հոս, ճգճգել չըլլար հոս, երկաթը տաք - տաք կը ծեծեն հոս: Նայէ՛, այսօր Շաբաթ է, եթէ այսօր չգաս, անգամ մըն ալ յաջորդ Ուրբաթ միայն կրնամ քեզ մարդուն տանիլ: Ըսէ՛ նայիմ, դուք ի՞նչ պիտի ընէք ամբողջ շաբաթ մը: Սա ալ ըսեմ որ՝ ձեր գիտնալիք բանն է: Պարապ նստեցէք:

Խօսուած եղած՝ երեք դերձակները հասան Belle Jardinière: Այդ աշխարհը տեսնելով (մանաւանդ զարշելի պանդոկներէ վերջ) իսկապէս զարմացաւ ու հիացաւ Տագէս աղա: Անվերջանալի սանդուխներ, լաբիւրինթոս նրբանցքներ, լեռնակուտակ պաստառներ, եւ յետոյ վերելակներ, պաշտօնէութիւն, կիրթ հեղեղ: Մինչ կը սպասէին իրենց կարգին, Տիրան իր ընկերոջ պատմեց ժամուկէս առաջուան պանդոկի դէպքը: Երկու երիտասարդները չափազանց խնդացին, մէկզմէկ հրմշտկեցին, «էյ ըլլա՛լիք բան չէ ըսելով, «աչքդ խաղա վարպետ» ըսելով եւ Պարոյր ճչաց թէ այս դէպքը գրուելու արժանի բան է: Այո՛, անպայման պիտի գրէ «Կավռօշ»ին մէջ: Թէեւ գժտուած էր խմբագրին հետ, բայց դարձեալ հաշտուեցան եւ արդէն իսկ նիւթ մը տուաւ գալ շաբթուան թիւին համար: Եթէ առնես, կը տեսնես: Եւ որովհետեւ կրկին Տիրան կ'ըսէր թէ վարպետը ամուսիններ կարծած էր երկու սիրահարները, Տագէս աղա բարկացաւ: Ինք բնա՛ւ այդպիսի մտածում չէր ունեցած:

– Հոգ չէ՛ վարպետ, ըսաւ Պարոյր, կարծեր ես, չես կարծեր՝ կարեւորը այդ չէ: Կը բաւէ որ գրութեանս մէջ լա՛ւ կը փախի ... ես կը գրեմ:

Բնականաբար Տագէս աղա շատ աւելի ներողամտութիւն ունէր Տիրանին հանդէպ քան թէ այս օտարին՝ որ կը համարձակէր այսքան քիչ ականածանօթով խօսիլ իրեն հետ: Փոնմտեցաւ վարպետը եւ բերանը բացաւ: Անշուշտ պիտի գժտուէին՝ եթէ շուտով չկտրուէր իրենց խօսակցութիւնը: Ստիպուեցան Հունգարացիին մօտենալ աճապարանօք, քանի որ իրենց կարգը եկած էր:

(Շար. 5)

(Շար. Ա. էջէն)

Սեւ ծով՝ Նովորոսիսկ ուղարկելու համար: Արդարեւ, Ղարաբաղի պատերազմը այլ երկընտրանք չի թողուր անոնց: Այլ խօսքով, Գրոզնիին ձեռք անցընողը մեծ լծակ մը ունեցած կ՚ըլլայ նաեւ Ազրպէյճանի նկատմամբ:

Գալով Դուգայեւի, կը սպառնայ Ռուսաստանի, որ սրբազան պատերազմի կըրնայ դիմել: Ան կը շեշտէ որ. -- «Ռուսաստանի կովկասեան քաղաքականութիւնը միշտ կը կայանայ ժողովուրդները պառակտելու եւ ցեղային կռիւներ ստեղծելու մէջ: Ռուսաստան միայն ուժի եւ արեան լեզուն կը հասկնայ»: Դուգայեւ կ՚աւելցնէ նոյնիսկ թէ Ռուսաստան դէպի կործանում կ՚երթայ յարձակելով Չէչէնիոյ վրայ, Կովկասի մէջ, նոր պատերազմի մը նախօրեակին ենք որ կրնայ երրորդ աշխարհամարտի սկիզբն ըլլալ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ Մ. Սօյսալ քննութիւններ կատարած է երկրին արեւելեան սահմանային անցքերու շրջանները: Ան տեսնելով որ փակ ացքերը մեծ խռումներու պատճառ են, ըսած է. «Որպէսզի երթեւեկը բնականոնանայ, կը փափաքինք որ աւարտի հայեւազերի պատերազմը: Այդ ուղղութեամբ քայլեր կ՚առնենք: Թուրք իշխանաւորներ ամէն շաբաթ Ադրբեջան կ՚երթան ու ձեռնարկներ կը կատարեն որպէսզի պատերազմին վերջ տրուի: Եթէ սահմանային անցքը բանանք պատերազմին աւարտէն առաջ, մեր ազերի եղբայրները կը տուժեն: Այդ պատճառով, պարտաւոր ենք սպասելու»:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ զինուորական հինգ կայաններ պիտի հաստատէ Վրաստան եւ Հայաստան մինչեւ 1995-ի վերջ, յայտարարած է Պաշտպանութեան Նախարարը՝ Գրաչով: Աւելցուցած է թէ ուրիշ երկիրներ ալ կան, բայց, չէ ուզած անուններ տալ: Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի, երկու ռազմակայան նախատեսուած են, մէկը՝ Երեւան, միւսը՝ Գիւմրի:

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ շատ ծանր մթնոլորտի մը մէջ կը բացուէր, Սեպտեմբեր 5-ին, Բընակչութեան եւ զարգացման նուիրուած միջազգային համագումարը: Ըստ նախատեսութեանց աշխարհի բնակչութիւնը որ այսօր 5,6 միլիառ է 11 միլիառի պիտի հասնի 2050-ին: Օրակարգի գլխաւոր հարցերէն է վիժումը, որու դէմ կը մնան Վատիկան եւ մահմետական եւ հրեայ ծայրայեղ հոսանքներ: Մթնոլորտը ծանր է նաեւ անոր համար որ իսլամաշատ սպառնալիքներ կան մասնակցողներուն դէմ:

«ԹՈՂ ՇԻՐԱՔ ՃԱՄԲԱՆ ՑՈՅՑ ՏԱՅ» խօսքով, Արտաքին նախարար, բայց նաեւ էՌ - Փէ - էՌ-ի քարտուղար՝ Ալէն Ժիւփէ ճշդած եղաւ իր թեկնածուն նախագահական ընտրութեան համար: Նախքան աշնան ժամանումը, կուսակցութիւնները սովորութիւնն ունին «ամրան համալսարաններ» կազմակերպելու: էՌ - Փէ - էՌ-ը Պորտօ հաւաքուած էր, ընկերվարականները՝ Լա Ռոշէլ: Ժիւփէէն ետք, Ֆիլիփ Սեկէն, հուսկ՝ Շիրաք իրենց ելոյթներով յստակօրէն դրին Շիրաքի թեկնածութիւնը, թէեւ ոչ՝ պաշտօնապէս: Շիրաք քարեր ալ նետեց իր երեսնամեայ բարեկամին՝ Պալատիւրի հասցէին, յիշեց որ եթէ ան այսօր նախարարապետ է, իրեն կը պարտի (չար լեզուներ կրնան յիշել որ ինք ալ նախարարապետ եղաւ շնորհիւ Ժիսքարի, բայց ատիկա պատճառ չեղաւ որ անոր դէմ թեկնածու ըլլայ 1981-ին): Ուրիշ էՌ - Փէ - էՌ երեսփոխաններ, ինչպէս Պալքանի, Տըլալանտ եւ Տէվէճեան բնաւ համաձայն չեն այս դիրքորոշումներուն զորս շատ կանխահաս կը նկատեն: Միւս կողմէ Հանրապետական կուսակցութեան (Փէ - էՌ) պարագլուխները (Լոնկէ, Լէոթար եւլն.) կը շեշտեն որ մեծամասնութիւնը պէտք է համախմբուի մէկ թեկնածուի շուրջ եւ այդ թեկնածուն չի կրնար Պալատիւրէ տարբեր մէկը ըլլալ:

ԼԱ ՌՈՇԷԼ հաւաքուած էին ընկերվարականները որոնց համար գլխաւոր օրակարգը կը թուէր ըլլալ էՌ - Փէ - էՌ-ի հաւաքոյթին պարզած մրցակցութեանց պատկերը: Ընդհանրապէս ջանացին չխօսիլ Տըլորի մասին եւ քննադատել միայն Պալատիւրի քաղաքականութիւնը ինչպէս ընդդիմադիրներու գործը եղած է միշտ: Պարզ է որ երբ առաջարկուելիք

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Աղաւնի Գույումճեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Միշէլ եւ Սոնիա Աւետիսեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

***

Տիկին Աղաւնի Գույումճեանի մահուան առթիւ Լիլիան Շիֆէրլէ - Լօրէն 150 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

նոր բան չկայ, դիւրին է քննադատելով գոհանալ: Կուսակցութեան բաները շատ տեղին դիտել կու տար. -- «Եթէ Ֆրանսացիներուն ըսենք՝ մեզի տուէք ձեր քուէները եւ պիտի ընենք ինչ որ արդէն ըրինք, պիտի խնդան մեր վրայ»:

«ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ»Ի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5-Ի թիւին մէջ էջ մը ստորագրած է Թրքական Խորհրդարանին քիւրտ երեսփոխանուհին Լէյլա Զանա որ ձերբակալուած է անջատողականութեան ամբաստանութեամբ ու մահապատիժ կը պահանջուի իր դէմ: Յօդուածին մէջ ան կը ճաղկէ Թուրքիան որ իբր ազատամիտ, մարդկային յարգանքի տէր Պետութիւն միջազգային վարկ կը վայելէ, մինչ հալածանքի թիրախ ըրած է քիւրտ բնակչութիւնը: Զանա կը յիշեցնէ թէ Ա. աշխարհամարտի վաղորդայնին երբ պարտուած Թուրքիան քարտէսէն ջնջուելու սպառնալիքին տակ էր, Քիւրտերը վեհանձնօրէն օժանդակեցին անոնց, օգնութեան փութալով Մ. Քէմալի եւ իր ընկերներուն որոնք խոստացան քրտական նոր Պետութիւն մը հիմնել ուր Քիւրտերը ամբողջական իրաւունքներ պիտի վայելէին: Կը յիշեցնէ տակաւին թէ Թուրքիոյ առաջին Ազգային Ժողովին 75 քիւրտ երեսփոխաններ մասնակցած են որպէս «Քիւրտիստանի երեսփոխան»: Հանրութեան ուշադրութեան յանձնելով իրենց դէմ կատարուած մահափորձերը, կեղեքումները, ան կ՚ըսէ թէ այսօր կը գտնուի մահապատիժի մը սպառնալիքին տակ, միմիայն գաղափարական ու խաղաղ իր պայքարին համար, որպէս իր ժողովուրդին իրաւունքներուն պաշտպան: Յօդուածին աւարտին քիւրտ երեսփոխանուհին ըսելով որ կառավարութիւնները բարեացակամ կեցուածք ունին Թուրքիոյ հանդէպ, կը դիմէ խորհրդարանական գործակիցներու զանգուածին ու ֆեմինիսթ իր քոյրերուն եւ արդարութեան ազատութեան պաշտպաններուն, որպէսզի շարժման անցնին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ 3 - 0 ՅԱՂԹԵՑ ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԻՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 4-ին, Իսիի Ժան Պուէն մարզադաշտին վրայ, Հայաստանի հաւաքականը յաղթեց Իսիի Հայ Մարզականին (Ա.Մ.Ա.) 3- 0:

***

Կիրակի, Սեպտեմբեր 4-ին, հեռատեսիլի Ֆրանս 2 կայանը ժամը 19-ին Սթատ 2 յայտագրի ընթացքին լայնօրէն անդրադարձաւ ֆութպոլի Հայաստանի հաւաքականին եւ միջազգային ֆութպոլի աշխարհէն ներս անոր մուտքին: Ընդարձակ ռեփորթաժ մըն ալ սփռուեցաւ հաւաքականին Էքս-ան-Փրովանսի մարզավայրէն եւ տեսարաններ՝ Մարսէյլի Օլէմփիքին հետ ունեցած բարեկամական խաղէն:

***

Բ. դասակարգի մրցումներուն Վալանսի Հայ Մարզականը 0 - 0 արդիւնք մը ապահովեց Կէօնեոնի հետ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ: Գլուխն է այլեւս Մարսէյլ 19 կէտով, 12-րդ դիրքի վրայ են Նանսի, Վալանս, Շառլըվիլ 9 կէտերով:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

JEUNE, AVEC ou SANS le BAC
LES METIERS DE LA VENTE VOUS INTERESSENT
TEBROTZASSERE
ouvre à la RENTREE 1994
une CLASSE de
BTS-Action Commerciale
Formation en alternance,
GRATUITE, REMUNEREE.
CONTRAT de TRAVAIL
en ENTREPRISE.
Si vous êtes intéressé,
Laissez un message au (1).43.81.01.72
ou écrivez pour un premier contact
Tebrotzassère réf. BTS/AC
1, bd du Nord, 93340 Le Raincy

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 8, Սուրբ Ծննդեան Սրբուհւոյ Կուսին Մարիամու յԱնանայէ:

Այս առթիւ պատարագ կը մատուցուի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ՝

ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

RENTRÉE

ASSOCIATION NAREG, ENGHIEN

RENTREE SCOLAIRE LE MERCREDI 14 SEPTEMBRE à 9 h 30

8, rue Félix Faure
95880 Enghien-les-Bains

cours de langue, civilisation, danses, chant etc.

tous niveaux de 4 à 77 ans

Renseignements: 34 17 29 26

La section de Paris
Archalouïse TATHEOSSIAN
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
informe
Rentrée scolaire
inscriptions et réunion des parents
Samedi 17 Septembre à 15 h 00
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e
L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac — danse, théâtre, Kung-Fu
nouveau : cours de chant

PARENTS,
Pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.
Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard

Renseignements auprès de :
(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (le soir)

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT

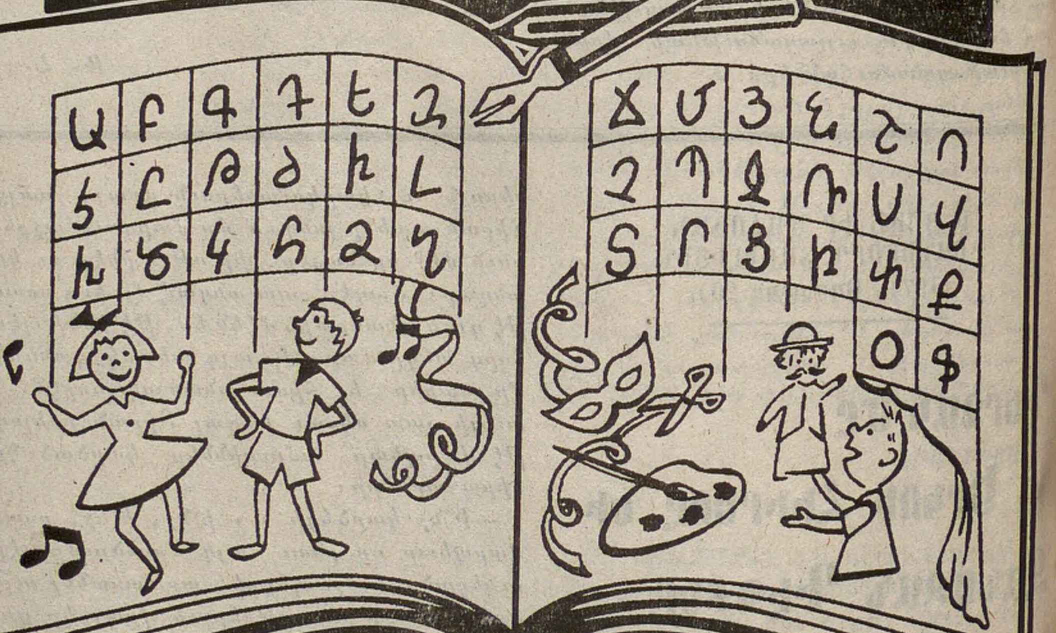

Սիրելի Ծնողք,
ձեզ տեղեկացնելու
հաճոյքն ունինք 94-95 տարեշրջանի
շաբաթը երկու օրուան
մեր վարժարանի վերամուտը՝
Չորեքշաբթի, 7 Սեպտեմբեր 1994-ին:
Ծրագրին մաս կը կազմեն՝
հայերէն լեզու եւ մշակոյթ,
պար ու ձեռային աշխատանք:
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան
Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը՝
ժամը 9.30-էն 16.00:

Chers parents,
nous avons le plaisir
de vous informer de la rentrée
de notre école bi-hebdomadaire
pour l'année scolaire 94-95
à partir du mercredi 7 septembre 1994.
Notre programme sera basé sur:
langue et civilisation arméniennes,
danse et travaux manuels
deux jours par semaine,
les mercredis et les samedis,
de 9h30 à 16h00.

26, RUE TROYON - 92310 SEVRES
POUR TOUS RENSEIGNEMENTS S'ADRESSER AU COLLÈGE
M.MANUEL KEJIJIAN - TEL 45 34 68 28
MME.NADINE TARPINIAN - TEL 47 50 29 04

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 7
MERCREDI
7 SEPTEMBRE
1994

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.408 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 70e ANNEE — N° 18.408

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆԸ

ԵՕԹԸ ԵՐԱՆԻՆԵՐ ՎԱԶԳԷՆ Ա. ՎԵՀԱՓԱՌԻՆ

(ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆ -- ՔԱՐՈԶ ԽՕՍՈՒԱԾ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ)
1994 ՕԳՈՍՏՈՍ 28

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ե.

Երանի՜ քեզ, հայրենաշէն եւ ազգաշէն Հայրապետ:

Քրիստոնէական հաւատքին, Աւետարանի խօսքին հետ անքակտելիօրէն սերտ եւ սեղմ կերպով պահեցիր հայրենիքիդ եւ ազգիդ ապրումը, գաղափարը, ծառայութեան կամքը եւ ընծայեցիր գոհութեանդ քրտինքը: Որքան Աստուծոյ մարդը եղար, որքան եկեղեցւոյ սպասաւորը դարձար, նոյնքան եղար, մնացիր ու աճեցար իբրեւ Հայրենիքին մարդը, ազգին նախանձախնդիր ծառան:

Հայց. Սուրբ Եկեղեցին Քրիստոսի եկեղեցւոյն ճառագայթումն է Հայաստան աշխարհին մէջ: Այդպէս ըմբռնեցիր զայն, որպէս ազգային եկեղեցի, շաղախուած մեր ազգային գոյութեան բոլոր տարրերուն, քարերուն, մարդուն, կեանքի բոլոր աւանդութիւններուն. բայց երբեք չեղար ազգայնամոլ եւ օտարամերժ, մնալով ազգային: Ընդհակառակն, որքան քեզ ճանչցայ, Վեհափառ, տիեզերականութեան մէջ ըմբռնեցիր ազգիդ ժառանգութեան արժէքն ու գեղեցկութիւնը: Իսկ հայրենիքի ազատութեան գաղափարը արեւու լոյսին պէս մշտապայծառ ճառագայթեց հոգիիդ մէջ, անկախութեան տենչը վառեց կրակը աչքերուդ եւ եղար բարիքուն քարոզիչը անոր ողջ կեանքին մէջ նոյնիսկ լուռ կերպով զայն ապրելով խորհրդային կարգերու բռնակալութեան ճնշիչ օրերուն: Ո՞վ կրնայ մոռնալ ձեզմէ, պատմութեան վկաները, դուք ողջ ապրողներդ, ո՞վ կրնայ մոռնալ որ Սարդարապատի անունը, որպէս զօղանջ ազատութեան, առաջին անգամ վերահնչեց այս սուրբ բեմէն եւ իր՝ հանգուցեալ Վեհափառի սրբազան շուրթերէն: Մասունքի պէս կը պահեմ ես այն երկտողեակը, զոր 1988 Թուի Փետրուարի 20-էն ետքը ուղղած էր ինծի բաց-քարթի ձեւով, ըսելով. «Սոյն քարթը ուղարկում եմ ձեզ, Սարդարապատան հոգիով եւ Ղարաբաղեան կամքով լիցքաւորուած Երեւանէն»: Ազատութեան չեպահարը եղաւ եւ մնաց միշտ Արցախեան շարժումին զօրավիգ, հայրաբար յորդորելով որ խաղաղ միջոցներով լուծելի տագնապը, եւ ամէն ճիգ ինքը ի գործ դրաւ, որպէսզի արդար իրաւունքներու պայքարը սխալ ձեւով չմեկնուի, որպէս կրօնական գունաւորում ունեցող պայքար. բոլորս վկան ենք իր այդ անխոնջ եւ նուիրեալ ջանքերուն:

Իսկ եղբայրներ եւ քոյրեր երբ ստեղծուեցաւ Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը, որպէս հայր ամենեցուն, հայրենասէր ու ազատատենչ Հայրապետ եղաւ միշտ կողքին մեր Հանրապետութեան եւ անոր վերին բոլոր պատասխանատուներուն եւ գերագոյն կարելին ի գործ դրաւ բարոյական թէ նիւթական օժանդակութեամբ, եւ աջակցութեամբ այդ Հանրապետութեան ամրապնդումին, հզօրացման եւ ապահով գնացքին համար: «Արժան եւ իրաւ» Ս. Պատարագին բառերն են որ կը վերահնչեմ այս պահուն, «արժան եւ իրաւ», վայել ու պատուաբեր էր մեր Հանրապետութեան համար Նախագահին եւ իր աւագանի պատասխանատուներուն համար, հռչակել զինքը որպէս ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ: Երբ հիմա Աստուծոյ կը ներկայանայ, ճակտին՝ բարի քրիստոնեայի բառերուն կողքին ազգային հերոս պատուանունով պիտի ներկայանայ եւ իրեն պիտի ըսէ Աստուած «ազնիւ ծառայ, բարի եւ հաւատարիմ, մո՛տ յուրախութիւն Տեառն»:

Զ.

Երանի՜ քեզ, բարեշէն եւ բարեգործ Հայրապետ:

Սիրտ մը բուխ, կակուղ, զգայուն եւ ընդառաջող կարեաց ժողովրդեան, զանձն եդիր ի վերայ ժողովրդեան քո:

Քանի՜ հազար մարդիկ կրնան վկայել թէ քու բարիներդ են վայելած լուռ եւ անաղմուկ կերպով, քանի՜ հազար թղթիկներ ստորագրեցիր, Վեհափառի դրասենեակիդ մէջ, արտօնելով որ օժանդակութիւն ընծայուի կարիքաւոր անձերու: Իսկ Լենինականի, Գիւմրիի աղէտին առիթով եղար Բարի Սամարացին, Ս. Էջմիածնի մայրավանքը վերածելով օգնութեան եւ օժանդակութեան աղբիւրի մը:

Երբ մէկը՝ ինչպէս դուն՝ մէկ ձեռքը կը դնէ աղքատին ձեռքին մէջ, միւս ձեռքէն Աստուած բռնած կ'ըլլայ եւ հիմա Աստուծոյ ձեռքերուն մէջ կ'երթաս աղքատին, կարիքաւորին, հիւանդին ձեռքը ձեռքիդ մէջ ու Աստուած քեզ պիտի ընդունի իր երկնային խաղաղութեան մէջ:

Է.

Վերջապէս, երանի՜ քեզ, աստուածաշէն Հայրապետ:

Սա եօթներորդ երանին պսակը բոլոր երանիներուն, քեզ կը տանի Աստուծոյ, տիեզերքի Արարիչին, որպէս անոր գործակիցը: Աստուծոյ սէրը մարդուն հանդէպ ցոյց տրուած սիրոյ մէջէն է որ կը ճշմարտուի եւ կ'արտայայտուի ու կ'արդարացուի: Արարչութիւնը տիեզերքի կը շարունակուի: Աստուած արարիչը չէ անցեալին, Աստուած արարիչն է այսօր, խնամողը տիեզերքին, իսկ մենք գործակիցներն ենք Աստուծոյ մեր կոչումով: Ահա թէ ինչու այսօր Աստուած քեզի կ'ըսէ անգամ մը եւս. «ազնիւ ծառայ, բարի եւ հաւատարիմ մուտ յուրախութիւն Տեառն»:

Վեհափառ, վերջին անգամ շրթներս այս խորանին վրայ քու մահուանդ առջեւ բանալու ատեն թոյլ տուր ինծի ըսելու «դուն երջանկագոյն Հայրապետներէն մէկն ես Հայոց ազգին, երջանկութիւնը իրաւունքդ է տառապանքին մէջէն շահուած եւ ծառայութեանդ մէջէն արդարօրէն քեզի հատուցուած:

Երանի՜ քեզի երջանկութեանդ համար, որովհետեւ դուն Աստուծոյ կամքով արդար, հալալ վաստակովդ եղար վկան բռնակալութեան եւ գերութեան վերջալոյսին եւ եղար ողջունողը ազատութեան արշալոյսին, անկախութեան վերածաղկումին ի Հայաստան աշխարհս Հայոց: Առաջին կաթողիկոսն էք որ հրաժեշտ կ'առնէք այս աշխարհէն հայ ժողովուրդին կողմէ ընտրուած իր պետական նախագահին ներկայութեան: Վերջին հրաժեշտը ինքն է որ քեզի կու տայ, երջանիկ եղիր, Հայրապետ Հայոց:

Առաջին կաթողիկոսն էք որ մեր անկախ հայ ժողովուրդի հոգեկան ամբողջական ու անփարփակելի սէրը վայելեցիք: Ի՜նչ հոսք էր Երեւանի մէջ, ի՜նչ մարդկային հոսք էր Էջմիածնի մէջ, միլիոնաւոր մարդ, իմ աչքիս տեսութեամբը եկաւ ու խոնարհեցաւ քու անձիդ առջեւ:

Վեհափառ, մահդ անգամ եղաւ քրիստոնէական հաւատքի ու հայկական հայրենասիրութեան սքանչելի դպրոց մը: Այս ժողովուրդը կերպարանափոխուեցաւ մահովդ անգամ, որովհետեւ մահդ վերջ չէր, այլ անձիդ ճառագայթումին պոռթկումը: Ապրի՛ք, ժողովո՛ւրդ Հայոց, որ այսպէս գիտցաք յարգել բազմավաստակ եւ բազմերախտ Հայրապետն Հայոց:

Եւ հիմա երբ այլեւս կը դառնանք դէպի կեանք, օրհնէ՛ մեզ Վեհափառ, 20-րդ դարու այս վերջին հանգրուանին երբ կը պատրաստուինք ամբողջ իբրեւ մէկ եկեղեցի 1700 ամեակը տօնելու մեր հայ ազգին, քո՛ւ ճամբան թող ըլլայ մեր բոլորի ճամբան: Հայրենիքին ճամբով քալենք բոլորս եւ կարենանք երթալ Աստուծոյ առջեւ եւ ծունկի գալ եւ ըսել. «Փառք քեզ Տէր որ այսպիսի քաջ հովուապետ մը ընծայեցիր ազգիս Հայոց»:

ԲԱԳՐԱՏԱՇԷՆԻ ՈՃՐԱՓՈՐՁԸ

ԼՂՀ-Ի Գ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Կիրակի, Սեպտեմբեր 4-ին, ոճրափորձ մը գործուած էր Սադախլոյի (Բագրատաշէն) շուկան զետեղուած ռումբի մը պայթումէն: Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 6-ին, հեռաձայնով հաստատեցինք Երեւանէն որ ոճրը Ազերիի գործ է, ինչպէս կը կարծուէր արդէն: Ականատես խոկ կայ, քանի անձը ռմբակիր պայուսակը բերած դրած է, խնդրելով որ քանի մը վայրկեան հոդ մնայ, կուգայ կ'առնէ: Լիպերասիոն լուրը կու տար Սեպտեմբեր 6-ին եւ 14 մեռեալի խօսք կ'ընէր, արդարեւ 11 հայ մեռեալ կայ, ինչպէս գրած էինք, երկու Ազրպէյճանցի եւ մէկ Վրացի (Աբխազիայէն):

***

ԼՂՀ-ի ազգ. տօնին առթիւ Սեպտեմբեր 2-ին ղարաբաղեան բանակի պատմութեան մէջ առաջին անգամ տեղի ունեցած է սպաներու աւարտական հանդիսաւոր արարողութիւն, որուն յաջորդած է պաշտպանութեան բանակին ստորաբաժանումներուն զօրահանդէսը: Ներկայ եղած են Գերագոյն Խորհուրդի պաշտօնակատար Կարէն Բաբուրեան, Պաշտպանութեան պետական Կոմիտէի նախագահ Ռ. Քոչարեան, բանակի հրամանատար Սամուէլ Բաբայեան եւ Արցախի թեմի առաջնորդը Պարգեւ Եպիսկ.:

Նոյն օրը Գերագոյն Խորհուրդի մեծ դահլիճին մէջ Կ. Բաբուրեան, Ռ. Քոչարեան, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան անդամներ հանդիսաւորապէս ԼՂՀ-ի բարձրագոյն պարգեւ «Մարտական խաչ»ի Ա. եւ Բ. կարգի շքանշաններ յանձնած են քաջարի խումբ մը զինուորներու եւ սպաներու:

ԼՂՀ-ի հռչակման Գ. տարեդարձին առթիւ Պաշտպանութեան պետական Կոմիտէն հետեւեալ ուղերձը յղած է Արցախահայութեան ու ամբողջ հայ ժողովուրդին.

«Ազգ. տօնը, մեր մարտնչող ժողովուրդը դիմաւորում է ակնյայտ յաջողութիւններով, որոնք ձեռք են բերուել ԼՂՀ պետականութեան կայացման գործում: Տարէց տարի մենք աւելի ենք համոզւում որ ներկայ պատմական պայմաններում անկախ ԼՂՀ-ի կազմաւորումը միակ ճիշդ ընտրութիւնն է որը տանում է ժողովրդի դարաւոր իղձերի իրականացմանը»:

Տարեդարձին առթիւ Կ. Բաբուրեան «Արմէնփրէս»ի Թղթակիցին յայտնած է. «Այսօր ԼՂՀ-ը ունի պետականութեան բոլոր յատկանիշները. իսկ գլխաւոր ձեռքբերումը որպէս պետութիւն եւ ժողովրդի ապահովութեան հիմնական երաշխիք՝ բանակի ստեղծումն է»:

Ան աւելցուցած է թէ այսուհանդերձ ԼՂՀ-ն խաղաղ լուծումի կողմնակից է:

***

Երեւանի մէջ ալ Մշակոյթի Հիմնադրամը եւ Պաշտպանութեան Նախարարութիւնը կազմակերպած են հանդիսութիւն մը որ տեղի ունեցած է Սպայի Տան մէջ: Ներկաները նախ մէկ վայրկեանի յոտընկայս լռութեամբ յարգած են զոհերու յիշատակը, ապա ելոյթ ունեցած են գրողներ, արուեստագէտներ եւլն.: Սպայի Տան մէջ բացուած է նաեւ Արցախի նուիրուած նկարչական եւ մանկական աշխատանքներու ցուցահանդէս:

ՄԱՄՈՒԼ

«*LE SOIR*» (Bruxelles, 6 Septembre)

L'Arménie, ses amours, ses emmerdes...

Այս խորագրին տակ, Պրիւքսէլի Լը Սուար օրաթերթը ամբողջ էջ մը նուիրած է Հայաստանի, ֆութպոլի մրցումին առթիւ: Առաջին էջէն, Ազնաւուրի նկարով մը նիւթը կը բացուի, ապա ամբողջ 21-րդ էջը:

***

«*LA LIBRE BELGIQUE*» (6 Septembre)

Par delà le football, l'Arménie...

Պրիւքսէլի այս օրաթերթն ալ նոյն մրցումին առթիւ, ամբողջ երկրորդ էջը նուիրած է Հայաստանի:

Նոյն ձեւով Տէրնիէռ Հէօրն ալ կ'անդրադառնայ Հայերուն:

Երեք թերթերուն գրութիւններուն կ'անդրադառնանք յաջորդով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

Սեպտեմբեր 5

ՀԵՂԵՂՆԵՐՈՒ ՊԱՏՃԱՌԱԾ ԱՒԵՐԸ

Անցեալ Շաբաթ օրը երբ հայ ջրաշինարարները հազիւ վերականգնած էին Գառնի - Երեւան ջրատարը որուն 300 մեթրնոց մէկ հատուածը արկածեալ վիճակի մէջ էր ու Երեւանի կեդրոնի առանց ջուրի մնացած, Մարտունիի մէջ ուրիշ աղէտ մը պատահած է. Սեւանի աւազանը տեղացած անընդմէջ անձրեւները հեղեղներու պատճառ եղած են, մեծ վնաս հասցնելով շրջանի Երանոս գիւղին: Աւերուած է 55 տուն ու պարտէզ, մասնակի կերպով տուժած են 110 տուն եւ փճացած է մօտ 130 հեկտար հացահատիկի ցանք, Քշուած են ընտանի կենդանիներ եւ թռչուններ: Մարդկային կորուստ չկայ:

***

ՕԼՊՐԱՅԹԻ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱԿ-ի ԱՄՆ-ու մնայուն ներկայացուցիչ Մատլէն Օլպրայթ Երեւանի հան-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

Թերթերու եւ պարբերականներու սիւնակները երբեմն կու տան «ստացանք»ի լուրը՝ նոր գիրքի մը կամ հանդէսի մը աւեւխսը: Աւանդէն ոմանք (նաեւ՝ խմբագրութիւններուն չհասած ուրիշներ) գրախօսականի կ'արժանանան, բայց ոչ ոք կը հասնի բոլոր հրատարակութիւններուն մասին տեղեկութիւն տալու կամ ստանալու: Չէ՞ որ գիրքեր կան որոնք որեւէ թերթի չեն հասնիր, երկրի մը սահմաններէն դուրս չեն ելլեր, մատչելի չեն հնարաւոր գրախօսին կամ…: Ստորեւ պիտի փորձենք տեղեկութիւններ հաղորդել կարգ մը գիրքերու մասին որոնք վերջին տարիներուն հրապարակ ելած են եւ որոնց մասին թերեւս պիտի արժէր ընդարձակ անդրադարձ մը գրել, բայց այդ ալ ժամանակի հարց է: Ուրիշներ կը մնան ապագայ անդրադարձի մը համար:

***

«Պատմութիւն Սեբէոս եպիսկոպոսի», Ներածութիւն, աշխարհաբար թարգմանութիւն եւ ծանօթագրութիւններ Արշակ Ծ. Վրդ. Գաբուճեանի, Կաթողիկոսութիւն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Անթիլիաս, 1990, 287 էջ (Catholicossat Arménien, Antelias, Liban). —

Վերջին տասնամեակներուն, վարժըւած էինք Երեւանէն սպասելու մեր մատենագիրներու աշխարհաբար վերածումները: Ահա «օրէնքը» զանցող արժէքաւոր բացառութիւն մը: Սեբէոսի (կամ Սեբիոս) երկը 7-րդ դարու հիմնական ու միաժամանակ առեղծուածային գործ մըն է, զանազան պատճառներով: Գործին մեզի հասած բնագիրը, հեղինակին ինքնութիւնը եւ բովանդակութիւնը բազմաթիւ վէճերու առարկայ եղած են: Ցարդ քննական երկու հրատարակութիւն եղած էին (1939 եւ 1979), բայց՝ աշխարհաբարի ո՛չ մէկ փոխադրում: Վարդապետական ուսարտաճառէ մը բխած սոյն աշխատանքը խնամեալ գործ մըն է, թէ՛ ուսումնասիրական եւ թէ թարգմանական իմաստով, որ լաւագոյնս կը գոհացնէ ընթերցողին պահանջները:

***

«Ղօղանջ յիշատակի», կազմեց Եդուարդ Մեհրաբեան, «Նայիրի» հրատարակչատուն, Երեւան, 1991, 304 էջ. —

Պարոյր Սեւակի մահուան 20-ամեակին առթիւ կազմուած այս հատորը կը համախմբէ բանաստեղծին նուիրուած շարք մը յուշեր եւ յօդուածներ, իրեն ձօնուած բանաստեղծութիւններ եւ քանի մը անտիպներ: Հին ու մամուլէն լաւ յայտնի նիւթերու կողքին, 1988-էն առաջին լոյս տեսած նիւթերն են առաւելաբար հետաքրքրողները, քանի որ այդ շրջանէն սկսեալ հայրենի մամուլը աւելի ազատօրէն ու անկանոն կը դառնայ եւ միայն անկէ ետք մինչ այդ թաքուն մընացած որոշ բաներ բուսած են (նաեւ՝ հակաճառուած) Սեւակի մասին: Իր կեանքի վերջին տասնամեակին եւ մահուան պարագաներուն շուրջ մինչեւ հիմա վէճ մը կայ Հայաստանի մէջ, ու անոնց բուն ծալքերուն վերջնական պարզաբանումը, ըստ երեւոյթին, դեռ ժամանակի կը կարօտի:

***

George A. Bournoutian, «A History of the Armenian People», vol. I, Pre-History to 1500 A. D., Mazda Publishers, Costa Mesa (CA), 1993, 174 p. (Mazda Publishers, P. O. Box 2603, Costa Mesa, CA 92626, U.S.A.). —

Անգլերէնով հանրամատչելի Հայոց պատմութիւն մը գրելու փորձերուն մէջ, սակայն լաւագոյնն է (երկրորդ հատորը՝ 1500-էն մինչեւ մեր օրերը, հրատարակելի է): Հեղինակը յաջողած է երկար շրջանի մը դէպքերը այժմէականացած տուեալներով ներկայացնել, ընդհանրապէս հասկնալի կերպով, առանց կորսուելու մանրամասնութիւններու ծովուն մէջ եւ առանց զոհելու գիտական մօտեցումը: Նկատելի են մանր վրիպումներ եւ, երբեմն, ամփոփումի չափազանցութիւն, բայց դիւրաւ սրբագրելի: Աւոր նման հատոր մը, հայերէն լեզուով, բարիք մը պիտի ըլլար ընթերցողին համար:

***

Valerij Brjusov, «Annali del popolo armeno», a cura di Aldo Ferrari, Greco& Greco Editori, Milano, 1993, 220 p. (Greco & Greco Editori, Via Sebenico 6, Milano, Italia). —

Դարասկիզբի ռուս նշանաւոր բանաստեղծ Վալերի Բրիւսով (1873 – 1924) հայ ընթերցողին առաւելաբար յայտնի է որպէս «Հայաստանի բանաստեղծութիւնը» (1915) ծաւալուն ռուսերէն ծաղկաքաղին խմբագիր ու գլխաւոր թարգմանիչ: 1918-ին հրատարակած է ռուսերէն Հայոց պատմութիւն մը (հայ. թարգմ.՝ Վենետիկ, 1931), որուն իտալերէն թարգմանութիւնն է ներկայ գործը: Ֆեռարի ուշադրաւ եւ մանրամասն յառաջաբան մը գրած է, Բրիւսովի շարադրանքին կըցելով բացատրական եւ այժմէականացումի ձգտող ծանօթագրութիւններու բաժին մը (նկատելի են որոշ պակասներ): Թարգմանիչը կը նշէ, թէ այս աշխատանքը ուղղուած է Հայոց պատմութեան մատչելի ներածութիւն մը հրամցնելու իտալացի ընթերցողին:

***

G. Pederian, «Armenia Under Arab Occupation (640-886 A. D.)», Baron's Printing Service, Toronto, 1993, 77 p. (Gerard Pederian, 45 George Anderson Drive, North York, Ontario, Canada M6M 2Y7). —

Համադրական գրքոյկ մը, որ կրնայ չահեկան ըլլալ մեր պատմութեան նոր ծանօթացող ընթերցողին: Տարբեր աղբիւրներէ փաստերու հաւաքում մըն է, առանց պատմագիտական վերլուծումներու կամ յաւակնութիւններու: Նոյնիսկ այս տեսակի ժողովրդականացումի ձգտող գործերու մէջ, անընդունելի է շարադրանքին մէջ նկատուող որոշ քարոզախօսութիւն, որ միայն կը վնասէ պատմական առարկայականութեան պահպանումին:

***

«Crossroads : Short Fiction by Armenian-American Writers», edited by Margaret Bedrosian & Leo Hamalian, Ashod Press, New York, 1992, 179 p. (Ashod Press, P. O. Box 1147, New York, NY 10159-1147, U.S.A.). —

Ամերիկահայ անգլիագիր արձակը («երկուորեակին գրականութիւնը», ըստ Մարկ. Նշանեանի) բաւական ծաւալուն արտադրութիւն մը տուած է 1930-ական թուականներէն ցայսօր: Ներկայ ժողովածուն, որ կը բացուի Մարկարէթ Պետրոսեանի յառաջաբանով, ծանօթ կամ նուազ ծանօթ գրողներէ որոշ ներկայացուցչութիւն ունեցող գործեր կը մէկտեղէ (պատմըւածքներ կամ վիպական հատուածներ), առանց հատընտիրի բնոյթ կրելու: Լաւ ներածութիւն մը բարդ աշխարհի մը մէջ:

***

Թամար Տասնապետեան, «Գրիգոր Նարեկացիի Ողբերգութեան Մատեանը», Կաթողիկոսութիւն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Անթիլիաս, 1993, 182 էջ (Catholicossat Arménien, Antelias, Liban). —

Իբրեւ «ընթերցման ուղեցոյց» ներկայացուող այս հատորը ամփոփ ներածութիւն մըն է «Նարեկ»ի ուսումնասիրութեան: Հանրամատչելի՝ լեզուով թէ կառոյցով, չի դադրիր գիտական ըլլալէ: Կրօնական ու աստուածաբանական տեսանկիւնէ ուշագրաւ վերլուծում մը, որ կ'ամբողջացնէ Գր. Պըլտեանի գրական մեկնութիւնը («Գրիգոր Նարեկացի լեզուի սահմաններուն մէջ», Վենետիկ 1985):

***

Սլաւիկ Չիլոյեան, «Մեծ մարդ նէճ Նդել», կազմողներ՝ Ալ. Թոփչեան եւ Դաւիթ Յովհաննէս, «Նայիրի» հրատարակչատուն, Երեւան, 1992, 409 էջ. —

«Չիլօ»ն 35 տարի ապրեցաւ (1940 - 75) եւ «երիտասարդ բանաստեղծներու» (Հ. Էդոյեան, Յ. Գրիգորեան, Ա. Ցարութիւնեան, Ա. Մարտիրոսեան, Դ. Յովհաննէս) սերունդի «անխծեալ» բանաստեղծը դարձաւ: Արկածալից ու ողբերգական կեանք մը ապրեցաւ, որմէ որոշ մանրամասնութիւններ կ'երեւին այս գիրքի յառաջաբանին ու վերջաբաններուն մէջ (կենսագրական առանձին նշմար մը աւելորդ չէր): Հոս մէկտեղուած է իր ամբողջ գործը, ինքնուրոյն եւ թարգմանական. գիրքը կը պարունակէ քանի մը հիանալի կտորներ, որոնք զինքը կը դասեն «խորհրդահայ» շրջանի մնայուն անուններու շարքին:

***

Վարուժան Աճէմեան, «Լուսթենէն անդին», Պուէնոս Այրէս, 1993, 399 էջ, (V. Adjemian, Nicaragua 4361, 3° 18, 1414 Buenos Aires, Argentina). —

1917-ին Պոլիս ծնած ու 1956-էն Արժանթին հաստատուած հեղինակին երրորդ հատորն է (առաջին երկուքը լոյս տեսած են 1949-ին եւ 1964-ին): Հոս համախմբըւած են չորս թատերախաղ եւ 24 պատմուածք: Մօտ 40 տարուան ընթացքին գրըւած այս գործերը գրական որոշ շնորհ կը մատնեն, թէեւ յաճախ լուսանկարչական իրապաշտութեան մը ծիրին մէջ կը մնան:

***

Շուշիկ, «Նոր Քերթուածներ», «Միքայէլ Վարդանեան» հրատարակչատուն, Երեւան, 1992, 79 էջ. —

Շուշիկ Տասնապետեանի բանաստեղծական այս երկրորդ հատորը բիւրեղացում մը կը մատնէ: Պէյրութ - Երեւան «մայրուղիին» վրայ երկնուած այս գործերը (1988 - 1990) կը յատկանշուին յուզական իւրայատուկ մթնոլորտով, որուն կը նըպաստէ լեզուի ժուժկալ ու միեւնոյն ատեն ստեղծարար ներկայութիւնը:

***

Գէորգ Ջահուկեան, «Զրոյցներ Հայոց լեզուի մասին», «Կանչ» հրատարակչատուն, Երեւան, 1992, 120 էջ. —

Ծանօթ լեզուաբանին այս հատորիկը մեր լեզուի պատմութեան համառօտ ուղեցոյց մըն է: Ջահուկեանի բազում հատորներու եւ յօդուածներու հիմնական նիւթը հոս ամփոփուած է, հանրամատչելի կերպով եւ նոյնիսկ նորութիւններով: Հաղուագիւտ օրինակ մըն է մեր իրականութեան վերաբերող խնդրի մը ժողովրդական եւ գիտական ներկայացումի:

***

Guisto Traina, «Il complesso di Trimalcione. Movses Xorenac'i e le origini del penuiro storico armeno», Eurasiatica, Quaderni del Dipartimento di Studi Eurasiatici dell' Università degli Studi di Venezia, Venezia, 1991, 123 p. (Librairie de la Congrégation Mekhitariste, Isola di San Lazzaro, 30126 Venezia, Italia). —

Խորենացիի անձին եւ գործին շուրջ մելանի գետեր հոսած են երկու դարէ ի վեր: Ճուստօ Թրայնայի այս հատորը պատմահայրը վերստին կը զետեղէ Ե. դարուն մէջ, սակայն, փոխանակ իյնալու զուտ բանասիրական ճշդումներու յորձանքին մէջ (թէեւ իր կարգին կը հերքէ «բանասիրական» փաստարկումները), շատ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը կ'ընէ Խորենացիի մտածողութեան, զայն հիմնաւոր կերպով կապելով իր բուն ժամանակաշրջանի պատմա - մշակութային մթնոլորտին հետ:

***

Սուրէն Դանիէլեան, «Սփիւռքահայ վէպը», գիրք Ա., Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւն, Անթիլիաս, 1992, 366 էջ (Catholicossat Arménien, Antelias, Liban). —

Սփիւռքահայ գրականութեան նուիրուած երեւանեան հրատարակութիւնները ընդհանրապէս տառապած են վերլուծական ակնյայտ թերիներէ, հետեւանք՝ կանխակալ (ու նաեւ պարտադիր) կարծիքներով մօտենալու մեղքին: Ս. Դանիէլեան, թէեւ չէ ձերբազատած որոշ ընթացիկ պատկերացումներէ, կը փորձէ տեսական հէնք մը կազմել իր ուսումնասիրութեան առարկային համար: Այլ հարց, որ Սփիւռքի բնոյթին համակողմանի քննութեան մը պակասը զինքը կ'առաջնորդէ փակուղիի մը. արդեօք Սփիւռքի մէջ արտըւած ամէն ինչ Սփիւռքի՞ն կը պատկանի: Հեղինակը հետաքրքրական դիտողութիւններ կ'ընէ, ինչպէս եւ ուշագրաւ զուգահեռներ:

***

Ara Baliozian, «Intimate Talk», Impressions, Kitchener, 1992, 141 p.; «That Promising Reality» Impressions, Kitchener, 1992, 132 p. (Impressions Publishers, 124 Peter St., Kitchener, Ontario, N2G 3K2 Canada). —

Արա Պալիօզեանի այս երկու գիրքերը կը համախմբեն մամուլի մէջ լոյս տեսած փորձագրութիւններ, նամակներ, թարգմանութիւններ, գրախօսականներ: Հետաքրքրութեամբ կը կարդացուին, թէ՛ հեղինակին ներկայացուցած գաղափարներուն եւ թէ անոր ոճին համար: Խորհրդածութեան եւ միտքերու փոխանակութեան բազմաթիւ առիթներ կան հոն, մանաւանդ երբ խօսքը կը վերաբերի հայկական իրականութեան պէս բարդ ու տագնապէ տագնապ թաւալող երեւոյթի մը:

***

Հրանտ Թամրազեան, «Յակոբ Ասատուրեան», Երեւանի Համալսարանի հրատարակչատուն, Երեւան, 1993, 140 էջ. —

Ամերիկահայ գրագէտ Յակոբ Ասատուրեանի (ծն. Զոմախլու, 1903) անունը առաւելաբար յայտնի է սփիւռքահայ գրականութեան մէջ «Յովակիմի թոռները» (1965), «Յովակիմի թոռնորդիները» (1982) եւ «Տօ, լաճ տնաւեր» վիպական եռագրութեամբ: Ունի նաեւ բանաստեղծական, վիպական եւ յուշագրական ուրիշ երկեր: Հ. Թամրազեանի այս գրքոյկը Յ. Ասատուրեանի կենսագրութեան եւ գործի ընդհանուր ներկայացումի փորձ մըն է:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս Այրէս

Հ. ԳՐԻԳՈՐԻՍ ՎՐԴ. ՄԱՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԽՄԲ. — Օգոստոս 13-ին, Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութիւնը կը կորսնցնէր իր վաստակաւոր մշակներէն մէկը, նախկին աբբահայր՝ Հ. Գրիգորիս Մանեանը («Յառաջ», Օգոստոս 23): Իր թարմ յիշատակին, ստորեւ Պոլսոյ մեր պաշտօնակից՝ «Մարմարա»ի մահագրութիւնը որ աւելի ամբողջական պատկերը կու տայ Հ. Գրիգորիսի:

***

Ոչ եւս է Իսթանպուլահայութեան եւ ամբողջ Մխիթարեան Միաբանութեան սիրելի «Հայր Գրիգորիս Վարդապետ»ը: Արդարեւ, Գերապայծառ Հայր Գրիգորիս Վարդապետ Մանեան, Միաբանութեան նախկին ու հրաժարեալ Ընդհանուր Աբբահայրը, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, վախճանեցաւ 13 Օգոստոս 1994 Շաբաթ օր:

Հայր Գրիգորիս ծնած էր 3 Ապրիլ 1907-ին Թրանսիլվանիոյ Սաքալաֆալվա աւանի Կէրլա հայաշատ քաղաքին մօտ: Ծնողքն էր Մարտիրոս եւ Աննա: Ընտանիքը կը սերէր Անի քաղաքի շառաւիղներէն, գաղթած ըլլալով 1319-ի շրջաններուն նախ Ղրիմ, ապա Մոլդաւիա եւ վերջապէս Թրանսիլվանիա:

Աշխարհիկ անունով Յովսէփ, ան տակաւին հայերէն լեզուի գրեթէ անգիտակ էր երբ 1917 Սեպտեմբեր 6-ին կը հասնի Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան մայրավանքը, ուր կը կատարէ իր միջնակարգի ուսումը: 15 Օգոստոս 1924-ին կ'անդամակցի Մխիթարեան Միաբանութեան: Աստուածաբանական ուսումը կը լրացնէ Վիէննայի պետական համալսարանը եւ 11 Օգոստոս 1929-ին կը ստանայ քահանայական-վարդապետական օծում: Ուսումը կը շարունակէ ձեռնադրութենէ ետք ալ եւ 1933-ին կ'անցնի Իսթանպուլ, իբր ուսուցիչ Մխիթարեան վարժարանին: Հոն կը պաշտօնավարէ լման 38 տարիներ, միաբանութեան պատմութեան մէջ բանալով ոսկի էջեր եւ անջնջելի հետքեր ձգելով Իսթանպուլահայ ժողովուրդին եւ մասնաւորաբար Մխիթարեան վար-

ժարանի աշակերտներու ստուար ընտանիքին մէջ: Ամէն տարի, Մայիս ամսուան ընթացքին ամէնօրեայ իր քարոզներով ան լուսաշող փարոս մը դարձած էր Մխիթարեաններու եկեղեցիին մէջ:

22 Յուլիս 1971-ին կ՚ընտրուի ընդհանուր աբբահայր Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան, Այդ պաշտօնը վարելու համար գրեթէ ակամայ կը բաժնուի Իսթանպուլէն երբ արդէն բաւական յառաջացեալ տարիք ունէր: Հ. Գրիգորիս Վրդ. Մանեան այդ պաշտօնը կը վարէ մինչեւ 1993 Յուլիս 13, եւ այդ թուականին կը հրաժարի իր յառաջացեալ տարիքին եւ հիւանդութեան պատճառով:

***

Եզակի դէմք մըն էր Հ. Գրիգորիս Վրդ. Մանեան: Հազարաւոր մխիթարեանցիներ, որոնք շնչած եւ ուսած են Մխիթարեան վարժարանի երդիքին տակ, անմոռանալի երախտագիտութեամբ կը յիշեն իրենց երանելի վարդապետները եւ անոնցմէ մասնաւորաբար Հ. Գրիգորիս Վրդ. Մանեանը, որ իր հիանալի խօսքով, հաղորդական եւ թելադրական բարոյախօսութիւններով, ինչպէս նաեւ անկրկնելի սրամտութիւններով այնքան մեծ համակրանք մը կը վայելէր ամենափոքր աշակերտներէն մինչեւ աւարտական դասարանի աշակերտներու մօտ: Արտակարգ յիշողութիւն մը եւ անսպառ ընթերցասիրութիւն մը կը կազմէին ողբացեալ մեծ վարդապետին երկու կարեւոր յատկութիւնները: Հայկական գրականութեան առընթեր միջազգային գրականութեան ամէնէն ընտիր էջերը իր ամէնօրեայ սեղանին վրայ էին միշտ եւ անոնցմէ հիանալի քաղուածքներ կ՚ընէր եւ այդ քաղուածքները տպաւորիչ հաղորդականութեամբ կը գործածէր իր քարոզներուն մէջ: Իր բոլոր քարոզները կը համեմուէին գրական մէջբերումներով եւ մեծ մարդոց կեանքէն քաղուած հիանալի եւ խորիմաստ դրուագներով: Հ. Գրիգորիս Վարդապետ, չոր ու ձանձրացուցիչ բարոյախօս մը չէր, ան իր ամէնէն ծանր դատապարտութիւններն իսկ կ՚ընէր մեղմ, սրամիտ եւ հաւասարակշռեալ տողերով, այնպէս որ իր քննադատութիւնները ո՛չ մէկուն մօտ վիրաւորանք եւ անհանդստութիւն կը յառաջացնէին:

Հ. Գրիգորիս Վրդ. մեծ դեր ունեցաւ իր աշակերտներուն մօտ գրական ճաշակ, հայերէն լեզուի սէր եւ հայ գրականութեան պաշտամունք յառաջացնելու մէջ: Եթէ նախկին սերունդէն անհամար մխիթարեանցիներ այսօր կը ցուցաբերեն գիրի եւ գրականութեան ճաշակ, եթէ տուած են գրական ասպարէզէն ներս յաջողութիւն արձանագրած անուններ, եթէ առնուազն մաքուր եւ անսխալ հայերէն նամակներ կը գրեն եւ մաքուր ու անսխալ հայերէն կը խօսին, այդ բոլորին մէջ անկասկած շատ մեծ էր բաժինը հանգուցեալ վարդապետին, որ յաճախ կը կրկնէր, թէ ինչպէս ինք Հունգարիոյ մէջ առանց մէկ բառ իսկ հայերէն գիտնալու մտած էր հայ գրականութեան եւ հայ մշակոյթի բնագաւառէն ներս: Այդ փոքրիկ Յովսէփիկը, որ մէկ բառ իսկ հայերէն չէր գիտեր, իր ամբողջ կեանքի ընթացքին եկեղեցւոյ սեղաններէն եւ դասարաններու ամպիոններէն պիտի հնչեցնէր մեր մայրենի լեզուն իր ամենագեղեցիկ եւ ամենաճոխ ձեւին մէջ: Անգերազանցելիօրէն լաւ կը ճանչնար հայերէն լեզուն եւ իւրաքանչիւր բառին անհամար հոմանիշները կը համրէր աշակերտներուն, զանոնք հաւատացնելու համար հայերէն լեզուի անկրկնելի ճոխութեան եւ բառամթերքի հարստութեան: Իր քարոզները, այսպէս, ան կը համեմէր ո՛չ միայն ուրիշ հեղինակներէ առնուած գրական մէջբերումներով, այլեւ իր իսկ կողմէ գրի առնուած քերթուածներով եւ սրամիտ մէջբերումներով:

Տարիներ առաջ, երբ արդէն բաւական յառաջացեալ տարիք ունէր, Իսթանպուլի եւ Վիէննայի մէջ տօնուեցան իր քահանայական ձեռնադրութեան եւ ուսուցչագործութեան յոբելեանները: Այդ յոբելեաններու ընթացքին իսկ ան իր շուրջիններուն զարմանք պատճառեց յառաջացեալ տարիքի հետ հակասող իր արտակարգ յիշողութեամբ, ուշիմութեամբ եւ զուարթախօսութեամբ:

Հ. Գրիգորիս Մանեանի կորուստով Մխիթարեան Միաբանութիւնը կը կորսնցնէ անգնահատելի իր մեծանուն վարդապետներէն մէկը եւս: Անկասկած հորիզոնին վրայ չկայ մէկը, որ կարենայ լեցնել Հ. Գրիգորիս Վրդ. Մանեանի գրական եւ մշակութային բացառիկ դիմագծութիւնը:

ԱՀԱԶԱՆԳ

Սփիւռքի տարածքին վրայ, բոլոր երկիրներու մէջ, ուր համրանքներ ունէինք, շարք մը շնորհալի «Նուիրեալ Խենթեր»ով կրցանք լման երեք քառորդ դար Հայը Հայ պահել Սփիւռքի մէջ:

Հայ պահել մայրենիով, հայրենիքով, բարքով, վարքով, սովորութիւններով: Հայ պահել հողով, ջուրով, օդով, կապտորակ երկինքով:

Մայրենին ի պատուի էր: Լուսաւորիչի կանթեղը՝ վառ:

Մեսրոպ Մաշտոցեան կրանիթեայ 36 բերդերը ամուր՝ իրենց լուսարձակներով:

Ու կեանքը, հայ կեանքը կը հոսէր առուի մը պէս գլգլալէն՝ արգասաւորելու համար անդաստանը մեր որ ծաղկէր եւ իր բուրմունքովը խանդավառէր շրջապատն ու Աշխարհն Հայաստան:

Բայց այդ երէկ էր:

Իսկ այսօ՞ր: Մի հարցնէք, մի փորձէք գիտնալ: Ապա թէ ոչ ձեր սիրտն ալ իմ 92 տարու հէք որթին պէս պիտի մրկրատուի, արիւնի, ցաւի:

Այս լուսաւոր երկինքներուն տակ ուղեկորոյս, պողոտաներուն վրայ սայթաքող, հարթիչ գլանը անողորմ, ոչ փոքր եւ ոչ ալ մեծ ճանչցող ու յարգող: Մեր այն չէն օրերու յարգանքն ու ընծայուած պատիւը փոխուած: Այլ խօսքով՝ անճանաչելի:

Թանկագին ունկնդիրներ: Հինէն մինչեւ երէկ, կատաղի հակառակորդ այս կարգի արտայայտութիւններուն, այսօր սակայն, ակամայ, ստիպուած ենք ըսել ճշմարտութիւնը այն յոյսով՝ թէ լոյս մը կարող է ծագիլ:

Դուք տեսե՞ր էք արդեօք լեռներու լանջին փակած ձիւնը, որ գարնան առաջին համբոյրէն հալած՝ ճռիկ ճռիկ կ՚երթայ դէպի ծով, մեծ ձուկերուն սփոփանք:

Հայկական հրապարակը կայ ու չկայ. հետաքրքրութիւնը թոյլ: Բայց կայ նիւթը:

Դրամ շահելու, հարստանալու մարմաջը վազանցուկ: Զենք տեսներ վտանգը, որ կը սպառնայ մեր դարաւոր գոյութեան, բոլոր ճակատներուն վրայ: Նահանջ ամէն տեղ, ուր մեր արիւնէն կաթիլներ ունինք: Նահանջ: Ալ, կը նահանջէ մեր գրական արձակը, պատմուածքը, վէպը, հէքեաթը: Պատկեր մը թատրոնէն՝ մենախօսութիւնը: Պատմութեան անցած մարդերը, այգիներն ու ցորենները մարդահասակ: Երգերն ու ժպիտները աղջիկներուն գեղջուկ: Կը նահանջէ մեր ինքնութիւնը հաստատող «եան» մասնիկը: Ու դեռ տեսանք ծանօթ երկրի մը մէջ ապրող Հայերու անունները որոնք սկսած են գրուիլ... Նըլտըզ, Չիչէք, Կիւմիւշ...: Կայ աւելին նաեւ, զոր տեղւոյն սըրտցաւ օրաթերթի մը աշխատակիցը կը մատնանշէր հետեւեալ նորութիւնը, թէ հանդիպած է հայորդիներու, որոնք իրրեւ մականուն կը կրեն՝ Հասանեան, Հիւսէյնեան, Ալիզեան, Խալիլեան...: Ի՞նչպէս պէտք է գիտնալ թէ անոնք Հայեր են ու կը կրեն մեր արիւնը:

Այս բոլոր ցաւերուն հետ նշենք մեր գեղեցիկ մայրենին, որով թարգմանուած է Սուրբ Գիրքը եւ, որ ստացած է Թագուհի Թարգմանութեանց տիտղոսը, կը նահանջէ այսօր:

Պիտի կրնա՞նք փրկել զայն կամ զանոնք: Այո: Եթէ ունենանք սրտցաւ «Նուիրեալ անձինք» որ մայրենին դասել տան ամէն բանէ վեր:

Ահ, ո՞ւր կ՚երթանք այսպէս կառչած դրամին եւ անհոգութեան փէշէն: Տեսէք պատմութեան խորերէն եկող մեր սուրբերուն ձայները որ կ՚ըսեն, - Ամուր կեցէ՛ք: Մի մոռնաք մեզ ու մեր գործերը, զորս ինքեւ կտակ ձգեցինք ձեզի: Անոնք գրուած են արիւն - քրտինքով: Յարգեցէք, արտագրեցէք, տարածեցէք վասն հաւատոյ, հայրենեաց եւ անմահութեան:

Այո, մոռնալ մայրենին, գրականութիւնն ու արուեստները զորս մեզ բերեր են 21-րդ դարու սեմին, կը նշանակէ ուրանալ մենք զմեզ, մեր պատմութիւնը, մեր գոյութիւնը նաեւ, որ հին դարերու ծնունդ, կ՚երթայ ապագայ դարերուն ըսելու, - բարեւ ձեզ: Եկայ ու կը շարունակեմ ճամբաս դէպի յաւերժութիւն:

Մեր երէկուան փորձառութիւնը մեզի կ՚ըսէ թէ ամէն բան --դրամ, հաճոյք, հարստութիւն, ոսկեզօծ պալատներ, -- կը փոշիանան: Բայց կը մնայ Հայը, գիրը, գրականութիւնն ու արուեստները, բարքերն ու վարքերը, որոնց կը պարտինք մեր գոյութիւնը իբրեւ հայ, ազգերու շարքին մէջ:

Զարամտօրէն՝ չինական Հայուն պարտադրուած Ապրիլեան Դժոխքէն վերապրողներէն վերջինը ըլլալով, 92 տարեկան, կրնանք վաղը մեկնիլ մենք ալ:

Անսալով Ահազանգի սրտայոյզ ձայնին, ըսինք արդէն ինչ որ կը տեսնենք, կը մտածենք, մանաւանդ՝ ինչ որ կը թելադրէ մեր գրողի կոչումը:

Ատենն է սթափելու անտարբերութեան տիրող թմբիրէն ու լծուիլ լուրջ աշխատանքի: Գրիչ, գիրք, մամուլ, բեմ եւ մշակոյթի ակումբներ պարտին՝ յանուն մայրենիին, գրականութեան եւ արուեստներուն, յանուն Լուսաւորչի կանթեղին եւ չերմ մը կապոյտ երկինքի, արեւը պորտէն կախ, աշխատիլ:

Ազատ, լուսաստղած երկինքներու մէջ կ՚ապրինք, ուր ամէն բան առատ է: Մանաւանդ սորվելու եւ զարգանալու լայն միջոցներ, ուր կրնանք բարձրանալ, տիրանալ պատուաւոր պաշտօններու եւ ապրիլ պատուաւոր կեանք, առանց մոռնալու մեր մայրենին եւ հայրենին:

Ի՞նչ է մարդը վերջապէս:

Մարդը այն էակն է, որ Ամենակալը առաւ ափ մը հող, շաղեց զայն, կոփեց եւ իր շունչէն հոգի տալով ստեղծեց առաջին մարդը: Եւ որպէսզի Ադամ ընկեր մը ունենար, անոր շնորհեց կողակից մը՝ Եւան: Աշխարհը կատարեալ դարձնելէ վերջ, Հայրն Աստուած ըսաւ անոնց.

- Գացէք, շինեցէք, մշակեցէք, ծաղկեցուցէք երկիրը եւ այնտեղ ապրեցէք խաղաղութեամբ...

Այն օրէն աշխարհ դարձաւ ոսկի օրրան մը, կեանքով լի:

Բայց ի՞նչ է կեանքը:

Կեանքը այն միջոցն է, ուր մարդը կ՚ապրի, կ՚աշխատի, կը ստեղծագործէ իր նմաններուն բարօրութեան ի նպաստ: Որ մարդը սորվի, զարգանայ, թափանցէ խորը այն գաղտնիքին՝ որու մարդը պիտի ուզէր տիրանալ: Որ մարդը վերջապէս գիտնար թէ իրեն տրուած այդ ժամանակամիջոցին ի՞նչ պիտի կարենար ընել կամ ինչո՞ւ:

Մարդը, ըսենք հայ մարդը պարտի գիտնալ, թէ իրեն բաժին ինկած այդ ժամանակամիջոցին՝ պէտք է աշխատի ոչ միայն ապրելու, ուտելու եւ զուարճանալու համար, այլ՝ ապրիլ ստեղծագործելու, ի փառս իր նմաններու բարօրութեանն ու զարգացմանը:

Հայը ունի արդէն իր պատմութիւնը, իր մայրենին, իր գիրն ու գրականութիւնը, մանաւանդ իր մշակոյթը, գրուած եւ կերտուած իմաստուններու համբուրելի ձեռքերովը:

Այդ մատեանները այսօր ալ կան ու կը մնան մատենադարաններու ապակեայ դարաններուն մէջ: Մեծ է անոնց արժէքը եւ անգնահատելի: Հարստութիւն մը, որ գին չունի: Բայց պիտի կրնա՞նք օգտուիլ կամ օգտագործել, տարածել: Կը կրկնենք, եթէ քիչ մը կամք, աշխատանք եւ կորով ունենանք: Եթէ մտնենք մատենադարանները ու դուրս բերենք զանոնք դարակներէն՝ կարդանք, սորվինք, սորվեցնենք: Մանաւանդ հայերէն խօսինք: Եթէ յարմար չենք տեսներ դուրսը խօսիլ, խօսինք տան մէջ, ճաշելու ժամանակ. մեր զաւակներուն ներկայութեան, որ վարժուին: Հայերէն խօսինք մենք մեզի հետ: Մանաւանդ կարդանք ու սորվինք: Սորվինք ու սորվեցնենք, հասկցնանք մեր մայրենի լեզուին քաղցրութիւնը մեր մանուկներուն: Պատմենք մանրավէպեր: Պատմելով՝ շաքարի կտոր մը սահեցնել անոնց շրթներէն ներս:

Կրնա՞նք ընել այս բոլորը: Եթէ այո, փրկուած է Սփիւռքահայը: Փրկուած են Հայրենիքն ու Աշխարհն Հայաստան:

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Փարիզ, 1994

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ
ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ
(1974, Օգոստոս 20)

ԴԵՐՁԱԿ ՄԸ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Երբ ամէն ինչ կարգադրուեցաւ այնպէս ինչպէս որ կը փափաքէին եւ փողոց ելան երեք Հայերը, պատահեցաւ դէպք մը եւս: Տագէս աղա չկրցաւ իր գլխարկը գլուխը անցընել: Զայն ձեռքերուն մէջ դարձուց քանի մը անգամ եւ ըսաւ որ սխալած էր, ուրիշ մէկուն գլխարկը առած էր դուրս ելած ատեն: Բնաւ երբեք. նոյն իր խեղճուկ գլխարկն էր, միայն թէ դերձակը ներսը եղած ատեն զայն դրած էր անկիւն մը, ապահովաբար շատ տաք խողովակի մը կամ ջեռուցիչի մը վրայ եւ թաց գլխարկը քաշուած, կծկուած էր: Մարդը այնքան յուսահատական դէմք մը ունէր եւ իր գլխարկը այնքան ծիծաղելիօրէն կը թառէր գանկին գագաթը, որ երկու երիտասարդները սկսան խնդալ: Պարոյր գլխանոցին երկու եզերքներէն բռնելով վար քաշեց, սատկացուց իր խնդուքը եւ ըսաւ թէ տակաւին շատ ձիւն պիտի գայ քու գլխուդ, այս Փարիզին մէջ: Այնպէս չէ՞, խելքէդ չէր անցներ որ Մայիս ամսուն կրնայ տաք խողովակ ըլլալ ներսը: Օհօ՜ո, այս քու կարծած աշխարհդ չէ... ահա որ քեզ այս վիճակին մէջ կը ձգէ եւ բնաւ փոյթը չընէր: Քանի երիտասարդները կը խնդային, այնքան կը բարկանար Տագէս աղա եւ զանոնք կ՚որակէր «շըշըրթ»ի նման ածականներով: Երբոր տեսաւ թէ շուտով պիտի չհանդարտին անոնք, գլուխը առաւ ու գնաց:

Երկու ազգականները Մէթրոյին մէջ կեցան իրարմէ հեռու: Տիրան կոնակը դարձուց որպէսզի չտեսնէ գլխարկին ծիծաղելիութիւնը, կզակն ու ծօծրակը ճմլեց անդթօրէն որպէսզի չխնդայ, բայց չկրցաւ քանի որ խնդուքը ջղային եղած էր այլեւս: Ճամբորդներէն զինուոր մը մասնաւորաբար՝ գուշակած էր Հայուն ծիծաղին նիւթը, եւ կը նայէր մէյ մը Տագէս աղայի գլխարկին, մէյ մըն ալ Տիրանին:

Մէթրոյի սանդուխներուն վրայ է որ վարպետը նետեց իր գլխարկը, բայց Տիրան հաւաքեց զայն գիտնալով որ մարդը ուրիշ գլխանոց չունի: Երբոր տուն հասան, տեսան որ Ալիս եւ իր ընկերուհի սենեակն են: Աղջիկները մեծ ուրախութեամբ ընդունեցան երկու դերձակները, բայց շատ շուտով այլայլեցան տեսնելով որ հայրիկը վճռականօրէն մէջտեղ կը քաշէ պայուսակները եւ մեկնելու խօսք կ՚ընէ: Ուզեցին գոնէ տեղեակ ըլլալ անցուդարձերուն, «Աստուծոյ սիրուն՝ խօսեցէք» ըսին, եւ քանի որ բնաւ կարելիութիւնը չէին տեսներ հայրիկը խօսեցնելու, կառչեցան երիտասարդին:

- Ի՞նչ, ի՞նչ... ըսել է պիտի պատմե՞ս ... առանց ամչնալու պիտի պատմե՞ս եղածները...

Նախկին դպրապետը Տիրանը լռեցուցած էր անոր առաջին բառերէն իսկ: Այդ վարանոտ բառերը բոլորովին անմնաս էին եւ կը վերաբերէին միմիայն գլխարկի պատահարին, բայց պոռթկացած էր վարպետին բարկութիւնը: Ան կ՚ըսէր թէ մարդ գոնէ աղջիկներէն կ՚ամչնայ եւ եթէ երեսը միւռոն չէ մնացած ու իր հօրը տարիքը ունեցող անձ մը չի յարգեր, գոնէ՛ աղջիկ զաւակներէ կ՚ամչնայ:

Եւ դառնալով Ալիսին, Տագէս աղա խստօրէն ըսաւ որ փոխանակ աղէ արձան կտրելու՝ լաւ կ՚ընէր գալ իրեն օգնելու որպէսզի ժամ առաջ կապեն պայուսակները ու մեկնին: Այո, անմիջապէս պիտի մեկնի ասկէ եւ վաղն իսկ մութին ու լուսուն թրքական հիւպատոսարան պիտի երթայ: Ըսէ նայիմ, ո՞ւր է Տաճիկին հիւպատոսարանը:

- Խենթեցա՞ր վարպետ, ըսաւ Տիրան, կեցիր նայինք, ի՞նչ կ՚ըլլանք կոր...

Եւ որովհետեւ դարձեալ երիտասարդը իր այս խօսքը ըսած էր ժպիտով, աւելի եւս կատղեցաւ մարդը: Ան ըսաւ թէ ինք խենթ չէր եւ քեզի պէս խելացիները ԷՂԷԿին պզտիկ գրպանէն կը հանէր: Ինք ըսաւ թէ այս երկրէն պիտի մեկնի՝ եւ պիտի մեկնի: Այս տարիքը եկած էր եւ տակաւին օր մը օրանց ոեւէ մէկը չէր համարձակած իրեն հետ վերաբերուիլ այսքան անպատկառութեամբ, այսքան ծաղրանքով: Ինք գիտէր յարգել ու յարգուիլ կաթնավաճառէն եւ փաշայէն, հացագործէն եւ վէզիրէն: Եւ դուն հիմա հետս կը զուարճանա՞ս ժամերով որովհետեւ առաջուան Տագէս էֆէնտին չեմ եւ նիւթապէս կարօտ եմ մնացեր, քու դուռդ եմ ինկեր...

(Շար. 6)

(Շար. Ա. էջէն)

դիպումներէն ետք յայտնած է թէ յոյս ունի որ մօտ ապագային Ղարաբաղի պատերազմը կ՚աւարտի կայուն խաղաղութեան հաստատումով։ Մ. Օլպրայթ ընդունուած է Արտաքին Նախարար Վ. Փափազեանի կողմէ։

ՄՈՍԿՈՒԱ ԹԻԿՈՒՆՔ ԿԸ ԿԱՆԳՆԻ ՉԷՉԷՆԻՈՅ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ

Ռուսիոյ Պաշտպանութեան նախարար՝ Պաւէլ Գրաչով, Երկուշաբթի, «գերագոյն աստիճանի պատրաստութեան» վիճակ հռչակած է Կովկաս գտնուող զօրաբաժիններուն մէջ, Չէչէնիոյ տագնապին հետեւանքով։ Այս նախաձեռնութիւնը կ՚ըլլայ մինչ, ըստ Գրոզնիի պաշտօնական աղբիւրներու, Դուդայեւի հաւատարիմ զօրաբաժինները պարտութեան մատնած են ընդդիմութեան մէկ ջոկատը Արգուն կոչուած քաղաքի մօտերը։ Ճակատումի ընթացքին գործածուած են ոչ միայն հրետանին ու զրահակառքեր, այլ նաեւ Դուդայեւի օդուժը, ինչ որ ցոյց կու տայ թէ ի՛նչ աստիճանի հասած է իշխանութեան համար մղուող այս կռիւը։ Արգուն կը գտնուի Գրոզնիէն միայն 15 քմ. անդին եւ ըստ երեւոյթին ռազմական նշանակութիւն կը ներկայացնէ։ Ռուսական աղբիւրներ, իրենց կողմէ, կը հաստատեն որ Երկուշաբթի օրուան կռիւները շատ բուռն եղած են եւ ամէն տեսակի զէնքեր գործածուած են, նոյնիսկ փողոց փողոց մղուող բախումներու ընթացքին։ Գրոզնիի Ներքին Նախարար՝ Այուպ Սաթուեֆ ըսած է թէ 40 ընդդիմադիրներ սպաննուած են Արգունի մէջ։

Միւս կողմէ, Գրաչով յայտարարած է որ թոյլ պիտի չտայ որ Չէչէնիոյ կռիւները այդ կիսանկախ Հանրապետութեան սահմաններէն դուրս ելլեն ու վարակեն Ռուսաստանի այլ շրջաններ։ Ըսած է որ իր զօրքերը չեն միջամտեր Չէչէնիոյ «քաղաքացիական պատերազմին որ փաստօրէն սկսած է արդէն»։

Սակայն Մոսկուայի մէջ պաշտօնական յայտարարութիւն մը հրատարակուած է որ ոչ միայն թիկունք կը կանգնի Չէչէնիոյ ընդդիմութեան, այլ նաեւ կը յայտնէ որ այս կիսանկախ Հանրապետութեան պատկանող գումարները, որ կը գտնուէին ռուսական կեդր. պետական մէջ, փոխանցուած են Չէչէնիոյ ընդդիմադիրներուն. Դուդայեւ ապօրինի կերպով անկախութիւն հռչակած է, ըստ Մոսկուայի, եւ ուրեմն յաչս անոր ըմբոստ մըն է պարզապէս։

Չէչէնիոյ ընդդիմութեան գլխաւոր պարագլուխներէն մէկը, Օմար Էֆտրախանով ըսած է որ կիսանկախ Հանրապետութեան 11 շրջաններ արդէն խակ իր զօրքերուն տիրապետութեան տակ կը գտնուին։ Արգուն քաղաքի պաշտպանութիւնը ստանձնած էր ուրիշ պարագլուխ մը՝ Ռուսլան Լաբազանով անունով, որ ժամանակին շատ մօտ էր Դուդայեւի, այնքան որ այս վերջինը իրեն առաջարկած էր Պաշտպանութեան Նախարարութիւնը։ Սակայն Լաբազանով մերժած է ու ընտրած ընդդիմութեան ճակատը։

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԳԱՐԼՈՍ բացարձակապէս մերժեց պատասխանել դատաւոր Պրիւկիէռի հարցումներուն ու Մարպէօֆի ոճրափորձին վերաբերեալ։ Սեպտեմբեր 5-ի հարցաքննութիւնը կեդրոնացած էր այդ արարքին վրայ, բայց, ահաբեկիչը կ՚առարկէ որ Փարիզ իր փոխադրութիւնը ապօրինի է եւ նախ կ՚ուզէ «առեւանգումի» համար իր ներկայացուցած բողոքին արդիւնքն ունենալ։ «Ի՞նչ հանգամանքով հոս կը գտնուիմ» կ՚ըսէ «արհեստաւոր յեղափոխականը» ինչպէս ինքզինք կը սահմանէ։ Դատաւորը ուղղեց սակայն իր 44 հարցումները որոնց պատասխան չստացաւ։ Եւ պէտք է ըսել որ Գարլոսի պաշտպան երկու փաստաբաններէն (Մանա՛ւանդ Վերժէս) գատ, մամուլն իսկ կը վերլուծէ այս «առեւանգումին» մանրամասնութիւնները եւ անոր խնդրոյ առարկայ բնոյթը իրաւական գետնի վը-

րայ։ Հետաքրքրական է այսքան բծախնդրութիւն գտնել ահաբեկիչի մը նկատմամբ որ 83 հոգիի մահուան պատճառ եղած է եւ հարիւրէ աւելի վիրաւորներու որոնց մեծ մասը ցկեանս հաշմանդամ կը մընայ։

ՇԻՐԱՔ բացատրութիւններ տուաւ Ֆրանս 2 հեռատեսիլի կայանին, Սեպտեմբեր 5-ին, ճշդելու համար որ նախագահութեան թեկնածու չէ (կանխահաս է, կ՚ըսէ) բայց, թեկնածու է վիճարկումի, մտքերու փոխանակութեան։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՐԱՆ գործակցութեան համաձայնագիր մը ստորագրած են, միասնաբար պայքարելու համար ահաբեկչութեան դէմ։ Երկու երկիրներն ալ դէմ յանդիման գտնուելով քրտական անջատողական շարժումին, երկու տարի է բազմաթիւ հանդիպումներ ունեցած էին այս առընչութեամբ։

ՄԻԹԵՐԱՆ ԵՒ ՊԱԼԱՏԻՒՐ նշանակեցին Ֆրանսայի ներկայացուցիչները Պրիւսէլ Եւրոպական Յանձնախումբին մէջ փոխարինելու համար Ժագ Տըլորը եւ Քրիսթիանն Սքրիվէնէրը։ Համակեցութիւնը պարտադրեց որ Պալատիւր իր հաւանութիւնը տայ Միթերանի թեկնածուին՝ Էտիթ Քրէսոն (մամուլը կը նըկատէ որ Միթերան պարտք մը ունէր նախկին նախարարապետին հանդէպ...) եւ Միթերան ալ ընդունի Պալատիւրի թեկնածուն՝ Իվ - Թիպօ տը Սիլկի։

ԳԱՀԻՐԷԻ բնակչութեան եւ աճի Համագումարին բացումը կատարեց ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարը, շեշտելով թէ մարդկային ընկերութեան ապագան կախում ունի այս ժողովին յաջողութենէն։ Կը մասնակցին 182 երկիրներու 14.000 ներկայացուցիչներ (ի շարս որոնց Հայեր)։ Սաուտի Արաբիոյ պոյքոթի կոչը շատ հետեւորդ չէ ունեցած, 17 արաբական Պետութիւններ ներկայ են։ Գլխաւոր կէտը կը մնայ կինը, իր դերը ընկերութեան մէջ, սեռային իր ազատութիւնը եւ ընտրութեան կարելիութիւնը բեղնաւորման դէմ յանդիման։

ՄԻՇԷԼ ՌՈՔԱՐ քաշուեցաւ Գոնֆլան Սէնթ Հոնորինի քաղաքապետութենէն։ Քաղաքապետ ընտրուած էր 1977-ին եւ վերջերս Ընկերվարական կուսակցութեան քարտուղարի իր պաշտօնէն հեռանալէն ետք (եւրոպական ընտրութիւններու ջախջախիչ պարտութեան հետեւանքով) հրաժարեցաւ նաեւ այս պաշտօնէն՝ «այլ աշխատանքներու նուիրուելու համար»։

ՃԱՓՈՆԻ միջազգային նոր օդակայանը՝ Քանսայ (Օսաքա) 80 միլիառ Ֆր. արժած է (աշխարհի ամէնէն սուղը) եւ օտար ընկերութիւններուն շնորհուած նոր սակերը այնքան բարձր են որ կրնան պատճառ դառնալ որ խուսափին հոն էջք կատարելէ։

ՄԱՆՈՒԿ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆՆԵՐՈՒ ստեղծած ցնցումին տակ է Շիքակօ։ 14 տարու աղջնակ մը սպաննուած է առջի օր 11 տարեկան տղեկի մը կողմէ որ իր կարգին սպաննուած է 14 եւ 16 տարեկան պատանիներու կողմէ։ Մէկ շաբթուան մէջ, երկու ուրիշ տղաք ալ ձերբակալուած են ոճիրի համար։

JEUNE, AVEC ou SANS le BAC

LES METIERS DE LA VENTE VOUS INTERESSENT

TEBROTZASSERE

ouvre à la RENTREE 1994
une CLASSE de

BTS-Action Commerciale

Formation en alternance,

GRATUITE, REMUNEREE.
CONTRAT de TRAVAIL
en ENTREPRISE.

Si vous êtes intéressé,
Laissez un message au (1).43.81.01.72
ou écrivez pour un premier contact
Tebrotzassère réf. BTS/AC
1, bd du Nord, 93340 Le Raincy

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 11-ին, Սէն - Լու Ս. Գէորգ եկեղեցին

ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ-ի

մահուան Ե. տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Յովիկ Եղիազարեանի իր եղբօր՝ Պետրոս Եղիազարեանի մահուան առթիւ։

***

Մարսէյլի Հայ Մշակ. Տան Վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ մէթր Յովիկ Եղիազարեանին իր եղբօր՝ Պետրոս Եղիազարեանի մահուան առիթով։

ՊԵԼՃԻՈՅ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի Վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ ֆութպոլի Հայաստանի հաւաքականին թիկունք կանգնելու համար դէպի Պելժիա իր ձեռնարկած ճամբորդութեան տեղերը սպառած ըլլալով արձանագրութիւնները փակուած են։

Այսուհետեւ անոնք որոնք կը փափաքին իրենց անձնական միջոցներով մեկնիլ եւ եթէ կ՚ուզեն Հայերու տրամադրուած թրիպիւնը նստիլ, պէտք է երթան՝
Entrée N° 1, Tribune N°2, Bloc D2:

Ցամենայնդէպս, նոյնիսկ եթէ Հայերուն բաժանմունքը ծայրէ ծայր լեցուի, ըստ ֆութպոլի Պելժիոյ Դաշնակցութեան հաղորդած տուեալներուն, տակաւին տեղ կայ բոլոր միւս բաժանմունքներուն մէջ եւ անոնք ծախու կը դրուին դաշտը՝ նոյն օրը, ժամը 14.30-էն սկսեալ, միայն մայր մուտքին։

Դաշտին հասցէն է՝
PARC ASTRID
Stade C Vanden Stock Stadion
Avenue Théo Verbeeklaan
(R.S.C. Anderlecht)

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍԻ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 5

RENTRÉE

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN

RENTREE SCOLAIRE LE
MERCREDI 14 SEPTEMBRE à 9 h 30

8, rue Félix Faure
95880 Enghien-les-Bains

cours de langue, civilisation, danses, chant etc.

tous niveaux de 4 à 77 ans

Renseignements: 34 17 29 26

La section de Paris
Archalouïse TATHEOSSIAN
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
informe
Rentrée scolaire
inscriptions et réunion des parents
Samedi 17 Septembre à 15 h 00
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e
L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac — danse, théâtre, Kung-Fu
nouveau : cours de chant
PARENTS,
Pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.
Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard

Renseignements auprès de :
(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (le soir)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պետրոս Եղիազարեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի կը նուիրեն. --

ԳԼԱՄԱՐ. -- Տիկին Արմենուհի Խոռիկեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, խոր ցաւակցութիւններ ներկայացնելով Յովիկ Եղիազարեանին։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 8, Տօն ծննդեան Սրբուհւոյ Կուսին Մարիամու յԱննայէ։

Այս առթիւ պատարագ կը մատուցուի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10-ին։

Կը պատարագէ՝

ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎՐԳԵԱՆ

FOOTBALL

BELGIQUE-ARMENIE

7 Septembre 1994

Le match sera retransmis en direct par la RTBF 21 à partir de 19h55 (télévision).

Un avion Charter a atterri Dimanche soir à *Bruxelles National* en provenance d'*Erevan* avec 116 supporters à bord.

L'AMBASSADE
DE LA FEDERATION DE RUSSIE
EN FRANCE
et
LA MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
DE MARSEILLE

EXPOSITION DE TABLEAUX

dans
les locaux de la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St.-Bazile, Marseille 1er
Tél. : 91. 50. 15. 09

du 8 au 19 Septembre
(de 14h à 18h sauf mardi et dimanche)

A N A T O L I E
&
A N A S T A S I A
S L E P Y C H E V

Le Vendredi 9 Septembre à 19 heures
Vernissage

à la M.A.J.C. —
12-14, rue St.-Bazile, Marseille 1er

en présence
de M. VICTOR YAROCHENKO
Ministre Conseiller pour les Affaires Economiques et Commerciales de la Fédération de RUSSIE en France

Sponsorisé par le Groupe Iget International

DATE A RETENIR

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
GRAND BAL ANNUEL
SALLE DES FETES D'ENGHIEN
LE SAMEDI 5 NOVEMBRE

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 8
JEUDI
8 SEPTEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.409 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 70e ANNEE — N° 18.409

ՄԱՄՈՒԼ

«LE SOIR» (6 Septembre)

L'Arménie, ses amours, ses emmerdes...

Մեր նախորդ թիւով, հակիրճ արձանագրած մը տուած էինք, պելճիական այն երեք օրաթերթերուն, որոնք, Սեպ. 7-ի թիւերնին առթիւ էջեր նուիրած էին Հայաստանի: Այսօր, աւելի մանրամասն անդրադառնանք լոյս տեսած գրութիւններու բովանդակութեան:

***

Լը Սուար, իր առաջին էջին վրայ հրատարակած է Շառլ Ազնաւուրի մէկ խիստ յաջող նկարը (կրկնուած, ներսի՝ 21-րդ էջին վրայ): Ա. էջի նկարը խորագրուած է. -

ARMENIE - AZNAVOUR, MEME COMBAT

Ու հոն կը խօսուի Ազնաւուրի եւ մրցումին մասին, բայց 21-րդ էջին վրայ է որ ամբողջ թղթածրար մը կայ Հայաստանի մասին:

Առաջին յօդուած մը ամփոփ կերպով պատմական տուեալներ կու տայ, Հայաստանի ապրած գէշ ու լաւ օրերու մասին, կը յիշէ Արարատը, 1915-ի ցեղասպանութիւնը, երբ Թուրքերը ընչաքաղցութեան աւելցնելով ցեղային ատելութիւնը ցեղասպանութեան վերածեցին Հայերու դանձուածային տեղահանութիւնը: Աւելի մերձաւոր ժամանակաշրջանին անդրադառնալով, յօդուածագիրը կը խօսի ստալինեան շրջանին մասին, երկրաշարժին, անկախութեան եւ այսօրուան շրջափակման ու կ'եզրակացնէ. --

«... Երկիրը կամաց կամաց կը մեռնի: Իր հաւատքը, իր լեզուն, իր գիրը, իր աւանդութիւնները եւ իր մշակոյթը որոնք յարդ օգնած էին իրեն որ յաղթահարէ բոլոր հալածանքներուն, իրեն ոչ ջուր, հաց, ոչ ջեռուցում, ոչ լոյս, ոչ աշխատանք կու տան: Ֆութպոլը ճիշդ ատենին կու գայ որպէսզի Հայաստան դուրս ելլէ իր կզզիացումէն: Պելճիոյ մէջ, գոնէ, վաղը այլեւս կարելի պիտի չըլլայ անգիտանալ ապրուած տռամները եւ կատարուող ողբերգութիւնը որ դեռ այսօր կայ, մէկ իրիկուան մեր հիւրերուն մօտ»:

Կողքին լոյս տեսած է հարցազրոյց մը Ազնաւուրի հետ (հեռաձայնով): Ան, ինչպէս միշտ, կը խօսի Հայաստանի, իր կատարած աշխատանքին, Հայաստանը ծանօթացնելու անհրաժեշտութեան, Ղարաբաղի պատերազմին, 1915-ի ցեղասպանութեան մասին, ըսելու համար թէ Ազնաւուր որ նկարագրով յոռետես չէ, կը մերժէ լաւատեսութեամբ օրուիլ:

Երրորդ գրութիւն մը նուիրուած է 1915-ի ցեղասպանութեան, ուր կը յիշուին նաեւ Թրքական ուրացումները, ժխտելու համար, սակայն, որ վերապրողներու նկարագրութիւնները եւ դիւանագիտական տեղեկագիրները ոչ մէկ կասկած կը թողուն ցեղասպանութեան իրականութեան մասին:

Չորրորդ գրութիւն մը խորագրուած է.- «Au cœur d'une véritable poudrière»: Հոն կը նկարագրուի նախ Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը, կը յիշուի որ այսօր ան կը գրաւէ միայն մէկ մասնիկը պատմական Հայաստանի: Անդրադառնալով նաեւ Ղարաբաղի եւ Հայաստանի, կ'ըսուի թէ Հայաստանի կառավարութեան տուեալներով, բնակչութեան 94%-ը աղքատութեան սահմանագիծէն վար կ'ապրի, սահմանագիծ որ համաշխարհային Դրամատունը օրական մարդ գլուխ մէկ տոլար ճշդած է:

Հուսկ, յօդուած մը Պելճիոյ գաղութին մասին: Տեղեկութիւններ կու տայ գաղութի ծանօթ դէմքերէն՝ Ետուար Էմիրզեան: Անոր պատմութիւնը, կը գրէ լրագրողը, կը նմանի միլիոնաւոր Հայերու պատմութեան: Էմիրզեան կը խօսի նաեւ Հայաստանի եղած օժանդակութեան մասին:

***

«LA LIBRE BELGIQUE» (6 Septembre)

Par delà le football, l'Arménie...

Շատ լաւ էջ մը պատրաստած է նաեւ այս օրաթերթը (նախորդին եւ այս թերթին համար իր դերը ունեցած է Է. Էմիրզեան): Շրջանակի մէջ մէջ, չորս կարճ հատուածներ կու տան ընդհանուր պատկեր մը: Ա) Մարզական ճակատը, Բ) անտեսական տկարութիւնը Հայաստանի, Գ) Պելճիան ուր ապաստան գտած են 1915-ի ցեղասպանութեան վերապրողները եւ Դ) ծանր ժառանգութիւնը զոր կ'ապրին Հայերը, որոնց մէկ մասը, յուսալքուած եւ յուսահատ՝ ելք կը փնտռէ արտագաղթի միջոցաւ:

Այս ամփոփումին հետ լոյս տեսած են հինգ այլ գրութիւններ որոնք ընդհանուր գիծերու մէջ շատ չեն տարբերիր Լը Սուարի թղթածրարին ներկայացուցած տուեալներէն: Գլխաւոր յօդուածագիրն է Մոսկուայի թղթակիցը՝ Բորիս Թումանով: Ան կը խօսի խումբին մասին որուն պարտութիւնը անխուսափելի է բոլորին համար: Նոյն լրագրողը՝ «Աղէտէ աղէտ» խորագրուած գրութեամբ մը կը նկարագրէ երկրին ցաւալի վիճակը: Ան կ'ըսէ. -- «...Արդարեւ, եթէ օր մը, միջազգային մարմինները տարուէին պատիժ մը սահմանելու Հայաստանի, պէտք է մեծ երեւակայութիւն ի գործ դնէին գտնելու համար զրկանք մը զոր այս երկիրը արդէն չէ կրած, տէ ֆաքթօ»:

Քաղաքական վերլուծում մը կատարելով, կը գտնէ որ կայունութիւնը խաբուսիկ է, թէեւ հազուագիւտ երկիրներէն է, եթէ ոչ միակը նախկին Խորհ. Միութեան որ երբեք քաղաքական տագնապ չէ ունեցած եւ Լ. Տէր-Պետրոսեան կ'իրգիզ իր պաշտօնակիցին հետ երկու վերջին ազատական պարագլուխներէն մէկն է, որ յաջողութեամբ կը դիմադրէ սովետա-կոմունիստական նախկին նոմէնկլատուրային վրէժխնդրութեան:

Ուրիշ գրութեամբ մը, սփիւռը բացայայտ զոհը կը նկատուի Հայաստանի ներկայ կացութեան:

Կան նաեւ երկու ուրիշ յօդուածներ (նաեւ լուսանկարներ), մէկը կը վերաբերի Պելճիոյ հայ գաղութին, ուր Է. Էմիրզեան տեղեկութիւններ կու տայ, երկրորդը «Պատերազմներու եւ աւերներու միջեւ» խորագրուած՝ պատմական տուեալներ կու տայ, Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի մասին, ու կ'եզրակացնէ. -- «Իրենց ցաւոտ պատմութեան ամբողջ ընթացքին, Հայերը, շինարար եւ արուեստագէտ ժողովուրդ, չեն դադրած արտադրելէ ճարտարապետութեան, արձանագործութեան, նկարչութեան թէ արհեստներու հազարումէկ գլուխ-գործոցներ»:

***

«DERNIERE HEURE» (6 Septembre)

La force de l'Arménie ? sa solidarité

Երկու գրութիւններով կը բացատրուին նախ այն պայմանները որոնց շնորհիւ Հայաստանի հաւաքականը կրցած է մարզուիլ Ֆրանսա, մասնակցելու համար այս մրցումին: Գլխաւոր դերակատարներէն մէկուն՝ Ռոպէր Ֆերմանեանի (Փարիզաբնակ) հետ հարցազրոյց մըն է առաջին յօդուածը: Ուրիշ մը, նաեւ Փարիզէն թղթակցութիւն մը, կը վերաբերի նաեւ Հայաստանի խումբին: Հոս լոյս տեսած գրութիւնները միայն մարզական բնոյթ ունին:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

Սեպտեմբեր 5/6

ԿԻՐԱԿՄՈՒՏՔԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 3, Շաբաթ, օր Ս. Էջմիածնի մէջ կատարուած է Վազգէն Ա.ի եօթնօրեայ կարգը, կաթողիկոսական տեղապահ Թորգոմ Արք.ի ղեկավարութեամբ, բարձրաստիճան հոգեւորականներու մասնակցութեամբ: Եկեղեցական արարողութենէն ետք դամբարանին շուրջ խմբուած բազմութեան ներկայութեան յիշատակի խօսք արտասանած է տեղապահ Արք.ը:

***

ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Կը շարունակուի ձեռնարկութիւններու 20%-ին սեփականաշնորհման գործընթացը: Սեպտեմբեր 1-ին քննարկուած է Քանաքեռի ալիւմինիոմի գործատան պարագան: Գործատան անձնակազմը մեծամասնութեամբ քուէարկած է մասնակի անվճար սեփականաշնորհման ի նպաստ:

***

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Կարմիր Խաչի միջոցներով ԼՂՀ-ի Մարտակերտի Ջլդրան գիւղին հիւանդանոցին համար 2,5 քմ.նոց ջրմուղ կառուցուած է, ինչպէս նաեւ ընդունարաններ ջուր հաւաքելու համար: Կարմիր Խաչը համաճարակներու կանխումի ծրագիր կ'իրագործէ ԼՂՀ-ի մէջ, գլխաւորաբար Մարտունիի, Շուշիի եւ Ստեփանակերտի շրջանները:

***

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Երեւանի մէջ բացուած է Հայց. Եկեղեցիին կիրակնօրեայ դպրոցներուն համագումարը: Այս դպրոցներուն 65 տարուան գործունէութեան մէջ առաջին անգամն է որ համագումարը տեղի կ'ունենայ Երեւանի մէջ: Կը մասնակցին ԱՄՆ-ու արեւմտեան եւ արեւելեան, Յունաստանի, Լիբանանի, Սուրիայի, Արարատեան թեմերու ներկայացուցիչները:

***

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Կարմիր Խաչի միջազգային Կոմիտէի ներկայացուցիչը Երեւանի մէջ Արտաքին նախարար Վ. Փափազեանի յանձնած է մէկ տարուան ընթացքին ազդրեջանցի ռազմագերիներու մասին պատրաստուած զեկուցագիրը: Քննարկուած են նաեւ գերի կամ պատանդ կիներու եւ երախաներու յանձնումին վերաբերող հարցերը:

***

ՀԱՅ ԵՒ ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Թմրամոլութեան եւ ահաբեկչութեան դէմ պայքարի միասնական գործողութիւններու ծրագիր քննարկած են Լ. Տէր-Պետրոսեան եւ Վրաստանի ղեկավարները, Սեպտեմբեր 2-ին: Նոյն օրը համագործակցութեան պայմանագիր ստորագրուած է Ազգ. ապահովութեան վարչութեան պետի պաշտօնակատար Դ. Շահնազարեանի եւ Վրաստանի պետական ապահովութեան նախարար Իգոր Գէորգաձէի կողմէ:

***

ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Ցեղասպանութեան 80-ամեակի պետական յանձնաժողովը հաւանութիւն տուած է ճարտարապետ Սաշուր Քալաշեանի յատակագիծին, կառուցանելու համար Ծիծեռնակաբերդի թանգարանը: Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի գլխաւորութեամբ գումարուած նիստը քննարկած է նաեւ Հայոց ցեղասպանութեան նուիրուած միջազգային գիտաժողովին կազմակերպչական աշխատանքին ընթացքը եւ հրատարակութիւններու ծրագիրը որուն մասին զեկուցում ներկայացուցած է Արտաքին փոխնախարար Ժ. Լիպարիտեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ հրաժարեցաւ Սարայեւօ կատարելիք իր այցելութենէն (Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 8): Վատիկանի բացատրութիւնն այն է որ հարկ եղած երաշխաւորութիւնները չկան բնակչութեան ապահովութեան համար: Պապը ըսած էր որ իր ապահովութիւնը այնքան կարեւոր չէ որքան իր շրջապատին եւ բնակչութեան: Պոսնիոյ Սերպերը գոհ են, քանի որ գլխաւորաբար իրենք չուզեցին այս այցելութիւնը եւ վերջին երկու օրերուն ալ միջադէպերը բազմացան, բոլորովին տարհամոզելու համար Պապը: Բնակչութիւնը շատ յուսախաբ է (մահմետական եւ կաթողիկէ, թէեւ ասոնց թիւը 30 հազար է միայն, բայց Խրուաթները կաթողիկէ են): Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է որ անգամ մը եւս միջազգային հաւաքականութիւնը տեղի տուաւ Սերպերուն: Շատեր կը յուսան որ այցելութիւնը միայն յետաձգուած է եւ ոչ թէ ջնջուած: Յովհ. - Պօղոս Բ. խաղաղութեան կոչ մը պիտի ընէր Սարայեւոյէն: Պոսնիոյ նախագահը՝ Իզեթպեկովիչ ցաւ յայտնեց այս յետաձգման համար:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ դպրոցական վերամուտը անձկութեան մթնոլորտ մը ստեղծած է որպէս հետեւանք Իսլամական Զինեալ Խումբին կատարած կոչին: Աշակերտները, որոնք շաբաթ օր դպրոց պիտի երթան, կը խոստովանին որ վախով պիտի երթան: Ժէ - Ի - Ա.ն (զինեալ խումբը) նախակրթարաններու եւ վարժարաններու մէջ կը պահանջէ մարզանքի ջնջումը աղջիկներուն համար, նաեւ երկսեռ դրութեան եւ երաժշտութեան դասաւանդութեան: Ժէ - Ի - Ան կը սպառնայ կրակի տալ այն վարժարանները որոնք չեն կործադրեր այս պահանջները:

«ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, ՖՐ. ՄԻԹԵՐԱՆ, 1934-1947» հատորը

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵԶԱԿԱՆ ԱՐԽԻՒԻ ՄԸ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԸ

Ա.

1992-ին Երեւանի «Գիտելիք» հրատարակչատունէն շուրջ հարիւր էջնոց հատոր մը լոյս տեսաւ: Մուգ գոյն կողքի մը վրայ առասաններէ կախուած Լենինի, Ստալինի ու Գորպաչովի դիմակները նկարուած են. անոնց տակ կայ խորագիրը՝ «Կրեմլի կամ կուսատան արխիւներից»: Այսքանով, անկեղծօրէն, գիրքը մեծ հմայք մը չունի տեսնողներու համար: Բայց կը բաւէ բանալ այդ խառնող կողքը ու թերթել անոր էջերը, տեսնելու համար թէ եզական արխիւ մը կը պարունակէ ան: Արխիւ մը որ անշպար, ինքնեկ հայելի մը կը բռնէ եօթը տասնամեակ տեւած վարչակարգէն ստեղծուած մարդուն դիմաց: «Ստեղծուած», որովհետեւ այդ մարդը, ինչպէս կը յայտնուի հատորին մէջ, մտայնութեամբ, ընկերային արարածի իր յատկանիշով, հակումներով, մտաւոր հորիզոնով ու տակաւին շատ ու շատ ազդակներով, բաւական կը տարբերի անհատ մարդուն ծանօթ միջին տիպարէն:

Գիրքը հեղինակ չունի. ունի կազմող: Ան կը կոչուի Վարազդատ Աւագեան: Յառաջաբանի անոր տողերէն կը տեղեկանանք թէ «70-ական թուականների կէսերից մինչեւ Չեռնենկոյի կարճատեւ իշխանապետութիւնը աշխատել է խորհ. Միութեան Գերագոյն խորհրդի նախագահութիւնում, որի ընթացքում առնչուել է Հայաստանից եւ այլ վայրերից խորհ. Միութեան բարձրագոյն մարմիններին հասցէագրուած հայերէն նամակներին, դիմումներին ու գանգատներին»: Այդ տողերէն ան քաղած է առաւել սրամիտ, երգիծական եւ ուշագրաւ տողերը, հատուածները ինք իրեն համար, քանի որ անշուշտ մաքէն անցընել իսկ կարելի չէր այդ շրջանին թէ օր մը կրնան լոյս աշխարհ գալ անոնք ու նոյնիսկ հրատարակուիլ:

Խնդրոյ առարկայ նամակները, դիմումները ղրկուած են Մոսկուա խնդրանք մը ներկայացնելու կամ գանգատ մը յայտնելու համար գլխաւորաբար: Բայց ի՛նչ նպատակով ալ գրուած ըլլան անոնք, 90% համեմատութեամբ ունին հաճոյախօսութեան, շողոքորթութեան բաժին մը, որ հեղինակին կանխիկ վճարումն է ներկայացուած խնդրանքին համար: Նոյնն է պարագան մատնութեան գիրերուն որոնք ոչ արհամարհելի տոկոս մը կը կազմեն ամբողջին մէջ: Կանխիկ վճարումի այս ձեւը կը յայտնուի գրութիւններու կոչականներէն իսկ, երբ խնդրանքին հասցէագրուած ղեկավարը նոյնիսկ մահացած է շատոնց: Հետեւեալները այս կարգի ամէնէն կրկնուած տարազներն են. «Պրոլետարիատի մեծ առաջնորդ, ճնշուածների ու կեղեքուածների պաշտպան», «մեծ առաջնորդ», «Լենին բաբային», «Ազատի խաղաղութեան», «Յարգելի երկրորդ Լենին» (Բրեժնեւին), «Յոյսի արեւ», «խաղաղութեան հիմնադիր»:

Գրութիւններէն գրեթէ անպակաս գործօն մըն են նամակագիրներու իրենք իրենց ձեւած բարենիշները որոնք ծնունդ կ'առնեն անպայման համայնավարի յատկանիշէն, ինչպէս հետեւեալը որ 10 տարուան դատապարտուած «սովխոզի դիրեկտոր» մըն է ու ներում կը խնդրէ, գրելով. «Ես շրջկոմ եմ մտել այնպէս, ինչպէս հաւատացեալը՝ տաճար:... Իմ հաւատը կոմունիստական կուսակցութիւնն է»: Ուրիշ մը գիւղին ղեկավարութենէն գանգատի իր տողերը կը սկսի ինքնածանօթացումի սա տողով. «1955-ից հարազատ ՍՄԿԿ անդամ եմ եղել եւ մինչեւ հիմա մարքսիզմ շաղախած մաճ եմ գալիս»: Երրորդ մըն ալ փորձումի որպէս առաւելագոյն աստիճան, ինքզինքը կը ներկայացնէ որպէս «Սովետական ստրուկ Յակոբ Սամսոնի Սահակեան...»:

Համայնավար գաղափարականին հետեւորդ ու անոր հրահանգներուն հնազանդ ախոյեանի պիտակով ներկայացուած դիմումները յայտնապէս յաճախ կու գան գրեթէ անգրագէտ (եթէ նոյնիսկ անոնց մէջ են «դիրեկտոր»ներ, կուսակցական պաշտօնատարներ ալ) անձերէ որոնք քիչ բացառութեամբ յօնք չինելու փոխարէն ոչ միայն աչք, այլ նաեւ քիթ ու բերան ու ականջ ալ կը հանեն իրենց տեղէն: Հատորին մէջ տեղ գտած այս կարգի գրութիւններուն առաւել ուշագրաւներն են հետեւեալները. –

...«Անչափ երջանիկ եմ որ իմ հիւանդութեան եւ թէկուզ շատ ցաւոտ հեմոռոյիս (հեմոռոյի - թութք) տարիները զուգադիպում են ձեր ղեկավարման տարիներին»:

***

...«Բոլորը վախից ծունկի են գալիս Քո (Բրեժնեւին) առաջ, Քո Կենտկոմի, Մինիստրների եւ Գերագոյն սովետների առաջ՝ լինի դա Չինաստանը, Ամերիկան թէ Իսրայէլը - ոխսկ չեն անում: Մենք շատ ենք զարգացել: Աբովեան փողոցով առաջ անցնում էին աւանակները, այժմ անցնում են Կենտկոմի քարտուղարները եւ պիոներները»:

***

«Ինձ անարդարացի հեռացրել են կուսակցութիւնից: Այժմ տարիքս 75 է: Ուզում եմ որ կոմունիստ մեռնեմ եւ իմ տընից կոմունիստի դագաղ դուրս գայ»:

***

...«68 տարեկան եմ, մասնակցում եմ կոմունիզմի կառուցմանը, այսինքն՝ աղբատար մեքենայի բանուոր եմ»:

***

«Խնդրում ենք աշխատանքից ազատէք մեր գործկոմի նախագահին: Մինչեւ նոր նախագահը սրա խարդախ քաղաքականութիւնները ու կաշառակերութիւնը սովորի՝ ժողովուրդը արանքում գոնէ մի քիչ կ'օգտուի»:

***

Միամիտ ու արդարութիւն փնտռող այս մարդիկը, յայտնապէս ընդվզած են գիրենք շրջապատող այլասերումներէն -կաշառակերութիւն, կողմնակցութիւն, չարաշահում, եւլն. - ու իրենց ընդվզումը շատ անգամ կը խտացնեն գիտաւոր որակումներով. այդ որակումները կը բընորոշեն գանգատներու դրդապատճառ դէմքերը: Անոնք ընդհանրապէս կը պատկանին ղեկավար դասին ու կոչուած են «կաշառակերութեան սերմնացան եւ բեմի աղուէս», «հանրաճանաչ աւազակ եւ թուախաղի վաստակաւոր ծուլիկ», «կեղծ ցուցանիշների ասպետ», «թոյլակոկորդ ղեկավարներ», «կաշառակերութեան փոխարքայ» եւլն.: Այս խումբին մէջ պէտք է տեղ տալ Սիմոնեան Գ. նամակագիրին որ իրեն համար կը գործածէ ինքնատիպ որակում մը, խորքին մէջ ամբաստանելով իրեն ճակատագիրը տնօրինողները. ան ինքզինք կը կոչէ «կաշառապաշտութեան զոհ»:

Հակառակ այս տողերուն ընթերցումին ստեղծած առաջին տպաւորութեան որ ծիծաղելու փափաքն է, մարդ չուզեր կ'անդրադառնայ թէ դէմ յանդիման է ողբերգութեան մը պատկերին: Ողբերգութիւն զոր բեմադրեցին մեծեր, անհոգի ու յատկապէս դատողութենէ, խօսքէ, կամքէ զուրկ, պարտադրուած խաղը խաղալու կոչուած խամաճիկներու վերածելով միլիոնաւոր մարդիկ: Ու այդ վերաբերումին փոքր, շատ աննշան մէկ վըրէժը կը թուի հատորին կողքին գծագրութիւնը ուր ներկայացուած են այդ մեծերէն երեքը, անյայտ ձեռքի մը կապուած առասաններու ծայրէն ճօճող իրենց դիմակներով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

6001 ԿԱՄ ԱՅՐԱԾ ՍՐՏԻ ՄԽԻԹԱՐԱՆՔ

Տարօրինակ, ծիծաղելի, բայց խորքին մէջ խորապէս ողբերգական է այն ատենամարդանքը, որ այս օրերուն կը կատարուի հայկական մամուլի էջերուն մէջ, նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի «Քընվենշըն Սենթըր»ի ելոյթին ներկաներու թիւին շուրջ: Հայկական ձեռնարկներու առիթով, երբ մօտ 500 տեղնոց սրահ մը լի է հանդիսականներով, թղթակցութեան մէջ սովորութիւն է գրել՝ աւելի քան... 1000 ներկաներ՝ ողողած էին սրահը: Համրող չկայ, հաշուող չկայ...: Հազարի պարագային՝ ներկաներուն թիւը կրնայ տարուբերիլ 2000-ի եւ 3000-ի խուռներամ բազմութեան միջեւ: Իսկ եթէ սթատիոմի մը մէջ կայ, ըսենք 2000-էն 3000 հանդիսական, այդ թիւը կրնայ հասնիլ ծովածաւա՛լ 15 հազարի...: Վարժուած ենք այս բոլորին եւ քմծիծաղ մը միայն կ'ուրուագծուի մեր դէմքերուն վրայ:

Նախագահին ելոյթի օրը, «Քընվենշըն Սենթըր»ի մէջ տեղաւորուած էին 10.000 աթոռներ, որոնք, շատ քիչ բացառութեամբ, լիովին գրաւուած էին եւ արդարացիօրէն, Հայաստանի պաշտպանութեան պետական նախարար Վազգէն Սարգըսեան կ'ըսէր, թէ Երեւանէն դուրս հայկական այսպիսի համախումբ ներկայութեան մը ականատես չէր եղած: Եթէ այլ տեղ կազմակերպուած ըլլար այդ հաւաքը, կրկնակ թիւ մը յայտարարելը պիտի չնկատուէր չափազանցութիւն: Հայկական մամուլին սովորական տրամաբանութիւնն է այս...:

Բայց պատահեցաւ, որ ի հեճուկս պոյքոթներու, ի հեճուկս զանազան ու զարմանազան թռուցիկներու, ժողովուրդը խակապէս խուժեց «Քընվենշըն Սենթըր» իր զօրակցութիւնը արտայայտելու Հայաստանի պետութեան: Ի վերջոյ, այդ ժողովուրդը վրդոված է, որ երբ Խօզալներ Տէմիրէլներ, Զիլլէրներ, Էլչիպէյներ եւ Ալիեւներ աւելի մեղմ քննադատութեան կ'արժանան, անդին Հայաստանի նախագահին եւ կառավարութեան հասցէին կը գործածուին ամէնէն սուրին ածականները: Կարգ մը մարդիկ չկրցան եւ կամ չուզեցին հասկնալ ժողովուրդին բազկերակը: Այս ժողովուրդը կրնայ շատ բաներու հանդուրժել, բայց ո՛չ իր պետականութեան հասցուած տմարդի հարուածներուն:

Հիմա, որ վերջ գտած է նախագահական այցելութիւնը, այդ այցելութիւնը կազմակերպողները անցած են դաղութային իրենց այլ աշխատանքներուն, պոյքոթի ենթարկողները գործ բան ձգած սկսած են վիճարկել ներկաներուն թիւը - տա՞սը հազար էր թէ վեց հազար-: Պիտի ըսուի, թէ ի՞նչ տարբերութիւն պիտի ընէր այդ թիւը պոյքոթողներուն համար եւ ինչո՞ւ այս չահագրգռութիւնը: Այս հարցումին պատասխանը դժուար չէ գտնել: Ժողովուրդը պարզապէս անտեսեց պոյքոթը, թռուցիկները, որոնք առանց կարդացուելու ճմռթկուեցան եւ զամբիւղ նետուեցան: Այս իրողութեան դիմաց կը մնար փորձ մը կատարել արժեզրկելու այցելութեան գործած տպաւորութիւնը եւ կիսով չափ նուազեցնելու ներկաներուն թիւը: Բայց ի՞նչ շահ պիտի ունենար մեր ժողովուրդը, եթէ նուազ թիւ մը ներկայ ըլլար հաւաքին: Վերջապէս մեր պետականութեան վարկն ու հեղինակութիւնը դրուած էին նժարին եւ մենք իրաւունքը չունինք արատաւորելու նախագահ Գլինթընի մը կամ ծերակուտական Քենետըիի եւ կամ կառավարիչ Ուիլսընի ու քաղաքապետ Ռիորտընի կողմէ պատուըւած հայկական պատուիրակութիւնը: Ամբողջ մեր ողբերգութիւնը հոն է, որ ոմանք նախագահական պատուիրակութեան ի պատիւ պետական ձեռնարկներուն կը մասնակցին քաղաքական կէտեր արձանագրելու համար, իսկ հայկական ձեռնարկները ... պոյքոթի կ'ենթարկեն: Եթէ կայ սկզբունքի հարց, ապա բարոյական հասկացողութիւնը պէտք է պարտաւորեցնէ ոմանց, որ պոյքոթի ենթարկեն պետական ընդունելութիւններն անգամ: Անոնք կազմակերպուած են ի պատիւ մեր նախագահին եւ ոչ թէ անջրպետէն հասած այցելուի մը...:

Թուանշաններու հետ խաղալու այս մանկական հրճուանքը այրած սրտի մը խիթարութիւն մըն է: Այրած սրտի մը խիթարութիւն մըն է նաեւ սա տողերը... «Միայն ինքինք յարգող կազմակերպութիւն մը պիտի խամարձակէր հեռաւոր Ամերիկայի մէջ Հայոց գահին նստած իշխանի տեղ դրուող ՀՀ նախագահին այցելութեան մասին ժխտական արտայայտութիւն հրապարակել. ի պատիւ Հ.Յ.Դ.-ի ԱՄՆ-ու մարմիններուն, անոնք այդպիսի յայտարարութիւններ կատարեցին» («Ասպարէզ», «Թիւե՛ր, թիւեր, ի՛նչ թիւեր», 23 Օգոստոս 1994): Այդ յայտարարութենէն ետք տա՞սը թէ վեց հազար հայորդիները գացին հաւաքին, թող, ի սէր Աստուծոյ մտահոգուին կազմակերպիչները...:

Եւ որքա՛ն միամտութիւն կայ նաեւ սա տողերուն մէջ: «Ինչպէ՞ս կարելի է «սապոթաժ» տեսնել Կեդր. Կոմիտէներու կեցուածքին մէջ, երբ անոնք ոչ մէկ պարագայի ժողովուրդին կոչ կ'ընեն չմասնակցելու ՀՀ նախագահի այցելութեան ձեռնարկներուն, այլ պարզապէս կը բացատրեն՝ Կեդր. Կոմիտէներու չմասնակցելու պատճառները» (նոյն յօդուածէն): Պահ մը մոռնալով այն իրողութիւնը, թէ «ժողովուրդին» կոչ ընելու իրաւունքը տըրուած չէ որեւէ կուսակցութեան, պէտք է հարց տալ, թէ ո՞ր շարքայինը այլեւս կը մասնակցի հաւաքին, երբ իր կոմիտէն... պիտի չմասնակցի: Կուսակցական օրինազանցութիւն պիտի չնկատուէ՞ր շարքայիններու մասնակցութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, տասը հազար թիւը զանցառելի չէ, հակառակ նսեմացման փորձերուն: Ի դէպ յիշեցնենք, թէ Պէյրութի մէջ ՀՀ դեսպանատան բացման առիթով Պուրճ Համուտի մէջ կը ծրագրուէր կազմակերպել ցոյց մը: Տեղի չունեցած ցոյցին պիտի մասնակցէին ... 20.000 հայեր: Ուրեմն կարելի է հաշուել նաեւ չըկայացած ցոյցին մասնակիցներուն թիւը: Իսկ «Քընվենշըն Սենթըր»ի պարագային մարդիկ մէկ առ մէկ հաշուած են ներկաները եւ հասած են ոչ աւելի եւ ոչ պակաս 6000 թիւին: Ես պիտի ըսէի 6001: Հաշուողը մոռցած է ինքզինք հաշուել...:

ՅԱԿՈԲ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

«Նոր Օր», Օգոստոս 31

ԳԻՏԱՀԱՒԱՔ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ «ԲԱԶՄԱՎԷՊ»Ի 150-ԱՄԵԱԿԻՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 14-17, 1994

ՎԵՆԵՏԻԿ - ԻՏԱԼԻԱ. -- Վենետիկի Մըխիթարեան Միաբանութեան հայագիտական պաշտօնաթերթ՝ «Բազմավէպ»ի հիմնադրութեան եւ հրատարակութեան 150-ամեակին առիթով, «Մխիթարեան Հայկական Կաճառ»ը կազմակերպած է եռօրեայ գիտահաւաք մը, որուն պիտի մասնակցին տասը մասնագէտ անձնաւորութիւններ, ընդհանուր բնանիւթ ունենալով «Բազմավէպը եւ Հայագիտական Մամուլը»:

Բացման գեղարուեստական հանդիսութիւնը տեղի պիտի ունենայ Վենետիկի Տօճերու Պալատի Sala della Cancelleria Inferiore սրահին մէջ (Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14-ին, կէսօրէ ետք ժամը 17ին), հայ եւ օտար հիւրերու, մտաւորական անձնաւորութիւններու, ազգային, եկեղեցական ու մշակութային հասարակութեան մը, մամուլի եւ հեռատեսիլի ներկայացուցիչներու ներկայութեան: Ներկայ պիտի ըլլան նաեւ Հայրենի բարձրաստիճան հիւրեր: Մուտքը ազատ է:

Սեպտեմբեր 15 եւ 16-ին (Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ) գիտահաւաքին օրական հինգ նստաշրջանները (իւրաքանչիւր զեկուցում՝ 30 վայրկեան տեւողութեամբ) տեղի պիտի ունենան Վենետիկի Մխիթարեան գիշերօթիկ վարժարան՝ Մուրատ-Ռափայէլեանի մեծ դահլիճին մէջ, առաւօտեան ժամը 10-էն սկսեալ: Մուտքը ազատ է:

Սեպտեմբեր 17-ին (Շաբաթ) եռօրեայ ծրագրին փակումը պիտի կատարուի Մը. Մխիթարեան Մայրավանք՝ Սուրբ Ղազարի մէջ, կէսօրէ ետք ժամը 4-ին: Տեղի պիտի ունենան երգէոնի մենանուագ, կատարողութեամբ Պերճ Ժամկոչեանի (Պոսթընէն), հայ մամուլի ցուցահանդէս (հայ մամուլի 200ամեակին յիշատակով), ինչպէս նաեւ պատշաճ հիւրասիրութիւն: Մուտքը ազատ է:

Ս.Օ.Ս. ԱՐՄԵՆԻԻ ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիս Ս.Օ.Ս. Արեմնին կը տեղեկացնէ իր յարգելի նուիրատուներուն եւ անոնց որոնց անկ է, թէ իր գործունէութեան վերջ դրած է 31 Մարտ 1994-ին՝ յետ հնգամեայ իր տարած աշխատանքին։ Առ այդ, սորրեւ կը ներկայացնէ իր գործունէութեան ամբողջական զեկուցումը՝ հաշուական գործունէութեանց ամփոփ պատկերով։

Ս.Օ.Ս. Արմենին ծնունդ առած էր Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան ծիրէն ներս՝ Հայաստանի մէջ պատահած ահաւոր երկրաշարժի օրին իսկ։ Անոր կազմութիւնը պաշտօնական հաղորդագրութեամբ մը հրապարակուեցաւ A.F.P. գործակալութեան միջոցաւ, որ կ'ըսուէր.

«Le Comité "S.O.S ARMENIE" s'est constitué à l'initiative et sous la responsabilité des chefs spirituels de la Communauté arménienne de France. Il a pour objet de venir en aide, par tous les moyens appropriés, aux victimes du séisme qui vient d'endeuiller l'Arménie et aux réfugiés contraints de fuir l'Azerbaïdjan. L'extrême gravité de la situation exige le concours de tous. Prière d'adresser vos dons à : Comité S.O.S. Arménie 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris».

Այս նոյն Յանձնախումբն է որ 1988 Փետրուար - Մարտ ամիսներուն, եկեղեցական իշխանաւորներու գլխաւորութեամբ կը կազմակերպէր հաւաքներ՝ Ղարաբաղեան եւ հայ ժողովուրդի իրաւունքներու պաշտպանութեան ի խնդիր։

Ս.Օ.Ս. Արմենին ունեցաւ 43 հազար նուիրատուներ, որոնց ընծայաբերումով գոյացաւ շուրջ 40 (քառասուն) միլիոն ֆրանք, որուն վրայ աւելցաւ շուրջ 7,5 (եօթն ու կէս) միլիոն ֆրանք՝ տոկոսային եկամուտ։

Նուիրատուութիւններու վերոգրեալ գումարը գոյացաւ շնորհիւ անհատ նուիրատուներու, Art S.O.S. Arménie-ի, պետական, քաղաքային, շրջանային ու նահանգային իշխանութիւններու օժանդակութիւններու, յանուն Ս.Օ.Ս. Արմենիի հանգանակուած տարբեր երկիրներէ նպաստներու, զանազան կազմակերպութիւններու, ձեռնարկներու եւ երկու մասնաւոր կտակներու։

Աղէտի առաջին օրերուն «Շտապ Օգնութեան» առաքումը (սննդամթերք, դեղօրայք, հագուստեղէն) Փարիզէն մինչեւ Երեւան՝ կամաւորներու ինքնայօժար մասնակցութեամբ կանոնաւորաբար եւ բծախնդրօրէն իրագործուեցաւ։

Սոյն «զօրաշարժ»ը աւարտեցաւ 1989-ի Մարտ ամսուան կիսուն։ Սննդամթերքի առաքումը շարունակուեցաւ մինչեւ 1992-1993։

Նկատի առած երկրաշարժին հետեւանքով ծագած բազմապիսի կարիքները, ինչպէս նաեւ եկեղեցական եւ Հայաստանի պետական պատասխանատուներու Ղարաբաղ Կոմիտէի թելադրութիւնները, որոշուեցաւ Ս.Օ.Ս. Արմենիի ուշադրութիւնը նախելապէս կեդրոնացնել արդիւնաբերական եւ աշխատանքային ձեռնարկութիւններու վերականգնման գործերու վրայ։

63 ամիսներու գործունէութեամբ, վերյիշեալ գումարները օգտագործուեցան հետեւեալ նպատակներու.

Շինարարութեան բնագաւառէն ներս. -
- «ՍՊԻՏԱԿ»ը յառաջիկայ դպրոցական վերամուտին պիտի օժտուի 120-150 աշակերտ պարփակող՝ բոլոր յարմարութիւնները ունեցող քարաշէն մանկապարտէզով մը։
- «ՍՊԻՏԱԿ»ի կեդրոնը, երկրաշարժէն ետք «խնայուած» չորս քարաշէն հինգյարկանի շէնքերու վերականգնումին ձեռնարկուած է՝ Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամին մասնակցութեամբ, որուն հետեւանքով, մինչեւ յառաջիկայ տարի, բազմաթիւ ընտանիքներ պիտի ունենան իրենց բնակարանը։

Տնտեսութեան այս ժողովուրդին մէկ մասը՝ ցայսօր ապաստան գտած է Ս.Օ.Ս. Արմենիի Պելժիքոյ եւ Փարիզի յանձնախումբերու կողմէ պատրաստուած երկու հաւաքական ժամանակաւոր տնակներու մէջ։ Սոյն տնակները պատրաստուեցան Հայաստանի բանուորական ուժերուն կողմէ։

Առողջապահական կարիքներու յատկացում. -

Այս իրագործումը իր այլազանութեամբ կը պարփակէ բոլոր կարեւոր ազդակները՝ ապահովելով ծննդատունէն սկսեալ՝ բնական աճը մանուկներու եւ չափահասներու։

Այլ իրագործումներու բաժին

Տարբեր նախարարութեանց կողմէ եղած անմիջական ու մասնաւոր պահանջներու։

Զանազան մասնակցութիւններ

Հայաստանի մէջ եւ դուրսը եղող կազմակերպութիւններու կամ միութիւններու յատուկ ծրագիրներու՝ Ս.Օ.Ս. Արմենիի բերած օժանդակութիւնը։

Պաշտօնավարութեան ծախսեր

Կ'ընդգրկեն ընդհանուր ներդրումներ (investissements) 3,5 առ հարիւր աշխատավարձքի յարակից ծախքեր (charges) 1,65 առ հարիւր։

Ս.Օ.Ս. Արեմնին 18 ամիս Երեւանի մէջ ունեցած է իր գրասենեակը՝ ներկայացուցիչով մը, իսկ Փարիզի Առաջնորդարանի իր գրասենեակն ալ ունեցած է քարտուղարուհի պաշտօնեայ մը (ամբողջ օրով՝ մինչեւ 1991, կէս օրով՝ մինչեւ Յուլիս 1993)։

Ս.Օ.Ս. Արմենին գործեց 12 անդամներէ բաղկացած վարչութեամբ մը, բաղկացած հետեւեալ անձնաւորութիւններէ.- Տ. Գիւտ Արք. Նագգաշեան՝ նախագահ, Տ. Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեան՝ փոխ-նախագահ, Պատուելի Ռընէ Լեւոնեան՝ փոխ-նախագահ, ՊՊ. Գրիգոր Փափազեան՝ ընդհ. քարտուղար, Ժորժ Սարեան՝ ատենադպիր, տոքթ. Սերժ Սիմոնեան՝ մինչեւ Ապրիլ 1990, ապա՝ Յակոբ Կէվրէկեան՝ գանձապահ, Ռոպէր Տավուտեան՝ Բ. գանձապահ, տոքթ. Գեղամ Պօյաճեան՝ Բ. գանձապահ, Յարութիւն Գէորգեան, մէթր Էմիլ Ասլանեան, Ալէն Մարսըրու եւ Կարպիս Ջրբաշեան։

Այժմ Ս.Օ.Ս. Արմենին վերջ տուած է իր գործունէութեան՝ հնգամեակ մը բոլորելով, ապահովելով միաժամանակ իր գործունէութեան շարունակութիւնը։ Որոշ ծրագիրներ, որոնք իրագործման ընթացքի մէջ են, Հայաստանի պետական իշխանութիւններու հետ կնքուած համաձայնագրով, իրենց լրումին հասցնելու համար, փոխանցուած են, ըստ մասնագիտութեան, Հայկական Միջ-մասնագիտական Խմբաւորման G.I.A.-ին եւ Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան, որոնց հետ արդէն Ս.Օ.Ս. Արմենին իր ծրագիրներու մշակման ընթացքին խորհրդակցական գործակցութիւն ունեցած էր։

Յաջորդ հանգրուանին համար Ս.Օ.Ս. Արմենի կոչ կ'ընէ ժողովուրդին զօրավիգ կանգնիլ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ-ին։

Այսպէսով, Ս.Օ.Ս. Արմենին իրագործած կը համարի իր առաքելութիւնը եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք քաջալերեցին զինք՝ նիւթապէս, բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս՝ Հայաստանի օգնութեան ի խնդիր կատարած իր աշխատանքներուն մէջ։

Վասն Յանձնախումբի
Նախագահութեան՝

ԳՐԻԳՈՐ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Ընդհանուր Քարտուղար

ՀԱՇՈՒԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՊԱՏԿԵՐ

Մուտք			
Անհատ նուիրատուներէ, յատկացումներէ, մասնակցութիւններէ եւ կտակներէ՝			39·903·267 Ֆր·
Տոկոսներէ			7·607·140 Ֆր·
Ընդհանուր մուտք			47·510·407 Ֆր·
Ծախք			
Շտապ օգնութեան			4·151·313 Ֆր·
Սննդամթերքի			1·106·035 Ֆր·
Ճարտարարուեստական իրագործումներու			
	Վճարուած	Վճարելի	
Մետաղեայ կաղապարներու գործատուն (Արեւիկ)	12·952·017 Ֆր·	170·000 Ֆր·	13·122·017 Ֆր·
Հիւսուածեղէնի գործարան (Կապան)	8·455·290 Ֆր·	80·463 Ֆր·	8·535·753 Ֆր·
Հացագործարան	2·036·991 Ֆր·	200·000 Ֆր·	2·236·991 Ֆր·
Անասուններու սննդեղէնի գործարան (Սպիտակ)	1·391·974 Ֆր·	60·000 Ֆր·	1·451·974 Ֆր·
	24·836·272 Ֆր·	510·463 Ֆր·	25·346·735 Ֆր·
Շինարարական իրագործումներու			
Պատրաստի տնակներու	2·024·848 Ֆր·	0	2·024··848 Ֆր·
Մանկապարտէզ (Նոր Սպիտակ)	817·441 Ֆր·	192·559 Ֆր·	1·010·000 Ֆր·
Շէնքերու վերաշինութեան (Սպիտակ)	220·032 Ֆր·	1·779·968 Ֆր·	2·000·000 Ֆր·
Լրացուցիչ մասերու յատկացում	0	337·685 Ֆր·	337·685 Ֆր·
	3·062·321 Ֆր·	2·310·212 Ֆր·	5·372·533 Ֆր·
G.I.A.-ի փոխանցուած՝ 2·820·675 Ֆր·			
Առողջապահական իրագործումներու			
Կենսաբանութեան մասնագիտացման	149·200 Ֆր·	800 Ֆր·	150·000 Ֆր·
Մարձումի մասնագիտացման	195·423 Ֆր·	4·577 Ֆր·	200·000 Ֆր·
Երեւանի Երեխունի Հիւանդանոցի O.R.L. բաժնին	2·000·000 Ֆր·	0	2·000·000 Ֆր·
Երեւանի Երեխունի Հիւանդանոցի մայրանոցին	1·954·318 Ֆր·	45·682 Ֆր·	2·000·000 Ֆր·
Երեւանի Երեխունի Հիւանդանոցի տարրալուծարանին	1·421·856 Ֆր·	78·144 Ֆր·	1·500·000 Ֆր·
Երեւանի Երեխունի Հիւանդանոցի վիրաբուժական	444·478 Ֆր·	555·522 Ֆր·	1·000·000 Ֆր·
Լրացուցիչ մասերու համար օժանդակութիւն	0	100·000 Ֆր·	100·000 Ֆր·
	6·165·275 Ֆր·	784·725 Ֆր·	6·950·000 Ֆր·
U.M.A.F.-ին փոխանցուած՝ 784·725 Ֆր·			
Այլ իրագործումներու			
Անիւաւոր աթոռներու	262·219 Ֆր·	0	262·219 Ֆր·
Քնանալու պարկեր	135·579 Ֆր·	0	135·579 Ֆր·
Damart մակնիշի տաք զգեստներ	129·313 Ֆր·	0	129·313 Ֆր·
	527·111 Ֆր·	0	527·111 Ֆր·
Զանազան մասնակցութիւններ			
Լենինականի Գեղարուեստից Վարժարանին	176·114 Ֆր·	0	176·114 Ֆր·
Երկիր եւ Մշակոյթ Ընկերակցութեան	50·000 Ֆր·	0	50·000 Ֆր·
Եղէգնուտի տնակներուն (UCFAF-JAF)	200·000 Ֆր·	0	200·000 Ֆր·
Երեւանի Գիտութիւններու Ակադեմիային	115·144 Ֆր·	0	115·144 Ֆր·
Երեւանի Արհեստակցական Վարժարանին (G.I.A.)	300·000 Ֆր·	0	300·000 Ֆր·
Գաղթականներու պատսպարում (Դպրոցաւէր)	50·000 Ֆր·	0	50·000 Ֆր·
Հայաստանի Հանգստեան Տուներու եւ Որբանոցին	90·000 Ֆր·	0	90·000 Ֆր·
Հողագործական պիտոյքներ (Թալին)	330·000 Ֆր·	0	330·000 Ֆր·
Դպրոցներու ջեռուցման՝ 93-94 ձմեռ	500·000 Ֆր·	0	500·000 Ֆր·
Ջրաելեկտրական կեդրոններ	500·000 Ֆր·	0	500·000 Ֆր·
	2·311·258 Ֆր·	0	2·311·258 Ֆր·
Գործունէութեան ծախսեր			
Թոշակներ եւ տուրք (Փարիզ եւ Երեւան)	780·709 Ֆր·	0	780·709 Ֆր·
Ճամբորդութիւններու ու տեղափոխութեան	199·634 Ֆր·	0	199·634 Ֆր·
Նամակատուն եւ հեռաձայն	213·335 Ֆր·	0	213·335 Ֆր
Հրատարակութիւններ եւ արտաքին այլ ծառայութիւններ	418·744 Ֆր·	0	418·744 Ֆր·
Ծանուցման եւ հաշուեփակի ծախքեր	70·000 Ֆր·	0	70·000 Ֆր·
	1·745·422 Ֆր·	0	1·745·422 Ֆր·
			47·510·407 Ֆր·

(Շար. Ա. էջէն)

կարգ մը յայտնութիւններ կը պարունակէ նախագահ Միթերանի ցարդ շուքի մէջ մնացած ժամանակաշրջանէն: Կը պարզուի որ ընկերվարական Միթերան 1935-ին մասնակցած է «Մեթէքներու դէմ ցոյց»ի մը, անդամակցած է ազգ. աջին, Ֆրանսուաի արժանացած (Վիշիի կողմէ որդեգրուած խորհրդանշան), հմայուած է մարաջախտ Փեթէնով (որու հանդիպած է Վիշի) եւ մօտիկ բարեկամն եղած է Վիշիի ոստիկանութեան ընդհ. քարտուղար Ռընէ Պուսքէի: Իր կողմնակիցները կ'ըսեն թէ պատկերը այնքան ալ սեւ չէ, բայց, հարկ եղածին չափ պղտոր է:

ՓԱՐԻԶԻ դատարանը ի վերջոյ իրաւունք տուաւ Օռոռ Տրոսարի, ընդունելով որ իր հայրն է Իվ Մոնթան: Դերասանուհի Աննի Ֆլէօրանժ դատ բացած էր անցեալին Իվ Մոնթանի դէմ, որպէսզի ընդունի իր հայրութիւնը, բայց դատը ուշ բացուած ըլլալով (պայմանաժամը երկու տարի է ծնունդէն ետք) արդիւնք չէր տուած: Իր չափահասութեան Օռոռ կրկին դատի դիմած էր (19 տարեկան է) եւ այժմ շահեցաւ: Իվ Մոնթան որ մեռաւ 1991-ին միշտ մերժած էր արեան բաղդատական քննութիւն մը: Դատը շահելով հանդերձ, Օռոռ իրաւունք չունի Մոնթանի անունը (Լիվի) կրելու, բայց անշուշտ կարեւորը՝ ժառանգական հարցն է:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section de Vienne

Semaine de sensibilisation
et de mobilisation pour la langue arménienne
du samedi 10 Septembre
au samedi 17 Septembre

Programme:

Samedi 10 Septembre à 20h30
à la M.C.A. de Vienne
CONFERENCE - DEBAT
animée par Mme Hélène Merdjanian, membre du Comité exécutif du HOM (association mère regroupant les Croix de Secours de 22 pays), enseignante de la langue arménienne.

A l'issue de la conférence-débat un cocktail sera servi.

Dimanche 11 Septembre à partir de 10h sur les ondes de «Radio Arménie»: 102.6 Lyon ou 106.1 Vienne :
Table-ronde avec différents invités.
Thème : *Le devenir de la langue arménienne.*

Du lundi 12 au samedi 17 Septembre de 14h à 18h à la MCA-Vienne
Exposition portes ouvertes
L'Ecole de la Croix Bleue de Vienne de sa création à nos jours.
Photos, documents, presse. vidéo.

•

Ecole de la Croix Bleue, dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne 9, rue du Cirque, Vienne

Mercredi : 14h à 16h30
— 5 à 7 ans : initiation à l'arménien à travers dessins, jeux éducatifs, travaux manuels...
— 7 à 13 ans : 2 niveaux de cours, langue, histoire, géographie, chants, danses...

Samedi : 14 à 16h30 :
— 5 à 7 ans : initiation à l'arménien à travers dessins, jeux éducatifs, travaux manuels...
— 7 à 13 ans : 2 niveaux de cours, langue, histoire, géographie, chants, danses...

A partir de la 3e, préparation pour les épreuves d'arménien au Bac.
Goûter offert, possibilité de transport si nécessaire.
L'Ecole c'est : 4 enseignants, 2 assistantes, 2 monitrices de danse, 1 surveillant.

Inscriptions tous les après-midi du 12 au 17 Septembre — MCA-Vienne

- ԽԱՉՎԵՐԱՑ -

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 11, Խաչվերաց է: Տօն վերացման Սրբոյ Խաչին:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ *ժամը* 8·45-*ին*,
Պատարագ՝ *ժամը* 10·30-*ին*:
Կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Ժամը 16-*ին Խաչվերացի մեծահանդէս* Թափօր-Անդաստան *կը կատարուի՝ Ռէհանով*:
Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 12: Տօն է խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:
Պատարագ՝ *ժամը* 10-*ին*:
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 11, Տօն է խաչվերացի:
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ եպիսկոպոսական պատարագ կը մատուցուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից
Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս *երգչախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի*:
Ժամերգութիւն՝ *ժամը* 8·45-*ին*,
Պատարագ՝ *ժամը* 10-*ին*:
Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 12, *առաւօտեան ժամը* 11-*ին* *Հոգեհանգիստ կը կատարուի*:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 11, Վերացման Սրբոյ Խաչին Տօնին *առթիւ պատարագ կը մատուցուի Սէն-Ժէռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ*:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ *ժամը* 8·45-*ին*,
Պատարագ՝ *ժամը* 10-*ին*:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝
ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 11-ին, Սէն - Լու Ս. Գէորգ եկեղեցին
ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ-*ի*
մահուան Ե. տարելիցին առթիւ:
Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

RENTRÉE

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
RENTREE SCOLAIRE LE MERCREDI 14 SEPTEMBRE à 9 h 30
8, rue Félix Faure
95880 Enghien-les-Bains
cours de langue, civilisation, danses, chant etc.
tous niveaux de 4 à 77 ans
Renseignements: 34 17 29 26

La section de Paris
Archalouïse TATHEOSSIAN
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
informe
Rentrée scolaire
inscriptions et réunion des parents
Samedi 17 Septembre à 15 h 00
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e
L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac — danse, théâtre, Kung-Fu
nouveau : cours de chant
PARENTS,
Pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.
Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard
Renseignements auprès de :
(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (le soir)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Վրաստանի Մառնէուլի շրջանի (նախկին Պոլնիս) Աղքէօրբիւ գիւղէն Աստուր Վարդանի Օլգինեան կը փնտռէ եղբայրը՝ Մամիկոն Վարդանի Օլգինեանը. ան ծնած է 1905-ին, հայր է երեք զաւակներու - Լեւոն, Աթիբեկ եւ Սօֆիկ-, կնոջ անունը՝ Մարիամիկ: Աստուր եւ Մամիկոն ունեցած են երեք քոյրեր՝ Սալոմ, Շուշանիկ, Հեղնար: Մամիկոն 1941-ին մեկնած է ռազմաճակատ ու չէ վերադարձած: Իր մասին ստացուած լուրերու համաձայն, Ֆրանսա հասած է պատերազմին աւարտին, հոն հաստատուած ու աշխատած:
Տեղեկութիւն ունեցողներէ կը խնդրուի հեռաձայնել 43· 78· 61· 20 *թիւին*:

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ՊՈՒԱ-ԳՈԼՈՄՊ - ԳՈԼՈՄՊ - ԱՆԻԷՌ

Անիէռ, Պուա-Գոլոմպ եւ Գոլոմպի Գառ. նիկ Յովհաննէսեան *միօրեայ դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին՝*
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14,
ժամը ճիշդ 9-ին
119, rue Hoche, Colombes

L'AMBASSADE
DE LA FEDERATION DE RUSSIE
EN FRANCE
et
LA MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
DE MARSEILLE

EXPOSITION DE TABLEAUX

dans
les locaux de la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St.-Bazile, Marseille 1er
Tél. : 91. 50. 15. 09

du 8 au 19 Septembre
(de 14h à 18h sauf mardi et dimanche)

ANATOLIE
&
ANASTASIA
SLEPYCHEV

Le Vendredi 9 Septembre à 19 heures
Vernissage

à la M.A.J.C. —
12-14, rue St.-Bazile, Marseille 1er

en présence
de M. *VICTOR YAROCHENKO*
Ministre Conseiller pour les Affaires Economiques et Commerciales de la Fédération de RUSSIE en France

Sponsorisé par le Groupe Iget International

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT

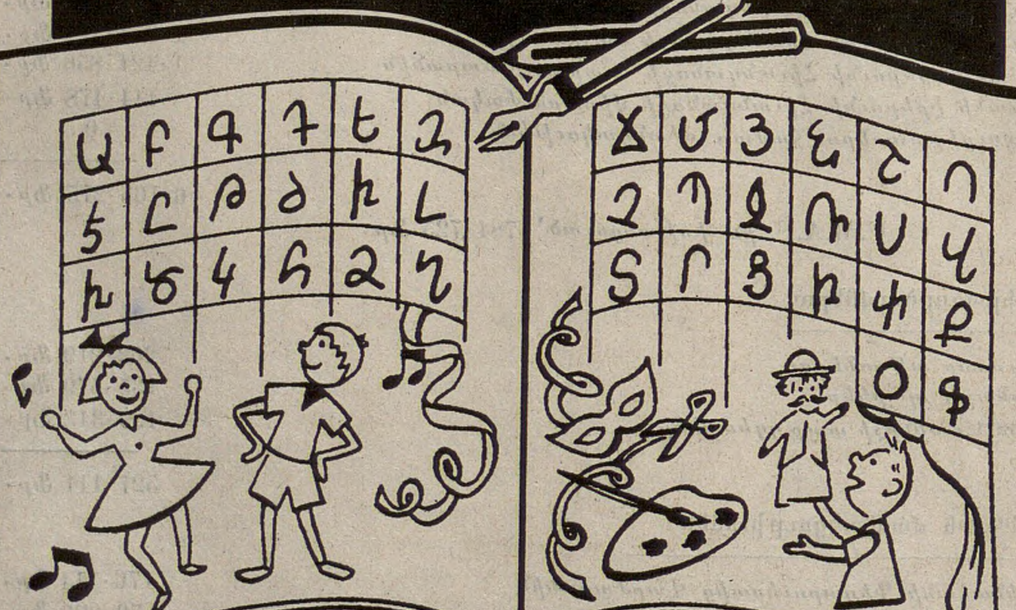

Սիրելի Ծնողք,
ձեզ տեղեկացնելու
հաճոյքն ունինք 94-95 տարեշրջանի
շաբաթը երկու օրուան
մեր վարժարանի վերամուտը՝
Չորեքշաբթի, 7 Սեպտեմբեր 1994-ին:
Ծրագրին մաս կը կազմեն՝
հայերէն լեզու եւ մշակոյթ,
պար ու ձեռային աշխատանք:
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան
Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը՝
ժամը 9.30-էն 16.00:

Chers parents,
nous avons le plaisir
de vous informer de la rentrée
de notre école bi-hebdomadaire
pour l'année scolaire 94-95
à partir du mercredi 7 septembre 1994.
Notre programme sera basé sur:
langue et civilisation arméniennes,
danse et travaux manuels
deux jours par semaine,
les mercredis et les samedis,
de 9h30 à 16h00.

26, RUE TROYON - 92310 SEVRES
POUR TOUS RENSEIGNEMENTS S'ADRESSER AU COLLÈGE
M.MANUEL KEJIJIAN - TEL 45 34 68 28
MME.NADINE TARPINIAN - TÉL 47 50 29 04

JEUNE, AVEC ou SANS le BAC
LES METIERS DE LA VENTE VOUS INTERESSENT
TEBROTZASSERE
ouvre à la RENTREE 1994
une CLASSE de
BTS-Action Commerciale
Formation en alternance,
GRATUITE, REMUNEREE.
CONTRAT de TRAVAIL
en ENTREPRISE.

Si vous êtes intéressé,
Laissez un message au (1).43.81.01.72
ou écrivez pour un premier contact
Tebrotzassere réf. BTS/AC
1, bd du Nord, 93340 Le Raincy

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9
VENDREDI
9 SEPTEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.410 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 70e ANNEE — N° 18.410

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻԹԵՐԱՆ Կ'ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԻ «ՖԻԿԱՌՕ»Ի ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 8, Հինգշաբթի, օրուան լոյս տեսած էր Նախագահ Միթերանի տուած երկար հարցազրոյցը Ֆիկառօ-ի : Լաւ չէ ըսել է, որ չորս ժամերու երկայնքին, յաճախ պտըտելով, Ֆրանց-Օլիվիէ Ժիսպէր, թերթին խմբագրապետը խօսած է նախագահին հետ, որու, անկասկած, կարեւորագոյն հարցազրոյցներէն մէկն է : Շօշափուած են բոլոր նիւթերը, անխտիր : Նախագահը, այս անգամ ալ, չի խուսափիր արտայայտուելէ իր հիւանդութեան մասին. -- «Ամէն ոք տեղեակ է հիւանդութենէս : Կը խորհիմ որ ան հարկ եղածին չափ բարեացակամ կ'ըլլայ թոյլ տալով որ վերջացնեմ պաշտօնավարութեանս ժամանակաշրջանը, թերեւս կը սխալիմ» : Եթէ, կ'ըսէ վստահ չըլլար որ ի վիճակի է իր պաշտօնը կատարելու կը քաշուէր : Նախագահական ընտրութեան մասին, կը խոստովանի որ Պալատիւր եւ Տըլոր նպատակ ունին ներկայանալու գալ տարուան սկիզբը, կը խորհի նոյնիսկ որ նախարարապետը պիտի ստիպուի աւելի կանուխ հրապարակ իջնել : Կ'աւելցնէ թէ շատ կը գնահատէ Ռեմոն Պառը : Տընտեսական զարթումի մասին, կ'ըսէ թէ երբ ան ըլլայ, այլ վիճարկում մը կը բացուի՝ վերաբաշխումը : Աֆէռներու մասին կ'ընդունի որ Ներման օրէնքը սխալ մը եղաւ (Նախորդ՝ ձախ մեծամասնութեան օրով) : Իր հարստութեան մասին կ'ըսէ թէ, արտասահման հաշիւ չունի, բաժնեթուղթ ալ չունի, ի՛նչ որ ունի ձեռք ձգած է Նախագահ ըլլալէն առաջ : Կը ցաւի որ պայմանները արդէլք եղած են որ զգալի կերպով նուազեցնէ ընկերային անարդարութիւնները :1995-էն ետք, պիտի ուզէր որ իրեն համար ըսէին թէ արդար նախագահ մը եղած է, որ իր երկու եօթնամեակները քաղաքացիական եւ ընկերային խաղաղութեան դարուս ամէնէն նշանակալից շրջանը եղած են : Կ'ուզէ ժամանակն ունենալ 5-6 գիրք գրելու, կ'ըսէ, բայց գիրք մը, կ'ըսէ, ժամանակի կը կարօտի եւ այլեւս շատ ժամանակ չունիմ ։

Հարցազրոյցին 2-րդ մասը լոյս կը տեսնէ Սեպտեմբեր 9-ին :

ԹՈՒՐՔԻԱ 10 ՍՊԱՆԵՐ ԿԸ ՂՐԿԷ ԱԲԽԱԶԻԱ

Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութիւնը յայտնած է Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 7-ին, որ 10 Թուրք սպաներ Վրաստան պիտի մեկնին, Աբխազիոյ սահմանին վրայ միանալու համար միջազգային դէտերու խումբին : Այս խումբը պիտի գործէ ՄԱԿ-ի դրօշին տակ ու կը կոչուի «ԻՒՆԻՄԻԿ» : Նախարարութեան բանբերը ըսած է որ Անգարա այս ձեւով կ'ընդառաջէ հրաւէրի մը որ թէ՛ Վրացիները, թէ՛ Աբխազները այս ուղղութեամբ ղրկած են : Անցեալ Ուրբաթ, Ժընեւի մէջ, Վրացիները եւ Աբխազները բանակցութեանց նոր շրջան մը աւարտեցին որ, այս անդամ երեք օր տեւած է : Ոչ մէկ լուր՝ արդիւնքներուն մասին ։

Յունիս ամիսէն ի վեր 1500 ռուս զինուորներ կան Աբխազիոյ եւ Վրաստանի սահմանը : Ասոնց է որ պիտի միանան Թուրք սպաները, ինչպէս նաեւ այլ երկիրներու դէտեր, ՄԱԿ-ի որոշումներուն համաձայն :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՊԵԼԺԻԱ ՄՐՑՈՒՄԸ

ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ՈՐ ՍՏՈՒԵՐԵՑ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Պելժիոյ մայրաքաղաքին Անտէրլէխթ արուարձանը Սեպտեմբեր 7-ի երեկոյեան հսկայական մագնիսի մը վերածուած էր Հայութեան լայն զանգուածներու համար : Այդ վայրին մարզադաշտին մէջ տեղի պիտի ունենար Հայաստանի ֆութպոլի ազգային խումբին Եւրոպայի ախոյենութեան առաջին մրցումը, Պելժիոյ դէմ : Այդ մագնիսը մեծ ձգողութեամբ իրեն կը քաշէր հազարաւորներու միտքերը, յաջողութեան մաղթանքները, սրտատրոփ սպասումները. բայց յատկապէս կեդր. Եւրոպայի երկիրներէն -Ֆրանսա, Գերմանիա, Հոլանտա, Իտալիա-, շուրջ չորս հազար հոգինոց բազմութիւն մը հոն կը դիմէր յաճախ եռագոյններով զարդարուած հանրակառքերով, կամ անձնական ինքնաշարժերով : Ան որ չէր կրցած դրօշակ մը ճարել, կարմիր, կապոյտ ու նարնջագոյն կտորներ իրար կարելով, փակցնելով շինած էր զայն. կամ պարզապէս, այդ երեք գոյներով կերպասներէն քանի մը մեթրնոց կտորներ ամրացուցած էր կառքին ետեւի ապակիին, անցնողին եւ դարձողին ուշադրութիւնը գրաւելով :

Մրցումին սկիզբէն բաւական առաջ հազարաւոր Հայերու հոսքը լեցուցած էր մարզադաշտին իրենց յատկացուած բաժինը, ամէն չափի եռագոյններով, ճըշակներով, զուռնա-տհոլով խանդավառութեան դժուար կրկնելի պատկեր մը ստեղծելով : Հոն կարելի էր տեսնել գաւազանին յենած՝ դանդաղօրէն յառաջացող ծերունիներ, եռագոյն շապիկներով, գլխարկներով պատանիներ, երիտասարդ-երիտասարդուհիներ ու նոյնիսկ մեծ թիւով մանուկներ : Անոնց մէջ զարմանալի չէր հանդիպիլ փարիզահայ կազմակերպութեան մը ընդհանրապէս ժըլատ ժպիտով նախագահին որ հսկայ եռագոյն մը բարձրացուցած, ստուար խումբ մը կ'առաջնորդէր դէպի մարզադաշտ, «Հայաստա՛ն, Հայաստա՛ն» գոչելով : Ազգային խումբին միջազգային բնոյթի այս առաջին հանդիպումը, այդ գունաւոր, կենսունակ բազմութեան համար կարծէք շօշափելի բանի մը վերածած էր Հայաստանի անկախութիւնը ու բոլորը եկած էին իրենցմէ ակնկալուածը ընելու անոր ամրապնդման այդ գիշերուան պատահին համար : Ու ջախջախիչ մեծամասնութեամբ բանուոր, համեստ դասակարգի այդ Հայերը, մրցումին աւարտի սուլոցէն ետքն ալ շարունակեցին օդը թընդացնել «Հայաստա՛ն» գոչիւններով, հաւանաբար զարմանքէ զարմանք առաջնորդելով ներկայ պելժիացի մարզասէրներն ու բոլոր միւսները որոնք հեռատեսիլէն հետեւեցան մրցումին : Ի՞նչ էր այդ զօրութիւնը որ զանազան երկիրներու բնակիչ դարձած այդ մարդիկը երկու ժամուան համար խմբած էր հոն, երբ ֆութպոլի միջազգային հրապարակին վրայ Հայաստան ոչ իսկ նկատառելի ներկայութիւն էր : Մարդիկ որոնց ամէն մէկը վերածուած էր մարզիչի, խորհրդականի, իրաւարարի, գնդակին ամէն մէկ սլացքին հետ : Մարդիկ որոնք իրենց քովինին, առջեւինին կը փոխանցէին գոհունակութեան, ցասումի, խանդավառութեան, յուզումի զգացումը ու յաճախակի բան էր տեսնել որ հաղորդակցելու այդ մղումին մէջ Պելժահայը քովի Գերմանահայէն կամ Ֆրանսահայէն հասկնալի ըլլալու համար որպէս հասարակաց լեզու գտնէր ... Թրքերէնը :

Արդէն պոռթկուն խանդավառութեան մթնոլորտին մէջ հնչեցին «Մեր Հայրենիք»ին առաջին նոթերը երբ երկու խումբերը շարուած էին դաշտին մէջտեղը : Այդ նոթերուն անմիջապէս ընկերացաւ հայկական թրիպիւնէն բարձրացող երգն ալ ու ոչ ոքի համար կարեւոր էր որ մէկը առաջին տունի տողերը կը կրկնէր, մինչ ուրիշներ անցած էին Բ. տունին... :

Հայկական խումբը սպիտակ զգեստաւորումով, կուրծքերուն վրայ եռագոյնը զետեղուած, ունէր հետեւեալ կազմը. Արմէն Պետրոսեան, Արթիւր Պետրոսեան, Երուանդ Գրպաշեան, Արամայիս Տոնոյեան, Աշոտ Խաչատրեան, Երուանդ Սուքիասեան, Սարգիս Օհաննէսեան, Սարգիս Յովսէփեան, Արմէն Շախգալդեան, Ռազմիկ Գրիգորեան եւ Համլէթ Մխիթարեան : Խումբին մարզիչն էր Եդուարդ Մարգարով,

Շատ չատերու կողմէ Պելժիոյ տիրակալութեան ակնկալութեան մէջ սկսաւ խաղը, երկու խումբերու յայտնապէս վարանոտ շարժումներով : Այդ մթնոլորտին մէջ, 4-րդ վայրկեանին պելժ խումբը արձանագրեց առաջին կէտը որ տրամադրութեան յայտնի անկում մը պատճառեց Հայաստանի խումբին : Հետեւող վայրկեանները եղան վախի, անձկութեան պահեր, յաջորդական կէտերու հեռանկարով : Սակայն հայկական խումբին հետզհետէ բարելաւուող խաղը աստիճանաբար վանեց վախերը, հակառակ բազմաթիւ լուրջ գրոհներու որոնց թիրախ եղաւ հայկական բերդը :

Երկրորդ կիսախաղին գրեթէ հիմնովին կերպարանափոխուած խումբ մըն էր հայկականը որ շատ աւելի ինքնավստահ խաղ մը ցուցաբերեց, իր կարգին մէկէ աւելի լուրջ վտանգներ ստեղծելով հակառակորդին կիսադաշտին մէջ : Ափսոսալի էր այն պարագան որ Հայաստան վարպետ խաղացողներու տէր ըլլալով հանդերձ, չունէր խմբական խաղի ըմբռնումն ու վարժութիւնը, ինչ որ պատճառ կ'ըլլար անձնական յաջողութիւններու անարդիւնք մնալուն : Այսուհանդերձ, պելժիական խումբը շատ առիթներ ունեցաւ անդրադառնալու որ արդարացի ըլլալէ հեռու էր Հայաստանի խումբին որակին մասին կանխակալ արհամարհանքը որ հաւանաբար պատճառներէն մէկը եղաւ արձանագրուած համեստ արդիւնքին :

Վախերը, անձկութիւնները ա՛լ բոլորովին մէկդի դրած, հայ մարզասէրներու սպասումը կեդրոնացած էր հաւասարութեան կոլի մը վրայ, երբ խաղին աւարտին 13 վայրկեան մնացած, պելժ խաղացողներու լաւ կազմակերպուած մէկ գրոհը գետին պատրաստեց անոնց Բ. կէտին ու այս արդիւնքով ալ վերջ գտաւ խաղը :

Ուրախութեան, յուզումին, խանդավառութեան պոռթկումներուն, երբեմն պայթող բարկութեան ու դափին, թմբուկին, ճչակներու, գոչիւններու մթնոլորտին մէջ տպաւորիչ էր անդրադառնալ թէ հայ ներկաներու բազմութիւնը պարտութիւնը կ'ողջունէր գրեթէ յաղթանակի մը նման : Ուժերու, պայմաններու շատ անհաւասար բնոյթին գիտակցութեան հետ, այդ երեւոյթին մէջ դեր մը չունէ՞ր արդեօք դարաւոր մեր ընթացքէն կուտակուած փորձը. այն որ շատ յաճախ մեզ մղած էր ձախողութեան կամ պարտութեան թեթեւը ուրախութեամբ փոխարինելու :

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ Պետութեան Ապահովութեան Ատեանին առջեւ վերսկսած է քիւրտ 6 երեսփոխաններու դատավարութիւնը : Կը մեղադրուին որ գործակցած են ՓՔՔ-ին հետ անկախ Քիւրտիստան մը հիմնելու համար, արեւելեան եւ հարաւ-արեւելեան Անատոլուի մէջ :

ԻՐԱՆԻ իսլամական Հանրապետութեան առաջնորդը՝ Ալի Խամէնէյ յայտարարած է որ «Իսրայէլ պէտք է անհետանայ», հրապարակային ունկնդրութեան մը ընթացքին :

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ նախագահական ընտրութիւնը Նոյեմբեր 6-ին յետաձգուած է, Խորհրդարանի քուէարկութեամբ : Նախատեսուած էր Սեպտեմբեր 25-ին, բայց, Պետութեան ղեկավարը՝ Ռախմոնով կ'ուզէր որ յետաձգուի որպէսզի 1992-ի քաղաքացիական պատերազմին (իսլամապաշտ-նորհամայնավար) պատճառով հեռացածները կարենան վերադառնալ :

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՕ 96

ՁՏՈՒՄԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ
ԸՆԴՀ. ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Ա. ԽՈՒՄԲ

Ռումանիա - Ադրբէջան	3 - 0
Սլովաքիա - Ֆրանսա	0 - 0
Իսրայէլ - Լեհաստան	2 - 1

Դասաւորման գլուխն է Ռումանիա 3 կէտով, Ֆրանսա երրորդ է. 6-րդ է Ադրբէջան առանց կէտի :

Բ. ԽՈՒՄԲ

Կիպրոս - Սպանիա	1 - 2
Մակեդոնիա - Դանիա	1 - 1
Պելժիա - Հայաստան	2 - 0

Դասաւորման գլուխն է Պելժիա 3 կէտով, Հայաստան վերջին է (6-րդ) առանց կէտի :

Գ. ԽՈՒՄԲ

Հունգարիա - Թուրքիա	2 - 2
Իսլանտա - Շուէտ	0 - 1

Դասաւորման գլուխն է Շուէտ 3 կէտով :

Դ. ԽՈՒՄԲ

Ուկրանիա - Լիտուանիա	0 - 2
Սլովենիա - Իտալիա	1 - 1

Ե. ԽՈՒՄԲ

Լիւքսանպուրկ - Հոլանտա	0 - 4
Նորվեկիա - Բելառուսիա	1 - 0
Չեխիա - Մալթա	5 - 0

Գլուխն է Չեխիա 3 կէտով :

Զ. ԽՈՒՄԲ

Լատվիա - Իրլանտա	0 - 3
Լիխթընշայն - Աւստրիա	0 - 4
Հիւսիսային Իրլանտա - Փորթուկալ	1 - 2

Գլուխն է Աւստրիա 3 կէտով :

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵԶԱԿԱՆ ԱՐԽԻՒԻ ՄԸ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԸ

Բ.

Վարազդատ Աւագեան կազմած հատորին յառաջաբանին մէջ, Մոսկուայի վերին իշխանութիւններուն յղուած դիմումներէն կատարած քաղուածքները որոշ խմաստով կը համարէ «ժամանակակից ժողովրդական բանահիւսութեան նմոյշներ»: Արդարեւ, այդ դիմումնագիրները չրջանի մտայնութիւնը, տիրող կացութիւնը, բարքերը ցոլացնելէ զատ, յատկանշական են նաեւ չարադրանքով ու լեզուով: Այս տեսանկիւնէն ուշագրաւ առաջին կէտերէն մէկն է անոնց յաճախ անխնամ ոճը, սխալներով լեցուն լեզուն: Հայաստանցի Հայուն գրիչին տակ, զարմանալի ըլլալու չափ չատ են սխալ գործածուած բառերը որոնք մեծ մասով ծիծաղելի նախադասութիւններու ծնունդ կու տան. այսպէս են օրինակ հետեւեալները. — «1977 թ. ունեցել եմ չարժական անասուններ՝ մի կով եւ մի 2 տարեկան երինջ: Բառիս լայն իմաստով այդ անասունները միլիցիայի գլխաւորութեամբ անհետացան»: «Նախ թոյլ տուէք պատմեմ իմ ապագայի մասին»: «Թանկագին ընկ. Բրեժնեւ, աշխարհի բոլոր թերթերն ու ամսագրերը անհագանդում են որ դուք խաղաղութեան աղաւնի էք եւ մանուկների սիրահար»: «1934 թ. ապրիլից աշխատում եմ անասնաբոյժ - տեխնիկ, իսկ հիմա չեն թողնում աշխատեմ. ուզում են գցեն արխիւ»: «Ծագումով բանուորի երեխայ եմ, ոչ ազնուացեղ ընտանիքից»: «Տղաս բնայորտմեն է, ֆիզիքապէս եւ գաղափարապէս զարգացած, գեղեցիկ տեսքով եւ բոլոր յարմարութիւններով»: «Մի խումբ տեռորիստներ ներս խուժեցին իմ բնակարանը եւ ինձ սպանելուց յետոյ յափըշտակեցին իմ 10.700 ռ. գումարը»: «Իմ տղային կալանաւորել են բողոքովին անմեղութեան համար»: «Ահա լրանում է երեք տարի որ ես աւտոլթարի (ինքնաշարժի արկած) պատճառով դարձել եմ Հայրենական պատերազմի Ա. կարգի հաշմանդամ»: «Ուժեղ գրոհի ժամանակ վիրաւորուեցի ձեռքից, դնչից, փորից»: «Ես ծնուել եմ 1919 թ. բայց չեմ ունեցել ծընողներ, որ ինձ ծննդեան վկայական հանեն»: «Ձեր յարգելի ներքին օրգանները ինձ պատասխանել են որ իմ ունեցած հողը լրիւ ջրովի է»: «Արդէն խօթներորդ ամիսն է չեմ ստանում իմ աշխատավարձի 25 տոկոսը: Մնացել եմ որպէս սեւամորթ»:

Երբեմն սխալ գործածուած բառերը չատ ձախորդ դիպուածով, կը ստանան այնպիսի վտանգաւոր բնոյթ որ դիմումնատիրոջ համար սարսափելի հեռանկարներ կրնան պատրաստել, մինչ ան ո՛վ գիտէ ինչ հանգստութեամբ կը սպասէ վերին տնօրինութեան. այս կարգի սխալներու ամէնէն յատկանչականը պէտք է նկատել սա մէկը. Էջմիածինցի նամակագիրը դիմելով Չեռնենկոյին, կ'ըսէ. «Ես Շուշան Մ. եանս այս 35 տարիների ընթացքում բաւական գումար եմ կորցել եւ այդ դրամի ներքոյ կը խնդրեմ ինձ բաւարարել աւտոմեքենայով»:

Իրենց դիմումին անպայման դրական, փափաքելի պատասխան ունենալու մըղումով, բազմաթիւ խնդրարկուներ բանաձեւած են հանճարեղ առաջարկներ. այսպէս է օրինակ, Երեւանէն Վ. Ռ. որ կը գրէ. «Ձեմ կարողանում այնքան աշխատավարձ ստանամ որ մի յարմար բընակարան վարձեմ եւ կնոջս մէջը պահեմ: Հաշմանդամ մարդիկ դժուար են ամուսնանում, բայց իմ բախտն ստացուեց եւ չեմ ուզում որ իմ կինը ինձնից հրաժարուի: Խնդրում եմ բոլոր կոմունիստներին որ խորհ. Միութիւնում 17 միլիոն են կազմում, ամէն մէկը կէս կոպէկ ուղարկի ինձ: Դրանով ես իմ բնակարանի եւ միւս բոլոր հարցերը կը լուծեմ»: Ուրիշ մը աւելի սրտաճմլիկ չեշտ մը գտած է ընդունելի ըլլալու, գրելով. «Տարբեր Հանրապետութիւններում ես ունեմ 10 երեխայ: Այս հասակիս ցանկանում եմ իմ զաւակներից ստանալ ծնողական հաճոյք: Դրա համար խնդրում եմ ինձ յատկացնել աւտոմեքենայ՝ «Վոլգա» մակնիշի»:

Գիտաւոր հետեւեալ երկտողն ալ պէտք է հանճարեղ դիմումնատէրերուն տողերուն քով զետեղել, հակառակ որ խնդրանքի մասը մկրատուած է անկէ: Մասիսցի Հայը կը գրէ. «Աղայեւը մի տասնամեակի ընթացքում մեզանից գողացել է՝ 1 կով, 5 ոչխար, 4 մատղաշ, 1 եզ, 6 խոզ, 7 ոչխար, մի կով՝ յղի վիճակում: Նա այդ մի տասնամեակում կատարել է 3 տասնամեակի գողութեան պլան - առաջադրանք»:

Նախնականութեան ու անկեղծութեան մղումով բանաձեւուած դիմումներուն մէջ քիչ են այնպիսիները որոնք ընթերցողին մտածել կու տան թէ անոնց հեղինակը իսկապէ՞ս նախնական - անկեղծ մէկն է, թէ սուտ - խենթ ձեւացած մը: Այսպէս է Լենինականցի Լ. Վ.ի դիմումը, ուր ըսուած է. «Ահա թէ ինչպիսի լաւ պայմաններ եւ իրաւունքներ է ստեղծել կուսակցութիւնը ժողովրդի համար: Կարդում ես եւ ուրախութիւնից քիչ է մնում արտասուես թէ որքան լաւն են մեր օրէնքները ու ազատութիւնները: Միայն զարմանում ես թէ ինչու արտասահմանից չեն փախչում մեզ մօտ»....:

Կայ վերջապէս, նաեւ աւելի փոքր խումբ մը որուն անկեղծութիւնը սուտ խենթութեան որեւէ կասկած ներշնչելու տուեալ չունի. անոնց պարագային, որմէ զեղչուած է նաեւ մտածումի ու արտայայտութեան նախնականութիւնն ալ, ուշագրութիւն գրաւողը քաղաքացիի յանդուգն կեցուածքն է որ յարգանք կը ներշնչէ ընթերցողին, ինչպէս հետեւեալ երեք օրինակները: «Ընկ. Պոդգոռնի, սովետական օրէնքիցը եւ կանոնադրութիւնիցը ոչ թէ մենակ մենք, այլ ամբողջ աշխարհն է հիացած, բայց դրանց իրագործումից չատերն են զզուած» կը գրէ Ս. Շ.: Աւելի խիզախ գրիչի մը հետքը կը կրեն Երեւանէն Շ.ի տողերը. «Ձեր տիրացուական - կուսակցական քարոզները տէրտէրների քարոզներից տարբերւում են միայն մի բանով. տէրտէրներն ասում էին թէ հնազանդուեցէք կամայականութիւններին, որովհետեւ մահից յետոյ դրախտ կայ, իսկ դուք այդ դրախտը վերացրել էք եւ ասում էք՝ դիմացէք կամայականութիւններին յանուն սոցիալիստական հայրենիքի»:

Անկեղծութեան ու խիզախութեան լաւագոյն օրինակը կը հանդիսանայ Երեւանէն Զաւէն Շահնազարեանի դիմումը. ան կը գրէ. «Ես հանճար չեմ, ոչ էլ զօրավար կամ գաղափարախօս, ակադեմիկոս, բանաստեղծ կամ պատմաբան, չունեմ ոչ մի գաղափարական կամ քաղաքական հակում: Կիսագրագէտ մարդ եմ եւ իմ կեանքի 56 տարիներում ըմբռնել եմ սահմանադրութեան յօդուածներից միայն մէկը որով մարդուն երաշխաւորւում է ազատութիւն, երջանկութիւն, հաւասարութիւն, որտեղ մեծ ու փոքր ղեկավարները, հանճարն ու անճարը, մարդ կոչեցեալ բանուորն ու գիւղացին օգտւում են նոյն իրաւունքներից հաւասարապէս...: Ծերութեանս տարիները որոշել եմ ապրել կապիտալիզմի աշխարհում, որը անարդարութեանը իրաւազրկութեան, ինֆլացիայի, գործազրկութեան, աղքատութեան, մարդու շահագործման դաժան հասարակարգ է: Խնդրում եմ թոյլատրէք հեռանամ խորհ. Միութիւնից»:

Նախնական կամ մշակուած ոճի արդիւնք, երգիծական կամ լուրջ, միամիտ կամ խորամանկ, պարզամիտ կամ հանճարեղ, այս խնդրագիրներուն ամբողջութիւնը ժողովուրդի մը նկարագրին մասին եւս իւրայատուկ տուեալ կը կազմէ, երբ նկատի ունենանք Վարազդատ Աւագեանի յառաջաբանին հետեւեալ ուշագրաւ մտանանչումը. «Երբ հայերէն նամակներում բովանդակուող քննադատութեան, երգիծանքի, սրամտութեան, իւրօրինակ դատողութիւնների մասին խօսել եմ միւս Հանրապետութիւնների ներկայացուցիչների հետ, բոլորն էլ խոստովանել են որ իրենք այդպիսի նամակներ ընդհանրապէս չեն ստանում: Միայն վրացական խումբն էր ասում որ իրենց նամակներում պատահում են նման օրինակներ»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՓՐՈՖ. ՎԱՀԱԳՆ ՏԱՏՐԵԱՆԻ ՆՈՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Այս օրերուն հրապարակ ելաւ հայկական ցեղասպանութեան փաստարկումին նուիրուած նոր մենագրութիւն մը հետեւեալ մակագիրով՝ «Documentation of the Armenian Genocide in German and Austrian Sources»: Գործին հեղինակն է փրոֆ. Վահագն Տատրեան, որ ներկայիս Հէրրի Ֆրանք Կուկկընհայմ գիտահետազօտական հիմնարկին հովանաւորած ցեղասպանական պրպտումի ծրագրի մը վարիչ տնօրէնն է: Այս երկասիրութիւնը ընդարձակ մէկ մասը կը կազմէ հատորի մը, որ հրատարակուեցաւ Ռաթկըրս Համալսարանին կից գործող Թրանզաքսիոն ակադեմական հրատարակչականին կողմէ հետեւեալ մակագիրով՝ «The Widening Circle of Genocide», այսինքն՝ «Ցեղասպանութեան հետզհետէ լայնցող չրջանակը»:

Գիրքը առաջին անգամ ըլլալով հանրութեան մատչելի կը դարձնէ գերմանական եւ աւստրիական պետական արխիւներու համապարփակ վաւերագիրներու գրոյթները, որոնք ուղղակի եւ տարացիօրէն կ'առնչուին Ա. Համաշխարհային պատերազմի ընթացքին Թուրք իթթիհատական վարչակարգին կողմէ իրագործուած ցեղասպանութեան: Թէեւ գերման պատուելի եւ պատմաբան Եոհաննէս Լեփսիուս 1919-ին հրատարակեց նոյնպէս գերմանական արխիւային վաւերագիրներու հաւաքածոյ մը, սակայն, ինչպէս փրոֆ. Տատրեան կը մատնանշէ իր ներածականին մէջ, այդ գործը, հակառակ իր պատկառելի ծաւալին թերի է. նախ անոր համար որ, միայն դեսպանատան փաստաթուղթերը կը պարունակէ եւ կը բացառէ հիւպատոսներու յատուկ թըղթածրարը եւ զուրկ է աւստրիական վաւերագիրներու ընձեռումէն: Թերի է նաեւ կարգ մը այլ տեսակէտներէ: Նախ որ բացի Թուականէ, վաւերագիրները ուրիշ որեւէ ցուցանիշ չունին. կը պակսին ուրեմն արխիւային տուեալները, ինչպէս դասաւորումի, թղթածրարի, հատորի եւ տոմարային արձանագրութեան եզրերը եւ թուագրութիւնները: Աւելի կարեւոր կէտ մըն ալ հետեւեալն է. Լեփսիուս իր ներածականին մէջ կը հաւաստիացնէ, որ բոլոր փաստաթուղթերը հաւատարմօրէն վերարտադրած է. բայց կամ ինք, կամ հրատարակիչը եւ կամ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարութեան պատասխանատուներ գաղտուկ կերպով վաւերագիրներու բովանդակութենէն դուրս ձգած են չարք մը պարբերութիւններ, մերկացումներ եւ տեսակէտներ, որոնց վերարտադրութիւնը Գերմանիոյ վարկին համար վնասակար նկատուած է:

Նախքան խնդրոյ առարկայ փաստարկումներու բացայայտումը, Տատրեան ընդարձակ ներածականով մը բացատրած է վաւերագիրներու ծագման, չարադրութեան, դիւանագիտական ուղիով դրանցումի եւ ատոնց դէպի Պէռլին եւ Վիէննա ուղարկումի պայմանները, չեչտելէ յետոյ թէ այս բոլոր պաշտօնական վաւերաթուղթերը պատերազմի ժամանակ օրը օրին ստուգուած եւ արձանագրուած ոճիրներու յատուկ տեղեկագիրներէ կը բաղկանան եւ թէ անոնք հրապարակուելու դիտաւորութեամբ չէին խմբագրըւած, այլեւ ներքին - նախարարական գործընթացի պայմաններէն կը բխէին, փրոֆ. Տատրեան կ'եզրակացնէ, որ այդ փաստաթուղթերը ամենաչառաչուն ապացոյցներն են հայկական ցեղասպանութեան պատմական իրողութեան: Այս իրողութիւնը ա՛լ աւելի վաւերական կը դառնայ երբ նկատի առնուի, որ թէ՛ Գերմանները եւ թէ Աւստրիացիները Թուրքերու դաշնակիցները եւ զինակիցներն էին եւ իրենց ազգային չահերուն համար բնաւ ալ ձեռնտու չէր, որ Թուրքերու գործած ոճիրները մերկացնէին: Այս իմաստով ան կը յայտարարէ, որ «գոյութիւն ունեցող եւ ցարդ մատչելի եղած բոլոր վաւերագրական դրոյթներու մէջէն գերմանականը՝ իր աղբիւրներով եւ այլ յատկանիշներով ամէնէն ընտիրն է, եւ իր բնոյթովը՝ ամէնէն անխոցելին» (էջ 77):

Վաւերագիրներու հեղինակները մեծ մասամբ Անատոլուի զանազան չրջաններու մէջ հիւպատոսական ծառայութեան լծուած պաշտօնեաներ են, ինչպէս Էրզրում, Տրապիզոն, Ատանա, Իզմիր, Ուրֆա, Հալէպ, Ատրիանապոլիս. յետոյ կան չարք մը գերման եւ աւստրիացի դեսպաններու առանձին տեղեկագիրները, Պոլիսէն: Ասոնցմէ զատ կան Թրքական բանակին մէջ իբրեւ զինակից ծառայած գերման եւ աւստրիացի բարձրաստիճան զինուորականներու, ներառեալ երկու մարաջախտներու, երկու ծովակալներու եւ հինգ զօրավարներու յայտարարութիւնները. փրոֆ. Տատրեան օգտուած է նաեւ ամենաբարձր հրամանատարական աստիճանի հասած երկու գերման սպարապետներ՝ մառ. Հինտէնպուրկի եւ զօր. Լուտէնտորֆի տպագրուած յուշերէն: Այս բոլոր անհատներու անուններուն ցանկը, իրենց տիտղոսներով, աստիճաններով, ծառայութեանց վայրի, դիրքի եւ տեւողութեան մանրամասնութիւններով, տեղադրուած են մենագրութեան առաջին բաժնին մէջ:

Ինչ որ յոյժ ակնբախ է, գերման եւ աւստրիացի այս բոլոր դիւանագէտներու, հիւպատոսներու, սպաներու եւ կարգ մը լրագրողներու տեղեկագիրներուն եւ հաստատումներուն մէջ յաճախակի եւ գրեթէ միօրինակօրէն գործածուած գերմաներէն բառերն են, ինչպէս Ausrottung, Exterminierung, Vernichtung, Austilgung, որոնք հայերէն լեզուով հասարակ յայտարարի վերածուելով կը նշանակեն մէկ բան, այսինքն՝ Բնաջնջում: Որով, հոս անդնահատելի մերկացում մըն է, որ կ'յայտ կու գայ եւ ինքզինքը կը պարտադրէ: Այսինքն, Թուրքիոյ դաշնակից պատասխանատու հեղինակութիւններ պաշտօնապէս կը վկայեն որ «տեղահանութիւն» ըսուած գործողութիւնը պիտակի հանգամանք ունէր՝ խաբելու համար ոչ միայն Հայերը այլ նաեւ արտաշխարհ, եւ թէ թաքուն ու միակ նպատակը հայ բնակչութեան բնաջնջումն էր:

Մենագրութիւնը կ'ընդգրկէ հատուածներ 140 ընտրուած փաստաթուղթերէ, որոնցմէ 120-ը կը վերաբերին Թրքահայաստանի նահանգներին: Իսկ մնացեալ 20-ը կը վերաբերին 1918-ի գարնան եւ ամրան Ռուսահայաստան ներխուժած թըրքական բանակի գործած «ցեղասպանական» գործողութիւններուն: Երկու գերման զօրավարներ՝ Քրէսսէնշթայն եւ Լոսսօ, որոնք կայք հաստատած էին Կովկաս 1918 Մարտի Պրէսթ - Լիթովսքի դաշնագրէն յետոյ, ամենախիստ լեզուով խարանած են թուրք զօրավարներու թայլատրած «ցեղասպանական» նոր մեթոտները իրենց իրերայաջորդ տեղեկագիրներուն մէջ, ինչպէս՝ չրջափակում, եւ սովամահ ընելու նպատակաւ կիրարկուած արգելակումներ եւլն.: Երկու զօրավարներն ալ կրկնակիօրէն կը գործածեն «բնաջնջում» բառը, աւելցնելով, որ Թուրքերը հետամուտ են իրենց բնաջնջումի քաղաքականութիւնը փոխադրել Կովկաս, վերջ տալու համար հայ ազգի գոյութեան: Իսկ գերման գնդապետ Բաւարեին, որ Հալէպ փաշայի սպայակոյտի պետն էր, ամենախիստ լեզուով ձաղկած է Թրքական ցեղասպանական մոլուցքը Հայերու դէմ, նոր մանրամասնութիւններ տալով 1918 Սեպտեմբերին Բաքուի մէջ կանխամտածումով գործադրուած Հայերու ջարդի մասին:

Այս մենագրութիւնը նոյն հրատարակչականին կողմէ տպուած է իբրեւ առանձնատիպ:

Անդրադառնալով այս գործին կարեւորութեան, Երուսաղէմի Հիպրիւ Համալսարանէն փրոֆ. Չարնի, որ գրքին խմբագիրն է, իր ներածականին մէջ այս եր-

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ՀԱՐՑԵՐ

Հեղինակ՝ ՊԷՊՕ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Պէյրութ, 1994:

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ֆէրվիւ հանրային գրադարանին սրահին մէջ, Օգոստոս 26-ին դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է հովանաւորութեամբ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ, որու անունով բացման խօսքը արտասանած է Տիկին Օսիկ Մխիթարեան: Յայտագրին իրենց մասնակցութիւնը բերած են Իգապէլ Պայրագտարեան (Կոմիտասեան երգերով), Լարա Ֆստըգճեան (դաշնակ), Դաւիթ Իմաստունեան (ջութակ), Թալին Ֆարրա (դաշնակ) եւ Հրաչ Շէհիրեան (ջութակ): Հասոյթը կը յատկացուէր եկեղեցւոյ շինութեան հիմնադրամին:

կասկածութիւնը կ'որակէ իբրեւ «հզօր փաստարկում մը պետութեան կողմէ կանխամտածուած եւ խնամքով կազմակերպուած ցեղասպանութեան մը, ուր հրէական Ողջակիզումի կանխանշանները նշմարելի են եւ ուր բոլորովին նոր եւ անժխտելի ապացոյցներու շարք մը ի յայտ կու գայ: Անիկա շարունակութիւնն է ուրիշ մենագրութեան մը, ուր այս արի եւ բազմահրմուտ գիտնականը դասաւորած եւ վերլուծած է ստուար թիւով Թրքական վաւերագիրներ, որոնք աղերս ունին հայկական ցեղասպանութեան հետ. այդ գործը հրատարակուեցաւ մեր այս ուսումնասիրութիւններու շարքին վերաբերեալ Բ. հատորին մէջ»: Իսկ Ռաթկըրս համալսարանի դասախօս եւ ցեղասպանութեան հարցի շուրջ հրատարակած իր գործերով ծանօթ մասնագէտ փրոֆ. Հորովից փրոֆ. Տատրեանի գործը ներբողելով, իր ներածականին մէջ անդրադարձած է անոր այս բնագաւառին մէջ նուաճած վաստակին, զայն կոչելով «ռահվիրայ» մը ցեղասպանութեան ուսումնասիրութեան մարզին զարգացման բերած իր նպաստին համար:

Հարկ է յիշել, որ այս նոր լոյս տեսած մենագրութիւնը 25 տարիներու տքնաջան պրպտումներու արգասիքն է. այս ժամանակամիջոցին փրոֆ. Տատրեան 18 անգամ այցելած է Գերմանիոյ մայրաքաղաք՝ Պոննի մէջ գտնուող Արտաքին նախարարութեան արխիւները եւ պեղած ու հաւաքած բազմահարիւր վաւերագիրներ: Աւստրիական արխիւներու պրպտումներուն համար 6 անգամ գացած է Վիէննայի նախարարութիւնը. բաց աստի չորս անգամ այցելած է Գոպլէնցի եւ ապա Ֆրայպուրկ Իմ Պրայսկայուի գերման պատերազմական նախարարութեան արխիւները, իսկ երկու անգամ ալ եղած է Նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ Փոցտամի արխիւները:

Կը սպասուի փրոֆ. Տատրեանի նոյնքան կարեւոր մէկ գործին հրատարակութեան, հաւանաբար մէկ ամիսէն:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՄԱՆՐԷՆԵՐԷՆ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ ՉԿԱՅ

1978-ին Առողջապահութեան համաշխարհային կազմակերպութիւնը կը յայտարարէր թէ ծաղկախտը վերջնապէս յաղթուած էր գիտութենէն ու այսուհետեւ ոչ մէկ մարդկային արարած պիտի մահանար այդ պատուհասին պատճառով: Նոյնքան սարսափելի այլ փորձանքներ, ինչպէս կատաղութիւնն ու ժանտախտը գոյութիւն ունէին միշտ, սակայն մահացու ախտեր ըլլալէ դադրած էին:

Ատոր փոխարէն բժշկութիւնը դէմ յանդիման է հիւծախտի վերադարձի մը, շնորհիւ նախկինէն աւելի տոկուն Քոխի մանրէներու որոնք կ'արհամարհեն բոլոր անթիպիոթիքները: Անոր քով կը տեսնենք վերայայտնութիւնը քոլերային, մալարիային, կեղծմաշկին, զորս կը կարծէինք անհետ կորսուած: Փաստօրէն նոր ժամանակաշրջան մը բացուած էր, շնորհիւ փէնիսիլինին, պատուաստներու, անթիպիոթիքներու եւլն.: 1975-ին համբաւի տէր կենսաբան մը յայտարարած էր թէ վերջին 50 տարուան ընթացքին արեւմտեան աշխարհը գործնապէս ջնջած էր վարակիչ հիւանդութիւններու պատճառած մահերու հաւանականութիւնը: «Սըխալեր ենք» կ'ըսեն ներկայի գիտնականները որոնք այլեւս վստահ են որ այդ հիւանդութիւնները միշտ պիտի յաջողին վրիպիլ գիտութեան հակակշիռէն: Լաւագոյն ճարը անոնց հետ համակեցութեան միջին եզր մը գտնելն է: Մարդուն ճակատագիրէն անբաժան են այդ աղտոտ մանրիկ արարածները: Բժշկութեան միջազգային թերթին տուեալներով, 1986 - 1992 շրջանին ամերիկեան հիւանդանոցներու մէջ դիտուած է որ ամէնէն զօրաւոր անթիպիոթիքներուն տոկացող մանրէներու համեմատութիւնը 8%-էն բարձրացած է 40%-ի: Նոյն դիտարկումը կատարուած է նաեւ Ֆրանսական շրջանակներու մէջ: Յաւելեալ, յայտնաբերուած է որ մանրէները խաչաձեւ բազմացումով կը փոխանակեն իրենց լաւագոյն ծիները. ատոր հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ ամէնէն տկարները միւսներուն դիմադրականութեամբ կ'օժտուին: Թէ այս աւետումը ի՛նչ սկզբունքով կ'ըլլայ, տակաւին ծանօթ չէ:

Այս երեւոյթը կ'առաջնորդէ «բնապահական համակառոյց» հասկացութեան: Անոր համաձայն, կենդրանի աշխարհին մէջ մարդ արարածը ընդհանուր խճանկարին մէկ մասնիկն է: Հոն կատարելի որեւէ փոփոխութիւն անմիջապէս կը խանգարէ հաւասարակշռութիւնը: Տարբեր կ'անհետանան, մինչ ուրիշներ որոնք թերեւս միլիոնաւոր տարիէ ի վեր յայտնութեան իրենց ժամուն կը սպասէին, յանկարծ երեւան կու գան: Մանրէները ակամայ ահաբեկիչներ են որոնք մեզի կը յիշեցնեն թէ պէտք չէ խախտել մոլորակին կարգ-կանոնը կամ ընկերա-տնտեսական պայմանները: Կարելի չէ ամբողջ բնակչութիւններ օգտաւոր տեղափոխել, կլիման փոփոխութեան ենթարկել, հողն ու մթնոլորտը ապականել, առանց թիրախ ըլլալու մանրէներու աննախատեսելի վրէժխնդրութեան ու առանց վճարելու ատոր սարսափելի փրկագինը:

Մարդկային կեանքին ներկայ հոլովոյթն ալ մանրէներու գործունէութեան զօրավիգ ազդակներ ունի: Օրինակ, օդային փոխադրութեան պարագան. Գոլոմպոսի շրջանին Ատլանտեանը կտրելու համար ամիսներ պէտք էր. այդ ժամանակը շատ աւելի երկար էր, քան ծաղկախտի նման հիւանդութեան մը թուխսի շրջանը: Այլ խօսքով՝ հիւանդները կը մահանային տեղ հասնելէ առաջ: Եւ որովհետեւ ծովային օրէնքը կը պարտադրէր որ դիակները անմիջապէս ծով նետուին, մանրէ չէր մնար նաւուն վրայ: Այդ է պատճառը որ ծաղկախտը Գոլոմպոսի ճամբորդութենէն տասնամեակներ ետք հասած է Ամերիկա:

Այսօր արագացած է կեանքի կշռոյթը: Աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը հասնիլ մէկ օրէն պակաս կը տեւէ. ատիկա աւելի կարճ է, քան՝ ծանօթ բոլոր վարակիչ հիւանդութիւններուն թուխսի ժամանակը. յատկապէս սիտային որ մինչեւ 10-15 տարի կրնայ թաքուն ապրիլ մարդկային մարմինին մէջ: Այսօր ճամբորդութիւնները մանրէներէ զերծ ըլլալու երաշխիքը չեն ներկայացներ մարդուն. նոյնիսկ, կը պատահի հակառակը: Մանրէներն այսօր Գոնգորտով կը ճամբորդեն: Բնակչութիւնները զերձայնային արագութեամբ կը միախառնուին, ինչպէս նաեւ վարակիչ մանրէները:

Նոյն ատեն, մարդկային կեանքը երկարած է. արդիւնքը այն կ'ըլլայ որ թուխսի շրջանը տասնամեակներ տեւող հիւանդութիւններ ժամանակ կը գտնեն յայտնուելու եւ ուրիշներն ալ վարակելու:

Բոլոր այս տուեալները շատ մը գիտնականներ կը մղեն ահազանգ հնչեցնելու նոր հիւանդութիւններու եւ հիներու վերայայտնութեան վտանգին առջեւ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ԶՈՒԱՐՃԱՊԱՏՈՒՄՆԵՐ

- Մեր նամակատան աշխատողները կատարեալ խենթեր են:

- Պուպուլ, ինչո՞ւ համար:

- Տասը օր առաջ նամակ մը գրեր եւ նամակատուն «նետեր էի», երէկ նայեցայ, տեսայ, որ ծոցի գրպանիս մէջն է:

***

Պուպուլին կինը ջղայնացած հագուստները կը հաւաքէ, թէ.

- Ես պիտի երթամ մօրս տուն, այլեւս քեզի հետ չեմ ուզեր ապրիլ:

- Ինչո՞ւ, ես քեզի ի՞նչ ըրած ունիմ, որ կ'երթաս:

- Թաղեմ գլուխդ, բան մըն ալ չես ըներ, որ կ'երթամ:

***

Խաչին հիւր կ'երթայ Պուպուլի տունը: Տանտիկինը կ'ըսէ.

- Ես չեմ գիտեր, թէ այս մարդը ինչպէ՞ս պահեմ, որ գոհ ըլլայ:

- Շան նման պահէ, - կ'ըսէ Խաչին:

- Ինչպէ՞ս թէ շան նման:

- Օրական երեք անգամ ճաշ տուր, երբեմն գլուխը շոյէ, երբեմն-երբեմն ալ անկողնին մէջ թող պառկի:

***

- Այդ ինչո՞ւ մէկ ոտքիդ զինուորական կօշիկ հագած ես, միւսին՝ պարզ կօշիկ, շարքին մէջ կանգնած Պուպուլին կը հարցնէ տասնապետը:

Պուպուլը կը նայի ոտքերուն եւ.

- Վա՜յ, ասկէ զոյգ մըն ալ զօրանոցը ունիմ:

***

- Մա՛, Եւան ո՞վ եղած է, - կը հարցնէ Պուպուլի տղան:

- Ինծի պէս անբախտ կնիկ մը: Ամուսինը հագուստ մը նոյնիսկ չէ առած, որպէսզի հագնի ու տունէն դուրս ելլէ:

***

Բաքուի հեռատեսիլէն սփռուած հերթական հաղորդումներէն մէկէն ետք բակին մէջ հաւաքուած դրացիները կը զրուցեն.

- Այդքան ալ սո՞ւտ կ'ըսեն, որ Բաքուի մէջ յատուկ շինարարական վարչութիւն ստեղծած են, որ գան եւ Շուշին վերաշինեն:

- Ինչո՞ւ սուտ: Ահա երկու տարի է, որ այդ վարչութեան մէկ խումբը հոս այդ գործը շատ լաւ ալ կը կատարէ, միայն թէ քովերնին ալ մէկ-երկու հայ զինուոր կայ կանգնած:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ
ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ
(1974, Օգոստոս 20)

ԴԵՐՁԱԿ ՄԸ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Խստօրէն բողոքեց Տիրան այս տրամաբանութեան դէմ եւ երկու դերձակները բարձրացուցին իրենց ձայնը: Վարպետը պնդեց իր ըսածին ճշմարտութեանը վրայ, աւելցնելով թէ Տիրան իր վրայ ծիծաղելու համա՞ր է որ միայն զինքը առաջնորդած էր այդ վտանգաւոր պանդոկը: Ըսէ տեսնեմ, դուն որ ֆրանսերէն կը հասկնաս եւ ըմբռնեցիր թէ ներսը ովքեր կան, չէի՞ր կրնար առնել ու քալել: Չէի՞ր կրնար ըսել - «վարպետս, այս քու մտնելիք սենեակդ չէ»: Ինչո՞ւ վերջն ալ այս դէպքը պատմեցիր բարեկամիդ որ քեզի պէս էշուն մէկն է, Եւ ան ալ պիտի ելլէ իմ վրաս յօդուած պիտի գրէ եղեր... Տագէսին վրայ այդպիսի բան գրե՛լ... Տագէսին վրայ՝ որ մինչեւ այս տարիքը յարգուած է մեծէն ու պզտիկէն, սրբազանէն եւ պատրիարքէն...

Վարպետը կը դողդղար: Թէ՛ աղջիկներուն միջամտութիւնը եւ թէ մանաւանդ Տիրանին հակաճառութիւնը զինքը աւելի կը բարկացնէին եւ ինք խոր յուզումով կը պնդէր թէ գլխարկ ըսուածը մարդուս պատի՛ւն է: Դժբախտութիւն մըն է պատահեցաւ՝ աղէկ. բայց դուք ի՛նչպէս այդ պատիւին վրայ կը խնդաք անվերջ: Ի՛նչպէս կը համարձակիս «Դոնբացէք» ըսել բոզի դրան զարնելով...

Պայուսակները կապուեցան, բայց Տիրան չթողուց որ անոնք մեկնին, որովհետեւ բարկացած էր ինքն ալ եւ չափազանց անարդար կը գտնէր վարպետը: Կ'ըսէր թէ ինք ամբողջ կարելին ըրաւ օգտակար ըլլալու համար եւ երբեք այսպիսի վարձատրութեան մը չէր սպասեր: Այո՛, անախորժ դէպքեր էին պատահածները, բայց ինք յանցանք չունէր անոնց մէջ: Խնդացած էր միայն, ան ալ հակառակ իր կամքին, «անխելք եւ հին գլուխ մարդու խօսքեր են ըսածներդ» ըսաւ վարպետին:

Տագէս աղա որ մեծ դժուարութիւն կը քաշէր իր սիկարէթը վառելու համար, այնքան որ ձեռքը կը դողար, բնաւ չկրցաւ հանդուրժել այս խօսքերուն: Ըսաւ թէ եթէ երբեք մեր միջեւ տարբերութիւն մը կայ, ան ալ գլխին հնութիւնը չէ, այլ միւսոնը: Այսինքն կրթութիւնը, զգացումը ամօթին, գիտակցութիւնը մեղքին, պատշաճութեան: Մէկը որ իր մազն ու մօրուքը ճերմկցուցած էր այդ արժէքներուն մէջ, եւ նոյն արժէքներուն մէջ մեծցուցած էր իր զաւակները, չէր կրնար ապրիլ Փարիզ: «Ֆուէնկ ըսուածը ես նոր պիտի չճանչնամ» ըսաւ. անոնց ինչքան թեթեւսոլիկ, շուշրթ, շողոքորթ եւ մանաւանդ անբարոյ ըլլալը ինք շատոնց գիտէր: Եւ դուք ալ անոնցմէ բնութիւններ առեր էք քանի որ հոս մեծցաք:

Տագէս աղա Փարիզ հասած օրն իսկ այս իրողութեան գիտակցած էր: Հանդիպած էր էշու կտոր հայ կառավարի մը որ առանց նկատի առնելու թէ ետին երիտասարդ աղջիկ մը նստած է իր հօրը հետ, ամենազզուելի երգ մը երգած էր: Եւ դեռ քանիներ իրեն հետ վերաբերուած էին արհամարհանքով կամ կոպտութեամբ: Պանդոկապետը իր երեսն ի վեր կը պոռայ գիշերը լոյս վառած ըլլալուն համար, երբոր ստիպուած էին մլուկին պատճառաւ: Ճաշարանի ծառան կերակուրը իր առջեւ կը նետէ՝ որպէս շունի: Դուք կրնաք այս բոլորին հանդուրժել, բայց ինք, Տագէս, չէր կրնար բնաւ, մանաւանդ որ լեզուի չգոյութեան պատճառաւ պիտի ստիպուէր լռել միշտ ու տանիլ: Ո՛չ, չէր կրնար, քանի որ ինք մարդ էր եւ կը նախընտրէր ապրիլ Պոլիս, հոգ չէ թէ չոր հացով, քան թէ ուրանալ ինքզինքը: Եւ Տագէս աղա այնքան կը կրկնէր «ես մարդ եմ»ը որ յանկարծ բան մը յիշելով իր դրամապանակէն դուրս քաշեց թղթիկ մը եւ ըսաւ չափազանցեալ քծինքով - «ես կը կոչուիմ Տագէս Պալապանեան: Միսիէ՛ս, կը խնդրեմ որ զիս տունս առաջնորդես...»: Մինչ վարպետը կրցածին չափ փոքր կտորներու կը վերածէր թուղթը, Տիրան թեւերը վեր առաւ, ըսաւ թէ անկարող է այս տեսակ մարդ մը հասկնալու, թէ դուն մարդ ես, ես ալ մարդ եմ, բայց հայ ենք, հա՛յ...

Քանի որ փոթորիկը մեղմացնելու իր բոլոր ճիգերը ապարդիւն էին անցած՝ կու լար Ալիս: Ան գիտնալով որ իր հօր բարկութիւնը դէչ է, կը խնդրէր Տիրանէն որ չպատասխանէ բնաւ, բայց Տիրան չէր կրնար: Ան մեծ ջղայնոտութեամբ կը շրջագայէր սենեակին մէջ եւ պահ մը կենալով compteurին առջեւ, զօրաւոր ապտակ մը տուաւ գործիքին եւ ճամբայ հանեց զայն: Իր սուր ձայնով Աստղիկ ըսաւ վարպետին որ պէտք է նախ խաղաղիլ: Իրաւունք ունիս, շատ ճիշդ կը խորհիս, բայց պէտք է նախ խաղաղիլ:

- Ճիշդ չեմ խորհիր, պոռաց Տագէս աղա. ես շա՛տ սխալ կը խորհիմ ... բայց ասկէ պիտի երթանք ըսի՝ եւ պիտի երթանք:

(Շար. 7)

(Շար. Ա. էջէն)

Է. ԽՈՒՄԲ
Վրաստան - Մոլդովա 0 - 1
Կալլէս - Ալպանիա 2 - 0
Գլուխն է Կալլէս, 3 կէտով։

Ը. ԽՈՒՄԲ
Ֆէրօէ կղզիներ - Յունաստան 1 - 5
Ֆինլանտա - Սկովտիա 0 - 2
Գլուխն է Յունաստան 3 կէտով։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE SOIR» (8 Septembre)

LABORIEUX SUCCES DES DIABLES

Պելժիական կարեւոր օրաթերթին Ա. էջի վրայ փռուած այս խորագիրը արդէն իսկ պատիւ կը բերէ Հայաստանի խումբին, երբ չանտեսուի մանաւանդ թէ Պելժիա համբաւ կը վայելէ եւ գլուխն է իր խումբին։ Թերթին թղթակիցը կը գրէ.- «Փոքր խումբեր չեն յաջողիր Պելժիոյ, որ տքնեցաւ Զորեքշաբթի իրիկուն Անտերլէխթ Հայաստանի դիմաց։ Արագ կէտ մը -չորրորդ վայրկեանին- գլխու փառաւոր հարուածով մը կարծել տուաւ որ «ֆառթոն» *մը ձեռք կը ձգուի նման նախորդ օրուան՝ 7 - 0 (պատանիներու մըց ցում)։ Շատ հեռու մնացինք այդ հաշիւէն, կը շարունակէ լրագրողը եւ հանդիսականները նոյնիսկ սուլեցին «կարմիր սատանաները»* (*Պելժիոյ խաղացողներուն անուանումն է*), *երկրորդ կիսախաղին։ Վերջաւորութենէն միայն քառորդ ժամ առաջ է որ կարելի եղաւ «պատապրող» կէտը նշանակել։*

Թղթակիցը կ'ըսէ թէ՝ «Հայերը որոնք երբեք ծիծաղելի չեղան նոյնիսկ տիրապետեցին վերջին վայրկեաններուն, ուր միայն Փրէօտ'հոմի մէկ լաւ խաղը թոյլ չտուաւ իրենց որ պատիւը փրկեն»։

Երկար նկարագրութեան մէջ, լրագրողը չի խնայեր իր հայրենակիցներուն որոնք, կ'ըսէ, անգամ մըեւս «ողբալի միջակութիւն մը ցուցաբերեցին»։ Եւրոպային այս ախոյեանութիւնը, կը գրէ Լը Սուար, *գրեթէ պարապ նստարաններու առջեւ սկսաւ, հազիւ 5000 հոգի միջազգային այս առաջին հանդիպումին համար։ Տեղատարափ անձրեւը որ ժամ մը առաջ ողողած էր Պրիւսէլը եւ մանաւանդ այցելուներուն (իմա՝ Հայաստանի խումբը) շատ համեստ համբաւը կը բացատրեն այն փոքր հետաքրքրութիւնը որ կար։ Խաղին ամբողջ նկարագրութեան մէջ ալ, լրագրողը կը քննադատէ Պելժերը ու գնահատանքով կ'արտայայտուի Աւետիսեանի մասին, 50-րդ վայրկեանին։*

«LA LIBRE BELGIQUE» (8 Septembre)

L'ESSENTIEL
MAIS SANS LA MANIERE

Հոս ալ, լրագրողը կը քննադատէ «կարմիր սատանաները» եւ գնահատանքով կ'արտայայտուի Հայերու մասին որոնք բնաւ չէին յուսալքուած եւ իրենք զիրենք յանդնօրէն պաշտպանեցին իրենց փոքրիկ միջոցներով։ Չրկրորդ կիսախաղի վերջաւորութեան, Հայերը, կը գրէ, «սկսան երթալով հաւատալ իրենց աստղին»։

«FRANCE-SOIR» (7 Septembre)

TOUT UN PEUPLE
DERRIERE L'ARMENIE

Ֆրանս-Սուար *ալ գրեթէ էջ մը կը նուիրէր Զորեքշաբթի օր, հրատարակելով նաեւ խաղացողներու եւ մարզիչին նկարները։*

Թերթին յօդուածը կը վերաբերի Իսփլէ Մուլինոյի Սեպ. 4-ի հանդիպումին։ Կրկին առիթ կը տրուի յիշելու 1915-ի ցեղասպանութիւնը, որմէ վերապրածներու որդիներն ու թոռներն էին մարզադաշտը լեցնողները։ Ամբողջ եւրոպական Սփիւռքը զօրակոչի ենթարկուած է կը գրէ Ժօէլ Տոմէնիկեթթի, հանրականքերով Ֆրանսայէն, Զուիցերիայէն, Լիբանանէն Պելժիա երթալու համար։ «Արդիւնքը կարեւոր չէ, կ'ըսէ Իսփի ԱՍԱ-ի նախագահը՝ Անտրէ Մանիսեան, պիտի սորվին։ Կ'անդրադառնան թէ հսկայ անդունդ մը կայ իրենց եւ մնացեալ Եւրոպային միջեւ։ Ամէն բանի կարիքն ունին և ոչինչ ունին։ Մարզումի ոչ մէկ պատշաճ պայման, ոչ տաք ջուր, ոչ կազ կամ ելեկտրականութիւն։ Յաւելեալ ամօթխածութիւնն ունին այդ մասին չխօսելու։ Հրաշքի պէտք չէ սպասել»։ *Ազգ. խումբը կայացած է Արարատէն, Շիրաքէն, Կոտայքէն եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-էն եւ քանի մը բարեկամական հանդիպումներ ունեցած է (0 - 1 Միացեալ - Նահանգներու հետ եւ յաղթանակ Մալթայի դէմ)։*

Խմբապետը՝ Արամայիս Տոնոյեան կ'ըսէ. - «Ամբողջ հայ ժողովուրդին կը ձօնեմ միջազգային մեր առաջին քայլերը։ Մեր կարելին պիտի ընենք, պաշտպանելու համար մեր բերդը որ 0 - 0 մը ձեռք ձգենք։ Ձեմ վախնար. նոյնիսկ եթէ իրատես եմ»։

Տէր եւ Տիկին Ստեփան Միտարեան,
Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Համէլ,
Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մոստիչեան,
Տէր եւ Տիկին Տիրան Սրապեան
եւ ընտանիքներն ու հարազատները խորին ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ քրոջ՝

ՈՎՍԱՆՆԱ ՄԻՏԱՐԵԱՆ-ի
(Ծնեալ՝ Մոստիչեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 4-ին, 68 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 9, ժամը 15-ին, Արնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցին՝
31-33 rue Saint Just,
95400 Arnouville lès Gonesse

- ԽԱՉՎԵՐԱՑ -

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 11, Խաչվերաց է։ Տօն Վերացման Սրբոյ Խաչին։
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45-*ին*,
Պատարագ՝ ժամը 10.30-*ին*։
Կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Ժամը 16-ին Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան *կը կատարուի՝ Ռէհանով։*
Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 12։ Տօն է խաչի։ Յիշատակ Մեռելոց։
Պատարագ՝ ժամը 10-*ին*։
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 11, Տօն է Խաչվերացի։
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ եպիսկոպոսական պատարագ կը մատուցուի։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից
Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս *երգչախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։*
Ժամերգութիւն՝ ժամը 8.45-*ին*,
Պատարագ՝ ժամը 10-*ին*։
Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 12, *առաւօտեան ժամը* 11-*ին Հոգեհանգիստ կը կատարուի։*

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 11, Վերացման Սրբոյ Խաչին Տօնին *առթիւ պատարագ կը մատուցուի Սէն-Ժէռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ։*
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45-*ին*,
Պատարագ՝ ժամը 10-*ին*։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւը՝
ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՑ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէռոմի «Զ. Շանթ» մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Ժագ Սամուէլեանի, զաւակներուն ու թոռներուն, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Փափազեանի, Այրի Տիկին Ազատուհի Աստուրեանի եւ զաւակներուն, իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, հարսին եւ ազգականին՝

ՈՒԷԺԻՆ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ-ի
մահուան առթիւ։

Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա Խօրտէքեան 200 Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section de Vienne

Semaine de sensibilisation
et de mobilisation pour la langue arménienne
du samedi 10 Septembre
au samedi 17 Septembre

Programme:

Samedi 10 Septembre à 20h30
à la M.C.A. de Vienne
CONFERENCE - DEBAT
animée par Mme Hélène Merdjanian, membre du Comité exécutif du HOM (association mère regroupant les Croix de Secours de 22 pays), enseignante de la langue arménienne.

A l'issue de la conférence-débat un cocktail sera servi.

Dimanche 11 Septembre à partir de 10h sur les ondes de «Radio Arménie»: 102.6 Lyon ou 106.1 Vienne :
Table-ronde avec différents invités.
Thème : *Le devenir de la langue arménienne.*

Du lundi 12 au samedi 17 Septembre
de 14h à 18h à la MCA Vienne
Exposition portes ouvertes
L'Ecole de la Croix Bleue de Vienne de sa création à nos jours.
Photos, documents, presse, vidéo.

•

Ecole de la Croix Bleue, dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne
9, rue du Cirque, Vienne

Mercredi : 14h à 16h30
— 5 à 7 ans : initiation à l'arménien à travers dessins, jeux éducatifs, travaux manuels...
— 7 à 13 ans : 2 niveaux de cours, langue, histoire, géographie, chants, danses...

Samedi : 14 à 16h30 :
— 5 à 7 ans : initiation à l'arménien à travers dessins, jeux éducatifs, travaux manuels...
— 7 à 13 ans : 2 niveaux de cours, langue, histoire, géographie, chants, danses...

A partir de la 3e, préparation pour les épreuves d'arménien au Bac.

Goûter offert, possibilité de transport si nécessaire.

L'Ecole c'est : 4 enseignants, 2 assistantes, 2 monitrices de danse, 1 surveillant.

Inscriptions tous les après-midi du 12 au 17 Septembre — MCA-Vienne

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պետրոս Եղիազարեանի *մահուան առթիւ, փոխան ծաղկի կը նուիրեն...*

Պ. Ռաուլ Գաղանճեան 250 Ֆր. «Յառաջ»ին։

***

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 500 Ֆր. Ս. Խաչ Ընկերակցութեան Սէն-Ժերվէի Սիփան *օդափոխութեան կայանին (ստանալ «Յառաջ»էն)։*

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ՊՈՒԱ-ԳՈԼՈՄՊ - ԳՈԼՈՄՊ - ԱՆԻԷՌ

Անիէռ, Պուա-Գոլոմպ եւ Գոլոմպի Գառնիկ Յովհաննէսեան *միօրեայ դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին՝*
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14,
ժամը ճիշդ 9-ին
119, rue Hoche, Colombes

RENTRÉE

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
RENTREE SCOLAIRE LE MERCREDI 14 SEPTEMBRE à 9h30

8, rue Félix Faure
95880 Enghien-les-Bains
cours de langue, civilisation, danses, chant etc.
tous niveaux de 4 à 77 ans
Renseignements: 34 17 29 26

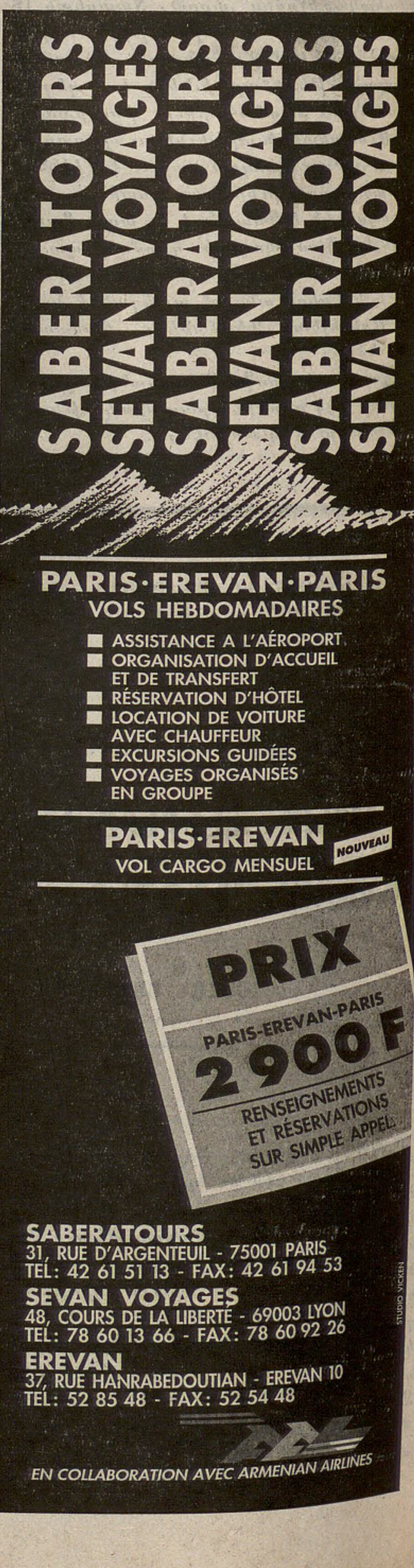

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10
SAMEDI
10 SEPTEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.411 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 70e ANNEE — N° 18.411

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ - ԱԼԻԵՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Հինգշաբթի օր, Սեպտեմբեր 8-ին Մոսկուա գացած էին Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը՝ Լ. Տէր-Պետրոսեան եւ Ռոպէր Քոչարեան, ինչպէս նաեւ Հայտար Ալիեւ։ Նոյն օրը, գլուխ գլխի հանդիպում մը ունեցած են Տէր-Պետրոսեան եւ Ալիեւ ու քննարկած Ղարաբաղի հարցերը, ներառեալ այն մեծ համաձայնագրին վերաբերող։ Ուրբաթ առաւօտ երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ, մանրամասնութիւններ կը պակսէին, նախագահ Տէր-Պետրոսեան նոյն օրը -Սեպտեմբեր 9- կը վերադառնար Մոսկուայէն, ՀԱՊ-ի վեհաժողովին աւարտին։ Հանդիպումը տեղի ունեցած էր Արտաքին Նախարարութեան ընդունելութեան տան մէջ։ Այս կարեւոր իրադարձութեանց մասին այլ մանրամասնութիւններ կ'ունենանք, հաւանաբար, յետագային։

Ֆրանս - Փրէս արձագանգելով Կազիմիրովի կարծիքին, կ'ըսէ թէ պէտք է քաղաքական լայնածաւալ համաձայնութիւն մը յուսալ. Մայիսէն ի վեր հրադադարը գրեթէ ամբողջովին յարգուած է։ Համաձայնագիրը կը նախատեսէ ռուսական մեծամասնութեամբ միջազգային ուժերու տեղաւորում, ինչ որ Ազրպէյճան կը մերժէ, պնդելով որ համաձայնութիւն պէտք է գոյանայ ՍԷ - ԽՍ - ՍԷ - Ը-ի շրջագիծին մէջ։

***

«Ալ Հայաթ» թերթը կ'անդրադառնայ Մոսկուայի այս նոր հանդիպումին ու կը յիշեցնէ որ, իրեն հետ տեսակցութեան մը ընթացքին, քանի մը ամիս առաջ, Հայտար Ալիեւ ըսած էր որ խաղաղութեան համաձայնութիւն մը կ'ակնկալէ Օգոստոսի ընթացքին։ Բայց անգլիական «Ռոյթըր» գործակալութիւնը կը գրէ թէ ըստ ռուսական Արտաքին Նախարարութեան բանբերի մը, թէպէտ երկու կողմերը բարի կամեցողութիւն ցոյց տուած են այս վերջին ժողովին, միջին ճամբայ մը գտնելու համար, - «սակայն նուազագոյնը մէկ աշխատանիստ եւս պէտք է վերջնական ձեւի մէջ դնելու համար համաձայնութիւնը»։ Առ այժմ, անհամաձայնութեան կէտերէն մէկը կը վերաբերի հայկական ուժերը քաշելու ժամկէտին՝ Ղարաբաղի սահմաններէն դուրս գրաւուած հողամասերէն։ «Ռոյթըր» կը գրէ որ վիճաբանութեանց նիւթ եղող համաձայնագրութեան նախօրինակը չի ճշդեր Ղարաբաղի ապագայ օրինավիճակը։

«Ալ Հայաթ»ի թղթակիցը Մոսկուայէն կը գրէ որ հաւանական է որ Տէր-Պետրոսեան եւ Ալիեւ հանդիպումին գլխաւոր կէտերէն մէկը եղած ըլլայ Շուշիի եւ Լաչինի ապագան։ Ըստ իրեն, Ազրպէյճան առաջարկած է որ Լաչինը «մարդասիրական անցք» հռչակուի եւ դրուի միջազգային հսկողութեան տակ եւ արգիլուի մարդասիրական բնոյթ ունեցող ապրանքէ ուրիշ որեւէ ապրանքի անցքը։ Կ'ըսէ նաեւ որ խաղաղարար ուժերու կազմութեան շուրջ ալ վէճ կայ տակաւին։ Ազերիները կը պահանջեն որ Ռուսերէն զատ Թուրքեր ալ մաս կազմեն անոնց։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, Սեպտեմբեր 9-ին, տեղի կ'ունենար ՀԱՊ-ի 12 ղեկավարներու վեհաժողովը։ Նիստին նախօրեակին, կը գրէ Ֆիկառօ-ի թղթակիցը, նոր հեռանկար մը կը գծուի ու կ'արձագանգէ Ստեփան Սիտարեանի յայտարարութեան (ան կ'ըսէ, հեղինակն է տեղեկագրի մը Ռեֆորմա հիմնարկին մասին). -- «Եթէ վարչապետները վաւերացնեն միջպետական տնտեսական կոմիտէի մը ստեղծումը, ՀԱՊ-ը վերջապէս գոյութիւն կ'ունենայ այլ ձեւով քան թուղթի վրայ։ Տեղքայլ կ'ընենք ցորչափ անդամ Պետութիւնները չընդունին իրենց իշխանութեան մէկ մասը տալ գործադիր մարմնի մը»։ Երկու-

(Շար.ը Դ. էջ)

սակ ղեկեղած ու վայրկեանի մը լռութեամբ յարգած զոհերու յիշատակը։

***

ԽԱԲՈՒԱԾ ԱՒԱՆԴԱՏՈՒՆԵՐԸ

Ցափշտակելով հարիւրաւոր աւանդատուներու պատկանող առասպելական գումարներ, ԺՄՁ ընկերութեան ղեկավարները, գլխաւորութեամբ՝ ոմն Զաքոյեանի, փախած են։ Պատահարին մասին քրէական հետապնդումի ձեռնարկուած է որուն արդիւնքին մեծ անհամբերութեամբ կը սպասեն խաբուած աւանդատուները, շատ հաւանօրէն... ի զուր։

***

ՀԱՅԵՒԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 6-ին Խորհրդարանի փոխնախագահ Արտաշէս Թումանեան ընդունած է գերմանացի մասնագէտներ որոնք ընկերային ոլորտի համագործակցութեան հեռանկարով այցելած են Երեւան։ Այս բնագաւառի մասնագէտներու պատրաստութեան եւ միասնական ծրագիրներու մշակումի հարցերը քննուած են նաեւ Պետական նախարար Ռաֆայէլ Բաղոյեանի հետ։

***

ՏՆՏԵՍԱՏՈՒԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ԲԱՑՈՒՄ

Երեւանի մէջ բացումը կատարուած է Միացեալ - Նահանգներու Հայկ. Համագումարի տեղակատուական ուսումնական կեդրոնին։ Մօտ 30 հանրային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները հոն կը սորվին «ամերիկեան ոճով» նուազագոյնէն առաւելագոյն օգուտը ստանալու հմտութիւնը։

***

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստանի բաժնետիրական «Հայաստան» դրամատունը վերակոչուած է «Ա. Համահայկական Դրամատուն»։

***

Սեպտեմբեր 5-ին, Արտաքին նախարար Վահան Փափազեան ընդունած է Ղրիմի ազգութիւններու գործերու պետական Կոմիտէի փոխնախագահ Օլէկ Գաբրիէլեանը. անոնք միասնաբար քննարկած են Ղրիմի մէջ ազգամիջեան յարաբերութիւններու վիճակը եւ տեղւոյն Հայութեան մշակութային կեանքին ու համայնքներու Հայաստանի հետ գործնական կապերուն առնչուող հարցեր։

***

Երեւանի Կինոյի տան մէջ «Փոքրիկ օտարականը» ժապաւէնին ցուցադրութեամբ բացուած է իրանական շարժանկարի փառատօնը։ Մարդահամերգային համալիրին մէջ ալ բացուած է իրանեան ապրանքներու ցուցահանդէսը։

à demain, Zo

Իր վերջին խօսքը եղաւ՝ «à demain», երբ 1989, Սեպտեմբեր 11ի Երկուշաբթին, իրիկնամուտին հրաժեշտ կ'առնէր մեզմէ, խմբագրատունէն դէպի տուն երթալու համար։ Այդ օրը, սովորական չակրատութենէն զատ, ուզեց, ինչպէս միշտ, օգտակար ըլլալ թերթին, պարապ չնստիլ, ու տկսաւ հայաստանեան մամուլէն յօդուած մը ընդօրինակել մեսրոպեան ուղղագրութեան վերածելով։ Չլրացուց։ Պիտի շարունակէր յաջորդ օրը։

Զօհրապին տունն էր «Յառաջ»ի խմբագրատունը։ Ամբողջութեամբ ինքնուս, հայ գիրի սիրահար մըն էր. կարդալ, կարդալ, երբեմն ալ թուղթ մրոտել իր հաւատոյ հանգանակն էր։ Հայերէնը սորված էր Ալֆորվիլ, Ցովհ. Սիմոնեանէն եւ Էլէն Բիւզանդէն։ Անկէ ետք կատարելագործած էր ընթերցումով ու տիրացած վրձին հայերէնի մը որ կրնար նախանձը շարժել շատ մը «դպրոց տեսած»ներու։ Մարդկան թղթակցութիւններով եւ մանաւա՛նդ Շաւարշին քաջալերանքով, յաճախ աշխատակցած էր «Յառաջ»ին որուն կը սիրէր ըսել՝ «Շատ բան կը պարտիմ»։

«Յառաջ»ն ալ իրեն շատ բան կը պարտի։ Նեղ օրերու հասնող էր Զօհրապ, միշտ՝ ներկա՛յ, երբ հարկ էր որեւէ աշխատանքի համար։ Բազմաթիւ Օգոստոսներու օդափոխութեան չէ մեկնած, որպէսզի օգնական խմբագրին բացակայութիւնը նուազ զգալի դարձնէ։ 1974ի գարնան, երբ Շահնուր փոխադրած էր Փարիզ գալ եւ վարանումով ըսած՝ «կառքով կ'ուզեմ գալ», Զօհրապ անմիջապէս պատրաստակամութիւն յայտնած էր հազար քիլոմեթր կտրել ու իր կարմիր Աուտիով բերելու։ Գացած էինք միասին ու երերուն հրաշալի ճամբորդութիւն մը ըրած Սէն - Ռաֆայէլէն Փարիզ։

***

Այդ ճակատագրական Երկուշաբթին, Զօհրապ խմբագրատունէն տուն պիտի չհասնէր։ Ու իր «à demain»ը պիտի շարունակէր արձագանգել մեր ականջներուն մէջ, կարօտով։

Եւ երէկ, ինչպէս այսօր, մենք է որ իրեն կ'ըսենք à demain, Zo։

Ա. Մ.

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

Սեպտեմբեր 7/8

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԷՆ

Վազգէն Ա.ի մահուան առթիւ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի անունով ցաւակցական հեռագիր ղրկած է Ֆ. Միթերան։ Ան մանաւորապէս գրած է որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին Ֆրանսա այցերը տպաւորիչ յիշողութիւններ ձգած են եւ նպաստած «մեր երկու ժողովուրդներուն բացառիկ բարեկամութեան կապերուն պահպանման ու զարգացման»։

***

ՂԱՐԱԲԱՂՑԻՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

19 հազար գաղթածներ վերադարձած են Մարտակերտի գիւղերը եւ քաղաքին շրջանը։ ԼՂՀ-ի իշխանութիւնները կարելի ամէն օժանդակութիւն կը հասցնեն անոնց մեծ մասին յաճախ ամբողջովին քանդուած բնակարանները նորոգելու գործին։

***

ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԸ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ

Աշխատանքի այցով Երեւան գացած է Ռուսաստանի ատոմական ուժանիւթի նախարարութենէն մասնագէտներու խումբ մը. անոնք քննութիւն կատարած են ատոմակայանի աշխատանքներուն մասին։ Իրենց քննութիւններուն տեղեկագրին մէջ անոնք նշած են թէ ատոմակայանի ռէաքթէօրին հետազօտութիւնները աւարտած են ու Սեպտեմբերի ընթացքին կը կատարուի փորձաքննութիւնը։ «Հայաթոմէներկօ»ի վարչութեան պետ Սարգիս Ազատեան յայտնած է թէ թէքնիք ոչ մէկ խոչընդոտ կայ վերագործարկման աշխատանքները շարունակելու համար եւ թէ խնդիրը միայն նիւթականն է։

ՊԱՌՈՆՈՒՀԻ ՔՈՔՍԻ 21-ՐԴ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Պառոնուհի Քոքս Ղարաբաղ կատարած 21-րդ ճամբորդութեան իր խումբին մէջ առած է լրատուներու 20-է աւելի ներկայացուցիչներ Մեծն - Բրիտանիայէն, Զուիցերիայէն եւ Աւստրալիայէն։ Անոնք այցելած են վերաբնակուող գիւղերը, հանդիպումներ ունեցած են ԼՂՀ-ի ղեկավարութեան եւ զինուորականներու հետ։ Երեւանի մէջ զինքը ընդունած է Արտաքին նախարար Վահան Փափազեան։

***

ՇՈՒՇԻՆ Կ'ԱՊՐԻ

Շուշիի մէջ սկսած է գործել պետական տիկնիկային «Պըլը Պուղի» թատրոնը, որուն առաջին ներկայացումը եղած է Յ. Թումանեանի «Ժլատ փայտահատը»։ Թատրոնին ղեկավարն է Ռոպէր Աղաջանեան։

***

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏ

Սեպտեմբեր 6-ին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի նախագահութեամբ Ապահովութեան Խորհուրդի նիստ գումարուած է, քննարկելու համար անձագրերու նոր համակարգի աշխատանքներուն ընթացքը, ինչպէս նաեւ տնտեսութեան եւ արտաքին քաղաքականութեան հարցեր։

***

ՌՈՒՍ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏԸ

Երեւանի ռուս դեսպանը Վլ. Ստուպիշին որուն պաշտօնավարութեան շրջանը աւարտած է, հրաժեշտ կ'առնէ Հայաստանէն։ Ան այցելէ ետք բարձրաստիճան պաշտօնատարները, Սեպտեմբեր 5ին ընդունուած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի կողմէ։ Ապա տեղի ունեցած է հրաժեշտի պաշտօնական ընդունելութիւն։ Յաջորդ օրը ռուս դեսպանը այցելած է Ծիծեռնակաբերդ, ծաղկեպսակ

ՎԱՂԸ

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (196) թիւը ամբողջովին նուիրուած Շահան Շահնուրի, անոր մահուան 20-րդ տարելիցին ի յիշատակ։

Շ. Շահնուրի նուիրուած երեկոյթ — ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ
Շ. Շահնուր — Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ
Նամակ՝ նի — Գ. ԿՈՌՎԱՐԵՆՑ, ԱՆՐԻ ԹՈՄԱ, Շ. ՇԱՀՆՈՒՐ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Ով որ մեր կեանքը կը դիտէ՝ նախընտրաբար լուսանցքէն, կամ խեւադար վագվըլուքէն պահ մը անջատուելու եւ պարզորին նայուածքով իր շուրջը զննելու կարողութիւնը կը ցուցաբերէ, իրաւունք ունի ինքն իրեն հարց տալու մեր գործերու ներկայ ընթացքին կամ ապագայ հեռանկարին մասին: Իսկ հարցումները բանաձեւելու ժամանակ, նաեւ կը ծնին կարելի պատասխաններ, լուծումներ, առաջարկներ, եւայլն:

Իր վերջին յօդուածներէն մէկուն մէջ («Ասպարէզ», ապա՝ «Յառաջ», Յուլիս 8), Վահէ Օշական կը վերադառնայ գինքը մօտէն շահագրգռող խնդրի մը. Հայութիւնը յեղաշրջումի ենթարկելու կարելիութիւնները: «Մեր հաւաքական կեանքի որակը կը փոխուի եթէ յեղաշրջումը կատարուի ոչ թէ միայն գրականութեան մէջ՝ այլ միւս բոլոր կալուածներուն մէջ միեւնոյն ժամանակ: (...) Փոփոխութիւնը համապարփակ պիտի ըլլայ կամ պիտի չըլլայ: (...) Եւ այս ամբողջ քանդումը՝ առանց որեւէ վստահութեան թէ գալիքը աւելի լաւ պիտի ըլլայ: Պարզապէս հնազանդելու համար բնութեան դաժան օրէնքին՝ "Յարմարէ կամ անհետացիր"», կ՚ըսէ Օշական:

Ճիշդ է, շատ ճիշդ, որ ներկայ պահուն բնութեան այս դաժան օրէնքը դամոկլեան սուրի նման կախուած է մեր գլխուն վրայ: 21-րդ դարու սեմին՝ յաճախ 19-րդ դարու կէսերուն յատուկ վարքագիծերու կամ խոհերու ականատես կ՚ըլլանք քիչ մը ամէն կալուածի մէջ: Փոփոխութիւնները գլխապտոյտ պատճառող արագութեամբ տեղի կ՚ունենան մեր շրջապատին մէջ, բայց մինչ մարդիկ արդէն ոտք կը դնեն փաստական իրականութեան (virtual reality) աշխարհը, մենք տակաւին մեր ոտքերը ամրօրէն կառչած կը պահենք երեւակայական իրականութեան հողերուն:

Բայց, ինչպէս վերջերս կը գրէր չեխական Հանրապետութեան Նախագահ եւ ներհուն մտաւորական Վացլաւ Հաւէլ, հարցը արեւմտականացումի համատարած ծաւալումը չէ, այլ՝ զայն մտածուած կերպով խրացնող քաղաքականութեան մը որդեգրումը: Հայութեան պարագային, մեր առջեւ դրուած մարտահրաւէրը Արեւմուտքի արհեստագիտական ու անոր հետ թափանցող մշակութային լիցքերու սարկամիտ որդեգրումը չէ (Հայաստանի մէջ ներկայիս դիտուող մասնակի ընթացք մը), այլ՝ «սեփական» եւ «օտար»ի ներդաշնակ համադրումը:

Արդիականութեան հետ քայլ պահելու միտումներ դիտելի են մեր մէջ. հայկական միջ-ցանց (internet), արհեստավարժորակի պարբերականներ («AIM», «AGBU-News», «Les Nouvelles d'Arménie») հայերէնի ուսուցման տեսերիզ («Հայերէն խօսինք», Վենետիկ), Հայաստանէն մինչեւ Ամերիկա եւ այլուր խլրտող ստեղծագործ մտաւորականներու մանր խմբակներ, եւլն. եւլն.: Որակի պահանջը, կիսկատար լուծումներու մերժումը, սեփական իւղին մէջ տապկուելու գաղափարին անտեսումը, վերջապէս՝ ամէնուրեք հետզհետէ բարձրացող խմորումները (գաղափարախօսական, քաղաքական, գրական, մշակութային-իմացական, ընկերային, եւայլն), տարբեր վաղուան մը յոյսին յայտարար նշաններն են:

Այս բոլորը նորութիւն չէ մեր իրականութեան մէջ: 1966-70-ին, Պէյրութի «Ահեկան» եռամսեայի շուրջ բոլորուած երիտասարդները նոյն տեսակի առաջարկներ եւ ախտաճանաչումներ կը ներկայացնէին: Յեղաշրջումը տեղի չունեցաւ այն ամբողջական ձեւով, որ անհրաժեշտ էր: «Le pouvoir de la tradition»ը, ինչպէս խորագրած էր Գր. Պըլտեան տասնամեակ մը առաջ, ճզմեց «la force de l'innovation»ը, բայց անոր կենարար աւիշէն մաս մը (ոչ-վտանգաւորը, ի հարկէ) առնելէ ետք: Կը նշանակէ, որ երեսուն տարիէ ի վեր նոյն ջաղացքին շուրջ կը դառնանք, նշանաւոր էշին պէս:

Եւ այսօր, դարձեալ, նոյն «միամտութեամբ», տարբեր վաղուան յոյսի մը կը փարինք: Կը փորձենք նշմարել անոր սաղմնային ծիլերը:

Ինչպէ՞ս կը կառուցուի այդ յոյսը: Քանդելով զայն արգելակող կապանքները: Ինչո՞ւ պէտք է քանդել այդ կապանքները: Որովհետեւ, այլապէս, մեզի կը սպառնայ սոսկալի պարապ մը, ուր մտաւոր աշխատանքի տակ ուժը մսխումի կամ հաւանական ցրումի (անդիտակից թէ դիտաւորեալ) կ՚ենթարկուի: Ո՞վ պէտք է կանխէ պարապը: Ան, որ ուղղակի սպառնալիքի տակ կը գտնուի. մտաւորականը:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ մտաւորականին գործը: Իր ապրած ընկերութեան անուղղայ խիղճը ըլլալ: Մեր պարագային՝ հարցադրել, վերլուծել եւ ցոյց տալ ուղիներ:

Հոս է, ահա, որ Վ. Օշականի ընդհանրապէս ճիշդ բանաձեւումները հակասութեան մը սահմաններուն մէջ կը բանտըւին: Ինչպէ՞ս պիտի իրագործուի համապարփակ փոփոխութիւն մը, եթէ ոչ՝ փոփոխութեան մը գիտակցութեամբ: Իսկ ո՞վ պիտի նպաստէ այդ գիտակցութեան ստեղծումին, եթէ ոչ՝ մտաւորականը:

Ահա թէ ինչու, մեր կարծիքով, Վահէ Օշական կը սխալի, երբ կը խորհի, թէ իր յիշած ու չյիշած մտաւորականները անօգուտ կերպով կը զբաղին Հայութեան թերիներու վերլուծումով: Որ մեր հաւատամոլութիւնը, օրինակ, պիտի չճըլմուի հարիւր յօդուածի ծանրութեան տակն իսկ՝ անուրանալի է. բայց որ այդ հարիւր յօդուածները կրնան հող պատրաստել, որպէսզի մարդոց գիտակցութեան մէջ հատուածամոլութիւնը զանցող մտայնութիւն մը գոյանայ՝ առնըւազն կարելիութիւն մըն է: Պայմանաւ, ի հարկէ, որ հեղինակ(ները) ձեւը գտնէ ազդու եւ համոզիչ փաստարկումի, համաձայն՝ 20-րդ դարու վերջի բանապաշտ աշխարհին, եւ չկորսուի զգացական, սրտաճմլիկ, ճառախօսական կաղապարներու ճահճախուտին մէջ:

Եթէ պատմութեան մղիչ ուժի մտայնութիւնն է, մեր հաւաքական կեանքի փոփոխութիւնը պիտի գայ, երբ ամբողջական յեղաշրջումի «դաշինք» մը կնքուի մեր հաւաքականութեան յառաջապահ բաղադրիչներուն միջեւ՝ ներքին եւ արտաքին ազդակներու թելադրած պայմաններէն խթանուած: Խնդիրը, դարձեալ, մէկ է. նորաբար բաղադրիչները հարկ եղած ուժը ունի՞ն իշխանութեան լծակներուն տիրանալու համար:

Այդ ուժը պիտի կուտակուի, ի միջի այլոց, անոր մսխումին նպաստող «սեւ խոռոչ»ներու (black holes) փակումով: Այդ գործին պիտի նպաստէ, նաեւ, մեր մտածող տարրը:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս Այրէս, Օգոստոս 20

Ի ՅՈՒՇ ԶՕՀՐԱՊ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ 5-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

«ՎԱՌ ՊԱՀԵՑԷ՛Ք ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՐ-ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍԻՐԱՀԱՐ ԶՕՀՐԱՊԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ»

Զօհրատ Մուրատեանի այրին՝ Արաքսի Մուրատեան, 1993-ին, որոշ գումար մը նուիրելով կը ստանձնէր Աշտարակի շրջանի Կարբի գիւղի Վահան Թէքէեան միջնակարգ դպրոցի վերանորոգման ծախքերը, իր ամուսնոյն յիշատակին: Այդ առթիւ, դասարաններու մէջ կը զետեղուէին յուշատախտակներ «Արաքսի եւ Զօհրապ Մուրատեանի», ինչպէս նաեւ իրենց ընտանիքին բարեկամներու անուններով: 1993, Սեպտեմբեր 30-ի «Հայաստան» օրաթերթը, այդ առթիւ, հրատարակած է Արաքսի Մուրատեանի ելոյթը, որ լաւագոյնս կը ներկայացնէ Զօհրապը: Ի յուշ, մեր սիրելի Զօհրապին մահուան Ե. տարելիցին, ստորեւ այդ ելոյթը. --

***

Սիրելի հայրենակիցներ,

Անհուն յուզումով երկու խօսք պիտի ըսեմ՝ ձեզի: Այսօր, իմ փոխարէն, հայ գրի, գրականութեան, հայ խօսքի ու արուեստի սիրահար Զօհրապը ներկայ պէտք է ըլլար: Իր յիշատակը վառ պահելու համար է, որ իր եւ իմ տուրքը բերի հայրենի աշխարհի մէկ համեստ անկիւնի կառուցման: Զօհրապ Տարօնի զաւակ էր, Տարօնի դաշտ անդուդական ու պինդ Հայերու երակէն, թէեւ ծնած Իզմիր: Այնքան մեծ էր իր սէրը իր ժողովուրդին ու անոր մշակոյթին նկատմամբ, որ ան, առանց հայկական վարժարան յաճախած ըլլալու, միօրեայ դասընթացքներու ճամբով սիրած ու սորված էր մեր լեզուն, ներթափանցուած մեր գրականութեամբ: Իր մեծագոյն երջանկութիւնն էր, հայերէն գիրքը, հայ արուեստը: Հայաստան իրեն համար մեր ժողովուրդի տաղանդի ու հանճարի բաց ցուցասրահն էր, եւ ամէն անգամ որ կու գայինք, կարծէք ինք կու գար ուխտի, կու գար առաջին անգամ, կու գար կոյս հոգիով...:

Զօհրապի եւ իմ աշխատանքի արդար վաստակը ընծայ կը բերեմ, ինք ալ ինծի հետ, մեր հայրենի երկրին: Հազարաւոր քիլոմեթրերով հեռու այս չքնաղ ու տառապած աշխարհէն, մենք միշտ հոս եղած ենք, տագնապած ենք Հայաստանով, խանդավառուած ենք Հայաստանով, շընչած ենք Գալշոյեանով, Սեւակով, Գոհար Գասպարեանով, Լուսիկ Քոչեանով, բազմաթիւ ուրիշներով: Ուզած ենք, որ մեր տունը ըլլար մանրանկար Հայաստան, այդպէս ալ եղաւ: Բոլոր անոնք, որոնք Հայաստանէն կու գային, վստահ էին, որ Զօհրապ զիրենք գրկաբաց պիտի դիմաւորէր:

Երբեք երբեւս չենք դարձուցած մեր հայրենիքէն: Ինչպէ՞ս կարելի է հարազատին նայիլ անհարազատ նայուածքով: Հայը երբեք օտար եւ օտարական չէ եւ չի կրնար ըլլալ իր հայրենիքին մէջ: Հիմա մանաւանդ որ Հայաստան անկախ է, համազգային ապրումներով, մենք պարտաւոր ենք քանդելու այն բոլոր պատնէշները, հոգեբանական, հեռաւորութեան, քաղաքական եւ այլ, որոնք ստեղծուած են հակառակ մեր կամքին: Հայրենիքի վերակառուցման մեր համեստ մասնակցութիւնը չօշափելի փաստ է, որ մենք մեզ զգացած ենք, մենք մեզ համարած ենք հայրենաբնակ: Այսպէս են Սփիւռքի Հայերը, որովհետեւ մեր սիրտը ամէն օր բաբախած է կարօտի զգացումներով:

Հայաստան պէտք է վերաշինուի իր բոլոր զաւակներուն ձեռքով, որպէսզի հիները եւ նորահաս սերունդը քիչ մը աւելի կառչին հողին, հայրենի գիւղին, ու քաղաքին, եւ պաշտպանուի մեր նախահայրերու ժառանգութիւնը: Մի նախանձիք մեզի. օտար ափերու վրայ միշտ օտար ենք, հակառակ ասպնջական երկիրներու ասպետական ոգիին: Այն երջանկութիւնը զոր դուք ունիք, փոխարինելի չէ ո՛չ Ամերիկայի եւ ո՛չ ալ Եւրոպայի ընծայած պայմաններով: Հոս՝ մե՛ր հողն է, հո՛ս է որ կ՚ապրին նախահայրերը, հո՛ս են մեր արմատները:

Հայաստանի իւրաքանչիւր քարին, ծառին, գիւղին քաղաքին պատասխանատու ենք հաւաքաբար: Եթէ մեր պարտականութիւնը կը կատարենք հայ մանուկին, ուսանողին, դպրոցին կամ մտաւորականին նկատմամբ, կը փափաքինք, որ անոնք պահեն հայրենիքը, պահենք միասնաբար:

Այսօր տօն է: Տօն է հակառակ անոր, որ առանձին եմ ձեր առջեւ, ձեզի հետ: Անդուդական Զօհրապը ինք հոս պէտք է ըլլար, որպէսզի գոհունակութեամբ դիտէր ձեզ, տեսնէր հայ մանուկները, գիտնար, որ ինք ալ կրցած եւ հասկցած ձեւով մասնակցած էր մեր գոյատեւման մե՛ծ պայքարին: Այսօր, եթէ կը լսէ ու կը դիտէ մեզ, վստահ եղէք, որ մեզմէ ամէնէն երջանիկը ինք է: Քիչ ետք երբ աւարտին այս հանդիսութիւնները, երբ վաղը վերսկսի բնականոն կեանքը մեր հայրենիքի դժուար պայմաններուն մէջ, պիտի գիտնաք, որ առանձին չէք, չէք եղած: Զօհրապներ ու Արաքսիներ կու գան ու կ՚երթան... Հայրենիքը պէտք է մնայ կանգուն: Իսկ հայրենիքները կանգուն կը մնան մարդոցմով, անոնց ներկայութեամբ, ճառագայթող տաղանդով, նոր սերունդով: Մեր ջերմ փափաքն է որ այս սեւաչեայ տղաքն ու աղջիկները կառչին այս բուռ մը հողին, իրենց բազկի ուժը, մտքի լոյսը, տաղանդը ի սպաս դնեն դարաւոր հայրենիքի բարգաւաճման:

Եթէ կ՚ուզէք պահել յիշատակը իր ժողովուրդը անհուն սիրով պաշտած Զօհրապի, սիրեցէ՛ք մեր մշակոյթը, գիրն ու գրականութիւնը, արուեստը, լեզուն, տէ՛ր եղէք հայ դպրոցին եւ պատմական ժառանգութեան:

Եւ ինչպէս կ՚ըսէ աշուղը, ՋԱԽՈՐԴ ՕՐԵՐԸ ՁՄՐԱՆ ՆՄԱՆ ԿՈՒ ԳԱՆ ՈՒ Կ՚ԵՐԹԱՆ, ՎՀԱՏԵԼՈՒ ՉԷ, այդպէս պէտք է ըլլել այսօր, քանի որ մենք միասին ենք, միասնական զգացումներով տոգորուած, մենք՝ տէր Հայաստանի եւ Հայաստան՝ տէր մեզի:

Կը խնդրեմ ձեզմէ որ երախտապարտ չզգաք դուք ձեզ ոչ ոքի նկատմամբ: Մենք մեր պարտականութիւնը կը փորձենք ընել, միշտ աւելիին ցանկութեամբ: Դուք ալ պիտի ընէք ձեր պարտականութիւնը արթուն եւ անքուն պահակի՝ այս հողին, լեզուին, մշակոյթին ու ժողովուրդին հանդէպ:

Այն տղոց, որոնք այս դպրոցը պիտի յաճախեն, կը յաճախեն մեր բոլոր դըպրոցները, Սփիւռքի հայ տղոց, որոնք հայկական դպրոց կ՚երթան, անոնց, որոնք օտար վարժարան կը յաճախեն, ըսենք. Ապրէք, Երեխէք, բայց մեզ պէս չապրէք... Անոնք մեզի պէս պիտի չապրին, անոնք պիտի ըլլան անկախ հայրենիքի ազատագրուած քաղաքացիները, Հայաստան աշխարհ եւ Արցախ, հեռուոր Վան ու Վասպուրական, Մուշ ու Տարօն...

Վառ պահեցէ՛ք հայկական գիր - գրականութեան սիրահար Զօհրապի յիշատակը...

Կը համբուրեմ բոլորդ:

ԱՐԱՔՍԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ԶՕՀՐԱՊ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ՝ ՄԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

Վերջին անգամ, Կառ տը Լիոնի քարափին վրայ է որ բաժնուեցանք: Միասին կը վերադառնայինք Նուպար Նիկողոսեանի յուղարկաւորութենէն: Ան առաւ Ալֆորվիլի ուղղութիւնը, եւ ես՝ Մարսէյլի: Ինչպէս յաճախ Փարիզէն մեկնելուս ճանապարհ կը դնէր զիս, կ՚ընկերանար մինչեւ գնացքին մեկնումը: Եւ չորս օր յետոյ, հեռաձայն մը «Յառաջ»էն, գուժելով Զօհրապ Մուրատեանի յանկարծական մահը, «Յառաջ»ի խմբագրատունէն դէպի Ալֆորվիլ ճամբուն վրայ: Ճամբայ մը որ միասին շատ անգամներ ըրած ենք, կառքով կամ հանրակառքով:

Այդ օրը ճշմարիտ բարեկամ մը կորսնցուցինք, անկեղծ, մտերիմ, սիրելի: Մեր միջեւ բարեկամութիւնը լոկ բառ մը չէր, այլ եղբայրական փոխադարձ զգացումներու ուժեղ շղթայ մը: Զօհրապ հաւատարիմ էր իր բարեկամութեան մէջ:

Զօհրապ Մուրատեան իր կեանքը հարազատ հայութեամբ շաղախեց, իր ապրումները հաւատքով ու տեսիլքով զըրպանակեց, իր ճամբան յոյսով, տենչերով եւ իրագործումներով լուսաւորեց:

Տարօնի զաւակ, Տարօնը չէր տեսած, բայց հպարտութեամբ զայն միշտ կը զետեղէր Հայոց պատմութեան լուսեղէն բարձունքին վրայ՝ իր սուրբին լուսապսակով, իր հերոսին դափնեպսակով: Տեւական հայրենաբաղձութիւն մը կար իր մէջ, երբ կը խօսէր Տարօն աշխարհի մասին՝ իր լեռներով, իր վանքերով, իր մտքի ու հոգիի կոթողներով: Կը յիշէր ու կը յիշեցնէր Տարօնի բարքերը, այնպէս ինչպէս ինք եղած ու ապրած ըլլար հողին վրայ: Ծանօթ էր անոր ժողովըր-

գական տխուր եւ ուրախ երգերուն, աշուղական եւ ժողովրդական երգերուն, աղօթքներուն ու գովերգներուն՝

«Սուրբ կարապետ չայիր չիմաՆ,
բոլոր բարձր մէր մէռ դիւաՆ
վաՆքերՆ հեռուէՆ կ՚երեւաՆ
Մշու Սուլթան Սուրբ կարապետ»։

Զօհրապ Մուրատեան դրասէր էր։ բարձր ուսումնարաններ չէր աւարտած։ Իր ուսումնարանը եղած էին Ալֆորվիլի չարաթօրեայ դասընթացքները եւ «Յառաջ»ը։ Սէր ունէր հանդէպ հայ գիրին եւ գիրքին։ Կը կարդար, կը գրէր, կը սորվէր, կը խօսէր, կը փոխանակէր։ Իր մտքի պաշարը ամբարած էր ինքնաշխատութեամբ եւ ինքնազարգացումով։ Կը սիրէր շրջանակ եւ մթնոլորտ ունենալ, տեղծել եւ սրուցել գրականութեան, պատմութեան եւ այլ մշակութային հարցերու շուրջ։

Զօհրապ Մուրատեան մասնակցեցաւ ազգային հաւաքական կեանքին Ալֆորվիլի Հ.Յ.Դ.-եան Պատանեկան Միութենէն Հ.Մ.Ը.Մ.-ի եւ ապա Հայ Մարդականի շարքերը։ Մասնաւոր յատկութիւն եւ տաղանդ ունէր արտասանելու եւ կը փայլէր բեմերուն վրայ։ Այդ շնորհը եւ մանաւանդ ապրումը միշտ պահած էր իր մէջ ու երբեմն ուրախ պահու մը, սեղանի մը շուրջ, դաւաթ մը հայկական կոնեակ ի ձեռին ազատ ընթացք կու տար իր զգացումներուն՝ ճառելով կամ արտասանելով։ Զօհրապ Մուրատեան զգայուն եւ դիւրազգած էր։

Իր կեանքի վերջին տասնամեակներուն քանի ու քանի ճամբորդութիւններ կատարած էր Հայաստան։ Հաստատած էր սերտ կապեր մանաւանդ մտաւորական խաւին հետ։ Ո՞ր գրագէտը Մարօ Մարգարեանէն Ստեփան Ալաջաջեան չեն վայելած Զօհրապին եւ Արաքսիին ջերմ ու սրտբաց հիւրասիրութիւնը։

Զօհրապ Մուրատեան դերազանցօրէն հայրենասէր եւ հայրենապաշտ էր, հոն էր ուր ազգային պարտականութիւնը, ուր ազգային արժանապատուութիւնը կը պահանջէր։ Սակայն տեսակ մը անկատար տենչեր, փափաքներ կային իր մէջ զորս բարեբախտաբար «Յառաջ»ի յատուկ շրջանակին մէջ կը յագեցնէր։

Այսօր Զօհրապներ կը պակսին։ Կը պակսին ոչ միայն որպէս բարեկամներ. այլեւ որպէս մեր գաղութներուն գոյն, դիմագիծ եւ հարազատութիւն մը տուող Հայեր։

...«Եւ քեզ՝ վճիտ գաղափար
Մեռեալներէդ խօսք մը եւս...»
(Սիամանթօ)

Այս քերթուածը թերեւս կը շարունակէ արտասանել անդենականին մէջ եւս, որովհետեւ իր ամբողջ կեանքը եղաւ գաղափար մը, հայութեան գաղափարը։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Անզուգական վարպետին

Մեր ջրտուքը եղար դուն՝ հոգիներուս ծարաւի,
Այնքան ակունքդ էր վճիտ, որ ուզեցինք արբենալ
Բայց մնացինք միշտ անյագ...
Ցնցուեցան հիմնովին մեր հոգիները միշտ բորբ,
Գրիչդ դեռ թաց ուր սիրտդ դրիր,
Կեանքդ քամեցիր,
Կանգ առիր յանկարծ
Ու մենք եղկելի, դարձանք շլմորուն,
Մենք որ դեռ պէտք ունէինք քու աւիւնիդ սրբազան,
Խանդավառող, կենանք տուող,
Մենք որ դեռ պէտք ունէինք առաջնորդող քու կամքիդ,
Ճանանչափայլ քու ջահիդ, դեռ որքան պէտք ունէինք,
Հուր առնելու քու տենդէդ, լոյս առնելու քու լոյսէդ
Եւ հաւատքէդ մոլեռանդ, հզօր, կենսատու,
Դեռ որքա՛ն պէտք ունէինք,
Որ տոգորուած, անվրդով, անցնէինք ճամբէն այս,
Հասնելու հոգիիդ հետ, յաղթանակի գագաթին,
Գաղափարիդ գեղեցիկ։
Հողը ծծեց ջուրերուն տարփանքն որ դեռ կը հնչէ,
Եւ հիմակ թաց կը խոկայ իր երկունքին ապագայ։
(Միսաք Մեծարենց)
Այդ հողը, այդ հողը, վարպետ,
Մեր հոգիներն են բոլոր,
Որ նուիրումով մ՚ամբողջ
Ահա դարձաւ, պատիւ քեզ,
Հող Շաւարշեանց։

ԶՕՀՐԱՊ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

1957 Փետրուար,
(Շ.ի մահուան վաղորդայնին)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՄԻՋԱՆՑՔԸ
Բանաստեղծութիւն

Գ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ
(Յառաջաբան՝ Ա. Ալիքեան)

Պէյրութ, 1994։

Ո՞ՒՐ Կ՚ԵՐԹԱՑ ԾԻՐ ԿԱԹԻՆԸ

Տիեզերքին հեռաւոր մէկ անկիւնէն արտակարգ ուժ մը իր ազդեցութեան ենթարկած է Ծիր Կաթինի համաստեղութիւնը որուն մաս կը կազմէ մեր արեգակնային դրութիւնը։ Տակաւին կարելի չէ եղած ճշդել ուժի այդ աղբիւրը որ կրնայ արտադրուիլ անտանելի հսկայական զանգուածէ մը որ դուրս կը մնայ ներկայի տեսութիւններուն սահմաններէն։

Աստղաբաշխները որոնք անդրադարձած են համաստեղութիւններու շարժումներուն, կը յայտնեն թէ իրենց դիտարկումները լուրջ հարցականներ կը ստեղծեն Տիեզերքին զարգացման բնոյթին մասին կերպաւորուած ըմբռնումներուն մէջ։

Գիտական աշխարհը տարբեր ձեւերով կը հակազդէ նորագոյն այս յայտնաբերման. կան սկեպտիկներ ու անակնկալին առջեւ զարմացողներ։ Կրքոտ վէճեր տեղի կ՚ունենան տիեզերքի կազմութեան տեսութիւններուն մասին. ի՞նչպէս միատարրութեան սկզբնական հանգրուանէն, տիեզերքը հասած է ներկայի ձեւին որ կը յատկանշուի հարիւր միլիոնաւոր լոյսի տարուան ցրուումով մը, որուն ընթացքին գոյացած են համաստեղութիւնները, անոնց խմբաւորումները որոնք իրենց կարգին մաս կը կազմեն մեծագոյն կուտակումներու։

Բոլոր տեսութիւնները կը մեկնին ընդհանուր առմամբ ընդունուած այն սկզբունքէն որ Տիեզերքը 90% համեմատութեամբ բաղկացած է անտեսանելի, անծանօթ նիւթէ մը որ «սեւ նիւթ» կը կոչուի։ Այսուհանդերձ, տեսութիւնը վերաքննութեան մը պահանջքը կը ներկայացնէր։

Համաստեղութիւններու վրայ ազդած անծանօթ ուժին յայտնաբերումը կատարուած է թէ՛ Արիզոնայի, թէ Մերիլէնտի աստղադիտարաններուն մէջ։ Երկու հետազօտողներ ուսումնասիրած են աւելի քան 500 միլիոն լոյսի տարուան շառաւիղով տարածութեան մը մէջ համաստեղութիւններու շարժումը։ Անոնք գտած են թէ Ծիր Կաթինն ու շրջակայ համաստեղութիւններ, Տիեզերքի ընդհանուր ծաւալումին ուղղութենէն տարբեր ուղղութեամբ մը կը տեղափոխուին, անոնք երկվայրկեանը 680 քմ. արագութեամբ կը դիմեն դէպի կոյսի համաստեղութիւնը։

Երկու գիտնականներն ալ ըսած են թէ իրենց անծանօթ է մղիչ ուժին աղբիւրը։ Միայն կը կարծեն թէ ան առնուազն 300 միլիոն լոյսի տարի հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի։ Անոր զանգուածը կ՚ենթադրուի որ առնուազն 100 հազար անգամ աւելի մեծ է, քան՝ Ծիր Կաթինին ամբողջութիւնը որ 100 միլիառ աստղ կը պարփակէ։

«Յեղափոխական ուսումնասիրութիւն մը» կ՚որակուի քաշողական այս նոր ուժին յայտնաբերումը որուն համեմատած, նախապէս բնորոշուած նման երեւոյթներ մանկական խաղալիկ կը թուին։

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
-59-

ՕԴԱԿԱՅԱՆ ԵՒ ՏԱՐՈՍ

Ի՛նչ մեծ յուզումով հասայ Հայաստան,
բաբախուն սրտով, ղեղուն հոգիով,
անհուն կարօտով, ժպտուն երեսով,
մինչ օդանաւը կ՚իջնէր Երեւան։
Ա՛, օդակայան...

Սրբազան Պապէն օրինակ առած՝
«Հայրենի հողը համբուրեմ», - ըսի։
Բայց վերապրելու բնազդէն մղուած՝
դեռ չծռած իսկ՝ միտքս փոխեցի. -
Հրմշտուք մը կար անտեղիտալի։

Ձեմ գիտեր բնաւ, թէ ինչպէ՞ս մտայ
նեղլիկ դռնէ մը՝ սպասման սրահ։
Այդ մտնելն էր ... Ներսը՝ բազմութիւն։
Սփիւռքահայեր, Հայաստանցիներ,
շատ մը օտարներ, այնտեղ թխմուած
արջառի նման, կարծես թակարդուած։
Ո՛չ կարգ, ո՛չ օրէնք։ Դէմքեր՝ խոժոռած։
Միայն՝ սպասում.անվերջ,անհատնում...

Նախ՝ համբերատար համեմատաբար։
Բայց հետզհետէ՝ ինքնաբերաբար
աճող բարկութիւն եւ ջղայնութիւն։
Կքած ծերունի, շուար պատանի,
կին, մարդ, քով-քովի կանգնած են ոտքի
յոգնած, սպառած, ծարաւ, անօթի։
(Կեանքն իսկ կու տային փոխան՝ աթոռի,
բաժակ մը ջուրի, պատառ մը հացի
կամ... գործածելի մէկ զուգարանի)։
Զայրացած անձեր։ Գոռում ու գոչում։
Քեզ կատղեցնող, ճնշող սպասում...

Անդին՝ անխռով պաշտօնէութիւն
փակ դրան ետին։ Վարժութիւնն ունին
այս տեսարանին։ Պատասխան չունին
ջղագրգռուած իրենց դիմողին։
Ձէ՞ որ մէկ-երկու հոգի կը հանեն
դեռ ապրանքները մեր օդանաւէն
ու բուրգի նման զանոնք կը դիզեն
միայն մէ՛կ հատիկ այդ ի՛նչ թանկագին
բաց կառքին վրայ։ Մինչեւ որ վերջին
կապոցը չնչին հոն չզետեղեն,
կառքը չի շարժիր իր եղած տեղէն։
Այստեղ՝ զազրազած մարդի՞կ կը սպասեն
ութ, ինը ժամ։ Է՛, թող համբերեն...

Որո՞ւ հոգն է որ համբերութեան հետ
կը կորչին անհետ՝
ոգեւորութիւն, յուզում եւ ժպիտ
օդակայանին մէջ հայրենիքիդ։
Եւ քու կեցութեան երջանկութիւնը
աւա՛ղ մթագնի, երբ կրկնութիւնը
այդ անտանելի նոյն քաւարանի՝
մեկնումի պահուդ սպասէ քեզի...

Այս կացութիւնը ե՞րբ պիտի փոխուի։
Հաւատացէք որ ո՛չ մէկ կապ ունի
ուժանիւթի հետ եւ կամ հոսանքի։
Հարցը կը լուծուի, եթէ մէ՛կ հոգի
պատասխանատու՝ այսօր իսկ նստի,
բարեփոխութեամբ քիչ մը զբաղի. -
Մէկի տեղ՝ քսա՛ն ճամպրուկ կրողի,
մէկի տեղ՝ տա՛սը փոխադրակառքի,
իսկ ներսը՝ քսա՛ն պարզ նստարանի,
անկիւն մը՝ ծախո՛ւ սուրճի ու ջուրի,
պտուղի հիւթի, պանիր ու հացի
ներմուծումով իսկ շատ բան կը փոխուի։
Այլ եւ մանաւանդ՝ խնդրեմ ա՛ն-պա՛յ-մա՛ն
ներկայանալի, մաքուր զուգարան!!!

Ամօթ չէ՞ միթէ մեր հայրենիքին
վարկին, համբաւին, երբ մարդ առաջին
հոն հասած պահին եւ վերադարձին
երանի կու տայ ամենայետին
անտաղանդ երկրի օդակայանին
մէջ կիրարկուած կարգ ու կանոնին
ու մարդավայել մուտքի սրահին,
այցելուին յարգող ճշդապահութեան
եւ արագաշարժ սպասարկութեան։
Վայրենիներն իսկ այսօր սորված են,
թէ անհրաժեշտ է առաջին պահէն
լաւ տպաւորել, եւ այդ կը սկսի
օդակայան մուտք գործած վայրկեանէն։
Տարոսը մեզի...

ՇՐՋՈՒԿ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

Յ.Գ. -_ Հայաստանեան մամուլէն կը խնդրուի արտատպել։

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ
ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ
(1974, Օգոստոս 20)

ԴԵՐՁԱԿ ՄԸ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Աստղիկ ինքն ալ տարուելով վիճաբանութենէն, ըսաւ թէ վերջապէս պէտք է սրամաբանել քիչ մը եւ մեղքնալ նաեւ իր շուրջիններուն։ Ի՞նչ ըսել է քաշուած գիւղակի մը համար վիրաւորել ամէն ոք եւ մեկնիլ Փարիզէն,երբոր այդքան պարտք ըրեր էք մինչեւ հոս գալու համար։ Տասնէս աղա պարտք բառը ապտակի մը պէս ընդունեցաւ եւ անմիջապէս խոյացաւ իր աղջկանը վրայ։ Բայց իր բարձրացուցած բազուկը միայն օդը կրցաւ ճեղքել որովհետեւ Տիրան նետուած էր իրենց միջեւ։ Մարդը փրփրելով ու հեւալով կը պոռար Ալիսին թէ այս բանը երբեք պիտի չներէր իրեն, երբե՛ք։ Ինք միշտ սեւը ներս՝ եւ ճերմակը դուրս ապրած էր եւ քեզի՛ ալ այդպէս սորվեցուցած էր։ Դուն հիմա ի՛նչ համարձակութեամբ կ՚ելլես օտարներուն կը պատմես որ պարտքով եկանք հոս, պատանդ ձգելով միայն դըրամ գտանքը.. Մոխիրի գոյն եղած էր մարդը որ յանկարծ ձեռքը կուրծքին տարաւ ու կքեցաւ։ Բառերը իրարու խառնուեցան, թափեցան բերնէն ու կքեցաւ։

Անկողնին վրայ պառկեցուցին զինքը եւ Տիրան նախ քիչ մը ջուր տուաւ եւ վերջն ալ շիշին տակ մաս մը օղի գտնելով ան ալ վարպետին բերանը լեցուց։ Աղջիկները մարդուն դաստակները կը շփէին, բայց ան կը պահանջէր որ կորսուին բոլորն ալ եւ զինքը առանձին ձգեն։

... Աշխատանոցը իր անկիւնները յանձնած էր մութին՝ առանց դիմադրութեան, իսկ ծորակը կը կաթկթէր երբեմն կանոնով, երբեմն առանց կանոնի։ Շատոնց է որ Տիրան պայուսակները փոխադրած էր մլուկին պանդոկը, իսկ հիմա կը պատրաստուէր իր ազգականներն ալ հոն առաջնորդելու։

Ալիս իր հօրը աջ թեւը մտաւ։ Փողոցի մութ դրան մէջ Տիրան փորձեց մտնել մարդուն ձախ թեւը, բայց Տասնէս աղա ձեռքի շարժումով մը որ ամէն պատասխան կը մերժէր, վանեց երիտասարդը.

- Շատ շնորհակալ եմ ... քեզի բաւական անհանգստութիւն տուինք՝ ա՛փ կ՚ըսես։ Հարկաւ մենք ալ օր մը տակը չենք մնար։

. . . .

Տիկին Պիւք ճիշդ հոտառութեամբ մը դերձակին վիշտը կապեց անոր ազգականներուն յանկարծական մեկնումին, եւ դարձդարձիկ հարցապնդումներով փորձեց մանրամասնութիւններ խլել Տիրանէն։ Եւ որովհետեւ չկրցաւ՝ ըսաւ թէ իր ծընընդաբերութիւնը տեղի պիտի ունենար ճիշդ սա չափ օր վերջ։ Դիւրացած էր ան՝ մասամբ։ Այսինքն թէ փոքրիկին անունը որոշուած էր։ Եթէ մանչ ըլլայ՝ Գամիլ։ Եթէ աղջիկ ըլլայ՝ Գամիլ։

Իրապէս կը տառապէր Տիրան եւ դէպքերու վերյիշումը իրեն կը պատճառէր այնպիսի իրական նեղութիւն մը որ ատենը անգամ մը կարը ձգելով կը ստիպուէր շրջիլ սենեակին մէջ։ «Աս ի՛նչ դէշ բան եղաւ՝ կ՚ըսէր ու կը պնդէր թէ ոեւէ մէկն ալ իրեն պէս պիտի խնդար եղածներուն վրայ՝ առանց վարպետ ծաղրելու դիտաւորութեան։ Թէ մեղաւորը դէպքերն էին միայն, որոնք դժնդակ էին, անտարակոյս, բայց միաժամանակ ծիծաղելի էին անվիճելիօրէն։ Եւ յետոյ յուսահատական դիպուածով մը՝ կարճ ժամանակի մը մէջ անոնք յաջորդած էին մէկզմէկու, առանց առիթ տալու որ անցեալը ընտելանայ ներկային։

(Շար. 8)

(Շար. Ա. էջէն)

ուկէս տարուան մէջ ՀԱՊ-ը 350 համաձայնագիր վաւերացուցած է որ մեռեալ տառ մնացած են: Փրոֆ. Սիրոտկինն այ որ կը դասաւանդէ Դիւանագիտական Ակադեմիան, կ'ըսէ թէ ՀԱՊ-ը ուրուական հաստրակապետութիւն մըն է նման Պոտեմկին - գիւղերուն, որոնց միայն ներկուած ճակատը ցոյց կու տային Մեծն Կատարինէին:

ՊԵՌԼԻՆԷՆ զինակիցներու վերջին զօրքերու մեկնումին առթիւ յատուկ հանդիսութիւններ տեղի ունեցան Սեպտեմբեր 8-ին, Շառլոթընպուրկի դղեակը: Վարչապետ Քոհլի կողքին էին Ֆ. Միթերան, Ճոն Մէյճըր եւ Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին նախարար՝ Ուարըն Քրիսթոֆըր: Քոհլ շնորհակալութիւն յայտնած է դաշնակիցներուն որոնք փրկած են արեւմտեան Պէռլինը օդանաւային հսկայ կամուրջի մը շնորհիւ, երբ Խորհ. Միութիւնը շրջափակում հաստատած էր: Խօսք առած է նաեւ Նախագահ Միթերան եւ շեշտը դրած Եւրոպական Միութեան կառուցման աւելի խորացման վրայ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ հարցազրոյցին (Ֆիկառօ) Բ. եւ վերջին մասը լոյս տեսաւ Սեպտեմբեր 9-ին: Առաւելաբար կը վերաբերի արտաքին քաղաքականութեան: Կ'արտայայտուի Եւրոպայի, ափրիկեան քաղաքականութեան, ՕԹԱՆ-ի վրայ: Նախկին Եուկոսլաւիոյ պարագան փլասքօ մը չի նկատեր Եւրոպայի համար, այլ կը խորհի որ ան պատրաստ չէր դէմ դնելու նման խնդրի մը: Անդրադառնալով մեծ մարդոց, կը խորհի որ աչքառու դէմքն էր Գորպաչով, Քոհլ հոյակապ ողջմըտութիւն ունեցող անձ մըն է:

ԹՈՒՐՔԻԱ բոլոր երկիրներուն տեղեկացուցած է թէ կը փակէ Հիւսիսային Իրաք անցքը օտար լրագրողներու առջեւ: Իսկ մարդասիրական օժանդակութեան բեռնակառքերը, անոնց վարորդները, ընկերացողներ, եւլն. պարտին դէպի սահմանային անցք դիմելէ առաջ տեղեկացընել թրքական իշխանութիւններու: Անդարա յայտնած է թէ ազատ է արտօնութիւն չտալու այն անձերուն որոնք կասկածելի կը թուին իրեն:

ՊԵԼԺԻԱԿԱՆ արդարադատութիւնը ձերբակալման միջազգային հրամանագիր մը հրապարակեց Շնէտէր հաստատութեան նախագահ - տնօրէն Տիտիէ Փինօ - Վալանսիէնի դէմ, այն առարկութեամբ որ ընթացք չէր տուած դատաւորին վերջին հրաւէրին: Ենթակային փաստաբաններուն համար Շնէտէրի գործատէրին եղած հրաւէրը օրինաւոր ձեւով չէր եղած: Ծանօթ է որ Փինօ - Վալանսիէն ձերբակալուած էր Պրիւսէլ (Մայիս 27) եւ մեղադրանքի տակ առնուած «զեղծարարութեան, առաւ-փախաւութեան» եւլն. եւլն. ամբաստանութիւններով՝ հաստատութեան հաշիւներուն մէջ եւ 12 օրուան ձերբակալութենէ ետք ազատ ձգուած՝ 2,5 միլիոն Ֆր.ի երաշխաւորագին մը վճարելէ ետք: Շնէտէրի դէմ կասկած կայ որ քօղարկած է պելժիական մասնաճիւղերուն շահերը օփշոռ ընկերութիւններու միջոցաւ՝ տեղաւորուած Փանամա եւ այլուր, վնասելով փոքր բաժնետէրերու:

ՊԱՊԸ Գաստէլ - Կանտոլֆոյի իր ամարանոցին պատշգամէն խօսած է ճառ մը զոր պէտք է (գոնէ մասամբ) արտասանէր Սարայեւօ նոյն օրը (Սեպ. 8): Այս առթիւ, շեշտած է. -- «Ես, Հռոմի եպիսկոպոս, առաջին սլաւ պապ...» ու անդրադարձած այն իրողութեան որ «մարդոց, ժողովուրդներու եւ ազգերու պատմութիւնը լեցուն է փոխադարձ ոխերով եւ անարդարութիւններով»:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Դեկտեմբեր 10 եւ 11
«3ème GRANDE BRADERIE DE NOEL»
կազմակերպութեամբ՝
ՇԷՆ - Ֆրանս-ի

Տէր եւ Տիկին Զաւէն Եկաւեան (Լիզպոն),
Օրիորդ Մարիձա Եկաւեան,
Պարոն Տիգրան Եկաւեան,
Տիկին Վահրամ Պէյ Նուպար եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Արա Զամքերթէն եւ զաւակները (Զուիցերիա),
կը գուժեն իրենց զաւկին, եղբօր, ծոռան, թոռան եւ ազգականին,

վաղամեռիկ
ՆԱՐԵԿ ԵԿԱՒԵԱՆ-ի
(1983 - 1994)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 5-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ ընտանեկան սեղմ շրջանակի մէջ, Deuil-la-Barre-ի Notre-Dame եկեղեցւոյ մէջ:

Պատարագ մատուցանեց Եւրոպայի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Առաջնորդ՝ Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեան:

Թաղմանական տխուր արարողութեանց նախագահեց Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ շրջակայից եւ հանգուցեալին կնքահայր՝ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան: Ներկայ եղաւ Վեր. Մանուէլ Ճինպաշեան:

Թաղման կարգը կատարեց Արնուվիլի աւագերէց Մեսրոպ Քհնյ. Ժամկոչեան:

Յետ կրօնական արարողութեան, հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Enghien-les-Bains-ի գերեզմանատունը, ընտանեկան դամբարանին մէջ:

«Երանի որ սուրբ են սրտիւ
Զի նոքա զԱստուած տեսցեն»:

«ՅԱՌԱՋ».- Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Զաւէն Եկաւեանի այս ծանր կորուստին առթիւ:

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ՊՈՒԱ-ԳՈԼՈՄՊ - ԳՈԼՈՄՊ - ԱՆԻԷՌ

Անիէռ, Պուա-Գոլոմպ եւ Գոլոմպի Գառնիկ Յովհաննէսեան միօրեայ դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին՝
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14,
ժամը ճիշդ 9-ին
119, rue Hoche, Colombes

***

ՇԱՒԻԼ

Դպրոցին վերամուտը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14-ին: Դասաւանդութիւնները կը կատարուին ամէն Չորեքշաբթի, առաւօտները ժամը 9·30 - 12, կէսօր ետք 14 - 16 եւ Ուրբաթ ժամը 18 - 21:

6, rue Père Komitas, Chaville

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԱՌՍԱՆ. -- Սեդա Սիմոնեան 200 Ֆր.:

RENTRÉE

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN

RENTREE SCOLAIRE LE
MERCREDI 14 SEPTEMBRE à 9 h 30

8, rue Félix Faure
95880 Enghien-les-Bains
cours de langue, civilisation, danses. chant etc.
tous niveaux de 4 à 77 ans
Renseignements: 34 17 29 26

La section de Paris
Archalouïse TATHEOSSIAN
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
informe
Rentrée scolaire
inscriptions et réunion des parents
Samedi 17 Septembre à 15 h 00
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e

L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac — danse, théâtre, Kung-Fu
nouveau : cours de chant

PARENTS,
Pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.
Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard

Renseignements auprès de :
(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (le soir)

Grande Soirée Dansante de la Rentrée

au profit de
FRANCE—KARABAGH

le Samedi 17 Septembre
à partir de 21 heures

à l'ESPACE ECULLY
7, rue du Stade, 69130 ECULLY

Animée par SOUREN

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան 2·000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց եղբօր՝ Զօհրապ Մուրատեանի մահուան Ե. տարելիցին ի յիշատակ:

***

Շաւիլէն Տիկին Ա. Պարոնեան 400 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի Տիկին Մասատեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

***

Րաֆֆի Պալըրճեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Հրաչուհի Յակոբեանի յիշատակին:

·ԽԱԶՎԵՐԱՑ·

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 11, Խաչվերաց է: Տօն վերացման Սրբոյ խաչին:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:
Կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Ժամը 16-ին Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան կը կատարուի՝ Ուէհանով:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 12: Տօն է խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section de Vienne

Semaine de sensibilisation
et de mobilisation pour la langue arménienne
du samedi 10 Septembre
au samedi 17 Septembre

Programme:

Dimanche 11 Septembre à partir de 10h sur les ondes de «Radio Arménie»:102.6 Lyon ou 106.1 Vienne :
Table-ronde avec différents invités.
Thème : *Le devenir de la langue arménienne.*

Du lundi 12 au samedi 17 Septembre de 14h à 18h à la MCA Vienne
Exposition portes ouvertes
L'Ecole de la Croix Bleue de Vienne de sa création à nos jours.
Photos, documents, presse, vidéo.

•

Ecole de la Croix Bleue, dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne
9, rue du Cirque, Vienne

Mercredi : 14h à 16h30

— 5 à 7 ans : initiation à l'arménien à travers dessins, jeux éducatifs, travaux manuels...

— 7 à 13 ans : 2 niveaux de cours, langue, histoire, géographie, chants, danses...

Samedi : 14 à 16h30 :

— 5 à 7 ans : initiation à l'arménien à travers dessins, jeux éducatifs, travaux manuels...

— 7 à 13 ans : 2 niveaux de cours, langue, histoire, géographie, chants, danses...

A partir de la 3e, préparation pour les épreuves d'arménien au Bac.

Goûter offert, possibilité de transport si nécessaire.

L'Ecole c'est : 4 enseignants, 2 assistantes, 2 monitrices de danse, 1 surveillant.

Inscriptions tous les après-midi du 12 au 17 Septembre — MCA-Vienne

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

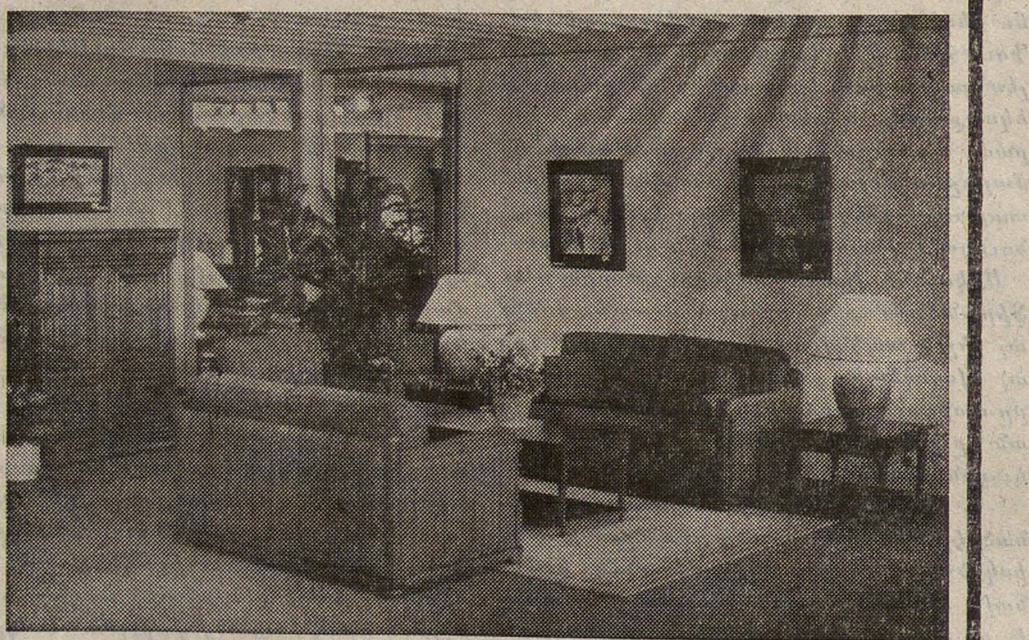

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն”

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11
DIMANCHE
11 SEPTEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 196

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.412 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 70e ANNEE — N° 18.412

ՆԱՄԱԿԱՆԻ – CORRESPONDANCE

Աղեքսանդրապոլիս, 30 Նոյ., 1929

Սիրելի Շահնո՛ւր,

«Նահանջ»ին կը սպասէի. բայց նամակդ անակնկալ մը եղաւ ինծի, ճշմարիտ վայելք մը: Ուշացայ քիչ մը պատասխանելու, բայց ատոր պատճառները, թէեւ պարզ, անկարեւոր են քեզի համար:

Մօրարիդ en tête-աւոր Թղթիկին առթած առանձին յուզումէն յետոյ, գողտրիկ ու քաղաքուն տողերդ այլապէս ուրախացուցին ու հպարտացուցին զիս: Դուն որ կը յիշես քու «հոտառութիւն»դ, պէտք է հասկնաս թէ ինչո՛ւ համար այնքան ուրախալի հպարտութիւն մը զգացի քեզ կարդալով: Տասնեւհինգ-տասնեւվեց տարի առաջ, երբ պզտիկ Շահնուր մըն էիր տակաւին, առաջին անգամ ծնողքիդ ե՛ս մարգարէացած եմ գեղարուեստական ապագայ մը: Այն օրերու մանրիկ գծագրութիւններուդ իսկ մէջէն, տեսած էի այսօրուան «պեխաւոր» Շահնուրը՝ զոր անարդարօրէն կը կարծես թէ չեմ ճանչնար իմ կարդիս:

Է՛հ, վաղեմի ուսուցիչը կը մնայ տակաւին նոյն զինուորը, աւելի՛ հարուստ պիներով ու պատրանաթափութեամբ, բայց եւ այնպէս ուրախ ու հպարտ՝ որ նախկին propre à rien-ները այսօր դարձեր են արդէն իսկ մէկ-մէկ դէմք: Եւ ինչքան յուսատու, տաղանդաւոր ու խանդալից: Ասիկա ալ թող ըլլայ մեզ, անմնահար քաջամարտիկներուս մխիթարանքն ու փառապսակը:

«Յառաջ»ի մէջ իբր Թերթօն հրատարակուիլ սկսելէն ասդին, մեծ չահագրգռութեամբ հետեւեր էի «Նահանջ»իդ: Իմ չահագրգռութեանս կապեր էի նաեւ հիմա մօտդ աշխատող սիրելի Հրանտին ալ հետաքրքրութիւնն ու համակրանքը: Դահ մը, սակայն, վէպիդ թելը կորսնցուցեր էի՝ բազմազբաղութեանս պատճառով: Ու երբ անիկա հրապարակուեցաւ գրքի ձեւով, առաջիններէն մէկը եղայ զայն փնտռող: Շնորհակալութի՛ւն ղրկած օրինակիդ համար, ինչպէս նաեւ այն հինգ հատին, զորս վզիս էիր կապեր «դրամաէր»?! բարեկամներուս մօտ տեղաւորելու համար: Պիտի աշխատիմ, տեղական պայմաններուն ներած փութկոտութեամբը հասցնել քեզի անոնց փոխարժէքը, հինգ աւելի հինգ պակասով: (Հրանտը կրնայ լուսաբանել քեզ այս մասին):

***

«Նահանջ»ը կրկին կարդացի, ծայրէ ի ծայր եւ ուշի ուշով: Ո՛չ թէ մէկ շունչով, ինչպէս կը պարպեն օղիի գաւաթը, այլ ումպ առ ումպ, ինչպէս հարկ է որ ըմբոշխնուի յարգանքի ու գնահատանքի արժանի élixir մը:

Գրուած գրախօսականներէն մէկ քանին կարդացի, ինչպէս նաեւ Նարդունի -- Եղիշեանց escarmouche-ը, որուն ծայրը չեկաւ տակաւին, եւ իրաւա՛մբ, քանի որ Շաւարշ ա՛յնքան ամուր է փակած պճրոթկողին օձիքին...,

Կը սպասես ի՛մ ալ տպաւորութեանս: Ասիկա իրաւունք մըն է այնքան, որքան սովորութիւն մը: Բայց, ի՞նչ կ'ուզես որ ըսեմ ես, երբ ամէն մարդ ըսեր լմնցուցեր է իր ըսելիքը ու, --սարսափելի՛ բան--, կան տակաւին չըսուած բաներ:

Ամէն կերպով արդար կը գտնեմ այն հետաքրքրութիւնը որուն առարկայ դարձաւ «Նահանջ»դ: Ցարդ գրի առնուած եւ հրատարակութեան տրուած հայ նորագոյն գրողներու իրավէպերուն մէջ աննըման է ան իր յղացումով, նիւթին ընտրութեամբն ու ոճին վայրի ընտանութեամբը: Քերթուածի մը պէս հեզասահ է ու հաղորդական, ոչ թէ անոր համար որ բացառիկ բացատրութիւններով ու արտայայտութեան նոր ձեւով մըն է ընդելուզուած, ո՛չ, այլ անո՛ր համար որ անկեղծ է, բարախուն, իրական ու ցաւագին: Այո՛, ցաւագին: Եթէ չըլլար վէպին եղերերգական խորքը, ի՛նչ խօսք որ կարելի էր ձախողած համարել զայն: Բայց, ընդհակառակն, այդ թաւ ու սեւ գիծը որ կայ՝ ինչպէս վերջին, նոյնպէս եւ առաջին ու միջին էջերուն մէջ, ճաթած ճակտի մը վրայ ճապաղած արեան առուի մը նման, վէպին գոյութեան իրաւո՛ւնքն իսկ կը կազմէ: Արդարացումը «առա՛նց երգի» խորագրին: Այս տեսակէտէն միայն դիտելով, «Նահանջ»ը յաջող գործ մըն է:

Ոմանք, - կարծեմ բոլորը, - դիտել տըւին որ լեզու չկայ վէպիդ մէջ: Չեմ հասկընար թէ, ի՛նչպէս կարելի է այդքան թրթռուն վէպ մը գրել առանց լեզուի: Եթէ ամէն մարդ գրէր, ամէ՛ն մարդու պէս, այն ատեն պէտք պիտի ըլլար կոտրել բոլոր գրիչներն ալ: Ոճի զանազանութիւններն ու այլակերպութիւններն են որ լեզուն կը շինեն, ըստ իս: Խոնարհ կարծիք մըն է ասիկա, անշուշտ: Բայց այս բոպէիս խմս ըլլալու առաւելութիւնը ունի: Քերականական մեղանչումներ ունեցած ես ի հարկէ, բայց այդ բոլորին վըրայ ճառագայթող բա՛ն մըն ալ ունիս երեւան բերած: Ոճ մը. թէեւ դեդեւկոտ, բայց ինքնեկ: Պզտիկ յաջողութիւն չէ ասիկա: Կնիք մը ու պսակ մը միանգամայն,

Եթէ շուրջդ գտնուողներուն պէս, ես ալ Փարիզներ տեսած ու մե՛նծ-մե՛նծ մարդիկ լսած ըլլայի, թերեւս կարենայի աւելի զարդարուն ու սովկալի կարծիքներ յայտնել «Նահանջ»իդ մասին: Ոմանց համար հիմա սովորութիւն եղած է ըսել ու գրել ա՛յնպիսի բաներ, զորս իրե՛նք ալ չեն հասկնար: Կամ գոց սորված են եւ կամ ուրիշին ապրանքը կը ծախեն: Եւ որպէսզի օձիքնին ձեռք չտան, դիմակ ու վերարկու կ'անցընեն իրենց խօսքերուն:

Անգամ մը որ մեղքս ու տկարութիւնս խոստովանեցայ, ա՛լ չեմ վախնար եթէ նո՛յնիսկ շատ հասարակ գտնես տպաւորութիւններս արտայայտելու եղանակս:

Պիտի ուզէի աւելցնել միայն թէ, «Նահանջ»ը, որու կողքին նո՛ր խոստումներու աւետիսը կու տաս այժմէն, բեղնաւոր աթուեթայի մը ալֆա՛ն է տակաւին: Առաջին essor-ը դէպի վերնագոյն թռիչքը, որուն համար բացուած են թեւերդ ու հոգիդ: Ու թէեւ, գուցէ ոմանց համար, «մտածումներդ չունէին չարայարութիւն, մեծ մասը րոպէի տրամադրութեան արդիւնք են, եւ գրեթէ միշտ կիսատ... հակասութեան մը պատճառաւ»: Բայց, ի՛նչ փոյթ, կը բաւէ որ կ'ապրիս զարթում մը: Այո՛, ԶԱՐԹՈՒՄ մը: Եւ «Նահանջ»ը, նահանջող ու գահավիժող սերունդի մը վրայ ծագող զարթնող գրականութեան առաջին ճառագայթն է:

Օր մը, թերեւս, այս բացատրութիւնը իմաստ մը ունենայ: Ու կը մաղթեմ որ ունենա՛յ, ճշմարտապէս, սիրելի պզտի՛կ Շահնուր:

Սրտիս բոլոր սիրովը կը շնորհաւորեմ առաջին այս քայլդ, նորանոր յաղթանակներու փշալից այլ հոգեպարար ճամբուն վրայ: Excelsior !

***

Կը տեսնես որ ամբողջ նամակս լեցաւ ու տակաւին ոչի՛նչ կրցայ գրել իմ մասիս: Կը խոստանամ քիչ մըն ալ անձնասէ՛ր ըլլալ, յաջորդիւ: Մինչ այդ, դուն բարի եղիր գրելու քո՛ւ մտերմիկ կեանքէդ: Ի՞նչ լուր ձերիններէն. մայրիկէդ, հայրիկէդ, Հերմինէէն, մօրաքոյրներէդ:

Գրէ՛ շուտով, որովհետեւ այս անապատին մէջ հոգիի խօսքերն են որ քիչ մը զովութիւն կը բերեն պապակած սրտիս: Կնոջմէս յարգանքներ ու պզտիկէս պաչիկներ ունիս: Ես ալ կը համբուրեմ ճակտէդ, կարօտով ու խնդակցութեամբ:

Միշտ քուկդ՝
Գ. ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ

Հրանդին նամակը ստացայ առջի օր: Իրեն կը գրեմ քանի մը օրէն: Բարե՛ւ խօսէ: Նոյնպէս բոլոր տղոց, Նշանին եւ Բալուեանին՝ զա՛տ:

29 juillet 1958

Cher Armen,

Je vous écris d'un œil, et même pas, il est aux trois quarts couvert d'un papier noir, l'autre (droit) l'étant complètement. A vrai dire, je ne devrais ni écrire ni lire durant quinze jours encore, mais comment voulez-vous ?

J'ai prêté serment (d'un quart d'œil) devant le consul USA, qui est une dame, et comme je m'engageais à ne pas fomenter de complot en Amérique du Nord, on m'a remis mes papiers d'émigrant, y compris une de Jacqueline et de notre fille. Aujourd'hui sont arrivés les billets pour cet invraisemblable voyage via Paris, l'Irlande et Terre Neuve. Je ne suis pas plus heureux qu'un lièvre auquel on offrirait une balançoire. Le tout est de me maintenir en état d'écrire et de garder mes amis.

C'est pourquoi dites moi vite ce que vous devenez. La prose sur l'incendie dans la NRF est tout à fait admirable. J'ai été particulièrement heureux de vos poèmes dans le N° précédent parce que j'avais parlé de vous — ou plutôt écrit de vous — à Claude Vigié (que je verrai à Boston où il enseigne dans l'école où j'irais). La démonstration a suivi ma lettre comme par un fait exprès.

Mon adresse à partir du 4 août au 5 septembre sera

c/o Pierre Leyris
14 rue du Cardinal Lemoine, (Ve)

Je vous embrasse

Henri

le 4 août 1958

Cher, cher Henri, quel plaisir de revoir votre écriture aux courbes flottantes et gracieuses, si douce en ses inflexions délicates. Vous voyez! vous voyez ! Ah, je vous en supplie, ménagez votre vue aussi longtemps qu'il le faudra, en vous disant bien que votre œil est un bien autrement précieux que l'œil tranquille de Dieu dans son triangle régulier.

Il est bon, il est même nécessaire de faire des lettres «pour garder les amis», mais lorsqu'on se trouve dans une situation aussi «enténébrée» que la vôtre, il importe de suspendre toute correspondance. Mieux que le Pape sinistre, je suis à même de vous accorder des indulgences plénières.

Les saisons se succèdent, les années passent, la neige fine s'infiltre dans nos cheveux, mais loin de nuire à notre amitié, elle la raffermissent continuellement. Ainsi croît ma foi en votre avenir, ainsi croît mon affection. Il me suffit d'avoir une lettre de vous, pour que ma journée s'illumine. Vous êtes toujours présent ici, sur la galerie, dans le murmure des pins, dans le ciel aussi. Reniez vite le serment que vous avez prêté devant le consul USA, et qui vous engage à ne pas fomenter les complots. Partez à la conquête de ce continent de rouleaux compresseurs, préalablement muni de toutes vos munitions. Que la poudre du poète soit tou-

●►

Vingt ans après

Déjà ! oui, déjà vingt ans qu'Armen Lubin a quitté ses amis français, déjà vingt ans que Chahan Chahnour a quitté son monde arménien.

Que dire de nouveau sur ce double personnage, unique de sa génération, qui sut devenir un des meilleurs poètes français de l'après-guerre, tout en restant ou en redevenant après une traversée du désert, le grand écrivain de la diaspora arménienne ?

Ce numéro de «Haratch» qui lui est consacré, a pour modeste ambition de donner un aperçu succint mais varié des deux, et notamment, dans le domaine français de l'épistolier remarquable qu'il était. Il eut une très riche correspondance avec Henri Thomas, Madeleine et Jean Follain, André Dhôtel, Jacques Brenner, Jean Paulhan et tant d'autres. Aujourd'hui nous publions deux lettres de lui, l'une à Thomas, l'autre à Paulhan. La correspondance entière qui est d'un grand intérêt, serait affaire de volume

Dans la partie arménienne, nous présentons deux vieux articles le concernant. L'analyse faite de son œuvre est d'un autre grand écrivain de la Diaspora : Nigoghos Sarafian. Soixante ans ont passé sur ces papiers, qui nous apportent cependant un précieux témoignage de l'accueil que rencontra ce tout jeune écrivain, qui bouscula tous les tabous arméniens dès sa première œuvre : La retraite sans musique, dont la parution comme feuilleton dans ce même journal donna même lieu à un tollé quasi général auprès des gens bien-pensants. N'oublions pas que nous n'étions qu'à l'aube des années trente ! On lira aussi une lettre du poète Kevork Garwarentz, écrite en 1929, c'est-à-dire à l'occasion même de la sortie de Նահանջ առանց երգի.

Tout ceci est loin, très très loin d'être exhaustif et n'a qu'une ambition bien modique, celle de susciter l'envie de lire ou de relire Chahan Chahnour et Armen Lubin.

«HARATCH»

— ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ 3-8-1903 - 20-8-1974 ARMEN LUBIN —

●►

jours sèche. Et que cela pète. Avec une souris dedans, s'il vous plait.

Vous qui aviez une prédilection toute spéciale pour la Terre corse (la chaude Terre corse) pour ses vieilles maisons humbles ou noblement épiscopales, vous qui vous sentiez chez vous dans la vie patriarcale de notre Méditerranée, où ni le cerveau de l'homme et ni son foie ne se présentent sous une feuille de cellophane, comment, mais comment tiendrez-vous dans une cornue de chimiste, drôlement appelée gratte-ciel climatisé ! Où en êtes-vous avec votre roman ? Faites-vous des vers ?

La prochaine fois vous me «présenterez» mieux Claude Vigie, n'est-ce pas ? Je ne me souviens de lui que quelques poèmes, lus dans les publications d'André Silvaire, si j'ai bonne mémoire.

Je ne reçois plus de lettres de nulle part, ni les nouveautés de librairies. Pessac est une province qui n'a pas été intégrée. Une exception cependant Mlle Louise Servicen m'a envoyé sa dernière traduction, les lettres de Nietzsche à Peter Gast, en deux volumes, le premier étant réservé à une longue étude d'André Schaeffner. Etant en possession des Lettres Choisies du même Nietzsche, dans la traduction de Georges Walz (un don de vous) je me suis amusé à les comparer. Mais très vite j'ai dû abandonner ces Lettres Choisies, pris de pitié pour ce pauvre Walz, dont vous aviez corrigé le texte en maints endroits, dans les marges. Cette petite Arménienne toute vibrante est une traductrice de première force. Un crack. Quant à son amie, Mlle Sirarpie Der-Nersessian, qui est une des premières byzantinistes de France et qui professait, en dernier lieu, à Harvard, elle a été invitée par le Collège de France pour un cours d'arménologie. Comme c'est un honneur très rarement dévolu à une femme, Mlle Servicen s'en montre toute heureuse. Moi aussi. Mais Dieu ! comme elles sont savantes ces filles et combien laborieuses !

Le mal dont je souffre à la hanche, ne peut pas être comparé aux différentes crises dont je vous ai entretenues périodiquement, depuis 1942. Cette fois-ci nous avons affaire à une rechute. A 54 ans, c'est grave; les os ne se recalsifient pas aisément. On a fait un grattage du grand trochanter qui a réagi violemment. Après la bourse séreuse, nous avons eu du pus en abondance. On devrait me plâtrer. mais ces plâtres massifs qui enveloppent tout le bassin et la jambe, ne sont pas sans inconvénient pendant les fortes chaleurs estivales. Le sort s'acharne sur moi, en me prenant pour le plus invincible de ses adversaires majeurs, alors que je suis foutu depuis longtemps. Souvenez-vous du lieu commun : « Le sort est aveugle ».

Mes deux compagnons de chambre sont, depuis plusieurs mois des clochards authentiques. Le premier, un vieux paysan édenté, est un illettré. Il vient du Gers. Le second, de l'Oise, n'a que 48 ans. Tous les deux alcooliques de pères en fils. Comme ce sont des imbéciles, ils attirent dans ma chambre tous les crétins et les ivrognes du sana. Et ça crie, ça gesticule, ça ronfle. Avant-hier ils se sont tabassés, mais sans effusion de sang. Mon cher Subiez a dû hausser la voix :

— Dis-donc, toi ! t'étais bourré la gueule hier soir ?...

C'est sur ce ton qu'il s'adresse à ces individus, au grand amusement de nos fellaghas. Moi, j'ai écrit ceci :

Quand j'ai dit «Ailleurs, être ailleurs!».
J'avais déjà gagné les hauteurs
Puisque je lançais de très haut
Mon «Ailleurs» destiné à l'horizon,
Au bleu ciel, à ses portiques.
Et pourquoi pas vers le pied des pics
Où il aurait dû pourtant
Atterrir, se faire gourmand
Et y germer et y conclure.
Est-ce l'animal qui me répugne ?
Non ! l'animal mûr.

Que ces lignes ne vous fassent pas croire que je travaille. Un trop grand nombre de contrariétés me retiennent sous leur pesanteur. Tout ce que j'ai pu faire, ces derniers temps, c'est d'envoyer une page à M. Arland, pour *le Mois* de la NRF. Il me demandait de la prose, je n'ai pu lui offrir que des vers. Seulement, mon poème me semble bon (pour combien de temps) je vais essayer de le copier au verso, vous me direz ce que vous en pensez.(*)

Je termine sur une note drôle. Lors de l'émission du Tour de France cycliste, la RTF avait cité de mes vers. Il y a déjà quelque temps de ça. Aussitôt les employés du sana se sont précipités dans ma piaule, pour me faire part de l'évènement. C'est que, c'est quelque chose pour eux, le Tour ! Y être cité en même temps que Charly Gaul et Darrigade !

Je ne vous dis pas «bon voyage». Pas si vite ! Vous êtes à Paris pour un mois encore. Vous m'écrirez peut-être, si votre vue s'améliore.

Je vous embrasse, cher Henri

Armen

Je vous prie de saluer de ma part Pierre Leyris.

(*) Je viens de relire le poème en question. Il ne me semble plus fameux.

Inst. Hélio-marin
Labenne, Landes

le 16 Oct. 1946

Cher M. Jean Paulhan,

Armen est pour Arménien, ce que France est pour François. Je vous avoue que je n'en sais pas davantage. Armand a-t-il une parenté avec le trio Armen-Arménien-Arménie ? Veuillez le juger vous-même, en vous référant à l'une des plus valables hypothèses que les savants ont formulées pour expliquer l'origine du mot Arménie. Voici l'essentiel de cette hypothèse : on croit savoir que le berceau du peuple arménien se trouva dans les deux provinces de l'Ararat et de Minnie (actuellement à cheval sur la frontière russo-turque). D'où le nom du pays - Ar[arat] + Min[n]ie = Arménie...

Je ne vous en dit pas plus, pour ne pas manquer de respect envers Moïse de Khorène et Strabon. Et aussi, pour ne pas mériter les foudres de ce charmant et très savant Georges Dumézil, qui est assurément le meilleur arméniste de France (et votre ami, sans doute ?)

C'est une belle chose que la science, mais comme elle me fait défaut, hélas!, je fais recours à la science «suprême», c'est à dire à la sagesse du peuple. Voici pourquoi je n'ai pu m'empêcher de lire votre post-scriptum (et rien que lui, bien entendu) à mon voisin. Mon voisin de lit c'est Mimile (Emile Hitte). Un assassin facétieux, qui a «descendu», avec son couteau de poche, trois «gonzes» dans un caboulot bordelais. C'est dans les prisons qu'il a attrapé son mal de Pott, alors que ses victimes - des Italiens - se portaient très bien. Mimile, après avoir écouté votre question (- «Armand est-il la forme française de Armen?» -) m'a répondu ceci :

Ça, j'en sais rien ! Mais je pense que la forme française d'Armen Lubin, c'est Arsène Lupin.

Et pourquoi pas ? Les poètes et les artistes de la rue Ravignan qui enchantèrent ma jeunesse, prônaient bien la supériorité de Fanômas sur M. Paul Bourget. Il est impossible de les oublier. Il est plus impossible encore d'aimer la littérature, sans en ressentir en même temps un profond dégoût (une haine plutôt) qui vous pousse à narguer et à défier les déviations de la littérature, en opposant à ces déviations une déviation encore plus grande.

Je ne me suis pas trompé beaucoup en choisissant un pseudonyme qui rappelle de trop près le nom d'un célèbre gentleman cambrioleur, puisque je suis traqué nuit et jour, puisque je suis privé de liberté, tout comme un malfaiteur en prison, et il y a maintenant huit ans que l'on m'a réduit à un matricule. Je suis le N° 445. C'est un nom assurément. Mais qui nous dira quelle en est la forme humaine?

Voici une photo de moi, prise sur la galerie de l'I.H.M. Moi, c'est le type que l'on voit en premier plan, portant des lunettes. Vous qui me demandez des nouvelles de ma santé, regardez à quoi l'on m'a réduit. Malgré les protestations des médecins (protestations d'ailleurs très faibles) je crois bien que je suis devenu un incurable. Celui qui m'a mis dans cet état, c'est le chirurgien en chef de Brousais, Dr. Basset. Ce nom de chien est prononcé avec épouvante dans les sanas, car le misérable maniaque est bien connu dans notre monde par ses innombrables crimes qui restent impunis. Mais que voulez-vous ! la société est ainsi faite que l'on dépense aisément des milliards en pure perte (rien que moi j'ai déjà coûté un million à l'Assistance, et ce n'est pas fini !) au lieu d'écarter un chirurgien dont l'activité est très nuisible, et cela a été prouvé surabondamment. Mais n'est-il pas vrai qu'un médecin d'hôpital, qui porte, par surcroit, le titre ronflant de professeur agrégé, est un Intouchable?

Amicalement vôtre,

Armen Lubin

(*)Comme c'est la première fois que je vous écris une lettre personnelle, depuis dix ans que nous nous connaissons, vous me pardonnerez, j'espère, la longueur insolite de ce bavardage.

(*) Non, je ne connais pas votre livre «Entretien sur des faits-divers».

Tout un monde

Tout un monde s'efface, un autre lui succède,
S'ouvre le vaisseau central de la pinède.

Vaisseau de la brume bleuâtre, ténue,
Le jour est capté si haut, haché si menu !

Comme le soleil du dôme cisèle la châsse !
Mille et mille finesses animent la rosace
Et les pins revivent comme on officie
Dans une communauté librement consentie.

Tout est fougère et prismes et crible,
Tous les pins s'offrent aux travaux invisibles
Et de leur élan collectif il sort
Une calèche au bois éclatant qui passe ;
Ensuite l'étrave se fait pur transport,
L'étrave d'un voilier, le produit du silence,
Mais en vain chercherait-on le vide
Qu'aurait dû laisser la délivrance
Dans ces bois résineux, dans l'essence.

Vaisseau de la brume bleuâtre, ténue,
Quelle goutte de rosée a été mise à nu ?

Ignore-t-on ceci : transports et élans
Vident le cœur, laissent un gâchis.
Quel luxe inavouable ce vide qui m'enrichit !
Aiguille fine, aiguille verte, ô toi qui écrit,
Est-il un chant parti du cœur
Qui n'efface les plis ?

Est-il une chute de pigne sèche
Qui n'excuse l'élan tout en hauteur,
Qui n'excuse l'élan de l'homme ?

Ma hauteur fut celle des versets du dôme.

Première sortie

Le monde du mal était enflure et grands bruits,
Le silence m'animait, le silence d'aujourd'hui.

Il me met dans des limites diaphanes,
Avec les doigts invisibles qui restent en suspens.

Et je marche tout enfermé dans ma transparence,
Le monde fraîchit dans sa haute vitrine de silence.

Vitrine où s'étire une robe de bure sous vide,
Où tout convalescent porte de longues manches vides.

Car la souffrance ne me quitte qu'avec son ferment,
Les eaux retirées laissent les pays dans le besoin.

⁂

Je revois les arbres, le portail. Tout effilées,
Les cimes peuvent se pencher à droite ou bien nier.

Tout ce qui aspire m'est comme une langue froide dans le cœur
Il est la langue en verre filé de la fraîcheur.

Celle-là même qui me glace quand je vais à petits pas,
Portant toujours mon box d'accusé avec moi.

Et le portail qui me voit venir ne se ferme,
Ni daigne s'ouvrir à l'approche de mes problèmes.

Comme s'il n'avait jamais bougé en grinçant ,
Comme si le monde n'avait jamais été un passant.

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Փարիզի Հայ Գրական Ակումբի վերջին երեք հաւաքոյթները նուիրուեցան գրական նիւթերու: Դեկտեմբերի վերջին ժողովին երիտասարդ գրագէտ Նշան Պէշիկթաշլեան կարդաց իր երեք նոր «Մագաղաթները» (Հ. Ալեանաք, Ա. Խատխաեան եւ Շ. Նարդունի): Յունուարի առաջին հաւաքոյթը յատկացուեցաւ Վահան Թէքէեանին, որու գրական ստեղծագործութեան մասին զեկուցում մը կարդաց Հրաչ Զարդարեան: Եւ գնահատանքի խօսքեր ըրին Ռ. Բերբերեան եւ Ա. Զաւալեան: Վերջինս սահման մը գծեց հանրային գործիչին եւ բանաստեղծին միջեւ եւ մեծարանքը ըրաւ բանաստեղծ Թէքէեանի: Ռ. Զարդարեան եւ դերասան Գմբէթեան արտասանեցին նմոյշներ Թէքէեանի գործերէն:

Ակումբի վերջին հաւաքոյթը, Յունուար 27-ին նուիրուած էր Շահան Շահնուրին:

Ակումբի վարչութեան նոր նախագահ Յ. Զաւրեան՝ բանալով ժողովը խօսք տըւաւ Ս. Վրացեանի, որ, իր ներածական զեկուցման մէջ, ամփոփ գիծերով ներկայացուց երիտասարդ գրողին կեանքն ու գործը, խօսեցաւ այն միջավայրի մասին ուր ծնունդ առաւ ու զարգացաւ Շահնուր եւ քանի մը խօսքով տուաւ Շահնուրի երկերու բովանդակութիւնն ու գընահատանքը:

Շահան Շահնուր, իսկական անունով Շահնուր Քէրէսթէճեան, ծնած է 1903 Օգոստոսին, Սկիւտար: Նախնական կրթութիւնը ստացած է Թաղային վարժարանը եւ 1921-ին աւարտած Պէրպէրեանը, ուր գտնուած է Մատթէոս Զարիֆեանի եւ ուրիշներու հետ գրական խմբակի մը մէջ: Սեւ աշխատանք է կատարած «Ոստան»ին եւ Թէոդիկի Տարեցոյցին մէջ: Առեն մը հայ գրական կեանքէն հեռու մնալով՝ 1926-ին, Փարիզի մէջ, գլխաւորապէս իր մօրեղբօր Թէոդիկի դրդումով, նորէն վերադարձած է դէպի հայ գրականութիւնը, սկսած է գրել Նահանջը առանց երգի փոքրիկ պատմուածք մը Փարիզ ինկած հայ տղաներու կեանքէն ուր յետագային աճելով՝ դարձած է համանուն վէպը: Նահանջը լոյս տեսաւ 1929-ի գարնան «Յառաջ»ի մէջ իբրեւ թերթօն եւ նոյն տարուան աշունը առանձին հատորով: Այդ օրէն Հայոց գրականութիւնը ունեցաւ նոր, անվիճելի, տաղանդաւոր գրող մը:

Այնուհետեւ Շահնուրի համար վրայ հասաւ հիւանդութեան ծանր շրջան մը: Երիտասարդը ստիպուեցաւ անցնիլ հարաւային Ֆրանսա, ուր մնաց մօտ մէկ տարի եւ կազդուրուելով նորէն հաստատուեցաւ Փարիզ: Վերջին երկու-երեք տարիներու իր աշխատանքի պտուղը եղաւ «Յարալէզներու դաւաճանութիւնը», նոր քայլ մը դէպի առաջ հեղինակին եւ հայ գրականութեան համար:

«Նահանջը առանց երգի» վէպին բովանդակութիւնը տալէ յետոյ՝ զեկուցաողը դիտել տուաւ որ կը թուի թէ, հեղինակը ինքն ալ սխալ ըմբռնած է իր գործին իրական արժէքը: Եթէ վերնագիրէն դատենք, վէպի հիմնական մասը հայ տղաներն են, անոնց ապրումները, Նահանջը, այսինքն՝ հայ ազգային ցաւը, այն ինչ՝ Նահանջը համամարդկային սիրոյ տռամ մըն է, երկու էակներու ապրած սէրն ու անկէ բխած ողբերգութիւնը: Վէպին կեդրոնը Պետրոսի եւ Ժանի փոխյարաբերութիւնն է եւ ոչ թէ հայ տղաներու կեանքը, այս վերջինը տեսակ մը «աքսէսուար» է առաջինին համար: Շահան կրցած է գունագեղ գիծերով ու խորունկ վերլուծումներով, կարելի է ըսել, համսունեան վրձինով նկարել սէրէ տառապող մարդկային հոգին: Պետրոսի ու Ժանի սիրոյ նկարագրութեամբ Շահնուր տուած է եւրոպական առաջնակարգ հեղինակներուն վայել գործ մը: Ընդհակառակն, վէպին այն մասերը, ուր կը խօսուի ազգային ցաւի մասին, տարեայ հրապարակագրութեան տպաւորութիւնը կը թողուն եւ, գրական - գեղարուեստական տեսակէտով, վէպին տկար կողմը կը կազմեն:

Շահնուրի երկրորդ գործը՝ «Յարալէզներու դաւաճանութիւնը», եօթը պատմուածքներու հաւաքածոյ մըն է: Անոնց բովանդակութիւնը հասարակ մարդոց եւ կեանքի սովորական երեւոյթներու պատմութիւնն է, առնուած մեծ մասամբ ըՍկիւտարի հայ կեանքէն: Զեկուցանողը ընդհանուր գիծերով կու տայ պատմըւածքներու բովանդակութիւնը եւ կը կարդայ քանի մը նմոյշներ, ցոյց տալու համար հեղինակին գրելու ձեւը, լեզուն, ոճը:

Պէտք է ըսել, որ Շահնուրի գործին մէջ էականը ոչ թէ նիւթն է, բովանդակութիւնը, այլ նիւթը մշակելու ձեւը: Եւ այս տեսակէտով անզուգական է: Ոչ յօրինակ այլոց, կ'երեւի որ ան երկար կ'աշխատի իր երկերուն վրայ, կը մշակէ, կը կոկէ, կը տաշէ, նիւթը կը խտացնէ ու կը խորացնէ, կը ստեղծէ զարմանալի ներդաշնակութիւն մը խորքի ու ձեւի միջեւ: Ձեւի տեսակէտով Շահնուր փայլուն երեւոյթ մըն է մեր գրականութեան մէջ. պարզ, բայց ճոխ լեզու, ներդաշնակ ոճ, ներքին երաժշտականութիւն, ռիթմ: Շահնուրի արձակը կարելի է երգել: Շահնուրի հայերէնը ցոյց կու տայ, թէ ի՛նչ հրաշքներու ընդունակ է հայ լեզուն, ինչպիսի՛ նուրբ ապրումներ, ի՛նչ ճկունութիւն կրնայ արտայայտել:

Իր ստեղծագործութեան խորքով ալ Շահնուր հարուստ երեւոյթ մըն է մեր գրականութեան մէջ: Ի՛նչ սուր դիտողութիւն ունի ան, ինչպէ՛ս լաւ կը ճանչնայ մարդկային հոգին, ինչպէ՛ս խոր կը մտնէ անոր հոգեկան աշխարհը, կը քննէ ու կը տարրալուծէ, կը մերկացնէ ամենաթաքուն խորհուրդները:

Մարդն է Շահնուրի հետաքրքրութեան առարկան, մարդկային հոգին, ապրումները, սէրը, ատելութիւնը: Սովորական հասարակ մարդու կեանքն ու հոգին, սակ որպէս անհատական - հոգեբանական ապրում: Մռայլ է այդ ապրումը եւ ծանր խորհրդածութիւններու աղբիւր:

Շահնուրի ստեղծագործութիւնը կարելի չէ սպառել հակիրճ զեկուցումով մը: Անոր մասին դեռ պիտի շատ խօսուի: Այսքանը ըսենք, որ յանձին Շահնուրի Հայոց գրականութիւնը ձեռք կը բերէ նոր ու բարձրորակ արժէք մը: Շահան Շահնուր բնատուր տաղանդ մըն է, որմէ հայ գրականութիւնը շատ սպասելիքներ ունի:

Երկրորդ խօսք առնողն եղաւ Նիկողոս Սարաֆեան, որուն գրաւոր ուսումնասիրութիւնը պիտի հրատարակուի առանձին, «Յառաջ»ի մէջ:

Որոշուեցաւ Ակումբի յաջորդ հաւաքոյթն ալ նուիրել Շահնուրին, որպէսզի կարենան արտայայտուիլ նաեւ արձանագրուած ուրիշ խօսողներ:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

«Յառաջ», 1934, Փետրուար 7

***

ԽՄԲ. - Դժբախտաբար ծանօթ չէ մեզի, այսօր, Շրջուն Թղթակիցին բուն ինքնութիւնը, որ ամէն պարագայի մէջ պէտք է «Յառաջ»ի խմբագրութեան այդ օրերու մէկ անդամը ըլլայ: Այս թղթակցութեան նախավերջին պարբերութեան մէջ կ'ըսուի. - «...Նիկողոս Սարաֆեան, որու գրաւոր ուսումնասիրութիւնը պիտի հրատարակուի առանձին, «Յառաջ»ի մէջ»: Արդ, այդ ուսումնասիրութիւնը փոխանակ հրատարակուելու «Յառաջ»ի մէջ, լոյս տեսած է Ցուլիսին «Ամբոց»ի մէջ, ինչպէս կը տեսնուի քիչ անդին: Չենք կրնար ճշդել պատճառը: Հաւանաբար Ն. Սարաֆեանին կը պատկանի այդ նախընտրութիւնը:

ՄԵՐ ՆՈՐԵՐԸ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

«ԱՊԵՐԱԽՏ Է ՀԱՅ ՄԻՋԱՎԱՅՐԸ ԻՐ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆԻՆ ՀԱՆԴԷՊ»

Մասնաւոր ու գձուձ լռութիւնով մըն է, որ կը դիմաւորուին երիտասարդ հեղինակները: Օտարներուն մէջ որքան ուշադրութիւն կը դարձուի հասնող տաղանդին, այնքան կ'անտեսուի ան՝ մեր գաղութներուն մէջ: Ո՞վ է որ կը գրադի անկեղծօրէն, հասնող ու հասնելիք սերունդներով: Ու զարմանալի չէ հետեւաբար երբ աստնք հրապարակ կը նետեն ախտագին հոգեբանութիւն մը:

Մէկէ աւելի են Շահնուրի հայհոյանքները, որ մէկը ուղղուած՝ ազգին, որ մէկը Աստուծոյ, որ մէկը կուսակցութեան մը: Վատառողջ հոգի մըն է որ կը մատնէն անոնք, ադկադկ՝ շրջապատին դաւաճանութեան պատճառաւ, խաթարուած՝ ազգային տխմին համար, որմէ անկարող է ազատիլ Շահնուր, հակառակ իր ճիգերուն: Անոր վրայ կը ճնշեն ցեղին բոլոր պարտութիւնները, բոլոր նուաստացումները, բոլոր ըսի-ըսաւներն ու բոլոր բարոյական գալարումները: Տենդոտ բողոք մըն էր Շահնուրի առաջին գիրքը եւ դժնդակ ընդվզում մը: Անբաւարար կը գտնէ ան, իրեն աւանդուած տարրերը: Երկրորդին մէջ նոյն բողոքն է որ կը հասուննայ, կը խորանայ: Արիւնոտ խորագիր մըն է «Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը»:

Նկատեր էք որ անիկա կ'ուզէ կից տալ ամէն վայրկեան, մտածումին ու կառչիլ կեանքին: Ջնջուած է անոր ոճին մէջ ուռուցիկ հռետորութիւնը (սակայն վերջին գիրքին համար մասնաւորապէս: Առաջինին մէջ ուր ռոմանթիք է անիկա՝ տակաւին խորքով, հասած է տեղ տեղ՝ հասարակ լրագրութեան): Անիկա կ'երեւայ մեզի դէմ՝ մտաւորականութեան, ինչպէս փորձեցին իւնանիմիստները, որոնք հրաժարելով օդային եւ երազային գեղեցկութիւններէն՝ բանաստեղծութիւն ու արուեստը փնտռեցին իրականութեան եւ իրենց անձնական փորձառութեան մէջ: Կեանքը գլխաւոր ազդակն էր ուրեմն, շատերուն, բայց մասնաւորապէս այս սկզբունքէ մեկնողներուն համար, մասնաւորապէս վիպասաններուն: Եւ ահա այդ կեանքը:

ՅԱՏԿԱՆՇԱԿԱՆՕՐԷՆ ՀԱՅ Է ՇԱՀՆՈՒՐ

Մէկ կողմէն ազգը՝ որ պզտիկ կու գայ իր ձգտումներուն եւ որուն համար կ'աղաղակէ անիկա, Արտաւազդի մը պէս: Միւսին օտարութիւնը, որ կը պզտիկցնէ իր հոգին եւ կը ստիպէ իրեն՝ ընդունիլ խարդախուած գեղեցկութիւնը՝ Արան: Երկար ատեն պիտի տատանի ան՝ այս երկու բեւեռներուն մէջ, Աերեւելքին ու Արեւմուտքին, ընդվզումին ու համակերպումին: Առհաւական շղթաները կը կատարեն սակայն՝ այստեղ, իրենց դերը: Յարալէզները կը դաւաճանեն: Բռնի՝ բայց կը մնայ անիկա մեզի: Բռնի՝ որովհետեւ, հակառակ իր սիրոյ եւ յոյսի բառերուն, ազգը կը մնայ իրեն համար ընդմիշտ զուրկ՝ իտէալէ, հաւատքէ, մեծութենէ եւ աւանդութենէ: Ուզէ չուզէ անիկա կը բերէ դէմքին համակերպումի մը ժպիտը: Մարդ արարածը շատ մեծ է եւ շատ փոքր՝ նոյն ատեն: Կը մնայ մեզի՝ որովհետեւ օտարութիւնը կը մընայ փակ՝ իր առջեւ, հակառակ իր բոլոր ցանկութիւններուն, քանի որ անոդո՛ք է անիկա, մասնաւորապէս ծանր՝ իր խարխուլ առողջութեանը համար: Որովհետեւ, յատկանշականօրէն հայ է Շահնուր, սրտով՝ (պոլսական Հայու բարքերու իր հարազատ արտայայտութիւնովը), եթէ եւրոպական է մտածումով:

Ներսէն ու դուրսէն եկող այս դաւաճանութիւնը կծկած է անոր սիրտը, որ խրած՝ խոնաւ գիշերի մը խորը, կը սպասէ... Մահուա՞ն... Հրաշքի՞ն, որով ի յայտ պիտի բերէր ան՝ աւելի բարձր արուեստ մը: Լռութեան ժամի՞ն, քանի որ դժգոհ է արդէն, իր գրածէն ու խօսածէն, իր ստացած վարձքէն որուն բերած մխիթարութիւնը չի փակեր գոհողութիւններու վէրքը: Ու այսպէս է որ ներսէն ու դուրսէն եկող այս դաւաճանութիւնը կը դառնայ ճակատագրական, այս բացառիկ տաղանդին կազմաւորման: Տարիներ վերջը գուցէ փնտռենք իր ժառանգական գիծերը, որոնք անշուշտ կատարած են գլխաւոր դեր մը: (Աչքիս առջեւ է իր մանկութեան մէկ նկարը, ուր ժպտելով հանդերձ՝ անսահման յոգնածութիւն մը կ'արտայայտէ անոր դէմքը):

Բայց որքան ալ յոգնած ըլլայ բերած իր խմորը, Շահնուր վիրաւորուած է առաւելապէս կեանքի պակասէն: Զրկուած է ան՝ կեանքէն, հակառակ անոր, որ հակասելով ինքզինքին, կը խրծէ տեղ տեղ տիրացած ըլլալ անոր: Ապերախտ է հայ միջավայրը իր մտաւորականին համար:

Ժողովուրդ չունեցաւ այս սերունդը, շուրջը: Անիկա մեծցաւ զուրկ՝ խանդավառութենէ ու ներշնչումէ, լացի ու աւերի մէջ, հեռու ցեղին ցայտուն տիպարներէն, որոնք գործերը պիտի դարձնէին աւելի կարկառուն: Այսպէս է որ Շահնուրի գործը զրկուած է անոնցմէ: Ո՞ւր է հայ հարուստը, հայ վաճառականը, հայ բանուորը, հայ հերոսը, վարժապետն ու կղերականը, հայ կեանքը վերջապէս, որ պիտի կազմէր «Պատկերազարդ Պատմութիւն Հայոց»ը: Եւ անոնց բացակայութեամբը պակասը առաւ հոգեբանական խորացումներու: Ինչ որ տուած է Շահնուր (հասարակ դէմքեր առհասարակ, որոնց պարզութիւնն է որ կը խանդավառէ առաւելապէս զինքը եւ որոնց տափակ կեանքին կը յաջողի զարնել իր տաղանդին կնիքը) ոչ թէ այս կամ այն շրջանն է, այս կամ այն խաւը, ինչպէս կը յաւակնի տալ իր վերի խորագրով, այլ տեսակ մը վերացական համադրումը, որ թարեբախտաբար հարազատ է եւ մկանուտ: Կեանքէն ստացուած տեսակ մը տպաւորութիւններ, շանթի արագութեամբ քաղուած զգացումներ: Անիկա կ'առնէ մարդոց արտաքին, զգացական կեղեւը միայն (Ֆրանսայի մէջ դպրոց մըն է ասիկա, բայց Շահնուրի մէջ բնական), զոր կը խմորէ ըստ իր երեւակայութեան, իր զարգացումին՝ որ կը քաշէ Սթէնտալէն, Մօբասա՛ էն ․ ակըսեալ մինչեւ Զօլա, Ֆլօպէռէն մինչեւ Ժիտ, համադրելով բոլոր հոսանքները, դասական ու ռոմանթիքը, նաթիւրալիստն ու դերիրապաշտը, կանգ չառնելով ոչ մէկին վրայ, անոնցմէ ոչ մէկի ամբողջովին բաւարարելով իր խորքին: Շահնուր կ'առնէ ցայտուն երեւոյթները ու կը ձգէ մեկդի՝ զանոնք պարտադրող առօրեայ, ստորերկրեայ ապրումները: Դուրսէն է որ կը նայի ան իրերուն: Ու այսպէս է որ թեթեւ՝ անոր լեզուն կ'անցնի հպանցիկ հմայքով մը, առանց սուզուելու եւ հետեւաբար առանց ճապաղնալու, բան մը, որ Շահնուրէն շատ աւելի խորունկներուն վտանգը եղաւ: Ու այսպէս է որ ոսկին ծայրովը կը հրէ գրականութիւնը, մինչ ուրիշներ գիշեր եւ ցերեկ կը տառապին անով: Այսպէս է որ, օժտուած թէեւ, բայց կ'անդիտանայ ամբողջ ազգի մը ներքինը: Ստահակի մը պէս է որ լործունքը կը նետէ ան ու հիւծախտ կը մաղթէ արդէն խարխուլ, արդէն քայքայուած իր ցեղին: Կեանքը առաջնորդեց զինքը՝ ուրացումներուն: Եւ որովհետեւ այս վիճակը ընդհանրական էր քիչ մը, պատերազմէն ասդին, ֆրանսական գրականութեան մէջ ալ, անիկա գտաւ իր առաջնորդները եւ սկսաւ ծաղ-

●►

●►

բել ու ծամածռել երեւոյթները, արհամարհել ու հեգնել բոլոր գեղեցիկ գաղափարները, տեսակ մը ոխակալութեամբ, տեսակ մը հաճոյքով, դաւաճանուելով եւ նահանջելով ինքնիր մէջ, հասնելու համար վերջ ի վերջոյ ողբերգական անելին, ուր անիկա կը պոռայ յոյս եւ սէր բառերը:

Շահնուր կը սիրէ նիւթեղէն աշխարհը, ու անոր պզտիկութիւնները: Բայց ի՞նչ ըսել երբ «Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը» անունը կրող կտորին մէջ անիկա կ'իյնայ ուժասպառ եւ կ'ապաստանի ինքզինքին մէջ: Կամայ թէ ակամայ անիկա կը չեղի իր ճամբէն դառնալու համար անխուսափելի մտաւորականը:

Անոր առաջին գիրքին մէջ կը տեսնենք յարաճուն պայքարը որ կայ հեթանոսութեան եւ քրիստոնէութեան միջեւ: Բայց թօթվելով հանդերձ բոլոր նախապաշարումները կը կաղայ անոր սէրը: Ինչո՞ւ սիրահարի այդ աղօթքը՝ «Նահանջը առանց Երգի»ին վերջաւորութեանը՝ որ կ'ոգեկոչէ Փլոպէռի օրերը, երբ անիկա ճամբայ ելած էր ուրիշ սանսիւէլ ծայրայեղութենէ մը, որն էր մարմնի խելագար փառաբանութիւնը կարծէք: Անոր սէրը մեկնելով Ֆրէօյտեան ըմբռնումներէն կ'երթայ պղատոնականին: Ուրիշ խօսքով՝ անիկա կը մեկնի օտարութենէն վերադառնալու համար իր ցեղային, դարաւոր զգացումներուն: Կ'արձագանգեն անոր քայլերուն տակ խառնիխուռն, բոլոր յետադիմական ու յառաջապահ սանդուխներուն աստիճանները: Այսպէս է որ խառնածին գրականութեան մը տպաւորութիւնը կը ձգէ Շահնուրի արուեստը, վատնուած, խաթարուած հարստութեան մը տպաւորութիւնը: Այսպէս է մանաւանդ որ խարխափումի մէջ է անոր հոգին մինչ թէքնիքով առաջին օրէն գիտցաւ ընթանալ յստակ գիծով մը: Սէր եւ Յոյս կ'ըսէ մեզի՝ իր այս երկրորդ գիրքին վերջերը: Բայց այդ բառերը գործածուած են բոլոր դաւանանքի առաջնորդներուն կողմէ, բոլոր անոնցմէ՝ որ հասած են հոգեկան տագնապներու ծայրը, անելներու եզրը: Բայց այնքան դիւրին չէ կիրարկել զանոնք, երբ մանաւանդ հոգին հասած է հոն՝ ուր ամէն ինչ կը թուի կասկածելի, ամէն ինչ սնանկ: Այսպէս է որ Շահնուր կը հեռանայ օրէ օր, իր պատգամած գաղափարաբանութենէն, ապաստանելու համար ինքզինքին մէջ, մտածումով ապրելու համար կեանքը, սիրելու համար ինքզինքը միայն: Ու անիկա գիտնալու է ասիկա, քանի որ խելացի է եւ գիտակցօրէն՝ է որ տուած է գործին այդ խորհրդաւոր խորագիրը, քանի որ հզօր զէնքի մը պէս կը կրէ ան՝ իր հետը, իր այս պայքարին մէջ, ուժեղ թէքնիք մը, որով կը հասնի փրկել ինքզինքը բայց որուն միջամտութիւնը այնքան զգալի կ'ըլլայ երբեմն, որ Կորդեան հանգոյցները կը կտրուին փոխանակ քակուելու: Այսինքն կը տեսնենք չինծու բան մը: Հետաքրքրութիւն արթնցնելու մասնաւոր դիտումներ: (Շահնուր կը տանի ու կը բերէ դէմքերը, կը տեղափոխէ վայրերը, ժամանակները, ճարպիկ աճպարարութիւնով մը, բայց սխալ եւ անբնական: Ձեւով չէ որ կ'ըլլայ արդիականութիւնը: Անիկա պէտք է զգացուի գործի մը խորքին մէջ): Հոս կարելի է կրկնել անգամ եւս որ անիկա ճիգ կ'ընէ արուեստով լեցնել կեանքին պակասը: Պրիւթ կեանքէն աւելի, այսպէս է որ կը քշէ ան, տեղ տեղ ֆանթէզիներ, շարժանկարային վարագոյրներ, կավռօշեան ճիչեր: Խոնարհ հոգի մը եւ խոնարհ արուեստ մը պէտք է մօտենալու համար աշխարհի միամիտներուն:

Բայց որքան հմայիչ է անոր արուեստը հակառակ այս բոլորին: Անիկա կ'երեւայ մեզի հարուստ, նկատի առնելէ վերջ ինչ որ զլացաւ միջավայրը իրեն: Իր առաջին գիրքը բաւական էր հաստատելու համար իր վիպասանի տաղանդը: Երկրորդը կը դնէ զիս՝ յայտնութեան մը առջեւ: Անիկա բերաւ մկանուտ, բարբառուն բանաստեղծութիւն մը, որ տարբեր է մեր հազար անգամ կրկնուած հոգեբանական քլիշէներէն:

Թերթերուն մէջ տուած իր յօդուածները ցոյց կու տան թէ անիկա ի վիճակի է նոյնքան յաջողութեամբ ձեռք երկարել ուրիշ սեռերու, գիտնալով անոնց բոլորին յաջողութեան անհրաժեշտ չափերն ու բաղադրութիւնները: Անիկա կը ստեղծէ ժպտելով գրեթէ, բնական ժայթքումով մը: Անիկա ծնած է պատմելու համար, ինչպէս քիչ անգամ կը պատահի: Անիկա անոնցմէ է որ տղէտ կամ ուսեալ, մասնաւոր համ մը կու տան իրենց ամէն մէկ բառին, կը բերեն արտայայտիչ հմայք մը:

ՎԻՊԱՍԱՆ ՄԸՆ Է ՇԱՀՆՈՒՐ ԱՄԷՆԷՆ ԱՌԱՋ

Վիպասան մըն է Շահնուր ամէնէն առաջ: Եւ մենք տեսանք այդ կարգի անոր առաւելութիւնները: Օժտուած է ան նոյնպէս, բացառիկ յիշողութիւնով մը, որուն շնորհիւ, երկար տարիներու հեռացումէ մը վերջ, ոչ միայն կը յաջողի Սկիւտարն ու մթնոլորտը տալ, այլ եւ կը դնէ տիպարներուն բերնին մէջ հարազատ լեզու մը: Այսպէս է որ Եպրաքսէ հանըմը, իր խօսուածքովն իսկ կը ճանչցնէ ինքզինքը, մեզի գոնէ, (չեմ խօսիր գալիք սերունդներուն ոչ ալ արտասահման մեծցածներուն համար, որոնց առջեւ շատ բան պիտի կորսնցնէ Շահնուր իր արժէքէն) որ կը զգանք զայն խորապէս եւ մեր երեւակայութեամբ կը լրացնենք հեղինակին գեղչածները: Վիպասան մըն է առաւելապէս: Ու անիկա ունի հարկ եղած սուր աչքերը: Ունի բէֆլէքսը: Արտակարգօրէն Հայ է ան, արեւելքցի՝ եթէ կ'ուզէք հակառակ իր ամբողջ արեւմըտեան պաշարին: Ցեղն է որ կը խօսի, պոլսեցին:

Զարմանալի է ասիկա երբ կը տեսնենք մանաւանդ որ անիկա չէ օգտուած Պոլսոյ գրականութենէն: Որ անիկա ոչ միայն մեծցած է հեռու մեր գրականութեան վարպետներէն, այլեւ չի կրեր անոնց ոչ մէկուն հետքը: Անիկա բարձրացաւ ինքնիրեն, անակնկալի մը պէս, զերծ՝ գրեթէ մեր աւանդական ձեւերուն ունակութիւններէն, մեր ճարպոտ նախադասութիւններէն, մեր բացատրողական ֆրազներէն, մեր դպրոցային գաղափարաբանութիւններէն, չպարներէն եւ հոգեկան թափթփածութիւններէն: Ցեղն է որ կը խօսի անոր մէջէն: Ու այդ ցեղը զտուած է տարօրինակ կերպով, ենթարկուելով օտար ազդեցութեան, անցնելով եւրոպական արուեստի մը նոր արթնցող Հայը վազած, խողովակէն:

Քիչ անգամ այսքան համաչափօրէն ձուլուած են Արեւելքն ու Արեւմուտքը: Ներմուծուած ապրանքի տպաւորութիւն ձգած է, մեծ մասամբ մեր գրականութիւնը: (Չենք խօսիր բանագողութիւններուն որ մեր ամէնէն աչքառու հեղինակները ըրին առաւել կամ նուազ տաղանդով): Եւ այդ ներմուծումները եղած են ժամանակավրէպ ձեւով: Նոր արթնցող Հայը՝ վազուան ընդգրկած է այնպիսի օտար ըմբռնումներ, յառաջադէմ երկիրներու այնպիսի հանգամանքներ որ խաչաձեւուած են ցեղին բնազդներուն հետ: (Քաղաքականութեան մէջ ինչ վնասներ բերաւ այս չարչիւթիւնը): Եւ այդ ներմուծումները եղած են աճապարանքով, երկու երեք տարի Եւրոպա այցելելով, կամ շատ շատ ուսանողութեան շրջան մը անցընելով: Եւ այդ ներմուծումները, գրական թէ քաղաքական բերուեր են շլացնելու, շահագործելու համար ռամիկ եւ տգէտ ժողովուրդը:

Շահնուր եւ իր սերնդակիցներուն մէկ խոշոր մասը, ուրեմն եթէ տուժեցին մէկ կողմէն, միւս կողմէն զերծ՝ այս անբարեխղճութենէն, օգտուած կ'երեւան արտասահմանի մէջ անցուած տարիներէն: Անոնց ետեւ պակսող ժողովուրդը հեռու պահեց զիրենք արագ խանդավառութիւններու վտանգէն: Եւ անոնց տուածները աւելի ընդարձակ հորիզոններ կը մատնեն, հակառակ իրենց անկատար ու վատառողջ բնոյթին, քան այն հորիզոնները որ գծեցին մեր նախորդ սերունդները: Բայց ժողովուրդը չէ որ պիտի տեսնէ ասիկա, մանաւանդ երբ վարժուած է ան, աւանդական արուեստի մը, դիւրաւ մարսելի գրականութեան մը կաղապարին: Ոչ ալ յետամնաց մտաւորականութիւնը: (Շահնուրը գնահատողներն իսկ կը հաստատեն ասիկա, երբ գրած են անոր մասին, առանց հասկնալու: Անոնցմէ շատերը գոված են առանց համոզումի, առանց սիրելու, եւ չմնալու համար միայն արժէք հասկցողներէն):

Շահնուր կու գայ աշխատուած թէքնիքով մը, որ ինքնին ամփոփումն է մեծ երկրի մը քաղաքակրթութեան: Քիչերն են որ պիտի կիրարկեն քայլ առ քայլ Բրուստէ մը: Շահնուր սկիզբի օրէն մինչեւ վերջը ցոյց կու տայ թէ ինչ ձեւով կ'ուզէ գրել: Եւ այդ ձեւը կշռուած, կազմուած է առաջին օրերէն: Եւ անիկա ենթարկած է իրեն՝ հոգիի բոլոր պոռթկումները: Այսպէս է որ խարսխուած կ'երեւայ Շահնուր, հակառակ բոլոր իր հոգեկան ալեկոծումներուն: Այսպէս է որ տիրացած կ'երեւայ ան՝ ինքզինքին, երբ տեսանք որ յուսաբեկ խարխափումի մը մէջ էր հոգիով: Այսպէս է որ կը յաջողի արժեցնել ամէնէն աննշան ըսելիքն իսկ, երբ ուրիշ երիտասարդներ կը խաթարեն իրենց զգացումները, կ'ընկղմին խորութիւններու մէջ: Այսպէս է որ անիկա կը դառնայ աւելի ժամանակակից քան անոնք, որ կռթնած մեծ վարդապետութեան մը, կը կարծեն տալ նորագոյն գրականութիւնը: Որովհետեւ իրապէս նոր, հմայիչ եւ ինքնատիպ այդ ձեւը մոռցնել կու տայ մեզի՝ իր գաղափարներուն սահմանափակ ու տեղ տեղ յետադիմական աշխարհը, խորքը ըսել կ'ուզեմ:

Աւելորդ կը գտնեմ ընթացիկ որակումները՝ գնահատելու համար անոր այս ողբերգութիւնը տուող ժուժկալ լեզուն, որուն տէրն է անշուշտ Շահնուր եւ զոր կը գործածէ ցամաք, ջղուտ՝ առանց ածականի գրեթէ: Նպատակ մը չէ անոր համար անիկա, ինչպէս շատ մը ոճապաշտներու մեկնակէտն ու մեղքն է եղած: Մտածումը չէ զոհուած լեզուին համար, ոչ ալ տարուած մասնաւոր մըթութիւններու: Յստակ է ան, ու զուրկ յաւակնութենէ՝ հոն նոյնիսկ, ուր գերիրապաշտական խօլարշաւ թռիչքը, կը կտրէ զայն, կը խճողէ թաւալուն տարբերով: Բառով մը միջավայր կը փոխէ ան, կը բանայ հոգեկան աշխարհ մը:

ՍԷՐ ԵՒ ՅՈՅՍ

Հիմա, այս բոլորը ըսելէ վերջ, կ'ուզեմ անդրադառնալ բուն իսկ «Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը» խորագիրը կրող էջերուն, որոնք երեւցած էին նախապէս, «Անահիտ»ի մէջ: Որովհետեւ, հոն է որ ամփոփուած է Շահնուր՝ իր բոլոր կատարելութիւններով եւ թերութիւններով: Որովհետեւ հոն է, ներքին այդ տուայտանքին է որ կ'երթայ իմ նախասիրութիւնս եւ սիրտս կը յորդի անհուն զուրգուրանքով մը: Հոն է, որ, երազային, Արքալեան գիշերի մը մէջէն մենք կը զարնուինք ամէնէն ահարկու իրականութեան, որն է մարդկային ապերախտութեան յանձնուած հայ տղուն ճակատագիրը: Հոն է որ յուսահատ հոգին կը նետէ իր մանկունակ յուզումները, բազմազան թրթռուն հնչիւններով, իր վերջին ճիչը՝ որուն արիւնոտ գալարումը կ'առնէ մասնաւոր մեծութիւն մը, տալով առնականութեան մը արձագանգը մեր սա անյուսութեան ու քայքայման օրերուն: Հոն է որ քերթողը կը վազէ, հրելով մութը եւ կը ցցէ հովին մէջ իր հարցական դրօշակը - ըլլա՞լ թէ չըլլա՞լ...

Բայց քանիներ են որ պիտի հասկնան մահուան հետ ակռայ ակռայի այս պայքարը՝ ներքին գիշերի մը խորը՝ ուրկէ Շահնուր կը սպասէ իր յոյսին՝ ինչպէս Փիւնիկը իր կրակէն՝ ինչպէս բոլոր մեծ հոգիները կը յուսան զայն՝ տառապանքէն: Որքան մատչելի է ան, իր պատմըւածքներուն մէջ, այնքան կծկուած, այնքա՛ն մութ է հոս:

Շատեր զառանցանք մըն է միայն, որ պիտի տեսնեն, երբ երիտասարդ հեղինակը վիրաւոր ագռաւը կոնակին՝ յուսախաբ՝ բոլոր աստուածներէն, բոլոր հանգամանքներէն, կը դիմէ Անահիտին՝ պոռալով անոր.

- «Շո՛ղ մը, շող մը միայն ճաճանչէ եւ մենք պիտի ցցուինք կրկին անճառելի արշալոյսին մէջ, պիտի յառնենք կրկին, որպէս թէ համբուրուած ըլլայինք ամենազօր յարալէզներէն»:

Բայց Անահիտը չի ճանչնար զինքը: Այնքան փոխուած է Հայուն հոգին, դարերու ընթացքին: Ու ահա օտար ինքզինքին մէջ, օտար՝ իր դարաւոր աւանդութեան հանդէպ, օտար՝ օտար աշխարհներու առջեւ, օտար եւ խարխափէ զուրկ, անիկա կը տեսնէ ամայութիւն իր շուրջը, պարապութիւն: Ու կը վազէ ան, ահա, ահաբեկած՝ իր ներքին անտառին խորէն, մինակ, հալածուած՝ մեռելներէն եւ օտար վհուկներէն որ կ'իյնայ ու կ'ելլէ գլորելով, ճանկելով գետինը, կանչելով ու միւսը «Ժազօ»: Ու ասիկա կը կանչեն զինքը՝ մէկը «Առնան» կեանքին, օգնութեան աղաղակներ արձակելով.

- «Սո՛ւտ է ... սո՛ւտ է ... ես չեմ մեռած, ես դեռ կրնամ յուսալ ... ես դեռ կրնամ սիրել ... մայրի՛կ, մայրի՛կ ... զսպեցէք սա գլուխս, ես շատ եմ տառապեր ...: Լացաւ դառնօրէն: Շողիքը կ'իջնէր իր ձեռքին վրայ»:

Եւ այդ խորհրդաւոր շողիքը որ համակերպումի արցունքն է, կը կրկնուի քանի մը էջ անդին, գիրքը վերջանալու համար այդ տպաւորութեան տակ:

Սխալ պիտի ըլլար զուգահեռական մը քաշել Շահնուրի եւ օտար հեղինակներու միջեւ, քանի որ թէքնիքովն է յաճախ, որ յիշեցնել կու տայ այս կամ այն գըրագէտը, քանի որ մեծ անհատականութեան մը մաղէն է որ կ'անցընէ ամէն ինչ, ձուլելով բազմազան հեղինակներ: Այսպէս է որ բացարձակ բնոյթ մը չուզեցի տալ երբ նմանցուցի զինքը՝ Ժիտին, Պալզաքին, որուն պէս ծայրայեղութեան կ'երթայ, Փլոպէռին, որուն էմմային նըման կը մեռնի Շահնուրի առաջին գիրքին հերոսուհին՝ Նէնէթը, անոր թուլթակը, անոր ամէն ինչ ցուցադրելու ճիգը:

Այսպէս առանց բացարձակ բնոյթ մը տալով է դարձեալ, որ կ'ուզեմ յիշել այս ողբերգական քերթուածին առթիւ, Րէմպոյի անունը:

Պիտի սիրեմ կեանքը կ'ըսէ Շահնուր, անոր պէս, երբ դաւաճանուած՝ յուսաբեկ (գրական յուսաբեկում արդեօ՞ք: Որովհետեւ ինքզինքին հանդէպ խոր հաւատքով մըն է որ կարելի է ստեղծել նմանօրինակ էջեր) կը հասնի անիկա իր ուժերուն ծայրը: Եւ այլայլած, այլակերպուած բան մըն է երիտասարդին համար, ըսինք, այդ կեանքը, զոր կ'ուզէ գրկել, լքելով բառերու խաղը: Բայց անոր կամքը հեռու է Րէմպոյի կամքէն: Կը համակերպի խարդախուած Արային: Այդպէս առանց բացարձակ բնոյթ մը տալով է դարձեալ, որ կ'ուզեմ յիշել Թէքէեանի անունը: Շահնուր կարդացած է անոր քերթուածը, որ կարճ բայց ուժեղ կերպով կը դնէ մտաւորականին այս ողբերգութիւնը՝ մեր առջեւ:

Լէ Ֆօ Մօնէյէօր-ի հեղինակին պէս Շահնուր օգտագործած էր վէպին մէջ օրագրութիւնը, (թէեւ տեղ-տեղ Տիմաշի օրերու ոճով): Հոս այս քերթուածին կը կցէ ան՝ քանի մը էջեր, գործը լուսաբանելու եւ դուրսէն դիտելու համար զայն:

Բայց բան մը չեն աւելցներ անոնք:

Այսպէս է որ տարտամ վերջաւորութիւն մը կ'ունենան իր Սէր եւ Յոյս բառերը: Եւ հաւանական կը գտնենք ուրեմն, որ անձնական կալուածի մէջ է որ պիտի օգտագործէ զանոնք: Ինչպէս պիտի ընէին շատերը անոնցմէ՝ որ իրեն պէս կ'ապրին մահուան շուքին ու բռնապառնալիքին տակ: Պէտք է գիտնալ որ թանկագին բան մըն է կեանքի այդ կըտորը, անոր համար: Քիչերն են որ իրենց տառապանքէն դուրս, պիտի մտածեն մարդկային փրկութեան: Բայց ըլլայ առաքելական կամ ոչ, կ'ուրախանանք Շահնուրի այդ արուեստի համակերպումին, որովհետեւ մարդ ըսուած սպարածին ճակատագիրն է մեծ և պզտիկ ըլլալ նոյն ատեն, դաւաճանուիլ Պրոմեթեւսէն սկսեալ: Որովհետեւ Շահնուր ծնած է տաղանդով եւ շատ աւելի բարձր էջերու յոյսը կու տայ:

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

«Ամրոց», 1934, Յուլիս 8, 9, 10

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 13
MARDI
13 SEPTEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (սովորական առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում). — Հատը : 5,00 Ֆ.

ՀՈԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.413 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 70e ANNEE — N° 18.413

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԷՆ ԵՏՔ՝ ՅՈՅՍԵՐ

ԳՆԴԱԿՈԾՈՒՄՆԵՐ ԻՋԵՒԱՆԻ ՇՐՋԱՆԸ

Ինչպէս գրած էինք Սեպ. 10-ի մեր թիւով, նախքան ՀԱՊ-ի վեհաժողովը որ կը գումարուէր Ուրբաթ օր (Սեպ. 9), Մոսկուայի մէջ հանդիպում ունեցած էին Լ. Տէր-Պետրոսեան եւ Հ. Ալիեւ: Նախ առանձին, շուրջ ժամ մը, ապա միացած Ելցինի, հանդիպում ունեցած են նաեւ Ռ. Քոչարեան եւ Ալիեւ, յետոյ՝ չորսը միասին: Մասնաւոր որեւէ համաձայնութիւն չէ գոյացած, բայց Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը Կոզիրեւ յայտարարած է որ բանակցութիւնները յառաջխաղացում մը թոյլ տուած էին Ղարաբաղի հարցին կարգադրութեան ուղղութեամբ:

***

Սեպտեմբեր 12-ի առաւօտ մեր առած լուրերու համաձայն փոքր գնդակոծումներ տեղի ունեցած էին Իջեւանի շրջանը, առանց մեծ վնասներ հասցնելու: Նոյն օր կը բացուէր Գերագոյն Խորհուրդի նոր նստաշրջանը:

***

ՀԱՊ-Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

ՀԱՊ-ի վեհաժողովը մէկ յաջողութիւն արձանագրեց ստեղծումովը Տնտեսական Կոմիտէի մը կամ՝ ՄԵԿ որ Համագործակցութեան առաջին մարմինն է բոլորէն վեր: 12 անդամ երկիրներէն միայն Ազրպէյճան եւ Թիւրքմէնիստան պայմանաժամ մը ուզեցին նախքան վերջնական պատասխան տալը, Ուկրանիա կարգ մը փոփոխումներ պահանջեց: ՄԵԿ-ը պէտք է գործի անցնի ՀԱՊ-ի ղեկավարներու ժողովէն (Հոկ. 7) ետք: Իր առաջին գործը պիտի ըլլայ լուծել նախկին Խորհ. Միութեան հաղորդակցութեանց եւ փոխադրութեանց հարցերը: Բոլոր որոշումները պէտք է տրուին ձայներու 80%-ի հաւանութեամբ: Ռուսաստան ձայներու 50%-ը պիտի վայելէ, Ուկրանիա՝ 14%:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

Սեպտեմբեր 8/9.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան մամուլի կեդրոնը յայտարարութեամբ մը վրդովում արտայայտած է խաղաղ քաղաքացիներու ուղղուած անհարեկչական յարձակումի համար որ Սադախլոյի շուկային մէջ պատճառ եղաւ 11 Հայերու մահուան: Արտաքին նախարարութիւնը այդ յայտարարութեամբ պատասխանատուութիւնը վերագրած է Ազրպէյճանի կառավարութեան:

***

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Որպէս բարի կամքի արտայայտութիւն, Սեպտեմբեր 7-ին Երեւանի մէջ Կարմիր Խաչի ներկայացուցիչներուն յանձնուած են ազրպէյճանցի կին մը ու երկու այրեր, որպէսզի տարուին Ազրպէյճան:

***

ԿԱԶԻ ՆՈՐ ՀԱՐՑ

«Հայկազգարդ»ի տնօրէնը հերքած է այն լուրերը որոնք լոյս տեսած են Հայաստանեան մամուլի որոշ անուններուն մէջ եւ որոնց համաձայն Հիւսիսային Կովկաս - Անդրկովկասի կազամուղով Ռուսաստանէն օրական 30 միլիոն խոր. մեթր կազ պիտի ստացուի: Հայաստան կազ կ'առնէ միայն Թիւրքմէնստանէն, այն քանակով որուն փոխարժէքը կրնայ վճարել: Տնօրէնը աւելցուցած է թէ այս օրերուն ճիշդ է որ աւարտած է յիշեալ կազամուղին շինութիւնը որուն լրիւ տարողութիւնը օրական 30 միլիոն խոր. մեթր է: Սակայն այս տարողութիւնը կապ չունի Հայաստան հասնող կազի քանակութեան հետ որ վերջին օրերուն պակսած է Վրաստանի պատճառով որ իր բաժինէն աւելի կազ առած է նոյն կազամուղէն: Նուազումը այն հետեւանքը ունեցած է որ փուռերը չկարենան հացի հարկաւոր քանակը արտադրել ու բնակիչներ երբեմն ամբողջ օրը հերթ սպասեն հաց գնելու համար:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ յոգնած, հիւանդ հասաւ Զագրէպ ուր չկրցաւ, ըստ իր սովորութեան հողը համբուրել եւ օդանաւէն իջած պահուն, կողովի մը մէջ իրեն ներկայացուեցաւ պուտ մը խրուած հող որպէսզի համբուրէ նախքան ոտքը հողին վրայ դնելը: Պապը մնաց Շաբաթ եւ Կիրակի, բայց Սարայեւօ չերթալը չէր մոռցուած: Շուրջ մէկ միլիոնի կը հասնէր այն բազմութիւնը որ Կիրակի առաւօտ (Սեպ. 11) հաւաքուած էր հետեւելու համար պատարագին եւ լսելու քարոզը: Պապը խաղաղութիւն եւ ներում քարոզեց վերջ դնելու համար պատերազմին: Յովհ.-Պօղոս Բ. շեշտեց թէ կրօնքներու պատերազմ մը չէ որ կը մղուի այլ պատերազմը ազգայնական մոլորումներու հետեւանք է:

ՊԱԼԱՏԻՒՐ որ հիւրն էր Անն Սէնքլէրի 7/7 յայտագրի վերամուտի առաջին սփիւռումին, անգամ մը եւս կրկնեց թէ որեւէ խոստում չըներ, բայց կ'ուզէ մէկ միլիոնով զեղչել գործազուրկերու թիւը գալիք 5-6 տարիներու ընթացքին: Բացարձակապէս մերժեց անդրադառնալ նախագահական ընտրութիւններու, կրկնելով թէ միայն գալ տարուան սկիզբը պէտք է խօսիլ այդ մասին: Մերժեց նաեւ որեւէ բանավէճի մէջ մտնել Միթերանի, Ժիւփէի կամ Շիրաքի յայտարարութեանց առընչութեամբ:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Եանկ Զեմին պաշտօնական հիւրը եղաւ Ֆրանսայի, քանի առեւտրական շահերը աւելի կարեւոր են քան մարդկային տարրական իրաւանց յարգանքը: Ժամանած օրը -Սեպտեմբեր 9- ցուցարարներ հաւաքուած էին Փարիզի դեսպանատան առջեւ բողոքելու համար: Նոյն իրիկունը նախագահ Միթերան ճաշ մը կու տար Չինացիին ի պատիւ: Ֆրանսա, Պալատիւրի մղումով, նախընտրած էր հաշտուիլ եւ գործ տեսնել Փեքինի հետ, բարձի թողի ընելով Թիանանմէնի ջարդի ստեղծած վրդովումը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ծայրայեղ - ձախ Տեւ-Սոլ կազմակերպութեան պարագլուխը Տուրսուն Գարաթաշ ձերբակալուեցաւ երբ կը փորձէր Իտալիայէն Ֆրանսա անցնիլ կեղծ անցագրով մը: Իրեն դէմ ձերբակալման միջազգային հրամանագիր կար:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՀԱՅ ՈՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ԿԸ ՀԱՇՏՈՒԻ՞Ն»

«Միլլիյէթ»ի քաղաքական մեկնաբան Սամի Քոհէն Սեպտեմբեր 10-ի թիւին մէջ այս խորագիրով գրութեամբ մը կ'անդրադառնայ Մոսկուայի հայեւադրբէջանական վերջին բանակցութիւններուն զորս յուսատու կը նկատէ: Կը գրէ թէ կարեւոր զարգացում մըն է երեւոյթը որ Երեւան նախապէս միշտ մերժած ըլլալով հանդերձ կողմ համարուիլ խնդրին մէջ, ներկայիս որպէս այդ տեղ գրաւած է սեղանին շուրջը:

Մոսկուայի ժամադրութեան իրականացումը ռուսական դիւանագիտութեան մէկ յաջողութիւնն է Ս. Քոհէնի համար և յատկապէս Ելցինի յատուկ ներկայացուցիչ Վլ. Կազիմիրովի: Անոր որ անդադար երթեւեկելով Բաքուի եւ Երեւանի միջեւ կը ջանար համաձայնութեան դետին մը ստեղծել:

Թուրք լրագրողը կը գրէ թէ շուրջ երկու ամիս առաջ ստորագրուած հրադադարը նախաքայլը եղաւ այսօրուան բանակցութիւններուն. ու այդ հրադադարին տեւելու երեւոյթը խաղաղութեան յետագայ հոլովոյթին համար լուրջ գրաւական կը նկատէ: Կ'ըսէ թէ դժուարութիւնները, կնճիռները, գրաւող ուժերու ետ քաշուելուն ու Ղարաբաղի քաղաքական ապագային օրացոյցին կը վերաբերին: Հայկական կողմը կը փափաքի որ երկու հարցերը միաժամանակ քննարկուին. իսկ Ազրպէյճանցիները կը պնդեն որ նախ հայկական ուժերը հեռանան իրենց գրաւած տարածքներէն: Հարց մըն է նաեւ Լաչինի, Շուշիի պարագան. Հայերը կը պահանջեն որ այս շրջանները իրենց կապուին, մինչ Ազրպէյճանցիները չեն կրնար յօժարիլ զանոնք լքելու գաղափարին:

Ս. Քոհէն որպէս հաշտարար Մոսկուայի յաջողութիւնը մասամբ կը վերագրէ ԱՄՆ-ու չէզոք կեցուածքէն գտնուած քաջալերութեան: Սակայն ներկայիս ակներեւ է որ ԱՄՆ աւելի մօտէն հետաքրքրուած են հայեւադրբէջանական հարցով ու չեն փափաքիր ամբողջովին Մոսկուայի ձգել անոր հաշտութեան գործընթացը: Այս բնուածին որպէս ապացոյց կը տրուի ԱՄՆ-ու ՄԱԿ-ի դեսպանին՝ Օլպրայթի շրջան այցելութիւնը:

Գրութեան վերջին մասին մէջ նիւթ կ'ըլլայ Թուրքիոյ Արտաքին նոր նախարար Մ. Սօյսալի Բաքու կատարած այցը: Ան նպատակ ունեցած է ազրպէյճանցի ղեկավարներու հետ հանդիպում մը ու վերջին զարգացումներու քննութիւնը:

Ս. Քոհէն կրկնելով թէ Կովկասի մէջ խաղաղութեան հաստատումը նաեւ Թուրքիոյ փափաքն է, կը գրէ թէ որպէս Մինսկի խմբակի անդամ, կը ջանայ մասնակցիլ անոր: Թուրքիա կը պնդէ որ խաղաղութեան հոլովոյթը որպէս միակ երկրի մը նախաձեռնութիւնը չմնայ եւ իրականանայ միջազգային հաւաքականութեան մասնակցութեամբ: Ու այս կէտն է որ կոչուած է շեշտելու Թուրք Արտաքին նախարարին Բաքու այցելութիւնը:

Թուրքիա կը պահանջէ որ իրեն յանձնուի:

ՉէՉէՆԻԱ գրեթէ քաղաքացիական պատերազմի մէջ է եւ ընդդիմութիւնը վճռած է տապալել նախագահ Դուդայեւը քանի որ տագնապը լուծելու բոլոր ջանքերը ի դերեւ ելած են: Երկիր վերադարձած է Ռուսաստանի Խորհրդարանի նախկին նախագահ -Ելցինի ընդդիմադիր- Ռ. Խասբուլադով որ կրնայ նաեւ ընդդիմութեան պարագլուխ մը դառնալ:

ՄԻԼԱՆՈՅԻ մէջ չատ բուռն ցոյց մը տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 10-ին որ ծանր բախումներու ալ դուռ բացած է ապահովութեան ուժերուն հետ: 10 հազար հոգի կը բողոքէին Լէոնգաւալլօ ընկերային կեդրոնի փակման դէմ: 20 վիրաւոր կար: Ցոյցը կազմակերպուած էր ձախ եւ համայնավար հոսանքներու կողմէ:

ԱՂԱՍԻ (որու հայրը Հայ է) վերջապէս յաղթեց Թէնիսի Ամերիկայի Օփընին աւարտականին գերման իր մրցակիցին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներուն, Վալանսի Հայ Մարզականը յաղթեց Միւլհուզի 3 - 1, իր դաշտին վրայ: Դասաւորման գլուխն է Կէնկան 21 կէտով, իրեն կը յաջորդէ Մարսէյլ: Վալանս 10-րդ է 12 կէտով:

ԹՈՒՐՔ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԲԱՔՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը Բաքուի մէջ նախագահ Ալիեւի, Արտաքին նախարար Հասանովի եւ Խորհրդարանի նախագահ Կուլիեւի հետ հանդիպումներ ունենալէ ետք, «Միլլիյէթ»ի Բաքուի թղթակիցին հարցումներուն պատասխանած է ծանրանալով Ղարաբաղի հարցին վրայ:

Միմթազ Սօյսալ այս նիւթին մէջ ծանրօրէն քննադատած է ԱՄՆ-ու վարած քաղաքականութիւնը, ըսելով «ԱՄՆ Կովկասը լքեցին Ռուսաստանի»: Այս քննադատութիւնը գլխաւորաբար հիմնուած է այն տուեալին վրայ որ ԱՄՆ համաձայնած են ԱՄՆ - Ռուսաստան - Հայաստան - Ազրպէյճան քառակողմ վեհաժողովի մը, որպէսզի լուծում գտնուի Ղարաբաղի հարցին: Սօյսալ ըսած է. «Հայերը ընդունէր են ետ քաշուիլ Ղարաբաղէն դուրս մնացած գրաւեալ հողերէն պահելով Շուշին ու Լաչինը: Ազրպէյճանցիները ալ տրամադիր են հաւանելու, խորհելով որ ասիկա որ փրկեն շահ է: Հրադադարին ու խաղաղութիւնը երաշխաւորողը պէտք է ԱԷ - ԵԱ - ԱԷ - Ը-ն ըլլար: Մինչդեռ ներկայ կարգադրութեամբ Ռուսերն են այդ երաշխաւորները, դէտերով ու հաշտարար զօրքով: Այսպէս, կանխութիւն կը ստեղծուի որ Ազրպէյճան եւս, որ միակ բացառութիւնն էր, մուտք գործէ ռուսական զօրքը»:

Մ. Սօյսալ յայտնած է որ Ազրպէյճան որպէսզի կարենայ իր անկախութիւնը պահպանել, պէտք ունի զօրանալու եւ թէ Թուրքիա թէ՛ զինուորական, եւ թէ արտաքին յարաբերութիւններու մարզին մէջ պիտի ընէ իր կարելին: Թուրք նախարարը մտադիր է Հոկտեմբերին ՄԱԿ-ի Նիւ-Եորքի ժողովին օրակարգի նիւթ ընելու Ազրպէյճանի հարցը:

Հասան Հասանով եւս յայտնած է թէ իրենք չէին փափաքեր որ Ռուսաստան առանձին զօրք ղրկէր շրջանը. իրենց փափաքն այն էր որ այլ պետութիւններ ալ ներկայ ըլլային.

ՆՈՐ ՀԱՐՑ ՋԱՒԱԽՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«Երկիր» օրաթերթը Օգոստոս 18-ի թիւով կ'արձանագրէ «Հայլուր»ի մէկ տեղեկատուութեան որ կը վերաբերի Վրաստանի Հայաստանի սահմանակից հայաբնակ Ջաւախքի շրջանին:

Յուլիս 31-ին Վրաստանի նախագահը ստորագրած է հրամանագիր մը որով Ջաւախքի վեց շրջանները՝ Ախալցխա, Ախալքալաք, Ադիգին, Ասպինձա, Բոգդանովկա եւ Բորժոմ, այսուհետեւ կ'ունենան պետական լիազօր մը, մեծ իշխանութեամբ: Ան, ստորագրուած հրամանագրին համաձայն, «միջանկեալ օղակ» կը նկատուի Պետութեան բարձրագոյն եւ տեղական իշխանութիւններուն միջեւ:

Յաջորդ օրն իսկ, Օգոստոս 1ին, է. Շեւարնաձէ գացած է Ախալցխա ուր պիտի հաստատուի լիազօր ներկայացուցիչը: Նախագահը խորհրդակցութիւններ ունեցած է վերոնշեալ շրջաններու ղեկավարներուն հետ: Երբ Ախալքալաքի շրջանային խորհուրդի փոխ-նախագահ Սամուէլ Պետրոսեան կասկած արտայայտած է առանց իրենց ու ժողովուրդին նախապէս տեղեկացնելու նման հրամանագրի ստորագրութեան, Շեւարնաձէ պատասխանած է որ որոշումը փորձի հանգամանք ունի եւ եթէ ժողովուրդը չընդունի զայն, պատրաստ է չեղեալ համարելու:

Օգոստոսին խնդրոյ առարկայ շրջանները սկսած են հրամանագիրը քննել. Ախալքալաքի ժողովը մերժած է զայն: Բոգդանովկայի ժողովը յետաձգած է որոշումը:

Հրամանագիրը քննութեան նիւթ բրած է նաեւ «Ջաւախք ժողովրդական շարժում»ը որ տեղարնակ Հայութեան տեսակէտներուն ամբողջական արտայայտողը կը նկատուի: Օգոստոս 5-ի ժողովին այդ Շարժումը կտրականապէս դէմ արտայայտուած է հրամանագիրին: Անոր խորհուրդին առաջարկելով Ախալքալաքի եւ Բոգդանովկայի տնտեսութիւններն ու ձեռնարկութիւնները եւս սկսած են քննել հրամանագիրը ու հասած տեղեկութիւններու համաձայն արդիւնքները բացասական եղած են,

Ջաւախքի ժողովրդական շարժումը նոյն հրամանագիրին առիթով դիմում ներկայացուցած է նախագահին, չեշտելով անընդունելի նկատուած կէտերը եւ պատճառաբանութիւնները: Հոն կ'ըսուի թէ շրջանին իրադրութիւնը լրիւ չէ ներկայացուած հրամանագրին մէջ, գաղթականներու վերադարձի պատրուակով կարելիութիւն կը տրուի Ջաւախքի ազգ. կազմը փոփոխութեան ենթարկելու, ղեկավարութիւնը Ախալքալաքի մէջ կեդրոնացնել կրնայ պատճառ ըլլալ որ միւս շրջանները զարգանալու հաւասար առիթ չունենան, պետական լիազօրի մը անսահմանափակ իշխանութիւնը դուռ կը բանայ անձի մը մենատիրութեան, ինչ որ կը խախտէ ներկայի հաւասարակշռութիւնը, պետական լիազօրը զօրահաւաքի իրաւունք ունենալով կրնայ զօրք բերել շրջանը ինչ որ աննախատեսելի հետեւանքներով լի է եւ վերջապէս, հրամանագիրը կը հակասէ ժողովրդավարութեան հիմնական սկզբունքներուն, քանի որ տեղւոյն բնակչութեան կարծիքը զանց առնուած է նման կարեւոր որոշումի մը մէջ:

Օգոստոս 18-ի «Երկիր»ը կ'ըսէ թէ դիմումը է. Շեւարնաձէի ղրկուած է Օգոստոս 6-ին: Թերթին, նաեւ մամուլի այլ անուններու յետագայ թիւերուն մէջ Ջաւախքի այս հրամանագրին մասին տեղեկութիւն չկայ: Ինչ որ ենթադրել կու տայ թէ պատասխան ստացուած չէ:

Ջաւախքի Հայութիւնը վերջին տարիներուն պարբերաբար առիթներ ունեցաւ անդրադառնալու որ Վրաստանի իշխանութիւնը անհանդստութեան պատճառներ կը նկատէ Հայաստանի սահմանակից բաւական տարածուն այդ գօտիին մէջ հայկական միաձոյլ ներկայութեան մէջ: Հոնկէ եկած նամակներ արձագանգած էին արդէն կալուածական առուծախի ու այլ գործառնութիւններու մէջ Հայերու դէմ որոշ խտրընդոտներ յարուցանող կարգադրութիւններու; Սակայն, «Պետութեան ղեկավարի լիազօր ներկայացուցիչ»ի մը նշանակումը այդքան լայն իրաւասութիւններով -մինչեւ զօրահաւաք-, աւելի վճռական քայլեր կը մատնէ. ասիկա, հակառակ նախագահին հաւաստիքին թէ «եթէ ժողովուրդը չընդունի հրամանագիրը, զայն չեղեալ կը համարինք»:

Ջաւախքը յայտնի է որ խնդրայարոյց շրջան մըն է Թիֆլիսի համար նոյնիսկ երբ հոն վրդովելու ոչ մէկ չօշափելի տրուեալ կայ: Տեղացի հոծ Հայութեան կը վիճակի իր շրջահայեաց ու պարզարիտ ընթացքով պահել ստեղծուած հաւասարակշռութիւնը, խուսափելով վնաս հասցնելէ հայեւվրացական սահմանագլխուն որ Հայաստանի շնչելու միակ անկիւնն է ներկայիս:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԴԱՍԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

1986 թ. գարունն էր: Համալսարանի բակում մի երիտասարդ մօտեցաւ ինձ:

- Ես «Զարթօնք»ի թղթակիցն եմ, կարո՞ղ եմ ձեզ դիմել մի հարցով:

- Խնդրեմ:

- «Զարթօնք»ը հարցաթերթիկ ունի:

- Ինչի՞ մասին:

- Դասական ուղղագրութեանը վերադառնալու հարցի մասին: Ինչպիսի՞ն է Ձեր կարծիքը: Նոյն հարցը տուել եմ նաեւ ակադեմիկոս Եդուարդ Աղայեանին: Նա արդէն պատասխանել է:

Ասացի կարծիքս՝ Հայաստանում այժմ կիրառուող «ուղղագրութիւնը» 1922 թուին բռնութեամբ պարտադրուել է մեզ: Հիմա ժամանակն է, որ հրաժարուենք դրանից եւ վերադառնանք մեր աւանդական, դասական ուղղագրութեանը: Դրանով նաեւ կը վերականգնուի աշխարհի բոլոր Հայերի համար միասնական ուղղագրութիւնը:

Անցաւ բաւական ժամանակ: Թղթակցի հետ հանդիպմանս մասին մոռացել էի: Մի օր բանասիրական բաժանմունքի տնօրէնը (տէքանը) ինձ ասաց.

- Ռեկտորատից ձեզ կանչում են:

- Ի՞նչ է պատահել:

- Իմ եւ ամբիոնի վարիչի հետ պիտի գնանք ռեկտորատ, էնտեղ կը պարզուի, թէ ինչու են կանչում:

Եկաւ ամբիոնի վարիչը: Գնացինք:

Ռեկտորատը համալսարանի կենտրոնական շէնքում է: Բակով էինք գնում: Մէջտեղում ես էի քայլում, աջ ու ձախից տնօրէնն ու ամբիոնի վարիչը: Մտածում էի՝ «Նման է բանտարկեալի փոխադրման»: Նոր էին աւարտել իմ երկարատեւ հարցաքննութիւնները ՔԱ - Կէ - Պէ-ում (ՊԱԿ-ում), ինձ ու որդուս, նաեւ ուսանողներից մի քանիսին մեղադրում էին «նացիոնալիզմի» եւ «հակասովետականութեան» մէջ: Տունս խուզարկեցին՝ 11 ժամ: Հաւատացած էի, որ աքսորելու են: Բայց ամէնն աւարտուեց համալսարանական խիստ նկատողութեամբ եւ բռնարարութիւն տալով ՔԱ - Կէ - Պէ-ին (որ այլեւս «նացիոնալիզմով» ու «հակասովետականութեամբ» չեմ զբաղուելու): Հիմա ռեկտորատից այսպէս խորհրդաւոր կանչում են, չլինի՞ թէ այն մեղադրանքների շարունակութիւնն է: Երեւի կը հեռացնեն համալսարանից, - մտածում էի ճանապարհին:

Ռեկտորատի առանձնասենեակներից մէկում մի քանի հոգի կային՝ պրոռեկտորը (համալսարանի փոխ-նախագահը), կոմունիստական կուսակցութեան կոմիտէի առաջին քարտուղարը: Միւս երկուսին չէի ճանաչում:

- Ո՞վ է Ձեզ թոյլ տուել արտասահմանեան թերթին նիւթ ուղարկել, - խստաձայն հարցրեց պրոռեկտորը:

Ապշեցի՝ ի՞նչ նիւթ, ի՞նչ արտասահմանեան թերթ: Սա ի՞նչ նորութիւն է:

- Ես արտասահմանեան որեւէ թերթի նիւթ չեմ ուղարկել, - վստահ ասացի:

- Դուք Պէյրութի «Զարթօնք» թերթին նիւթ չէ՞ք ուղարկել:

- Ոչ:

- Ուղղագրութեան մասին, - ճշդեց ամբիոնի վարիչը:

Ուրեմն նա գիտէր, թէ ինչու են ինձ կանչել ռեկտորատից:

Յիշեցի թղթակցի հետ ունեցածս հանդիպումը: Եւ պատմեցի եղածը:

- Մի՞թէ տպել են պատասխանս: Անկեղծ եմ ասում չգիտէի:

Բոլորը զայրացած սկսեցին նախատել ինձ:

- Դուք չգիտէ՞ք, որ արտասահմանեան թղթակիցների հարցերին կարող էք պատասխանել միայն յատուկ թոյլատուութիւն ստանալուց յետոյ, - հարցրեց ներկաներից մէկը:

- Չգիտէի: Բայց դրանում ի՞նչ կայ որ, Եդուարդ Աղայեանն էլ է նոյն թղթակցի միեւնոյն հարցին պատասխանել: Հիմա ինչո՞ւ էք ինձ մեղադրում:

Ուզում էի ակնարկել՝ եթէ ակադեմիկոսն էլ է միեւնոյն բանն արել, ուրեմն ի՞նչ վատ բան կար դրանում: Բայց այդ ասելով գործս աւելի փճացրի:

- Այո՛, Աղայեանն էլ է պատասխանել, - բղաւեց ամբիոնի վարիչը, - բայց Աղայեանը պաշտպանել է սովետական ուղղագրութիւնը, իսկ դու՝ հակասովետական ուղղագրութիւնը:

Ցնցուեցի: Մտքովս չէր անցել, որ ուղղագրութիւնն էլ է լինում հակասովետական: Ու վայրկեանապէս մտածեցի՝ «Դուրս է գալիս, որ Մաշտոցից մինչեւ Թումանեան Հայերը գրել են հակասովետական ուղղագրութեամբ, եւ հիմա ամբողջ Սփիւռքն է հակասովետականութեամբ գրագրում»: Բայց լռեցի: Վախեցայ՝ մտածելով՝ «Այս անգամ կը հեռացնեն համալսարանից»:

Բայց դարձեալ չհեռացրին: Այս անգամ էլ բաւարարուեցին նկատողութեամբ: Թէեւ մի քանի տարի անց, այնուամենայնիւ հեռացրին ուղղագրական նոյն մեղադրանքով:

Մինչ այդ ուղղագրութեան վերաբերեալ յայտնածս տեսակէտների դէմ բազմաթիւ յօդուածներ տպագրուեցին «Աւանգարդ»ում, «Գրական թերթ»ում, «Խորհրդային Հայաստան»ում, «Պատմաբանասիրական հանդէս»ում, «Խորհրդային մանկավարժ»ում, «Խորհրդային դպրոց»ում եւ այլուր: Գրում էին Հայոց լեզուի ամբիոնի գործընկերներս, լեզուի ինստիտուտի աշխատակիցներ, գրողներ, գրականագէտներ, ուսուցիչներ եւայլն: Համալսարանի լեզուաբանների մի մեծ խումբ (գրեթէ բոլորը) ծաւալուն յօդուած ստորագրեցին ու հրապարակեցին տեսակէտներիս դէմ:

Ինքս ինձ հաստատ խօսք տուեցի այլեւս չխօսել ու ոչ մի տող չգրել ուղղագրութեան մասին: Բայց արդէն ուշ էր:

1992 թ. գարնանը համալսարանի գիտխորհրդում ասուել էր, որ ես պահանջում եմ անցնել հին ուղղագրութեանը, որպէսզի մեր նոր սերունդն անգրագէտ լինի եւ Հայոց լեզուն աղէտի ենթարկուի: Խորհրդի անդամները ճպճպացրել էին, գլուխներն օրօրել (իբր ի՛նչ խայտառակութիւն՝ համալսարանի Հայոց լեզուի դասախօսը ուզում է, որ Հայերն անգրագէտ լինեն ու Հայոց լեզուն աղէտի ենթարկուի): Դրան գումարել էին իմ հակառուսութիւնը (սուտ մեղադրանք) եւ ջնջել ազգանունս: Այդպէս ինձ հեռացրին համալսարանից:

Եւ այդքան վնասներ կրեցի դասական ուղղագրութեան պատճառով: Չէի պատկերացնում, որ այդ աստիճան սարսափելի բան է Մաշտոց-Թումանեանական ուղղագրութիւնը եւ այդքան թշնամիներ ունի մեր մտաւորականութեան մէջ:

Մի հարցնող լինի՝ ի՞նչ ցաւդ էր կրթուել, որ խառնուեցիր էդ վտանգաւոր գործին:

Ռ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

«Երեկոյեան Երեւան», Օգս. 31

ԼԷԹԹԷՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Զուիցերիոյ Ցիւրիխ քաղաքի կամուրջներէն մէկուն տակ, Լէթթէն կոչուած նախկին բանուորական թաղի մը մէկ անկիւնը վերածուած է թմրամոլներու բանակավայրի: Հոն 16-30 տարեկան շուրջ հազար հոգինոց բազմութիւն մը կ'ապրի ներարկիչներու, սերմնապանակներու ու ամէն տեսակ աղտեղութեան մէջ: Անոնք կը նմանին ուրուականներու որոնք դանդաղ շարժումներ ունին, անտարբեր՝ կեաքին եռուզեռին ու իրենց եղած անարգանքներուն: Անոնք երբեմն կենսունակութեան շունչ մը կը գտան երբ մանուանդ պէտք է շրջակայ աղբիւսէ քիչ գործածուած ներարկիչ մը գտնել: Թաղապետութիւնը օրական 12 հազարէն աւելի ներարկիչ կու տայ իրենց բայց ամէնէն արդաշարժներն ու մարմնեղները կը տիրանան անոնց ու պահեստ կը շինեն: Լէթթէ ոչ միայն թմրեցուցիչի, այլ նաեւ սխտայի աշխարհն է: Մարդիկ կամուրջին վրայէն հետաքրքրութեամբ, զզուանքով ու զարհուրանքով կը դիտեն վարի անցուդարձը: Երբեմն հոն ոստիկանական կառք մըն ալ կանգ կ'առնէ ու փամփուշտարգել բաճկոնով, հրացանով ոստիկան մը կ'իջնէ անկէ. ան ակնարկ մը կը նետէ արջերու այդ որջին մէջ, յետոյ անցորդներուն կը հրահանգէ շարունակել իրենց ճամբան: Անոր ներկայութիւնը կը ծառայէ ցոյց տալու որ միշտ կարգ ու կանոնը կ'իշխեն քաղաքին. սակայն, ոչ ոք կ'անսայ հեռանալու հրահանգին:

1989-ին այդ եուճքիճերուն յատկացուած էին գլխաւոր կայարանին անմիջապէս ետեւը, ազգային թանգարանին պարտէզները: Սակայն այդ վայրը շատ մօտ էր համբաւաւոր քաղաքին ցուցափեղկին, մեծ պանդոկներու, վաճառատուներու, դրամատուներու, լիճին քիթին տակ: Փակուեցան այդ պարտէզները ու թմրամոլներուն համար կեդրոններ բացուեցան. բայց ատիկա բանի չծառայեց, որովհետեւ անոնք չէին կրնար փակ կեանքի հանդուրժել: Խոյս տուին այդ կեդրոններէն ու ստեղծուեցաւ Լէթթէնը, աւելի հաւաստ դասակարգի մարդոց ապրած շրջանին մէջ:

Շաբաթավերջը աշխոյժ եռուզեռի ժամանակ է. գնորդներ հոն կը հասնին Զուիցերիոյ միւս շրջաններէն, Գերմանիայէն, Հոլանտայէն, շարաթուան կամ ամսուան իրենց «պաշարը» հայթայթելու: Հոն թմրեցուցիչի վաճառորդները ոսկի կը շահին: Աղջիկները այդ շրջանակէն դուրս կ'ելլեն միայն մօտակայ փողոցներուն մէջ պոռնիկութիւն ընելու. իրենց շահածը կը բաժնեն իրենց ընկերոջ հետ, քանի որ թմրեցուցիչին մէկ կրամը 400 Փր.Փր. է: Ու ըսել որ հոն ժուժկալ ապրող մը օրական 3-4 կրամի պէտք ունի: Այսպէսով Լէթթէն հետզհետէ կը վարակէ քաղաքը որուն ապապայով մտահոգուողները կ'ըսեն թէ եթէ միջոցներ ձեռք չառնուին, Ցիւրիխ պիտի մեռնի:

Ֆրանսացիներու համար դժուար է ըմբռնել իշխանութիւններու վերաբերումը Լէթթէնի հանդէպ: Կ'արժէ յիշել որ Զուիցերական Դաշնակցութիւնը ծագում առած է հաստատուած կարգ ու կանոնին դէմ ըմբոստութեան շարժումէ մը: Ու խրատուելով իրենց պատմութենէն, ցի-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԻՊԻՏ

Հայէլեկտրագործարանի աշխատակից Մերուժան Ոսկանեանը պատմեց, որ երբ գործարանի նոր տնօրէն Կարէն Տէմիրճեանը ժողովում «ընկերներ»ով դիմեց բանուորներին, ոմանք առաջարկեցին «պարոն» անուանել: Այդ ժամանակ Տէմիրճեանը ասաց.

- Ովքեր պարոններ են՝ թող գնան, ես պիտի աշխատեմ ընկերների հետ:

***

- Թոռնիկները քաղցր են, չէ՞, - հարցրին տղաս եւ աղջիկս:

- Այո, - ասացի, - թոռնիկներն այնքան քաղցր են, որ եթէ իմանայի՝ երեխաների փոխարէն միանգամից թոռնիկներ կ'ունենայի...,

***

- Քանի՞ տարեկան էք, - հարցրի մի համեստ մարդու:

- Ծերանալ ասած ջահել եմ, բայց քանի որ խելացի եմ՝ մեծ եմ երեւում..., - համեստօրէն ասաց նա:

ըկեցները նախընտրած են տարածք մը յատկացնել լուսանցքային այդ տիպարներուն, փոխանակ ձգելու որ պատուհասը պատմօրէն տեղ ունենայ ընկերութեան մէջ: Անոնք հաւանաբար կը յուսան, առանց բացէ ի բաց յայտնել համարձակելու, ստեղծել 24-րդ քանթոն մը որ պիտի պատկանի թմրամոլներուն:

Այսօր քով կայ գործնականէն թելադրուածը· թմրամոլներու բազմութիւնը ազատ ձգելէ ուրիշ ընելիք չկայ, քանի որ բանտերը բերնէ բերան լեցուն են. այնքան որ կը մտածուի զանոնք սեփականացնել եւ նոյնիսկ ամէնէն վտանգաւոր բանտարկեալները ղրկել Հարաւային Ամերիկայի արգելարանները:

Լէթթէն թմրամոլներու համար դըժոխք մը, իսկ թմրեցուցիչ վաճառողներու համար դրախտ մը վերածուած է. վայր մըն է ան ուր արտօնուած է գործածութիւնը թմրեցուցիչին որ խորքին մէջ, պաշտօնապէս արգիլուած է: Զուիցերիա միջազգային համաձայնագիրներ ստորագրած ըլլալով, չի համարձակիր բոլորովին պատիժէ զերծ դարձնել թմրեցուցիչի սպառումը: Ցիւրիխ եւ գերմանական այլ քանթոններ կողմնակից են որ ամէնէն մոլի սպառողներուն թմրեցուցիչ վաճառուի որոշ հակակշիռով մը: Կիրարկութեան դրուած է նոյնիսկ փորձի ծրագիր մը: Բայց ռոմանական Զուիցերիան կը հակառակի ատոր: Եզրակացութիւնը այն կ'ըլլայ որ Գերմանները աւելի լայնախոհ են, քան՝ Լատինները:

Լէթթէնի վերջին նորութիւնը այն է որ Լիբանանցիներ մաքրագործած են Ալժերացիները, տիրակալութիւնը իրենց ձեռք առնելով: Ոստիկանութիւնը շատ յուսալքուած է կացութենէն, քանի որ ամէն միջամտութիւն կրնայ ճակատագրական հետեւանք ունենալ ոստիկաններու համար: Անոնք միշտ կրնան վարակուած ներարկիչներով կատարուած յարձակումներու թիրախ ըլլալ:

Տիրապետութեան կռիւներուն պատճառով Օգոստոսին երեք հոգի սպաննուած են հոն: Բնակիչ երիտասարդուհի մը կ'ըսէ թէ ամէն թմրամոլի համար երեք վաճառորդ կայ որոնք իրարու ձեռքէ կը խլեն յաճախորդները: Մահուան սպառնալիքը զգալի է միշտ, երբ նոյնիսկ մարդ կը քնանայ:

Ցիւրիխի իշխանութիւնները նոր փորձի մը ձեռնարկած են Լէթթէնի թոյնը մեղմելու համար ու ընդունելութեան կեդրոն մը բացած: Անոնք մտադիր են նաեւ թմրամոլներու այդ քանթոն-ը տեղափոխելու քաղաքին ծայրամասերէն մէկը: Մինչ այդ, անոր բնակիչները կը շարունակեն իրենց «կեանքը», ապաւինելով ճակատագրապաշտութեան որ կը փոխարինէ երջանկութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆ-ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ ԸՆԹԱՑՔԻ ՄԷՋ ԵՆ

Ահաւասիկ տարի մը անցաւ այն օրէն երբ շինարարական աշխատանքները Անթիլիասի մէջ սկիզբ առին նոր Թանգարան - Մատենադարանի ծրագրին իրագործման համար: Այդ առիթով Կաթողիկոսարանի կողմէ հրատարակուած չորսլեզուեան (հայերէն, արաբերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն) գրքոյկին մէջ, որ կը նկարագրէ Թանգարանի ծրագիրը, ըսուած է.

«Քառայարկ շէնքին առաջին յարկին (գետնայարկ) վրայ տնօրէնի եւ վարչական պաշտօնեայի գրասենեակներէն զատ պիտի ըլլայ ընդարձակ սրահ մը, ուր պարբերաբար տեղի պիտի ունենան հայ մըշակոյթի եւ արուեստի նուիրուած գեղարուեստական յատուկ ցուցահանդէսներ եւ դասախօսութիւններ:

Երկրորդ եւ երրորդ յարկերուն մէջ պիտի զետեղուին եկեղեցական-ծիսական գոյքեր եւ այլ հնարժէք առարկաներ միջնադարեան ժամանակներէն սկսեալ մինչեւ 19-րդ դար:

Չորրորդ յարկը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի արդի ժամանակներու յատուկ նկարչական գործերու, հայ թէ օտար արուեստագէտներէ:

Թանգարանը ամէն օր բաց պիտի մնայ ժողովուրդին համար: Սոսկ պահպանութեան տեղ մը պիտի չըլլայ, այլ կենսաւորեալ եւ շարժում ունեցող հաստատութիւն մը. տեսակ մը դպրոց, վկայախօս յուշամատեան եւ գեղարուեստական վայելքի օճախ, ուր պիտի գան մարդիկ, հայ թէ օտար, դպրոցական աշակերտներ, համալսարանական ուսանողներ, որպէսզի աւելի մօտէն, կենդանի հարազատութեամբ ճանչնան մեր եկեղեցւոյ եւ ազգի մշակութային գանձերն ու արժէքները»:

Շէնքին մէկ չորրորդ բաժինը պիտի կազմէ Մատենադարանը, չորս յարկերով, որ ամէնէն ճոխ գրադարաններէն մէկն է Սփիւռքի Հայութեան եւ որուն մէջ կարեւոր բաժին մը կը կազմեն հին հայ մամուլի հաւաքածոներ եւ հնատիպ գիրքեր: Մատենադարանը պիտի ունենայ ընթերցման հանգստաւէտ սրահ, մնայուն պաշտօնէութեամբ, եւ միշտ բաց՝ հայ ընթերցող եւ ուսումնասիրող անձերուն առջեւ:

Իսկ Թանգարանին եռայարկ ընդարձակ բաժնին մէջ պիտի զետեղուին՝

- Գեղարուեստական (գրաշարական եւ մանրանկարչական) արժէք ունեցող ձեռագիրներ, սկսեալ 13-րդ դարէն,
- Եկեղեցական-ծիսական նկարագիր ունեցող առարկաներ, ինչպէս ասեղնագործական արուեստով հարուստ զգեստներ, սպասներ՝ սկիհ, խնկաման, տապանակ, գաւազան, սաս, եւլն.,
- Կիլիկիայէն բերուած հին արծաթեայ երեք ջահեր հարուստ քանդակազարդային մոթիֆներով,

Միւռոնի կաթսան,

- Հին դրամներու հաւաքածոներ,
- Ձեռագիրներու եւ տպագիր հատորներու գեղազարդուած մետաղեայ կողքեր,
- 17-րդ եւ 18-րդ դարերուն տպուած հնատիպ հազուագիւտ գիրքեր,
- Արդի ժամանակներու նկարչութեան պատկանող նկարներ հայ եւ օտար արուեստագէտներէ,
- Եւ այլ գեղարուեստական ու հնագիտական արժէք ունեցող առարկաներ:

Ներկայիս շինութեան աշխատանքները, քարապատումը, ներքին բաժանումները, ելեկտրական եւ օդի բարեխառնութեան յատուկ սարքուածները աւարտելու վրայ են: Վերելակը արդէն զետեղուած է: Կառուցման այս բոլոր աշխատանքները կը ղեկավարուին Լիբանանի ծանօթ ճարտարապետներէն Պ. Յակոբ Աթէշեանի կողմէ, օժանդակութեամբ Թանգարանի գոյքերու պատասխանատու արուեստագէտ-ճարտարապետ Պ. Րաֆֆի Ջերջեանի: Արուեստի եւ հնագիտական առարկաներու գիտական եւ գեղարուեստական դասաւորման գործը կը կատարուի վերահսկողութեամբը արուեստի պատմութեան համբաւաւոր մասնագէտ եւ Պէյրութի Սըրսոք Թանգարանի փոխ-տնօրէնուհի՝ Օր. Սիլվիա Աճէմեանի:

Այժմ աշխատանքները կեդրոնացած են ներքին բաժանումներու յարդարման եւ ցուցարդութեան յատկացուելիք պահարաններու պատրաստութեան վրայ գեղարուեստական եւ հնագիտական առարկաներու գիտական մօտեցումով ներկայանալի, ապահով իմաստաւոր դասաւորման եւ ներկայացման հեռանկարով:

Բոլոր այցելուներու եւ տեսնողներու միաձայն վկայութեամբ՝ գեղակերտ շէնք մըն է որ կը բարձրանայ Անթիլիասի Մայրավանքին մէջ, որ առաւել եւս գրաւչութիւն կը զգենու որպէս Մայրավանքի, Մայր Տաճարի եւ այլ շինութիւններու ճարտարապետական ընդհանուր համոյթին հետ աքանչելիօրէն ներդաշնակուող քարակերտ կառուցուածք:

***

Ս. Աթոռոյս Վեհափառ Հայրապետին՝ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի որոշումով՝ սոյն Թանգարան - Մատենադարանը պիտի ձօնուի Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան որպէս պետական կրօնք ճանաչման 1700-ամեակին: Որպէս այդպիսի ձեռնարկ ան նկատի առնուեցաւ նաեւ Ս. Էջմիածնի մէջ, անցնող Մայիսի սկիզբը Հայց. Եկեղեցւոյ նուիրապետական Աթոռներու գահակալներուն միջեւ կայացած խորհրդակցական հանդիպումի ընթացքին:

Յառաջիկայ տարի, 1995-ին, տեղի պիտի ունենայ անոր բացումը համահայկական տարողութեամբ եւ արժանավայել հանդիսաւորութեամբ:

***

Հարկ կը զգանք տեղեակ պահել մեր ժողովուրդի զաւակները այն իրողութեան, որ այս մեծ գործը մէկ անհատի կամ մէկ կազմակերպութեան բարերարութեամբ իրականացող ձեռնարկ մը չէ: Այլեւ՝ հաւաքական, ժողովրդական նըւիրատուութիւններով կեանքի կոչուած իրագործում մը: Ժողովուրդի'ն տունն է այս. եւ ժողովուրդի'ն մասնակցութեամբ է որ պիտի իրականանայ, ժողովուրդի'ն բարիքին ծառայելու համար: Բնականօրէն ցարդ գտնուած են անհատներ եւ կազմակերպութիւններ, որոնք կարեւոր ներդրումներ կատարած են եւ որոնց յիշատակութիւնը պատշաճագոյն ձեւով պիտի կատարուի, յատուկ արձանագրութեամբ եւ հրատարակութեամբ, Թանգարան - Մատենադարանին բացման առիթով:

Բայց այդ բոլորը տակաւին բաւարար չեն ամբողջացնելու համար այս աստուածահաճոյ, ազգապարծան եւ երախտարժան գործը: Նիւթական ծախքերը նախատեսուած են ութ հարիւր հազարէն մինչեւ մէկ միլիոն տոլարի սահմաններուն մէջ: Ցարդ կարելի է եղած ձեռք բերել 60 առ հարիւրը ընդհանուր այդ ծախքերուն:

Այս առթիւ, Թանգարան - Մատենադարանի իրագործման այս վերջին հանգրուանին, հայ ժողովուրդը տեղեակ պահելէ ետք կատարուած եւ կատարուող այս աշխատանքներուն մասին, կը մէջբերենք այն կոչը, զոր Գարեգին Բ. Կաթողիկոս ուղղեց հայ ժողովուրդին, գործի ըսկըզբնաւորման առաջին հանգրուանին, վերեւ յիշուած քառալեզուեան գրքոյկին մէջ:

«Կոչ կ'ուղղենք բոլոր այն բարի կամեցողութեան, արուեստի հասկացողութեան եւ ազգային նախանձախնդրութեան տէր եղող անձերուն, որ թէ՛ դրամական օժանդակութեամբ եւ թէ՛ արուեստի առարկաներ ազնուաբար նուիրելով ճոխացընեն նոր Թանգարանը: Աւելի պատշաճ եւ օգտակար է որ հայ արուեստի առարկաներ դառնան եկեղեցւոյ եւ ազգի սեփականութիւն, քան թէ մնան անհատական պատկանելիութեան սահմաններուն մէջ:

Թող Անթիլիասի նոր Թանգարանը դառնայ նոր լուսատուն մը Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան կեդրոնին մէջ, որպէսզի առաւել լուսալից բովանդակութեամբ ճառագայթէ Կաթողիկոսութեան առաքելութիւնը՝ ի խնդիր մեր ժողովուրդի հոգեւոր եւ մշակութային վայելքին եւ զարգացման, այստեղ, Լիբանանի մէջ եւ ի Սփիւռս աշխարհի»:

ՎԱՆԱԿԱՆ

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ
ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ
(1974, Օգոստոս 20)

ԴԵՐՁԱԿ ՄԸ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ՋԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Երիտասարդը անստուգութեան մէջ սպասեց լուրի մը որ միշտ ուշացաւ: Կ'ուզէր մանաւանդ գիտնալ թէ արդեօք իրապէս Փարիզէն պիտի մեկնի՞ն հայր ու աղջիկ, թէ չէ արդէն հանդարտած են հիմա որ երկու օր անցաւ: Դերձակը շատ յուսաց որ Ալիս կու գայ զինքը տեսնել իր հօրը թոյլտուութեամբ կամ անկէ գաղտնի, բայց աղջիկը չերեւցաւ բնաւ: Գիշերը պանդոկի Տիրան գնաց անոնց պանդոկը եւ պանդոկապետէն լսեց որ հոն են երկուքն ալ, թէ մեկնումի խօսք չէին ըրած բնաւ:

Օրերը ամբողջութեամբ գրաւուեցան նոյն մտապաշարումով: Որովհետեւ բախումը մնացած էր կիսաւարտ, անոր ընթացքին ամէն ինչ չէին կրցած ըսել, որովհետեւ մանաւանդ երկու դերձակներն ալ եղած էին թէ՛ իրաւացի, եւ թէ անիրաւ, Տիրան կը մնար անլուծելի հանգոյցի մը մէջ: Ոչ միայն չափէ դուրս նեղացուցիչ էր ան, այլ նաեւ ենթական կը նետէր հակոտնեայ զգացումներու: Երիտասարդը ունեցաւ բուռն բարկութեան պահեր, որոնց ընթացքին ամբաստանեց ոչ միայն վարպետին աներախտագէտ վարմունքը, այլ նաեւ միւռոնը, դպիրը, արեւելքը: Յետոյ կը տրտմէր խորապէս, մտածելով որ խառնուածքի խնդիր է, թէ անոնք իրենց գլխուն պատճառաւ պիտի տառապին այժմ: Կամ պիտի մեկնին, ինչ որ մեծ աղէտ է, կամ պիտի մնան եւ իր աջակցութենէն զրկուելով պիտի չարչարուին անտեղիօրէն:

Աննկարագրելի վախով մըն է որ երիտասարդը բարձրացաւ պանդոկին սանդուխներէն, իրենց բաժանման երրորդ առաւօտը: Երբոր հասաւ իր ազգականներուն դրան առջեւ, փողկապը շտկեց սիրտը տեղաւորելու փորձով՝ ու զարկաւ դրան: Յետոյ Ալիսի հարցումին պատասխանելով ըսաւ թէ ինքն էր՝ Տիրանը: Անմիջապէս փափուք մը սկսաւ ներսը, «մտէ՛ք»ը ուշացաւ, եւ նոյն աղջիկը պատասխանեց տարբեր ձայնով.

- Հիմա ես կը փոխուիմ կոր...

Եկած էր ներողութիւն խնդրելու համար, եւ եթէ պէտք է նոյնիսկ վարպետին ձեռքը համբուրելու համար, բայց ահա որ չէին ընդունիր զինքը: Տիրան կեցաւ նրբանցքին մէջ, յետոյ քիչ մը անդին՝ սանդուխին գլուխը. նայեցաւ դրան մը բանալիին որմէ կախուող թիւը դեռ կը ճօճէր, եւ վախկոտ քայլերով վերադարձաւ նոյն փակ դրան առջեւ: Հարցուց - «քիչ մը վերջը գա՞մ»: Կը կարծէր դարձեալ փափուք մը լսել, բայց շատ ապահով չէր: Ալիս պատասխանեց.

- Մենք քեզի կու գանք...

Օրը անցաւ առանց այցելութեան, յետոյ երկրորդ մը եւս, բայց Տիրան չզարմացաւ բնաւ, քանի որ աղջկան պատասխանը արդէն մատնած էր իր իսկական իմաստը: Հակառակ ատոր սակայն դերձակը սպասեց միշտ սրտի սեղմումով եւ ժամանակի թաւալումին հետ անդրադարձաւ որ սկսած է հետզհետէ աւելի ցաւ զգալ, այսինքն հետզհետէ աւելի սիրել ու տենչալ իր ազգականները:

Երեկոյեան ստուերները գրաւած էին իր աշխատանոցը, որուն մէջ կեցած էր Տիրան վարանումով: Պիշ պիշ կը նայէր իր ձեռքերուն որոնց մէջ կար քիչ առաջ գնուած շիշ մը օղի. արմացած եւ զարմացած շիշ մը օղի: «Ինչո՞ւ գնեցի» կ'ըսէր եւ յետոյ կ'աւելցնէր - «գնած ատենս գիտէի եւ կը խորհէի որ տունը մարդ չըկայ: Հակառակ ատոր ինչո՞ւ . գնեցի»: Պահ մը իր նեղութիւնը այնքան անտանելի թուեցաւ, որ ուզեց փախուստով մը ձերբազատիլ անկէ եւ անմիջապէս բնէօ մը գրեց իր բարեկամուհիին, զայն իր սենեակը հրաւիրելով: Գրած ատեն իր աչքին առջեւ ունէր միմիայն Ալիսը: Յաջորդ իրիկունը Ֆրանսուհին չեկաւ սակայն եւ Տիրան իր երկար սպասումով ջղագրգիռ՝ նետուեցաւ փողոց:

Պուլվառ Տը Գլիշիի վրայ հանդիպեցաւ անոնց: Առաջին անգամն էր իրենց բաժանումէն ի վեր, եւ Տիրան բնազդաբար ու հապճեպով պահուըտեցաւ: Անդրադարձաւ որ ցնցուած էր այնպէս որպէս թէ հանդիպած ըլլար սիրուհիի մը: Դանդաղ գնացքով կը յառաջանային երկուքը երեկոյեան բազմութեան մէջ եւ Ալիս իր հօրը թեւն էր մտած: Միշտ նոյն խեղճուկ գլխարկը կար վարպետին գլուխը եւ նոյն սրճագոյն զգեստը Հայուհիին վրայ: Տիրան նայեցաւ անոնց կռնակին, անոնց կրունկներուն, բաներ՝ որոնց կը նայէր առաջին անգամ ըլլալով: Տեսաւ անոնց առանձնութիւնն ու կարօտը, ինչպէս նաեւ մէկուն յամառ քէնը, իսկ միւսին այպանելի հետեւողականութիւնը: Հետուէն բաւական մը հետեւեցաւ անոնց բայց, հակառակ իր մեծ ցանկութեան չըհամարձակեցաւ քովերնին երթալ: Ու յանկարծ վախցաւ նշմարուելէ, որովհետեւ կողմնակի շարժում մը ըրած էին անոնք եւ ինք անգիտակցաբար շատ մօտեցած էր: Երբոր ետին կը դառնար փախչելու համար, իր աճապարանքին մէջ կոպտօրէն զարնուեցաւ երկու անցորդներու: Բալապեխ մարդիկ էին անոնք, երկուորեակներու պէս կը նմանէին մէկզմէկու, եւ իրենց քասքէթին վրայ գրուած էր ոսկեհիւս տառերով - կօշիկ Ռառլ:

(Շար. 9)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ԻՆՆՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Ներկայիւս կը յայտնենք մեր ժողովուրդին, թէ նախապատրաստուած էր կիրակի, Հոկտեմբեր 2, 1994-*ին հանդիսաւորապէս տօնախմբել Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Առաջնորդանիստ Մայր Տաճարին օծման* 90-*ամեակը*:

Տխուր պատահմամբ, նկատի ունենալով որ այդ օրը կը հանդիպի Ամենայն Հայոց վեհափառ Հայրապետին՝ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Վազգէն Ա. Ծայրագոյն Պատրիարքի եւ Կաթողիկոսին վախճանման քառասունքին *եւ* Եկեղեցին 40 օր ու երեք ամիս սուգի շրջանի մէջ ըլլալով, 90-*ամեակի վերոյիշեալ տօնախմբութիւնները կը յետաձգուին յառաջիկայ* 15 Յունուար 1995-*ի* Կիրակին, *որ Մայր Տաճարին Անուանակոչութեան Տօնն է*:

Այդ օր, Ս. Պատարագի ընթացքին պիտի կարդացուի վախճանեալ Հայրապետին Սրբատառ Կոնդակը Մայր Տաճարի 90-*ամեակին ձօնուած: Նոյն առեն, հոգեհանգստեան աղօթք պիտի ըլլայ Տաճարիս եկեղեցաշէն բարերար*՝ Ալեքսանդր Մանթաշեանցի *եւ հանգուցեալ բոլոր բարերարներուն համար: Ապա պիտի ըլլան բարեմաղթութիւններ ի կեանս եղող բարերարներու արեւշատութեան համար*:

Այս պարագան յայտնելով, Կոչ կ'ընենք մեր ժողովուրդին եւ համայնքիս բոլոր կազմակերպութիւններուն՝ յարգել վախճանման սուգը Ամենայն Հայոց Հայրապետին ու գէթ մինչեւ Նոր Տարի հեռու մնալ առելորդ խրախճանութիւններէ, բզբօսանք - պարահանդէսներէ կամ հրապարակային այլ արտայայտութիւններէ:

ԴԻՒԱՆ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

8 Սեպտեմբեր 1994

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ՊՈՒԱ-ԳՈԼՈՄՊ - ԳՈԼՈՄՊ - ԱՆԻԷՐ

Անիէռ, Պուա-Գոլոմպ եւ Գոլոմպի Գառնիկ Յովհաննէսեան *միօրեայ դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին*՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14,
ժամը ճիշդ 9-ին
119, rue Hoche, Colombes

***

ՇԱՒԻԼ

Դպրոցին վերամուտը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14-*ին: Դասաւանդութիւնները կը կատարուին ամէն Չորեքշաբթի, առաւօտները ժամը* 9.30 - 12, *կէսօր ետք* 14 - 16 *եւ Ուրբաթ ժամը* 18 - 21:

6, rue Père Komitas, Chaville

***

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԵՒ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ յարակից սրահներուն մէջ, Շաբաթ օրերը ժամը 2-*էն* 5 *եւ կիրակի առաւօտներ ժամը* 9.30-*էն* 12, *հայերէն լեզուի եւ Հայ Եկեղեցւոյ քրիստոնէականի ուսուցման դասընթացքներ տեղի կ'ունենան բազում տարիներէ ի վեր*:

Այս դասընթացքները կը վերսկսին Կիրակի, Սեպտեմբեր 18-ին:

Կը հրաւիրուին ծնողքները անպայման առաջնորդել իրենց զաւակները այդ դասընթացքներուն եւ քաջալերել զանոնք տիրանալու մեր լեզուին եւ կրօնական գիտելիքներու,

Այսպէս, մինչ զաւակները կր հետեւին դասընթացքներուն, ծնողքներն ալ պատեհութիւնը կ'ունենան մասնակից դառնալու եկեղեցւոյ պաշտամունքներուն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իր սիրելի բարեկամ՝ Պետրոս Եղիազարեանի *մահուան առթիւ, Տիկին Աշխէն Սողոմոնեանց* 500 *Ֆր. կը նուիրէ Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն)*:

RENTRÉE

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN

RENTREE SCOLAIRE LE MERCREDI 14 SEPTEMBRE à 9 h 30
8, rue Félix Faure
95880 Enghien-les-Bains
cours de langue, civilisation, danses, chant etc.
tous niveaux de 4 à 77 ans
Renseignements: 34 17 29 26

La section de Paris
Archalouïse TATHEOSSIAN
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

informe

Rentrée scolaire
inscriptions et réunion des parents
Samedi 17 Septembre à 15 h 00
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e

L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac — danse, théâtre, Kung-Fu
nouveau : cours de chant

PARENTS,
Pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.
Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard

Renseignements auprès de :
(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (le soir)

Pèlerinage annuel

1944 — 50ème ANNIVERSAIRE — 1994

SAINT GREGOIRE à TALLARD

Une Messe Episcopale sera célébrée selon le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ

DIMANCHE 18 SEPTEMBRE

sous l'égide du Conseil Régional de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
Monseigneur DARON GEREJIAN, Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France
CELEBRERA LA MESSE à 10 H 30
en présence de
Monseigneur LAGRANGE, évêque de Gap, et du Clergé de Tallard et de ses environs.
La Messe sera chantée par la Chorale SAHAK-MESROP dirigée par Khatchik YILMAZIAN

A 13 H. un repas fraternel réunira les pèlerins dans la salle de la Mairie de Tallard en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars, suivant le nombre des inscrits, seront mis à la disposition des personnes qui ne peuvent se rendre par leurs propres moyens.

DEPART à 7 H 00 PRECISES

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

MARSEILLE
Cathédrale Arménienne du Prado, tél 91 77 84 70
SAINT-ANTOINE
Eglise Saint Tadéos, tél 91 65 56 75
M. Tashan, tél 91 65 54 45
BEAUMONT
Eglise Saint Grégoire-Krikor, tél 91 93 13 50
Croix Bleue Arménienne, tél 91 93 30 08
SAINT-JEROME
Eglise St. Sahak-Mesrop, tél 91 66 31 47
Croix Bleue Arménienne, tél 91 61 10 82

Prix du trajet de Marseille :

Aller-retour seul	**100 F**
Repas seul	**100 F**
Aller-retour et repas compris	**200 F**

L'AMBASSADE
DE LA FEDERATION DE RUSSIE
EN FRANCE
e t
LA MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
DE MARSEILLE

EXPOSITION DE TABLEAUX

dans
les locaux de la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St.-Bazile, Marseille 1er
Tél. : 91. 50. 15. 09

du 8 au 19 Septembre
(de 14h à 18h sauf mardi et dimanche)

A N A T O L I E
&
A N A S T A S I A
S L E P Y C H E V

Sponsorisé par le Groupe Iget International

COMMUNIQUÉ

Le C.R.D.A. collecte tous les jours et les samedis matins de 10h à 13h au 36, rue de Trévise, Paris 9e, des livres, revues, journaux de langue française ou étrangère afin d'approvisionner les écoles et universités d'Arménie, ainsi que la librairie de langue française qu'elle va ouvrir à Erevan avec l'Association du 7 Décembre 1988.

Cette librairie par le biais de l'échange de livres permettra aussi d'approvisionner en ouvrages arméniens les autres centres de la Diaspora ainsi que les écoles communautaires d'Europe.

Nous collectons aussi tous manuscrits ou mémoires des rescapés du génocide ou textes ayant trait à notre Mémoire collective ainsi que thèses, photos, enregistrements, films qui seront stockés et envoyés en Arménie.

Tél. : 42. 46. 05. 58
Fax : 42. 46. 33. 78.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section de Vienne

Semaine de sensibilisation et de mobilisation pour la langue arménienne
du samedi 10 Septembre au samedi 17 Septembre

Programme :

Dimanche 11 Septembre à partir de 10h sur les ondes de «Radio Arménie»:102.6 Lyon ou 106.1 Vienne :
Table-ronde avec différents invités.
Thème : *Le devenir de la langue arménienne.*

Du lundi 12 au samedi 17 Septembre de 14h à 18h à la MCA Vienne
Exposition portes ouvertes
L'Ecole de la Croix Bleue de Vienne de sa création à nos jours.
Photos, documents, presse, vidéo.

•

Ecole de la Croix Bleue, dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne 9, rue du Cirque, Vienne

Mercredi : 14h à 16h30

— 5 à 7 ans : initiation à l'arménien à travers dessins, jeux éducatifs, travaux manuels...
— 7 à 13 ans : 2 niveaux de cours, langue, histoire, géographie, chants, danses...

Samedi : 14 à 16h30 :
— 5 à 7 ans : initiation à l'arménien à travers dessins, jeux éducatifs, travaux manuels...
— 7 à 13 ans : 2 niveaux de cours, langue, histoire, géographie, chants, danses...

A partir de la 3e, préparation pour les épreuves d'arménien au Bac.

Goûter offert, possibilité de transport si nécessaire.

L'Ecole c'est : 4 enseignants, 2 assistantes, 2 monitrices de danse, 1 surveillant.

Inscriptions tous les après-midi du 12 au 17 Septembre — MCA-Vienne

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT

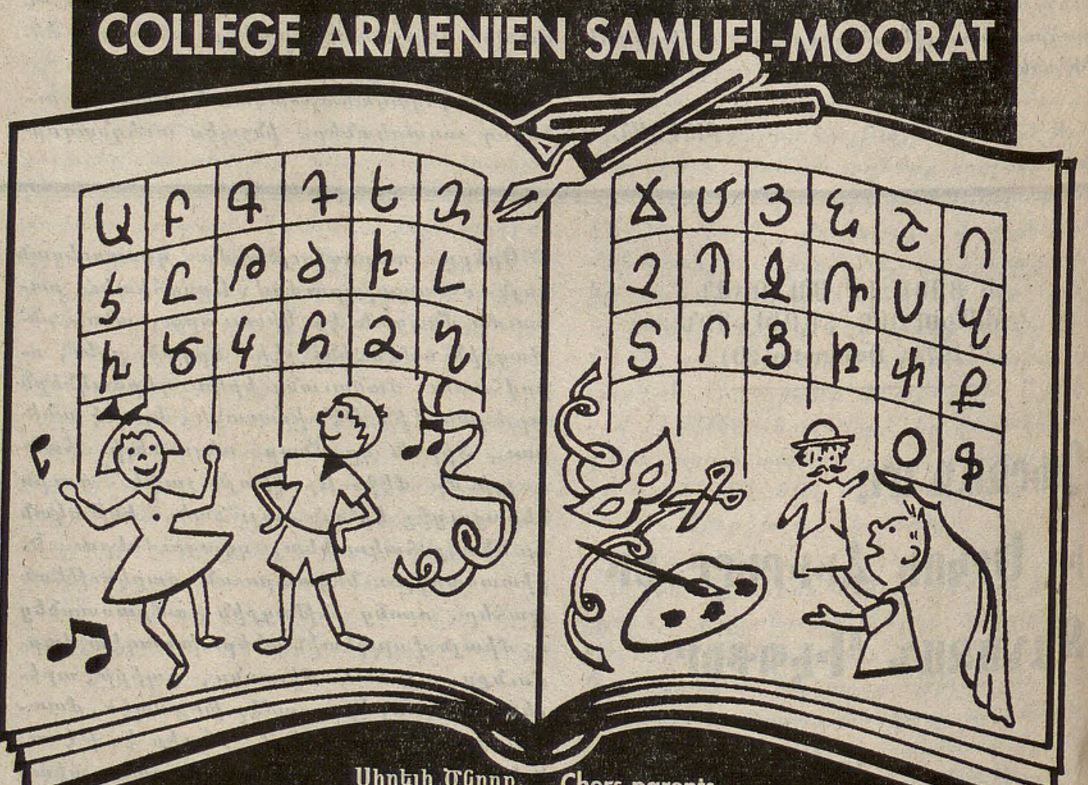

Սիրելի Ծնողք,	Chers parents,
ձեզ տեղեկացնելու	nous avons le plaisir
հաճոյքն ունինք 94-95 տարեշրջանի	de vous informer de la rentrée
շաբաթը երկու օրուան	de notre école bi-hebdomadaire
մեր վարժարանի վերամուտը՝	pour l'année scolaire 94-95
Չորեքշաբթի, 7 Սեպտեմբեր 1994-ին:	à partir du mercredi 7 septembre 1994.
Ծրագրին մաս կը կազմեն՝	Notre programme sera basé sur:
հայերէն լեզու եւ մշակոյթ,	langue et civilisation arméniennes,
պար ու ձեռային աշխատանք:	danse et travaux manuels
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան	deux jours par semaine,
Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը՝	les mercredis et les samedis,
ժամը 9.30-էն 16.00:	de 9h30 à 16h00.

26, RUE TROYON - 92310 SEVRES

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS S'ADRESSER AU COLLÈGE
M.MANUEL KEJIJIAN - TEL 45 34 68 28
MME.NADINE TARPINIAN - TÉL 47 50 29 04

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 14
MERCREDI
14 SEPTEMBRE
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.414
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
70e ANNEE — N° 18.414

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՂՋՈ՛ՅՆ 150ԱՄԵԱՅ «ԲԱԶՄԱՎԷՊ»ԻՆ

Պատկառելի տարիք մը որեւէ թերթի, այլ մանաւանդ հայերէն պարբերականի մը համար: Արդարեւ մեր մամուլի երիցագոյն անդամին 150-ամեակն է որ կը տօնուի այս շաբթու, Վենետիկ:

Տարեդարձ մը յապաղումով է (1843-1993) որ «Բազմավէպ»ի 150-ամեակը կը տօնուի զանազան հանդիսութիւններով նախ Դոժերու պալատ, ապա՝ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը, յետոյ՝ Ս. Ղազար:

Պատերազմը պատճառ եղած էր որ 1947-ին, չորս տարիներու ուշացումով ողեկոչուի «Բազմավէպ»ի հարիւրամեակը: «Հայ ապաստանեալ»ի Նանսէնեան անցագիր տէր՝ Ա. Չօպանեան, Շ. Նարդունի եւ Յակոբ Տէր-Յակոբեան չէին արժանացած իտալական վիզայի ու վերջին պահուն, անարժանաբար, մեզի կը վիճակէր Վենետիկ երթալ, գոնէ «Յառաջ»ը ներկայացնելու համար:

Երիտասարդական գարնան օրերուն այդ առաջին հանդիպումը Ս. Ղազարի եւ Մըխիթարեան Հայերու հետ խորապէս սիրոյ տպաւորէր եւ անսահման հպարտութիւն մը ներշնչէր, հայրենի հողի դաշտաշարէն զուրկ սերունդի մը ներկայացուցիչին:

Անցեր է մօտ կէս դար: Միաբանութիւնը նոյն դիմագիծը չունի այսօր, պարզ է: Շատեր, վաստակաւորներ, մեկնած են, ոչ միայն բաց մը, այլեւ յաճախ՝ պարապ մը ձգելով: Ժամանակները փոխուած են, ինչպէս մտայնութիւնները եւ պարտինք փոխել նաեւ մեր ակնկալութիւնները, քալելու համար ժամանակին հետ:

«Բազմավէպ»ը, սակայն, կայ ու կը մընայ պատնէշին վրայ, պահելով որակը: Այս հարիւրյիսնամեակին առթիւ, Հ. Ներսէս Տէր-Ներսէսեան հանգամանօրէն եւ մանրամասնօրէն կը խօսի անոր մասին, գծելով պարբերականի մը 150-ամեայ պատկերը:

Մեր խօսքը տարբեր է, անշուշտ, կրրտսեր պաշտօնակիցի մը ողջոյնի խօսքն է միայն: Խօսք՝ շնորհաւորութեան եւ ըղձանքի:

Այսօր, աւելի քան երբեք, դժուար է գոյատեւել որակաւոր հայերէն պարբերական մը որ իր մասնագիտական բովանդակութեամբ իսկ որոշ ընտրանի մը միայն կը հետաքրքրէ: Բայց, կարեւորը այդ կէտը չէ, այլ այն գիտակցութիւնը որ «Բազմավէպ»ի գոյութիւնը անհրաժեշտութիւն մը կը մնայ այսօր ալ, եթէ նոյնիսկ իր դերը տարբեր է:

Անցեալին, անփոխարինելի դեր մը կատարած է, որպէս բեմը այն Միաբանութեան որու այնքան կը պարտի արեւմըտահայ թէ արեւելահայ գրականութեան արբօնքը, այլ խօսքով՝ մեր մշակոյթը: Գաղտնիք չէ որ Մխիթարեաններն էին որոնք կրցան գերագանցապէս հիմնական եւ մնայուն աշխատանք թափել՝ փրկելու համար մեր Ոսկեդարու մատենագրութեան գոհարները: Հարիւրամեակին առթիւ, Ժ. Միսաքեան իրաւացի կերպով գրած էր.- «Ո՞վ պիտի ունենար այս վանականներուն ժամանակը, համբերութիւնը ու գրաբարի սէրն ու հմտութիւնը թարգմանելու համար դասական եւ ժամանակակից օտար գրականութեանց գլուխ-գործոցները: Միայն գրաբարի վերածնունդը կամ մեր Մեծասքանչին գիտական ուսումնասիրութի՞ւնը: Հապա՞ իրենց ձեռներէցութիւնը աշխարհաբարի համար: ... Կէս ճամբան մնացած պիտի ըլլայինք իբրեւ ազգ եթէ չունենայինք մեր մշակոյթը եւ այդ մարզին մէջ Վենետիկի կատարած աշխատանքը արժանի է ամէն գնահատանքի»:

Եւ այս ամբողջը պատճառ են որ այսօր, ինչպէս երէկ, կրկնենք՝ ողջո՛յն «Բազմավէպ»ին:

Ա. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՄԸ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԸ

ԿԱՄ՝

ԱՒԵԼՈՐԴ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԻ ՄԸ ՃՆՇԻՉ ՄԹՆՈԼՈՐՏԸ

Ի՞նչ անհրաժեշտութիւն տեսած էր նախագահ Միթերան այս հարցազրոյցը կատարելու, ան ալ լրագրողի մը հետ որ չէր խնայեր իր հարցումները, երբեմն մինչեւ իսկ տարրական պատշաճութեան սահմաններէն անդին, երբ մարդ դէմ յանդիման կը գտնուի ծերունիի մը, քայքայուած առողջութեամբ եւ մահուան դատապարտուած՝ անողոք հիւանդութեամբ մը: Նախագահը անպայման ուզած էր կատարել այս հարցազրոյցը, որու համար ինք ընտրած էր Ժ.-Փ. Էլքապաշը լուսաբանութիւններ տալու համար իր առողջութեան եւ իր անցեալին մասին, գրաւման շրջանին:

Ծանօթ է որ Փիէր Փէան գիրք մը հրատարակած է որ կը ներկայացնէ, մանրամասնօրէն, Միթերանի կենսագրութիւնը եւ ուր կը խօսուի անոր երիտասարդութեան շրջանի, ապա՝ Վիշիի օրերու ապրելակերպին եւ դիրքորոշումներուն որոնք կը խանդարեն շատեր, նաեւ ընկերվարական իր ընտանիքին անդամները, ապա մանաւա՛նդ հրէական շրջանակները, գըլխաւորաբար Ռընէ Պուսքէի հետ իր բարեկամութեան համար:

Ինչ որ, ըստ մեզի, ճնշիչ էր մէկուկէս ժամուան այս հարցազրոյցին ընթացքին, Հանրապետութեան նախագահ՝ Միթերանի վիճակն էր, որ կը չարչարուէր արդարացումներ գտնելու համար իրեն եղած մեղադրանքներուն առթիւ: Եթէ միտքը միշտ արթուն է, անկասկած հիւանդութիւնը իր աւերիչ դերը կատարած է եւ մարդը չունի այլեւս նոյն եռանդն ու կորովը հարկ եղած ձեւով պատասխանելու համար:

Նախ՝ առողջութիւնը: Գաղտնիք չէ որ խըրդէ կը տառապի, որ հարկ եղաւ երկու գործողութիւն կատարել, որ այժմ քիմիադարմանումի ենթակայ է. արդ այս այսպէս ըլլալով, ի՞նչ պէտք կայ այդքան պնդելու, կրկին ու կրկին հարցապնդելու, նուազագոյն քաղաքավարութեան իսկ սահմանները չյարգելով: Ջղոհանալ շատ գոհացուցիչ պատասխաններով եւ նորէն կրկնել՝ «բայց, կը տառապի՞ք, դարմանումը արգելք չէ՞ որ ձեր պաշտօնը կատարէք, չէ՞ք խորհիր քաշուիլ» եւլն. եւլն. գաղաթնակէտին հասաւ վերջաւորութեան երբ Էլքապաշ այս աշխարհական, անհաւատ ընկերվարականին ուղեց ընել այն հարցումը զոր Պ. Փիվօ կ'ընէ իր հիւրերուն՝ ի՞նչ պիտի ըսէք Անոր (իմա՝ Աստուած) երբ ներկայանաք եւ ի՞նչ պիտի ուզէք որ ըսէ ձեզի: Արդ Փիվօ այդ հարցումը կ'ընէ իր առողջ հիւրերուն եւ ոչ թէ 78 տարեկան խըրդէ տառապող մարդու մը: Այդ պահուն, ինչպէս կարելի էր փնտռել Ժորժ Մառշէ որու «Taisez-vous, Elkabbach!»ը պատմական դարձած է եւ անդամի մը համար տեղին կրնար գործածուիլ:

Առողջութենէն անդին, անցեալը խընդրոյ առարկայ էր: Ո՞վ նման անցեալ չունի: Եւ շատ դիւրին է, մանաւանդ անոնց համար որոնք ծնած իսկ չէին քառասունական թուականներուն, այպանել երբ մէկը Վիշի գացեր է, մառէշալ Փէթէնը տեսեր է, յետագային ալ Ռընէ Պուսքէն՝ բարեկամ ունեցեր է: Պէտք է ըսել թէ իր արդարացումները, լուսաբանութիւններու ջանքերը շատ տկար էին եւ այդ իսկ պատճառով այս հարցազրոյցը չէր կրնար նպաստել իրեն: Արդարեւ, երբ, գրաւման շրջանին, Վիշիի հետ իր յարաբերութիւնները կը բացատրէր անով որ «Զէյնք գիտեր, տեղեակ չէինք» (իմա՝ Հրեաներու դէմ հալածանքներուն), պարզ է որ դժուար է համոզուիլ: Երիտասարդութեան «սխալները» կը բացատրէ իր շրջապատով, չափաւոր աջ քաղքենի ընտանիքով: Յաճախ, կ'ըսէ, ձախերը՝ աջէն կու գան: Պուսքէի մասին, դէպքերը կը յիշէ, այսինքն մարդը դատուած է, անմեղ նկատուած Բարձրագոյն Ատեանին կողմէ, ապա կարեւոր դիրքերու տիրացած եւ ուրեմն ներկայ էր ամէն տեղ եւ ամէն մարդ զինք կ'ընդունէր. երբ հաստատուած է որ դեր ունեցած էր Վէլոտըրոմ տ'Իվէրի Հրեաներու հաւաքումին եւ տեղահանութեան մէջ, կապը խզած է: Գլխաւոր ճիգը որ կայ վերջին տարիներուն, այն է որ Հանրապետութիւնը պաշտօնապէս դատապարտէ Վիշիի վարչակարգը, այդ ուզուի կամ չուզուի, Վիշի մաս կը կազմէ Ֆրանսայի պատմութեան եւ աշխարհի մէջ չկայ երկիր մը որու պատմութիւնը սեւ էջեր չունենայ:

Ամէն պարագայի մէջ, լաւագոյնը պիտի ըլլար որ այս հարցազրոյցը տեղի չունենար, մեծ Պետութեան մը Հանրապետութեան նախագահը հաշուետուի այս նուաստացուցիչ դիրքին մէջ չգտնուէր: Հաւանաբար, ինք ալ գոհ չըլլայ, երբ դիտէ արձանագրութիւնը, բայց, այդ պարագային միայն իրեն դէմ կրնայ բարկանալ՝ «Ուզեցի՛ր, Ժորժ Տանտէն» կ'ըսէր Մոլիէռ: Եւ ըսել թէ այս ամբողջէն ետք, անոնք որ հաշիւ կը պահանջէին իրմէ, գոհ ալ չեն...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ յայտնած է թէ մեծ ակնկալութիւններ ունի Թուրքիայէն, թէ՛ տնտեսական, թէ՛ ռազմամթերքի: Ալիեւ ըսած է թէ Երեւանի օդակայանը օրական 40-50 օդանաւ էջք կը կատարէ ու անոնց մէջ զինամթերք բեռցածներ կան: Ան խօսելով նաեւ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ Մոսկուայի իր հանդիպումին մասին, ըսած է թէ համաձայնութիւն գոյացած է հրադադարը շարունակելու եւ թէ խօսած են նաեւ Շուշիի եւ Լաչինի հարցին մասին:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ՝ Սեսնա, Երկուշաբթի Սեպտեմբեր 12-ի առաւօտեան 2-ին ջախջախուած է Ուաշինկթընի Սպիտակ Տան պարտէզը, քիչ անդին Գլինթըններու յարկաբաժինէն: Նախագահական զոյգը հոն չէր եւ ըստ առաջին տեղեկութեանց, օդաչուն, որ մեռած է, տըկարամիտ մըն էր եւ ուզած էր անձնասպան ըլլալ: Բաւական տարօրինակ է, սակայն, որ օդանաւը կրցած է մինչեւ Սպիտակ Տուն հասնիլ, առանց նշմարուելու մինչ այդքան հսկողութիւն կայ:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ մէջ, կառավարական ուժերը վերագրաւած են Տաւելդարա քաղաքը որ ռազմական նշանակութիւն ունի: Կռիւներու հետեւանքով 8 մեռեալ եւ 14 վիրաւոր կայ:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ շարժանկարի մրցման վերջ գտաւ Սեպտեմբեր 12-ին: Ոսկի Առիւծին արժանացան միասնաբար՝ Մակեդոնացի Միլչօ Մանչեւսկիի «Անձրեւէն առաջ»ը եւ Թայվանցի Ցայ Մինկ Լիանկի «Կեցցէ՛ սէրը»:

ԾԻՐԱՆԱՒՈՐ ՏԸՔՈՒՐԹՐԷ, Լիոնի Արքեպիսկոպոսը, ուղեղային տագնապ մը ունեցած է Սեպտեմբեր 12-ին եւ հիւանդանոց փոխադրուած, աղդու խնամքներու բաժանմունքը: Կարդինալը ուշ մնացած ըլլալով կարմելիտներու տալիք իր այցելութեան, իր բնակարանը գացած էին եւ զինքը գտած գետինը, ուշաթափ:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

Սեպտեմբեր 10/12

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԽՈՒԺՈՒՄ

Սեպտեմբեր 9, Շաբաթ երեկոյեան Հայաստանի հիւսիս - արեւելեան շրջանէն խումբ իր Ադրբեջանցիներ ներխուժած են Իջեւանի շրջանը եւ հրդեհած գիւղին մօտակայ այգիները:

***

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

Չէչէնիոյ հայ համայնքի Խորհուրդի անդամ Եդուարդ Սահակեան տեղեկացուցած է թէ Չէչէնիոյ Հայերը չէզոք կը մընան, չմասնակցելով զօր. Դուդայեւի կողմնակիցներուն եւ հակառակորդներուն բախումներուն. հայկական այս կեցուածքը ըմբռնումով կ'ընկալուի երկու կողմերէն ալ: Ե. Սահակեան աւելցուցած է թէ հիմ չկայ յայտարարելու թէ տեղւոյն Հայութեան ապահովութիւնը սպառնալիքի ենթակայ է:

***

ՁՈՀԵՐԸ ՄԻԱՅՆ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՉԵՆ

Վերջին վեց տարուան ընթացքին ԼՂՀ-ի եւ պատմական Արցախի տարածքին վրայ քանդուած են հայկական մշակոյթի շուրջ 1800 յուշարձաններ. եկեղեցի, վանք, խաչքար, տապանաքար: Մարտակերտի շրջանին մէջ Ադրբեջանցիները վայրագաբար վերաբերուած են 20 եկեղեցիի հանդէպ որոնց մէջ են Թալիշ գիւղի Ե. դարու եկեղեցին, Շուշիի Ղազանչեցոց Փըրկիչի գանգակատունը եւ ԺԹ. դարու յուշարձաններ:

***

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 9-ին Երեւան հասած է Ֆրանսայի պատուիրակութիւնը, նախագահութեամբ Ֆրանսա - Հայաստան խորհրդարանական խմբակի նախագահ Ֆրանսուա Ռոշպլուանի: Անոնք ընդունուած են Բ. Արարքցեանի կողմէ ու հանդիպում ունեցած Արտաքին նախարարութեան, Կեդրոնական Դրամատան պաշտօնատարներու հետ: Այցելած են Մատենադարան, աղէտի գօտի: Սեպտեմբեր 12-ին զիրենք ընդունած է Հանրապետութեան նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան:

***

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

Սեպտեմբեր 9-ի Հայաստանեան մամուլը հրապարակած է երկրին այսօրուան ծանր կացութեան առընչութեամբ յայտարարութիւն մը. զայն ստորագրած են՝ Հանրապետական, Ռամկավար - Ազատական, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութիւնները, ՀՀՇ-ը, Քրիստոնեայ դեմոկրատական եւ «Մտաւորական Հայաստան» միութիւնները: Անոնք պատրաստակամութիւն կը յայտնեն ամէն ինչ ընելու երկիրը բարոյա - քաղաքական եւ ընկերա - տնտեսական ներկայի վիճակէն դուրս բերելու համար: Յատկապէս շեշտուած է Սահմա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԲԱԶՄԱՎԷՊ 150 ԲԱԶՄԱՎԷՊ

ՅԱՐԳԱ՜ՆՔ ԽՈՐԻՆ 150-ԱՄԵԱՅ «ԲԱԶՄԱՎԷՊ»ԻՆ

(1843 - 1993)

«Ինչ որ եղայ՝ ԲԱԶՄԱՎԷՊով եղայ»

ՊԵՏՐՈՍ ԱԴԱՄԵԱՆ

ԽՄԲ. -- «Բազմավէպ»ի 150-ամեակին առթիւ, որու նուիրուած հանդիսութիւնները տեղի կ'ունենան Վենետիկ Սեպտեմբեր 14-էն 17, նորին կողքին կը հրատարակենք նաեւ հին էջեր, գրուած հարիւրամեակին առթիւ (1947, Հոկտեմբեր 18, 19, 4 տարուան յապաղումով, պատերազմին պատճառաւ) որոնք լոյս տեսած են այս նոյն էջերուն մէջ: Իսկ առաջին յօդուածը որ լոյս կը տեսնէ նաեւ «Բազմավէպ»ի յոբելենական թիւին մէջ (1944, 1-4) կը պատկանի գրչին անոր՝ որ ամէնէն աւելի վաստակ ունի «Բազմավէպ»ի վերջին չորս տասնամեակներու կեանքին մէջ եւ որ դեռ Հայաստան է եւ դժբախտաբար պիտի չկարենայ ներկայ գտնուիլ հանդիսութեանց բարձօսկրի բեկումէ մը ետք, դեռ ապաքինման մէջ ըլլալով: Իրեն կը մաղթենք կատարեալ կազդուրում եւ այս առթիւ մանաւանդ առաւելաքար իրեն է որ կրնանք ըսել՝ Ձեր վարձքը կատա՛ր:

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿՆԵՐՈՒ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Հայ լրագրութեան մերօրեայ նահապետին՝ «Բազմավէպ»ի պատկառելի 150ամեակի վերջին յիսուն տարիներու համեստ վկան ըլլալու բախտն ունիմ նախ՝ որպէս օգնական խմբագիր (1947-1956), ապա՝ խմբագիր ու խմբագրապետ (1957 - 1964, 1974 1979), եւ աւելի քան քառասուն տարի՝ տեւական աշխատակից, յօդուածներու եւ բնագիրներու պատասխանատու վերատեսող, տպագրական անվերջ փորձերու սրբագրիչ:

Վաստակաւոր երկու մեծ խմբագիրներու՝ լուսահոգի Հ. Եղիա Վրդ. Փէչիկեանի (+1964) եւ Հ. Մեսրոպ Վրդ. Ճանաշեանի (+1973) լուսաշնորհ հեռքերէն, անոնց պայծառ խորհուրդներուն մէջ թաթխած գրիչով, անսակարկ ու անշահախնդիր՝ իրենց նման, յաճախ՝ գիշերները մինչեւ ուշ ժամեր՝ տպագրութեան յանձնուելիք ձեռագիրներու վրայ թեքուն, ի սէր «Բազմավէպ»ին ու մեր պաշտելի մշակոյթին, Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի լոյսն եմ հայցեր՝ որ յաւէտ շողայ Ս. Ղազարի մշտավառ փարոսէն, Լուսանորոգ Մխիթար Աբբայի եւ հայրենանուէր Մեծն Ալիշանի կենսունակ ձէթով արծարծուն:

Եւ այդ չէ՞ր արդեօք նուիրական կտակը՝ զոր մեզի փոխանցեցին վերոյիշեալ զոյգ վաստակաւորները, վանական բառերով՝ մեր շատ սիրելի ու շնորհալի «Հայր Վարժապետ»ները, հազարատ յաջորդներ՝ Աւգերեանի, Բագրատունիի եւ Ղազիկեանի: Ու մինչ կը յուսայինք թէ անոնք տակաւին երկար տարիներ պիտի նաւարկէին մեզի հետ՝ վենետիկեան հայ մամուլի ալիքներուն վրայէն, յանկարծ հեռացան երազանքի կղզիէն, աշխատանքի սեղաններուն վրայ թողլով իրենց թաց գրիչները՝ որպէս սրբազան կտակ: Յարգա՛նք անոնց անմահ վաստակին ու սրբանուէր յիշատակին, երախտագիտական անխառն զգացումներով օծուն, յանուն բովանդակ Հայութեան:

***

Պատերազմի մռայլ տարիները թոյլ չտուին որ «Բազմավէպ»ի հարիւրամեակը տօնուէր ճիշդ ժամանակին՝ 1943ին: Յոբելեանն անցաւ աննշմարելի: 1947 թուականի Հոկտեմբերին էր որ տեղի ունեցան յոբելենական շքեղ հանդէսները, օրուան խմբագրապետ՝ Հ. Մեսրոպ Վրդ. Ճանաշեանի ձեռնհասութեամբ, ակադեմական բարձրորակ հանգամանքով: Ինծի ալ՝ տրուեցաւ վիճակուեցաւ, անդրանիկ թղթակցութեամբ մը ներկայացնել այդ տօնախմբութեանց ընդարձակ նկարագրականը (Բազմ. 1947, էջ 253 - 260), որ լայն արձագանգ գտաւ Սփիւռքի բազմաթիւ թերթերու մէջ: Երիտասարդ արեգայ, ուրախ էի ու խանդավառ, անով մանաւանդ՝ որ այդ առիթով ծանօթացած էի Սփիւռքէն Վենետիկ ժամանած բազում խմբագիրներու եւ գրագէտներու հետ: Ու կը յիշեմ թէ շատ ցաւած էի որ մեծանուն Արշակ Չօպանեանը, Շաւարշ Նարդունին ու Շաւարշ Միսաքեանը չէին յաջողած գալ. բայց ներկայ էին Անդրանիկ Ծառուկեանը, Արամայիս Սրապեանը, Մառի Աթմաճեանը, Հրաչ Քաջարենցը, Հ. Համազասպ Վրդ. Ոսկեանը, «Յառաջ» օրաթերթի կողմէ Օր. Արփիկ Միսաքեանը, Մուրատ-Ռափայէլեան Վարժարանի երէց ու կրտսեր շրջանաւարտներ, նախկին աշակերտներ ու այլ շատեր:

Յոբելենական հանդէսներու մասին թղթակցութիւնս կը փակէի սա տողերով. «Մօտ է արշալոյսը ԲԱԶՄԱՎԷՊի երկրորդ դարաշրջանին»: Այդ օրերուն՝ ամենեւին չէի երեւակայեր թէ կէս դար յետոյ ինծի կրնար վիճակիլ մեծարանքի տիտուր ձօնել 150ամեայ վաստակաւորին, բանալով նոր էջը դէպի երկրորդ հարիւրամեակ ընթացող արշաւին: Ջերմագին շնորհաւորութիւններուս ու լաւագոյն մաղթանքներուս հետ՝ սրտանց խորին շնորհակալութիւնս կ'ուղղեմ «Բազմավէպ»ի ներկայ խմբագրական կազմին, որ եղբայրօրէն ուզեց այս առաջ պատիւն ընծայել նուաստիս, յիսնամեակներու կամուրջը նետելու նուիրական պարտականութեամբ: Այժմ արդէն իսկ ծերունազարդ վանական, դարձեալ ուրախ եմ ու խանդավառ, ի տես այս յիսնամեակի բեղուն վաստակին եւ ապագայի գեղեցիկ հեռանկարներուն:

ՄԵՍՐՈՊԱՇՈՒՆՉ ՎԵՐՆԱՏՈՒՆԸ

«Բազմավէպ»ի 37 խմբագիրներէն եօթը՝ վերջին յիսնամեակի վաստակաւորներն են, որոնց ժիր ջանքերով՝ թերթը հետզհետէ հայագիտական ու բանասիրական բարձրորակ բովանդակութիւն ստացաւ, մանաւանդ 1970-ական թուականներէն ասդին, այժմէական պարզ կողքով ու նոր չափերով (տարեկան 4 թիւ), որպէս արժանաւոր պաշտօնաթերթ Ս. Ղազարու Հայկական Ակադեմիայի (հիմնուած 1810-ին, Նափոլէոնի հանրահռչակ արտօնագրին զօրութեամբ), հրատարակութեան մասնակի նպաստով օժտուած՝ Լիզպոնի «Գալուստ Կիւլպէնկեան» Հիմնարկութենէն:

Այդ տարիներուն, կը յիշեմ, տպարանին կից մեր խմբագրատունը՝ մեսրոպաշունչ վերնատուն մըն էր մշակոյթի, ուր կու գային այցելել մեր սքանչելի աշխատակիցները. վանքէն՝ ծերունազարդ ու միշտ աշխոյժ Հ. Քերոբէ Վ. Չրաքեանը, ութսունամեայ Աթոռակալը Միաբանութեան, որ ամէն թիւի համար յօդուած կը հասցնէր, յաճախ՝ լուսահոգի Հ. Վարդան Հացունիի անտիպ թողած գրութիւններուն նոր կեանք տալով. ապա կու գար Հ. Ղեւոնդ Վ. Տայեան, որ հայ սրբազան երգի մեծ վարպետն էր (նախկին խմբագրապետ), «Ս. Ղազարի ստախակ» հռչակուած՝ անմահ Կոմիտաս Վրդ.էն, որմէ անմոռանալի յիշատակներ եւ յուշեր կը պահէր: Կու գար Հ. Վահան Յովհաննէսեան, որ միշտ պատրաստ էր քերթողաշարք մը նուիրելու. կու գար Հ. Կիւրեղ Քիպարեան, գեղաքննադատ, որու գրիչէն շատ դժուարին էր յօդուած մը փրցնել՝ Նարեկացիի կամ Ինտրայի մասին. կու գար Հ. Միքայէլ Յովհաննէսեան, միշտ ժպտադէմ, հայկական հին բերդի մը մասին ուսումնասիրութիւն մը ձեռքին. կու գար Հ. Պօղոս Անանեան՝ եկեղեցապատմական նոր լոյսերով. կու գար Հ. Ղուկաս Ֆոկոլեան՝ Հունգարահայոց մասին պրպտումներով հարուստ. կու գար Հ. Սահակ Ճեմճեմեան՝ դիւանական նորագոյն նիւթերով. կու գար Հ. Տաճատ Եարտըմեան՝ մատենագիտական տուեալներու կատարելութեան մտահոգ: Անոնց սիրայօժար աշխատակցութիւնը՝ յաճախ մեծ քաջալերանք էր մեզի եւ աշխատանքին մղիչ հզօր ազդակ, գործակցութեան սքանչելի մթնոլորտի մը մէջ:

Արտասահմանէն ալ կու գային: Հաճելի էին մանաւանդ այցելութիւնները բանասէր ու հնագէտ Յ. Քիւրտեանի, որ սրբազան յօդուածներ եւ գրախօսականներ կը դնէր մեր առջեւ, բարձրաձայն պատմելով Հայաստանի եւ Միջին Արեւելքի մէջ կատարած իր վերջին ուղեւորութեանց մասին, գնած հայկական հնութիւններուն եւ մանաւանդ՝ ձեռագիրներուն մասին, ստեղծելով միաժամանակ իր շուրջ՝ բացառիկ ոգեւորութիւն:

Վերջին շրջանին, հայ արուեստի մեծ գիտաժողովներու առիթներով կամ մասնաւոր հրաւէրներով՝ եկան նաեւ Հայաստանէն, բանասէրներ ու գիտնականներ, Երեւանի Մաշտոց Մատենադարանի եւ Ակադեմիայի Հիմնարկներու աշխատակիցներ, ուսումնասիրական յատուկ ծրագիրներով. յիշենք՝ Շուշանիկ Նազարեան, Ցամիկ Սիմոնեան, Բարգէն ու Լեւոն Չուգասզեան, Գէորգ Տէր-Վարդանեան, որոնք օգտուելով Ս. Ղազարի Ձեռագրատան հարուստ գանձերէն, արժէքաւոր յօդուածներով ճոխացուցին «Բազմավէպ»ի բովանդակութիւնը:

Մեր խմբագրատունը կու գային այցելել նաեւ եւրոպացի ու հայ բազմաթիւ հայագէտներ. ոմանք՝ արդէն իսկ պատկառելի հեղինակութիւններ, ինչպէս՝ Սիրարփի Տէր-Ներսէսեան, Ֆրետ. Ֆէյտի, Պուշհաուզէն, Մահէ, Խտ. Շիւց, Թիէրի, Սանճեան, Մարտիրոսեան. ուրիշներ՝ իրենց հայագիտական սկզբնական քայլերուն համար՝ ուղղիչ լոյսեր փնտռելու, գիտութեան ասպարէզէն ներս. եւ շատ է անոնց թիւը: Այս վերջիններուն համար մանաւանդ՝ մեր խմբագրատունը կը դառնար հարազատ Դպրոց Հայագիտութեան:

Իրաւունք ունէր, ուրեմն, չէյքափիրեան մեր երեւելի դերասանը՝ Պետրոս Ադամեան՝ գոչելու թէ «Ինչ որ եղայ՝ ԲԱԶՄԱՎԷՊով եղայ»:

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
Միաբան Մխիթարեան

(Շար. 1)

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ»

Հոկտեմբեր 18-ին սկսան «Բազմավէպ»ի հարիւրամեակի տօնակատարութիւնները Վենետիկի մէջ: Բուն տարեդարձէն քանի մը տարի վերջը:

Բացառիկ երեւոյթ է պարբերականի մը հարիւրամեան: Ոչ միայն հայկական, այլեւ միջազգային կեանքի մէջ: Մանաւանդ երբ նկատի ունենանք որ այդ պարբերականը եղած է ոչ թէ ընթացիկ արտադրութիւն, այլ մենաստանի մը ճիգը, որոշ սահմաններով:

Ինչպէս Վենետիկի Մխիթարեանց լրագրական առաջին ձեռնարկները, «Բազմավէպ»ն ալ ճամբայ ելած է տարրական գիտելիքներով, եւ նոյնքան տարրական լեզուով մը:

Այնտեղ իրար դիմաւորած են վարժապետականն ու թերխաշ գրականը, գիտականն ու կրօնականը, բանասիրականն ու պատմականը:

Կը թուի թէ որոշ ծրագիր մը չեն ունեցած, բայց մէկ մտահոգութենէ, - լոյս տարածել վանքի մը ճրագով:

Տարիներու ընթացքին, հետզհետէ լայնցած է ճամբան: Բացուած են նոր եւ աւելի խոր ակօսներ: Երբեմնի տմոյն ճրագը արձակած է ճաճանչներ, բոցեր, Բագրատունիներով, Հիւրմիւզներով, Ալիշաններով:

Մինչեւ անգամ, - տարիներ վերջը, - աշխարհական սերունդ մը ճեղքած է վանական մթնոլորտը: Վարուժաններով, Ահարոններով: Եւ երիտասարդ վարդապետներու աչքերն ալ բացուած են նոր աշխարհի մը առջեւ, բանաստեղծութեան թէ բանասիրութեան ածուներուն մէջ:

Կարճ խօսքով, բերքը ոչ միայն բազմապատկուած է, այլեւ դարձած է «տեսակաւոր», ինչ որ պզտիկ յաջողութիւն չէ վանական մթնոլորտի մէջ:

Բանասէրներուն եւ քննադատներուն կը մնայ ճշդել թէ որքան ցորեն կամ որոմ ցանուած է այս հարիւրամեայ անդաստանին մէջ, գիտութեամբ կամ անգիտութեամբ:

Այսպէս հեռուէն հեռու դիտելով կը կարծենք թէ յարդը որքան ալ դէզ կապած ըլլայ, չի կրնար նսեմացնել ձեռք բերուած վաստակը:

Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, հարկ է հրապարակաւ յայտարարել, թէ «Բազմավէպ»ը եղած է բանուկ արօր մը, աշխարհաբարի ժողովրդականացման անդաստանին մէջ:

Մենք շատ մը վերապահումներ ունինք Մխիթարեանց մշակած լեզուի մասին: Խորթ բառեր եւ ասութիւններ, շարադրական անճաշակ վարժութիւններ կան որ մինչեւ այսօր ալ կը շարունակուին: Մինչեւ անգամ երիտասարդ վարդապետներու գրչին տակ:

Եւ սակայն, ապերախտութիւն պիտի ըլլար ուրանալ անոնց բերած նպաստը, հարիւր տարի առաջուան Թրքախառն հայերէնը այսօրուան ճկուն եւ հոսուն, հարազատ աշխարհաբարին հասցնելու համար:

Եթէ տեսակ մը լճացում կը տիրէ տարիներէ ի վեր, այդ ալ անշուշտ հետեւանք է վանական եւ քիչ մըն ալ ակադեմական մթնոլորտին:

Ինչպէս միւս վանքին, Վիէննայի մէջ, Ս. Ղազարի կամարներուն տակ ալ հետզհետէ պակսեցան այն հսկաները որ ընդունակ էին հաստատուն, երկարաշունչ հատորներ դիզելու գիշերուան աքսուութեամբ: Քամելով իրենց երակներուն արիւնը եւ աչքերուն լոյսը, ամենհի երկունքի մը մէջ:

Ո՞ւր են անոնք որ բառարաններ կը յօրինէին, կամ սրախաղութիւններ կը կատարէին հայկազեան բառերով, գրաբար թէ աշխարհաբար:

Քանի՞ հոգի մնացած են այն դէմքերէն որ գիտէին շունչ եւ լեզու տալ դեղնած, բորբոսած թուղթերու: Կամ Հայոց պատմութիւնը եւ աշխարհագրութիւնը վերակազմել քիչ մը գիտութիւն խառնելով բոցավառ երեւակայութեան մը...

Մեր մաղթանքը «Բազմավէպ»ի հարիւրամեակին առթիւ:

Նոր կորով եւ աւելի լայն հորիզոն, որպէսզի միշտ վառ մնայ Մխիթարի ճրագը:

Շ.

1947, Հոկտեմբեր 22

ԲԱԶՄԱՎԷՊ 150 ԲԱԶՄԱՎԷՊ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հայոց դասական պատմութիւնը զոր մեր ժամանակին կը դասախօսէին, կը բաղկանայ չորս շրջաններէ. --

Ա.- Հայկազեան Թագաւորութիւն:

Բ.- Արշակունիք:

Գ.- Բագրատունիք, եւ

Դ.- Ռուբինեանք կամ Կիլիկեան Հարստութիւն (*):

Եւ այս չորս Թագաւորութիւններէն որ տեւած է շուրջ 2000 տարի, ի՞նչ է մնացած այսօր:

- Զուարթնոցի մը հիմերը, Հռիփսիմեանց եկեղեցին, նաեւ փառաշուք Անիի ու քանի մը պատմական տաճարներու բեկորները, եթէ երբեք անոնք ալ մնացին կանգուն, քանի որ 1920-էն ի վեր ինկած են դարձեալ բարբարոսներու կլաւին մէջ: Իսկ, իբր վերջին խլեակ այդ բոլոր փառքերուն, հոս Փարիզի մօտ, Սէն-Տընիի մռայլ գմբէթին տակ, խորշի մը անկիւնը, ուրիշ բազմաթիւ քարերու կողքին, շիրիմ մը՝ «վերջին Թագաւոր Հայոց»ին:

Կիլիկիոյ անկումէն մինչեւ արդի Հայաստանի կանգնումը, սակայն, կայ ուրիշ «հարստութիւն» մը, աւելի տեւական քան Թագերը եւ աւելի կենդանի քան պալատները, Մշակոյթի Հարստութիւնն է այդ եւ այդ նոր հարստութեան վերահաստատիչն է՝ ծագումով հայ քրիստոնեայ, բայց հալածանքէ հալածանք կաթոլիկացած եւ Ադրիականի մէկ կղզիին մէջ իր շունչը առած Սեբաստացի վարդապետ մը որ կը կոչուի Մխիթար (1717):

Արեւելքէն Արեւմուտք եւ փոխադարձաբար, դարերու ընթացքին գիրար խաչաձեւող արշաւանքներու ոտքի կոխան, եւ վերէն ու վարէն հոսող վայրագ ցեղերու սուրին ու աւերքին տակ հեծող հիւծող Հայաստանէն՝ երբ իր ամբողջ ուժն ու գոյքը կորսուած էր, ի՞նչ կը մնար, եթէ ոչ իր քաղաքակրթութիւնը: Ոսկեդարէն ու իր յաջորդութենէն մնացած գիրքի կտորներ, մագաղաթներու ծուէններ, հոս հոն վանքերու աղքատութեան եւ մոռացօնքին տակ, կամ փլուզուած գերդաստաններէ թողօն, գիւղերու մէջ ձեռքէ ձեռք անցած մտաւոր նշխարներ: (Չէ՞ որ զմայլելի Եզնիկին ձեռագիրը գտնուած էր գեղջուկ տունի մը կարասին իբր կափարիչ):

Մեր անկախութեան կորուստէն ետք, եւ բաւական ալ առաջ արդէն շիջած էր մշակոյթի լոյսը: Մեծ Թարգմանիչներու ոսկեղինիկ լեզուն դարէ դար շրջափոխուեցաւ ու տկարացաւ՝ կարծես ուղիղ կապուած ըլլար մեր քաղաքական պայմաններուն: Միասնական կամ խմբական գրական գործունէութիւնը դադրած էր, գրոց լեզուին յաջորդած էր աշխարհիկ լեզուն, իսկ երկարաշունչ աշխատանքները կը փոխարինուէին քնարերգական կտորներով, ըլլայ կրօնական, ըլլայ աշխարհիկ: Շնորհալի վերջին ցոլքը կը մնայ եկեղեցական քերթողութեան: Անկէ յետոյ, աշուղներու շրջանն է որ կը սկսի սիրոյ, ուրախութեան, գինիի կամ բարոյախօսական տաղերով՝ ներշնչուած պարզիկ եւ արագ քերթողներէ:

Ազգը դարումար, իր մշակոյթն ալ միասին, մինչեւ որ, Մխիթար վարդապետ իր մէջ կոչումը զգաց փրկելու՝ կորուստի դատապարտուած մեր մշակոյթի մնացորդները եւ վառ պահել Սահակ-Մեսրոպի մարելու վրայ եղող ջահը:

Սեբաստացի երիտասարդ վանականը փորձեց իր մօտին հաղորդակից աշակերտներու խումբ մը պատրաստել բայց հալածուեցաւ եւ այդ հալածանքը զինքը հասցուց մինչեւ Վենետիկ, ուր վենետիկեան Ծերակոյտը անոր տրամադրեց ամայի փոքր կղզի մը՝ Սուրբ Ղազար որ յետոյ պիտի դարգանար, կառուցուէր, բարգաւաճէր եւ ըլլար հայկական նոր հարստութեան մը մայրաքաղաքը, փարոսը մեր մշակոյթի փրկութեան ամենի փոթորիկներէ յետոյ եւ պահուն:

Ուրեմն, ազգային պատմութեան մէջ, անվարան, Լուսինեաններէն յետոյ եկած իշխանութիւնը կրնանք իբր յաջորդ՝ կոչել ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆ:

Մխիթար կորիզը դրաւ միաբանութեան մը որ պիտի տար ազգային մտքի և աշխատանքի տիտաններ: Իր իտէալը մշակոյթն էր ոչ թէ կրօնական այլ աշխարհական իմաստով: Հիմնեց, սարքեց, զարգացուց մտաւորական վառարան մը՝ փրկելու համար հայ մշակոյթն ու անոր փառաւոր անցեալին խլեակները: Իր առաջին գործը եղաւ, իր աշխատասիրած Քերականութիւնը ու Հայկազեան հսկայ բառարանը տպագրել իր նորահաստատ տպարանին մէջ եւ հաւաքել մեր մատենագրական գանձերը՝ զանոնք վերակառուցանելու եւ վերարժեցնելու համար: Եւ հոյլը իր աշակերտներուն ու աշխատակիցներուն լաւագոյնս գլուխ հանեց գերազանցապէս ազգային փրկարար այդ մեծ գործը, գրական, մատենագրական ու կրթական երրեակ գիծերով:

Որչա՜փ արդար է Պետուշի որակումը՝ կոչելով Մխիթարը մեր երկրորդ Լուսաւորիչը:

Եւ ես կը զարմանամ թէ ինչո՞ւ, Եկեղեցին զայն չի դասեր Սուրբերու շարքին, երբ նոյնիսկ յիմարներ եւ լուսնոտներ կոչուած եւ ընդունուած են այդ դասին մէջ:

* * *

Երբ նորափետուր երիտասարդ գրողներ էինք՝ մեր յաւակնութիւնը կը կարծէր գրականութիւնը գտնել քերթուածներու եւ նորավէպերու մէջ միայն: Կը զարմանայինք որ մեր «Մանզումէ»ին խմբագրապետը Քասիմ հետաքրքրութեամբ կը կարդար «Բազմավէպ»ը, ուր աչք մը նետելով կը գոհանայինք, գտնելով այնտեղի քերթուածները կրօնական եւ տափակ, իսկ աշխարհաբարը յետադէմ ու պաղ: Բայց Քասիմ չէր դադրեր մեր ցրտութեան դիմադարձելէ.

- Եթէ Մխիթարեանները չըլլային մենք քիթապսըզ արնաւուտներ (անգիր Ալպանացիներ) պիտի ըլլայինք:

Տարիները երբ գիտակցութիւնն ու իրերու ճանաչումը խտացուցին մեր մէջ, մենք ալ խոնարհեցանք այն հսկայական ու անմահ աշխատանքին առջեւ որ Մխիթարեաններունն էր եւ զոր կարելի չէ ուրանալ ու ստուերել որեւէ ձեւով:

Մինչեւ հինգերորդ դար յետադարձուելու ենք գտնելու համար այնպիսի թանկագին համաստեղութիւն մը որպիսին որայ կապեց Մխիթար. - Զամչեաններ, Ինճիճեաններ, Աւգերներ, Բագրատունիներ, Հիւրմիւզներ, Ալիշաններ, յիշելու համար երիցագոյնները: Եւ ասոնց շարունակութիւնը Վենետիկ ու Վիէննա, այնքան բազմարժէք:

Մխիթարեանները՝ կղզերնակ ըլլալով հանդերձ չկղզիացան, այլ իրենց լոյսի վառարանները տարածեցին Վենետիկ՝ Մուրատ-Ռափայէլեան, Փատովա, Պոլիս, Կովկաս, Թուրքիոյ ուրիշ կեդրոնները եւ վերջին գաղթէն ետք մինչեւ Փարիզ, հասցնելով լուսաւորեալ ու ազգասէր սերունդներ:

Թրքահայոց մտաւոր զարթնումին, արեւմտեան մտածողութեան եւ յեղափոխական սերմերուն Պոլսոյ երիտասարդութեան մէջ տարածումին գլխաւոր դերակատարներուն մէջ են Մխիթարեանց կրթարաններուն հասցուցածները:

Հայութիւնը երախտապարտ է այս շրջախումբին որ փայլեցուց իր մշակոյթը, փրկեց մահուան դատապարտուած իր բազմաթիւ նշխարները եւ լոյս ընծայեց: Մխիթարեանց վանքը պահակը ու աւանդապահը եղաւ ու պիտի ըլլայ մեր մտաւոր հարստութեան: Քաղաքական մրրիկներէ հեռու, մեր արժէքներուն Գանձարանն է ան: Եւ այդ պատճառով մենք բոլորս գուրգուրանքով պէտք է շրջապատենք զայն ու սիրենք:

Այս տողերը կը գրենք լուռ չանցնելու համար, այսօր, երբ այդ մենկուսի կղզիին մէջ կը տօնուի արժանաւոր փայլով մը Միաբանութեան պաշտօնաթերթին՝ «Բազմավէպ»ի հարիւրամեակը: Իրաւամբ բազմավէպ ուր հարիւր տարիներ մեր մշակոյթի բոլոր փորձերն ու ջանքերը թափուած են աննախընթաց յարատեւութեամբ մը:

Փարիզի մէջ «մտաւորականները» որոնք այս լոյս քաղաքին մէջ գտնուելու իրենց սնափառութիւնը անիրաւ կերպով կը տարածեն միւս գաղութներուն վրայ, ինչո՞ւ չեն աճապարեր սարքելու -աղքատ թէյասեղաններէ դուրս- մշակոյթի տօնը որ առաջ կը կատարուէր այնքան փայլուն, եւ ինչո՞ւ այս տարուանը գլխաւորաբար չյատկացուէր Մխիթարեանց Վաստակին, վաստակ որ կը մնայ եւ պիտի մնայ իր Արժէքին մէջ, ցորչափ ալ Մայր Երկիրը ուզէ իր մէջ կենդանացնել մեր ազգային մտաւորական ուժերը:

* * *

...Ու երանի կու տամ, կ'օրհնեմ Պոլսոյ մոլեռանդ մեր այն պատրիարքները որ հալածեցին այս երիտասարդ մտաւորական - վարդապետը իբր կաթոլիկէ եւ հայ ժողովուրդը կաթոլիկութեան հրաւիրող, եւ զայն փախցուցին մինչեւ Վենետիկ: Ապա թէ ոչ, այսօր իր անունն իսկ անծանօթ պիտի մնար ուէ Տ. Ղուկասի կամ Թորոսի պէս եւ մենք զրկուած պիտի ըլլայինք այն անխորտակելի կոթողէն որ կանգնած է մեր մշակոյթի աշխարհին մէջ:

Կը տարուիմ մտածել նաեւ որ, Մխիթարի քաղաքականութեամբ, կաթոլիկութեան եթէ յարած ըլլայինք, արդեօք մեր քաղաքական ճակատագիրն ալ այլապէս տնօրինուած չէ՞ր կրնար ըլլալ:

Հարցական մը:

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

1947, Հոկտեմբեր 19

(*) Այս «հարստութիւն» բառը ինչպէ՞ս մտեր է Հայոց մէջ իբր «արքայական ցեղ», չեմ գիտեր: Թէեւ իրաւ ըլլայ որ թագը՝ ինքնին հարստութիւն մը կը կազմէ:

Մեծն Մխիթարի կղզին

Allegorie

Յոգնած, պարտասած, ջղաքամ՝ նըստաւ աւազին վրայ, մօրթի գոյն:

Խաղաղ էր ծովը:

Հրեշտակները իջեր էին ծովու վրայ եւ նստեր՝ կ'ասեղնագործէին: Արեւը ապրշում կ'երկարէր իրենց ու նարօտ: Ու կը լսուէր Շնորհալիին ձայնը, ամպերուն ետեւէն:

Մեծն Մխիթար, հալածանքին վախը տակաւին հոգւոյն մէջ, չէր կրնար սակայն հաղորդուիլ խաղաղութեամբ: Սրտին բաբախումը, ահազանգի մը պէս միշտ տագնապալի, անդուհանքով կը լեցնէր հոգին: Բայց յոգնած էր, շա՜տ էր յոգնած:

Գլուխը դրաւ մախաղին վրայ, աչքերը յառեց ծովուն:

Ալիքները վարդի թերթերու մեծութիւնն ունէին: Հորիզոնը՝ մեղրի գոյն: Շնորհալի կ'երգէր, - Կիլիկիոյ լեռներուն վրայ՝ արթնութեան կը կանչէր Հայոց զօրքը, պահապան հայ լեզուին, պահապան հայ մշակոյթին:

Բարբարոսներուն խորշակէն պահպանելու համար չէ՞ր միթէ, որ ինքն ալ, Մեծն Մխիթար, մախաղին մէջն էր լեցուցեր հայկական մագաղաթները եւ վազեր դէպի արեւմուտք: Որպէսզի յաւիտեա՜ն չըմարի Հայկազեան Զայնը, մեր բարբառն աստուածաքնար:

Մեր լեզո՛ւն:

Տաճարաձեւ, - արմատը Նայիրեան աշխարհի ապառաժներուն մէջ, գմբէթը Աստուծոյ օթեւանին խորոփիքին մէջ:

Լեռնաձեւ, - ամպերուն շանթերն արհամարհելու համար, ահագնադղորդ ջըրվէճներ կազմելու համար:

Հայերէն լեզո՛ւ, Արաքսի պէս ըմբոստ՝ որ կը հոսի, որ կը սուրայ, ինչպէս երիվար մը՝ առանց կամուրջներու օգնութեան եւ առանց ասպատակողներու թամբին:

Խոնջէնքը, աւելի ծանր, յաղթեց հալածանքի վախին, ու Մեծն Մխիթար քընացաւ, թէեւ սրտիկը դող: Ու երազ տեսաւ:

Նորէն ծով էր եկեր, - փրկութեան միակ ճամբան:

Խելօք ծով մը, երեսը ձուկի թեփի պէս: Ամպի մը ճեղքէն լոյսի ջրվէժ մը հեռուն: Խօժոռ բան մը կար, սակայն, մթնոլորտին մէջ: Եւ ամպերը կ'աշխատէին ծածկել տագնապի մը պատրաստութեան նշանները:

Մեծն Մխիթար կը նայէր ծովուն, վախով եւ անձկութեամբ, հայերէն ձեռագիրներու մախաղը սրտին սեղմած:

Յանկարծ փուշերու պէս փոթփոթեցաւ ծովը, ուղտափուշի եւ ղժնիկի դաշտ դարձաւ, յետոյ ալիքները բարձրացան, յառաջ արշաւեցին, ցամաքին վրայ սուրացին, պաշարեցին զինք: Ահա Մեծն Մխիթար ծովուն մէջ, մերթ ջրասոյզ, մերթ ալեծուփ: Տեսնողը պիտի վկայէր, որ այլեւս պիտի կորսուի ծովամոյն:

Մեծն Մխիթար աղօթեց.

- Տէ՛ր գէթ այս մախաղը փրկէի՛ր, դուն որ քու ճառագայթէդ շամանդաղ մը դրիր ցեղիս այս ստեղծագործութիւններուն մէջ՝ մի՛ թողուր որ կորսուի ջրամոյն:

Եւ յանկարծ լոյսի շեղբ մը ճեղքեց ամպերը, սաստեց ալիքները՝ որոնց վրայ կը հանդչէր մախաղը: Մեծն Մխիթար ապշութեամբ դիտեց որ մախաղը դարձաւ նախ լաստ մը, որ ծփաց պահ մը, ինքն ալ լաստին վրայ: Յետոյ դարձաւ կղզի:

... Արթնցաւ:

Ծովը կը ծփար իր ոտքերուն առջեւ՝ ծաղկած նշենիի պարտէզի մը պէս: Հեռուն, այն կղզին, որու վրայ ապաստանած էր երազ ալեկոծութեան միջոցին: Աղօթող աբեղայի մը պէս, ծնրադիր այլ ձեռքերը երկինք երկարած, ցամաքի այդ բեկորը կը փառաբանէր կարծես Աստուած, որ յաւիտենականութիւն էր տուեր Մխիթարի լեզուին:

Այդ կղզին տաճար մըն է, կ'ըսէիր, ծովուն վրայ, հիմերը ջուրերու թագաւորութեան մէջ, ու գմբէթը ամպերու թագաւորութեան մէջ:

Այդ կղզին սկիհ մըն է թերեւս, զոր Աստուած լեցուցած է ամբրոսիայով, աշխարհին հաղորդելու համար բանաստեղծութեամբ եւ երաժշտութեամբ թրթըռուն ժողովուրդի մը արբշռանքին խորհուրդը:

Ցամաքի այդ կտորը կը կոչուի Մեծն Մխիթար կղզի:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1947, Հոկտեմբեր 19

ՎԿԱՅԱԳԻՐ

Հայագիտութեանը մատուցած ծառայութիւնների,
Հայրենիք-Սփիւռք մշակութային կապի զօրացմանն աջակցելու համար
եւ «Բազմավէպ»ի հիմնադրութեան 150-ամեակի առթիւ (1843 - 1993),
Հայաստանի Ազգային գրադարանի գիտական խորհրդի որոշմամբ
«Բազմավէպ»ի նախկին խմբագրապետ
(1957-64, 1968-72, 1974-78 թ.թ.),
Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհանուր մեծաւոր եւ առաջնորդ
(1986 - 1991 թ.թ.),
Հայ կաթողիկէ եկեղեցու Հայաստանի համայնքի ներկայիս առաջնորդ

ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԸ

պարգեւատրւում է «Յակոբ Մեղապարտ» մեդալով:

Ազգային Գրադարանի տնօրէն՝
ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

22 Յունիս 1994 թ., Երեւան

(Շար. Ա. էջէն)

նադրութիւնը կարճ ժամանակի մէջ ընդունելու, սեփականաշնորհումը արագացնելու համար բոլոր ջանքերը միացնելու անհրաժեշտութիւնը:

***

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւանի մարզահամերգային համալիրին մէջ բացուած է Իրանի արդիւնաբերական ցուցահանդէսը: Այդ առիթով ըսուած է թէ Հայաստանի արտաքին առեւտուրին 17%-ը բաժին կ'իյնայ Իրանի որ Ռուսաստանէն ետք Հայաստանի մեծագոյն գործընկերն է:

***

Ստեփանաւանի Ջախափնեակ նոր թաղամասին մէջ գործածութեան յանձնուած է 60-րդ առանձնատունը: Այդ տիպի տուները կը շինուին երկու ընտանիքի համար, 268 քառ. մեթր մակերեսով, փոքր բակով, պարտէզով: Մօտ օրէն կ'աւարտի 12 բնակարաններու երկու քառայարկի շինութիւնն ալ որոնք կը կառուցուին «Հայաստան» հիմնադրամին շնորհիւ: Ընթացքի մէջ է նոյն ձեւի 55 շէնքի շինարարութիւն:

***

ԼՂՀ-ի մէջ արտադրուած է թթուածինի առաջին քանակութիւնը: Արդիւնաբերական այդ միաւորումը ժամական 8-10 պալոն թթուածին ստանալու տարողութիւն ունի, ինչ որ լայնօրէն բաւարար է դիմագրաւելու համար առողջապահական եւ արդիւնաբերական կարիքները:

***

Սեպտեմբեր 10-ին Հաղորդակցութեան նախարարութեան մէջ բացուած է «Հայաստան Արժանթին» դրոշմաթուղթի ցուցահանդէսը եւ «Հայաստան 94»ը որ նուիրուած է հայկական առաջին դրոշմաթուղթին տպագրութեան 75-ամեակին եւ Հայաստանի Ֆիլաթելիստներու միութեան 25-ամեակին:

***

Սեպտեմբեր 9-ի գիշերը Խրամի գետին վերանորոգուած կամուրջէն Հայաստան մտած է առաջին բեռնատար կառախումբը:

***

Տարեսկիզբէն ի վեր, որպէս մարդասիրական օգնութիւն, աշխարհի տարբեր երկիրներէն Հայաստան ստացած է 5400 թոն կարագ, 1136,5 թոն փոշի կաթ, 8454 թոն ալիւր, 816 թոն ձէթ, նաեւ շաքար, իւղ, ընդեղէն եւլն.:

***

Սէուլի «Ֆիլաքորէա - 94» համաշխարհային ցուցահանդէսին մայր եւ որդի ճարտարապետներ Ալեքսանդրա Սողոմոնեան եւ Միքայէլ Առաքելեանի «Հայաստան» եւ «Մոսկովեան ողիմպիական 80» հաւաքածոները արժանացած են արծաթէ եւ ոսկիէ մետալներու:

RENTRÉE

La section de Paris
Archalouïse TATHEOSSIAN
CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
informe
Rentrée scolaire
inscriptions et réunion des parents
Samedi 17 Septembre à 15 h 00
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e

L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac — danse, théâtre, Kung-Fu
nouveau : cours de chant

PARENTS,
Pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.
Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard

Renseignements auprès de :
(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (le soir)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Վահէ Չիլինկիրեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 18-ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ՑՈԼԻՆԷ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ-ի

մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

• ՃԱՇ •

Կապոյտ Խաչի Սեւրան - Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ընթրիք մը, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 17-ին, իր կեդրոնին մէջ՝

17, rue Charles Péguy, Livry-Gargan

Ընթրիքին ներկայ կ'ըլլայ՝

Վ Ր Է Ժ - Ա Ր Մ Է Ն

Հայաստանէն վերադարձին, նախքան Գանատա մեկնիլը: Տեղեկութիւններ կու տայ Հայաստանի ներկայ իրավիճակին եւ Համազգային հայկ. մշակ. եւ կրթական Միութեան հեռանկարներուն մասին:

Զրոյցը կը վարէ՝ ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ:

Կը խնդրուի տեղերը անպայման ապահովել հեռաձայնելով՝

43 . 83 . 87 . 68 կամ 43 . 32 . 47 . 20

թիւերուն:

— ՎԵՐԱՄՈՒՏ —

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի «Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ հայկական դպրոցը կը ծանուցանէ 1994 - 95 ուսումնական տարեմուտը՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21-ին
Ave. Jean Compadieu — Bois Lemaître
13012 MARSEILLE

Արձանագրութիւններու եւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել՝

42 . 69 . 17 . 95 Տիկին Տօնիկեան,
42 . 22 . 08 . 52 Տիկին Էզկուլեան
91 . 66 . 30 . 66 Տիկին Պապայեան:

***

ՊՈՒԱ-ԿՈԼՈՄՊ - ԿՈԼՈՄՊ - ԱՆԻԷՌ

Անիէռ, Պուա-Կոլոմպ եւ Կոլոմպի Կառնիկ Յովհաննէսեան միօրեայ դպրոցի դասընթացքները կը վերսկսին՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14,
ժամը ճիշդ 9-ին
119, rue Hoche, Colombes

***

ՇԱՒԻԼ

Դպրոցին վերամուտը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14-ին: Դասաւանդութիւնները կը կատարուին ամէն Չորեքշաբթի, առաւօտները ժամը 9.30 - 12, կէսօր ետք 14 - 16 եւ Ուրբաթ ժամը 18 - 21:

6, rue Père Komitas, Chaville

***

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԵՒ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ
ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ յարակից սրահներուն մէջ, Շաբաթ օրերը ժամը 2-էն 5 եւ Կիրակի առաւօտներ ժամը 9.30-էն 12, հայերէն լեզուի եւ Հայ Եկեղեցւոյ քրիստոնէականի ուսուցման դասընթացքներ տեղի կ'ունենան բազում տարիներէ ի վեր:

Այս դասընթացքները կը վերսկսին Կիրակի, Սեպտեմբեր 18-ին:

Կը հրաւիրուին ծնողքները անպայման առաջնորդել իրենց զաւակները այդ դասընթացքներուն եւ քաջալերել զանոնք տիրանալու մեր լեզուին եւ կրօնական գիտելիքներու,

Այսպէս, մինչ զաւակները կը հետեւին դասընթացքներուն, ծնողքներն ալ պատեհութիւնը կ'ունենան մասնակից դառնալու եկեղեցւոյ պաշտամունքներուն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ցոլինէ Չիլինկիրեանի մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ԴՊԻՐ ԸԼԼԱԼ ԵՒ ՄԱՍ ԿԱԶՄԵԼ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

Կոչ կ'ընենք մեր ծնողքներուն, որպէսզի քաջալերեն իրենց զաւակները՝ երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները, մանուկներով հանդերձ, մաս կազմել Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Դպրաց Դասին եւ Երգչախումբին, իրենց շնորհներով փառաւորել մեր Ս. Եկեղեցին եւ փոխադարձաբար ստանալ հոգեկան մխիթարութիւն:

Դպրաց վարժութիւնը ունենալու համար, Չորեքշաբթի երեկոներ, ժամը 6.30-ին, քառաձայն երգչախումբի փորձեր տեղի կ'ունենան եկեղեցւոյս յարակից սրահներուն մէջ, առաջնորդութեամբ Պ. Կոմիտաս Գէորգեանի:

Նոյնպէս, Հինգշաբթի երեկոներ, ժամը 6.30-ին, Դպրաց շարականներու եւ արարողութեանց վարժութիւնները կը կատարուին առաջնորդութեամբ Պ. Արամ Քերովբեանի:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Pèlerinage annuel

1944 — 50ème ANNIVERSAIRE — 1994

SAINT GREGOIRE à TALLARD

Une Messe Episcopale sera célébrée selon le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne

ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԹԱԼԱՐԻ ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ

DIMANCHE 18 SEPTEMBRE

sous l'égide du Conseil Régional de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

Monseigneur DARON GEREJIAN,
Vicaire Général des Arméniens
du Sud de la France

CELEBRERA LA MESSE à 10 H 30
en présence de

Monseigneur LAGRANGE, évêque de Gap, et du Clergé de Tallard et de ses environs.

La Messe sera chantée par
la Chorale SAHAK-MESROP
dirigée par Khatchik YILMAZIAN

A 13 H. un repas fraternel réunira les pèlerins dans la salle de la Mairie de Tallard en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars, suivant le nombre des inscrits, seront mis à la disposition des personnes qui ne peuvent se rendre par leurs propres moyens.

DEPART à 7 H 00 PRECISES

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

MARSEILLE
Cathédrale Arménienne du Prado,
tél 91 77 84 70
SAINT-ANTOINE
Eglise Saint Tadéos, tél 91 65 56 75
M. Tashan, tél 91 65 54 45
BEAUMONT
Eglise Saint Grégoire-Krikor, tél 91 93 13 50
Croix Bleue Arménienne, tél 91 93 30 08
SAINT-JEROME
Eglise St. Sahak-Mesrop, tél 91 66 31 47
Croix Bleue Arménienne, tél 91 61 10 82

Prix du trajet de Marseille :

Aller-retour seul	**100 F**
Repas seul	**100 F**
Aller-retour et repas compris	**200 F**

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 5, Գազինօ Շարպոնիէռի սրահը:

L'AMBASSADE
DE LA FEDERATION DE RUSSIE
EN FRANCE
e t
LA MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
DE MARSEILLE

EXPOSITION DE TABLEAUX

dans
les locaux de la Maison Arménienne
de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St.-Bazile, Marseille 1er
Tél. : 91. 50. 15. 09

du 8 au 19 Septembre
(de 14h à 18h sauf mardi et dimanche)

A N A T O L I E
&
A N A S T A S I A
S L E P Y C H E V

Sponsorisé par le Groupe Iget International

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section de Vienne

Semaine de sensibilisation
et de mobilisation pour la langue
arménienne
du samedi 10 Septembre
au samedi 17 Septembre

Programme:

Dimanche 11 Septembre à partir de 10h sur les ondes de «Radio Arménie»: 102.6 Lyon ou 106.1 Vienne :
Table-ronde avec différents invités.
Thème : *Le devenir de la langue arménienne.*

Du lundi 12 au samedi 17 Septembre de 14h à 18h à la MCA Vienne
Exposition portes ouvertes
L'Ecole de la Croix Bleue de Vienne de sa création à nos jours.
Photos, documents, presse, vidéo.

●

Ecole de la Croix Bleue, dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne
9, rue du Cirque, Vienne

Mercredi : 14h à 16h30

— 5 à 7 ans : initiation à l'arménien à travers dessins, jeux éducatifs, travaux manuels...

— 7 à 13 ans : 2 niveaux de cours, langue, histoire, géographie, chants, danses...

Samedi : 14 à 16h30 :

— 5 à 7 ans : initiation à l'arménien à travers dessins, jeux éducatifs, travaux manuels...

— 7 à 13 ans : 2 niveaux de cours, langue, histoire, géographie, chants, danses...

A partir de la 3e, préparation pour les épreuves d'arménien au Bac.

Goûter offert, possibilité de transport si nécessaire.

L'Ecole c'est : 4 enseignants, 2 assistantes, 2 monitrices de danse, 1 surveillant.

Inscriptions tous les après-midi du 12 au 17 Septembre — MCA-Vienne

«ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Դեկտեմբեր 10 եւ 11
«3ème GRANDE BRADERIE DE NOEL»
կազմակերպութեամբ՝
Շէն - Ֆրանս-ի

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15
JEUDI
15 SEPTEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.415 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 70e ANNEE — N° 18.415

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ իշխանութիւնները բարի կամեցողութիւն ցոյց տուին եւ պայմանաւոր ազատութիւն շնորհեցին ՖԻՍ-ի երկու պարագլուխներու՝ Ապասի Մատանիի եւ Ալի Պելհաճի որոնք 12 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էին: Ալժերիոյ Նախագահութիւնը զեկոյցով մը հաղորդած է որ իսլամական ճակատի նախագահն ու փոխ-նախագահը հսկողութեան տակ կը մնան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կառավարութիւնը Ռընոյի դրամագլուխին միայն մէկ մասը պիտի ծախէ (հաւանաբար 28%) եւ իրեն պահէ բաժնեթուղթերու մեծամասնութիւնը: Նոյնիսկ մասնակի, Սէ - Ժէ - Թէ-ն կ'ընդդիմանայ այս սեփականաշնորհումին եւ որոշած է բողոքի օր մը կազմակերպել՝ Սեպտեմբեր 20-ին:

ՔԵՊԷՔԻ երեսփոխանական ընտրութիւններուն յաղթեց Ժագ Փարիզոյի Քէպէքեան կուսակցութիւնը ձայներու 45%ով ընդդէմ ազատականներու՝ 44%: Անկախապաշտ կուսակցութեան այս փոքր յաղթանակը նոր դժուարութիւններ կը ստեղծէ, բայց դաշնակցային նախարարապետը՝ Ժան Քրեթիէն շատ իրար անցած չէ: Քէպէքի նոր վարչապետը՝ Փարիզօ խոստացած է հանրաքուէ մը կազմակերպել անկախութեան շուրջ: Ցարդ Քէպէքի իշխանութիւնը ազատականներու ձեռքն էր: Նոր ժողովին մէջ անոնք պիտի ունենան 47 աթոռ եւ անկախապաշտները՝ 77: Մէկ աթոռ ալ կը մնայ դեմոկրատներուն.

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ոստիկանութիւնը ութ ծայրայեղականներ ձերբակալած է, այն մեղադրանքով որ անոնք «ահաբեկչական ցանց մը» կը կազմեն եւ կը պատրաստուէին հակարաբ ոճրափորձերու ձեռնարկել ձախողեցնելու համար պաղեստինեան ինքնավարութիւնը:

ԼԻՈՆԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ՝ ծիրանաւոր Ալպէր Տըքուրթրէ խոր մահաքունի մէջ էր, Սեպտեմբեր 14-ին, ուղեղային արիւնահոսութենէն ետք եւ յոյս չկար որ փրկուի: Արդէն ողջ կը պահուէր արուեստական միջոցներով:

ԱԹԷՆՔԻ ֆրանսական դեսպանատան առջեւ, ծայրայեղ - ձախ Տեւ-Սոլ կազմակերպութեան քանի մը տասնեակ անդամներ ցոյց մը ըրած են պահանջելու համար իրենց պարագլուխին՝ Տուրսուն Գաբաթաշի ազատ արձակումը: Ծանօթ է որ ան ձերբակալուած էր, իտալա-ֆրանսական սահմանագլուխը, երբ կը փորձէր կեղծ անցագրով Ֆրանսա մտնել:

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ֆութպոլի չորս մրցումի վրայ երեք յաղթանակ տարին Սեպտեմբեր 13-ին. ասոնց ամէնէն յատկանշականը կը նկատուի Մարսէյլի Օլիմփիքին 2 - 1 յաղթանակը Փիրէյի Օլիմփիաքոսին դէմ, ՈՒԷՖԱ-ի մրցաշարքին մէջ: Քաննը ալ մեծ յաղթանակ մը տարաւ, իր դաշտին վրայ, 4 - 0, Պոլսոյ Ֆէնէրպահչէին դէմ, Եւրոպայի Բաժակի մրցաշարքին: Պորտօ՝ 3 - 1 յաղթեց Նորվեկիացիներուն, միայն Նանթի խումբն է որ պարտուեցաւ 2 - 3 Վոլկոգրադի մէջ, տեղւոյն խումբէն:

ԳԱՀԻՐԷԻ ժողովին առաջին գոհը կին

ՓԱՐԻԶ

«ՔՐԻՇՆԱ»ՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ ՀԱՅԿ. ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ԱՌՋԵՒ

Սեպտեմբեր 13-ին, Երեքշաբթի առաւօտ ժամը 11-ին, երկու տասնեակ քրիշնականներ հաւաքուած էին Շան դ'Էլիզէի պողոտային 34 թիւին առջեւ (ներքը կը գտնուին որպէս դեսպանատուն ծառայող գրասենեակները) բողոքելու համար այն «հալածանք»ին դէմ որուն ենթակայ է եղեր իրենց շարժումը Հայաստանի մէջ:

Ծանօթ է որ Քրիշնա հնդկական աղանդ մըն է եւ -դժբախտաբար- պաշտօնապէս ալ «գրանցուած»՝ Հայաստան (հաւանաբար յանուն խղճի ազատութեան...): Այս ցոյցը կազմակերպուեր է, որովհետեւ, ըստ իրենց բաժնած թռուցիկներուն, շարժումին անդամները կը հալածուին Հայաստանի մէջ եւ որպէս փաստ ալ երեք դէպքեր կը յիշուին, որոնց վերջինը պատահեր է Օգոստոս 29-ին, երբ՝ Երեւանի Քրիշնայի տաճարը թալանի տրուեր է եւ բարեպաշտներն ալ ծեծ կերեր են տասնեակ մը մարդոց կողմէ. ոստիկանութիւնն ալ չէ հետապնդեր յարձակողները, այլ ձերբակալեր է բարեպաշտներ, որոնք քանի մը օր ալ բանտը մնացեր են:

Որքան գիտենք, եւ քանիցս ալ գրած ենք, այս աղանդները աւեր կը գործեն Հայաստանի մէջ, ժողովուրդի մը թշուառութիւնն ալ դիւրին կեր ծառայեցնելով: Վերջերս, ծնողներ բողոքած են Քրիշնա աղանդին դէմ, որ իրենց մանուկները «կ'որսայ» եւ ոստիկանութիւնն ալ պարտաւորուած է միջամտել:

Երեքշաբթի օր, պաստառներ ալ կային, ուր գրուած էր. - «Ո'չ Հայկ. Եկեղեցւոյ հաւատաքննութեան», «Վե'րջ կրօնական անհանդուրժողութեան» եւլն.:

Հաւանաբար աւելի լաւ է խնդալ քան լալ: Ցարդ մենք ցոյցեր կ'ընէինք դեսպանատուներուն առջեւ, հիմա կարգը մեր դեսպանատան եկած է, ան ալ Քրիշնայի կողմէ...:

մըն է, զոր ամուսինը կտոր կտոր ըրած է: Եգիպտացի մը բուռն վիճաբանութիւն մը ունեցած է կնոջը հետ, նախ քննադատելով սեռերու հաւասարութիւնը եւ կիներու իրաւունքները, ապա ուզած է «հաշտուիլ» ընթացիկ ձեւով, բայց կինը մերժած է, առարկելով թէ իր իրաւունքն է պատեհ ատենը ընտրել: Ամուսինը, կատղած, դանակ մը առած ու կնոջը վրայ յարձակած է եւ կտոր կտոր ըրած:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՕ 96

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆԻՆ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԽԱՂԵՐԸ

1994

Հոկտեմբեր 8 -	Հայաստան - Կիպրոս
Նոյեմբեր 16 -	Կիպրոս - Հայաստան

1995

Ապրիլ 26 -	Հայաստան - Սպանիա
Մայիս 10 -	Հայաստան - Մակեդոնիա
Յունիս 7 -	Սպանիա - Հայաստան
Օգոստոս 16 -	Հայաստան - Դանիա
Սեպտեմբեր 6 -	Մակեդոնիա - Հայաստան
Հոկտեմբեր 7 -	Հայաստան - Պելճիա
Նոյեմբեր 15 -	Դանիա - Հայաստան

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հակառակ բոլոր սպառնալիքներուն, խոր տարակարծութիւններուն, Գահիրէի մէջ գումարուեցաւ միջազգային այն ժողովը որուն գլխաւոր նիւթն էր բնակչութիւններու աճի հարցը: Մասնակիցներու թիւը 15 հազար հոգիի շուրջ եղաւ. անոնց մաս կը կազմէին մահմետական գրեթէ բոլոր երկիրներուն ներկայացուցիչները, բացի Սաուտի Արաբիայէ, Լիբանանէ, Իրաքէ եւ Սուտանէ: Մահմետական ծայրայեղները «սատանային ժողովը» կոչեցին նախաձեռնութիւնը, անոր մէջ տեսնելով «աշխարհակալներու դաւադրութիւն» մը որուն նպատակն էր ծնունդներու հակակշիռի միջոցով ջնջել մահմետական բնակչութիւնները:

Ուրիշ հակառակորդ մը Պապը եղաւ խստիւ դատապարտելով «տակաւին չծնած երախաները սպաննելու ծրագիրը»: Ան իր կրակոտ կողմնակիցները ունեցաւ Գահիրէի մէջ. յատկապէս Հարաւային Ամերիկայի երկիրներէն որոնք ապարդիւն կը նկատեն բնակչութեան թիւը հակակշռելու միջոցները:

Ի տես 44 հեկտար տարածութեամբ ու հազար բնակիչներու տէր երկրի մը ժխտական այս կեցուածքին, կնոջական խմբաւորումներ հակազդած են, պատճառաբանելով թէ կուսակրօնութեան ուխտի տէր անձեր չեն կրնար այսքան վճռական խօսք ունենալ, առաւելաբար կիներու կեանքի պայմաններուն առնչուած հարցերու մասին: Մանաւանդ որ ընդդիմադիրները բնակչութեան թիւը հակակշռելու առաջարկները յաճախ գիտակցօրէն կը չփոթեն բարոյական հարցերու հետ, ջանալով քօղարկել բուն հարցը: Ան կը կայանայ վաղուան սերունդներուն ձրգտելիք աշխարհին լաւագոյն պայմաններ ստեղծելուն մէջ,

Վիճելի հարցերու գլխաւորներն են ընտանիքի հասկացողութիւնը, վիժումը, յղութեան կանխարգիլումը: Ընտանիքի գաղափարը ՄԱԿ-ի կողմէ սահմանուած է որպէս ընկերութեան բնական հիմնաքարին միութիւնը. այն վայրը ուր զաւակները կը դաստիարակուին եւ ընկերային աբարածներ կը դառնան: Ընտանիքը նաեւ կը նկատուի կենսական միջոց մը մշակութային արժէքներու պահպանումին ու փոխանցումին համար, ու ամենափոքր ժողովրդավարութիւնը ընկերութեան մէջ: Այսուհանդերձ, աշխարհի բոլոր անկիւններուն մէջ «ընտանիք» կոչուածը հազար ձեւով կը ներկայանայ. կան ամուսնացեալ կամ ոչ ամուսնացեալ զոյգերով կազմուածներ, առանձին կնոջ մը գլխաւորութեամբ ապրող, միակ կամ բազմաթիւ զաւակներու տէր, բազմակին ընտանիքներ:

Վիժումի հարցն ալ տարբեր չէ. մէկ կողմը կան բարոյախօսները, միւս կողմը անոնք, որոնք առաջ կը քշեն չօշափելի տուեալներ. անոնց համաձայն, տարեկան 50 միլիոն կիներ այս միջոցին կը դիմեն, յաճախ վտանգաւոր պայմաններու մէջ ու ամէն տարի անոնցմէ 200 հազարը կը մահանայ, ուրիշներ ծանր վընասներով կը փրկուին: 1984-ի համաշխարհային բնակչութեան միջազգային ժողովին եւս Պապը ընդդիմացած էր վիժումին, Ռեկընի նախագահութեան շրջանին: Այսօր տարբեր է կացութիւնը. Պապը եւ Նախագահ Գլինթըն հակադիր ճակատներու վրայ են: Վերջինը յայտարարած է պաշտօնապէս թէ կամաւոր, հաւասար եւ անվտանգ վիժումի կարելիութիւնը հիմնական իրաւունքն է բոլոր կիներուն: Կեցուածք մը զոր նախապատրաստական հաւաքոյթներուն պաշտպանեց համբաւաւոր ֆէմինիսթ մը՝ Ճէյն Ֆոնտա:

Յղութեան կանխարգիլումին մասին Պապը Սեպտեմբեր 4-ին ըսած էր թէ ժողովրդագրական կանոնաւորումի ծրագիր մը կրնար տրամաբանական նկատուիլ որոշ պայմաններու տակ: Սակայն խորքին մէջ ոչինչ փոխուած է. կեանքը Աստուծոյ մէկ շնորհն է ու յղութիւնը կանխարգիլող միջոցներու գործածութիւնը համազօր է մեղանչելու:

Պապին տեսակէտներուն անտեղիտալի բնոյթը պատճառ եղած է որ բազմաթիւ իսլամականներ իր կողքին դիրք գրաւեն: Մանաւանդ որ մինչ կաթողիկէ Եկեղեցին որպէս պաշտօնական տեսակէտ իւրացուցած է Պապին պաշտպանածը, մահմետականներուն մօտ միութիւն չկայ: Մէկ կողմէն Եգիպտոսի կրօնապետը կ'ըսէ թէ Գահիրէի նախապատրաստական փաստաթուղթին մէջ հակիսլամական ոչինչ կը նշմարէ, անդին ալ-Ազհար համալսարանին իմամները կը դատապարտեն զայն: Խնդրին առնչուած բոլոր հարցերուն մէջ մահմետական աշխարհը տարակարծութիւններ ունի:

Հռոմի եւ միջազգային կազմակերպութիւններու ընդդիմախօսութիւնը այլ պատճառներ ալ ունի: Մինչեւ համայնավարութեան անկումը Եկեղեցին եւ իր վարդապետութիւնը անժխտելի օգուտ ունէին. եկեղեցին գաղափարական դիմադրութեան վայրն էր: Այսօր այս յատկանիշը անհետացած է ու Հռոմի կարգ մը առաջնորդներ չեն վարանիր յայտնելու թէ եկեղեցին այլեւս վախ կը պատճառէ միջազգային կազմակերպութիւններու ու մարդիկ անոր մէջ կը կարծեն նշմարել հակակղերականութիւն եւ ազատ որմնադրութեան հնօրեայ դեւերուն յայտնութիւնը:

Ինչ որ ալ ըլլայ պարագան, յատնկ է որ Գահիրէի ժողովին առթիւ ցուցաբերած իր անզիջող դիրքով, Եկեղեցին ցոյց տուած է թէ միջին եզր մը գտնելու մտադրութիւն չունի:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

Սեպտեմբեր 13

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԸ

«Հայեւֆրանսական պետական յարաբերութիւնների համակարգում միջխորհրդարանական կապերը լուրջ հիմք են ծառայում երկու երկրների փոխշահաւէտ համագործակցութեան զարգացման համար» ըսած է Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան Սեպտեմբեր 12-ին ընդունելով Ֆրանսա - Հայաստան բարեկամութեան խումբին պատուիրակութիւնը: Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովի այդ անդամները նախապէս այցելած են Նոյեմբերեանի շրջանը, ծանօթացած են ռմբակոծումներէն վնասուած բնակավայրերուն, նախորդ օրը հրկիզուած մրգաստաններու պարգած կացութեան: Զիրենք ընդունած է նաեւ փոխ-վարչապետ Վիգէն Չիտէչեան. հանդիպում ունեցած են Գերագոյն Խորհուրդի կուսակցական խմբակցութիւններուն եւ երեսփոխանական խումբերու ներկայացուցիչներուն հետ:

***

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆԸ ՍԿՍԱԾ

Սեպտեմբեր 12-ին բացուած է Գերագոյն Խորհուրդի 9-րդ նստաշրջանը, նախագահ Բ. Արարքցեանի խօսքով որ նուիրուած էր Վազգէն Ա.-ի յիշատակին. աւարտին, Խորհրդարանը վայրկեանի մը լռութեամբ յարգած է հանգուցեալ կաթողիկոսին յիշատակը: Ապա նախագահը ամփոփած է արձակուրդի ընթացքին նախագահութեան տարած աշխատանքը որով 38 որոշում ընդունած է: Ներկայացուցած է նաեւ նստաշրջանին օրակարգի նախագիծը:

ՅԱՐԳԱ՛ՆՔ ԽՈՐԻՆ 150-ԱՄԵԱՅ «ԲԱԶՄԱՎԷՊ»ԻՆ

(1843 - 1993)

«Ինչ որ եղայ՝ ԲԱԶՄԱՎԷՊով եղայ»

ՊԵՏՐՈՍ ԱԴԱՄԵԱՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Թերթատելով «Բազմավէպ» հանդէսի վերջին յիսնամեակի 18-120 էջերը, իսկոյն կը նշմարենք որ՝ թէեւ պատերազմի օրերուն (1941-1945), տարեկան 1-12 միացեալ՝ շուրջ 100 էջնոց նիւթ միայն լոյս է տեսած, սակայն շուտով իր բնականոն ընթացքն է գտած՝ 1946-էն, բովանդակելով 340 էջերով:

1.- Բաւելով յիսնամեակի ընթացքի վերջին, նաեւ ու առաջ մերի կը նկատենք 14 Բացառիկ թիւերը (համադումար 2-948 էջ), նուիրուած՝ ազգային ու միջազգային մեծ յիշատակներու, գիտութեան ու գրական, բանասիրական ու պատմական - կրօնական նշանակելի բովանդակութեամբ: Անոնց ցուցակն ինքնին խօսուն է՝ իրենց ամփոփած գրութիւններով:

1949, թ. 7-12. Ներսէսեան Շնորհալու Արքայեան մահուան երկրորդ դարադարձին.

1951, թ. 9-10. Վարդանանց դիւցազնամարտի 1500ամեակին.

1954, թ. 5. Ս. Կոյս Մարիամ Աստուածածին Անարատ Յղութեան հռչակման Ա. դարադարձին.

1960, թ. 9-10. Գրիգ. Սրապիոն Վրդ. Ոլոյունեանի Արքայութեան 25ամեակին եւ Արքեպիսկոպոսութեան յոբելինին.

1961, թ. 11-12. Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի մահուան 60ամեակին.

1962, թ. 9-12. Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի ծննդեան 1600ամեակին.

1963, թ. 9-12. Սայեաթ-Նովայի ծննդեան 250ամեակին.

1965, թ. 4-7. Կրօնքի եւ Հայրենիքի բիւրաւոր զոհերու ոգեկոչման 50ամեակին.

1965, թ. 11-12. Իտալացի մեծանուն քերթող Տանթէ Ալիկիերիի ծննդեան 700ամեակին.

1966, թ. 11-12. Ոսկան Վրդ.-ի Աստուածաշունչի հրատարակութեան 300ամեակին.

1968, թ. 7-12. Մխիթար Աբբայի եւ Մխիթարեան Միաբանութեան Ս. Ղազար կղզի մտնելու 250ամեակին.

1970, թ. 11-12. Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի ծննդեան 150ամեակին.

1973, թ. 4. Ս. Ներսէս Շնորհալի Կաթողիկոսի մահուան 800ամեակին.

1976, թ. 1-4. Երկշ. Մխիթար Աբբահօր ծննդեան 300ամեակին.

2.- Մեծարելով «Բազմավէպ»ի 150 ամեակը ու յատկապէս՝ վերջին յիսնամեակի գրական-բանասիրական վաստակը, հարկ է յիշել նաեւ ARMENIACA բացառիկը, որ լոյս տեսաւ 1968-ին՝ Հ. Մեսրոպ Վրդ. Ճանաչեանի ջանքերով, ի յիշատակ Մխիթարեան Միաբանութեան ի Ս. Ղազար հաստատման 250ամեակին (1717 - 1967): Հայագիտական բարձրորակ ու մեծածաւալ հրատարակութիւն մըն է (447 էջ), մասնակցութեամբ հայ եւ օտար ականաւոր ուսումնասիրողներու, որոնք արժէքաւոր փորձագէտներ էին աշխարհի Մխիթարեան Հայրերուն եւ Ս. Ղազարու Հայկական Ակադեմիային, կանխելու համար մշակոյթի նոր կեդրոն մը, յիշեալ յոբելեանը արժանաւորապէս յաւերժացնելու համար: Ս. Ղազարի Հայրերէն հոն յօդուածներ ունին նաեւ ինք՝ Հ. Մեսրոպ Վրդ. Ճանաչեան, որ փաստերով ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը «Les Arménistes et les Mekhitaristes» խորագրով, յօդուածը լոյս տեսած որպէս առանձնատիպ, 64 էջերով եւ լուծէ Ս. Ղազարու Հայկական Ակադեմիային պաշտօնական հրատարակութեան, Մխիթար Աբբայի օրերէն սկսեալ:

Նշանակ կու տանք եւրեն որ հոս «հայագիտութիւն - հայագիտական - հայագէտ» բառերը առնուած են իրենց լայն առումով եւ նախկին սերտ իմաստով, ինչպէս աւելի առաջ էին օգտագործուած, այսինքն՝ արուեստ, գիր «հայագէտ» կը նկատուէր օտար (ոչ հայ) գիտնական մը՝ որ լաւ հայերէն կը կարդար ու կը գրէր (ընդհանրապէս՝ գրաբար), ու տիրացած էր հայ լեզուին եւ միաժամանակ մասնագիտացած հայկական նիւթի մը (մատենագրութիւն, պատմութիւն, ծէս, քերականութիւն): Աւելցնենք՝ թէ հայ լեզուին ու գրականութեան հարեւանցի ծանօթութիւնը, լոկ տառադարձութեամբ ընթերցումը կամ թարգմանութիւններէ քաղուած տեղեկութիւնները անբաւարար էին հայագէտի տիտղոսին արժանանալու:

Միւս կողմէ, Մխիթարեան հայագիտական վաստակ ըսելով՝ չի հասկցուիր հայ մշակոյթի զանազան բնագաւառներուն մէջ Ս. Ղազարի Հայրերու ջանքերով կատարուած բովանդակ գրական գործունէութիւնը, այլ՝ նկատի կ'առնուի ինչ որ անոնք կատարած են եւրոպական գիտաշխարհին ծանօթացնելու համար հայ գրականութիւնն ու մշակոյթը, կրօնական կամ աշխարհիկ, յատկապէս՝ օտարալեզու հրատարակութիւններով, հայագէտներու հետ անձնական յարաբերութիւններով, նամակագրութեամբ, սերտ շփումներով ու հանդիպումներով: Արդարեւ քիչ չէ թիւը անոնց՝ որ երկար ժամանակ Ս. Ղազար են մնացած, հայագիտական նիւթերու մէջ հմտանալու:

Հայագիտութիւնը յատկապէս խորացած է, երբ սկսած են Ս. Ղազարէն լոյս տեսնել հայ գրականութեան մէջ հին ժամանակներէն պահուած՝ յոյն կամ ասորի մեծամեծ հեղինակներու երկերէն քաղուած թարգմանութիւններ, որոնց բնագիրները կորսուած են կամ անյայտ մնացած (Եւսեբիոս Կեսարացի, Եփրեմ Ասորի, Յովհ. Ոսկեբերան, Փիլոն Եբրայեցի, Սեբերիանոս Եմեսացի, Վարք Հարանց, Անվաւեր Կտակարաններ, եւլն...). յաճախ տրուած են հատուածներուն համապատասխան լատիներէն թարգմանութիւնները:

Հայագիտութեան երկրորդ մեծ նպաստը բերած են Ս. Ղազարի վանականները՝ միաժամանակ հրապարակ հանելով էջեր մեր տոհմիկ գրականութեան գանձերէն, օտարալեզու թարգմանութիւններով (լատիներէն, իտալերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն), ծանօթացնելու համար հայ մեծանուն հեղինակներն ու գործերը. այսպէս՝ Խորենացի, Օձնեցի, Շնորհալի, Լամբրոնացի, Շարականներ, Ժամագիրք, եւլն...;

Ահա՛ այս հարցերուն վերաբերող կարեւոր նիւթեր կը պարունակէ Հ. Մեսրոպ Վրդ. Ճանաչեանի վերոյիշեալ հմտալից ուսումնասիրութիւնը:

Անշուշտ Ս. Ղազարի Մխիթարեան Հայրերու հայագիտական համայն վաստակին գլուխ-գործոցն է՝ ու կը մնայ «Երից Վարդապետաց Նոր Հայկազեան Բառարան»ը, երկու մեծածաւալ հատորներով լոյս տեսած 1836-1837-ին: Անմահանուն այդ երեք վաստակաւորներն են՝ մեծարժէք հրատարակութիւններով ծանօթ՝ Հ. Գաբրիէլ Վրդ. Աւետիքեան (+1827), Հ. Խաչատուր Վրդ. Սիւրմէլեան (+1827) եւ Հ. Մկրտիչ Վրդ. Աւգերեան (+1854). յատկապէս այս վերջինիս ուսերուն վրայ է բարդուած մեծ աշխատանքը, առաջին երկուքին մահէն ետք:

ARMENIACA բացառիկին մէջ արժէքաւոր յօդուած մըն ալ ստորագրած է Ս. Ղազարու ծանօթ բանասէր՝ Հ. Պօղոս Վրդ. Անանեան. գրութեան խորագիրն է՝ «Եւսեբիոս Կ. Պոլսոյ Պատրիարքին կարծուած եւ անտիպ մէկ գրութիւնը՝ ԲՆՈՒԹԻՒՆ եւ ԱՆՁ եզրերու գաղափարութեան շուրջ» (ուսումնասիրութիւն եւ բնագիր, հանդերձ իտալերէն թարգմանութեամբ, լոյս տեսած նաեւ որպէս առանձնատիպ, 66 էջ): Շատ արժէքաւոր ու սեղմ իմաստով հայագիտական յօդուած մըն է, եկեղեցապատմական ու դաւանաբանական խորունկ վերլուծումներով հարուստ:

Բազմաթիւ այլ գրութիւններ, բանասիրական եւ արուեստաբանական բովանդակութեամբ, կը կրեն, ինչպէս ըսինք, եւրոպացի ու ամերիկացի հայագէտներու ստորագրութիւնները:

3.- Խորացնելով մեր ակնարկը հանդէսի վերջին յիսնամեակի բեղուն արտադրութեան եւ անոր որակի մասին, պարտք կը համարինք նաեւ նշել՝ որ հանդէսի կողքին, 1973 թուականէն ի վեր՝ խմբագրութիւնը ստեղծած է, Հ. Մեսրոպ Վրդ. Ճանաչեանի առաջարկով եւ Հ. Պօղոս Վրդ. Անանեանի ու ստորագրեալիս աջակցութեամբ, համանուն Մատենաշար մը, որ արդէն կը հաշուէ իր 36-րդ հատորը, համադումար՝ 4.385 էջերով: Հատորներու խմբագրութեան ժամանակ, վերատեսնուած են՝ հեղինակներուն կողմէ՝ հանդէսին մէջ նախապէս լոյս տեսած յօդուածաշարքերը, որոշ յաւելումներով, անդրադարձն ծանօթագրութիւններով ու յաճախ՝ կարեւոր ցանկերով (անձնանուններու եւ տեղանուններու), ինչպէս նաեւ մատենագիտական տուեալներով եւ օտարալեզու ամփոփումներով: Կը յիշեմ, Մատենաշարի ստեղծման օրերուն, շնորհաւորական նամակ ստացանք Երեւանի Մաշտոց Մատենադարանի տնօրէն՝ Ակադեմիկոս Փրոֆ. Լեւոն Ս. Խաչիկեանի ստորագրութեամբ, գնահատական բարձր արտայայտութիւններով ու ազնիւ բարեմաղթութիւններով գեղուն: Արդարեւ, սա վերջին քսանամեակի ընթացքին լոյս տեսած 36 հատորները լիով կ'արդարացնեն գիտնական Խաչիկեանի երազը:

Բովանդակութեամբ զանազանեալ, «Բազմավէպ-Մատենաշար»ի հատորները կ'ընդգրկեն գրականէն ու պատմականէն մինչեւ գեղարուեստ, լեզու եւ քերականութիւն, հայ մշակոյթի գրեթէ բոլոր բնագաւառները. այսպէս՝ բանասիրական պրպտումներ՝ Կորիւնի եւ Սեբէոսի բնագիրներու մասին. եկեղեցապատմական լուսաբանութիւններ՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչէն առաջ, այն է՝ առաքելական շրջանէն ծայր տուող քրիստոնէութեան հետքերու մասին ի Հայաստան, ապա՝ Ե. Զ. եւ Է. դարերու ընթացքին արծարծուող դաւանական հարցերու շուրջ. նմանապէս, ընդարձակ մենագրութիւններ՝ Ոսկան Վրդ.ի եւ Մովսէս Գ. Տաթեւացի Կաթողիկոսի կեանքին եւ գործունէութեան մասին. խորունկ վերլուծումներ՝ նկատմամբ Ս. Ներսէս Շնորհալիի շարականներու, հայ թատրոնի սկզբնաքայլերուն՝ 1700ական թուականներուն, Պետրոս Դուրեանի եւ Սիամանթոյի գրական արուեստին, Հ. Արսէն Ղազիկեանի թարգմանութիւններուն. նորայայտ նիւթեր՝ Մխիթար Աբբայի, Յովհաննէս Պատկերահանի, Գէորգ Դպիր Տէր-Յովհաննէսեանի եւ Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի մասին: Բնագրային տեսակէտով Մատենաշարին մէջ տեղ գտած են Աբրահամ Երեւանցիի «Պատմութիւն Պատերազմացն 1721-1736 Թուականների», «Դաւիթ Բէկ» կամ «Պատմութիւն Ղափանցւոց», Դաւիթ Տարօնացիի թարգմանութիւններ եւ այլ նիւթեր:

Այս առիթով կ'ուզենք նշել ուրախութեամբ թէ Մատենաշարի 28-րդ հատորի ճակատին դրոշմուած է Հայաստանի մեր նոր Հանրապետութեան առաջին նախագահի՝ Մեծայարգ Պ. Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի անունը («Ասորիների դերը հայկական Կիլիկիոյ մշակութային կեանքում՝ ԺԲ.-ԺԴ. դարերում», տպ. 1989):

Դժբախտաբար, լոկ տպագրամեքենական պատճառներով, Մատենաշարին մէջ լոյս չտեսաւ ստորագրեալիս ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը՝ Մխիթար Աբբահօր աշխարհաբարի քերականութեան դոյգ հատորներու մասին, մանաւանդ՝ երկրորդ հատորի բնագրային բաժինը, տպագրուած «Բազմավէպ» հանդէսի 1977-1981 տարիներու թիւերուն մէջ: Երանի՛, 150-ամեակին առիթով կատարած սոյն յայտարարութիւնս՝ նկատուէր անկեղծ բաղձանք, կոչի նման՝ օր մը իրագործելի:

1957 թուականէն սկսած, երկար տարիներ, ստորագրեալիս խմբագրութեամբ, հրատարակուեցան, գրեթէ ամէն թիւի մէջ, լեզուա-քերականական եւ ուղղագրական հարցեր արծարծող յօդուածներ, Հ. Արսէն Ղազիկեանի հետեւողութեամբ պատրաստուած, «Ի սէր Մեծասքանչին» խորագրով, որ մեծ ընդունելութիւն գտաւ եւ նպատակ ունէր՝ իր այժմէական ու հետաքրքրաշարժ նկարագրով՝ մեր հայ մամուլին մէջ սպրդող վրիպումներն ուղղել, հայերէն լեզուի առողջ սկզբունքներու եւ կանոններու լուսարձակին տակ, թէեւ յաճախ վիճաբանական առուտուրի բնոյթով, հայ անուանի գրողներու հետ եւ անոնց ալ նըմանութեամբ: Ասոնց կողքին՝ հրատարակած ենք կրօնա-դաւանական բովանդակութեամբ երկար յօդուածաշարքեր, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ լուսաշող Հայրապետներու հետքերէն ընթանալով:

4.- Մեր յետադարձ ակնարկը՝ որ կը քալէ որպէս «Բազմավէպ»ի վերջին յիսուն տարիներու հունձքով բեռնաւոր սայլ ոսկեղէն, պահ մը պիտի կանգնի հիմա սա անցեալ կիսադարու սեմէն յուլացող երկու լուսապայծառ աստղերու դիմաց, որոնք հորիզոնէն բարձրացող շքեղ հարսերու նման, քրմական վեհութեամբ կու գան «Բազմավէպ»ի բագինին շուրջ պարել՝ որպէս զոյգ գիսաւորներ, աւետաբեր արշալոյսի բոցերով:

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
Միաբան Մխիթարեան

(Շար. 2)

ԻԱ. ԴԱՐԸ ՀԱՅՕՐԷՆ ՈՂՋՈՒՆԵԼՈՒ ՅՈՅՍՈՎ

Ժամանակը անողոք կը թաւալի եւ կը մօտենանք Ի. դարու վախճանին:

Ճշգրիտ վիճակագրութիւն չունինք եւ ոչ ալ հաստատ տուեալներ, բայց ընդհանրապէս հայ իրականութեան զանազան երեսները եւ այլազան երեւոյթները դիտելով եւ քննարկելով կու գանք այն եզրակացութեան թէ այսօր եւ մանաւանդ դարավերջի այս տարիներուն երիտասարդութիւնը պիտի ներկայացնէ ամէնէն հոծ սերունդը հայ ժողովուրդին: Այս հաւանականութիւնը կը դնէ այժմէական հարցը. թէ ի՞նչպէս պիտի բացուի 21-րդ դարը:

Տեսականօրէն մտահոգութիւն պէտք չէ ունենալ: Երիտասարդութիւնը ուժական շարժում, խանդավառութիւն, ստեղծագործ ոգի է: Երիտասարդութիւնը ժողովուրդի մը կեանքը հարստացնող եւ գեղեցկացնող, գոյութիւնը ամրապնդող, պայքարը շարունակող տարրն է: Երիտասարդութիւնը հաւաքական ուժ, կամք եւ հաւատք է: Սակայն, իրականութեան մէջ, մանաւանդ հայկական իրականութեան մէջ, տեսականէն գործնական աշխարհ մը կայ: Այդ աշխարհը երիտասարդութիւնը շրջապատող միջավայրն է, տարբեր՝ երկրէ երկիր, ընկերութենէ ընկերութիւն, քաղաքակրթութենէ քաղաքակրթութիւն: Աշխարհ մը իր փորձութիւններով, քմահաճոյքներով, արդիապաշտութեամբ, նոր կեանքին բացուելու ձգտումներով: Ասոր մէջ, ժխտական բան չկայ: Ընդհակառակն, զարգացումի եւ յառաջդիմութեան սերմեր, պայմանաւոր սակայն ոչ ի հեճուկս մեր ազգային այն ըմբռնումներուն եւ կեանքի ոճերուն որոնք կը յատկանշեն ու յատկանշած են մեր ինքնութիւնը, մեր քաղաքացիութիւնը, մեր կրթա-դաստիարակչական գործը: Եւ ասիկա ներկայիս, ու մանաւանդ վաղը, աւելի դժուար է ու պիտի ըլլայ քան էր՝ անցեալին: Անցեալին աւանդութիւն կար: Մեր հայրերուն շունչը տակաւին ուժեղ էր մեր մէջ, հայրենի հողը կը խօսէր, ուժ եւ վստահութիւն կը ներշնչէր:

Արդ, ԻԱ. դարու ճամբուն վրայ, հայ երիտասարդութիւնը ուր որ ալ ըլլայ, ինչ պայմաններու մէջ ալ ապրի պէտք է կերտէ իր ինքնուրոյն դիմագիծը եւ բերէ իր բերքը:

Ինքնուրոյն դիմագիծ կերտելու համար անհրաժեշտ է կազմակերպութիւնը: Երիտասարդութիւնը չի կրնար նաւարկել աննպատակ: Պէտք է զայն առաջնորդել միշտ ընդունելով եւ ողջունելով անոր քննադատական ոգին: Անհրաժեշտ են նաեւ կարգապահութիւնը, աւանդութեանց հաւատարմութիւնը: Երիտասարդութիւնը առաքելութիւն մը, յստակ տեսիլք մը պէտք է ունենայ: Առանց ասոնց երիտասարդութիւնը ուժ չի կրնար ներկայացնել: Երիտասարդութիւնը ինքզինք կը հիմնաւորէ եւ անհատականութեան կը վերածուի եթէ ունենայ գաղափարական մը, յարգէ բարոյական հասկացողութիւնները, հոգեւոր ու մշակութային արժէքները:

Երիտասարդութիւնը իր ծառայութեամբ, հայրենանուէր ու ազգասէր կեցուածքով է որ պիտի կարենայ արժեւորել իր գործը եւ իր բերքով հարստացնել հաւաքականութիւնը:

Այս իմաստով է որ պարտականութիւն ունինք պատրաստելու երիտասարդութիւն մը ապագային համար, ԻԱ. դարը հայօրէն ողջունելու յոյսով:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՔԼԻՆԹԸՆԻ ԳԼԽԱՑԱՒԵՐԸ

Լրատուները ամէն օր տեղ կու տան Գուպայէն ամէն միջոցով փախչողներու լուրերուն. անոնք յաճախ խախուտ լաստերով, նաւակներով կը դիմեն ամերիկեան ափը որ իրենց համար դրախտն է: Ապաստանողներու անվերջանալի հոսքին դէմ, նախագահ Քլինթըն որոշեց մերժել զանոնք ընդունիլ ու նաեւ բանակցիլ Ֆ. Գասթրոյի հետ:

Այս վերջին կէտը ԱՄՆ-ու ներքին քաղաքականութեան մէջ բուռն քննադատութիւններու թիրախ դարձուցած են նախագահը որուն հակառակորդները համոզուած են թէ Գուպայի հետ բանակցութիւնները ոչինչ կը շահեցնեն Ուաշինկթընի եւ թէ Գասթրոն չէ որ պիտի թելադրէ ներգաղթի ամերիկեան քաղաքականութիւնը: Գիտեն սակայն նաեւ թէ յամառիլ այս կեցուածքին վրայ մեծ բան չի տար իրենց. վերջապէս, մերժել բանակցութիւններն ալ, վտանգաւոր կրնայ ըլլալ, քանի որ Գասթրօ եթէ նոյնիսկ լուրջ սպառնալիք մը չէ, մեծ նեղութիւն պատճառելու տուեալներ ունի. իսկ եթէ ան բոլորովին ազատ ձգէ արտահոսքը, ամերիկեան ափը դիմողներու մեծ թիւը կրնայ շատ փափուկ կացութիւններ ստեղծել ԱՄՆ-ու համար:

Հարցին ետին կայ դրամական գործօնը որ կ՛առընչուի յառաջիկայ ընտրութիւններու: Ֆլորիտայի նահանգապետը որուն պաշտօնավարութեան շրջանը կ՛աւարտի Նոյեմբերին, ազդարարած է թէ գաղթականներու հոսքը արդէն տարեկան մէկ միլիառ տոլար կ՛արժէ իր նահանգին ու նոր յորձանքով մը նոր միլիառ մը տանելու պարտաւորութեան պիտի ենթարկուին: Անիկա ճարել տուրքերը աւելցնելու միջոցով, լաւագոյն ճամբան պիտի ըլլայ ընտրութիւնը կորսնցնելու: Եւ պէտք է ըսել որ գրեթէ նոյն կացութեան մէջ են Գալիֆորնիոյ և Թեքսասի նահանգները, որոնք 1996-ի նախագահական ընտրութեան համար վճռական դեր ունեցող շրջաններ են: Անիկա բաւարար է որպէսզի նախագահ Քլինթըն ջնջէ գուպացի ապաստանեալներու ինքնաբերաբար որպէս այդ օրինավիճակը ճանչնալու կանոնը: Քլինթըն աւելի անձնական ուրիշ պատճառ մըն ալ ունի այսպէս վարուելու. 1980-ին երբ Արքանսասի նահանգապետն էր, 25 հազար գուպացի ապաստանեալ ընդունած էր, ինչ որ մեծագոյն պատճառը եղաւ չվերընտրուելուն: Նկատի առած այս կարգի գործօններ, մինչ ԱՄՆ պատրաստ է ճանչնալու նոյնիսկ Հիւսիսային Քորէան, սրբապղծութիւն մը պէտք չէ նկատել Գուպայի հետ բանակցելու տրամադրութիւնը զոր կ՛արտայայտէ նախագահ Քլինթըն,

Ի վերջոյ, բանակցութիւնները յանգեցան համաձայնութեան մը Սեպտեմբեր 9-ին: ԱՄՆ վիզա պիտի տայ պաշտօնապէս դիմողներուն (տարեկան 20 հազարի սահմանին մէջ), Գուպա ալ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ կասեցնելու համար ծովէն մեկնումները:

Անոր համար ուրիշ տաղտուկ մըն է Հայիթին: Հակադրուելով հոն հաստատուած զինուորական ճունթային, նախագահը սպառնաց շրջափակում մը գործադրել. ամիս մը առաջ ալ Ապահովութեան Խորհուրդին համաձայնութեամբ, խօսեցաւ զինուորական միջամտութեան մասին, յարգել տալու համար ժողովրդավարութիւնը: Սակայն ցամաքահանում չկատարուեցաւ, մինչդեռ սպառնալ առանց գործի անցնելու, լաւագոյն ձեւն էր վարկ կորսնցնելու:

Արդարեւ, լուրջ քննադատութիւններու առարկայ կ՛ըլլայ Քլինթընի վարած արտաքին քաղաքականութիւնը ու տասը Ամերիկացիներէ հազիւ չորսը կը վաւերացնէ անոր արտաքին քաղաքականութիւնը: Ներկայիս իր մեծագոյն յաջողութիւնը կը նկատուի հիւսիսային ամերիկեան ազատ փոխանակումի համաձայնութիւնը որ Գանատայի ու Մեքսիքայի հետ հաւասարակից ծաւալուն շուկաներ կը բանայ ԱՄՆ-ու առջեւ: Մնացեալին համար որպէսզի վերանորոգէ վնասուած իր վարկը, Քլինթըն պարտաւոր է ներքին քաղաքականութեան մէջ ճիշդ քայլեր առնելու:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԱԶԳԱՅԻՆ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Շրջ. Խորհուրդի հրաւէրով եւ նախագահութեամբ Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Գերշ. Տ. Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեանի, ս. / թ. Սեպտեմբեր 4-ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կից Մշակոյթի տան «Արծրունի Զրբաշեան» հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ազգային - Եկեղեցական բացառիկ Համագումարը:

Համագումարի աշխատանքներուն մասնակցելու համար հրաւիրուած էին Հարաւային Ֆրանսայի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիներու եւ համայնքներու վարչական ժողովներու պատասխանատու անդամներ, զանազան միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, հայ կուսակցութիւններու պատասխանատու ղեկավարներ եւ գաղութի մտաւորականութիւնը ներկայացնող անձեր:

Ամբողջ օրը կարծիքներու եւ մտքերու լայն փոխանակութիւններէն ետք, որպէս ամփոփում եւ հարազատ արտայայտութիւն համագումարի, ներկայացուեցաւ հետեւեալ բանաձեւը.

ԲԱՆԱՁԵՒ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Շրջանային Խորհուրդի նախաձեռնութեամբ գումարուած Համագումարի մասնակցողները, Կիրակի, Սեպտեմբեր 4, 1994, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ հանդիսասրահին մէջ՝

- Կը լիազօրեն Շրջանային Խորհուրդի վարչութիւնը՝ Թեմական կառոյցը կազմելու եւ մէկ տարուան ժամանակամիջոցով՝ ընտրովի Թեմական Խորհուրդ հաստատելու:

- Կը հաստատեն ընդհանուրի կամքը՝ համայնքի ազգային դիմագիծը պահպանելու Հարաւային Ֆրանսայի մէջ, ինչպէս ալ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ:

- Կ՛որոշեն, Թեմական Խորհուրդի հովանիին տակ, կապ հաստատել զանազան կազմակերպութիւններու միջեւ, անոնց գործունէութիւնները ներդաշնակելու համար:

- Լիազօրութիւն կու տան փրոֆ. Տէր-Մերկերեանին պէտք եղած միջոցները ձեռք առնելու՝ Պաքալորէայի քննութիւններուն՝ հայերէնը պահպանելու համար:

Կ՛որոշեն, մէկ տարի յետոյ, կրկին ժողվուիլ, ի տես ստացուած արդիւնքներուն, աւելի սերտացնելու համար ազգային միութիւնն ու փոխադարձ հասկացողութիւնը:

Նախագահ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Ատենապետ՝ Ա. ՊԱՊԱՅԵԱՆ

Քարտուղար՝ Ս. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Յ. Գ. Այս բանաձեւը Համագումարին ներկայացուեցաւ ժողովի աւարտին, Մոնփըլիէի համայնքի ներկայացուցիչ Պ. Եդուարդ Գալֆայեանի կողմէ եւ որ վաւերացուեցաւ ներկաներու բացարձակ մեծամասնութեամբ:

ԴԻՒԱՆ
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՇՏՈՑ, ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՎԱՐԺԸՆԹԱՑԸ ՀԱԼԷՊԱՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒ ԾՈՑԸ

Օտարախօս հայ երախաններուն եւ պատանիներուն արդիական մեթոտներով հայերէն սորվեցնելու եւ զանոնք հայախօսութեան մղելու նպատակով Միութեանս կազմակերպած լեզուական վարժընթացը տեղի ունեցաւ 1994, Օգոստոս 2 - 22-ին, Հալէպ: Հովանաւորուած էր Սուրիահայ Ազգ. Վարչութեան կողմէ, գլխաւորութեամբ Բերիոյ Թեմի Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեանի եւ հոգատարութեամբ Սուրիահայ Օգնութեան Խաչի:

Ձեռնարկը նորութիւն մըն էր Հայութեան կեանքէն ներս եւ առաջինն էր իր տեսակին մէջ: Վեց աշակերտներ, չորս մակարդակներու բաժնուած, հետեւեցան հայ լեզուի դասաւանդութիւններուն, որոնք տեղի կ՛ունենային առաւօտները, Արամ Մանուկեան Կեդրոնին մէջ: Բոլորովին օտարախօսներու դասաւանդութիւնը ստանձնած էր Մաշտոցի Ատենապետուհի Տիկին Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեան՝ իր հեղինակած լսատեսողական մեթոտով: Իսկ միւս երեք մակարդակներով հայերէն կը դասաւանդէին Ուսումնական Խորհուրդի կողմէ ներկայացուած, Հալէպի կամ Պէյրութի ճեմարաններու հայագիտական բաժիններէն վկայեալ ուսուցիչներ:

Աշակերտները հիւրընկալուեցան հալէպահայ ընտանիքներու ծոցը, ուր կ՛անցընէին օրուան մնացեալ մասը՝ ամբողջովին հայկական շրջապատի մը մէջ մնալով եւ խօսակցելով ընտանիքի անդամներուն հետ: Այսպիսով անոնք ամրապնդեցին հայերէնի իրենց գիտելիքները եւ զարգացուցին հայախօսութեան իրենց կարողութիւնը:

Դասաւանդութիւններէն բացի, աշակերտները այցելեցին տեսարժան վայրեր, ինչպէս Հալէպի բերդը, Պատմութեան Թանգարանը, արեւելեան փակ շուկան, նաեւ՝ հայկական եկեղեցիներ եւ Զարեհեան Գանձատունը: Իսկ Հալէպէն դուրս, աշակերտները չորս օր հիւրասիրուեցան Քէսապի Կազդուրման Կայանը, տեղացի երախաներու հետ, կարողացան լողնալ Միջերկրականի ջուրերուն մէջ, ներկայ եղան Աստուածածնայ պատարագին եւ խաղողօրհնութեան, մասնակցեցան աւանդական հերիսայի պատրաստութեան եւ ժողովրդային տօնախմբութեան խնկիւրէնի մէջ: Խումբը նաեւ ուխտագնացութիւն մը կատարեց դէպի Տէր Զօրի նահատակաց Յուշահամալիրը եւ Մարկատէի Ոսկրաբլուրը:

Հալէպ վերադարձին, Առաջնորդ Գաթարոյեան Արք. ընդունեցաւ եւ օրհնեց աշակերտները, իր գնահատանքը արտայայտեց Մաշտոց Միութեանս կատարած գործին հանդէպ եւ յաջողութիւն մաղթեց:

Վարժընթացի վերջաւորութեան, Միութեանս խնդրանքով եւ Օգնութեան Խաչի կազմակերպութեամբ Հալէպի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ նաեւ 16 տարեկան աշակերտի մը մկրտութիւնը՝ կնքահայրութեամբ զինք հիւրընկալող ընտանիքի հօր:

Մեր Ազգային Սահմանադրութեան տրամադրութիւններուն համաձայն գործող հալէպահայ գաղութը իր ազգային կառոյցներով, տնտեսական, մշակութային եւ լեզուական գետիններու վրայ իր լաւ կազմակերպուած կեանքով օրինակելի վիճակ մը կը պարզէ եւ արժանի է ամէն գնահատանքի: Ցուցաբերուած ջերմութիւնն ու հիւրասիրութիւնը, նուիրումն ու զոհաբերութիւնը անմոռանալի հետքեր թողուցին աշակերտներու գիտակցութեան վրայ եւ անոնց գգացուցին հայօրէն ապրելու կարելիութիւնը՝ Սփիւռքի մէջ: Խորին շնորհակալութիւն բոլորին:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ
(1974, Օգոստոս 20)

ԴԵՐՁԱԿ ՄԸ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Քանի որ հանդիպումի վախը չկար այլեւս, Տիրան համարձակօրէն գնաց մուտքին պանդոկը եւ այս անգամ իր ստացած լուրը զինքը ուրախացուց: Անոնք մեծ սենեակ մը ուզած էին: Անոնք պիտի աշխատէին:

. . . .

Անսպասելի պահու մը երեւցաւ իր բարեկամուհին եւ մեծ գոռով ցոյց տուաւ Տիրանին հանդէպ: «Պզտիկս, ըսաւ ան, անմիջապէս զուշակեցի որ վիշտի մէջ ես, քանի որ տակաւին բնաւ ինծի այդ տեսակ նամակ չէիր գրած: Օ՛, այդ մարդիկ որքան քաղցր, որքա՜ն սիրելի կ՛ըլլան երբոր ցաւ ունենան»:

Պահարանի պէս նեղ այդ ննջարանին մէջ պառկած՝ Հայը սկսաւ սաստիկ նեղուիլ Ֆրանսացի աղախինին քով որ կը կոչուէր Ժոռժէթ եւ որ բնաւ շրթունք չունէր: Ջերմութիւնը գաղջ էր եւ հաճելի, բայց Տիրան ուրիշ բան կը ցանկար լսել միւսներու ետին: Բան մը ըրած ըլլալու համար նկարագրեց Կոէթա Կառպոյի մէկ հռչակաւոր եւ յիմար ֆիլմը՝ նախ անկողնին մէջ եւ յետոյ ոտքի վրայ՝ հագուելու միջոցին: Ինք ամբողջութեամբ հագուած էր արդէն, իսկ էգը քնացած՝ երբոր դուռը զարնուեցաւ: Վարպետն էր:

Նախ բացարձակապէս բան մը չհասկըցաւ Տիրան Տագէս աղայի պոռպռոցէն, միայն թէ անոր թշնամական երեւոյթը շատ որոշ կերպով կ՛ըսէր թէ ծանր բան մը պատահած է: Տիրանի հարցումներուն պատասխանելով վարպետը կ՛ըսէր.

- Զհասկնալու մի՛ գար: Ինծի ատանկ բան չանցնի՛ր ... չանցնի՛ր ...

Վերջապէս պարզուեցաւ որ մարդը եկած է իր աղջիկը փնտռելու, եւ աւելի քան ապահով է թէ Տիրանն է գայն պահողը: Անշուշտ երիտասարդ դերձակը ըսաւ թէ բանէ մը տեղեակ չէ ինք, թէ Ալիսին երեսն իսկ չէ տեսած ձեր մեկնումէն ի վեր: Բայց Հայրը որ չափազանց գրգռուած էր, սկսաւ սպառնալ եւ հայհոյել, ըսաւ թէ իր աղջիկը անհետացած էր նախորդ գիշերուընէ ի վեր, թէ իր փընտռտուքները -Աստղիկին կողմը- ապարդիւն էին անցած, եւ ինք ապահով էր որ Տիրանն է զայն պահողը: Ուրիշ ո՞ւր պիտի երթայ, կ՛ըսէր ան. որո՞ւ կրնայ երթալ քանի որ իմ քովէս փախաւ, անշուշտ քեզի պիտի գայ եւ դուն զայն տեղ մը պիտի պահես: Վարպետը ննջարան մտաւ բայց նոյնիսկ Ֆրանսուհիին ներկայութիւնը զինքը չխաղաղեցուց: Ընդհակառակն: Բռնեց Տիրանի օձիքներէն եւ պահանջեց որ խօսի, խոստովանի, աղասատանին տեղը յայտնէ. եւ որովհետեւ գոհացում չէր ստանար, կատղեցաւ արտակարգօրէն, եւ սկսաւ քփրել Տիրանին, անոր պապիկին, արիւնին եւ արեւին:

Թէ՛ Ժորժէթ եւ թէ Տիկին Պիւք որ վրայ հասած էր, ոչ կրնային կռիւը խաղաղեցնել, ոչ ալ բան մը հասկնալ պատահարէն: Վարպետը կը պոռար թէ հակառակ իր բացարձակ արգելքին, Ալիս հոս եկած էր ամէն օր, համաձայնած էր Տիրանին հետ, ու փախած: Եւ կ՛աւելցնէր.

- Ես ձեզ երկուքդ ալ կը սատկեցնեմ... հէ՛մ քեզ, հէ՛մ Ալիս օղաճախը...

Տիրան սենեակէն դուրս նետեց մարդը:

. . . .

Բաց պատուհանին առջեւ կ՛աշխատէր Տիրան գլուխը կախ եւ բերանը կիսաբաց: Բերանը կիսաբաց էր որովհետեւ իր քըթին ծակերուն մէջ մխրճած էր բամպակներ՝ արիւնահոսութիւնը դադրեցնելու համար: Երիտասարդը այդ արիւնահոսութիւնը կը վերագրէր իր բուռն յուզումին եւ անվերջանալի մտասեւեռման: Հին բակը իր բորբոսած եւ հիւանդոտ պատերով կը նեղնար Տիրանի դէմն ու վրան, կը նմանէր շրջուած ձագարի մը որուն նեխոտ եւ պզտիկ բերնէն կ՛երեւար առաւօտեան արեւը, կամ անոր մէկ ճամբան կամ աւելի հեռաւոր բան մը: Որպէսզի չփլչի՝ գերաններ կռթնած էին պանկի մը:

Ծանր քայլերով Տագէս աղա կտրեց անցաւ այդ բակը Տիրանի ակնարկին տակ, դուռը բացաւ եւ անցաւ ներս: Երիտասարդը իր գլուխը չբարձրացուց բնաւ, չբարեւեց բնաւ եւ շարունակեց կարը: Միւսն ալ ձայն չհանեց այլ միայն գնաց նստիլ, աթոռին վրայէն ծրար մը գետնախըռձոր մէկդի դնելով: Դեռ երէկ իրիկուն է որ այս սենեակը կը լեցնէին իրենց պոռպըռոցով, իսկ այժմ կը լսուի վերի յարկերէն թափող անթելի մը խուլ ճռինչը եւ յետոյ այն սկրտուքը զոր քաշուող թելը կ՛ընէ կերպասին մէջ:

(Շար. 10)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻ ՄԱՐԴ ՈՒ ՄԻ ԵՐԿԻՐ
եւ այլ պատմուածքներ
ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ
Blue Crane Brooks, Watertown (U.S.), 1994.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ ԹԵ ՍՏԱՆՉԱԳԻՐ?

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Ֆրանսուազ Գույումճեան, Իզաբէլ եւ Կարպիս Քորթեան եւ զաւակները՝ Էտիթ եւ Վռամ, Վալերի եւ Արա Թորանեան եւ զաւակները՝ Վազգէն եւ Արիս, Արմէն Գույումճեան եւ Սիլվի Անդրէասեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 18-ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց կեսրոջ, մեծմօր, նանիին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ-ի

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՎՌԱՄ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ-ի

եւ իրենց կեսրայրին, մեծ-հօր եւ տատիկին՝

ՄԵՍՐՈՊ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ-ի

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Visite à la maison de retraite

La Section de Chaville de la Croix Bleue rend visite à la Maison de Retraite de Gonesse, Dimanche 18 Septembre.

Départ en car : Rendez-vous à 13h45 devant la Boutique Louise, 705 ave. Roger Salengro à Chaville.

Participation : 30 Francs.

Téléphoner au 47. 50. 64. 37.

ASSOCIATION MACHTOTZ

Pour la Défense et le Développement de la Langue Arménienne organise

Cours accéléré d'arménien par la méthode audiovisuelle

pour des élèves NON-ARMENOPHONES ou ARMENOPHONES DEBUTANTS **à partir de 8 ans**, voulant apprendre rapidement à PARLER, LIRE et ECRIRE l'arménien.

STAGE DE 50 HEURES : 8 OCTOBRE — 11 FEVRIER

le Samedi matin de 9h30 à 12h30
Eglise Arménienne Saint Jean-Baptiste
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Les cours débuteront le SAMEDI 8 OCTOBRE à 9h30. L'enseignement est donné par Mme Hilda Kalfayan-Panossian, auteur du *Manuel d'Arménien Occidental pour les Non-Arménophones*.

Participation : 600 F., comprenant les 50 heures de cours et le Manuel prêté à l'élève (soit 10 F. de l'heure).

NOTA : Pour les personnes NON DISPONIBLES LE SAMEDI MATIN, ce même cours pourra avoir lieu un soir de semaine : nous consulter.

Inscription et renseignements :
Association MACHTOTZ
Mme Hilda Kalfayan-Panossian
8, rue Lamennais, 92370 Chaville
Tél. : (1) 47. 50. 97. 51.

RENTRÉE

La section de Paris
Archalouïse TATHEOSSIAN
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
informe
Rentrée scolaire

inscriptions et réunion des parents
Samedi 17 Septembre à 15 h 00
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e

L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac — danse, théâtre, Kung-Fu
nouveau : cours de chant

PARENTS,

Pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.

Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard

Renseignements auprès de :

(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (le soir)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Վահէ Չիլինկիրեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 18-ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ՑՈԼԻՆԷ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ-ի

մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

UGAB - NICE

RENCONTRE-DEBAT
avec *M. LEON KEBABDJIAN*
(Président du Comité Régional de France de l'UGAB)

Projection d'un vidéo-film
« BATISSSONS L'AVENIR »
Réalisations et Programmes de l'UGAB en Arménie

Samedi 17 Septembre à 21 heures
au Centre *«Barsamian»* de Nice
Buffet — Entrée libre

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section de Vienne

Semaine de sensibilisation et de mobilisation pour la langue arménienne
du samedi 10 Septembre
au samedi 17 Septembre

Programme :

Samedi : 14 à 16h30 :

— 5 à 7 ans : initiation à l'arménien à travers dessins, jeux éducatifs, travaux manuels...

— 7 à 13 ans : 2 niveaux de cours, langue, histoire, géographie, chants, danses...

A partir de la 3e, préparation pour les épreuves d'arménien au Bac.

Goûter offert, possibilité de transport si nécessaire.

L'Ecole c'est : 4 enseignants, 2 assistantes, 2 monitrices de danse, 1 surveillant.

Inscriptions tous les après-midi du 12 au 17 Septembre — MCA-Vienne

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Քրիսթոֆ Գաբրիէլեան եւ Նելլի Խօրտէքեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, Տիկին Աղաւնի Գույումճեանի յիշատակին:

***

Պետրոս Եղիազարեանի մահուան առթիւ Նորա եւ Տորք Տէր-Յակոբեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ԻՆՆՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Ներկայիս կը յայտնենք մեր ժողովուրդին, թէ նախապատրաստուած էր կիրակի, Հոկտեմբեր 2, 1994-ին հանդիսաւորապէս տօնախմբել Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Առաջնորդանիստ Մայր Տաճարին օծման 90-ամեակը:

Տխուր պատահմամբ, նկատի ունենալով որ այդ օրը կը հանդիպի Ամենայն Հայոց վեհափառ Հայրապետին՝ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Վազգէն Ա. Ծայրագոյն Պատրիարքի եւ կաթողիկոսին վախճանման քառասունքին եւ Եկեղեցին 40 օր ու երեք ամիս սուգի շրջանի մէջ ըլլալով, 90-ամեակի վերոյիշեալ տօնախմբութիւնները կը յետաձգուին յառաջիկայ 15 Յունուար 1995-ի կիրակին, որ Մայր Տաճարին Անուանակոչութեան Տօնն է:

Այդ օր, Ս. Պատարագի ընթացքին պիտի կարդացուի վախճանեալ Հայրապետին Սրբատառ Կոնդակը Մայր Տաճարի 90-ամեակին ձօնուած: Նոյն ատեն, հոգեհանգստեան աղօթք պիտի ըլլայ Տաճարիս եկեղեցաշէն բարերար՝ Ալեքսանդր Մանթաշեանցի եւ հանգուցեալ բոլոր բարերարներուն համար: Այս պիտի ըլլան բարեմաղթութիւններ ի կեանս եղող բարերարներու արեւշատութեան համար:

Այս պարագան յայտնելով, կոչ կ'ընենք մեր ժողովուրդին եւ համայնքիս բոլոր կազմակերպութիւններուն՝ յարգել վախճանման սուգը Ամենայն Հայոց Հայրապետին ու գէթ մինչեւ Նոր Տարի հեռու մնալ աւելորդ խրախճանութիւններէ, ընթրասրահ - պարահանդէսներէ կամ հրապարակային այլ արտայայտութիւններէ:

ԴԻՒԱՆ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

8 Սեպտեմբեր 1994

JEUNE, AVEC ou SANS le BAC

LES METIERS DE LA VENTE VOUS INTERESSENT

TEBROTZASSERE

ouvre à la RENTREE 1994
une CLASSE de

BTS-Action Commerciale

Formation en alternance,

GRATUITE, REMUNEREE.
CONTRAT de TRAVAIL
en ENTREPRISE.

Si vous êtes intéressé,
Laissez un message au (1).43.81.01.72
ou écrivez pour un premier contact
Tebrotzassère réf. BTS/AC
1, bd du Nord, 93340 Le Raincy

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոն -- Վիլէօրպանի Ա--րաքս մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 5, Գազինօ Շարպոնիէռի սրահը:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

- ՃԱՇ -

Կապոյտ Խաչի Սեւրան - Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ընթրիք մը, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 17-ին, իր կեդրոնին մէջ՝

17, rue Charles Péguy, Livry-Gargan

Ընթրիքին ներկայ կ'ըլլայ՝

Վ Ր Է Ժ - Ա Ր Մ Է Ն

Հայաստանէն վերադարձին, նախքան Գանատա մեկնիլը: Տեղեկութիւններ կու տայ Հայաստանի ներկայ իրավիճակին եւ Համազգային հայկ. մշակ. եւ կրթական Միութեան հեռանկարներուն մասին:

Զրոյցը կը վարէ՝ ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ:

Կը խնդրուի տեղերը անպայման ապահովել հեռաձայնելով՝

43. 83. 87. 68 կամ 43. 32. 47. 20 թիւերուն:

L'AMBASSADE
DE LA FEDERATION DE RUSSIE
EN FRANCE
et
LA MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
DE MARSEILLE

EXPOSITION DE TABLEAUX

dans
les locaux de la Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
12-14, rue St.-Bazile, Marseille 1er
Tél. : 91. 50. 15. 09

du 8 au 19 Septembre
(de 14h à 18h sauf mardi et dimanche)

ANATOLIE
&
ANASTASIA
SLEPYCHEV

Sponsorisé par le Groupe Iget International

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղի միօրեայ վարժարանի դասընթացքները կը սկսին Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20-ին:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի ժամը 19-էն 22, Մշակոյթի Տան մէջ՝

45, rue de la Défense, 92130 Issy-les-Mlx.

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի «Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ հայկական դպրոցը կը ծանուցանէ 1994 - 95 ուսումնական տարեմուտը՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21-ին
Ave. Jean Compadieu — Bois Lemaître
13012 MARSEILLE

Արձանագրութիւններու եւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել՝

42. 69. 17. 95 Տիկին Տօնիկեան,
42. 22. 08. 52 Տիկին Էզկուլեան
91. 66. 30. 66 Տիկին Պապայեան:

***

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԵՒ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ
ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ յարակից սրահներուն մէջ, Շաբաթ օրերը ժամը 2-էն 5 եւ Կիրակի առաւօտներ ժամը 9.30-էն 12, հայերէն լեզուի եւ Հայ Եկեղեցւոյ քրիստոնէականի ուսուցման դասընթացքներ տեղի կ'ունենան բազում տարիներէ ի վեր:

Այս դասընթացքները կը վերսկսին կիրակի, Սեպտեմբեր 18-ին:

Կը հրաւիրուին ծնողքները անպայման առաջնորդել իրենց զաւակները այդ դասընթացքներուն եւ քաջալերել զանոնք տիրանալու մեր լեզուին եւ կրօնական գիտելիքներու:

Այսպէս, մինչ զաւակները կը հետեւին դասընթացքներուն, ծնողքներն ալ պատեհութիւնը կ'ունենան մասնակից դառնալու եկեղեցւոյ պաշտամունքներուն:

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16
VENDREDI
16 SEPTEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.416

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

70e ANNEE — N° 18.416

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՏԱՐԻՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպ. 13-ին, նախագահին մամլոյ քարտուղարի պաշտօնակատար՝ Լ. Զուրաբեան ներկայացուցած է վերջին իրադարձութիւնները, որոնց գլխաւոր կէտերն են.-

Արդէն չորս ամիս է կը յարգուի հրադադարը:

Կռուող կողմերը յոգնած են պատերազմէն եւ պատրաստ են կնճռին լուծման՝ քաղաքական խաղաղ ճամբով:

Առոր կը վկայեն նաեւ կողմերու շարունակուող միջնորդուած եւ ուղղակի շփումները, որոնց շնորհիւ կարելի կ'ըլլայ քայլ առ քայլ յառաջանալ դէպի կնճռի խաղաղ լուծում:

Իրաց այս կացութեան մէջ պէտք է դիտել Սեպ. 8 եւ 9-ին Մոսկուա կատարուած խորհրդակցական հանդիպումներու շարքը (տարբեր ծաւալներով), Տէր-Պետրոսեանի, Ալիեւի, Կոզիրեւի եւ Ռ. Քոչարեանի միջեւ:

Հանդիպումներու ընթացքին կողմերը ներկայացուցած են իրենց դիրքորոշումները եւ համաձայնած են երկու խնդրի շուրջ.-

1) Հաստատել կողմերու պատրաստակամութիւնը հրադադարի պահպանման վերաբերեալ եւ ընել առաւելագոյնը, զայն ամրապնդելու համար.

2) Աշխուժացնել բանակցութիւնները քաղաքական մեծ համաձայնագրի մշակման ուղղութեամբ:

Բոլոր կողմերը կ'ընդունին խաղաղապահ ուժերու անհրաժեշտութիւնը:

Համաձայնագրի բովանդակութեան մէջ համաձայնութիւն գոյացած է բազմաթիւ հարցերու շուրջ. յատկապէս՝ գրաւեալ վեց շրջաններէ ղարաբաղեան ուժերու ետ քաշուելուն, ապաշրջափակման եւ եռափուլ ժամանակացոյցի ընթացքին փախստականներու վերադարձի հարցերուն շուրջ:

Դեռ չէ գտնուած բոլոր կողմերու համար ընդունելի բանաձեւ Լաչինի վերաբերեալ:

Լեռնային Ղարաբաղի եւ Հայաստանի դիրքորոշումներու մեկնակէտն այն է, որ ինչպիսի լուծումներ ալ գտնուին, պէտք է լիակատար կերպով երաշխաւորուած ըլլայ Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի միջեւ հաղորդակցութեան ապահովութիւնը եւ անխափանութիւնը:

Համաձայնութիւն չէ գոյացած նաեւ հետեւեալ հարցերու շուրջ՝ խաղաղարար ուժերու կազմը, ՄԱԿ-ի եւ Սէ - ԷՍ - Սէ - Է-ի դէտերու մասնակցութեան բաժինը, խաղաղարար ուժերուն տրուելիք լիազօրութիւնը:

Այսուհանդերձ Հայաստան կը գնահատէ կատարուած բանակցութիւնները որպէս հրադադարի ամրապնդման գործընթացի կարեւոր տարր:

Խաղաղութեան հաստատման ներկայ փուլին Հայաստան ամէնէն կարեւոր խնդիրը կը համարի աննախադէպ 4-ամսեայ հրադադարի ամրապնդումը եւ կոչ կ'ընէ կռուող կողմերուն եւ միջնորդներուն կեդրոնանալ խաղաղութեան գործընթացը անշրջելի դարձնելու խնդրի լուծման վրայ:

ՀՀԿ, ՀՌԱԿ, ՀՔԴՄ, ՀՀՇ, «Մտաւորական Հայաստան» միութեան եւ ՍԴՀԿ համատեղ յայտարարութիւնը նախագահը կ'ընդունի որպէս Հայաստանի քաղաքական «աջակողմեան» ուժերու միջեւ կառուցողական համագործակցութեան դրսեւորում:

Ողջունելի է որ համագործակցութիւնը ձեւաւորուած է գաղափարական հիմքի վրայ, տնտեսական ազատականութեան, ժողովրդավարութեան ու անկախ պետականութեան ամրապնդման գաղափարներու շուրջ:

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Ռումանիա Սեպ. 19-ին եւ 20-ին: Ապա, սկզբունքով կարճ այց մը կը կատարէ Փարիզ, Սեպ. 24-ին, ուրկէ կ'անցնի Նիւ-Եորք, ուր կը գումարուի ՄԱԿ-ի տարեկան հերթական ընդհանուր ժողովը: Լ. Տէր-Պետրոսեան ելոյթ կ'ունենայ Ազգաժողովին Սեպ. 27-ին կամ 28-ին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

Սեպտեմբեր 13/14

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՄԻԱՆԱՅ ՕԹԱՆ-Ի ԾՐԱԳՐԻՆ

Հայաստան որոշած է միանալ ՕԹԱՆ-ի «Համագործակցութիւն յանուն խաղաղութեան» ծրագրին: Արտաքին նախարար Վ. Փափազեան Հոկ. 5-ին Պրիւքսէլ կ'երթայ ու կը ստորագրէ անհրաժեշտ փաստաթուղթերը:

***

«ՀՌԱԿ ՊԱՌԱԿՏՈՒԱԾ ՉԷ»

ՌԱԿ-ի Կեդր. Վարչութեան անդամ եւ մամլոյ դիւանի ատենապետ Ե. Ազատեան որ այս օրերուն Հայաստան կը գտնուի, Սեպ. 13-ին լրագրողներուն հետ ունեցած հանդիպումին ըսած է որ «ՀՌԱԿ պառակտուած չէ, այլ պարզապէս պառակտումի փորձեր եղած են», աւելցնելով թէ, մարդիկ որոնք ՀՌԱԿ-ի միացած էին պարզապէս որոշ նպատակներ հետապնդելով, այսօր ձգած եւ հեռացած են:

Նոյն օրը, ան ընդունուած է նաեւ Հանրապետութեան նախագահին կողմէ:

***

Իսկ «հեռացածները» Սեպտեմբեր 12-ին յայտարարութեամբ մը տրամադրութիւն յայտնած են ազատական - ժողովրդավարական երեսփոխանական խմբակ մը ստեղծելու: Անոնք այլ հոսանքներու հետ ալ համագործակցելու պատրաստակամութիւն յայտնած են, նշելով թէ իրենց համար կարեւորագոյն հարցերն են՝ սահմանադրական գործընթացը, խորհրդարանական ընտրութիւններու մասին նոր օրէնքը, տնտեսական բարեփոխումներու աշխատանքները:

***

ՄԱՀ՝ Ս. ԽԱԹԼԱՄԱՃԵԱՆԻ

Սեպտեմբեր 13-ին Երեւանի մէջ յանկարծամահ եղած է գեղանկարիչ Սէյրան Խաթլամաճեան: Արուեստագէտը 57 տարեկան էր:

***

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

Սեպ. 13-ին տեղի ունեցած Ապահովութեան Խորհուրդի նիստին քննարկուած է ձմրան նախապատրաստական աշխատանքներու ընթացքը: Նիստին նախագահած է Լ. Տէր-Պետրոսեան:

***

ԿԱՆԱՆՉՆԵՐՈՒ Բ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Սեպտեմբեր 8-ին Գիտութիւններու Ակադեմիայի նիստերու դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի կանանչներու միութեան Բ. համագումարը: Նախագահ Յակոբ Սանասարեան իր զեկուցման մէջ ներկայացուցած է միութեան գործունէութիւնը եւ զբաղելի հարցերը:

***

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 8-ին փոխ-նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան ընդունած է Հայաստանի հայրենակցական միութիւններու Խորհուրդի անդամները, անոնց հետ քննարկելով Հայաստանի եւ Սփիւռքի հայրենակցական միութիւններու գործակցութեան եւ Եղեռնի 80-ամեակի նշումներուն անոնց մասնակցութեան հարցերը:

***

ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ

Երեւանի Ֆիլհարմոնիայի դահլիճին մէջ Համազգային հայ կրթական եւ մշակութային Միութեան մրցանակները յանձնըւած են ճարտարապետ Արմէն Զարեանի (յետմահու), ազգագրագէտ Սարգիս Յարութիւնեանի, գրականագէտ Ալպէռ Շարուրեանի եւ լեզուաբան Գէորգ Ջահուկեանի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան Ազգային Բիւրօն որոշեց բանավէճը փակել Միթերանի երիտասարդութեան շուրջ, շաբաթ մը վիճելէ ետք, ընդառաջելով նախագահին առաջարկին: Ազգ. Բիւրօն Միթերանի կը շնորհէ «իր վստահութիւնը եւ երախտագիտութիւնը բրած ընտրութիւններուն համար, տարած յաղթանակներուն եւ վարած գործունէութեան՝ յանուն ընկերվարութեան»: Նոյն ընթացքը չունին Հրեաները, ինչպէս կը հաստատէր «Լիպերասիոն» (Սեպ. 15) յիշելով թէ «եթէ հրեայ համայնքը հաւատարիմ կը մնայ նախագահին՝ "բարեկամ՝ Իսրայէլի", խռոված է եղած յայտնութիւններուն պատճառաւ իր անցեալին եւ տեւական կապերուն մասին Պուսքէի հետ, ու կը վախնայ որ այս հարցը սովորական բանի մը վերածէ Վիշին»: Եւ ճիշդ այսօր, Եոմ Քիփփուրի (Մեծ Ներում) օրը, ռաբբունապետ Սիթրիւք կը մերժէ «ներման որոշ ըմբռնում մը նացիականութեան սեւ շրջանին հանդէպ»:

ՌԷՄՈՆ ՊԱՌ ալ հրապարակ իջաւ եւ պարզ է որ նախագահական թեկնածութիւնը կը պատրաստէ: Սեպտեմբեր 14-ին ներկայացուց իր «Հեռանկարները Ֆրանսայի համար»: Ան 7 հեռանկարներ ունի.- ա) վերահաստատել Պետութեան արժանաւորութիւնը անխնայ պայքար տանելով կաշառակերութեան դէմ: բ) Շարունակել, սերտ գործակցութեամբ Գերմանիոյ հետ եւ օժանդակութեամբ անոնց որոնք պատրաստ են, Եւրոպական Միութեան կառուցումը: գ) Պահպանել Ֆրանքին կայունութեան քաղաքականութիւնը: դ) Ջեղչել պիւտճէի բացը եւ Պետութեան պարտքը, հանրային ծախքերու նուազումի քաղաքականութեամբ մը: ե) Զարկ տալ Ֆրանսայի մրցակցութեան համաչ-

(Տար.ը Դ. էջ)

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ»Ի 150ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆ ԲԱՑՈՒՄ ՏՈՃԵՐՈՒ ՊԱԼԱՏԻՆ ՄԷՋ

ՎԵՆԵՏԻԿ («Յառաջ», հեռապատճէն). --

Սեպտեմբեր 14, Չորեքշաբթի յետմիջօրէին Վենետիկի Տոճերու պալատին մէկ սրահին մէջ, շուրջ երեք տասնեակ հրաւիրեալներու, Մխիթարեան միաբաններու եւ Մուրատ - Ռափայէլեան աշակերտութեան ներկայութեան բացումը կատարուեցաւ նշումի եռօրեայ յայտագրին որ կազմակերպուած էր «Բազմավէպ» հայագիտական հանդէսին 150-ամեակին առթիւ: Հրաւիրեալներու մէջ էին Վենետիկի նահանգին երեք ներկայացուցիչները, Մ.-Ռափայէլեանի նախկին ուսուցիչներ, գաղութահայ քանի մը դէմքեր. (ըՍփիւռքի մամուլի միակ ներկայացուցիչն էր՝ «Յառաջ»):

Բացման ու ողջոյնի խօսքով (իտալերէն) ներկաներուն դիմեց նախ Միաբանութեան աբբահայր Հ. Գէորգ Պալեան: Ան համառօտակի ներկայացնելով հանդէսին անցած ուղին ու կատարած դերը, ըսաւ թէ որպէս 150-ամեակի լաւագոյն նուէր, նախընտրած էին գիտաժողով մը մեր մշակոյթի արժէքներուն յարմարագոյն պատուանդան մը ընծայել:

Իրեն յաջորդեց նահանգին միջազգային յարաբերութիւններու բաժնի պատասխանատու Տիկին Փիքիօ-Ֆորլանի որ ըսաւ թէ Վենետիկ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ մշակոյթի մարզին ու կը ձգտի զարգացնել այս մարզի փոխյարաբերութիւնները: Այս հոլովոյթին մէջ յատուկ իմաստ կը ներկայացնէ նահանգին մէջ հայկական մշակոյթի կեդրոնի մը ներկայութիւնը ու իրենք որոշած են գործակցութիւնը զարգացնել անոր հետ ու օժանդակել անոր:

Տեղւոյն հայ գաղութը ներկայացուց տոքթ. Ս. Ծովիկեան: Ան հպարտութիւն յայտնելով 150-ամեակին առթիւ, յիշեց հայ մամուլին առաջին կապը Վենետիկի հետ որ կ'երկարէր ԺԶ. դարու սկիզբը (1512 - Յ. Մեղապարտ): Անդրադարձաւ հայ մամուլի առաջին անունին 200-ամեակին ու ծանրացաւ «Բազմավէպ»ի կատարած դաստիարակչական դերին վրայ, երբ ան ներկայի մասնագիտական բնոյթը չունէր ու աւելի հանրամատչելի հանդէս էր: Յիշեց «Բազմավէպ»ի հրատարակչականը որմէ 40 հատոր լոյս տեսած էր մինչեւ այսօր: Ս. Ծովիկեան իր խօսքը աւարտեց շեշտելով հանդէսին «հին, բայց մշտանորոգ» բնոյթը: Ս. Ծովիկեան եւս արտայայտուեցաւ իտալերէն:

Իրմէ ետք ընդարձակ զեկուցումով մը հանդէս եկաւ հայագէտ փրոֆ. Ճ. Ֆրասոն ու բացման հանդիսութիւնը աւարտեցաւ «Բազմավէպ»ի խմբագիր Հ. Տաճատ Եարթըմեանի իտալերէն ելոյթով: Ան մանրամասն ներկայացուց հանդէսին արժանիքները, որպէս Ս. Ղազարու հայագիտական ակադեմիայի թերթը, յիշեց անոր էջերուն մէջ գրութիւն ստորագրած ոչ հայ հայագէտները, անոր ընդմէջէն կատարուած թարգմանչական աշխատանքը, նաեւ Միաբանութեան հրատարակչական վաստակը, հայեւիտալական կապերու բերած նպաստը ու խօսքն ու հանդիսութիւնը փակեց յարգանք մատուցանելով հանդէսին հիմնադրին, աշխատակիցներուն ու բոլոր խմբագիրներուն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՅԱՐԳԱ՛ՆՔ ԽՈՐԻՆ 150-ԱՄԵԱՅ «ԲԱԶՄԱՎԷՊ»ԻՆ

(1843 - 1993)

«Ինչ որ եղայ՝ ԲԱԶՄԱՎԷՊով եղայ»
ՊԵՏՐՈՍ ԱԴԱՄԵԱՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

«Գեղունի»ները երկու մեծադիր հատորներն են անոնք, որ 1947 եւ 1950 տարիներուն լոյս տեսան, գրական ու գեղարուեստական երանգազարդ պերճ հանդերձանքով: Առաջինը ձօնուած էր «Բազմավէպ»ի հարիւրամեակին (1843 - 1943) իսկ երկրորդը՝ Մխիթար Աբբահօր մահուան երկրորդ դարադարձին (1749-1949) օրուան խմբագրապետ՝ Հ. Մեսրոպ Վրդ. Ճանաշեանի նախաձեռնութեամբ, ունենալով հոյլ մը երեւելի աշխատակիցներ՝ գրագէտ ու արուեստագէտ, բանաստեղծ ու պատմաբան դէմքեր, վանքէն եւ Սփիւռքէն: Անուններու ցանկն ինքնին հմայիչ է. Արշակ Չօպանեան, Գուրգէն Մխիթարեան, Շաւարշ Նարդունի, Կոստան Զարեան, Զաւէն Սիւրմէլեան, Ուիլիըմ Սարոյեան, Անդրանիկ Ծառուկեան, Հրաչ Քաջարենց, Մարի Աթմաճեան, Արամայիս Սրապեան, Մուշեղ Իշխան, Արսէն Երկաթ, Նշան Պէշիկթաշլեան, Զարեհ Մութաֆեան, Յարութիւն Քիւրտեան, Զատիկ Խանզատեան, Արամ Երեմեան, Սարգիս Ճեվահիրճեան: Իսկ ներքիններէն՝ Տայեան, Քիպարեան, Յովհաննէսեան, Փէչիկեան, Ֆերահեան, Ճանաշեան, Տէր Ղազարեան:

Յարգա՛նք բոլորին պայծառ յիշատակին:

«Գեղունի»ներէն՝ յատկապէս վկայ եմ անձամբ 1947-ին լոյս տեսած հատորի տենդագին աշխատանքներուն, օրը օրին՝ հանդիսութեան նախօրեակին հրապարակ հանելու համար այդ բացառիկը, որ լի է Ս. Ղազարու ձեռագրային գանձերու եւ թանգարանի նկարներու գունաւոր վերարտադրութիւններով:

Չեմ մոռնար երբեք, գիշերներն իսկ աշխատելով ենք անցուցած երբեմն մինչեւ լոյս: Տպագրիչ վարպետը՝ յիշնամ եայ Իգնատ Տէր-Աստուածատուրեան, վանքի երբեմնի ուսանող, եւ ապա Պոլսոյ մէջ՝ առաջին եւրոպական պատերազմի օրերուն՝ գրաշար, փոքրիկ սենեակ մը ունէր՝ Ս. Ղազարի մէջ գիշերելու, այդ շրջանին, գոնէ առտուան դէմ քանի մը ժամ հանգչելու եւ իսկոյն տպագրիչ մեքենային վրայ բարձրանալու: Կը յիշեմ, միշտ սրամիտ կատակներով խառն պատմութիւններ ունէր, իր կեանքէն, զինուորական ծառայութեան յիշատակներ, նոյնիսկ Երուանդ Օտեանէն բազում յուշեր:

Մինչ վարպետը կը տպագրէր, մենք՝ վանքի աշակերտներով՝ պատրաստ թերթերը կը հաւաքէինք, պատկերներն իրենց տեղերը կը փակցնէինք...: Երկու օրէն թերթը հրապարակ պիտի ելլէր: Ու «Գեղունի»ն լոյս տեսաւ ճիշդ ժամանակին:

«Կեցցե՛ս, Իգնատ», կ'ըսէին ուրախութեամբ խմբագրապետն ու վանքի Հայրերը, ճաշակելով քաղցր վարդանոյշէն ու բարձրացնելով բաժակները, ըստ վաղեմի սովորութեան:

Այսօր ալ կեցցե՛ս, սիրելի Իգնա՛տ Աղա (ա՛յսպէս կը կոչէինք զինք յաճախ). օրհնեա՛լ ըլլայ քու վաստակդ եւ անծանօթ յիշատակդ, երկնքի լոյսերուն մէջ:

Իսկ կողքի տխղոսաթերթի գեղազարդումը՝ մեծ ճաշակով պատրաստած էր երիտասարդ գեղարուեստագէտ Պ. Հրանդ Բամպուկեան: Ծագումով Իզմիրցի, Յունաստանէն Գերմանիա անցած եւ ապա Աւստրիոյ վրայով հասած էր Վենետիկ, պատերազմի կրակներուն մէջէն, դժբախտ պարագաներու տակ, նոր ապաւէնի հետամուտ: Աթէնքի մէջ, աշակերտած էր բանաստեղծ ու երաժիշտ Գէորգ Կառվարենցի, անո՛ր օրինակով ու ոգիով խանդավառ: Նոր էինք ծանօթացած իրեն եւ իսկոյն համակրած՝ իր մէջ նկատելով անկեղծ ու անվերապահ նուիրում եւ փարում մեր ազգային արժէքներուն: Ինք եւս, ինծի նման, կենդանի վկան է 1947 թուականի Հոկտեմբերեան տօնակատարութիւններուն, եւ արժանի է անգամ մը եւս մեր եղբայրական շնորհաւորանքն ու մաղթանքներն ընդունելու, ու դեռ երկար տարիներ յարատեւելու իր աւելի քան ութսունամեայ աշխատութեան մէջ, ի սպաս Ազգին:

Անցեալ հարիւրամեակէն որպէս փշրանքներ, յանկարծ կայծկլտոր այս յուշերը, մութին մէջ ծուարած, նպատակ ունին - անմահ Մեծերու կողքին - Մխիթարեան կաճառի փոքր կարծուած վաստակաւորներն ալ ոգեկոչել, հին յիշատակներու ընդմէջէն որոնելով անոնց անծանօթ մնացած գործն ու վաստակը, գնահատանքի խորունկ զգացումներով եւ ... յուզումով:

5. «Գեղունի»ներու կողքին, պարտաւոր ենք յիշատակել նաեւ Մանրանկարչութեան զոյգ հատորներու հրատարակումն ալ, որպէս Ս. Ղազարի Հայրերու եւ Մխիթարեան Տպարանի շքեղ իրագործում: Առաջին հատորը լոյս տեսաւ 1966-67 տարիներուն, երբ կը յիշատակուէր Մխիթար Աբբայի Ս. Ղազար կղզի հաստատուելու 250-ամեակը (1717-1967); այն է՝ սա յիսնամեակի շուրջ կէս ճանապարհին, իսկ երկրորդ հատորը՝ նոյն յիսնամեակի աւարտին, երբ կը յիշատակուէր Ս. Ղազարի Մխիթարեան տպարանի 200-ամեակը (1789-1989):

Ու դարձեալ կ'արթննան յուշեր, Ս. Ղազարի գանձերէն հանուած հայ մանրանկարչութեան վերաբերող հատորներու ծննդեան օրերէն: Յատկապէս՝ 1966-էն, երբ ճգնաժամային պահեր ապրեցանք, ողողումի արհաւիրքին տակ, առ յաւէտ կորսնցնելու սարսափով՝ գունաւոր ու թարմ թերթերը մեծադիր հատորին: Երիտասարդ մեր վանականները չեմ կրնար մոռնալ - Հ. Վրթանէսն ու Հ. Ռափայէլը եւ այլ եղբայրակիցներ, բոլրկցած, քրտնաթոր, տպարանին սպառնացող աղի ջուրերէն փրկեցին նորատիպ հազարաւոր թերթերը: Տօնական օր էր, Նոյեմբերի 4, ու աշխատաւորները բացակայ էին եւ օգնիչ բազուկներու պակասն զգալի: Իսկ տարեց վանականները վանքի վերին յարկէն՝ քաջալեր կը կարդային մեր երիտասարդներուն, որոնց հերոսական ճիգերով փրկուած էր մեծ գանձը, որ քիչ օրեր ետք՝ լոյս պիտի տեսնէր յաղթական: Առաջին հատոր Հայկական Մանրանկարչութեան, պտուղ՝ Հ. Մեսրոպ Ճանաշեանի ձեռնհաս ու անխոնջ աշխատանքին: Երկրորդ հատորը՝ ստորագրեալիս գլխաւորութեամբ վերջացած է յիսնամեակին: Բոլորին մէջ մեծ է արժանիքը վերոյիշեալ Պ. Հրանդ Բամպուկեանի, զոր կը սիրենք կոչել «աշխարհական Մխիթարեան». սիրայօժար տրամադրեց ան աշխատանք ու ժամանակ, անձամբ ու բծախնդրօրէն լուսանկարելու, գիտարուեստի ամէնէն արդիական միջոցներով, բոլոր մանրանկարները, մի քանի տասնեակ ձեռագիրներէ հաւաքելով հսկայ ատաղձ՝ նաեւ հայ արուեստի ցուցահանդէսներուն համար, որոնք վերջերս տեղի ունեցան Իտալիոյ զանազան կեդրոններուն մէջ եւ արտասահման:

Ինչպէս «Գեղունի»ները, Մանրանկարչութեան հատորներն ալ ունեցան, գլխաւոր պատասխանատու խմբագիրներուն առընթեր, աշխատակից ու խորհրդատու բազում Հայրեր, որոնց բոլորին անթառամ յիշատակին՝ անվերապահ յարգանք ու մեծարանք խորին, յիսնամեակի հոգեւոր ծաղկեփունջերով սրտագին:

6. Յոբելեանի նուիրական առիթով հարկ է ընդգծել հուսկ՝ գոնէ ընդհանուր եւ ամփոփ ակնարկով «Բազմավէպ»ի կողքին հրահրուող գրական ու հայագիտական այն վաստակն ալ, որ Ս. Ղազարի Հայրերուն մշտատեւ ու սրբազան առաքելութիւնն է՝ ծառայել Հայ Մշակոյթին:

Երբ թերթատենք Մխիթարեան տպարանի 1978 թուականի Գրացուցակը եւ անոր կից՝ մինչեւ 1990 երկարող Յաւելուածը, վերջին տարիներուս լոյս տեսածներն ալ միասին, շուրջ 550 հատորներէ բաղկացած պատկառելի գրական վաստակ մը կը կանգնի մեր դիմաց, 1943-էն ասդին, որոնցմէ 120-ը արդէն իսկ սպառած, 40-ը՝ օտարալեզու, 50 հատոր «Բազմավէպ»ներով եւ 25 ալ Մխիթարեան կամ Հայ Ընտանիք ամսաթերթի հաւաքածոներով մէկտեղ:

Մեր ուշադրութիւնը կը գրաւեն նախ՝ վերատպումներ նախնեաց գործերու. Ագաթանգեղոս, Խորենացի, Եղիշէ, Փարպեցի, Օձնեցի, Յաճախապատում, Կորիւն, Կիրակոս, Լաստիվերտցի, եւլն...: Ապա՝ Նոր բնագիրներ, հին գրականութենէն. Վարդան Այգեկցի՝ Խրատք, Սմբատ Սպարապետ՝ Տարեգիրք, Առաքել Սիւնեցի՝ Դրախտագիրք, Գրիգորիս Արշարունի՝ Մեկնութիւն Ընթերցուածոց (հանդերձ փրանս. թարգմանութեամբ), Ներսէս Շնորհալի՝ Ողբ Եդեսիոյ (փրանսերէն), Տաղականներ ու ժամագրքի երգեր (իտալերէն), Եպիփան Կիպրացի՝ Յաղագս վերջնումն ժամանակի (հանդերձ լատիներէն թարգմանութեամբ), Եւսեբիոս Եմեսացի՝ Մեկնութիւնք Ութամատեան Գրոց, Մխիթար Աբբայ՝ Մտածութիւնք եւ Քերականութիւն աշխարհաբար լեզուի, Բ. հատոր:

Բանասիրական եւ ուսումնասիրական նիւթեր բովանդակող հատորներու թիւը շատ մեծ է անշուշտ - քանի մը հարիւր - որոնք վերեւ յիշատակուած «Մատենաշար»ի կողքին, հայագիտական լուրջ արժէքներ կը ներկայացնեն: Պիտի ուզէինք նշել այստեղ անոնցմէ գոնէ քանի մը կարեւորները, առանց հեղինակներու անուններուն.

Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի ձեռնադրութեան թուականն ու պարագաները (1960), փրանսերէնի ալ թարգմանուած՝ Լուվէնի Le Muséon թերթին մէջ.

Վարք Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի (1964, էջ 520).

Ստեփանոս Սալմաստեցի Կաթողիկոս (1964).

Ցուցակ Ձեռագրաց Ս. Ղազարու Մատենադարանի, հտ. Գ. (1966).

Մեծարենցի գրական նախաքայլերը (1965).

Պատմութիւն Հայոց Աղօթամատոյցին (1965, էջ 415).

Մխիթար Աբբայի շարահիւսական ըմբռնումները (1969).

Հայ Կաթողիկոսական Աթոռի ինքնավարութիւնը (1969).

Պատմութիւն Արդի Հայ Գրականութեան (1953 եւ 1973).

Ծաղկաքաղ Արդի Հայ Գրականութեան, երկու հատորով (1957 եւ 1960).

Հայաստանի բերդերը (1970 եւ 1989, երկու հատորով, համագումար 1646 էջ).

Պատմութիւն հայ հին գրականութեան (1989, էջ 670).

Նիւթեր հայ ժամանակակից քաղաքական պատմութեան (1993, էջ 347).

Ցուցակ Ձեռագրաց Ս. Ղազարու Մատենադարանի, հտ. Դ. (1993, էջ 676):

Հայ նոր գրականութենէն թարգմանութիւններու բաժինը ճոխացնել եկած է Հ. Մեսրոպ Ճանաշեանի իտալերէն ծաղկաքաղը՝ 27 հեղինակներէ հաւաքուած (142 քերթուած), Ալիշանէն մինչեւ Արամայիս Սրապեան երկարող (1963, էջ 357). նոյն հեղինակէն՝ նաեւ Սայեաթ-Նովայի 24 երգերու ծաղկեփունջը (1964, էջ 73): Ու տակաւին՝ Եր. Օտեանի «Առաքելութիւն մը ի Ծապլվար», Փրոֆ. Ֆր. Ֆէյտիի թարգմանութեամբ (1961, էջ 64), եւ հուսկ՝ Պ. Միսաքեանի աշխատութեամբ «Մուսաներու պարտէզին մէջ», փրանսերէն ծաղկաքաղ մը՝ մեր արդի գրականութեան լաւագոյն էջերէն (1961, էջ 182):

Հայ սրբազան երգին նուիրուած գլուխգործոցը կը պարտինք մեծ երաժշտագէտ Հ. Ղեւոնդ Տայեանի յիսնամեայ վաստակին, եօթը մեծադիր ստուար հատորներով լոյս տեսած՝ 1950-1970 տարիներուն (համագումար՝ շուրջ 3.000 էջ), ուր կը ներկայանան Ս. Ղազարու մէջ ամենամեծ խնամքով ու հաւատարմութեամբ պահպանուած եւ 300 տարուան պատկառելի աւանդութեամբ նուիրականացած հայկական շարականները: Հրատարակելի կը մնան՝ Ա. հատորը, որ ամբողջական ուսումնասիրութիւնն է հայ սրբազան երգին եւ Ս. Ղազարու եղանակներուն համապատութեան. եւ հուսկ՝ Թ. հատորը, վերջինը, որ պիտի ամփոփէ ժամագրքի եւ Դպրութեան երգերը (Տաղեր, Մեղեդիներ, Սրբասացութիւններ, եւլն.):

Բանաստեղծական ու գրական բնոյթով՝ 20-է աւելի երկեր լոյս են տեսած, ստորագրութեամբ՝ Հ. Վահան Յովհաննէսեանի, Հ. Մեսրոպ Ճանաշեանի, Հ. Միքայէլ Յովհաննէսեանի, Հ. Եփրեմ Տէր-Ղազարեանի, Յովհ. Շիրազի, ու ներշնչումներ՝ նահատակ Հ. Կարապետ Տէր-Սահակեանէն եւ Հ. Եղիա Փէչիկեանէն (+1964):

«Գրական Ցոլքեր»ու շարքերը, սկսած 1944-ին, շուրջ 20 հատոր կը հաշուէր մինչեւ 1955, ընդգրկելով ընտիր էջեր՝ Ալիշանէն Դուրեան, Թումանեանէն Տէրեան, Պէշիկթաշլեանէն Մեծարենց ու Վարուժան, Օտեան, Սիպիլ, եւլն..., աշակերտական գրասեղաններու վրայ օգտագործելի, որպէս օժանդակ դասագիրք, հայ նոր գրականութեան ծանօթացնելու համար մեր պատանի սերունդները: Որոշ դադարէ մը ետք, վերջին տարիներուս վերստին կեանք առաւ Ակսէլ Բակունցով, Զարենցով ու Սիամանթոյով, հասցնելով շարքերը մինչեւ 30-րդ հատոր: Ու պիտի շարունակուին Զօհրապով, Տատուրեանով, Րաֆֆիով, Ահարոնեանով...:

Դասագրքային հրատարակութիւններէն յիշատակելի է նախ՝ ընթերցանութեան վեցհատորեակը, լոյս տեսած «Սեւան» խորագրով, որ ունեցած է երկու խմբագրութիւն (երկրորդը՝ Հ. Վահան Յովհաննէսեանի խնամքով), բոլորը միասնաբար՝ 13 տպագրութեամբ: Վերջին երրորդ խմբագրութիւնն արդէն նոր խորագիր ստացած է՝ «Նոր Սեւան», առ այժմ 5 հատորով, Հ. Յակոբ Ձանթայեանի խնամքով լոյս տեսած, հրատարակելի՝ 10 հատորներու ծրագրով: Դասագրքային նոյն նպատակներով հրապարակ ելած են Հայոց Պատմութեան շարքերը, վեց հատորներով, հեղինակութեամբ Հ. Վահան Յովհաննէսեանի, ունենալով համագումար՝ 19 տպագրութիւն: Հուսկ՝ լոյս տեսած է Իմ Նախնիքներու Պատմութիւնը (հայերէն, փրանսերէն, անգլերէն, իտալերէն, սպաներէն, փորթուկալերէն ու գերմաներէն լեզուներով), պատկերազարդ ու գունազեղ, օտարախօս հայ փոքրիկներու համար, Հ. Կոմիտաս Մանուկեանի համառօտ խմբագրութեամբ:

Կրօնաբարոյական ու դաստիարակիչ նկարագրով հրատարակութիւններէն հարկ է նշել 30 փոքրիկ հատորները Հ. Աւետիք Թալաթինեանի (+1993), Գիտաւոր աստղեր, Երկնային հորիզոններ եւ այլ խորագիրներով մակագրուած. սուրբերու վարքեր, աղօթագիրք, քրիստոնէականի դասագիրք, հոգեշունչ մատեաններ: Այս դասակարգէն լաւագոյն էջեր կը պարտինք Հ. Եփրեմ Տէր-Ղազարեանի (+1993) որուն զոյգ հատորները, Դէպի աղբիւր լոյսին եւ Ես եմ լոյս աշխարհի կը կազմեն կրօնա-բարոյական եւ փիլիսոփայական խոկումներու հմտալից եւ ընտիր փունջեր:

1943 - 1993

Ու թող հիւսուի հիմա նոր կամուրջը՝ դէպի չորրորդ յիսնամեակ, գրական աշխատանքի խանդավառ հրաւէրով՝ դէպի յոբելեանը երկրորդ դարադարձին, որուն արշալոյսը կ'ողջունենք այժմէն:

Թէեւ հրապարակին վրայ տխուր ու վարկաբեկիչ շշուկներ կը շրջին Մխիթարեան տպարանի մասին, բայց Ս. Ղազարի հրատարակչական գործունէութիւնը, որ մեծ Աբբահօր կնիքը կը կրէ, չի կրնար կասիլ, հակառակ համաշխարհային տնտեսական բիւր դժուարութիւններուն: Մխիթարեան տպարանի գլանները պիտի շարունակեն գալարուիլ միշտ, թէեւ երկունքի նոր ցաւերով, բայց միշտ ալ վառ յոյսերով ակաղձուն, միշտ աւելի այժմէական սլացքով, աստուածային Նախախնամութեան օրհնութեամբ:

Յոբելենական ներկայ հատորը (*) գրաւականն է առոր գրաւական՝ ապագայ մեր գրական աշխատանքին, որ - դարձեալ կը կրկնենք - անվերապահօրէն նուիրուած է համայն մեր Ազգին:

Այս նուիրական պահուս, Մխիթար Աբբայի բոլոր հոգեւոր որդիներու՝ միացած սրտագին, կը սիրենք կրկնել մեր Երանաշնորհ Հիմնադրին ուխտանուէր խօսքերը, փոխ առնելով Հայկազեան Բառարանի Յառաջաբանէն, գրուած իր մահուան անկողնին մէջ (1750, էջ 19 - տե՛ս «Բազմ.» 1976, թ. 1-2, էջ 13).

«Քեզի կը նուիրեմ, ո՛վ Հայ ժողովուրդ, իմ բազմամեայ աշխատութիւններս՝ իբրեւ նուէր սիրոյ, վասնզի ինչ որ իմս է՝ ան քեզի կը պատկանի, եւ ինչ որ քուկդ է՝ ան իմս կը նկատեմ: Անոր համար, քեզի ծառայելը՝ ինծի պարծանք կը համարիմ, մանաւանդ թէ՝ լրումը իմ պարտականութիւններուս. քանի որ սկիզբէն՝ թէ՛ ես եւ թէ՛ այս Միաբանութիւնը կարգուած է ի սպաս Հայկազեան տոհմի մտաւոր ծառայութեան եւ Աստուծոյ փառքին»:

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
Միաբան Մխիթարեան

(*) Այս յօդուածը լոյս տեսաւ «Բազմավէպ»ի յոբելենական հատորին մէջ (1994, 1-4):

LE POINT SUR LES RELATIONS INTERUNIVERSITAIRES MONTPELLIER-EREVAN

Il est improtant d'évoquer cette question à la veille du 75e anniversaire de la création de l'Université d'Erevan (8-12 octobre 1994).

A la fin du 19e et au début du 20e siècle, Montpellier, avec Nancy et Paris, était l'une des villes universitaires fréquentées par les étudiants arméniens (en provenance de l'Empire ottoman, de l'Empire russe, de la Diaspora). Ces contacts ont été rétablis en 1986, à l'époque de l'Arménie soviétique, et confirmés en 1991/92, l'Arménie ayant accédé à l'indépendance. En 1987, un mathématicien réputé, Babken Araktsian (l'actuel président du Parlement d'Arménie) venait travailler avec ses collègues en Mathématiques appliquées à l'Université Paul-Valéry / Montpellier III. En 1992, le président de la République, Levon Ter-Petrossian, spécialiste internationalement reconnu de littérature et d'histoire de l'Orient ancien, recevait à Erevan une délégation de l'Université Paul - Valéry conduite par le Professeur Jules Maurin, président de la dite cniversité, et apportait ses encouragements personnels au développement de la coopération.

Donnons quelques précisions: en 1986, sous le patronage et avec le soutien financier du Ministère des Affaires Etrangères, était signé un accord interuniversitaire Montpellier III - Erevan (le premier conclu par l'Université d'Erevan avec une université du monde occidental) incluant, d'abord pour des échanges d'enseignants-chercheurs, les langues et littératures françaises, arméniennes et russes, l'histoire, la philosophie, la psychologie, les Mathématiques appliquées aux Sciences Humaines et la zoographie.

Cet accord a bien fonctionné jusqu'en 1990, à raison de deux enseignants par an de chaque côté, même si la distension des liens entre Moscou et les Républiques périphériques a pu en gêner momentanément l'application. Des publications communes en psychologie, zoographie, histoire témoignent de l'implication des chercheurs.

La coopération a pu être très vigoureusement relancée grâce au Jumelage mis en place dès 1991 sous l'égide de la MICECO (Mission Interministérielle de Coopération avec l'Europe centrale et orientale). Il faut préciser que le système du Jumelage met en réseau plusieurs universités françaises (en l'occurrence les trois Universités de Montpellier) et une (en l'occurrence l'Université d'Etat d'Erevan) ou plusieurs universités étrangères.

En même temps que l'Accord interuniversitaire (Montpellier III - Erevan) de 1986 était renouvelé et étendu à la Géographie, à l'Histoire de l'Art et à la Sociologie, la convention de Jumelage (impliquant les trois universités de Montpellier) était officiellement signée à la fin de 1992.

En raison de difficulté de financement de l'Accord, c'est surtout le Jumelage qui fonctionne, et ceci dans les disciplines suivantes :

— à Montpellier I (université regroupant Médecine, Pharmacie, Droit, Sciences Eco) en Pharmacie;

— à Montpellier II (ex-Faculté des Sciences), Sciences de la Terre;

— à Montpellier III (ex-Faculté des Lettres), Histoire (y compris Histoire de l'Art), Psychologie, Langue et Littérature françaises.

Le Jumelage a inclut aussi les étudiants, à partir du DEA (Diplôme d'Etudes Approfondies).

Les échanges ont été finances principalement, en 91 et 92 par le Ministère des Affaires Etrangères, en 93 par le Ministère de l'Education Nationale, en 94 par le Ministère de l'Enseignement Supérieur et de la Recherche.

Le Jumelage a donné lieu aux réalisations suivantes :

— Montpellier I (en Pharmacie);

— surtout dans le sens Erevan-Montpellier, plusieurs missions d'enseignants - chercheurs travaillant dans les différentes spécialités de la pharmacie, ainsi qu'en hématologie.

L'Université d'Erevan a, en outre, demandé à Montpellier I d'accueillir, à la rentrée 95, des étudiants en Droit pour effectuer un cursus complet, puisqu'il faut remplacer l'ancien droit soviétique.

— Montpellier II

— autant de missions françaises qu'arméniennes, avec quelques étudiants en DEA, la coopération s'effectuant avec le Département de Géologie de l'Université d'Erevan et le Service National de protection sismique d'Arménie.

D'autres disciplines sont venues s'ajouter aux Sciences de la Terre :

— l'Astrophysique, où la coopération implique le laboratoire d'astrophysique de Montpellier II et le célèbre observatoire de Biurakan.

— la Chimie organique.

— à Montpellier III

— en Histoire et Langue et Littérature françaises, plusieurs missions enseignants - chercheurs français et arméniens (ces derniers un peu moins nombreux). Un projet de traduction d'œuvres littéraires françaises du 20e siècle est envisagé.

— en Psychologie, mission du chef de la Chaire de Psychologie (Erevan) contacts en Psychologie sociale, Psychologie de l'Enfance, Psychologie clinique (psychologie du stress en particulier). Une coopération très importante va être engagée, incluant la mise à niveau linguistique des partenaires arméniens.

— en Géographie historique, missions arméniennes à Montpellier, en collaboration avec la Maison de la Géographie de Montpellier (de réputation internationale).

En outre, des stages assurant, à Montpellier III, la formation ou le perfectionnement des (futurs) enseignants arméniens de français.

Il faut insister sur le fait que, en Arménie, il y a de fortes sympathies francophones, symbolisées par l'Ecole française de Gumri, et que l'Université Paul-Valéry, avec son Institut de formation des Professeurs de Français à l'étranger, a assurément pour mission d'aider les Arméniens à renouer avec une langue qui fut celle de la chancellerie royale cilicienne et que parlait aussi l'intelligentsia arménienne des empires russe et surtout ottoman au tournant des 19e - 20e siècles (sans compter actuellement les francophones du Canada et du Proche-Orient qui, avec les Arméniens français et belges font monter le nombre des francophones «diasporiques» à peut être un million).

En dehors de cette importante coopération interuniversitaire de Montpellier I, II, III, avec Erevan, des contacts sont déjà pris entre l'Ecole d'Agriculture de Montpellier et l'Institut agronomique d'Erevan, entre l'Ecole d'Architecture du Languedoc-Roussillon et l'Institut de Construction d'Erevan.

En France, les universités montpelliéraines ne sont pas, bien sûr, les seules à coopérer avec l'Université d'Erevan: il faut citer l'Université d'Aix-Marseille I, sous l'impulsion de son président, le Professeur Vincent-Paul Kaftandjian; de Lyon I, avec le Professeur Edgar Elbaz, Délégué aux Relations Internationales; de Paris VII, avec le Professeur Denise Paulin qui a déployé une importante action dans le domaine de la biologie. D'autres universités encore (Paris-VIII, Bordeaux, Toulouse) ont amoreé des contacts.

On peut souhaiter que le 75e anniversaire de la création de l'Université d'Etat d'Erevan où les universitaires français sont invités en grand nombre (plus d'une trentaine de personnalités sont attendues) permette de donner un nouveau souffle à la coopération interuniversitaire franco-arménienne. S'il y va de l'avenir de l'Arménie qui souhaite donner les meilleures chances aux futurs cadres de la nation, il y va également de l'intérêt de l'université française (professeurs, chercheurs, étudiants), puisque, dans certains domaines, les savants arméniens ont atteint un niveau exceptionnel.

Il est nécessaire également que la communauté arménienne française encourage, de toutes les manières,ces échanges franco-arméniens. L'Arménie est à l'extrême frontière de l'Europe, dont elle incarne cependant des valeurs essentielles. Parmi les anciens pays asservis au joug communiste, des Etats plus proches géographiquement ou plus importants sur le plan démographique pourraient faire oublier les liens historiques étroits existant entre la France et l'Arménie et qu'ont rappelés, il y a peu, la magnifique exposition parisienne consacrée au royaume arménien de Cilicie.

GERARD DEDEYAN

Professeur d'Histoire à l'Université Paul-Valéry/Montpellier III
Coordonnateur de l'Accord interuniversitaire Montpellier - Erevan

PUBLICATIONS REÇUES

DOCUMENTATION OF THE ARMENIAN GENOCIDE IN GERMAN AND AUSTRIAN SOURCES

by VAHAKN N. DADRIAN

Transaction Publishers, 1994,

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ
ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ
(1974, Օգոստոս 20)

ԴԵՐՁԱԿ ՄԸ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԴԷՊՔԵՐ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Երկար ատեն լռեցին, երկար ատեն ծըխեց մարդը, եւ իր կապտորակ ծուխը շուրջանակի վարանումներէ վերջ գտաւ բաց պատուհանին ճամբան: Տագնապ ապա ըսաւ բռնազբօսիկ մեղմութեամբ մը.

- Հիմա՞ ալ պիտի չըսես... նայէ՛, չեմ պնդեր կոր ... չէնք չնորհէք կը խօսիմ կոր ... ո՞ւր է այս աղջիկը ...

Անմիջապէս ցցեց Տիրան իր գլուխը, ձեռքի ափափը չատ ուժով զարկաւ սեղանին վրայ եւ խոյացաւ դէպի վարպետը: Կեցաւ անոր առջեւ աչքերը արտակարգօրէն բաց եւ մատները օդին մէջ պրկած: Յետոյ քիչ առ քիչ մեղմացաւ, թուլցաւ եւ երկար հառաչ մը արձակելով վերադարձաւ իր կարին:

Բաւական մը վերջ երբոր վարպետը կը մեկնէր առանց երբեք անգամ մը եւս բերանը բացած ըլլալու, Տիրան ըսաւ խստութեամբ.

- Բաքաքէնները նորէն աթոռին վրայ դիր .. մենք ատեղ քու սպասաւորդ չենք ...

Մարդը իր ետին չնայեցաւ, բայց ելաւ դուրս երկար վարանումներով: Ծուխին պէս:

Յաջորդ առաւօտուն դարձեալ եկաւ եւ նստաւ նոյն աթոռին վրայ, մէկ ծայրին, Բարեւեց այս անգամ: Մօրուքը եկած էր, թափթփած էր եւ Տիրան խորունկ ակնարկով մը զայն քննեց բազմաթիւ անգամներ: Յետոյ ըսաւ.

- Կար կ'ուզե՞ս:

Այո, կ'ուզէր քիչ մը աշխատիլ, բայց չկրնալով՝ յանցաւոր հանեց կերպասին կարծրութիւնը եւ միշտ փրթող թելին փտութիւնը: Երկարօրէն կը նայէր Տիրանի աչքերուն մէջ բայց չէր խօսեր: Կէսօրին չկրցաւ իսկ ճաշել: Զէր ուզեր յայտնի ընել բայց պատառները կը մեծնային իր բերնին մէջ եւ կը մնային հոն:

- Վարպետ, ըսաւ Տիրան, ինչի՞ վրայ երդում ընեմ նէ կը հաւատաս որ բանէ մը լուր չունիմ: Ալիսը ես չե՛մ պահած:

Պատասխանը այնքան ուշացաւ որ երիտասարդը ստիպուեցաւ կրկնել իր հարցումը: Այն ատեն հայրը ըսաւ.

- Մարդէն մեծ սենեակ մը ուզեցինք, պիտի նստէինք՝ պիտի աշխատէինք: Ինչո՞ւ աս աղջիկը առաւ քալեց ... գիտեմ որ ես խիստ եղայ, ձեր սիրտը կոտրեցի. դուք ալ իմինս կոտրեցիք ... բայց ա՛լ կը բաւէ. ըսէ Ալիսին, թող գայ ... ալ կը բաւէ:

Երկար լռութենէ մը վերջ Տիրան ըսաւ (կարծես ինքն իր հետ խօսելով՝ որովհետեւ պատասխանի մը կարելիութիւնը չէր տեսներ) - «Հը՛մ, խիստ մարդ եղեր ես, միշտ քովիններդ հալածեցուցեր ես քեզի... բայց չես հասկնար կոր որ այլեւս քու ատենդ անցաւ: Ով գիտէ աղջկանդ ալ ինչ ըրիր եւ ան հեռացաւ: Անիմաստօրէն հեռացաւ»:

Կարելով հանդերձ երիտասարդը մեծ տրտմութեամբ կը խորհէր որ միշտ դըժբախտ պիտի ըլլայ իր բարեկամութիւններուն մէջ: Իր բազմաթիւ ծանօթներուն մէջէն պիտի չկրնայ գտնել ոչ իսկ մէ՛կ հոգի, որուն հետ կապուի ամբողջութեամբ, հոգւով եւ մարմնով: Ոչ իսկ մէ՛կ հոգի՝ որուն հանդէպ ունեցած սէրը լման ըլլայ, յարգանքն ու եղբայրացումը կատարեալ ըլլայ: Եւ այս անկատարութիւնը այն պատճառաւ որ՝ նմանութեան եզրերու կողքին, պիտի գտնուի միշտ բաժանման անխուսափելի կէտը: Տիրան տրտմութեամբ կը յիշէր իր հըրճուանքը երբ այս սենեակը մտնելով իր ազգականները տեսաւ: Յանկարծ ամպատում հովեր անցան իր մէջէն, մոռցուած ձայներ լսուեցան եւ Տիրան վարպետին մէջ տեսաւ իր լքած ընտանիքը, ծննդավայրը, ամէն բան: Աւելի մեծ եղաւ իր հակումը Ալիսի հանդէպ, որ երիտասարդ եւ մանաւանդ աղջիկ ըլլալով քիչ մը աւելի սիրելի էր իրեն: Եւ ահա որ Տիրան դարձեալ հեռացած կը գտնէր ինքզինքը անոնցմէ, որովհետեւ այդ երկուքին մէջ կը գտնէր ծուռ, սխալ մտածումներ եւ վարուելակերպ: Բայց այլեւս այդ ծուռ բաները չէ որ կ'ատէր, այլ միւսը, ճիշդը, իրեն նման եղող մասը: Որովհետեւ, կը խորհէր, եթէ ան չըլլայ, կրնաս մէկ անգամէն վանել բարեկամդ, սիրելիդ եւ անմիջապէս ուրանալ զայն: «Հիմա ա՛լ չեմ նեղանար, կ'ըսէր մտովի, եթէ վարպետը անտեղիօրէն քփրէ: Աս մեղմութիւնն է որ զիս կը նեղացնէ»:

Նախ առաւօտուն կանուխ, եւ յետոյ երեկոյին է որ կու գայ Տագնապ Աղա Տիրանին եւ կը նայի նոյն ձեւով, պիչ պիչ: Կը սպասէ: Կը նստի հոն, նոյն աթոռին վրայ եւ կը սպասէ: Երիտասարդը առաջարկեց որ սենեակը ձգէ ան եւ առաջուան պէս գայ հոս պառկիլ՝ որպէսզի ծախք չըլլայ, բայց մարդը չընդունեցաւ: Տիրան աչքին պոչովը կը նայի անոր եւ կը յուզուի, կը տագնապի, որովհետեւ երբեք այսպիսի փոփոխութեան մը չէր սպասեր: Ջուր առնելու դիտաւորութեամբ կամ ուրիշ պատրուակով մը կ'անցնի մարդուն միւս կողմը եւ կ'կին կը նայի այդ փլած էակին: Կը սոսկայ որ ածիլուի, կամ գոնէ սեւ-սեւ եղած օձիքը փոխէ, կամ առնուազն շնորհքով կապէ զայն: Որովհետեւ ելեր է ետեւի կոճակէն, եւ բարձրացեր է ծոծրակն ի վեր: Եւ որովհետեւ երիտասարդը ձեռքը կը բարձրացնէր ինք անձամբ շտկելու համար, մարդը դէպի դուռը գնաց:

- Աղէ՛կ, աղէ՛կ, ըսաւ Տիրան մարդուն պատասխանելով. չեմ նեղանար: Դուն միայն նայէ որ սակէ վերջ աղջկա՛նդ հետ խիստ չերթաս... ատ տարիքէն վերջ չըլլա՛ր, չըլլա՛ր...

(Շար. 11)

(Շար. Ա. էջէն)

խարհային փոխանակութեանց մէջ: գ) Վերանորոգել կրթական դրութիւնը արհեստի կազմաւորման եւ աշխերտութեան զարգացմամբ: է) Պահպանել ընկերային պաշտպանութեան ապաղան տիրապետելով առողջապահական ծախքերու յեղաշրջման:

ՏԵՐ-ՍՈՂ սպառնացած է վրէժ լուծել Ֆրանսական հաստատութիւններէն եթէ իր պարագլուխը՝ Տուրսուն Գարաթաշ անմիջապէս ազատ չարձակուի: Ծայրայեղական այս շարժումին պետը արդէն 9 տարի անցուցած է Թրքական բանտերը, նախքան փախիլը 1989-ին:

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ մէջ, ՓՔՔ-ն սպաննած է (Սեպ. 13-ին) 17 բնակիչներ որոնց վեցը՝ դասատու: Տիկին Չիլլէր խստօրէն դատապարտած է այս արարքը, յայտնելով թէ դպրոցներու գրեթէ ամբողջութիւնը որ փակ մնացած էր անցեալ տարի անապահովութեան պատճառով, բաց է այս վերամուտին: Միւս կողմէ արիւնալի նոր բախումներ Քիւրտերու եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ՝ 46 մեռեալ պատճառած են (3 զինուոր): Սեպտեմբեր 10-էն ի վեր մեռեալներու թիւը 88 է:

ԷՌ - ՖՐԱՆՍ բրիտանական Ֆորթ խմբակցութեան ծախեց Մէրիտիէն պանդոկներու իր բաժնեթուղթերը (57,3%) 1,9 միլիառ Ֆրանքի: Այս գործողութիւնը որոշ չափով կ'օժանդակէ էռ - Ֆրանսի որու պիտճէն հաւասարակշռելու համար ալ Պետութիւնը (այսինքն՝ հարկատուները) հսկայ գումար մը տուաւ: Բրիտանացի Ֆորթ, 49 տարեկան, ժառանգորդը իր հօրը ստեղծած պանդոկներու «շղթայ»ին (853 պանդոկ), որուն վրայ կ'աւելցնէ 58 Մէրիտիէն (4 աստղ): Արդէն տէր էր Ժորժ Ե.-ի կամ Փլազա -Աթէնէի նման պանդոկներու:

ԼԻԼԻ մէջ, փակուեցաւ Սեպ. 14-ին, Ընդհանուր Խորհուրդներու Նախագահներու Միութեան համագումարը որու կը նախագահէր Հողագործութեան Նախարարը: Շիրաք եւ Պալատիւր, կողք կողքի, ներկայ էին այս փակման հանդիսութեան որ բաւական աղմկալի եղած է սակայն ԷՌ - ԷՄ - Ի-ի շուրջ բանավէճի պատճառով: Նախագահները կը մերժեն, ինչ որ կառավարութիւնը կ'ուզէ, այսինքն յաւելում ընել նահանգային բաժնին վրայ (ԷՌ - ԷՄ - Ին նուազագոյն եկամուտն է զետեղումի (էնսէրսիոն?), առանց հատուցումի: Ի վերջոյ, Պալատիւր որոշեց յետաձգել վիճարկումը եւ թողուլ որ Խորհրդարանը հարցը ծեծէ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐՈՒ ԼԻԿԱ

Ա. ԽՈՒՄԲ

Մանչէսթըր Եունայթըտ յաղթեց Կէօթպորկի 4 - 2, Պարչելոնա՝ Կալաթասարայի 2 - 1:

Բ. ԽՈՒՄԲ

Դինամօ Կիեւ յաղթեց Մոսկուայի Սպարտակին 3 - 2 եւ Փարի Սէն-Ժերմէն Միւնիխի Պայէրնին՝ 2 - 0: Այս խումբին գլուխն է ներկայիս Փարի Սէն - Ժերմէն 2 կէտով, իրեն կը յաջորդեն՝ Դինամօ Կիեւ, Սպարտակ-Մոսկուա, հուսկ՝ Պայէրն:

Գ. ԽՈՒՄԲ

Հաճուք Սփլիթ (Խրուաթ) Լիզպոնի Պենֆիքային հետ հաւասար՝ 0 - 0 արդիւնքի մը վրայ մնաց, ինչպէս նաեւ Պելժիոյ Անտըրլեխթը Պուքրէշի Սթէաուայի հետ:

Դ. ԽՈՒՄԲ

Ամսթերտամի Աժաքսը յաղթեց Միլանօ Ա. - Սէ-ին՝ 2 - 0, իսկ Աւստրիոյ Գազինօ Սալցպուրկը 0 - 0 արդիւնքի վրայ մնաց Աթէնքի ԱԷՔ-ի հետ:

Թատրոն

Կապոյտ Խաչի Սեւրան - Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ թատերական երեկոյթ մը՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 24, ժամը 20.30-ին: Համազգայինի «Դ ի մ ա կ» Թատերախումբը կը ներկայացնէ Յակոբ Պարոնեանի՝

« ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ »ը

բեմադրութեամբ՝ Վազգէն Մութաֆեանի:

Salle des Fetes de Sevran

Rue Gabriel Péri

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Արտաւազդ Էթեմէզեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Էթեմէզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Առլէն Էթեմէզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Վէրնեը եւ զաւակները, Այրի Տիկին Հերմինէ Մերամէթճեան, Էթեմէզեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Սեպտեմբեր 18-ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց կենոջ, մօր, քրոջ, հարսին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՏԱԽԱԶԴ ԷԹԵՄԷԶԵԱՆ-ի

(ծնեալ՝ Մատղէն Ալեքսանեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

***

Այս առթիւ, ողբացեալին յիշատակին «Յառաջ»ի կը նուիրեն. - Պ. Արտաւազդ Էթեմէզեան 500 Ֆր. եւ Պոսթընէն Տէր եւ Տիկին Նուպար Գալայճեան 400 Ֆր.:

REPAS à BIÈVRES

Cette année, le repas offert à ses Ainés par la Croix Bleue (Section d'Issy - les - Moulineaux) aura lieu le *Samedi 24 Septembre* au Château de Bièvres.

Le car partira à 12h30 du 45, rue de la Défense, avec arrêt à 12h45 devant l'église arménienne, 6, avenue Bourgain. Retour vers 18h.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire au plus tard le 20 Septembre auprès de :

Mme Sirvart Derderian- Tél. 46. 42. 46. 71

Mme Hélène Gul- Tél. 46. 26. 42. 48

BAIL A CEDER

Magasin de Lustres

BRISSMAG

136, avenue Aristide Briand

92160 ANTONY

Tél. : 46. 66. 61. 78.

Très bonnes conditions :

NE MANQUEZ PAS UNE TELLE OCCASION !

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

RENTRÉE

La section de Paris

Archalouïse TATHEOSSIAN

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

informe

Rentrée scolaire

inscriptions et réunion des parents

Samedi 17 Septembre à 15 h 00

M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e

L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac — danse, théâtre, Kung-Fu

nouveau : cours de chant

PARENTS,

Pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.

Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard

Renseignements auprès de :

(1) 48 71 22 77 Vartanouche

(1) 47 84 82 90 Marie

(1) 34 19 44 63 Ani (le soir)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»

83, rue d'Hauteville, 75010 Paris

SIRET : 51027317 A R. C. Paris

Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց զարմիկին՝ Վահրամ Մոստիչեանի մահուան քառասունքին առթիւ Նորա եւ Տորք Տէր-Յակոբեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՍԻ.- Յ. Պալեան 200 Ֆր.:

***

ՓԱՐԻԶ.- Ա. Քէօսէեան 200 Ֆր.:

UGAB - NICE

RENCONTRE-DEBAT

avec *M. LEON KEBABDJIAN*

(Président du Comité Régional de France de l'UGAB)

Projection d'un vidéo-film

« BATISSSONS L'AVENIR »

Réalisations et Programmes de l'UGAB en Arménie

Samedi 17 Septembre à 21 heures au Centre «*Barsamian*» de Nice

Buffet — Entrée libre

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Հրաչեայ Աճառեանի գիտական գործունէութեան նուիրուած միջազգային գիտաժողովը տեղի կ'ունենայ Երեւան, Սեպտեմբեր 23 - 30: Բացումը կը կատարուի Սեպտեմբեր 23, ժամը 15-ին, Ազգային Օփերայի եւ Պալէի ակադեմական Թատրոնին մէջ, յաջորդող օրերուն, բաժանմունքներուն եւ մասնաճիւղերուն մէջ կը շարունակուին Հայաստանէն, Սփիւռքէն եւ օտար գիտնականներու զեկուցումներն ու հաղորդումները՝ իրենց ձեռքբերումներուն եւ գիտական արդիւնքներուն մասին:

Գիտաժողովը կը հովանաւորեն ԻՒՆԵՍՔՕ-ն, Երեւանի «Հ. Աճառեան» համալսարանը եւ Մոսկուայի «Իմփէրիալ» ընկերութեան նախագահ Արկադի Արշաւիրի Վարդանեան:

Հիւրերը կը մնան «Արմենիա» պանդոկը, կը տրուի նախաճաշ, ճաշ եւ ընթրիք: Անոնց համար կը կազմակերպուին պտոյտներ, հանդիպումներ, հրաժեշտի ճաշ եւլն.:

Կը խնդրենք հեռապատճէնով (ֆաքս) արագօրէն հաղորդել ձեր ժամանման օրն ու ժամը, օդակայանը Ձեզ դիմաւորելու համար:

Մեր հասցէն՝

Երեւան, Ալեք Մանուկեան 13

Ֆաքս՝ (78852) 52 06 67

Հեռ. 55 24 70, 55 67 90 կամ 55 46 80

Հ. Հ. ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ «ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ» ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

«ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ» ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ Երեւան

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ «ԱՐԱՐԱՏ» ԱԿԱԴԵՄԻԱ

· ՃԱՇ ·

Կապոյտ Խաչի Սեւրան - Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ընթրիք մը, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 17-ին, իր կեդրոնին մէջ՝

17, rue Charles Péguy, Livry-Gargan

Ընթրիքին ներկայ կ'ըլլայ՝

Վ Ր Է Ժ - Ա Ր Մ Է Ն

Հայաստանէն վերադարձին, նախքան Գանատա մեկնիլը: Տեղեկութիւններ կու տայ Հայաստանի ներկայ իրավիճակին եւ Համազգային հայկ. մշակ. եւ կրթական Միութեան հեռանկարներուն մասին:

Ջրոյցը կը վարէ՝ ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ:

Կը խնդրուի տեղերը անպայման ապահովել հեռաձայնելով՝

43. 83. 87. 68 կամ 43. 32. 47. 20 թիւերուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋ

Վերոնիք Միսաքեանի մահուան առթիւ Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Visite à la maison de retraite

La Section de Chaville de la Croix Bleue rend visite à la Maison de Retraite de Gonesse, Dimanche 18 Septembre.

Départ en car : Rendez-vous à 13h45 devant la Boutique Louise, 705 ave. Roger Salengro à Chaville.

Participation : 30 Francs.

Téléphoner au 47. 50. 64. 37.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section de Vienne

Semaine de sensibilisation et de mobilisation pour la langue arménienne du samedi 10 Septembre au samedi 17 Septembre

Programme:

Samedi : 14 à 16h30 :

— 5 à 7 ans : initiation à l'arménien à travers dessins, jeux éducatifs, travaux manuels...

— 7 à 13 ans : 2 niveaux de cours, langue, histoire, géographie, chants, danses...

A partir de la 3e, préparation pour les épreuves d'arménien au Bac.

Goûter offert, possibilité de transport si nécessaire.

L'Ecole c'est : 4 enseignants, 2 assistantes, 2 monitrices de danse, 1 surveillant.

Inscriptions tous les après-midi du 12 au 17 Septembre — MCA-Vienne

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-18
SAMEDI - DIMANCHE
17-18 SEPTEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.417 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 70e ANNEE — N° 18.417

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ծեր Մարդը եւ Մահը

Ce qui est le plus ennuyeux dans le passé de quelqu'un, c'est que les autres ne l'oublient pas si vite.
O. A. BATTISTA

Ֆրանսական հեռատեսիլ մըն էր որ պարզուեցաւ առջի իրիկուն (Սեպ. 12) երբ նախագահ Միթերան ամբաստանեալի աթոռը բազմած կը ջանար արդարացնել իր անցեալը: Դատաւորներու բանբերը՝ Ժ.-Փ. Էլքապաշ անտեղի, անպատշաճ հարցումներու տարափի մը տակ, առիթ չէր խորհուրդներ նեղը դնելու համար, տառապանքէն յայտնապէս հիւծած ծերունի մը: Ան գիտէր թէ ապագայ չունի: Բայց, անցեալը եկած էր յանկարծ խռովելու վերջալոյսի իր օրերը:

Ինչո՞ւ ուզած էր այս հաշուետուութիւնը կատարել եւ որո՞ւ: Իր ժողովուրդը չէր որ իրմէ հաշիւ կը պահանջէր եւ վստահ ալ հոն էր որ եօթեւկէս միլիոն հանդիսատես կ'ունենար, մինչ իր քենեկալը (Նաւարօ) այլ կայանի մը վրայ, յաջողած էր աւելի քան ութեւկէս միլիոն հանդիսատեսի հետաքրքրութիւնը կեդրոնացնել իր վրայ:

Ի՞նչ բան մղած էր զինք այս աւելորդ եւ ծախաւեր լուսաբանութիւններուն՝ առողջութեան եւ անցեալին վերաբերեալ. Եւ արդեօք գոհ մնա՞ց, երբ հաղորդումէն ետք դիտեց տեսերիզը: Զգա՞ց որ այլեւս ակարացած է եւ չունի երբեմնի իր խանդը, որու շնորհիւ կը յաջողէր ի՛նք նեղը դնել իր խօսակիցները:

Ֆիկառօ-ի խմբագիրը, անկասկած լաւագոյն տողերը կը նուիրէր իրեն, յաջորդ օրը, երբ իր այնքան դիպուկ գրութիւնը կը վերջացնէր յիշելով իմաստունին այս խօսքը՝ «Երբ կաղնին ինկած է, ամէն մարդ փայտահատ կը դառնայ» («Quand le chêne est tombé, tout le monde se fait bûcheron»): Արդարեւ, որքան տգեղ էր այս հալածանքը մարդու մը հանդէպ որ իր առջեւ միայն փոս մը կրնայ տեսնել եւ որ պարտի, մետասաներորդ ժամուն, իր կեանքին հաշուեկշիռը ներկայացնել զինք շրջապատող բոլոր Թարթիւֆներուն:

Ի՞նչ շահեցաւ այս հարցազրոյցով քանի որ իրմէ հաշիւ պահանջողները չգոհացան իսկ իր բացատրութիւններով: Ընդհակառակն: Թերեւս յաջողեցաւ համակրելի դառնալ անոնց՝ որոնք, ցարդ ոչ մէկ համակրութիւն ունէին իրեն հանդէպ: Բայց, այդ նորաբոյս համակրութիւնն ալ ծնունդ կ'առնէր աւելի գութէ մը, հանդէպ դատապարտուած հիւանդի մը, քան քաղաքական, միշտ վիճելի դէմքին:

Նոյն Քիփփուրի օրն իսկ, Հրեայ համայնքը իր կրօնապետով կը մերժէ նոյնիսկ փոքր ներում մը, մինչ անոնք որոնք կ'ուզեն փակել արժանաւորութենէ զուրկ այս բանավէճը, կը թուի որ այդպէս կը վարուին որովհետեւ յայտնապէս «կը մեղքնան» այս ծերունիին, եւ ոչ թէ որովհետեւ կը գիտակցին թէ աւելի քան անվայել է ինչ որ կը կատարուի:

Եւ միթէ, աւելի ճիշդ եղած պիտի չըլլա՞ր որ իր դիրքին վրայ գտնուող անձ մը, միայն արհամարհանքով հակադարձէր, որպէսզի, ինչպէս ինք ըսած էր, եւ այնքան խստօրէն, Պէրէկովուայի թաղումին ատեն՝ «շուներու կեր չըլլայ մարդու մը պատիւը»:

Եթէ առանձնութիւնը «զօրաւորներու փառքն է», նաեւ դժբախտութիւնն է անկեալներու եւ պարտեալներու, գիտել կու տար Ֆրանց - Օլիվիէ Ժիսպէր: Արդարեւ, այսօր, աւելի քան երբեք, առանձին է նախագահ Միթերան իր անցեալին, բայց նաեւ իր մահուան հետ:

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԺԻՐԱՅՐ ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ

Սեպտեմբեր 15-ին, Արտաքին փոխ-նախարարի իր պաշտօնէն հրաժարած է Ժիրայր Լիպարիտեան:

Սեպտեմբեր 16-ին առաւօտը, երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ, ոչ մէկ մանրամասնութիւն կար այս անսպասելի հրաժարման դրդապատճառներուն մասին: Անսպասելի, որովհետեւ Ժ. Լիպարիտեան, առաջին օրէն իսկ ամէնէն հաւատարիմներէն էր Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի, երկար ատեն (1992-էն) որպէս խորհրդատու, ապա 1993-ի առաջին ամիսներէն իսկ դարձած էր Արտաքին նախարարի առաջին տեղակալ, այլ խօսքով՝ փոխ-նախարար: Ժ. Լիպարիտեան կը մնայ, սակայն, նախագահի խորհրդատու:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

Սեպտեմբեր 14/15

ՃԱՓՈՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ

Ճափոնի Մոսկուայի լիազօր դեսպան՝ Կ. Վաթանապէ Սեպ. 14-ին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանին յանձնելով իր հաւատարմագիրը դարձած է իր երկրին նաեւ Հայաստանի դեսպան:

***

ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երեւանի պետական համալսարանի հիմնադրման 75-ամեակի յոբելենական յանձնաժողովի Սեպ. 13-ի նիստին, որու կը նախագահէր Լ. Տէր-Պետրոսեան, քննարկուած են տօնակատարութեանց գծով ձեռք առնուելիք միջոցները:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԹԷՆՔԻ ԴԵՍՊԱՆԸ

Սեպտեմբեր 12-ին Յունաստանի նախագահին իր հաւատարմագիրը յանձնած է Հայաստանի Աթէնքի արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Արման Կիրակոսեան: Յունաստանի նախագահ Գարամանլիս Հայաստանի դեսպանին ներկայացուցած է իր գրասենեակի պաշտօնատարները ու հնչած են Հայաստանի եւ Յունաստանի փառերգները:

***

ՀԱՅ ԵՒ ՊԵԼԺ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Ախուրեանի Ազատան գիւղին մէջ բացուած է հայեւպելժիական համատեղ գիւղատնտեսական ձեռնարկութիւնը: Արտադրական մասնաշէնքերը կառուցած է հայկական կողմը, իսկ 500 հազար տոլարի սարքաւորումներն ու 200 խոշոր եղջերաւոր անասուններուն մօտ կէսը ձեռք ձրգուած է պելժ կառավարութեան ու պելժահայ համայնքին միջոցներով:

***

ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Կառավարութեան որոշումով արտասահմանեան զբօսաշրջութեան վարչութեան պետ նշանակուած է Արա Պետրոսեան որ Առեւտուրի նախկին փոխ-նախարարն էր: Իսկ Տիգրան Աչոյեան ազատած է Առողջապահութեան փոխ-նախարարի պաշտօնէն:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

1922-ԻՆ ԻԶՄԻՐԸ Ո՞Վ ԿՐԱԿԻ ՏՈՒԱՒ

ԹՈՒՐՔԵ՞ՐԸ, ՅՈՅՆԵ՞ՐԸ, ՈՉ՝ ՀԱՅԵՐԸ...

Թուրքերու «պատմաբանները» շատցան են: Այս մէկը՝ Եաշար Աքսոյ, երկա՜ր տարիներ աշխատեր է եւ փաստաթուղթեր գտեր է որոնք կը փաստեն որ Իզմիրի հըրդեհին հեղինակները Հայերն են: Հրաշալի՛ գիւտ մը: Ցարդ Յոյները կ'ըսէին որ Թուրքերն են, Թուրքերը կ'ըսէին որ Յոյներն են, վերջապէս այս բանավէճը վերջ կը գտնէ, մեղաւորը՝ Հայն է եղեր: Եթէ զոհերը Թուրք չեն, պատասխանատուն այդ օրուան հովն է որ սխալ ուղղութեամբ փչեր է...: Աւելի չենք խորհրդածեր, այլ կու տանք այս լուրին արձագանգը այնպէս ինչպէս կու տայ «Մարմարա» Սեպ. 8-ի իր թիւին մէջ:

***

Հայերը պատասխանատու դուրս եկան նաեւ 1922-ի Իզմիրի նշանաւոր հրդեհէն: Արդարեւ Իզմիրի սիրահար պատմաբան մը, Եաշար Աքսոյ, երկար տարիներ աշխատելով ու կարգ մը փաստաթուղթերու վրայ հիմնուելով կրցաւ Հայերուն մատը գտնել Իզմիրի նշանաւոր հրդեհին մէջ: Պատմաբանին կողմէ «Աքթիւէլ» ամսագրի այսօրուան թիւին մէջ հրատարակուած յօդուածով պատասխան գտաւ այն հարցումը, թէ ո՞վ հրկիզած է Իզմիրը: Թուրքերը կը պնդէին թէ Յոյները հրկիզած էին, Յոյներն ալ կը պնդէին թէ Թուրքերը: Մինչդեռ Հայերն են եղեր: Եաշար Աքսոյ այս համոզումին յանգեցաւ Իսթանպուլի ու Ուաշինկթընի մէջ ձեռք բերուած երկու փաստաթուղթերու վրայ հիմնուելով:

«Սապահ» թերթը այսօր տեղեկութիւններ կու տայ յիշեալ յօդուածին մասին եւ կը յայտնէ թէ Եաշար Աքսոյ ձեռք անցուցած է այդ շրջանի Իզմիրի հրշէջ խումբի աւստրիացի տնօրէն Կրէսքովիչի գաղտնի մէկ տեղեկագիրը: Աքսոյ շատ երկար տարիներ փնտռեց այդ տեղեկագիրը: Իզմիրցի տարեց քրիստոնեաներ եւ Թուրք մտաւորականներ միշտ կը պնդէին որ այդպիսի տեղեկագիր մը գոյութիւն ունէր: Կար նաեւ ուրիշ տեղեկագիր մը որ կը պատկանէր Միջին Արեւելքի Օժանդակութեան Հիմնարկութեան ամերիկացի ներկայացուցիչ Մարք Փրէնթիսին:

Եաշար Աքսոյ 1988-ին ձեռք անցուց Տալքին (?) անուն Հայու մը կողմէ գրուած «Զմիւռնիա 1922» (Իզմիր 1922) խորագրեալ գիրք մը: Այդ գիրքէն տեղեկացաւ, որ Կրէսքովիչի տեղեկագիրը տպուած էր Իսթանպուլի մէջ 1923-ին: Իսթանպուլի հին գիրքերու վաճառորդներու մօտ երկու տարի փնտռեց այդ տեղեկագիրը եւ լսեց որ յիշեալ տեղեկագիրը գնուած էր իզմիրցի գրասէր Հիւսէյին Թիւրքմէնօղլուի կողմէ: Այս կերպով կըրցաւ հասնիլ առաջին տեղեկագիրը: Նոյն գիրքէն օգտուելով Եաշար Աքսոյ տեղեկացաւ որ Փրէնթիսի տեղեկագիրն ալ կը գտնուէր Ուաշինկթըն, Քոնկրէսի գրադարանին մէջ, ծովակալ Պրիսթոլի հաւաքածոյէն ներս:

Կրէսքովիչի կողմէ պատրաստուած տեղեկագրին համաձայն, հրդեհը 600 արտավար տարածութեան մէջ 25.000 շէնքեր հրոյ ճարակ դարձուց: Հրդեհը ծագած էր Հայկական Պասմանէ թաղամասէն: Ըստ ծրագրին, հրդեհը ծովէն դէպի ցամաք փչող հովուն շնորհիւ պիտի տարածուէր դէպի Թուրքերու թաղամասը եւ պիտի բնաջնջէր Թուրքերը: Բայց հաշիւը սըխալ դուրս եկաւ: Այդ օր՝ Սեպտեմբեր 13, չես գիտեր ինչո՞ւ, կէսօրէն ետք հովը անսովոր ուղղութեամբ մը փչեց հակառակ ուղղութեամբ եւ բոցերը տարածուեցան դէպի Յոյներու թաղամասը:

«Սեպտեմբեր 11-12-ի կէս գիշերէն ետք տեղեկացուցին ինծի, որ Հայկական թաղամասին մէջ հրդեհ ծագած էր: Երբ հրշէջներու հետ ճամբայ ելանք եւ կ'անցնէինք յունական հիւանդանոցին քովէն, մօտաւորապէս 150 երախաներ կը պոռչտային: "Ինչո՞ւ կը պոռաք" հարցուցի, "Հայերը մեզ այրեցին, Սայէս խանին մէջ կը նստէինք", ըսին: Անոնք Յոյն էին: Պատմեցին որ Հայերը քովի պատէն ծակ բացին եւ հոնկէ ներս կազ թափելով չէնքը հրկիզեցին» կը գրէ Կրէսքովիչ իր տեղեկագրին մէջ: Փրէնթիս եւս իր տեղեկագրին մէջ կը պատմէ, որ Փոլ Կրէսքովիչ իրեն պատմած է թէ հոս ու հոն գտնուած են հագուստներ, զորգեր եւ ծածկոցներ, որոնք Հայերու կողմէ կազի մէջ թաթխուած էին: Հրշէջ խումբի տնօրէնը բնաւ կասկած չունէր, որ Հայերը պատասխանատու էին: Այդ օր ինչպէս Թուրքերը, նաեւ իր մարդիկը ամբողջ օրը ձերբակալեցին եւ սպաննեցին Հայ երիտասարդներ, որոնք կիներու ձեւով ծպտուած էին եւ կամ Թուրք միլիսներու կերպարանքին մէջ մտած էին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ԳԼԻՆԹԸՆ վերջնական ազդարարութիւն մը կատարած է Հայիթիի զինուորականներուն, շեշտելով թէ ժամը եկած է որ քաշուին, այլապէս զինուորութեամբ կը հեռացուին: Իր այս ելոյթով (Սեպ. 15) Գլինթըն ջանաց նաեւ համոզել Ամերիկացիները, որ ամերիկեան միջամտութիւնը անհրաժեշտ է:

ԹՈՒՐՔԻԱ փակեց իր սահմանագլուխը հիւսիսային Իրաքի հետ, օտարականներուն առջեւ: Անոնք որոնք կ'ուզեն այդ շրջանը երթալ, որ 1991 Ապրիլէն ի վեր քրտական հակակշռի տակ է, պէտք է վիզա մը առնեն Պաղտատէն: Այս ձեւով, Արտաքին նոր նախարարը՝ Մ. Սօյսալ կ'ուզէ արգելք հանդիսանալ Իրաքի կտրատումին: Թուրքիա երթալով աւելի դըժուարութեամբ կը հանդուրժէ իր սահմանին երկայնքին քիւրտ համայնքի մը ներկայութեան, որ մասնակի անկախութիւն ալ կը վայելէ:

ՂՐԻՄԻ վարչապետը՝ Եւգենի Սաբուրով (ռուս) իր հրաժարականը ներկայացուցած է, յայտարարելով թէ ի վիճակի չէ այլեւս շարունակելու իր աշխատանքը Խորհրդարանի մը հետ որ նուազ ազատական քաղաքականութեան մը կողմնակից է:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ նախագահը՝ Դուդայեւ պատերազմական վիճակ հռչակեց այս անկախապաշտ Հանրապետութեան ամբողջ տարածքին վրայ: Լուսարդելը, որ, ցարդ սահմանուած էր մայրաքաղաքին (Գրոզնի) տարածուած է ամբողջ հողամասին վրայ:

1995-ի ՊԻՒՏՃԷՆ բազմաթիւ յաւելումներ կը նախատեսէ: Նախ վառելանիւթի վրայ, թէ սովորական եւ թէ «առանց կապարի»: Այս վերջինը, ցարդ աւելի աժան էր: Յաւելում կը կրէ ծխախոտը՝ 7% համեմատութեամբ: Ելեկտրականութեան եւ կազի համար ալ, կառավարութիւնը մտադիր է աւելցնելու Թի - Վի - Ա-ն, 5,5%-էն տանելով 18,6%-ի: Ինչ կը վերաբերի վառելանիւթին, յաւելումները 4% եւ 6% են, առաջինը սովորական վառելանիւթին, երկրորդը՝ «առանց կապարի»:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

Ի՛ՆՉ ԸՆԵԼ Կ՚ՈՒԶԷ ԱՇՈՏ ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆ

Հայաստանի ժողովուրդին դժուարին առօրեային մէջ [illegible]

[illegible] շատ ալ վստահ չէ թէ ԱԺՄ-ի ընթացքը նախընտրական բնոյթ կը կրէ: Ան կ'ըսէ իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցի ընթացքին. «Չեմ կարծում որ ԱԺՄ-ի համար այս ամէնը աթոռակռիւ է»:

Այս ցոյցերը, յայտնապէս, առաջին օրերուն հետաքրքրութիւնը չեն կրցած շարունակել եթէ նոյնիսկ ուշագրաւ թիւ մը ներկայ կ'ըլլայ անոնց: «Երկիր Նայիրի»ի մէկ էջին մէջ ամփոփուած տպաւորութիւնները թերահաւատութեան հետ քննադատական չեշտեր ալ ունին: Երեսփոխան Խաչիկ Սաֆարեան «Թայֆա»յի մակարդակին վրայ կը տեսնէ թէ՛ դատական կուսակցութիւնները եւ թէ նորերը, ըսելով որ անոնք գլխաւորաբար գոհացում կու տան հայհոյանքի, զաղրախօսութեան, զրպարտութեան ակնկալութեամբ հրապարակ գացող կամ թերթ կարդացողներու: Բանասէր Ջաւէն Աւետիսեանի կարծիքով հանրահաւաքները այլեւս դեր չունին խաղալիք: Տեղին է իր մատնանշումը թէ «մեր ժողովուրդը շատ աւելի սթափ է իր դիրքորոշման մէջ, քան նոյնիսկ մտաւորականութիւնը, նոյնիսկ քաղաքական գործիչները»: Ընդդիմութեան որոշ քննադատութիւն կայ նաեւ երեսփոխան Արամ Մանուկեանի արժեւորումին մէջ ուր կ'ըսուի. «ուրախալի էր այն որ ընդդիմութեանը պատասխանելիս, նրանց հարցադրումներին անդրադառնալիս նախագահը նուրբ ու կշռադատուած վերաբերմունք դրսեւորեց եւ երբեք չիջաւ այն մակարդակին, ինչը մենք տեսնում ենք այսօր հանրահաւաքներում»:

Միակ դրական -հասկնալի- արժեւորումը կը պատկանի Դ. Վարդանեանի որ կ'ըսէ. «եթէ 50 հազար մարդ գալիս է այդ հանրահաւաքներին, նշանակում է այստեղ մտածելու խնդիր կայ»: Իր խօսքերով՝ իրենք պայքարը պիտի շարունակեն որպէսզի բոլոր կուսակցութիւններուն համար արդար ընտրութեան կարելիութիւն գոյանայ:

Այս բոլորէն ետք, կը մնայ նորէն հարցումը թէ ի՛նչն է որ Ա. Մանուչարեանը առաջնորդած է պատմական հրապարակէն խօսք ուղղելու բազմութեան: Ան «Երկիր Նայիրի»ի մէջ Արցախի հարցերով դրադելու մտադրութեամբ բացատրելէ ետք քաղաքական ասպարէզ վերադարձը, կը զգուշացնէ ներկայի օրակարգերու վրայ տեղ գրաւած լուծումներու վտանգաւոր հեռանկարները ամբողջ ժողովուրդին համար: Իսկ աւելի ստոյգ ու խուսափելի կը նկատէ իշխանութեան այսօրուան քաղաքականութիւնը «որի էութիւնը ոստիկանապետութիւն ստեղծելու ընդհանուր միտումն է»: Այս միտումին ետին ան կը տեսնէ բարձրագոյն ղեկավար անձերու շահերը: Անհասկնալի է որ ըսելէ ետք թէ ինք ունի իր տարբերակները եւ կը կարծէ թէ ճիշդ կ'ըլլար զանոնք իրականացնել, յաջորդ նախադասութեամբ նիւթը կը փակուի, քանի որ «Այսպիսի ծրագրերի ժամանակից շուտ բացայայտումը կը բացառի նրանց իրականացումը»: Ու անկէ անդին չարաթաթերթին գրեթէ երկու էջին վրայ ծաւալած զրոյցը, կատարուած՝ Սերգէյ Գալոյեանի կողմէ, կը շօշափէ ընդհանուր քաղաքական հարցեր, եւլն.:

Կրկնելով իշխանութեան մաս չկազմելու մտադրութիւնը, Ա. Մանուչարեան աւելի լայն արտայայտութիւններ կ'ունենայ երկրորդ հարցազրոյցի մը ընթացքին, որ լոյս տեսած է «Աւանգարդ»ի Օգոստոս 25-ի թիւին մէջ, Զրուցավար Զ. Մարտիրոսեանի հարցումներուն պատասխանելով, ան կը բացատրէ թէ հարկաւոր է այնպիսի ուժ մը որ միջամտէ ամենածանր պահերուն: Ան պէտք է տարբեր ըլլայ ընդդիմութենէն որ իշխանութեան կը ձգտի ու իշխանութիւնը կը քննադատէ, անոր տեղը գրաւելու համար: Մինչ իր մտապատկեր ուժը քանի մը հոգիէ բաղկացած կառոյց մըն է որ կրնայ համարուիլ «երկրի բարոյականութեան խորհրդանիշ»: Ատիկա կը նմանի նաեւ Չեխիոյ Քաղաքացիական Ֆորումին, կամ Հին Յունաստանի Ակորային: Այդ կառոյցը անմիջապէս որ անառողջ միտումներ նշմարէ իշխանութեան մէջ, կը հաւաքուի եւ ժողովուրդին կամքով կը շտկէ վիճակը, կը սրբագրէ որեւէ իշխանութեան անցանկալի որեւէ քայլ: «Հէնց այդ համակարգը ես մօտակայ ժամանակներում կը փորձեմ ստեղծել Հայաստանում» կ'ըսէ Ա. Մանուչարեան, իր նպատակակէտ մարմինը նոյնացնելով ժողովուրդին կամքին հետ: Այդ բարձրագոյն ատեանին ան կը վերապահէ նաեւ անընդունելի արարքներու համար իշխանաւորներ պատասխանատուութեան կանչելու իրաւասութիւնը:

Ժամանակը ցոյց պիտի տայ թէ Ազատութեան հրապարակի ցոյցերուն ու Ա. Մանուչարեանի հեռանկարներուն հանդէպ որքա՛ն ատեն պիտի շարունակուի ժողովրդական հետաքրքրութիւնը որ հաւանօրէն առաջին ազդակն է ներկայացուած նպատակներու իրագործումին: Յաջորդ հարցականները կը վերաբերին այդ Ֆորումին պահանջած մակարդակի վարկանիշի տէր դէմքերը համախմբելու կարելիութեան ու ԱԺՄ ի որպէս այդ գետինը, վայելած ժողովրդականութեան:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԵԹԷ ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹԸ ՊԻՔՖԱՅԱ ԸԼԼԱՐ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆԷՔԻՆ...

Ազգային աւանդութիւնները յարգելն ու տօնելը ազգի մը առողջ գոյատեւումը ապահովող երեւոյթ է, որուն խորապէս գիտակից՝ հայ ժողովուրդը դարեր շարունակ, սերունդէ սերունդ փոխանցելով կը պահէ ու կը ժառանգէ զանոնք, ո՛ւր եւ ի՛նչ պայմաններու մէջ ալ գտնուի, ըլլայ հայրենի հողին վրայ, թէ Սփիւռքի տարածքին,

Մեր աւանդութիւններուն մաս կազմող արարողութիւն մըն է խաղողօրհնէքը, որ կը կատարուի Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնին: Խաղողը կը խորհրդանշէ առատութիւն: Անիկա Հայոց աշխարհի ընտրելագոյն պտուղն է եղած միշտ, մինչեւ այսօր: Անոր շնորհիւ նըշանաւոր դարձած է Հայաստանի ոսկեվառ գինին, որուն մասին հիւսուած են գովերգներ: Հետեւաբար խաղողօրհնէքի ընդմէջէն առատութիւնն է, որ կ'օրհնըւի եւ ողկոյզով մը մուտք կը գործէ իւրաքանչիւր հայ հաւատացեալի տունէն ներս: Այլ աւանդութիւն մըն է նաեւ սրբազան տօներու առիթով ժողովուրդին մատաղ բաշխելը: Եթէ պատմութեան էջերը պրպտենք, հոն պիտի տեսնենք զառնարած Սասունցի Դաւիթը, որ իբրեւ մատաղ բաշխուող հերիսան, կաթսայով միասին կը շալկէ ու կը բերէ իր ընկերոջ, որ ամբողջ օրը մատաղաբաշխումի շարքերուն կանգնելէ ետք անբաժին դուրս եկած եւ լալով՝ ձեռնունայն վերադարձած էր ընկերոջը՝ Դաւիթի մօտ:

Այս զոյգ աւանդութիւնները հայ ժողովուրդը կը յարգէ ու կը տօնէ ամէնուրեք, Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնին, որ կը զուգադիպի Օգոստոս ամսուն:

Լիբանանի մէջ ալ, ինչպէս գիտենք, Պիքֆայայի Ս. Աստուածածին վանքին մէջ ամէն տարի տեղի կ'ունենայ խաղողօրհնէք եւ մատաղօրհնէք՝ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Ուրեմն, ըստ սովորութեան, Կիրակի Օգոստոս 14-ին, Լիբանահայեր հաւաքուած Պիքֆայայի վանքին շրջափակը, քիչ մը զրուցելով, քիչ մը շրջագայելով, քիչ մըն ալ արարողութեան հետեւելով մասնակից կը դառնային աւանդական այդ տօնակատարութեան:

Երբ ժամը հասաւ մատաղի օրհնութեան, ներկայ ժողովուրդին շուրջ մէկերրորդը, Վեհափառ Հօր հետեւելով՝ ուղղուեցաւ դէպի ծածկուած շրջափակը, ուր Վեհափառ Հայրը դիզուած խաղողն ու տուփիկներու մէջ զետեղուած մատաղը օրհնելէ եւ խաղողօրհնէքին աւանդութեան ու իմաստին մասին խօսելէ ետք, կոչ ուղղեց ժողովուրդին կարգ ու կանոնով մօտենալ սեղաններուն եւ ստանալ իրենց բաժինը, վստահեցնելով, թէ ամէն անհատ պիտի ունենայ իրեն բաժին եղող տուփ մը մատաղը եւ ողկոյզ մը խաղողը:

Վեհափառը հեռացաւ շրջափակէն: Բարձրախօսը մնաց բաց, եւ ներկաները խուժեցին: Թէեւ խումբով կանգնած էինք շրջափակէն հեռու անկիւն մը, բայց բաց բարձրախօսին շնորհիւ տեսանք ու ականջալուր եղանք Վեհափառ Հօր ուղղած կոչին ի դերեւ ելլելը, երբ իրարանցումին ստեղծած աղմուկը սկսաւ տարածուիլ ամէն կողմ: Բարեբախտաբար, մէկը անդրադառնալով խզեց բարձրախօսին հոսանքը: Սակայն այն «նետէ» բառը, զոր բարձրախօսէն լսեցի հետաքրքրութիւնս արթնցուց, ուղղուեցայ դէպի շրջափակին միւս կողմը, մօտէն հետեւելու իրադարձութեանց. հազիւ ամբոխին մօտեցայ, ի՛նչ տեսնեմ, կերպընկալ (նիլոն) տոպրակներու մէջ զետեղուած ՕՐՀՆՈՒԱԾ խաղողները կը թռչին օդին մէջ:

Երբ ապշած կը նայէի, տոպրակով ողկոյզ մը յանկարծ թռաւ ու զարնուեցաւ կողքիս կանգնած կնոջ դէմքին: Կնոջ բերնէն թռած ցաւի եւ զայրոյթի բառերը անշուշտ չէին ուղղուած օրհնեալ խաղողին...

Քիչ անդին կանգնած երիտասարդ մը ժպտելով ըսաւ.

- Կը ներէք, տիկին: Ինծի նետուած էր-, եւ առաւ գետին ինկած տոպրակով խաղողը:

Ի՞նչ կոչել. անկրթութի՞ւն, անքաղաքավարութի՞ւն թէ ... անբախտութիւն, որովհետեւ կնոջ բաժինը եղած էր հարուած մը, իսկ խաղողը, բաժինը եղած էր զայն անարգողին ... Բայց հարցը հոն վերջ չգտաւ:

Բառին ամէնէն դաժան իմաստով հըրմըշտուքէն պրծած քրտնաթոր անձեր կը նախընտրէին հեռանալ շարքէն, լուտանքներ արձակելով բաշխողին եւ ... մատաղին: Մէկը երդում կ'ընէր անգամ մըն ալ շարքին չկենալ եւ չունչը փրկել ... իսկ ուրիշներ, մէկ ափին՝ երեք կամ չորս տուփիկներ վրայ-վրայի դրած ու կզակով բռնած, միւս ափով ալ քանի մը տոպրակ խաղող սեղմած, գոհունակութիւն արտայայտող ժպիտներով, բայց նոյնքան քրտնաթոր, բզկտուած ու հապճեպով կը հեռանային բաշխողներէն, իրենց ճամբուն սխալմամբ կանգնած փոքրիկները հրելով մէկ կողմ, առանց ուշադիր ըլլալու զանոնք գետին ձգելէ, կամ անոնց գլուխները պատին զարնելէ:

Աւելի չափաւորական մէկը կը գանգատէր. «Կարգ-կանոն չեն գիտեր, գիւղացի են, աչքերնին՝ ծակ. կը կարծեն որ եթէ չհրմշտկեն, չեն հասնիր, մատաղը կը վերջանայ»:

Վերջին ենթադրութիւնը սխալ էր: Փաստօրէն, անոնք, որոնք սպասեցին, որ իրարանցումը հանդարտի եւ յետոյ շարքի անցնին, մատաղ չստացան. հրմշտկողները ճիշդ էին, եթէ կարգ ու կանոնով ըսպասէին, մինչեւ իրենց կարգը, խաղողն ու մատաղը պրծած պիտի ըլլային: Որովհետեւ շատեր չէին գիտեր, թէ մատաղը ընտանիքներու կը բաշխուի այն նպատակով որ տան իւրաքանչիւր անդամը պատառ մը առնելով հաղորդակից դառնայ օրհնութեան. անոնք մատաղը չփոթած էին այդ օրուան ճաշին ու թերեւս նաեւ ընթրիքին հետ, այլ բառով նպաստի վերածած էին զայն...: Օրինակ, չորս տուփիկ վերցնող հայր մը զաւակին կ'ըսէր. -Գնա՛, տղաս, երկու հատ ալ դուն ա՛ռ: Նենէդ, տետէդ ի՞նչ պիտի ուտեն այսօր...:

Ի՞նչ «օրինակելի, պարտականութեան գիտակից, երախտապարտ» զաւակ, տունը նստած ծնողքն անգամ կերակրել չի մոռնար:

Ի՞նչ փոյթ, եթէ ուրիշներ հատ մը մատաղ չունեցան, կարեւորը ինք թէ՛ ընտանիքին եւ թէ ծնողքին հերիսա կերցուց այդ օրը (հաւանաբար Սասունցի Դաւիթի ժառանգորդներէն էր...):

Կէս ժամ անց, հրմշտուքի «արարողութիւնը» վերջ գտաւ, շրջափակին միւս կողմերէն խումբ-խումբ սկսան գալ, ա՛յն յոյսով, որ խճողումը դադրած է եւ կարգ ու կանոնով մատաղ ստանալը կարելի դարձած: Բայց, ափսո՛ս, երբ մօտեցան սեղաններուն, տիկնանց յանձնախումբէն պաշտօնի գլուխ անցած կիներէն մէկը ըսաւ. - Չմնաց, այնպէս յարձակեցան, որ ո՛չ մատաղ, ո՛չ ալ խաղող ձգեցին...

- Հապա Վեհափառը ըսաւ շատ է, ամէն մէկը հատ մը պիտի ունենայ, ո՞ւր է.- հարց տուաւ կինը, յուսահատ:

- Վեհափառը ինք ալ չառաւ եւ իրեն ալ չմնաց. - եղաւ կնոջ պատասխանը:

Ի վերջոյ, ժողովուրդին մէկ մասը մատաղ ստացած, մէկ մասն ալ նպաստ առած, իսկ շատեր ալ անբաժին մնացած՝ ձեռնունայն բռնեցին վերադարձի ճամբան: Դիտեցի շուրջս եւ ըսի քովինիս. «Գիտե՞ս, այս անկանոնութիւնը՝ «մէկուն շատ, ուրիշին բնաւ»ի այս երեւոյթը նոր չէ, սովորական է, աւելի ճիշդը՝ մեր ազգային եւ պատմական աւանդութիւններուն մաս կը կազմէ, միայն հերիսայի կաթսան մահակին անցընելով ուսին բեռցընող եւ անբաժին մնացողներուն բերող բաշխող Սասունցի Դաւիթ մը չունինք այսօր:

ՍԵԴԱ ՔԻԼԷՃԵԱՆ

«Ազդակ», Օգոստոս 26

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ 70-ՐԴ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

Չորրորդ տարին ըլլալով Մարսէյլի Միջազգային Տօնավաճառին, Սեպտեմբեր 23-էն Հոկտեմբեր 3, Հայկական Եռագոյնը պիտի ծածանի ու ծփայ «Փառք Շանօ»յի մայր մուտքին եւ պատուոյ դաhլիճին առջեւ, յիսունի մօտ այլ ազգերու դրօշակներու շարքին, որպէս Հայկական ներկայութեան փաստ:

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունն է որ կը նախաձեռնէ, կը կազմակերպէ, կը պատրաստէ ու կը սարքէ հայկական տաղաւարը:

Այս տարի եւս օտար ներկայացուցչութիւններուն վերապահուած «Հօլ 6»-ի մէջ է որ այցելուները պիտի գտնեն հայկական տաղաւարը: Ճիշդ անցեալ տարուան տեղը եւ նոյն ճարտարապետութեամբ պիտի պատրաստուի իր պատմական, մշակութային, այժմէական, գրավաճառի, առեւտրական, տնտեսական, արուեստի գործերու բաժիններով: Մասնաւոր տեղ մը պիտի յատկացուի նաեւ «Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամ»ին, առաւել ծանօթացնելու համար ձեռնարկը, տեղեկացնելու Հայերուն զանազան ծրագիրները, եւ մանաւանդ Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի ծրագրի մասին տալով լայն բացատրութիւններ:

Անցեալ տարի, Մարսէյլի Միջազգային Տօնավաճառի տնօրէնութեան եւ բազմահազար այցելուներու հիացումին արժանացած էր տաղաւարին ճարտարապետութիւնը, ոճը եւ գնահատական տողեր եւ խօսքեր չէին պակսած մամուլին եւ տեղական հեռատեսիլին մէջ: Տաղաւարին յղացումը ճարտարապետ Եդուարդ Սարգըսեանինն էր եւ իրագործումը Կարպիս Յարութիւնեանին: Այս տարի եւս ճարտարապետը կը հետեւի տաղաւարի վերակազմութեան աշխատանքներուն զոյգ յանձն առաւ Ռազմիկ Աղաբաբեան:

Ծանր պատասխանատուութիւն մըն է որ կը պահանջեն նախապատրաստական երկար ու յաճախ բարդ աշխատանքները, եւ ապա տասը օրուան շարունակական ներկայութիւն մը: Սպառիչ գործ մըն է որ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը, Տիկնանց Յանձնախումբը, Երիտասարդաց Ակումբը եւ պատրաստակամ անմիջական բարեկամներ յանձն կ'առնեն յօգուտ Հայաստանին:

Նպատակը ներկայացնել է Հայաստանը իր երէկով եւ ներկայով, մանաւանդ ծանօթացնել Հայաստանի ճարտարարուեստական, տնտեսական, առեւտրական կարողութիւնները եւ ստեղծել յարաբերութիւններ, փոխանակումներ: Ճիշդ է որ այսօր Հայաստան իր ապրած տնտեսական տագնապով, շրջափակումով, ուժանիւթի պակասով չի կրնար ներկայանալ լաւագոյն պայմաններու մէջ: Այսքանն ալ ունի իր անժխտելի կարեւորութիւնը:

Հայաստանէն եկած ապրանքները կը հանին յատկապէս Հայաստանի Հանրապետութեան առեւտրա - արդիւնաբերական Պալատի «Ինխսերվիս» արտաքին տնտեսութեան արտադրական ընկերութենէն, որուն տնօրէնն է Գագիկ Ասատրեան: Այս տարի առաւել կը մասնակցին Պետական Նախարարութիւնը, Մարդասիրական գործերու եւ պարէնաւորման նախարարութիւնը:

Հայաստանէն ժամանած պատուիրակութիւնը պիտի գլխաւորէ Պետական նախարար՝ Ռաֆայէլ Բագոյեան, որ նաեւ Հայաստանի մարդասիրական օգնութիւններու պետական Յանձնաժողովի նախագահն է: Իրեն պիտի ընկերանան՝ Դաւիթ Զատոյեան՝ Պարէնաւորման նախարար, Բորիս Յարութիւնեան՝ Արդիւնաբերութեան փոխ-նախարար, Մանուէլ Մելիքեան՝ Արտաքին կապերու աւագ խորհրդատու, ինչպէս նաեւ գործատուներու տնօրէններ՝ Գալուստ Գամալեան, Մարթէն Խորոզեան, Սամուէլ Բեգլարեան: Ներկայ պիտի ըլլայ Տօնավաճառին ամբողջ տեւողութեան՝ «Ինխսերվիս»ի տնօրէնը՝ Գագիկ Ասատրեան եւ «Ինխսերվիս»ի ցուցահանդէսներու ճիւղին պետը՝ Բագրատ Ալեքսանեան:

Տօնավաճառի ընթացքին օր մը, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 30-ը, պիտի ըլլայ «Հայաստանի Օր»ը, յատուկ յայտագրով մը՝ պաշտօնական այցելութիւն, ընդունելութիւն, հայկական ճաշ, տնտեսական եւ առեւտրական հարցերու նուիրուած կլոր սեղան, հայկական նուագախումբ, հայկական պարախումբ, հայկական տարազներով տղոց եւ աղջիկներու ներկայութիւն եւլն...: «Հայաստանի Օր»ուան ներկայ պիտի ըլլայ Պ. Վահան Տէր-Ղեւոնդեան՝ Հայաստանի Հանրապետութեան գործավարը՝ Ֆրանսա:

Վստահաբար, այս տարի եւս Մարսէյլի եւ շրջակայքի Հայերը պիտի ցուցաբերեն անցեալ եւ նախանցեալ տարիներու հետաքրքրութիւնը: Այցելուներու թիւը, հայ թէ օտար, տասնեակ հազարներով կը հաշուուի:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՏԽՈՒՐ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԵՍ ԻՄ ԱՆՈՅԺ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

(ՉԱՐԵՆՑԵԱՆ ՄՈՏԻՎՆԵՐՈՎ)

Ես իմ անուժ Հայաստանի արխնահամ
բառն եմ սիրում,
Նախատակուած հոծ ծառերի
ծաղկավինած բարն եմ սիրում,
Մերկ ու սոված թափառ եկող
գաղթողների հայրենամերժ
Ու հարսնացած աղջիկների անհարսանիք
պարն եմ սիրում:

Սիրում եմ մեր երկիրը մութ, ջուրը՝
սակաւ, կեանքը՝ նեղ,
Արեւ ցերեկն ու գիշերուայ մութը ցրող
աստղը վառ,
Ծխածածկոյթ քաղաքների ներս ու դրսի
պատկերը սեւ
Ու որբացած շիրիմների չեղած յուշէ քարն
եմ սիրում:

Ուր էլ լինեմ, չեմ մոռանայ «միացումի»
ձեռքերը մեր,
Չեմ մոռանայ անբուժելի հազարախոց
վէրքերը մեր,
Թէկուզ սրտիս սիրտն էլ խոցեն
անտիպ ընկած գրքերը մեր՝
Էլի ես խեղճ ու արնաքամ՝ իմ Հայաստան
եարն եմ սիրում:

Իմ կոտրուած սրտի համար
ինձ յոյս տուող մի մարդ չկայ,
Մեզ դժոխքից դրախտ տանող
խելքը գլխին եակատ չկայ, -
Աշխարհ անցիր՝ գերի ընկած Արարատին
ապատ չկայ,
Ինչպէս վաղուայ լոյսի ճամբայ՝ ես իմ
Մասիս սարն եմ սիրում:

ՌԱԶՄԻԿ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ

Երեւան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ
(Նորաշէն)
եւ
ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆԱՄԵԱԿ
(Հնաշէն)
ՖԻՔՍԻ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Պատրաստեց՝ Կարպիս Գույումճեան
Աթէնք, 1993:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ
-60-

ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՄԱՂԹԵՄ ԲՈԼՈՐԻՆ

Մի քանի շատ մեծ կազմակերպական
կառոյցներ որ կան
Սփիւռքի մէջ մեր գործունէութեան
բարեգործական, կրթասիրական,
այլեւ ազգային-հասարակական
ներդրումներու կարեւոր կռուան,
այժմ կ'անցընեն տագնապի շրջան:
«Պատճառը ի՞նչ է»,- ինծի հարց կու տան.

Արդ, կացութիւնը մանրադիտական
բովէն անցուցած՝ տարրալուծական
յայտնի մեթոտով եթէ քննարկենք,
ծանօթ մանրէներ միայն կը գտնենք. -
-- Մենատիրական եսամոլութիւն
եւ հետեւանքը՝ ընդդիմադրութիւն:
-- Իմաստակներու փառամոլութիւն,
խնամիական հասկացողութիւն
եւ հետեւանքը՝ մեծ դժգոհութիւն:
-- Շահադէտներու լուռ ներթափանցում,
պանիր կրծելու մասնաւոր թեքում,
թերեւս նոյնիսկ՝ դիմակազերծում
եւ բերնէ-բերան՝ ամբաստանութիւն,
օրէ օր աճող անվստահութիւն:
Սակայն եւ այնպէս՝ ո՛չ յստակացում
կացութիւններու եւ ո՛չ ալ հերքում
այդ զրոյցներու: Ահա՛ զրգռութիւն:

Հաղորդակցութեան յառաջդիմութեան
այս դարավերջին,
մենատէրեր եւ հլու խոսնակներ,
դրամատէրեր եւ մանկլաւիկներ,
իմաստակներու ուրոյն խմբակներ,
պանիր սիրող մուկ եւ ագռաւներ
կը մերժեն անսալ այլոց կարծիքին:
Ծանօթ չէ՞ն, ի՞նչ է, դարուս ոգիին:
Ժողովրդավար գոնէ արտաքին
ձեւականութիւն քիչ մը յարգէին:
Կրնայ ըլլալ որ լուրջ պատճառ ունին
դպրոց գոցելու, թերթեր ջնջելու,
անդամակցութեան ցանկեր փակելու,
դրամ մսխելու, շատ ճամբորդելու,
միջակութիւններ առաջ քշելու
եւ զարմանազան այլ արարքներու:

Ժողովներ չունի՞ն համապատասխան:
Կարգ ու կանոնով՝ զեկոյց թող կարդան,
բացատրութիւն տան ու բացատրուին,
թող քննադատեն ու քննադատուին
եւ բարելաւեն ու բարելաւուին
եւ կամ սրբագրեն ու սրբագրուին
եւ մինչեւ անգամ՝ թող փոխարինուին...
Միայն կը խնդրենք, որ զոհ չդառնան
ներքին մանրէի գործունէութեան:

Եկեղեցական թէ քաղաքական,
բարեգործական, կրթասիրական,
մշակութային, հասարակական
այդ կառոյցներէն իւրաքանչիւրին
դեռ շա՛տ պէտք ունինք այսօր ազգովին:
Առողջութիւն կը մաղթեմ բոլորին:

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ
(1974, Օգոստոս 20)

ԴԵՐՁԱԿ ՄԸ ԻՐ ԵՐԿՈՒ ՀԻՒՐԵՐԸ ԵՒ ՋԱՆԱԶԱՆ ԴԻՊՔԵՐ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Վարպետը բսաւ թէ իր բնաւորութիւնը այդպէս էր, այդպէս մեծցած էր, եւ թէ իրենք ալ, երիտասարդներն ալ պէտք է որ գինքը հասկնալ ջանային:

- Նորէ՛ն այդքան չէի բարկանար բսաւ մարդը. բայց դուն ո՞վ ես որ ... երէկուան լակոտն ես...

Տիկին Պիւքի տղան որ դարձեալ կը շուլլուէր գերանն ի վեր, գլուխը ծռեց պարապին մէջ եւ աշխատանոց նայելով ուզեց միմոսութիւն մը ընել: Բայց բան մը չըսաւ, որովհետեւ անվստահելի մթնոլորտ մը ունէր աշխատանոցը, որովհետեւ երկու դերձակները պէտք եղածէն աւելի երկար ժամանակ կը մնային գլխիկոր, չէին աշխատեր եւ բնաւ չէին նայեր իր կողմը: Տաղէս աղա որ իր հին ու փոշեծածկ կօշիկներուն կը նայէր, բսաւ տըխուր ժպիտով.

- Գիտե՞ս Տիրան, մեր օթէլճիին գրել տուի թուղթի մը վրայ իմ անունս եւ հասցէս... փողոցները փէֆ աղէկ կը ճանչնամ հիմա, բայց խելքս գլուխս չէ... կը կորսուիմ կոր...

Աւրուած էր մարդը prix-fixe ճաշարանի ուտելիքներէն եւ Տիրան կարելին ըրաւ որ վարպետը իրեն հետ ճաշէ, բայց ան չընդունեցաւ: Միայն թէ սկսաւ աւելի կանոնաւորութեամբ գալ եւ աւելի կանոնաւորութեամբ աշխատիլ: Նոյնիսկ վերագտաւ իր խօսելու կարողութիւնը եւ շաղակրատեց գրեթէ առաջուան հանդարտութեամբ:

Ահա այսքան: Տագնապը անցաւ: Ան տեւած էր Ալիսի անհետացման ինը օրերու շրջանին, եւ երբ Տիրան այդ իններորդ օրը յանկարծ կէս ձգելով Ռընոյի գործարանին նկարագրութիւնը սկսաւ Ալիսը խստօրէն քննադատել, որովհետեւ այլեւս ինքն ալ սկսած էր նեղուիլ այս բացակայութենէն, մարդը բսաւ.

- Նամակ առի: Բայց չկրցաւ շարունակել, գզջաց խօսած ըլլալուն համար եւ հակառակ Տիրանի մեծ զարմացումին ու տեղացող հարցումներուն, լուռ մնաց երկար պահ մը՝ գլուխը կախ: Յետոյ ըսաւ.

- Նամակ առի: Մեկնած օրը արդէն թուղթ մը ձգած էր fi տէրտ չընեմ... Ես եթէ քիչ մը քովէդ հեռանամ՝ շատ աղէկ պիտի ըլլայ գրած էր... Հիմա ալ կ'ըսէ կոր fi պիտի գայ: Դուն նայէ որ Տիրանին երթաս, անոր սիրտը առնես կ'ըսէ կոր... յետոյ առաջուան պէս ամէն բան ծայրէն կը սկսինք կ'ըսէ կոր... քիչ մըն ալ իմ խօսքս մտիկ ըրէ կ'ըսէ կոր...

Մարդը կը խօսէր առանց գլուխը վեր առնել համարձակելու, եւ բացայայտ էր թէ դժուարութիւն կը քաշէր իր բառերը ընտրելու համար, թէ իր ստացած գրութիւններէն խնամքով կը հեռացնէր այն խօսքերը զոր անկարող էր հոս կրկնելու, եւ իր շրթները երբեմն կը շարժէին պարապին մէջ: Սաստիկ յուզուած էր Տիրան: Ան անգամ մը գլուխը ծռեց եւ շատ մօտէն նայեցաւ պարապին մէջ շարժող այդ կախ բերնին, կարծես աւելի լաւ հասկընալու համար ինչ որ չէր ըսուեր, բայց չուտով ետ քաշուեցաւ որովհետեւ ամըչցած էր: -

Քիչ վերջ Տաղէս աղա ըսաւ.

- Ծօ տղայ, մեր աստեղի եկեղեցին փէ՛f աղուոր է եղեր: Ալիսը գացեր տեսեր է, շատ կը գովէ կոր... Հարսնիքի շաքարն տուփ է կ'ըսէ կոր... Մինակ fi երգեցողութիւնները Պոլսոյ չափ լաւ չեն եղեր... Հայրիկ, քու վարած պատարագդ ուրի՛շ բան էր կ'ըսէ կոր...

Եւ նախկին դպրապետը հակառակ Տիրանի շատ խոշոր «հարկաւ»ներուն, այդ «ուրիշ բան»ը ցոյց տալու համար քիչ յետոյ սկսաւ երգել իր երգեցողութիւնը, նախ մեղմ ձայնով մը որ սակայն շուտով բարձրացաւ: Սկսաւ երգել իր Տէր Ողորմեան, արեւելքցիներու պէս գլուխը երերցնելով, ձայնը դողդողացնելով, եւ աշխատանոցը լեցուեցաւ խոր յուզումով: Վարպետը չէր լար իր անկիւնին վրայ - Տէր Ողորմեան է որ լալագին է:

Վարպետը չէր աղաչեր կեանքին, երիտասարդներուն - Տէր Ողորմեան է որ պաղատագին է: Խոշոր արցունքներ կային - բայց հինցած կոկորդն է յանցաւորը: Տիրանն ալ հետեւեցաւ մարդուն, եւ ընաւ չնայեցան մէկզմէկու, որովհետեւ Տիրանին կոկորդն ալ հինցած էր՝ այդ օր:

Լաճը որ կրկին շուլլուած էր գերանն ի վեր, քանի մը րոպէ ինքզինքը զսպեց, բայց երբ պայթեցաւ «Ազգիս Հայոց Ազատութիւն»ը, խլացուցիչ լաց մը թող տուաւ: Մանուկին լեղին պատռած էր:

(Շար. 12 եւ վերջ)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Արտաւազդ Էթեմէզեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Էթեմէզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ալէն Էթեմէզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Վէրնեը եւ զաւակները, Այրի Տիկին Հերմինէ Մերամէթճեան, Էթեմէզեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Սեպտեմբեր 18-ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց կնոջ, մօր, քրոջ, հարսին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՏԱԽԱԶԴ ԷԹԵՄԷԶԵԱՆ-ի
(ծնեալ՝ Մատլէն Ալեքսանեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, երեկոյեան ժամը 6-ին, Հայաստանի անկախ նոր Հանրապետութեան հռչակման տարեդարձին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ժամերգութեան աւարտին, Գոհաբանական Մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի յաւերժութեան համար:

Գաղութը կը հրաւիրուի մասնակցիլ Ազգային այս տօնին առթիւ կատարուող հոգեպարար արարողութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռի «Ակնունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Տիկին Մարիամ Թէրզեանի մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Փեքմէզեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զափարեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գարաօղլանեան 500 Ֆր.:

Journée de détente à Giverny

Կապոյտ Խաչի Անիէռի «Ակնունի» մասնաճիւղը միօրեայ պտոյտ մը կը կազմակերպէ Սեպտեմբեր 25-ին, դէպի Ժիվեռնի:

Այցելութիւն՝ Գլօտ Մոնէի տան, պարտէզներու, լճակին՝ իր նուննուֆարներով, նաեւ ճաշարան, Սէնի վրայ նաւապտոյտ:

Մասնակցութիւն՝ 250 Ֆր.:

Արձանագրութեանց համար հեռաձայնել՝

39. 82. 65. 91 / 43. 33. 88. 93
կամ 42. 42. 85. 87 թիւերուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԻՄԱՍ. - Ս. Սանճեան 500 Ֆր.:

***

ՍԷՆ-ԿՐԱՍԻԷՆ. - Տէր եւ Տիկին Տ. Գաւէզեան 500 Ֆր.:

***

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ. - Տիկին Ս. Մոմճեան 200 Ֆր.:

CDCA

COMMUNIQUE

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne a le plaisir d'informer qu'il a organisé une permanence à la Maison de la Cultuire Arménenne, 17, rue Bleue, 75009 Paris à l'occasion de l'affaire Lewis.

Toutes les personnes intéressées, soit pour s'informer, soit pour apporter leur contribution dans le cadre de cette affaire sont invitées à téléphoner au numéro suivant : 44 83 07 02 (ou Fax : 48 00 94 51) du lundi au vendredi de 9 h à 13 h.

Il convient de rappeler que la date du procès Lewis devant la 17e chambre correctionnelle de Paris est fixée au vendredi 14 octobre 1994.

ԴՊԻՐ ԸԼԼԱԼ ԵՒ ՄԱՍ ԿԱԶՄԵԼ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

Կոչ կ'ընենք մեր ծնողքներուն, որպէսզի քաջալերեն իրենց զաւակները՝ երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները, մանուկներով հանդերձ, մաս կազմել Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Դպրաց Դասին եւ Երգչախումբին, իրենց շնորհներով փառաւորել մեր Ս. Եկեղեցին եւ փոխադարձաբար ստանալ հոգեկան մխիթարութիւն:

Դպրաց փարժութիւնը ունենալու համար, Չորեքշաբթի երեկոներ, ժամը 6.30-ին, քառաձայն երգչախումբի փորձեր տեղի կ'ունենան եկեղեցւոյս յարակից սրահներուն մէջ, առաջնորդութեամբ Պ. Կոմիտաս Գէորգեանի:

Նոյնպէս, Հինգշաբթի երեկոներ, ժամը 6.30-ին, Դպրաց շարականներու եւ արարողութեանց փարժութիւնները կը կատարուին առաջնորդութեամբ Պ. Արամ Քերովբեանի:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Visite à la maison de retraite

La Section de Chaville de la Croix Bleue rend visite à la Maison de Retraite de Gonesse, Dimanche 18 Septembre.

Départ en car : Rendez-vous à 13h45 devant la Boutique Louise, 705 ave. Roger Salengro à Chaville.

Participation : 30 Francs.

Téléphoner au 47. 50. 64. 37.

REPAS à BIÈVRES

Cette année, le repas offert à ses Aînés par la Croix Bleue (Section d'Issy - les - Moulineaux) aura lieu le *Samedi 24 Septembre* au Château de Bièvres.

Le car partira à 12h30 du 45, rue de la Défense, avec arrêt à 12h45 devant l'église arménienne, 6, avenue Bourgain. Retour vers 18h.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire au plus tard le 20 Septembre auprès de :

Mme Sirvart DERDERIAN- Tél. 46. 42. 46. 71
Mme Hélène GUL- Tél. 46. 26. 42. 48

Թատրոն

Կապոյտ Խաչի Սեւրան - Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ թատերական երեկոյթ մը՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 24, ժամը 20.30-ին:

Համազգայինի «Դ ի մ ա կ» թատերախումբը կը ներկայացնէ Յակոբ Պարոնեանի՝

«ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»ը

բեմադրութեամբ՝ Վազգէն Մուշթաֆեանի:

SALLE DES FETES DE SEVRAN
Rue Gabriel Péri

- ՃԱՇ -

Կապոյտ Խաչի Սեւրան - Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ընթրիք մը, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 17-ին, իր կեդրոնին մէջ՝

17, rue Charles Péguy, Livry-Gargan

Ընթրիքին ներկայ կ'ըլլայ՝

Վ Ր Է Ժ - Ա Ր Մ Է Ն

Հայաստանէն վերադարձին, նախքան Գանատա մեկնիլը: Տեղեկութիւններ կու տայ Հայաստանի ներկայ իրավիճակին եւ Համազգայինի հայկ. մշակ. եւ կրթական Միութեան հեռանկարներուն մասին:

Զրոյցը կը վարէ՝ ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ:

Կը խնդրուի տեղերը անպայման ապահովել հեռաձայնելով՝

43. 83. 87. 68 կամ 43. 32. 47. 20 թիւերուն:

COMMUNIQUE DE L'UGAB-PARIS

Le Comité de Paris - Ile-de-France de l'UGAB *organise*
une soirée consacrée aux problèmes de la RETRAITE,
un sujet qui concerne aussi bien les salariés que les non-salariés
Conférencier : *M. Pierre BENVENISTE*
Directeur au groupe GAN
le mercredi 21 septembre à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris.

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղի միօրեայ վարժարանի դասընթացքները կը սկսին Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20-ին:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի ժամը 19-էն 22, Մշակոյթի Տան մէջ՝
45, rue de la Défense, 92130 Issy-les-Mlx.

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի «Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ հայկական դպրոցը կը ծանուցանէ 1994 - 95 ուսումնական տարեմուտը՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21-ին
Ave. Jean Compadieu — Bois Lemaître
13012 MARSEILLE

Արձանագրութիւններու եւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել՝
42. 69. 17. 95 Տիկին Սօնիկեան,
42. 22. 08. 52 Տիկին Էզկուլեան
91. 66. 30. 66 Տիկին Պապայեան:

***

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԵՒ ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ յարակից սրահներուն մէջ, Շաբաթ օրերը ժամը 2-էն 5 եւ Կիրակի առաւօտներ ժամը 9.30-էն 12, հայերէն լեզուի եւ Հայ Եկեղեցւոյ քրիստոնէականի ուսուցման դասընթացքներ տեղի կ'ունենան բազում տարիներէ ի վեր:

Այս դասընթացքները կը վերսկսին Կիրակի, Սեպտեմբեր 18-ին:

Կը հրաւիրուին ծնողքները անպայման առաջնորդել իրենց զաւակները այդ դասընթացքներուն եւ քաջալերել զանոնք տիրանալու մեր լեզուին եւ կրօնական գիտելիքներու,

Այսպէս, մինչ զաւակները կը հետեւին դասընթացքներուն, ծնողքներն ալ պատեհութիւնը կ'ունենան մասնակից դառնալու եկեղեցւոյ պաշտամունքներուն:

Marten Yorgantz
et son orchestre international

Tél. à Paris (1) 46 38 20 42

ANIMENT VOS SOIREES
de diners dansants, mariages,
fêtes champêtres, soirées privées,
piano bar, fêtes pour enfants etc...

MARTEN YORGANTZ chante
tous les vendredis soirs
chez VARTAN 43. 26. 20. 68

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

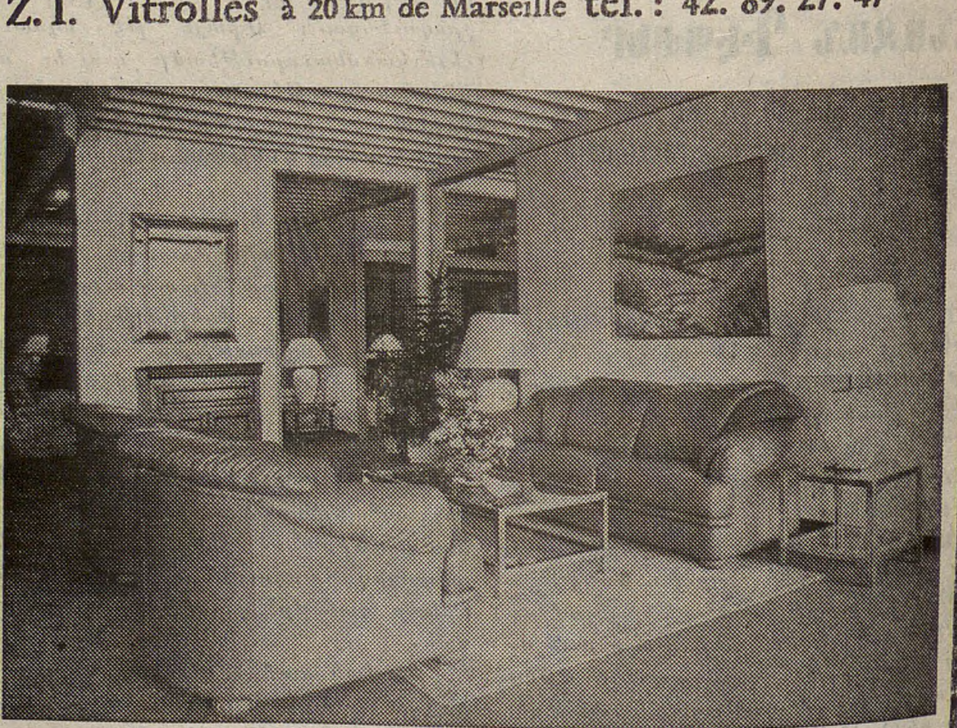

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20
MARDI
20 SEPTEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.418 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 70e ANNEE — N° 18.418

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՅԻԹԻ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՊԻՏԻ ՉԸԼԼԱՅ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՏԵՂԻ ՏՈՒԻՆ

Ամէն ինչ պատրաստ էր, Կիրակի, Սեպտեմբեր 18-ին: Այլ խօսքով, ամերիկեան նաւատորմը, զօրքը, վայրաշուները հրամանի կը սպասէին ցամաք ելլելու համար: Գլինթըն վերջին փորձի մը ձեռնարկած էր սակայն, նախկին նախագահ Քարթըրի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը ղրկելով, որպէսզի բանակցութիւններ ըլլան իշխանութեան գլուխ գտնուող ճունթային հետ: «Նիւ-Եորք Թայմզ» կը հաղորդէր որ, Հինգշաբթի (Սեպտեմբեր 15) իրիկուն արտասանած ճառէն («Յառաջ», Սեպտ. 17/18) ետք է որ, Գլինթըն յանկարծ այս որոշումը տուած է: Պատուիրակութեան անդամներուն ընտրութիւնն իսկ, կը գրէ թերթը, ցոյց կուտայ թէ Միացեալ-Նահանգներու նախագահը ի՛նչ նշանակութիւն տուած է տալ անոր առաքելութեան: Քարթըրի կ'ընկերանայ, արդարեւ, Գոլին Փաուըլ, առաջին սեւամորթը որ սպայակոյտի պետ դարձած է ամերիկեան բանակին մէջ, զոր վարեց Ծոցի պատերազմի ընթացքին: Ծնած է Ճամայիքա, ազգային հերոս կը նկատուի, եւ վերջերս որոշ վերապահութիւններ յայտնած էր զինեալ միջամտութեան մը նկատմամբ: Իրենց հետ է նաեւ Սամ Նըն (դեմոկրատ) անդամ Ծերակոյտի զինեալ ուժերու յանձնախումբին ուր ճէօրճիան կը ներկայացնէ: Ինք ալ շատ կողմնակից էր ամերիկեան կառավարութեան զինուորական ծրագիրներուն: Գալով պատուիրակութեան ղեկավարին, այսինքն՝ Ճիմի Քարթըրի, իր բարեկամները կատակով կ'ըսեն. - «Ահ! եթէ նախկին նախագահ եղած ըլլար, նախքան Սպիտակ Տան նախագահի աթոռին տենչալը»...: Այս կատակով ըսել կ'ուզեն որ Քարթըր աւելի յաջող դիւանագիտական գործունէութիւն ցոյց կուտայ այն օրէն որ նախկին նախագահ է, քան այն ժամանակ որ գործի գլուխ էր եւ քշուեցաւ Ռեկընի կողմէ: Քարթըր միջնորդի դեր խաղաց վերջերս Հիւսիսային-Քորէայի կառավարութեան մօտ:

Այս անգամ, շատ երկար բանակցութիւններէ ետք, յաջողեցաւ համաձայնութիւն գոյացնել:

Կիրակի, երկու-երեք տեսակցութիւններէ ետք, կարելի չէր եղած լեզու գտնել զինուորական մենատիրութեան հետ եւ Գլինթըն հրահանգած էր Քարթըրի վերադառնալ: Քարթըր մտիկ չէր ըներ եւ վերջին փորձ մըն ալ կ'ընէր: Այս վերջին է որ կը յաջողէր եւ զինուորականները յանձնառու կ'ըլլային քաշուելու իշխանութենէն Հոկտ. 15-ին: Համաձայնած են քաշուելու, բայց ո՛չ մեկնելու երկրէն, ինչ որ կրնայ անախորժ կացութիւն մը ստեղծել, երբ օրինաւոր կերպով ընտրուած Ժան-Պերթրան Արիսթիտ գայ եւ իշխանութիւնը ձեռք առնէ:

Յայտնի չէր դեռ Երկուշաբթի վաղ առաւօտեան (Սեպտեմբեր 19) թէ Միացեալ-Նահանգները ի՞նչ գին վճարած են այս համաձայնութիւնը ձեռք ձգելու համար: Սեպտեմբեր 19-ին, ամերիկեան զօրքերը ցամաքահանում մը պիտի ընէին, բայց, խաղաղապաշտ նպատակներով: Գլինթըն, հաւանաբար, շունչ մը կը քաշէ, քանի որ ամերիկեան հանրային կարծիքը շատ խանդավառ չէր զինեալ միջամտութեան մը համար եւ վերջին օրերը նախագահը վալս-հէզիթասիոն մը կը խաղար, ճիշդ է որ կը վայելէր ՄԱԿ-ի օրհնութիւնը եւ նեցուկը 24 երկիրներու. - Անթիկա եւ Պարպուտա, Արժանթին, Պահամաս, Պանկլատէշ, Պարպատ, Պելժիա, Պելիզ, Պենէն, Պոլիվիա, Գոսթառիքա, Տոմինիք, Կրնատ, Կիւյանա, Իսրայէլ, Ճամայիքա, Յորդանան, Փանամա, Հոլանտա, Լեհաստան, Մեծն-Բրիտանիա, Սէն Քիթս եւ Նեվիս, Սէնթ-Լիւսի, Սէն-Վէնսան եւ Կրնատին, Թրինիտատ եւ Թոպակօ: Այս երկիրներուն զօրքերը 1500-էն 4000 կը գնահատուի, բայց շատ յաճախ այս օժանդակութիւնը միայն խորհրդանշական բնոյթ ունի: Փաստօրէն, որ հիւրն էր Սեպտ. 18-ի, ԱՆ Սէնքլէրի 7 / 7 յայտագրին, յայտնեց թէ Ֆրանսա համամիտ ըլլալով հանդերձ ամերիկեան միջամտութեան մը, իր մասնակցութիւնը բերելու միտք չունի, արդէն բացակայ է 24 երկիրներու ցանկէն:

Ներկայ զինուորական իշխանութեան գլուխն է Ռաուլ Սետրաս, 45 տարեկան, փայլուն սպայ մը որ չափաւոր էր եւ երկար ատեն դեմոկրատ յոյսը կը նկատուէր Հայիթիի բանակին, օտար երկիրներու կողմէ:

Յանկարծ, 1991 Սեպտեմբեր 30-ին, փուչիսթ կը դառնար եւ պատասխանատուութիւնը կը ստանձնէր արիւնալի պետական հարուածին որ կը տապալէր Ժան-Պերթրան Արիսթիտը: Նայապէս, 1990 Յունիսին, ընտրական գործունէութիւններու Ապահովութեան համակարգումի կոմիտէին նախագահն է եւ երկրին ժողովրդավարացման կերտիչներէն մէկը: Ժան-Պերթրան Արիսթիտ զինքը կը նշանակէ բանակի սպարապետ որպէս վարձատրութիւն: Եւ ինք ալ, իր կարգին կը «վարձատրէ» Արիսթիտը, զայն տապալելով եւ հաստատելով զինուորական մենատիրական վարչակարգ մը:

Յիշենք որ Հայիթի Անթիյներու մեծ կղզիներէն մէկն է, Գուպայի արեւելքը, որ կը բաղկանայ երկու անկախ Պետութիւններէ՝ Տոմինիքեան Հանրապետութիւնը եւ Հայիթիի Հանրապետութիւնը: Այս վերջինը կղզիին արեւմտեան մասը կը կազմէ: Տարածութիւնը 27.750 քառակուսի քիլոմեթր է, բնակչութեան թիւն է 6 միլիոն 300 հազար, մայրաքաղաքը՝ Փոր տը Փրէնս, լեզուն՝ քրէօլ եւ ֆրանսերէնը: 1915 - 1934 երկրին արտաքին պարտքը շատ մեծ է եւ քաղաքական տագնապ ալ կայ, ինչ որ պատճառ կ'ըլլայ Միացեալ-Նահանգներու միջամտութեան: Անոնք երկիրը կը գրաւեն 1934-էն 1957: 1957-էն 1971 Ֆրանսուա Տիւվալիէ, ցկեանս նախագահ մենատիրական իշխանութիւն մը կը վարէ (1971 - 86), տղան իրեն կը յաջորդէ, բայց, քաղաքական ծանր տագնապ մը կը ստիպէ զինքը երկրէն հեռանալու: Զօրավար Հանրի Նանֆի ազգ. խորհուրդի մը գլուխը կ'անցնի. իր կարգին կը հեռացուի զօրավար Ավրիլի կողմէ որ իշխանութեան գլուխ կ'անցնի 1990-ին, ապա կը հրաժարի: Փոխանցման կառավարութիւն մը ընտրութիւնները կը պատրաստէ որոնց արդիւնքն է Ժ. Պ. Արիսթիտի յաղթանակը: Մնացեալը ծանօթ է:

Հիմա, զինուորականները կը սպասեն - իրենց նախապայմանն է - որ Խորհրդարանը ներման օրէնք մը քուէարկէ, ամէնէն ուշը մինչեւ Հոկտեմբեր 15, որպէսզի քաշուին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ աջակողմեան ճակատին վրայ թեկնածուներու շարքը կ'երկարի: Մինչ Շիրաք-Պալատիւր (որքան ալ այս վերջինը Թարթիւֆեան լռութիւն մը պահէ...) մրցակցութիւնը գաղտնիք չէ, առջի օր մէջտեղ ելաւ Ռեմոն Պառ իր եօթը հեռանկարներով: Կարելի չէ բոլորովին անտեսել Փասքուա, որ կողմնակից կը մնայ փոիմպիէռներու, այսինքն զտելու գործողութեան մը որպէսզի աջը միայն մէկ թեկնածու ունենայ: Շաբաթավերջին ալ Ֆիլիփ տը Վիլիէ կրկնեց թէ թեկնածու է եթէ միւս թեկնածուները չներկայացնեն իր գաղափարները (Լը Փէն կը պնդէ որ ի՛նք կը ներկայացնէ): Քաշուեցաւ Հանրապետական կուսակցութենէն, որպէսզի չարտաքսուի: Եռագոյնի (կապոյտ, ճերմակ, կարմիր) 14-րդ տօնին, Ազգ. Ճակատի պարագլուխը՝ Ժ. Մ. Լը Փէն իր թեկնածութիւնը յայտարարեց եւ Ֆրանսայի ներկայացուց իր ծրագիրը՝ 6-րդ Հանրապետութեան մը համար: Առջի օր ալ, Պիւտճէի նախարարը որ կառավարութեան ալ բանբերն է, Նիքոլա Սարքոզի 41 խորհրդարանականներ հրաւիրած էր (որոնց մաս կը կազմէր Փաթրիք Տէվէճեան) ճաշի, մտքերու փոխանակութեան համար: Այլեւս շատ յստակ էր որ պալատիւրեան ճակատ մը կը պատրաստուէր: Զմոռնանք նաեւ Ժիսքար տ'Էսթէնը...:

ԾԻՐԱՆԱՒՈՐ ԱԼՊԷՐ ՏԸՔՈՒՐԹՐԷ իր մահկանացուն կնքեց Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 16-ին: Քանի մը օր առաջ ուղեղային արիւնահոսութիւն մը ունեցած էր եւ անկէ ի վեր մահաքունի մէջ էր ու ողջ կը պահուէր, արուեստական միջոցներով: 71 տարեկան, Լիոնի առաջնորդը որ նաեւ Փրիմա տէ Կօլի պատուակալ տիտղոսն ունէր, «խանգարող» կրօնաւոր մը եղած է, իր յանդուգն դիրքաւորումներով: Ինք ինքզինքը կը նկատէր «ծայրայեղ կեդրոնը» գտնուող անձ մը, բայց «վարդագոյն» կը նկատուէր Լիոնի քաղքենիութեան կողմէ եւ «վառ կարմիր» Ազգ. ճակատին: Պաշտպանն էր հալածուածներուն, գաղթողներուն, թշուառներուն: Համարձակած էր բանալ տալ իր թեմին դիւանները պատմաբաններու առջեւ, ճշդելու համար Եկեղեցւոյ դերը Թուվիէի հարցին մէջ (կաթողիկէ Եկեղեցին կը մեղադրուէր որ տարիներ ապաստան տուած է Գերմաններու այս գործակիցին): Մօտ էր նաեւ Լիոնի հայ գաղութին եւ իր մասնակցութիւնը կը բերէր Ապրիլեան ոգեկոչումներուն: Անձնական բարեկամ Նորվան Եպիսկոպոսի, ինք է որ անոր յանձնած էր պատուոյ լէգէոնը, քանի մը ամիս առաջ (Յունիս 17) հանդիսաւոր արարողութեան մը ընթացքին: Դեռ նոր էր, Մարտ 10-ին, որ մուտք կը գործէր «անմահներ»ու կաճառը (Աքատեմի Ֆրանսէզ), գրաւելով փրոֆ. Ժան Համպուրժէրի աթոռը: Կարդինալ Տըքուրթրէի մարմինը Սէն-Ժան Եկեղեցին փոխադրուեցաւ, ուր Սեպտեմբեր 18-էն, ժողովուրդը հրաւիրուած էր իր վերջին յարգանքը մատուցանելու: Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ:

ՇՈՒԷՏԻ մէջ, ընկերային դեմոկրատները յաղթեցին ձայներու 45%-ով, երեսփոխանական ընտրութիւններուն: Իրենց պարագլուխը՝ Ինկվար Գարլսոն բանակցութիւններու պէտք է ձեռնարկէ համախմբման կառավարութիւն մը կազմելու համար: Իշխանութեան գլուխն էր աջը, որ կը պարտուի ձայներու 40.8%-ով:

ՍԱՐԱՅԵՒՈՅԻ մէջ, շաբաթավերջին շատ բուռն կռիւներ վերսկսան Սերպերու եւ մահմետականներու միջեւ. առաջին լուրերու համաձայն 2 մեռեալ եւ 12 վիրաւոր կար: ՄԱԿ-ը սպառնաց փոխ վրէժի դիմել, եթէ շարունակուին ռմբակոծումները եւ ռմբակոծութիւնները:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, մարած ձայնով, խօսք առաւ Պայոնի մէջ, Սեպտ. 17-ին,

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԶՕՐԱՎԱՐ ՄԸ ԵԼՑԻՆԻ ԺԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ռուսաստանի յետ համայնավարական ներկային մասին գրութիւններով լեցուն է միջազգային մամուլը: Երկիրը յաճախ կը նմանցուի 20-ական թուականներու Շիքակոյին, 30-ական թուականներու Պերլինին, եւայլն: Յետոյ տեղ կը տրուի ժողովրդական հակազդեցութիւններու. ընդհանուրին կարծիքը այն է որ ճիշդ է, անցեալին դժուար էր կեանքը, բայց այսօր անկարելի դարձած է ան. ոչ ապագայի ակնկալութիւն, ոչ ալ յոյս մնացած է:

Այսուհանդերձ, Կրեմլին կ'ուզէ այն տպաւորութիւնը ստեղծել որ կացութիւնը բնականոն ու կայուն է: Հակառակ պարագային նախագահ Ելցին նաեւ, զբօսապտոյտ պիտի չկարենար կատարել

(Շար.ը Դ. էջ)

Ֆրանսական Միւթիւալիթէին համագումարին առջեւ: Շեշտեց որ պէտք չէ դըպչիլ ընկերային առաւելութիւններուն եւ թէ հարկ եղածին չափ կորով ունի տակաւին «երկրին դիմելու» եթէ նման բան մը պատահի:

ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ, քանի մը հարիւր Վրացիներ ցոյց մը ըրին, Սեպտեմբեր 18-ին, բողոքելու համար ուտեստեղէնի գիներու յաւելման դէմ: Կառավարութեան ձեռք առնելիք նոր միջոցներուն համաձայն, հացին գինը 280-ով պիտի բազմապատկուի, միջին ամսականն է 5 միլիոն կուբոն (11 ֆրանք): Մնացեալ յաւելումներն ալ գրեթէ նոյն չափանիշին վրայ են, Շեվարնածէ կոչ ըրաւ ժողովուրդին որ համակերպի:

ՃԷՄ ՊՕՅՆԷՐ գործի մեծահարուստ Թուրք մը կուսակցութիւն մը «հնարեր» է (որակումը՝ «Լիպերասիոն»ի կը պատկանի) մկրտուած՝ Նոր Ժողովրդավարութիւնը, որ ոչ աջ է, ոչ ալ ձախ: Ինք, թէեւ մահմետական, համոզուած աշխարհական մըն է, քիչ մը ամբոխավար որ կրնայ, կ'ըսեն, Թուրքիոյ Պէրլուսքոնին դառնալ: Երիտասարդ (42 տարեկան), վայլուչ, հարուստ, փառամոլ եւ շատ գաղափարներ ունի ցնցելու համար քաղաքական դասը: Սեփականատէրն է Թուրքիոյ հիւսուածեղէնի մեծագոյն ընկերութեան՝ Ալթընըլըտըզ եւ լիւքս հագուստեղէնի վաճառատուներու: Լաւ ճարտասան է, հիացող մըն է ողբացեալ նախագահ Էօզալի: Քաղաքական ծրագիրը դեռ անորոշ կը մնայ, իր ուժը կը կայանայ գործի յաջող անձ մը ըլլալուն մէջ եւ աւելի դէպի ձախ է քան՝ աջ: «Քրտական հարցը, կ'ըսէ, նախ եւ առաջ թրքական հարց մըն է, պէտք է իրենց տանք իրենց իրաւունքները»: Անցեալը, շատ յառաջդիմականի մը անցեալը չէ: Նախկին փեսան է ծայրայեղ աջ (Գորշ Գայլեր) պարագլուխ գնդ. Թիւրքէշի: Քեմալականներուն համար, լայիք եւ հանրապետական հին պահակախումբը որ կ'ապրի արդիական Թուրքիոյ հիմնադրին պաշտամունքով, Պօյնէր՝ չարի մարմնացումն է:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Լը-Ման եւ Վալանսի Հայ Մարզականը 0 - 0 արդիւնք մը ձեռք ձգեցին: Դասաւորման գլուխն անցաւ կրկին Մարսէյլ, 22 կէտով: Վալանս 11-րդ է, 13 կէտով:

ԵՐԲ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ ԽՈՅՍ ԿՈՒՏԱՅ...

«Արմէնփրէս»ի օրական հաղորդումներուն շարքին, Սեպտեմբերի սկիզբի օրերուն հասաւ լուրը թէ Զաքոյեան կոչեցեալ մը որ տնօրէնն էր ԺՄԶ հաստատութեան, խոյս տուած է 700 հազար - 1,5 միլիոն տոլարի գումար մը իւրացնելէ ետք: Հաստատութիւնը կը պատկանի այն ոլորտին ուր իրար կը գտնեն ճարպիկ, օրէնք ու խիղճ ծախած կեղեքիչներ եւ ճարահատներ, որոնք ջուրը ինկողին օրինակով պատրաստ են օձին ալ փաթթուելու, պուտ մը կարենալ թեթեւցնելու համար կեանքին բեռը: Պէտք է ըսել որ երկու տեսակի արարածներն ալ միայն Հայաստանի պատկանող ապրանք չեն. անոնք յատուկ են տնտեսական արմատական փոփոխութիւններու թատերաբեմ երկիրներու որոնք նոր օրէնք-կանոն հաստատելու իրարանցումին մէջ ստեղծուած անիրութեամբ պարարտ հող կ՚ընծայեն առաջին խումբին ճարպիկներուն: Մնացեալը ամէն տեղ գտնել կարելի է. դիւրին եկամուտի յոյսը որո՞ւն համար փայփայելի ու հետեւելի բան չէ:

Այս բոլոր պարագաները միացնող գետին է Հայաստանի ներկան. երկիրը այլ մարդերու զուգահեռ, նաեւ տնտեսական յեղաշրջումներու շրջան մը կը բոլորէ. օրէնք-կանոն կոչուածը տակաւին Խորհրդարանէն առօրեայ կեանքին ասպարէզը ոտք կոխած չէ, իսկ ժողովուրդին մեծ մասը հազար հնարքի կը դիմէ կարենալ կեանքը շարունակելու համար: Այսքանէն ետք, հրաշք պիտի ըլլար թէ Հայաստան չըլլար նաեւ ճարպիկ կեղեքիչներու եւ ճարահատ բազմութիւններու հանդիպման վայրը: Հանդիպում որ տեղի ունեցած է օրէնք-կանոնի բացակայութեան օրհնութեամբ:

Այսպէս, Երեւանի մէջ սկսած են իրարու յաջորդել աւանդահաւաք կազմակերպութիւններ, կամ յատուկ դրամատուներ որոնք իրենք վստահուած գումարներու փոխարէն արտասովոր բարձր տոկոսներ վճարելու խոստումներով լեցուցած են հրապարակը: Պահեստի վերջին լումաներն ալ իրենց դրամարկղերը առաջնորդելու հաստատ մրտադրութիւնը ոչինչ խնայել տուած է անոնց: Մեծ պանդոկներու մէջ վարձուած գրասենեակներ, պաշտօնէութիւն մանաւանդ, կարելի ամէն ձեւերով կատարուած ծանուցում: Աչքառու ամէն տեղ դրուած գովազդներ ու մինչեւ իսկ հեռատեսիլէն շռայլ յայտարարութիւններ, հազարաւոր մարդոց քայլերը առաջնորդած են դէպի այդ գրասենեակները: Մէկը ծախած է գոհարեղէնները, ուրիշ մը մէկդի դրած գումարը հանած, ուրիշ մը բնակարան գրաւի դրած ու գոյացածը տարած յանձնած են այդ պաշտօնէութիւններուն, հազար հաշիւ ու երազ բեռցնելով խոստացուած տոկոսներուն վրայ:

Ու պատահած է անխուսափելին. աւանդահաւաք այդ հաստատութիւնները իրենց համար կ՚երեւի նախապէս որոշուած գումարները հաւաքելէ ետք, սկսած են մէկ-մէկ անհետանալ հրապարակէն, աւանդատուներու բազմութիւններուն յոյսերը փոխանակելով անզօր ցասումի:

Այս կարգի անհետացածներէն նորագոյնն է ԺՄԶ-ն որուն մասին առաջին անգամ ըլլալով պաշտօնապէս լուր տրուեցաւ, մինչ բոլոր նախորդ պարագաները մնացած էին երեւանեան շրջանակին մէջ:

Օգոստոս 19-ի «Երկիր Նայիրի» շաբաթաթերթը ԺՄԶ-ի անհետացումէն քանի մը օր առաջ արդէն անդրադառնալով երեւոյթին, «փախած բանկեր»ու եօթը անուն կը թուէ որոնք ունեցած են 20 հազարէ աւելի աւանդատու: Այդ ցուցակին կցուած է հետեւեալ վերապահութիւնը. «Եթէ ի հարկէ, այս մէկ շաբաթուայ ընթացքում չարաբաստիկ այս ցուցակը չի մեծացել՝ բազմապատկելով կողոպտուած մեր հայրենակիցների թիւը»: Այդ թուականէն ոչ իսկ քանի օր ետք, Սեպտեմբեր 7-ի «Լրագիր»ը առաջին էջի առաջին խորագրով կ՚ըսէ. «ԺՄԶ-ն այլեւս մեզ հետ չէ»:

Անհետացումներու շարքին այս նոր օղակը հաւանօրէն տեղ գտած է լրատուիչներուն մէջ, տեղի տուած պոռթկումներուն պատճառով. արդարեւ, ինչպէս կը գրէ «Լրագիր», «պտտուող լուրերից անհանգստացած եւ իշխանութիւնների մօտ պաշտպանութիւն գտնելու ողբնումներից յուսահատ աւանդատուները գրասենեակի աշխատակցուհիներից փորձել են բացատրութիւններ ստանալ, սակայն վերջիններիս յաջողուել է թիկնապահների եւ ժողովրդի վրայ հանուած ատրճանակների սպառնալիքներով անարգել հեռանալ»:

Ինչ որ աւելի ծանր է, իշխանութիւններու կեցուածքն է. անոնց ամիս մը առաջ տեղեկութիւն տրուած է, Մոսկուայէն եւ Լոս-Անճըլըսէն քաջատեղեակ աղբիւրներու հիմով, թէ անկարելի չէ նոր դայթակղութիւն մը: Եւ ըսել տակաւին որ Կեդրոնական Դրամատունը Մայիսին գործելու իրաւունք տուած է յիշեալ հաստատութեան, իսկ պատահարէն ոչինչով պատասխանատուութիւն ստանձնած է:

«Երկիր Նայիրի» նոյն թիւին մէջ տեղ տուած է նաեւ տուժածներէն ոմանց արտայայտութիւններուն. անոնցմէ մէկը կ՚ըսէ թէ ուզած են պատուիրակութեամբ մը վարչապետը տեսնել ու գիրենք ընդունած է օգնականը: Ան երբ լսած է յայտնուած տրտունջը, պատասխանած է. «ինչպէս ձեր փողը տուել էք նրանց, այնպէս էլ գնացէք հետ վերցրէք, մենք այստեղ գործ չունենք»; Եւ ըսել որ եղած են մարդիկ որոնք վստահութիւն ունեցած են այս կամ այն հաստատութեան մասին, գիտնալով որ անոնք պետական պարբերական ստուգումներու ենթակայ են:

Տուժածներու մէջ տարածուն է համոզումը թէ այդ ճարպիկ աւանդահաւաքները «վերեւներում» հովանաւորներ ունին, քանի որ օրինակ, դատախազութիւնը խոստացած է անոնցմէ մէկուն տնօրէնը ձերբակալել ու պատժել, բայց ոչ ան, ոչ ալ ուրիշ մը ձերբակալուած են:

Տուժածներու մէջ կան թոշակառուներ. անոնցմէ մէկն է Ն. Մ.ը որուն որդին ինկած է ռազմադաշտին վրայ: Իր աշխատավարձքէն փորներ ու տղուն թոշակը հաւաքելով պահ տուած է «Լիլիա» կոչուած հաստատութեան, որպէսզի քիչ մը դիւրանայ 11 մատղաշ թոռնիկները պահելու գործը:

Ուրիշ մը հաշմանդամ թոշակառու մըն է. դրամը յանձնած է երբ տեղեկացած է մամուլէն թէ հարկային տեսչութիւնը ստուգումներ կատարած է ու յայտարարած թէ ամէն ինչ կարգին է:

Բողոքներու վրայ իշխանութիւնները ձերբակալած են մէկուն տնօրէնը, բայց յետոյ ազատ արձակած: Ան իր պարտապահանջներուն մէկ մասին ձէթ, շաքար ու հաւկիթ բաժնած է տոկոսներուն փոխարէն ու խոստացած մինչեւ Օգոստոս 10 բոլորին բաժինը վճարել: Սակայն ոչ ոք զինքը տեսած է անգամ մը եւս ու վերջնականապէս փակուած է «Անի» պանդոկի անոնց գրասենեակին դուռը:

«Երկիր Նայիրի»ի գրութեան հեղինակը Լեւոն Բլրուեան, ակնարկելով դժգոհ աւանդատուներու բազմութեան կը գրէ. «ազնիւ բողոքն ու արդար դժգոհութիւնն անպատասխան մնալով, յաճախ կոյր ատելութեան կարող են փոխուել, վտանգաւոր մի ուժի, որի կարիքն զգացողներ միշտ էլ կան...»:

Այս պարագաներն ու հետանկարները եւս պէտք է արդեօ՞ք նկատել փոխանցման շրջանին յատուկ «նորմալ երեւոյթ»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՂԱՐԱԲԱՂՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ՇՐՋՈՒՄ Է ԵՐԵՒԱՆԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՎ

ՏԽՈՒՐ Է, ՊԱՐՈՆԱՅՔ

- Գարդաշ, հիւրանոց բացած տանե՞ս: 3 տոլար դրդամ:

Շտապելով մօտակայ կապի բաժանմունք, որպէսզի զանգեմ Ստեփանակերտ եւ իմանամ վերջին նորութիւնները ռազմաճակատներից, ես զարմանքով շրջուեցի, Երեւանի կենտրոնում լսելով ադրբեջանական սաստիկ առոգանութեամբ արտասանած այս անսպասելի առաջարկութիւնը: Երիտասարդ Ազերին, դատելով ամէն ինչից, ծամոնի եւ քաղցրաւենիքի վաճառականը, նայում էր բարեկամաբար: Նրա կողքին, ըստ երեւոյթին, արդէն երեք տոլարով գայթակղուած, ծանր պայուսակներով կանգնած էին չորս քրտնած Հայեր: Ահմադը, այդպէս էր վաճառականի անունը, խիստ զարմացաւ, լսելով իմ մռայլ «ոչ»ը: Եւ փոքրիկ խումբը շարունակեց իր ճամբան դէպի «Էրեբունի» հիւրանոց: Ղարաբաղի ճակատներում այդ օրը բարեբախտաբար պահպանւում էր անդորրը: Ստեփանակերտի ընկերոջս ձայնը թւում էր սովորականից աւելի յոգնած եւ ինչպէս ինքն ինձ բացատրեց, մարտերի ընթացքում ոչինչ չես զգում, յոգնածութիւնը գալիս է մարտից յետոյ, խաղաղութեան հաղուադէպ պահերին: Խոստանալով ծխախոտ բերել նրա համար, ուղեւորուեցի դէպի «Էրեբունի» հիւրանոց, որտեղ իմ առջեւ բացուեց նրբագրգիռ ու զարմանալի մի տեսարան, յամենայն դէպս, նրբագրգիռ ու զարմանալի՝ իւրաքանչիւր Ղարաբաղցու համար: Հարիւրաւոր Հայեր հրելով, հայհոյելով եւ կոխկռտելով իրար, համերաշխօրէն գրոհում էին «տոնավաճառ»ի նեղ դուռը, փորձելով մխրճուել լեփ-լեցուն դահլիճը, որտեղ անվրդով կերպով առեւտուր էին անում ադրբեջանցի վաճառականները: Այստեղ երջանիկ ժպիտով կանգնած էր նաեւ արդէն ինձ ծանօթ Ահմադը, որն ինչ-որ փաթէթ թափահարելով, գոռում էր ամբողջ դահլիճով մէկ.

- Գանֆէ՛տ, գանֆէ՛տ:

Այսօր Իրանից ժամանած (արդեօ՞ք միայն Իրանից) տասնեակ Ադրբեջանցիներ առանց որեւէ վերահսկողութեան քայլում են Հայաստանի քաղաքներում ու գիւղերում, այցելում ցանկացած տեղ, ցանկացած վայր: Դժուար է ասել, քանի գերմանացի վաճառականներ էին թափառում Մոսկուայի կամ Ուաշինկթընի փողոցներում, ասենք 1943-44 թթ.: Մենք նոյնիսկ չգիտենք քանի հայ գործարարներ են ներկայումս առեւտուր անում Բաքւում կամ, օրինակ, Գանձայում: Սակայն, մի հարց է ծագում. Երեւանում իրո՞ք համոզուած են, որ բոլոր ադրբեջանական վաճառականները վաճառական են: Կա՞յ, արդեօք, երաշխիք, որ նրանցից ոմանք Ադրբեջանի կամ Թուրքիայի յատուկ ծառայութիւնների գործակալներ չեն, որ նրանք լաւագոյն դէպքում միայն հետախուզական տուեալներ են հաւաքում: Կա՞յ, արդեօք, այն համոզուածութիւնը, որ մի չքնաղ երեկոյեան թէ ոմն Ահմադ որեւէ ատոպուսում չի «մոռանայ» պայթուցիկ նիւթով մի պայուսակ: Եթէ Հայաստանի մայրաքաղաքում գոյութիւն ունեն գերատեսչութիւններ, որոնք իրօք հետաքրքրւում են նման հարցերով, նրանք պէտք է նկատած լինէին, որ վաճառականներից շատերը խօսում են ադրբեջանական լեզուի Բաքուի եւ Նախիջեւանի բարբառներով, իսկ ոմանք հիանալի տիրապետում են հայերէն լեզուին, ասինքն՝ չի բացառւում, որ նախկինում նրանք ապրել են Հայաստանում ու Բաքուից ուղարկուել են Իրան, իսկ այնտեղից վաճառականի տեսքով՝ Երեւան: Թէ դա ինչ հետեւանքներ կարող է ունենալ պատերազմող երկրի համար, դժուար չէ կանխագուշակել:

Տողերիս հեղինակը մոլի ազգայնամոլ եւ ֆանատիկոս չէ եւ քաջ գիտակցում է, թէ տնտեսական ինչ ծանր կացութեան մէջ է յայտնուել Հայաստանը պատերազմի եւ շրջափակման պատճառով: Իրանից ժամանող առեւտրականները անշուշտ փոքր-ինչ թեթեւացնում են բնակչութեան վիճակը: Բայց մի՞թէ հնարաւոր չէ ինչ-որ կերպ կարգաւորել այդ անկանոն ու խառնաշփոթ առեւտուրը, դարձնելով կառավարելի ու վերահսկելի: Մի՞թէ, օրինակ, անհնարին է վաճառականների հոսքը դիմաւորել սահմաններում, պետական մակարդակով գնել նրանց ամբողջ ապրանքն իրենց առաջարկած գնով ու տեղափոխել Հանրապետութեան տարբեր բնակավայրեր: Կամ, ասենք, յատուկ տեղ յատկացնել առեւտրականներին ապրելու եւ միաժամանակ առեւտուր անելու համար: Մի խօսքով, թւում է, թէ կարելի է առաջարկել տարբեր մեխանիզմներ այդ գործընթացը վերահսկելու համար, եւ դա չի վնասի միջպետական յարաբերութիւններին: Հայաստանն այսպէս թէ այնպէս ներքաշուած է պատերազմի մէջ եւ ոչ ոք աշխարհում չի մեղադրի նրան ոչ ստանդարտ որոշումներ ընդունելու համար:

Իսկ վերջում մի քիչ «սենտիմենտալիզմ»: Նայում է, երեւի, ժպտադէմ Ահմադը մեզ ու մտածում. հրաշալի երկիր է այս Էրմենիստանը: Երեք տոլարով կարող ես գնել այնպիսի հնացած հասկացութիւններ, ինչպիսին են, ասենք, ազգային արժանապատուութիւնը, հայրենասիրութիւնը, պատմական յիշողութիւնը: Իսկ եօթը տոլար էլ աւելացնես, կարող ես հիւրանոցում գիշերները նոյնիսկ հայ աղջիկներ պատուիրել: Երեւի Բաքւում կամ Թեհրանում նրանք այդքան էժան չարժեն, ինչքան մեզ մօտ: Ընդհանրապէս այսօր այնքան էլ հպարտ չեն նրանք՝ այդ սիրունիկ արիական տիկնայք: Ի՞նչ արած, մենք այդպիսին ենք, ազերի վաճառական: Մեր ժողովրդի մի մասը կարող է կենաց-մահու պայքար մղել դարաւոր թշնամու դէմ, իսկ միւսը՝ եղբայրաբար առեւտուր անել նրա հետ, սիրաշահել նրան: Մի մասը զօր ու գիշեր կարող է հերթապահել սահմաններում հակառակորդի հնարաւոր յարձակումը կանխելու համար, իսկ միւսը՝ զօր ու գիշեր քեֆեր անել նրա հետ խորտկարաններում:

Տխուր է, պարոնայք:

ՎԱՀՐԱՄ ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ
«Ազգ»ի թղթակից, Ստեփանակերտ

«Ազգ», Օգոստոս 16

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Սեպտեմբեր 4-ին, ամբողջ օրը, Սահակ - Մեսրոպ մշակութային կեդրոնին մէջ, Արծրունի Զրբաշեան սրահը, տեղի ունեցաւ Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Շրջ. Խորհուրդի կազմակերպած համագումարը որ համախմբեց Մարսէյլի Հայ առաքելական ութ եկեղեցիներու առաւել Լա Սիոթայի, Թուլոնի, Սէն - Ռաֆայէլի, Նիսի եւ Ավինեոն - Մոնփըլիէի եկեղեցիներու կամ համայնքներու վարչութեանց անդամները, առանց թիւի սահմանափակումի, ինչպէս նաեւ վերոյիշեալ եկեղեցիներու կարգ մը հոգեւոր հովիւներ: Հրաւիրուած էին նաեւ երկուական անդամներով եւ մասնակցեցան հետեւեալ կազմակերպութիւնները՝ ՀՅԴ-ը, ՌԱԿ-ը, Կապոյտ Խաչը, ՀԲԸՄ-ը, ԺԱՖը-, Մշակ. Միութիւն, Հայ Արենոյշներու Միութիւնը, Հայ Մշակոյթի Տունը եւ Համազգային դպրոցը: Նոյնպէս մասնակցութեան հրաւէր ստացան շրջանի կարգ մը անձեր որոնցմէ մի քանին ներկայ գտնուեցան:

Օրը սկսաւ եկեղեցական կարճ արարողութեամբ մը, ժամերգութեան մէկ մասը, ժամը 9-ին:

Ժամը 9.50-ին հաւաքական «Հայր Մեր«ով բացուեցաւ ժողովը: Բոլոր ներկաները, յոտնկայս վայրկեան մը լռութեամբ յարգեցին յիշատակը երջանկայիշատակ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին:

Յակոբ Վարժապետեան՝ Հար. Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ ներկայացուցչական ժողովի նախագահը, Մայր Եկեղեցւոյ անունով բարի գալուստ մաղթեց «բացառիկ եւ արտակարգ» որակելով համախմբումը, որ կազմակերպուած է, չեշտեց, թեմական կառոյցի հետանկարով:

Զմոռնանք ըսել, թէ ժողովի յայտարարուած միակ օրակարգն էր՝ «Միացեալ ուժերով եւ ազգային մտահոգութիւններով պատրաստենք վաղուան գաղութի կառոյցը»:

Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեան՝ փոխանորդ Հար. Ֆրանսայի համար, Գիւտ Արք. Նազգաշեանի՝ Կաթողիկոսական Պատուի-

[...]րակ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց, կարդաց Գիտ Արք.ին նամակը՝ ուղղուած ժողովի մասնակցողներուն, ուր կար թելադրանքներ, քաջալերանքներ ազգային ասպարէզի մաս կազմող հիմնական հարցերու առընչութեամբ, բայց նաեւ զգուշացումներ, մանաւանդ եկեղեցական հարցերու քննարկման մէջ։ Ի մասնաւորի հաստատմութեան հրաւէր մը Եկեղեցւոյ կարգին ու կանոնին հանդէպ, համաձայն՝ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի հրահանգին՝ որպէս մէկ ընտանիք ապրիլ ու կազմակերպել Եկեղեցւոյ կեանքը Ֆրանսայի մէջ։

Ապա, Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեան արտասանեց իր ճառը։ Անկիւնադարձային ու պատմական արժէք ներկայացնող երեւոյթ մըն է ըստ այս համագումարը ու նպատակ ունի օրինական ու կանոնադրական կերպին ու մակարդակին վրայ կազմակերպել հայ գաղութը կեդրոնական պատմական դերին մէջ հաստատելով Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին որպէս յաւիտենական մայրը Հայութեան։ Յայտարարեց նաեւ թէ համագումարին կեդրոնական միտքն է, կոնդակով հաստատուած մեր թեմի վերականգնումն ու վերակազմակերպութիւնը։

Ալեքսանդր Պապայեան՝ նախագահը Հար. Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Տրզ. Խորհուրդին, իր կարգին բացատրեց ժողովին նպատակը։ Տրզ. Խորհուրդը, ըստ, երկու տարիէ ի վեր կ'աշխատի համախմբել եկեղեցիները եւ խորհրդակցիլ ու ստեղծել համերաշխութիւն։ Քառասուն տարի եկեղեցւոյ կեանքը խաթարուած էր եւ ասոր պատճառը, աւելցուց, Խորհ. Հայաստանի հակակրօն քաղաքականութիւնն էր՝ քանդել Եկեղեցին ի Հայաստան եւ ի Սփիւռք։

Յետոյ, Կարապետ Սայապալեան՝ քարտուղարը Հար. Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Տրզ. Խորհուրդին, նախ պարզեց գաղութին այսօրուան ոչ մխիթարական վիճակը, անկազմակերպ եւ անիշխան, ըսելով թէ գաղութին վարչական կառոյցը կը կարօտի նոր դասաւորումի մը։ Հիմնաւորեց իր հաստատումները երկու բացայայտ իրականութիւններու վրայ՝ Սփիւռքը դեռ շատ ժամանակ մնայուն իրականութիւնն է եւ Հայաստանի անկախ Պետութիւնը պահանջքն ունի անոր գաղութներու թիկունքին ու օժանդակութեան։ Ապա, Կ. Սայապալեան յայտարարեց թէ լաւագոյն վարչական կառոյցը կրնայ միայն ու միայն ըլլալ թեմական իշխանութենէ մը։

Յակոբ Վարժապետեան կարդաց Մարսէյլի ծերակուտական քաղաքապետ՝ Ռոպէր Վիկուրուի համակրանքի մէկ նամակը, ուղղուած՝ համագումարի մասնակցողներուն։

Խօսք առաւ Կ. Յովսէփեան։ Նախ ճշդեց ժողովին իրաւասութիւնները։ Խորհրդատուութեան, միտքերու, գաղափարներու, փորձառութիւններու փոխանակման ժողով մը, գաղութի վաղուան կառոյցի մըտահոգութիւններով։ Ժողով մը, ըստ, որ ներկայացուցչական հանգամանք չունի, որովհետեւ չէ հաստատուած որեւէ կանոնադրային կամ օրէնսդրական կոբեգի մը վրայ եւ իր բաղկացուցիչ տարրերը չեն ներկայացներ գաղութը իր ամբողջութեամբ։ Տրզ. Խորհուրդը ընտրութիւն մը ըրած է, ուրիշ միջոց չունէր եւ ինչպէս ամէն ընտրութիւն կամայական ու թերի կրնայ ըլլալ միայն, հետեւաբար ժողովը որոշում տալու իրաւասութիւն չունի։ Խորհրդակցական համաժողով մըն է որ կրնայ տալ ուղղութիւններ, գծել հեռանկարներ, ընել թելադրանքներ. կը մնայ Տրզ. Խորհուրդին անցնիլ կամ ոչ իրագործման հանգրուանին։ Ապա, Կ. Յովսէփեան հրաւիրեց ժողովականները ամենալայն կերպով մօտենալու օրակարգին, գաղութի վաղուան կառոյցը միայն եկեղեցին չէ, այլ նոյնպէս իր այլազան եւ բազմազան միութիւնները, իր կրթական հաստատութիւնները, իր ազգային - մշակութային կեդրոնները, իր գեղարուեստական խումբերը եւլն. եւլն.։ Աւելցուց թէ ոեւէ հայ մենաշնորհը չունի հայեցիութեան, ինչպէս նաեւ որեւէ միութիւն կամ հաստատութիւն մենաշնորհը չունի գաղութին։

Պերճ Կարապետեան (Ս. Ժէռոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցի) ցաւ յայտնեց, որ երեսուն տարի սին պայքար մղուեցաւ եւ ուժեր սպառեցան։ Թեմի մը, առաջնորդարանի մը գոյութիւնը գաղութէն ներս առաջացուց պառակտում։ Երէկ անոնք որոնք կը ժխտէին այսօր կը խօսին 1936 Մայիս 30-ի Խորէն Ա. Կաթողիկոսի թեմը հաստատող կոնդակին մասին։ Անուններ տուաւ, որոնց վրայէն կ'անցնինք, որոնք բացասական դեր ունեցան եւ չհագործեցին կացութիւնները ու ծառայեցին որոշ նպատակներու։ Ապա, վերյիշեց տասը վերջին տարիներու ընթացքին եկեղեցիներու միջեւ կատարուած համերաշխութեան փորձերը եւ մաղթեց որ գաղութին եկեղեցական կեանքը ըլլայ ներդաշնակ։

Բժ. Փիէր Մաչոյեան (Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի) ընդգծեց Հայուն նըկարագրին յատկանիշները եւ հաւաքական աշխատանք մը տանելու անկարողութիւնը։ Մտայնութիւնները պէտք է փոխուին ըստ առաւել զրուցելով եւ զիրար ճանչնալով։ Հայուն ապագան, աւելցուց, հայ լեզուին, երիտասարդութեան եւ պատմութեան հանդէպ իր հաւատարմութեան մէջ է։ Պէտք է սորվիլ միասնաբար աշխատիլ։

Եդուարդ Գալֆայեան (Մոնփըլիէ) գըրնահատեց համագումար կազմակերպած ըլլալու նախաձեռնութիւնը եւ հրաւիրեց համակերպիլ տրուելիք բոլոր որոշումներուն, որպէսզի միութիւն ստեղծուի։ Մեր տկարութիւնը անտարբերութեան մէջ է, աւելցուց, ու առաջարկեց քարտուղարութեան մը ստեղծումը միութիւններու միջեւ կապ հաստատելու համար։

Փրոֆ. Ռոպէր Աստուրեան (Հրաւիրեալ) առաջարկեց հասարակաց խորհրդածութեան նիւթ դարձնել Արեւմտահայուն ճանաչումը։

Ալէն Պագըրճեան (Համազգային դպրոցի մատակարար Խորհուրդ) ըստ, Առաջնորդարան մը որ ղեկավարէ Եկեղեցին, ինչո՞ւ չէ։ Սակայն, աւելցուց, կրօնական գաղութ չենք եւ Առաջնորդարան մը չի կրնար ղեկավարել ամբողջ գաղութ մը։ Առաջարկեց սպասել նորընտիր Կաթողիկոսի որոշումին, չեշտելով թէ ամէն ինչ կարելի է ընել միայն հաստատուած կանոնագրով մը եւ ազատ ընտրութիւններով։

Ժագ Կազէրեան («Ապրիս Ակումբ», Թուլոն) յայտարարեց թէ ինք երկրաշարժէն յետոյ է որ եկաւ դէպի Հայութիւն ու կը հաստատէ Եկեղեցւոյ հիմնական դերը, սակայն կը տեսնէ այլ ներկայացուցչական գաղութային մարմին մը, անկախ Եկեղեցիէն։

Յարութիւն Առաքելեան (Ավինեոն), առանձնացած գաղութ մըն ենք ըստ եւ կ'ուզենք առաւել կապուիլ հայ հաւաքականութեան։

Օհան Հէքիմեան (Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի) խօսեցաւ միութիւններէն ներս նոր դէմքեր եւ ուժեր բերելու անհրաժեշտութեան վրայ։ Միայն նուիրումը չի բաւեր, ըստ, այլ պէտք է ձեռընհասութիւնը ու մասնագէտներու աջակցութիւնը։ Այսօր ամէն բան չի լուծուիր, աւելցուց, ու դեռ ճամբան երկար է։

Էլէն Մերճանեան (Կապոյտ Խաչ - ՀՕՄ) շփոթութիւններէ խուսափելու համար յստակ պէտք է ըլլալ, ըստ. Եկեղեցին թող իր թեմական հարցերը ինքը լուծէ եւ ոչ այս համագումարը։ Իւրաքանչիւր հաստատութիւն անհրաժեշտ է որ մնայ իր ձեռնհասութիւններու ծիրին մէջ. քաղաքականը՝ կուսակցութիւններուն, մշակութայինը՝ համապատասխան հաստատութիւններուն եւլն.։ Ինչո՞ւ կը խօսիք, աւելցուց, գաղութային կառոյց ստեղծելու մասին, գաղութը ունի կառոյց իր դպրոցներով, միութիւններով, Եկեղեցիով, մամուլով եւլն.։ Գաղութը ինք պէտք է կազմակերպուի իր բոլոր բաղկացուցիչ տարրերով ու չեշտեց, այս ժողովը բնաւ չի կրնար որդեգրել։

Արթիւր Մինասեան (Ավինեոն), քիչ մը միամիտ եմ այս ժողովին մէջ եւ հեռու՝ այս բոլոր հարցերէն, յայտարարեց։

Այս առաջին նիստը փակուեցաւ Տարօն Եպիսկ.ի կարճ մը հաստատումներով եւ եզրակացութիւններով։ Յայտարարեց որ 70 տարի մենք այսպիսի չափանիշով ժողով չենք ունեցած։ Եկեղեցի ըսելով պէտք է հասկնալ հայ ժողովուրդը, որովհետեւ ժողովուրդ բառին մէջ կայ՝ եկեղեցի եւ պետականութիւն հասկացողութիւնները։ Այսպէս, թեմական հարցին լուծումը կը հետաքրքրէ Եկեղեցին, բայց նաեւ ժողովուրդը։ Լուծումը կու գայ Եկեղեցւոյ նուիրապետական կարգէն, բայց պահանջքը պէտք է գայ, ըստ, ժողովուրդէն եւ կեդրոնացումը (Ֆրանսան կամ Եւրոպան մէկ թեմ) նպատակայարմար չէ։ Տարօն Եպիսկ. վերջացուց իր խօսքը, յայտարարելով, հրաւիրած ենք ձեզի մէկ խնդրանքով՝ նեցուկ կանգնելու մեր պահանջքին, թեմի վերակազմակերպման, որ պատմականօրէն արդար է եւ այս ծրագիրը յաջողցնելու, որովհետեւ մեր ուժը ապակեդրոնացման մէջ է։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍՓԻՒՌՔԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՄԱՀԱՄԵՐՁ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

Հրապարակաւ կը յայտարարեմ որ «մահամերձ» ածականը ամենաճշգրիտը կը նկատեմ, պատկերացնելու համար Րիօ տը Ժանէյրոյի մեր գաղութին ներկայ վիճակը. վիճակ մը, ստեղծուած մեր իսկ ձեռքերով, ինչ որ ալ՝ աւելի դատապարտելի կը դարձնէ այս ճերմակ ջարդը։

Եկեղեցի չունինք, ոչ ալ դպրոց, եւ ոչ ալ ակումբ. նման բոյսի մը, որ ոչ՝ ջուր կը ստանայ, ոչ՝ օդ, եւ ոչ ալ՝ արեւ։

Ձուլումը շատ աւելի հեշտ է հոս, որովհետեւ կը գտնուինք գեղեցիկ երկրի մը մէջ, ուր ժողովուրդը՝ քրիստոնեայ եւ հիւրասէր, մեզ կը գրաւէ իր բարեացակամութեամբ եւ ազնուութեամբ. սակայն չենք կրնար մեր ազգային դրօշմը կորսնցնել եւ անհետանալ։

Քանի մը սերունդներ եւս, եւ ապագային, պատմաբանները մեզ պիտի յիշեն ըսելով «Ժամանակին հայ գաղութ մը կար Րիոյի մէջ, փոքր՝ սակայն անմիաբան, բարգաւաճ՝ սակայն զուրկ ազգապահպանման մտահոգութենէ»։ Անշուշտ բացառութիւնները յարգելի են։

Հայերը հոս, սկսան հաստատուիլ 1910 թուականներուն, ու միայն 22 տարի առաջ յաջողեցանք հիմնել «Արարատեան Լեռ Հայ Միութիւն»ը. գնեցինք նաեւ սրահ մը քաղաքիս ճիշդ սրտին մէջ, հոն համախմբելու համար վարչութիւնը, ինչպէս նաեւ մշակութային, ընկերային, ըղբօսնական եւ մարզական բոլոր գործունէութիւնները։

Սկզբնական շրջաններուն, լաւ արդիւնքներ ունեցանք. բայց շատ չուշացան թիւրիմացութիւնները եւ բնականաբար, իրենց աղաւնաս հետեւանքները։

Ժողովրդական առածը կ'ըսէ՝ «Երբ խոհարարները կը կռուին, կերակուրը կ'այրի»։

Իբրեւ արդիւնք այս մեղադրելի վիճակին, 12 տարի կ'ընէ որ ունինք կազմալուծուած միութիւն մը, եւ բականօններու տակ ակումբ մը. գաղութս կը նմանի ովկիանոսի մէջտեղը, ալիքներու քմահաճոյքին յանձնուած մակոյկի մը. հետեւաբար, ստիպուած ենք, մանաւանդ երիտասարդութիւնը, տեղական ակումբները յաճախել, ուր շատ լաւ կ'ընդունուինք, սակայն զուրկ ենք ազգային միջավայրէ եւ մշակոյթէ. այս իսկ պատճառաւ, շատերս զիրար չենք ճանչնար։

Միութիւնը վերականգնելու մտադրութեամբ, փորձեցի զանազան ձեռնարկներ. զարկի ու զարկի դռներ, դիմեցի ու կրկին դիմեցի անձնաւորութիւններու, իրենց աջակցիկ միջամտութիւնը խնդրելու համար, առանց ընկճուելու ստացած նուաստացուցիչ պատասխաններէն, որովհետեւ պայքարս ազգային նպատակի համար է։

Բոլոր ջանքերս մնացին ապարդիւն. ուստի, յուսախաբ, յուսահատ եւ ճարահատ, որոշեցի դիմել արտասահմանի հայ մամուլին, յուսալով որ այս կոչս արձագանգ կը գտնէ մեր քոյր գաղութներու մէջ, եւ կ'արժանանայ ազգային իշխանութեանց, հայ եկեղեցիներու եւ հայ միութիւններու ուշադրութեան ու նաեւ արժանի գնահատութեան։

Համոզուած եմ որ լռութիւնը հոմանիշ է համաձայնութեան ու երբեմն նոյնիսկ քաջալերութեան. ուստի, որպէսզի մեղսակից չըլլամ ցարդ ոչ մէկ գաղութի մէջ տեսնուած նման ոճիրի մը, ու նաեւ կատարելու համար Հայու իմ պարտականութիւնս, ահազանգ կը հնչեցնեմ բոլոր հայ աշխարհին, վերջ ի վերջոյ՝

Հայ բոյն մըն է որ երթալէն կը մարի։

ԱՐԱ ՆԷՎՐՈՒԶ

Րիօ տր Ժանէյրօ
Սեպտեմբեր 5

ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ

Թատերախաղ
Երկու Տեսարանով

Հեղինակ՝
ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

●

ՄՈՒՏՔ

Դերակատարներ. —
Նոր Հայ Կինը՝ Պայծառ Յակոբեան
(դերասանին բուն անձը)
Սեդա Բարիքեան
(բեմական անձը)
Հեղինակը՝ Ռեւէ հայ գրագէտ
Կին մը՝ Անժէլ Պարսամեան

«Ահաբեկիչը» փանթէզի մըն է եւ նաեւ տամ մը որոնց համերաշխ ազուցումը կը յաջողի եթէ երկուքն ալ լուրջի առնըւին թէ հանրութեան եւ թէ բեմադիրին կողմէ։

Մէկ դերասանին նոյն ատեն երկու տարբեր անձերու դերերը խաղալու դժուարութիւնը հարթելու պարտականութիւնն ու հաճոյքը բեմադիրինն են։

«Ահաբեկիչին» վայրին Աւստրալիա եւ Սիտնի քաղաքը ըլլալը պէտք է փոխուի համաձայն այն երկրին ու քաղաքին ուր կը ներկայացուի ան։ Նոյնը՝ Բիմպըլ անունը, որ Սիտնիի արուարձաններէն մէկն է։

Խաղին մէջի «Հեղինակը» կրնայ հանդիսատեսներուն առաջին շարքին կեդրոնը նստիլ որպէսզի Ա. Տեսարանի մէջ իր խօսքին ձայնը կարենայ հաւասարապէս բեմին ու հանրութեան հասնիլ։ Անժէլը կրնայ որեւէ մէկ տեղ նստիլ։

Սօֆիին եւ Էլիզին հեռաձայնային խօսակցութիւնները դրուած են գրութեան մէջ միայն օգնելու համար դերասանին՝ կապելու իր խօսքին շեշտը ընկալուչէն իր լսածին իմաստին ու թոնին հետ։ Կարելի է սակայն հեռաձայնի խցիկ մը յարդարել բեմին մէկ անկիւնը կամ բեմէն դուրս, սրահին մէջ տեղ մը, յուսարձակի տակ առնել երբ Էլիզը հոն է, ձայնասփիւռով բերել անոր խօսքը հանրութեան եւ անհետացնել՝ երբ պէտք չկայ ատոր։ Արդէն առաջին տեսարանին մէջ այդ երկխօսութեան նպատակը ժամանակ տալ է հանրութեան որ տակաւ կտրուի դուրսի աշխարհէն ու կեդրոնացնէ իր ուշադրութիւնը խաղին վրայ։

Բոլոր յատուկ անունները փոփոխելի են, յարմարելու համար երկրի յատկանիշներուն՝ բացի Սեդայէն։

Լոյսի խաղեր ու ենթախորքի երաժշտութիւն յանձնարարելի են։

ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ

Տեսարան Ա.

Բեմը կը ներկայացնէ պզտիկ, մաքուր սենեակ մը -բազմոց մը, բազկաթոռ, սեղանիկ մը քովը, վրան հեռաձայնի գործիք։ Աջ անկիւնը հեռատեսիլի գործիք մը։ Պատին՝ պզտիկ, կլոր հայելի մը։ Խորքին, աջին՝ դուռ մը։

Պատերուն քանի մը հասարակ նկարներ։ Դիմացի պատին՝ ցածլիկ մատենադարան մը, վրան՝ ծաղկաման։ Ձախ պատին մեծկակ ժամացոյց մը։ Ժամը 2.30 է։

Ամիսը Յունիս է, Աւստրալիոյ Սիտնի քաղաքին մէջ։ Ձմեռ է անշուշտ։ Անձրեւ կայ դուրսը, բայց չի լսուիր։

Վարագոյրը կը բացուի։ Պարապ է սենեակը։ Յանկարծ սեղանիկին վրայ հեռաձայնը կը սկսի զարնել։ Կը լսուի Սեդային ձայնը, խորքէն

Պայծառ. - Աղէկ, աղէկ, եկայ...։

Ներս կը վազէ Պայծառ, կը վերցնէ գործիքը, ոտքի կը մնայ։

(Միջահասակ, ներկայանալի դէմքով, վայելուչ, 45 տարեկաննոց կին մըն է, լեցուն մարմնով։ Արտայայտութիւնը կենսքոտ է ու չէզոք գոյներով հագուստ մը հագած է)։

Պայծառ. - Ալօ՞ ... հա դո՞ւն ես Սօֆի, ի՞նչ կայ։

Սօֆի. - (Այս գիշեր ուշ տուն պիտի գամ մամա, ընկերներով Սեւակենց տունը պիտի հաւաքուինք)։

Պայծառ. - Բայց աղջիկս, քննութիւններ ունիս դալ շաբթու, չէ՞ս.

Սօֆի. -(Գիտեմ գիտեմ, աս ուրիշ բան է, Յակոբին տարեդարձն է)

Պայծառ. - Ի՞նչ կրնամ ըսել, քու կեանքդ է, նորէն մէրսի որ թէլէֆոն ըրիր... եղբայրդ ալ հո՞ն է։

(Շար. 1)

(Շար. Ա. էջէն)

Վոլկայի վրայ: Խորհրդարանին ընդդիմութիւնն ալ վերջնականապէս յաղթահարուած կը թուի, թէեւ միշտ հարցումներ կան որ ամէն վտանգէ խուսափելու զի՞նչ է վերամուտը:

Օգոստոսին Զինուորական Բարձրագոյն ատեանը անպարտ արձակած է 1991-ի պետական հարուածի մասնակիցներէն զօրավար Վալանթէն Վարէննիկովը որ մերժած էր ներումը, նախընտրելով դատուիլ: Ատեանը չէշտած է նաեւ թէ անոր արարքը կը մեկնէր Խորհրդային Միութեան ամբողջութիւնը անվթար պահելու գովելի մտահոգութենէն: Այս վճիռը շատերու համար այն նշանակութիւնը ունեցած է թէ անհրաժեշտ պարագային բարձրաստիճան ամէն զինուորական կրնայ քայլեր որոշել, եթէ ատիկա նպաստաւոր կը նկատէ իր երկրին: Այլ խօսքով, նման վճիռ քօղարկուած նեցուկի մը համազօր է, այսօրուան զօրավարներուն:

Անոնցմէ ամէնէն ուշագրաւ դէմքի մը հետ որ կը կոչուի զօրավար Ալեքսանտր Լէպէտ, հարցազրոյց մը հրատարակած է «Իզվեստիա»: Ան 43 տարեկան է ու զօրավարի աստիճանին բարձրացած, Աֆղանիստանի, Բաքուի եւ Մոլդովայի մէջ շահած յաղթանակներով: Հարցախոյզի մը արդիւնքին համաձայն, ռուս զինուորականներու 70%-ը զինք Պաշտպանութեան նախարար տեսնել կը փափաքի:

Զօրավար Լէպէտի կարծիքով, Ռուսաստան պէտք է լաւ բանակ մը ունենար, բայց չունի նիւթական հարկաւոր միջոցները: Սխալ է քայքայել զինուորական ճարտարարուեստական ռուսական համակարգը, քանի որ երկրին մնացած միակ հարստութիւնն է: Ան չի վարանիր խիստ որակումներ կատարելու. Մոլդովայի նախագահը կը կոչէ «պատերազմի ոճրագործ», իսկ Ելցին ու Կայտար մանր ներկայութիւններ են իրեն համար, որոնցմէ տարբեր չէ նաեւ Ժիրինովսկին:

Զօրավար Լէպէտ կ՚ըսէ թէ պիտի չմերժէր Պաշտպանութեան նախարարի պաշտօնը որ յարմար է զինուորական իր կոչումին: Մնացեալին համար ալ Ռուսաստան պէտք ունի զօրաւոր անձնաւորութեան մը որ կոթնի բանակին: Ինք հիացող մը չէ զօրավար Փինոշէի, բայց կը յայտնէ որ անոր շնորհիւ երկիրը կործանումէ փրկուեցաւ ու Չիլի այսօր բարգաւաճ երկիր մըն է:

Յստակ է ըսուածը թէ Ռուսաստանի համար հարկաւորը այդ տեսակի տիպար մըն է, եթէ նոյնիսկ կարգուկանոնի հաստատումը մարդկային կեանքեր պիտի արժէ. կարճ արիւնայեղութիւն մը նախընտրելի կը գտնէ ռուս զօրավարը, քան այն դանդաղ արիւնահոսութիւնը որ տեղի կ՚ունենայ ներկայիս յելուզակնութեան պատճառով:

Ռուսաստանի նախագահը չէ հանդուրժած որ զօրավար մը զինքը «մանրիկ ներկայութիւն» կոչէ ու Օգոստոսի սկիզբը նոյն թերթին մէջ յայտարարուած է թէ 14-րդ բանակը պիտի կազմալուծուի եւ թէ զօրավար Լէպէտ այլեւս անոր ղեկավարը չէ: Երբ իրեն կարծիքը հարցուցած են այս մասին, պատասխանած է. «Գոր բաչովէն փրկուելու համար խորհրդային Միութիւնը քանդեցին, ինձմէ փրկուելու համար ալ 14-րդ բանակը կը կազմալուծեն»: Հետաքրքրականը այն է որ Ելցին կը թուի յետ քայլ ըրած ըլլալ, որովհետեւ Օգոստոս 17-ին զբօսանաւուն վրայէն յայտարարած է թէ մեծ գնահատանք ունի զօրավար Լէպէտի հանդէպ: Հաւանաբար, մտածած է որ աւելի լաւ է Մոլդովայի խռովութիւնները հրահրած պահել, որպէսզի զօրավարը հոն զբաղում ունենայ, քան թէ պարապ մնայ Մոսկուա:

Մինչ այդ, ուրիշ զօրավար մը, նախկին փոխ - նախագահ Ալեքսանտր Ռուցկոյ 72 քաղաքներու շրջապտոյտի մը ձեռնարկած է 1996-ի նախագահական ընտրութեան որպէս նախապատրաստական ընտրապայքար: Ան հին բարեկամ մըն է Լէպէտի, չրաժնելով հանդերձ Փինոշէի հանդէպ անոր հիացումը. կ՚ըսէ թէ ինք ընկերվար - ժողովրդավար է: Իր կարծիքով պէտք է «նոր ազգատ»ները չարժման մղել: Բայց շատեր թերահաւատ են իր յաջողութեան, այն տրամաբանութեամբ որ Ելցին երբեք պիտի չզիջէ ընտրութեան մը զոր վստահ է թէ պիտի կորսնցնէ: Նման մերժողական կեցուածք պիտի ծառայէ զօրավար Լէպէտի գործին որ կրնայ դաշնակցութիւն մը ստորագրել Ռուցկոյի հետ: Այս հեռանկարը Մոսկուայի մէջ կատակի մը նիւթ եղած է ու մարդիկ կ՚ըսեն. «այնպէս կը թուի որ Ալեքսանտր մը ունինք մեր ապագային մէջ»:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ՝

Քառասունքի հանդիսաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ

Երջանկայիշատակ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի

Կիրակի, Սեպտեմբեր 25

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Հանդիսաւոր Հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի կ՚ունենայ «Հայր Մեր»էն առաջ, Ս. Խորանէն:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ «Սահակ-Մեսրոպ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խ. Եըլմազեանի:

Յաւարտ Պատարագի Ոգեկոչման եւ Ցարգանքի մէկտեղում «Արծրունի Չրբաշեան» հանդիսասրահին մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. - Շահան Շահնուրի մահուան 20-րդ տարելիցին ի յիշատակ, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Չրբաշեան 1000 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի «Սեւան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Արիան Սարգիսեան եւ զաւակներէն 500 Ֆր. Տիկին Նուարդ Խուշկեանի (Միացեալ-Նահանգներ) մահուան քառասունքին առթիւ:

Թատրոն

Կապոյտ Խաչի Սեւրան - Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ թատերական երեկոյթ մը՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 24, ժամը 20.30-ին: Համազգայինի «Դ ի մ ա կ» թատերախումբը կը ներկայացնէ Յակոբ Պարոնեանի՝

« ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ »ը բեմադրութեամբ՝ Վազգէն Մուշթաֆեանի
SALLE DES FETES DE SEVRAN
Rue Gabriel Péri

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին երեկոյթը՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 12-ԻՆ:

***

Կապոյտ Խաչի Լիոն -- Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 5, Գազինօ Շարպոնիէռի սրահը:

JEUNE, AVEC ou SANS le BAC

LES METIERS DE LA VENTE VOUS INTERESSENT

TEBROTZASSERE
ouvre à la RENTREE 1994
une CLASSE de

BTS- Action Commerciale

Formation en alternance,

GRATUITE, REMUNEREE.
CONTRAT de TRAVAIL
en ENTREPRISE.

Si vous êtes intéressé,
Laissez un message au (1).43.81.01.72
ou écrivez pour un premier contact
Tebrotzassère réf. BTS/AC
1, bd du Nord, 93340 Le Raincy

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նուպար Նիկողոսեանի մահուան 5-րդ տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ (Սեպ. 11, Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցին) ընկերները եւ բարեկամները կը նուիրեն 500 Ֆր. Մարսէյլի Հայ Մշակ. Տան եւ 500 Ֆր. Եկեղեցւոյ եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին:

— ՎԵՐԱՄՈՒՏ —

ԻՍԻ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու կրթական մարմինը կը յայտարարեն թէ եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցին արձանագրութիւնները կը կատարուին եւ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21-ին:

Կրնան արձանագրուիլ 4-էն 14 տարեկան մանուկները: Կը դասաւանդուին Հայոց լեզու, Պատմութիւն, Կրօնք, Երգ ու Խօսակցական լեզու:

Չորեքշաբթի օրերը 8.30-էն 12.30:
Շաբաթ օրերը պար՝ 14-էն 16.30:

Օթօքարը կ՚անցնի Մըտոն - Լա- Ֆորէի, Գլամարի եւ Իսիի գլխաւոր փողոցներէն՝ աշակերտներ հաւաքելու: Արձանագրութեան եւ յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան. - 46. 44. 28. 52:

Արձանագրեցէք ձեր զաւակներն ու թոռները:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի «Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ հայկական դպրոցը կը ծանուցանէ 1994 - 95 ուսումնական տարեմուտը՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21-ին
Ave. Jean Compadieu — Bois Lemaître
13012 MARSEILLE

Արձանագրութիւններու եւ անհրաժեշտ տեղեկութիւններու համար դիմել՝
42. 69. 17. 95 Տիկին Տօնիկեան,
42. 22. 08. 52 Տիկին Էգկուլեան
91. 66. 30. 66 Տիկին Պապայեան:

***

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղի միօրեայ վարժարանի դասընթացքները կը սկսին Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20-ին:

Դասընթացքները տեղի կ՚ունենան ամէն Երեքշաբթի ժամը 19-էն 22, Մշակոյթի Տան մէջ՝
45, rue de la Défense, 92130 Issy-les-Mlx.

«ՅԱՌԱՋ»ի բնթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

REPAS à BIÈVRES

Cette année, le repas offert à ses Aînés par la Croix Bleue (Section d'Issy - les - Moulineaux) aura lieu le *Samedi 24 Septembre* au Château de Bièvres.

Le car partira à 12h30 du 45, rue de la Défense, avec arrêt à 12h45 devant l'église arménienne, 6, avenue Bourgain. Retour vers 18h.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire au plus tard le 20 Septembre auprès de :

Mme Sirvart DERDERIAN- Tél. 46. 42. 46. 71
Mme Hélène GUL- Tél. 46. 26. 42. 48

ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, երեկոյեան ժամը 6-ին, Հայաստանի անկախ նոր Հանրապետութեան հռչակման տարեդարձին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ժամերգութեան աւարտին, Գոհաբանական Մաղթանք կ՚ըլլայ Հայաստանի յաւերժութեան համար:

Գաղութը կը հրաւիրուի մասնակցիլ Ազգային այս տօնին առթիւ կատարուող հոգեպարար արարողութեան:

Journée de détente à Giverny

Կապոյտ Խաչի Անիէռի «Ակնունի» մասնաճիւղը միօրեայ պտոյտ մը կը կազմակերպէ Սեպտեմբեր 25-ին, դէպի Ժիվեռնի:

Այցելութիւն՝ Գլօտ Մոնէի տուն, պարտէզներու, լճակին՝ իր նուֆարներով, նաեւ ճաշարան, Սէնի վրայ նաւապտոյտ:

Մասնակցութիւն՝ 250 Ֆր.:

Արձանագրութեանց համար հեռաձայնել՝

39. 82. 65. 91 / 43. 33. 88. 93
կամ 42. 42. 85. 87 թիւերուն:

COMMUNIQUE DE L'UGAB-PARIS

Le Comité de Paris - Ile-de-France de l'UGAB *organise*
une soirée consacrée aux problèmes de la RETRAITE,
un sujet qui concerne aussi bien les salariés que les non-salariés
Conférencier : *M. Pierre BENVENISTE*
Directeur au groupe GAN
le mercredi 21 septembre à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris.

ԴՊԻՐ ԸԼԼԱԼ ԵՒ ՄԱՍ ԿԱԶՄԵԼ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

Կոչ կ՚ընենք մեր ծնողքներուն, որպէսզի քաջալերեն իրենց զաւակները՝ երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները, մանուկներով հանդերձ, մաս կազմել Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Դպրաց Դասին եւ Երգչախումբին, իրենց շնորհներով փառաւորել մեր Ս. Եկեղեցին եւ փոխադարձաբար ստանալ հոգեկան մխիթարութիւն:

Դպրաց վարժութիւնը ունենալու համար, Չորեքշաբթի երեկոներ, ժամը 6.30-ին, քառաձայն երգչախումբի փորձեր տեղի կ՚ունենան եկեղեցւոյս յարակից սրահներուն մէջ, առաջնորդութեամբ Գ. Կոմիտաս Գէորգեանի:

Նոյնպէս, Հինգշաբթի երեկոներ, ժամը 6.30-ին, Դպրաց շարականներու եւ արարողութեանց վարժութիւնները կը կատարուին առաջնորդութեամբ Գ. Արամ Քերովբեանի:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 21
MERCREDI
21 SEPTEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.419 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 70e ANNEE — N° 18.419

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՅԻԹԻ

ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ ՀԱՐՑԵՐԸ ՉԻ ԼՈՒԾԵՐ

Որքան ալ նախագահ Գլինթըն իր գոհունակութիւնը արտայայտէ Գարթըրի ձեռք ձգած համաձայնագրին առթիւ, կը թուի որ հարցերը չեն լուծուած, ոչ տեղւոյն վրայ, ոչ ալ անմիջական ապագայ խաղաղութեան մը համար։ Արդարեւ, Սեպտեմբեր 20-ին, թէեւ Ժան - Պերթրան Արիսթիտ ոչ մէկ յայտարարութիւն ըրած էր, բայց եւ այնպէս կ'ըսուէր թէ «անկատար» կը նկատէ այդ համաձայնագիրը եւ միտք չունի Հայիթի վերադառնալու եւ իշխանութեան գլուխ անցնելու ցորչափ զինուորականները չեն մեկնած կղզիէն։

Ի՞նչ կը նախատեսէ համաձայնագիրը։ Եօթը կէտերէ բաղկացած, անոր ակիզբը կ'ըսուի. -

. Այս համաձայնութեան նպատակն է ամրապնդել խաղաղութիւնը Հայիթիի մէջ, առաջքն առնել բռնութեան եւ արիւնահեղութեան, հաստատել ժողովրդավարութիւն եւ ազատութիւն եւ մնայուն ու փոխադարձ օգտաշատ յարաբերութիւն կերտել Հայիթիի եւ Միացեալ - Նահանգներու կառավարութեանց, ժողովուրդներու եւ հիմնարկներու միջեւ։

Ու կը բացատրուի որ գործադրելու համար այս համաձայնագիրը Հայիթիի ոստիկանական եւ զինուորական ուժերը սերտօրէն պիտի աշխատին Միացեալ - Նահանգներու զինուորական ուժերուն հետ։ Հայիթիի կարգ մը բարձրաստիճան զինուորականներ պատրաստ են հանգստեան կոչուելու կանխահասօրէն, դիւրացնելու համար այդ համաձայնագրին յաջողութեան, երբ ընդհ. ներումի օրէնք քուէարկէ Խորհրդարանը կամ հոկտեմբեր 15-ին։ Տնտեսական ամպարկօն պատիժները կը վերնան։ Երեսփոխանական յառաջիկայ ընտրութիւնները կը կատարուին ազատօրէն եւ ժողովրդավար ձեւով։

Կ'ըսուի թէ Հայիթիի զինուորականները վերջին պահուն տեղի տուած են ի տես պատրաստուած ամերիկեան պատկառելի ուժին եւ առաջքն առնելու համար ամերիկեան յարձակման եւ անոր հետեւանքներուն։

Բայց եւ այնպէս, ոչինչ կարգադրուած է, մինչ Միացեալ - Նահանգները իրենց ուժերը կը տեղաւորեն։ Ժողովուրդն ալ դեռ այնքան խանդավառ չէ, ի տես անորոշ ապագայի մը։ Եւ ինչպէս ըսինք Արիսթիտ դեռ լուռ կը մնար Սեպտեմբեր 20-ին, ինչ որ խորագրել կուտար "Լիպերասիոն"ի «Արիսթիտ պերճախօս լռութիւն մը պահեց»։

Հայիթիի դրագէտ մըն ալ՝ Ժան - Գլօտ Իժան չի հաւատար համաձայնագրին ապագային, համաձայնագիր զոր «դիւանագիտական պլըֆ» կ'որակէ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԷՐԻ մէջ, իշխանութեան եւ ՖԻՍ-ի միջեւ երկխօսութիւնը այնքան ալ դիւրին չի թուիր։ Սեպտեմբեր 19-ին, ծայրայեղ տարրերը բոլորովին դէմ կը մնային եւ պատրաստ էին ամէն կերպ խափանարարական աշխատանք տանելու։ Իշխանութեան բարի կամեցողութիւնը, իսլամական ճակատի երկու պարագլուխներու ազատ արձակումը չեն բաւած սառը հալեցնելու համար։ Կառավարութեան բանբերին՝ Լէյլա Ասլուիի հրաժարումն ալ մթնոլորտը պղտորած է։ Ընդհ. ձեւով մեծ յոյսեր չկան. ընկերաբանի մը համաձայն՝ «բռնութեան մէջ ինկած դերակատարներու բազմութիւնը այնքան մեծ է որ պատրանք է հրաշք մը ակնկալել»։

ԱԹԷՆՔԻ մէջ ռմբափորձ մը գործուած է ոստիկանական հանրակառքի մը դէմ։ Սպայ մը մեռած է եւ 10 ոստիկան ալ վիրաւորուած։ Կառքին մօտ ռումբ մը դրըւած էր։ Արարքին տէր եղաւ «Նոյեմբեր 17» կազմակերպութիւնը, թէեւ ոստիկանութիւնը չատ լուրջի չառներ այդ ըստանձնումը ու կասկածներ ունի նաեւ ԷԼԱ-ի նկատմամբ (Յեղափոխական Ժողովրդական Պայքար)։

ԹՈՒՆՃԷԼԻԻ մօտ (արեւելեան Թուրքիա) ռմբափորձ մը գործուած է բանակի հանրակառքի մը դէմ, չորս հոգի որոնց երեքը զինուորականներ մեռած են։ Սեպտեմբեր 17-ին, երկրորդ ռմբափորձ մըն ալ գործուած է մինիպիւսի մը դէմ, Սղերդի գաւառը։ 9 մեռեալ կայ։ Ոչ ոք տէր եղած է այս արարքներուն։

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մէջ, բուռն բախումներ տեղի կ'ունենան ընդդիմութեան եւ կառավարական ուժերու միջեւ։ Սեպտեմբեր 17-ին, Շաբաթ, Տոլստոյ - Իուրտ, որ ռուսական Խորհրդարանի նախկին նախագահ՝ Խասբուլաթովի գիւղն է, կառավարական ուժեր դէմ առ դէմ ելած են ընդդիմութեան տեղական ուժերուն հետ, որոնք ծանր ձախողութիւն մը կրած են։ Առնուազն 20 հոգի, ընդդիմութեան պատկանող եւ Մոսկուայի նեցուկը վայելող սպաննուած են, որոնց կարգին Խասբուլաթովի մէկ զարմիկը։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ միջեւ միջադէպ մը պատահած է Եգէականի մէջ, յունական յածանաւի մը եւ Թուրք նաւերու միջեւ։ Անգարա եւ Աթէնք բուռն տարակարծութիւններ ունին իրենց սահմանամերձ ջուրերու տարածքին ընդարձակման շուրջ։ Միջազգային պայմանագիր մը կայ, զոր Յունաստան ստորագրած է բայց ոչ՝ Թուրքիա, որ պէտք է գործադրուի Նոյեմբեր 16-ին եւ թոյլ կուտայ ստորագրող երկիրներուն որ իրենց սահմանամերձ ջուրերը տարածեն 6-էն 12 մղոն։

ՇԻՐԱՔ տեսակցութիւն մը ունեցած է ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղար՝ Պուտրոս Ղալիի հետ, Նիւ - Եորքի մէջ։ Սեպտեմբեր 20-ին ալ Ուաշինկթըն կ'անցնէր ու կ'ընդունուէր նախագահ Գլինթընի կողմէ։

ՍԱՈՒՏ Ի - ԱՐԱԲԻՈՅ մէջ բազմաթիւ քրիստոնեաներ ձերբակալուած են, երբ յայտնաբերուած է որ գաղտնի ժողովներ կը կազմակերպէին։ Սաուտի - Արաբիոյ մէջ մահմետականէն զատ որեւէ կրօնք արգիլուած է, ինչպէս նաեւ եկեղեցիները, ինչ որ կը ստիպէ քրիստոնեաները որ գաղտնաբար հաւաքուին։

ԹՄՐԱՄՈԼՆԵՐՈՒ մահը Իլ-տը-Ֆրանսի շրջանը, մեծ համեմատութիւններ առած է 20-էն 34 տարեկան երիտասարդներու մօտ (9%) սիտայէն եւ անձնասպանութենէն ետք, ըստ վիճակագրութեան մը։ Փարիզի մէջ գլուխը կը հանեն 18-րդ (26 մեռեալ) եւ 10-րդ թաղամասները (21 մեռեալ)։

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓՈՍՏԻՋ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 15 / 16)

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆՁՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՏԷՐԵՐԸ

Սեպտեմբեր 15-ին Երեւանի Մաշտոց, Արաբկիր եւ Խորհրդային շրջաններու ներքին գործոց բաժիններուն մէջ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիի առաջին անձնագիրները ստացած են 16 տարեկան պատանիներ եւ պատանուհիներ։ Հանդիսաւոր արարողութեան մասնակցած են Ներքին նախարար Վանօ Սիրադեղեան եւ փոխ - նախարարներ։ Առաջին անգամ ստացողներուն անձնագիրները ձրի կը տրուին։

***

ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Քաղաքացիական օդային փոխադրութեան վարչութեան պետի տեղակալ նշանակուած են Միխայիլ Ակրիտով, Ալ. Պալթայեան, Հայկ Յովհաննիսեան եւ Վաղինակ Յարութիւնեան։ Իսկ Վահան Ղուկասեան նշանակուած է հեռատեսիլ - ռատիոյի պետական վարչութեան պետի տեղակալ։

***

ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԴՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի մարդու իրաւունքներու յանձնաժողովի նախագահ Հրանդ Խաչատրեան տեղեկացուցած է թէ աւելի քան 800 Հայեր կը պահուին Ազրպէյճանի մէջ։ Ան ըսած է թէ խորհրդարանական մակարդակով չփում հաստատելու իրենց բազմաթիւ փորձերը ապարդիւն մնացած են, որովհետեւ Բաքու այն կարծիքը ունի որ պաշտօնական մակարդակով կապ հաստատել կը նշանակէ ԼՂՀ-ն անուղղակի ճանչնալ։ Այսուհանդերձ, Հ. Խաչատրեան յոյս յայտնած է թէ պիտի յաջողին այդ կապերը հաստատել։

***

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութենէն անջատուած անդամներու կողմէ հիմնուած Լիպերալ - դեմոկրատական կուսակցութիւնը Հայաստանի Արդարադատութեան նախարարութեան կողմէ արձանագրուած 40-րդ հասարակական - քաղաքական կուսակցութիւնը եղած է։

***

ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄ

Մասնակի անվճար սեփականաշնորհման ենթակայ 1011 ձեռնարկութիւններէն 657-ին մէջ առաջին ժողովներ տեղի ունեցած են եւ որոշուած է, բացի երկուքէն, ստեղծել բաժնետիրական ընկերութիւններ։ Այս ձեռնարկութիւնները թեթեւ արդիւնաբերութեան, շինարարական մարզին կը պատկանին։

***

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՃՈՒՐԴՈՎ

Որոշուած է Հայաստանի մէջ արտադրըւած ելեկտրականութեան 10%-ը աճուրդով վաճառել։ Աճուրդին պիտի կարենան մասնակցիլ միայն հիմնարկ ձեռնարկութիւնները։

***

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Արդարադատութեան նախարարութիւնը պաշտօնապէս արձանագրած է վեթերան սահմանապահներու կազմակերպութիւնը որուն նպատակն է նպաստել երկրին սահմաններու ապահովութեան։ Կազմակերպութեան նախագահն է պահեստի գնդապետ Գրիգոր Եաւրումեան։

***

Նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան ու վարչապետ Հ. Բագրատեան պաշտօնապէս դիմած են Ճատրակի միջազգային դաշնակցութեան նախագահութեան որ 1996-ի ճատրակի համաշխարհային ողիմպիականները տեղի ունենան Երեւանի մէջ։

***

Սեպտեմբեր 14-ին, գրականութեան Չարենց հիմնարկին մէջ հանդիսաւորապէս նշուած է Անթուան տը Սենթ Էկզիւփէրիի մահուան 50-ամեակը. նշումը կազմակերպուած է Հայաստան - Ֆրանսա ընկերութեան, թանգարանին եւ Ֆրանսայի դեսպանատան կողմէ։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶՐԲԷՅՃԱՆԻ ՔԱՐԻՒՂԸ ՇԱՀՈՒ ԱՂԲԻ՞ՒՐ, ԹԷ ԳԼԽՈՒ ՓՈՐՁԱՆՔ

Սեպտեմբեր 20-ի թրքական օրաթերթերը կը տեղեկացնեն թէ Ազրպէյճանի անկախութեան 3-րդ տարեդարձին Բաքուի Կիւլիստան պալատին մէջ կը ստորագըրուի քարիւղի պատմական համաձայնագիր մը, միջազգային բազմաթիւ ընկերութիւններու եւ Ազրպէյճանի քարիւղի ընկերութեան միջեւ։ Համաձայնագիրով կը նախատեսուի 30 տարուան ընթացքին 511 միլիոն թոն քարիւղի արտադրութիւն, 7.4 միլիառ տոլարի արժէքով։ Նախագահ Ալիեւ յայտնած է թէ հարկաւոր դրամագլուխին 80%-ը պիտի տրամադրուի բաժնետէր ընկերութիւններու կողմէ։

Թուրք մամուլը այս լուրին կ'ընկերացնէ այն տեղեկութիւնը թէ Ազրպէյճանի ընդդիմութիւնը կը քննադատէ իշխանութիւնը, ըսելով որ երկրին հարստութիւնը կը վաճառուի, ի սէր թէյական ակնկալութիւններու։ Մինչ նախագահ Ալիեւ ըսած է թէ համաձայնագիրը Ազրպէյճանի փոքր բաժին մը տալով հանդերձ, կարեւոր է միջազգային ճանաչման ու Ղարաբաղի պատերազմին վերջ տալու տեսակէտէ, ընդդիմադիր գլխաւոր դէմք, վարչապետ Հիւսէյնով յայտարարած է թէ ինք պիտի չընդունի համաձայնագրին վաւերականութիւնը եւ թէ առիկա հոմանիշ է Ազրպէյճանը սակարկութիւններու առարկայ դարձնելու։ Նոյն կարծիքը յայտնած է նաեւ նախագահ Էլչիպէյի շրջանի Խորհրդարանի նախագահ Ղամպարով որ հայրենիքի դաւաճանութիւն կը նկատէ եղածը։

Ալիեւի վարած արտաքին քաղաքականութեան դէմ բողոքելու համար հացադուլի դիմած են 102 երեսփոխաններ ու զանազան շրջաններու մէջ ալ ընդդիմադիր ցոյցեր տեղի կ'ունենան։

Ո՞Վ Է ՄԵՂԱՒՈՐ

Հայութեան նոր կուտակումներով անդադար կ'ընդլայնին Սփիւռքի սահմանները, յատկապէս Եւրոպայի տարածքին վրայ: Այդ կուտակումներէն են Հոլանտայի, Շուէտի համայնքները որոնք կազմակերպչական որոշ քայլեր առած են արդէն, թիւ մը ներկայացնելէ ետք, ամբողջութեան մը վերածուելու ձգտումով: Կան տակաւին Հունգարիոյ, Չեխիոյ հայկական ներկայութիւնները որոնք տակաւին կը գտնուին թուական - այն ալ շատ անորոշ - հանգրուանի մը վրայ:

Աւելորդ է ըսել որ թէ՛ առաջին, թէ՛ երկրորդ տեսակի ներկայութիւնները այսօր մեծագոյն մասով աւիշ կը ստանան Հայաստանէն արտագաղթած բազմութիւններով: Ու այս պարագան վաղուան նոր գաղութներուն հաշւոյն, կը միտի լեզուական ուշագրաւ տեղաշարժ մը պատճառելու Սփիւռքին:

Արեւմտահայ մշակոյթին ժառանգորդ այս հայաշխարհը որ այս պատմական յատկանիշէն շատ բան հովուն տուած է արդէն, արեւելահայերէն խօսող ու պապէն աւելի պապական փարումով նոր «ուղղագրութիւն» գործածող նորեկներու յորձանքին դէմ գրեթէ անզօր մնացած է: Հարցը լեզուի մը երկու ճիւղերէն մէկուն գերադասութեան կամ նախասիրութեան չի վերաբերիր անշուշտ. այլ՝ անոնցմէ վտանգուածին կեանքը ապահովելու, յետագայ տասնամեակներուն, - եւ ինչո՛ւ չէ - նաեւ հարիւրամեակներուն համար:

Խնդրին այս մտահոգութեամբ մօտեցողներու համար, ի հաշիւ արեւմտահայերէնին, անձնատուութեան առաջին աներդարանալի ու աններելի քայլ մը եղաւ արեւմտահայ մամուլի ամէնէն կարեւոր անուններուն մէջ արեւելահայերէն էջերու աստիճանական յաւելումը: Հայաստանէն արտագաղթած գիրի մարդիկ բնականաբար իրենց գրութիւնները առաջարկեցին օրաթերթերու, ամսաթերթերու որոնք դիւրին ենթադրելի պատճառներով անարգել տեղ տուին անոնց: Յետոյ արեւելահայերէն սկսան գրուիլ տեղական ձեռնարկներու թղթակցութիւնները: Այս մատնանշումներուն քով, անմիջապէս պէտք է աւելցնել նաեւ մամուլի այն անուններուն պարագան որ գործածուած «արեւմտահայերէն»ը լծորդ գործօն մըն է լեզուի մը սպանութեան երեւոյթին...:

Արեւելահայերէնին մեծարումով ու արեւմտահայերէնին անտեսումով յատկանշուած այս պարագան, ունի իր բացատրութիւնը որ կ'ամփոփուի ամբողջ մշակոյթ մը հովուն տալու տասնամեակներու անփութութեան մէջ: Եթէ Սփիւռքը այսօր լեզուական ոլորտին ամէն կայքերուն վրայ հարկաւոր տարրերը զետեղելու կարող ըլլար, նոյնքան անարգել պիտի հիւրընկալէ՞ր արեւելահայերէնը:

Կայ սակայն աւելին. լեզուական տեղատուութեամբ բաւականացող անուններու քով, այսօր այլեւս յաճախակի բան է տեսնել թերթեր ալ, որոնք անարգել տեղ կու տան նաեւ նոր «ուղղագրութեան»: Ու ասիկա կ'ըլլայ շրջանի մը երբ խելքը գլուխը Արեւմտահայն ալ, Արեւելահայն ալ կ'ընդվզին, պաշտօնապէս անոր գոյութեան վերջ տալու որոշումին յապաղումին առջեւ: Պէտք է ըսել որ այս երկրորդ պարագան - գոնէ առայժմ - աւելի յատուկ է նորակազմ գաղութներու ուր հայերէն կարդալ-գրել գիտցողները առաւելաբար Հայաստանցիներն են, եթէ նոյնիսկ հոն ոչ արհամարհելի թիւ մը կը կազմեն նաեւ Թուրքիոյ գաւառներէն փոխադրուածները որոնք ընդհանրապէս թրքախօս են, եթէ նոյնիսկ ազգայնական գետնին վրայ ոչինչ կը զիջին առաջիններու:

Այս կէտերուն անդրադառնալու դրդապատճառ եղաւ առաջին թիւը պարբերականի մը որուն ծնողքը Հոլանտայի Հայ համայնքն է: «Լուրեր հայրենիքէն» մկրտուած թերթը կը բաղկանայ մեծադիր 12 էջերէ եւ երկլեզու է: Այդ առաջին թիւին 5,5 էջը հայերէն է, 6,5-ը՝ տեղական լեզուով: Ա. էջին վրայ երկու տարբերակով տեղ գրաւած է խմբագրութեան խօսքը, արեւելահայերէն եւ նոր «ուղղագրութեամբ»: Մինչդեռ պարբերաթերթին անունը դասական ուղղագրութեամբ գրուած է:

Ինչպէս ենթադրելի է, թերթը ծնունդ առած է Հայաստանի եւ Ղարաբաղի մասին հոլանտական լրատւիչներու միակողմանի եւ անբաւարար տեղեկատուութիւնը լրացնելու մղումէն: Կ'ըսուի թէ խմբագրութիւնը կը սպասէ դիտողութիւններու, առաջարկներու որոնք ուշադրութեամբ պիտի քննարկուին:

Հայերէն բաժիններու մեծ մասը յատկացուած է Հայաստանեան լրատու «Նոյեան Տապան» գործակալութեան լուրերուն ու ցեղասպանութեան, Ապրիլ 24-ի նշումի նիւթին: Դատելով խորագիրներու մատնածէն, հոլանտերէն բաժինը աւելի զանազանեալ է: Ասկէ զատ, լուրերուն եւ նոյնիսկ խմբագրականին քանի մը էջ ետք ամբողջութեամբ կրկնութիւնը, խմբագրական բաւական անփոյթ կամ՝ ըսենք սիրողական մակարդակի վերաբերումի մը ցուցանիշը կ'ըլլայ:

Այս պարագաներուն հետ զարմանալի հակասութիւն մը կը կազմէ նախաձեռնարկ՝ «Արարատ Հայկ. ընկերային մշակութային Հաստատութեան» պաշտօնական գեղատիպ թուղթին վրայ գրուած նամակը որ կ'ընկերանայ պարբերականին, զայն ներկայացնելով եւ որ ստորագրուած է «Լուրեր Հայրենիքէն» պարբերաթերթի խմբագրութեան կողմէ:

Այսպէս, հոլանտական գաղութին թերթը իր յայտնութեան պատճառած ուրախութեան միացնելով անբաղձալիներ ու զարմանալին, նորագոյն մասնակցութիւնը կ'ըլլայ արեւմտահայերէնի պիտակին տակ մեծցող քաոսին:

Ո՞վ պէտք է մեղադրուի այս երեւոյթին համար որ կը խոչընդոտէ հայկական ներկայութենէ մը բարձրացած ձայնին առթելիք ուրախութիւնը: Հայերէն չգիտցող Արեւմտահա՞յը, թէ իր գիտցածով գործի լծուած Արեւելահայը պատասխանատու են անգիտակցաբար լեզուի մը վերջալոյսը գծագրելու արարքին: Վստահաբար ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը. այլ՝ այն լուռ մեղսակցութիւնը որ եօթը տասնամեակի ընթացքին ամէն օր փոփոխուող մեր պայմաններուն հպատակելու կենսական, բայց տաժանելի հրամայականին տեղ, ականջ տուաւ դիւրինին: Խօսքը, ճառը նախընտրեց գործին, փուշին տեղ ձեռք երկարեց վարդին ու հարկաւորը յաճախ փոխարինեց պարագայականով:

Հոլանտայի Հայութեան պարբերաթերթը թէ ի՛նչ հակազդեցութիւն ստեղծած է տեղւոյն վրայ, չենք գիտեր, սակայն մեզի համար նոր առիթ մը եղաւ անդրադառնալու ցաւալի կացութիւններու որոնց մեղաւորները ամէնէն նուազ անհանդըստացողներն են:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԲԱՌԱՐԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՆՄՈՅՇ ՄԸ (1)

Սփիւռքի Հայութիւնը, մնայուն բնակութիւն հաստատած տարբեր երկիրներու մէջ նախանձախնդիր եղած է ու է իր ազգային մշակոյթն ու լեզուն զարգացնելու եւ պահպանելու: Նուազ չեն նաեւ անոր ջանքերը ամուր կառչելու իր կրօնքին ու եկեղեցւոյն, իր աւանդութիւններուն ու ազգային նկարագրին:

Ան՝ հիմնելով իր քաղաքական, հայրենակցական ու մշակութային միութիւնները, դպրոց, եկեղեցի ու տպարան, ձգտած է օտար միջավայրի ամենակուլ ու հրապուրիչ պայմաններուն տակ իր ինքնութիւնը ծովու մակերեսին վրայ պահելու, սիզիփեան ջանքեր ի գործ դնելով ծովամոյն չըլլալու համար: Սփիւռքի մեր ազգային ինքնութիւնը դրսեւորողներէն մէկը անկասկած մայրենի լեզուն է, Հայերէնը, իր երկու գրական ճիւղերով:

Մայրենին հոգեհարազատ պահելու համար՝ հայրենի ափերէն հեռու օգնութեան կու գան դպրոցէն զատ մեր գեղարուեստական ու գիտական գրականութիւնը, հրապարակագրութիւնը: Որպէս ազդակ հայերէնի ամրապնդման եւ գործուն միջոց, կը հանդիսանան տարբեր բնոյթի երկլեզուական եւ այլ տիպի բառարանները: Ըստ Կ. Գ. Գասպարեանի (2), արտասահմանի Հայութեան որոշ մտաւորականներու ճգնութեամբ մօտաւորապէս 50-էն աւելի բառարանային աշխատութիւններ հրապարակ հանուած են: Ներկայիս անոնց թիւը աւելցած է: Ի հարկէ, նկատի առնելով հեղինակի ուսումնասիրութեան հրատարակման թուականը: Իրենց բնոյթով Սփիւռքահայութեան բառարանագրութիւնը կարելի է խմբաւորել երկու հիմնական խումբերու մէջ. ա) Հայերէն - օտար եւ օտար - Հայերէն բառարաններ՝ էութեամբ թարգմանական, բ) Հայերէն առձեռն, դպրոցական եւ ուղղագրական բառարաններ: Նման բառարանները լոյս տեսած են արաբական եւ այլ երկիրներու մէջ, ուր հոծ Հայութիւն մը ամփոփուած է: Պուլկարիոյ մէջ, բացի Ե. Սէլեանի պուլկարերէն - Հայերէն ու Հայերէն - պուլկարերէն փոքրածաւալ բառարաններէն, հրատարակուած է նաեւ երկլեզուեան ուղղագրական բառագրքոյկ (3): Յիշենք որ առաջին երկու բառարանները արեւելահայերէնով ու Հայաստանեան ուղղագրութեամբ են, մինչ ուղղագրական բառագրքոյկը՝ արեւմտահայերէն եւ աւանդական ուղղագրութեամբ:

Սփիւռքի տարածքին կը գտնենք մեր օրերուն առաւելաբար երկլեզուեան թարգմանական բառարաններ՝ անգլերէն - Հայերէն, Հայերէն - անգլերէն, ֆրանսերէն - Հայերէն, Հայերէն - ֆրանսերէն, ռուսերէն - Հայերէն, Հայերէն - ռուսերէն, սպաներէն - Հայերէն, Հայերէն - սպաներէն, Հայերէն - արաբերէն, արաբերէն - Հայերէն եւլն.: Ընդհանրացած երկլեզուեան բառարաններու մէջ ահա նոր ու անհրաժեշտ նմոյշ մը, իր տեսակին մէջ առաջինը՝ Ֆրանսահայ իրականութեան համապատասխանող գործ, զոր աշխատասիրած է Պ. Մելիք Ամիրայեան: Ասիկա նոր երեւոյթ մըն է եւ պէտք չէ արտառոց թուի մեզի, գիտնալով այն պահանջները, որոնք առկայ են Ֆրանսահայութեան մօտ հայերէնի ուղղութեամբ:

Քննութեան առարկայ բառարանի հեղինակը իր գործին համար երեք սկզբնական դրոյթներէ առաջնորդուած կը տեսնենք.

ա) Ֆրանսերէն բառերու Հայերէն համարժէքները ցոյց տալով,

բ) Հայերէն թարգմանութիւնները ներկայացնել լատինատառ՝ հիմք առնելով արեւմտահայերէնի հնչիւնաբանութիւնը,

գ) Հայերէն բառերը ներկայացնել վանկատուած ձեւով:

Այս վերջին երկու կէտերը նկատի առնելով իւրայատուկ նմոյշ մըն է ան հայ բառարանագրութեան մէջ: Հեղինակը շատ հաւանական է գիտակցօրէն դիմած է այս ձեւին, իրազեկ ու ծանօթ ըլլալով Ֆրանսահայ գաղութի մեծամասնութեան հայերէնի լեզուական մակարդակին մէկ կողմէ, իսկ միւս կողմէ տեղական հայկական դպրոցներու հաւանական պահանջը դիմաւորելու նպատակով: Հայերէն բառերը լատինատառ ներկայացնելու պարագան օտար միջավայրի մէջ ապրող նոր սերունդին համար միջոց մըն է աւելի շուտ հաղորդակցելու հայերէնին, ինչպէս անցեալին, արաբական այբուբենի դժուարութիւնը յաղթահարելու համար կարգ մը բառարաններու մէջ տեղ տրուած են արաբերէն կամ թրքերէն բառերուն, տառադարձուած՝ մեսրոպեան գիրերով (4):

Ֆրանսական իրականութեան մէջ հակառակ հոծ հայկական գաղութի մը առկայութեան, ինչպէս այլ գաղութներու մէջ՝ քիչ բացառութեամբ, հայերէնի նահանջը զգալի է: Հայերէնի իւրացումը դիւրացնելու մտահոգութեամբ հեղինակը հաւանական է որ փրկարար դօղի մը նըկատած ըլլայ իր աշխատասիրած բառարանը:

Պ. Մելիք Ամիրայեան, նախկին Պուլկարահայ, աւարտած է Փլովտիւի ֆրանսական միջնակարգ դպրոցը (քոլէժ) եւ հետեւած իրաւաբանութեան, արդէն երկար տարիներէ ի վեր բնակութիւն հաստատած է Ֆրանսա: Քաջ ծանօթ՝ երկու լեզուներու կողքին նաեւ պուլկարերէնին, ան յանդուգն աշխատանքի մը ձեռնարկած է, որ ինչպէս կ'իմանանք 5 տարի պէտք եղած է իրեն, զայն ի կատար ածելու համար: Եւ զինք պէտք է ողջունել, որ յաջող բառարան մը տրամադրած է Ֆրանսահայութեան:

Քննութեան առնելով ներկայ երկլեզուեան Ֆրանսերէն - Հայերէն թարգմանական ու հնչիւնաբանական բառարանը, որ 16.000 բառ կը պարունակէ, յիշենք երեք սկզբունքի մեկնակէտերը, որոնցմէ առաջնորդուած է Պ. Ամիրայեան: Առաջին սկզբունքի մեկնակէտը եղած է ֆրանսերէնին համապատասխանող ամէնէն էական հայերէն համազօրները թարգմանաբար ներկայացնելը. միայն որոշ բառերու կապակցութեամբ, երբ բառ մը բազմանշանակ է, ընդլայնած է նոր բառերով, քանի որ բառը նախադասութեան մէջ կրնայ իմաստային առումով տարբեր երանգաւորում ունենալ, օրինակ՝ effet (résultat) - արդիւնք, effet (influence) - ազդեցութիւն, effet (impression) - տպաւորութիւն:

Երկրորդ սկզբունքի մեկնակէտը եղած է հայերէն այբուբենի արեւմտահայ հնչիւնաբանական արժէքներու տառադարձութեան համար լատիներէն այբուբենի ընձեռած հնարաւորութիւններուն եւ անոնց ֆրանսերէն հնչիւններուն օգտագործումը: Նախաբանին մէջ, հեղինակը հարկ եղած բացատրութիւնները տուած է եւ կը կարծենք թէ ան պահպանած է լատիներէն այբուբենի հիմունքները:

Կը կարծեմ թէ շատ ճիշդ վարուած է Պ. Ամիրայեան, երբ մասնաւորապէս ընտրած է հայերէնին երեք իւրայատուկ հնչումներու տառադարձութիւնը. այսպէս՝ հայերէն Խ, խ ու Ղ, ղ տառերու հնչումները արտայայտելու համար օգտագործած է մեծատառ լատիներէն տառազոյգը՝ KH ու GH համապատասխանօրէն: Տարբերութիւն դնելու համար Ռ, ռ ու Ր, ր-ի միջեւ անոնցմէ առաջինը տառադարձուցած է մեծատառ լատինական R տառով, իսկ երկրորդը՝ փոքրատառ լատինական r տառով: Ասոնք մեթոտական տեսակէտէ դիպուկ ձեւեր են:

Ձայնաւորներու կապակցութեամբ, նոյնպէս տեղին կը գտնենք հեղինակին ընդունած ձեւերը: Օրինակ՝ ե ու է-ի համար՝ é, Ը, ը-ի համար e, ու-ի համար՝ ou:

Տառադարձութեան այս սկզբունքները բծախնդրութեամբ պահպանուած են ամբողջ բառարանին մէջ եւ շատ աննշան թիւ մը կը ներկայացնեն վրիպակները՝ օրինակ էջ 36, babillage - shadaGHosoutioun (GH), փոխանակ KH-ով, էջ 75՝ ciguë - molaGHint (GH), փոխանակ KH-ով, էջ 95՝ correspondance-hamabadasGHanél (GH), փոխանակ KH-ով եւլն.: Զանոնք ցոյց կու տամ, քանի որ գիրքի վերջաւորութեան վրիպակներու մասին նշում չկայ:

Սկզբունքի երկրորդ մեկնակէտը հայերէն բառերու վանկատումն է, որ նոյնպէս նորութիւն մը պէտք է համարել եւ ատիկա նաեւ այն տեսակէտէն, որ հայերէն բառերու մէջ գաղտնավանկ ը-ն գոյութիւն ունի եւ զայն ցոյց տալու մէկ ձեւն է հայերէն բառի վանկատումը: Ան կատարուած է անթերի ձեւով եւ ուսուցման ժամանակ մանկավարժական ու մեթոտական խնդիր մը պիտի ըլլայ այդ բառերու արտասանութիւնը ընել առանց վանկատելու եւ գրութիւնը մեսրոպատառ ճիշդ վերարտադրելը:

Ողջունելի է, որ միջին ծաւալով նման բառարանի մը մէջ տեղ գտած են նաեւ նոր բառեր ու բառակապակցութիւններ, ծնունդ՝ մեր օրերու գիտութեան ու թեքնիքի բուռն զարգացման եւ ընդհանրացման: Այդ նորակերտ բառերէն մի քանի հատ թող թոյլ տրուի ինծի յիշել՝ աստղանաւորդ - astronaute, աստղանաւորդութիւն - astronautique, աստղանաւ, astronef, հեռապատճէն - télécopie եւլն.:

Կեանքի մէջ գործածական առօրեայ բառերու արեւմտահայերէնի կողքին կը գտնենք արեւելահայերէնի բառապաշարէն, երբ համապատասխանը առաջինին մէջ աւելի անգործածական է, օրինակ՝ թաքցնել, գդակ, չմորիլ եւլն.:

Բառարանի մը մէջ, որ մասնագիտական բնոյթ չունի, միշտ ալ հարկ կը դառնայ նաեւ գիտութեան տարբեր ճիւղերէ որոշ մասնագիտական բառերու տեղ յատկացնել: Սակայն կարելի չէ ամէն անգամ անոնց հայերէն համարժէքը գտնել եւ այդ պարագային նախընտրելի է տառադարձութիւնը, ի խնդիր օտար բառի մը ճշգրիտ իմաստը պահպանելու: Օրինակ՝ chassis - շասսի (կառակմախք) անհամապատասխան կը գտնեմ օտար բառի իմաստին: Որոշ անճշդութիւններ կը գտնուին բուսաբանական, կենդանաբանական եզրերու կապակցութեամբ. այսպէս օրինակ՝ acacia տրուած է ակակիա (նոյնն է ակասիա): Որպէս երկրորդ բառ ցոյց կը տրուի լորենի, որ հայերէնի մէջ համանիշ է թմբիի. corolle-ի դիմաց ցոյց տըրուած է շահպրակ, մինչ այս բոյսի ֆրանսերէն անունը giroflée ընդունուած է. որպէս երկրորդ նշանակութիւն կը գտնենք պսակ հայերէն բառը որ ճշգումի կը կարօտի: Corolle բուսաբանական եզր է եւ

պէտք է թարգմանել ծաղկի պսակ, ծաղկեպսակի թերթիկ, ծաղկաթերթիկ բառերով։ Տեղին չէ նոյնացնել ցպիկ ու մանրէ bacille-ի իմաստով, քանի որ անոնք տարանձին-տարանձին եզրեր են. մանրէ ընդունուած է bactérie իմաստով, իսկ bacille-ի դիմաց կան բացիլ (պացիլ) ու ցուպիկանման մանրէ բառերը։ Ցպիկ տառանձին վերցուած ցուպ բառի նուազական ձեւին կը մօտենայ եւ կենսաբանութեան հետ կապը աննկատ կը մնայ։ Անոնց կողքին սակայն առաւելութիւն մըն են բազմաթիւ բառակապակցութիւններն ու բառերու իմաստային նրբերանգները։

Նման ինքնօրինակ բառարանի մը մէջ մեր հանդիպած վրիպակները աննշան թիւ մը կը ներկայացնեն եւ անոնք ամենեւին հիմք չեն կրար ծառայել քննադատութեան եւ բառարանի արժէքը նուազեցնելու։ Եթէ մասնակի վրիպակներ ցոյց տուինք առաջնորդուած եղանք բարի կամեցողութենէ որպէսզի վերհրատարակութեան կամ ընդլայնուած նոր գործի մը պարագային նրկատի առնուին։ Մի դուցէ այդ վերջին պարագային անհրաժեշտ պիտի ըլլայ լատինատառ հայերէն բառի կողքին ցոյց տալ նաեւ անոր մեսրոպատառ ձեւը։ Բառարանի արժանիքներէն մէկը նաեւ այն է, որ շատ լայն տեղ յատկացուած է ընտանեկան անդամներու եւ ազգակցական յարաբերութեան ոլորտին պատկանող եզրերուն։

Հրատարակութեան բարձր որակը կը պարտինք Ժան Մատոյեանի խղճամիտ ու բծախնդիր աշխատանքին։ Ուշադրութեան արժանի հայ բառարանագրութեան այս նոր նմոյշը Ֆրանսայի հայկական լայն խաւերուն եւ դպրոցներուն օգտակար ձեռնարկ մըն է եւ անոր տարածումն ու ներմուծումը հայկական շրջանակներէն ներս բարոյական քաջալերանք մը պիտի ըլլայ նախ եւ առաջ հեղինակին համար եւ հոգեկան վարձատրութիւն մը՝ անոր տքնաջան աշխատանքին։

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ, Օգս.-Սեպ. 1994

---

(1) Mélik Amirayan, *Dictionnaire Français - Arménien Phonétique;* France, 1994, 392 p.

(2) Գ. Կ. Գասպարեան, *Հայ Բառարանագրութեան Պատմութիւն*, Երեւան, 1968, 561 էջ։

(3) Յակոբ Կիլիկեան, *Ուղղագրական Բառգրքոյկ*, Պուլկարերէն համազօրներով, Փլովտիւ, Պուլկարիա, 1993, 70 էջ։

(4) Սիմոն Գաբամաճեան, *Նոր Բառգիրք Հայերէն Լեզուի*, պատկերազարդ, Կ. Պոլիս, 1910, 1406 էջ։

ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒԱԾ ԲԱՌԱՐԱՆՆԵՐ

(1) Ս. Գաբամաճեան, Նոյն։

(2) Թ. Գ. Շատուրեան, *Բոյսերի անուններ լատիներէն, հայերէն, ռուսերէն Բառարան*, Երեւան, 1970, 255 էջ։ Բ. լրացուած հրատարակութիւն։

(4) *Dictionnaire Français - Bulgare;* Collectif, Sofia, 1972, 1208 p.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կէսօրին, Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբը պատրաստած էր ճաշ մը բոլոր մասնակցողներուն համար։ Շնորհաւորելի են տիկինները իրենց աշխատանքին, պատրաստակամութեան ու համակրելի հիւրասիրութեան համար։

Բ. Նիստը սկսաւ ժամը 14.05-ին։

Երուանդ Հարունեան (հրաւիրեալ) յայտարարեց որ առտուն խօսուեցաւ միայն չընելիք բաներու մասին, բայց չըսուեցաւ թէ ի՛նչ պէտք է ընել։ Գաղութը իր կազմակերպութիւններուն ընդմէջէն ունի դժուարութիւններ իր դիմագիծը պահելու լեզուի նահանջով եւ մշակոյթի անտեսումով, ուստի անհրաժեշտ է ունենալ ուժեղ եկեղեցի մը։ Սակայն, այս ժողովին եկեղեցին է որ գաղութին օժանդակութիւնը կը խնդրէ։ Հարկ է որ Եկեղեցին ունենայ իր յատուկ կեանքը եւ գաղութը կազմակերպուի ամուր եկեղեցիի մը շուրջ։ Եկեղեցին ունի իր նուիրապետական կարգը եւ մարմինները, ուստի ինչո՞ւ հարցը դնել գաղութին առջեւ թէ Առաջնորդարանի վերակազմութիւնը անհրաժեշտ է։ Կա՞յ արդեօք աշխատանքի ծրագիր մը։

Փրոֆ. Ռոպէր Տէր-Մերկերեան (հրաւիրեալ) յատկապէս խօսեցաւ հայերէն լեզուի մասին՝ Պաքալօրէային, եւ յառաջիկայ տարեշրջանին համար ըսաւ՝ դեռ անորոշութեան մէջ ենք եւ յայտնեց մտահոգութիւն։ Ժողովը լիազօրութիւն տրւաւ, ի հարկին, ձեռք առնել բոլոր ամէն միջոց եւ կապ պահել հայ ամէնօրեայ դպրոցներու Նիսի Համաժողովին կազմուած համակարգութեան մնայուն Յանձնախումբին հետ։

Այս հարցին շուրջ նաեւ այլ ժողովականներ արտայայտուեցան, բոլորն ալ ըսելով թէ առանց յապաղումի պէտք է անցնիլ գործօն հանգրուանին։

Գրիգոր Աժտէրխանեան (Նիսի Ս. Աստուածածին եկեղեցի), յայտարարեց թէ համոզուած է որ կը գտնուինք պատմական անկիւնադարձի մը առջեւ։ Կարիքը կը զգացուի գաղութային ներկայացուցչական մարմնի մը։ Այսօր, բախտն ունինք շրջանէն ներս ունենալու Տարօն Եպիսկ.ը, ազնիւ եւ անձնուէր, որ ձեռք կ՚երկարէ կազմակերպելու համար գաղութը։ Պէտք է գտնել օրէնսդրական ձեւ մը եւ իւրաքանչիւրը ունենայ իր տեղը։ Եկեղեցին միտք չունի իր գերիշխանութիւնը պարտադրելու գաղութին։ Ըլլալ միացած եւ կազմակերպուած, թէ ոչ գաղութին ձախողութիւնն է։ Առաջարկեց ընտրել յանձնախումբ մը սոյն ժողովին շարունակութիւն մը տալու համար։

Ապա, ներկայացուեցաւ բանաձեւ մը, որուն բովանդակութիւնը լայն բանավէճ մը յառաջացուց։ Նախ հարցը այն էր թէ ժողովը իրաւասութիւն ունէ՞ր բանաձեւ քուէարկելու եւ եկեղեցական, թեմական հարցը ժողովէն անցընելու։ Ոմանք ըսին ոչ, պատճառաբանելով իրենց դիրքը, ուրիշներ ըսին այո, որովհետեւ այդ էր միայն որ կը սպասէին սոյն ժողովէն։ Ամէն պարագայի մէջ, դէմ առ դէմ եղան փիճաբանութիւններ որոնք մթնոլորտը լարեցին։ Մատնանշենք երկու արտայայտութիւններ միայն.

ա) Սիմոն Դաւիթեան (Պլ. Օտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցի) յստակօրէն մերժեց բացատրելով թէ բանաձեւային յանձնախումբ կ՚ընտրուի եւ ոչ թէ բանաձեւ մը կը պարտադրուի։ Նոյնպէս խնդրոյ առարկայ դարձուց քուէարկութեան հարցը եւ առաջարկեց գոհանալ օրուան ատենագրութեամբ։

բ) Կարապետ Սայապալեան յայտարարեց որ եթէ կան մարդիկ որ կը մտածեն թէ որեւէ բան կրնան ընել առանց եկեղեցւոյ կը սխալին։

Ուրիշներ եւս կրկնեցին անհրաժեշտութիւնը ներկայացուցչական մարմնի մը, յատկապէս Խաչիկ Երլմազեան, շեշտելով թէ ինչպէ՞ս գաղութը պիտի ներկայացուի կաթողիկոսական յառաջիկայ ընտրութիւններուն։ Վանիկ Խլոյեան (Հ. Յ. Դ.) յայտարարեց թէ կուսակցութիւնը աջակողմ է այս բոլոր հարցերուն, սակայն այսօրուան բանավէճը, քաղաքական կուսակցութեան մը բանավէճը չէ։

Արդ, ժողովին նախագահութիւնը քուէարկութեան դրաւ բանաձեւը (տե՛ս. «Յառաջ», Սեպ. 15)։ Տեղի ունեցաւ ձեռնբարձ քուէ մը, առանց ստուգելու բոլոր ներկաներուն ժողովի մասնակցելու իրաւունքը։ Ոտքի վրայ քուէները հաշուուեցան՝ թեր՝ 49, ձեռնպահ՝ 16, դէմ՝ 0։

Փակման խօսքը արտասանեց Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեան։ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին կազմակերպուած պէտք է տեսնել ըսաւ, աւելցնելով թէ ամէն տեղ հայրապետական պատուիրակութիւնները վերածուեցան առաջնորդութիւններու, բացի Ֆրանսայէն։ Սերովբէ Մանուկեան եւ Գիտ Նազգաշեան Արք.երը չկրցան իրագործել թեմի հարցը եւ Ֆրանսայի վիճակը այսօր յստակ չէ։ Երբ կայ եպիսկոպոս մը շրջանէ մը ներս, չարունակեց Տարօն Եպիսկ. ան ըստ Աւետարանին, արդէն իսկ առաջնորդ է։ Նոյնպէս, ճշդեց թէ պատուիրակի պաշտօնը Կաթողիկոսին անձին հետ կապուած է։ Յետոյ, բացատրեց թէ ինչպէս պիտի կազմակերպուի Կաթողիկոսի ընտրութեան մասնակցող պատգամաւորներու ընտրութեան հարցը Հարաւային Ֆրանսայի համար։ Շեշտեց նաեւ, թէ ամէն եպիսկոպոս չի կրնար մասնակցիլ տեղապահի կամ կաթողիկոսի մը ընտրութեան եթէ շրջանի մը եպիսկոպոսը չըլլայ, եւ տուաւ օրինակներ։ Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեան եզրակացուց ըսելով, ինչ որ ալ ըլլայ այսօրուան արդիւնքը, ժողով մը միշտ ուրիշ ժողով մը կը պատրաստէ։

***

Ոչ մէկ մեկնաբանութիւն ըրինք ջանալով հարազատ պատկեր մը տալ ժողովէն։ Միայն աւելցնենք թէ համեստութիւնը, գաղութին անցեալին տեղեակ չըլլալը, հետապնդուած նպատակին լրջութիւնը կը պահանջէին առաւել չափաւորութիւն գործածուած ածականներուն մէջ։ Գիտենք որ այդ ալ, հայկական հիւանդութիւն մըն է։ Ամէն պարագայի մէջ կը բաւէ թղթատել Ազգային Առաջնորդարանի տոմարները, որոնք կը գտնուին Հայ Մշակ. Տան մէջ (12-14, ռիւ Սէն-Պազիլ, Մարսէյլ), գիտնալու համար թէ Հարաւային Ֆրանսայի գաղութը ունեցած է հեղինակաւոր անձնաւորութիւններ, պատկառելի համագումարներ, վաւերական արժէքներ, ինքնուրոյն դիմագիծ։ Ասիկա, այս համաժողովին նիւթ չէ։ Ի հարկին, այլ առիթով կրնանք ընդլայնել։

Մեր եզրակացութիւնը կը մնայ նոյնը, ինչ որ գրած էինք Օգոստոս 30-ի յօդուածին մէջ, այսինքն՝ միայն ապագան է որ ցոյց պիտի տայ թէ բան մը պիտի փոխուի՞։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Թատրոն

ՐԱՖՖԻ ՇԱՐԹԻ

ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ՝

«MISSION DOUBLE ZERO» (*)

«Ռուքասըրիներ»ու եւ Պէյպէթ Շօ-ի ծանօթ դերասանը՝ Ժան Ռուքաս անցեալի իր այս երկու պաշտօններն ալ ձգած է եւ այս վերամուտին վերածուած թատրոնի դերակատարի։

Թատերգութեան հեղինակն է՝ Րաֆֆի Շարթ (ծանօթ նկարչին զաւակը) եւ նիւթը երգիծանք մըն է լրտեսական ֆիլմերու։

(*) *Théâtre Déjazet,*
41, Bd du Temple, Paris 3e
Tél. : 48. 87. 52. 55.

ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ

Թատերախաղ
Երկու Տեսարանով

Հեղինակ՝
ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

•

Սօֆի. - (Չեմ գիտեր ան ո՞վ է)։

Պայծառ. - Աղէկ, միայն Ջէ մի ուշանար։

Սօֆի. - (Չէ, չեմ ուշանար։ Վաղն առաւօտ ալ օթոյի պէտք ունիմ։ Պապան տունն է, չէ՞)։

Պայծառ. - Չէ աղջիկս, պապադ Մելպուրն գնաց, բայց օթոն հոս ձգեց։

Սօֆի. - (Սքանչելի։ Լաւ չեմ ուշանար։ Պայպայ)։

Պայծառ. - Պայպայ։

(Վար կը դնէ ընկալուչը, կը շտկրտէ երկար մազերը, մէկ ոտքը աթոռին՝ կը դառնայ սրահին։ Շատ բնական, նոյնիսկ մտերմիկ շեշտով կը խօսի հանդիսատեսներուն),

Պայծառ. - Գիտէք որ ես երկու անձ եմ, առնուազն։ Նախ՝ մեր քաղաքի հայ միջին դասակարգի կիներուն համար Պայծառ Յակոբեանն եմ, գրեթէ բոլորդ կը ճանչնաք զիս, ձեզմէ շատեր տունս եկած են, Բիմպըլ։ Ըլլալու են անշուշտ քանի մը հոգի որ չեմ ճանչնար։

(քայլ մը կը մօտենայ եզերքին, կը քթթէ աչքերը, կը քննէ)

Պայծառ. - ... Մութին մէջն էք, չեմ տեսներ կոր։

(ետ կը քաշուի, կը լռէ)

Պայծառ. - Ինչ որ է, ես Պէյրութէն եմ, էշրէֆիէէն, հարուստ ռամկավարի աղջիկ (կը խնդայ), Գուրգէնը՝ աղքատ դաշնակցականի տղայ ... Գուրգէնը, եթէ չէք գիտեր, ամուսինս է կամ, ըստ իրեն՝ էրիկս, մարդս

(այս «մարդս» բառը կը հնչէ չեշտաւոր)

Պայծառ. - Կը հասկնաք որ քիչ մը հին գլուխ է, պապայէն ժառանգած։ Կը սիրեմ այդ գիծը իր մէջ, բայց դաշնակցական չէ, փառք Աստուծոյ։

(լուռ է նորէն, շուրջը կը նայի, զըւարթ, թեթեւ),

Պայծառ. - Գուրգէնը ճարտարագէտ է, էնժէնիէօր, եւ լաւ հոգ կը տանիմ իրեն, ըլլայ ճաշի սեղանը, գինիները անկողինը, ըլլայ դուրսը բարեկամներով, չորս զաւակ տուած եմ իրեն, տունը հայերէն կը խօսինք... ի՛նչ գիտնամ, երջանիկ ենք։ Ըս ամբողջը

(կը բանայ թեւերը լայն, կը դառնայ սենեակին չորս պատերուն)

Պայծառ. - Եւ միւս սենեակները՝ մենք ենք։

(Կը լռէ, լրջացած, կը մտածէ վայրկեան մը)

Սեդա. - Բայց ես ուրիշ մէկն ալ եմ - Սեդա Բարիքեան, գրագէտին երեւակայութեան մէջ ստեղծուած մէկը, եւ ան է, հեղինակն է որ զիս հոս ղրած է այս գիշեր։ Ուզածը կ՚ընէ ինծի, իր գերին եմ, հարճը, մէթրէսը, կը չարչարէ զիս, կը ծեծէ, կը սիրաբանի հետս, կը մեռցնէ, նորէն կեանք կու տայ, բերանս բառեր կը դնէ որ երբեմն սխալ են։ Բայց մէյ մը որ ելած եմ իր երեւակայութենէն՝ ազատ կը զգամ ինքզինքս...

(կը խնդայ։ Լուռ է վայրկեան մը)

Սեդա. - Դեղագործ եմ, Royal North Shore հիւանդանոցը։ Այդպէս ուզած է հեղինակը, բան չեմ հասկնար դեղագործութենէն ու կ՚ատեմ հիւանդանոցները։ բայց ի՞նչ ընեմ, ան է տէրս։ «Ուժով կին մը ըլլայ, գրաւիչ, դարուն կինը, բայց խառնուածքով, անկախ ու խելացի»։ Ան կը խորհի թէ հայ կիները առ հասարակ չահեկան չեն, տափակ են, գոց, անդոյն կեանքեր կ՚ապրին, տոլմա կը հոտին... եւ ամուսինս, ոչ թէ Գուրգէնը այլ Նշանը, Բարիքեան Նշանը համաձայն է իրեն, սակայն գիտեմ որ սխալ են երկուքն ալ, շատ փորձեցի համոզել, չեղաւ։ Ես լաւ կը ճանչնամ Պայծառը. տափակ մափակ կ՚երեւի բայց շատ խորունկ անձ է, մաքուր սրտով, բարի։

(Լուռ է պահ մը)

Սեդա. - Կայ Նշանը, իմ նշանաւոր Նըշանս որ պանքայի բարձր պաշտօնեայ է, լաւ չեմ ճանչնար, չենք վարժուած իրարու։ Երջանի՞կ - յայտնի չէ, ոչ հեղինակին ոչ ալ ինծի համար։ Երկու զաւակ ունինք, լաւ տղաք են, սակայն չգիտցուիր այս օրերուս, կատուներու պէս գաղտնի կեանքներ ունին։ Անշուշտ մարդու պէս հայերէն չեն գիտեր, արդէն Աւստրալիոյ մէջ քանի՞ երիտասարդ կայ որ լաւ հայերէն գիտնայ - չո՞րս, հի՞նգ։ Հազիւ։

(Նորէն շուրջը, հանդիսատեսները կը քննէ, կը մտածէ ըսելիքը)

Սեդա. - Ես ալ գաղտնի կեանք մը ունիմ։

(կը բանայ թեւերը, կը դրկէ իր մարմինը, կը սեղմէ ուժգին, կռունկին վրայ կը դառնայ ու կ՚անշարժանայ յանկարծ)։

Սեդա. - Եթէ բանամ թեւերս ու մարմինս ու սիրտս ու միտքս, երեւակայութիւնս ու յիշատակներս՝ այնքան պայթուցիկ կայ մէջս՝ կը զգամ որ ամբողջ հայ ազգը օդը կրնամ հանել, Սփիւռք, Հայաստան եւ Արցախ միասին։ Բայց մի վախնաք, այդպէս բան ընելու միտք չունիմ։ Շատ աւելի ցանկութիւն է քան իրականութիւն... Հայ կին եմ, ի վերջոյ։

կարճ վայրկեան մը ինքնամփոփ)

Սեդա. - Միայն մէկ պզտիկ գաղտնիքի բերանը պիտի բանամ ձեզի այսօր։ Բայց պէտք է գրկեմ մարմինս որ ներսս մնայ։

(Շար. 2)

Տէր եւ Տիկին Արարատ Աբրահամեան զաւակները եւ թոռը,
Տէր եւ Տիկին Բագրատ Աբրահամեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Մասիս Աբրահամեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վրէժ Աբրահամեան զաւակներն ու թոռները
Նաեւ Փափազեան, Քերովբեան, Մելիքեան, Մինասեան, Աւետիսեան, Ղուկասեան, Մարիօթի, Սապթի ընտանիքները
եւ համայն պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր, նանիին, ազգականին եւ խնամիին՝

ՏԻԿԻՆ ԳԱՅԵԱՆԷ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Գազազեան)

մահը որ պատահեցաւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 18-ին, 85 տարեկանին:

Թաղումը կը կատարուի, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 23, ժամը 9·30-ին, Պանեէօ-Քոմիւնալի գերեզմանատունը եւ մարմինը կ'ամփոփուի ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Սեպտեմբեր 24, տօն է Սրբոց Գէորգայ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի երգեցողին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ· ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Շաւիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահը Կիրակի, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14-ին Շաւիլի Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնը կը գումարէ՝

1· - ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ·
ա· - Վերամշակուած կանոնագրութեան քննարկում եւ վաւերացում.

2· - ԸՆԹԱՑԻԿ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ·
ա· - Վարչութեան երկամեայ գործունէութեան համարատուութիւն.
բ· - Սրահի բարձրացում.
գ· - Զանազան.
դ· - Ընտրութիւն նոր վարչութեան.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 200 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տիկին Աղաւնի Գույումճեանի եւ Պետրոս Եղիազարեանի յիշատակին:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս· ԳԷՈՐԳ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 25
ՎԱԶԳԷՆ Ա· ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
վախճանման քառասունքին առթիւ՝
հանդիսաւոր պատարագ:

Հոգեհանգիստ եւ Մատաղօրհնութիւն նուիրուած երջանկայիշատակ Հայրապետին անմահ յիշատակին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա· ՔՀՆՅ· ՏԷՏԷԵԱՆ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս· ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉԻ

Անուան տօնախմբութիւն եւ Մատաղօրհնութիւն Առնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ:

Սեպտեմբեր 25, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին եւ Մատաղօրհնութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ նուիրատուներու յիշատակին.

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9·30:
Պատարագ՝ ժամը 10·45:

ԾԱՆՕԹ· - Այս տարի բացառաբար, Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետ, ՎԱԶԳԷՆ Ա· Կաթողիկոսի վախճանման սուգի առիթով աշխարհիկ հանդիսութիւն տեղի պիտի չունենայ:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՏԱՏՐԵԱՆ

Ծանօթ նկարիչ՝ Տատրեանի իւղաներկերը կը ցուցադրուին մինչեւ Հոկտ· 15

Galerie Lelia Mordoch
17, rue des Grands Augustins
75006 Paris

Երեքշաբթիէն Շաբաթ, ժամը 13-էն 19:

FOIRE DE MARSEILLE

LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
présente à la 78e FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE

— du 23 septembre au 3 octobre - Parc Chanot - Hall 6 —

UN PAVILLON ARMENIEN

avec la participation
de la Chambre de Commerce et d'Industrie de la République d'Arménie
représentée par la Firme «Uniservice»

Industrie — Artisanat — Arts traditionnels — Histoire — Culture

VENDREDI 30 SEPTEMBRE

Journée officielle de l'Arménie

Détails du programme prochainement

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ՝
Քառասունքի հանդիսաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ

Երջանկայիշատակ
ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի

Կիրակի, Սեպտեմբեր 25

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ· ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Հանդիսաւոր Հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի կ'ունենայ «Հայր Մեր»էն առաջ, Ս· Խորանէն:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ «Սահակ-Մեսրոպ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խ· Եըլմազեան-ի

Յաւարտ Պատարագի Ոգեկոչման եւ Յարգանքի մէկտեղում «Արծրունի Զրբաշեան» հանդիսասրահին մէջ:

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ԻՍԻ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու կրթական մարմինը կը յայտարարեն թէ եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցին արձանագրութիւնները կը կատարուին եւ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21-ին:

Կրնան արձանագրուիլ 4-էն 14 տարեկան մանուկները: Կը դասաւանդուին Հայոց լեզու, Պատմութիւն, Կրօնք, Երգ ու Խօսակցական լեզու:

Չորեքշաբթի օրերը 8·30-էն 12·30:
Շաբաթ օրերը պար՝ 14-էն 16·30:

Օթոքարը կ'անցնի Մըտոն - Լա- Ֆորէի, Գլամարի եւ Իսիի գլխաւոր փողոցներէն՝ աշակերտներ հաւաքելու: Արձանագրութեան եւ յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան· - 46· 44· 28· 52:

Արձանագրեցէք ձեր զաւակներն ու թոռները:

«ՅԱՌԱՋ»ի
բաժնեգին ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(711,60)
Հոգեհանգիստ	500	(593,00)
Շնորհակալիք	500	(593,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(593,00)
Ծնունդ	500	(593,00)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին երեկոյթը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 12-ԻՆ:

***

Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպանի Արաքս մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը՝ Նոյեմբեր 5, Գազինօ Շարպոնիէռի սրահը:

Թատրոն

Կապոյտ Խաչի Սեւրան - Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ թատերական երեկոյթ մը՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 24, ժամը 20·30-ին:

Համազգայինի «Դ ի մ ա կ» թատերախումբը կը ներկայացնէ Յակոբ Պարոնեանի՝

« ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ »ը
բեմադրութեամբ՝ Վազգէն Մութաֆեանի

SALLE DES FETES DE SEVRAN
Rue Gabriel Péri

Journée de détente à Giverny

Կապոյտ Խաչի Անիէռի «Ակնունի» մասնաճիւղը միօրեայ պտոյտ մը կը կազմակերպէ Սեպտեմբեր 25-ին, դէպի Ժիվեռնի:

Այցելութիւն՝ Գլօտ Մոնէի տան, պարտէզներու, լճակին՝ իր նունուֆարներով, նաեւ ճաշարան, Սէնի վրայ նաւապտոյտ:

Մասնակցութիւն՝ 250 Ֆր·:

Արձանագրութեանց համար հեռաձայնել՝

39· 82· 65· 91 / 43· 33· 88· 93
կամ 42· 42· 85· 87 թիւերուն:

REPAS à BIÈVRES

Cette année, le repas offert à ses Ainés par la Croix Bleue (Section d'Issy - les - Moulineaux) aura lieu le *Samedi* 24 *Septembre* au Château de Bièvres.

Le car partira à 12h30 du 45, rue de la Défense, avec arrêt à 12h45 devant l'église arménienne, 6, avenue Bourgain. Retour vers 18h.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire au plus tard le 20 Septembre auprès de :

Mme Sirvart DERDERIAN- Tél. 46. 42. 46. 71
Mme Hélène GUL- Tél. 46. 26. 42. 48

ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21, երեկոյեան ժամը 6-ին, Հայաստանի անկախ նոր Հանրապետութեան հռչակման տարեդարձին առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ժամերգութեան աւարտին, Գոհաբանական Մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի յաջողութեան համար:

Գաղութը կը հրաւիրուի մասնակցիլ Ազգային այս տօնին առթիւ կատարուող հոգեպարար արարողութեան:

ԴՊԻՐ ԸԼԼԱԼ ԵՒ ՄԱՍ ԿԱԶՄԵԼ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

Կոչ կ'ընենք մեր ծնողքներուն, որպէսզի քաջալերեն իրենց զաւակները՝ երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները, մանուկներով հանդերձ, մաս կազմել Փարիզի Ս· Յովհ·-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Դպրաց Դասին եւ Երգչախումբին, իրենց շնորհներով փառաւորել մեր Ս· Եկեղեցին եւ փոխադարձաբար ստանալ հոգեկան մխիթարութիւն:

Դպրաց վարժութիւնը ունենալու համար, Չորեքշաբթի երեկոներ, ժամը 6·30-ին, քառաձայն երգչախումբի փորձեր տեղի կ'ունենան եկեղեցւոյս յարակից սրահներուն մէջ, առաջնորդութեամբ Պ· Կոմիտաս Գէորգեանի:

Նոյնպէս, Հինգշաբթի երեկոներ, ժամը 6·30-ին, Դպրաց շարականներու եւ արարողութեանց վարժութիւնները կը կատարուին առաջնորդութեամբ Պ· Արամ Քերովբեանի:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 22
JEUDI
22 SEPTEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.420 — Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN — 70e ANNEE — N° 18.420

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ նախարարը՝ Ֆրանսուա Պայրու շրջաբերականով մը ուղղուած հանրային հաստատութեանց պետերուն եւ տեսուչներուն կարգիլէ կրօնական «ցուցական» (օսթանթաթուառ) նշաններ կրել դպրոցները։ Շրջաբերականին մէջ, բացայայտօրէն չի խօսուիր իսլամական քօղի մասին, բայց պարզ է քօղերու հարցն է որ պատճառ եղած է այս կարգադրութեան։ Նախարարը կը նկատէ որ. - «Քանի մը տարիէ ի վեր բազմաթիւ միջադէպեր պատահած են դպրոցական հաստատութեանց մէջ կրօնական կամ համայնական պատկանելութեան ցուցական արտայայտութեանց պատճառաւ» ու երկարօրէն պարզելէ ետք Ֆրանսայի հանրապետական ըմբռնումը, կրօնական, քաղաքական եւ մշակութային աւանդութեանց յարգանքը, կ'աւելցնէ թէ ան կը բացառէ Ազգին պառակտումը անջատուած համայնքներու, անտարբեր մէկը միւսին հանդէպ։ Եւ ուրեմն, Նախարարը կը շեշտէ որ «կարելի չէ ընդունիլ դպրոցը ներկայութիւնը եւ բազմացումը այնքան ցուցական նշաններու որոնց նշանակութիւնն է բաժնել որոշ աշակերտները դպրոցի հասարակաց կեանքի կանոններէն»։ Ընդհ. ձեւով, այս շրջաբերականը խոհեմ եւ նոյնիսկ չէզոք կը նկատուի եւ լայն ընդունելութիւն գտած է, բայց, հարցը չի փակուիր, ծայրայեղներ կան ամէն կողմ եւ անկարելի չէ որ դատավարութիւններ ըլլան եւ դժուարութիւններ ծագին իրաւաբանական գետնի վրայ։

ՊԱԼԱՏԻՒՐ եւ 20 նախարարներ Թուլուզ գացին Սեպտեմբեր 20-ին, Երեքշաբթի օր, հոն յայտարարելու համար հանրային կարգ մը հիմնարկներու տեղափոխումը Փարիզէն դէպի գաւառ։ Գալիք տարիներու ընթացքին, շուրջ 10.300 աշխատանք պիտի տեղափոխուին եւ կ'ըսուի թէ այս կարգադրութիւնները զարկ պէտք է տան աշխատանքի։

ՓՈՐ - Օ - ՓՐԷՆՍԻ մէջ (Հայիթի) Ժ.-Պ. Արիսթիտի ի նպաստ ցոյց մը (Սեպտեմբեր 20) շատ բիրտ կերպով ցրուած ապահովութեան ուժերուն կողմէ, մէկ մեռեալ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ կան, Ամերիկացիք դիտած են առանց միջամտելու։ Միւս կողմէ, Ժան - Պերթրան Արիսթիտ որ առաջին օրը լուռ մնացած էր, 15 տողնոց զեկոյցով մը կը մերժէ համաձայնագրին ծրագիրը ստանձնել։ Ինք այն մտավախութիւնն ունի որ Գարթըր շատ երաշխաւորութիւններ ձգած ըլլայ զինուորականներուն։ ՄԱԿ-ի քարտուղարն ալ կը նախընտրէ որ իշխանութեան գլուխ գտնուող զինուորականները մեկնին կղզիէն, ոչ թէ միայն քաշուին։

ՎԱՐԱԿՈՒԱԾ ԱՐԵԱՆ հարցը ոչ միայն փակուած չէ, այլեւ աւելի մեծ ծաւալ կ'առնէ։ Նախկին վարչապետ՝ Լօրան Ֆապիուս, Ընկերային հարցերու նախկին նախարարուհի Ժորժինա Տիւֆուա եւ Առողջապահութեան նախկին նախարար՝ Էտմոն Էրվէ քննութեան տակ պիտի առնուին «Թունաւորման մեղսակցութեան» մեղադրանքով։ Վարակուածներ կամ զոհերու ընտանիքներ երկար ատեն է որ այս ժամուն կը սպասէին, ցարդ գայթակղած էին որ «վերի խաւի» պատասխանատուները հանգիստ ձգուած են։ Սեպտեմբերի վերջ է որ Հանրապետութեան արդարադատութեան ատեանը (նորաստեղծ մարմին մը նախարարներով կը զբաղի) պիտի հարցաքննէ վերոյիշեալ երեք անձերը որոնք կառավարութեան մաս կը կազմէին (մէկը՝ գլուխն էր) 1985-ին։ Մինչ այդ Ատեանը վկաներու ունկնդրութեան կը ձեռնարկէ։ Ո՞վ կրնար մտածել, կը գրէ «Լիպերասիոն» (Սեպտեմբեր 21) 1986-ին, երբ հեմոֆիլ երկու եղբայրներ սխալէ վարակուած Ք.ի դէմ բողոքի կը դիմէին որ նման գայթակղութիւն մը երեւան պիտի ելլէր։

«ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԵՐԼՈՒՍՔՈՆԻՆ» կոչուած երիտասարդ գործի մարդ Ճէմ Պոյնէր որ ղեկավարն է նոր հիմնուած «Նոր ժողովրդավար շարժում»ին, բուռն հակազդեցութիւններու թիրախ եղած է Կեսարիոյ մէջ կայացած հաւաքոյթի մը ընթացքին, երբ Քիւրտերու ի նպաստ արտայայտութիւններ ունեցած է։ Ներկաները զայրացած են յատկապէս երբ ան ըսած է թէ Թուրքիա բոլորին հայրենիքն է եւ թէ Տարտանէլի պատերազմին զոհերուն մեծ մասը Քիւրտեր էին։ Ներկաները հարց տուած են իրեն թէ ի՞նչպէս կը խորհի իրականացնել Թուրք - քիւրտ - հայ - յոյն համաձայնութիւնը. սակայն առիթ չէ եղած հարցումներուն պատասխանելու, ծագած բուռն վէճերու մթնոլորտին մէջ։

ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ նախարարը՝ Ժերար Լոնկէ յայտարարեց թէ պիտի չհրաժարի։ Ինք ալ խնդրոյ առարկայ է արդարադատութեան կողմէ։ Հարցը կը վերաբերի Սէն - Թրոփեզի իր ապարանքին. դատաւորին քննութիւններուն համաձայն, Լոնկէ աժան վճարած է, այսինքն գինէն շատ վար, իր այդ վիլլայի շինութեան աշխատանքները եւ թէ Սերետա ընկերութիւնը վճարումները կատարած է շահագործելով հանրային ինչքեր ի նպաստ Լոնկէի։ Այս վերջինը կ'ըսէ թէ քննութիւն պէտք է կատարուի եւ թէ իր խիղճը հանգիստ է։

ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ-Ը միշտ պառակտուած պատկեր մը կը պարզէ նախագահական իր թեկնածուներուն ճակատին վրայ։ «Ֆիկարօ»ի մէջ (Սեպտեմբեր 21) Պերնար Փոնս կը յայտարարէ թէ «Շիրաք ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ-ի օրինաւոր թեկնածուն է» մինչ նոյն թերթին նոյն էջին վրայ, Փաթրիք Տէվէճեան որ Պալատիւրի «փուասոն - փիլոթ»ը կ'որակուի թերթին կողմէ, կ'ըսէ թէ համոզումով զօրավիգ է Պալատիւրի թեկնածութեան, աւելցնելով թէ «Պալատիւր - Շիրաք» համաձայնութիւն մը չկայ դերերու բաշխումին համար։

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Փարիզի դեսպանուհին՝ Տիկին Հարիման դժուարութիւններու ծոցը կը գտնուի եւ կրնայ դատի քաշուիլ իր ողբացեալ ամուսնոյն շառաւիղներուն կողմէ։ Արդարեւ, այս վերջինները զինք կը հետապնդեն այն մեղադրանքով որ մսխած է իրենց ժառանգութեան մէկ մասը։ Տիկին Փամելա Հարիման, նախ Չրչիլի հարսը եղած է, ապա Հայուարտի այրին, նախքան ամուսնանալը, 1971-ին, Հարիմանի հետ, որ այն ատեն 79 տարեկան էր (ինք՝ 51)։ Այսօր, Տիկին Հարիման կը մեղադրուի որ իր ամուսնոյն զաւակներուն վերապահուած դրամագլուխը գործածած է վտանգաւոր ներդրումներու համար։

«ԷԼԱ» ահաբեկչական խմբակն է որ տէր եղաւ Աթէնքի ոճրափորձին (Սեպտ. 19), որու հետեւանքով ոստիկան մը մեռած էր եւ ուրիշներ ալ վիրաւորուած։ Ժողովրդական յեղափոխական Պայքարի այս խումբին ոչ մէկ անդամը ցարդ կարելի եղած է ձերբակալել։ 1975-էն ի վեր 206 ոճրափորձի տէր եղած է։

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 20)

ԱՐԲԱՆԵԱԿԻ ԿԱՊԸ ԳՈՐԾԵԼ ՍԿՍԱԾ

Սեպտեմբեր 16-ին Երեւանի Բնագիտութեան Հիմնարկին մէջ հանդիսաւորապէս բացումը կատարուած է արբանեակի կապի կեդրոնին որուն շնորհիւ Հայաստանի գիտահետազօտական հիմնարկները պիտի կարենան համաշխարհային համակարգիչներու ցանցին միջոցաւ կապ հաստատել աշխարհի շատ մը գիտական կեդրոններուն հետ։ Կեդրոնը նախագծուած ու պատրաստուած է «Հայաստան» հիմնադրամին եւ Բնագիտութեան հիմնարկին միջոցներով։ Բացումին ներկայ եղած են Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան եւ հոգաբարձութեան անդամներ։

***

ՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գրողներու Միութեան բացառիկ համագումարը նախագահ ընտրած է բանաստեղծ Ռազմիկ Դաւոյեանը եւ քարտուղար՝ արձակագիր Զօրայր Խալափեանն ու քննադատ Դաւիթ Մուրատեանը։

***

Հայաստանի երգահաններու եւ երաժշտագէտներու միութեան ԺԲ. համագումարը միութեան նախագահ ընտրած է երգահան Ռոպէր Ամիրխանեանը, իսկ պատուակալ նախագահ՝ Եդուարդ Միրզոյեանը։

MEDIA

FRANCE - INFO
ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 21-ին առաւօտը եւ ըստ սովորութեան յաճախակի կրկնութիւններով օրուան ընթացքին, կարճ, բայց շատ լաւ շարադրուած բնագիր մը հաղորդուեցաւ Հայաստանի անկախութեան Գ. տարեդարձին առթիւ։

Յիշուեցաւ թէ ցեղասպանութիւն եւ երկրաշարժ տեսած Հայաստանը հոյակապ երկիր մըն է, լեռնային հող մը, ուր մարդը եզակի եղանակ մը ունի զետեղելու համար իր եկեղեցիներն ու վանքերը։

Շեշտուեցաւ թէ Հայերն են որ գրեթէ հնարիչներն են կրօնական ճարտարապետութեան, մանաւանդ Ռոմանի եւ Հայերու եկեղեցիներուն մէջ, ոչինչ կայ, միայն՝ կենսականը, քանի մը մոմ, խորանը եւ վերէն իջնող աստուածային լոյսը...։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԿԸ ՀԱԿԱԶԴԷ ԲԱՔՈՒԻ ՔԱՐԻՒՂԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ

Թրքական օրաթերթերը Սեպտեմբեր 21-ի իրենց թիւերով բաւական մանրամասնութիւն կուտան քարիւղի համաձայնութեան որ ստորագրուած է Բաքուի մէջ։ Ստորագրութեան արարողութեան ընթացքին նախագահ Ալիեւ մօտ մէկուկէս ժամուան ելոյթով մը բացատրած է թէ այսուհետեւ Ազրպէյճան գործնապէս անցած է ժողովրդավար եւ ազատ շուկայի տնտեսութեան։ Ան շեշտած է նաեւ թէ քարիւղի ներկայ օտար ընկերութիւններու հետ գործակցութիւնը մեծապէս պիտի նպաստէ Ազրպէյճանի միջազգային յարաբերութիւններու ընդլայնումին։

Հանդիսութեան ներկայ գտնուած են Միացեալ - Նահանգներու, Անգլիոյ ուժանիւթի փոխ - նախարարները, Ռուսաստանի ճարտարարուեստի նախարարութենէն պաշտօնատարներ եւ Թուրքիոյ պետական նախարար մը։ Սակայն հակառակ այս հանդիսաւոր մթնոլորտին, Ռուսաստանի Արտաքին Նախարարութեան բանբերը խստիւ քննադատած է կատարուածը, այն պատճառաբանութեամբ որ «Ազրբէյջան կը վնասէ Ռուսաստանի շահերուն»։ Ան աւելցուցած է նաեւ թէ իր երկիրը պաշտօնապէս պիտի չճանչնայ համաձայնագիրը։ Ռուս բանբերը Կարասին մամուլի իր ասուլիսին ընթացքին շեշտած է Կասպից ծովու բնական հարստութիւններուն կենսական կարեւորութիւնը ու ակնարկելով Ազրպէյճանի, ըսած է թէ անոր առած քայլերը կը հակասեն այլ երկիրներու շահերուն, ոտնակոխելով միջազգային իրաւունքները։ Թուրք մամուլը Ռուսաստանի այս հակազդեցութեան մէջ կը նշմարէ Ազրպէյճանի քարիւղին մեծ բաժինը Արեւմուտքի ձգած ըլլալուն ցաւը։

Տրուած տեղեկութեան մէջ կ'ըսուի տակաւին թէ գլխաւորաբար Գերմանիա, Իրան եւ Սուրիա մեծ ջանք գործադրած են արգելք ըլլալու համար Թուրքիոյ եւս մասնակցութեան այս համաձայնութեան որ «դարուն համաձայնութիւնը» կ'որակուի։ Գերմանիոյ ժխտական կեցուածքը կը բացատրուի անով որ կը նախընտրէ Կովկասի քարիւղը Դանուբի եւ Հռենոսի ճամբով Համպուրկի նաւահանգիստը հասցնել ու նուազեցնել Միացեալ - Նահանգներու Եւրոպայի ազդեցութեան գօտին։ Իսկ Իրան եւ Սուրիա կը հակազդեն արգելք ըլլալու համար շրջանին մէջ Թուրքիոյ հզօրացման։

Այսուհանդերձ, Անգարա շատ մը կէտերով շահաւոր կը նկատուի, քանի որ յոյս ունի Բաքու - Ճէյհան քարիւղատարին կառուցումէն որ տարեկան 400 միլիոն տոլար եկամուտ պիտի ապահովէ իրեն. ասկէ զատ, Թուրքիա առիթը պիտի ունենայ Միջին Ասիոյ թրքական հանրապետութիւններուն հետ տնտեսական աւելի լայն կապեր մշակելու եւ մանաւանդ պիտի դադրի կախում ունենալէ միջին - արեւելեան քարիւղէն որ արաբական երկիրներու տնօրինութեան ներքեւ կը գտնուի ու այդ երկիրները միշտ բարեհաճ մօտեցումներ չունին Թուրքիոյ հանդէպ։

ՓԼՈՎՏԻՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԷՋԵՐԷՆ

ԵՐՐՈՐԴ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՐԳԻ ԺԱՄԱՆԱԿ (1944 - 1976)

Փլովտիւի Ազգային Վարժարանի արմատները կը հասնին 19րդ դարու 28ական թուականները: Ազգային կրթութեան նախնական քայլերէն սկսած, ան հետըզհետէ կը վերածուի դասարանային սիստէմով դպրոցի՝ պաշտօնապէս ճանչցուած պուլկարական իշխանութեան կողմէ: Հակառակ եւ նիւթապէս նուազ հովանաւորուած տասնեակ տարիներու ընթացքին պետութենէն, ան կը զարգանայ առանց ընդհատումի մինչեւ 1976 թուականը, գործադրելով Պուլկարիոյ կրթական քաղաքականութիւնն ու Կրթական նախարարութեան ուսումնական ծրագիրները: Անոնց մէջ տեղ եւ ժամ յատկացուած է եւ մայրենի լեզուին: Ուսուցումը իր բնոյթով եղած է ժողովրդավարական՝ անկախ այն իրողութենէն թէ ո՞ր հայկական քաղաքական հոսանքը գերակշիռ դեր ունեցած է տուեալ ժամանակահատուածի ընթացքին հայ հասարակական կեանքին մէջ եւ ի՞նչ հակամարտութիւններ եղած են գլխաւորելու Թաղական Խորհուրդը կամ Դպրոցի Հոգաբարձութիւնը մինչեւ ներկայ շրջանին քննութեան նիւթ դառնալը: Մինչ այդ հայերէն լեզուի դասաւանդումէն զատ, որ Կ. Պոլսէն ստացուած արեւմտահայերէն դասագիրքերով կ՚ըլլար կամ տեղւոյն մանկավարժներու դասագիրքերով ու աւանդական ուղղագրութեամբ, կ՚աւանդուէր նաեւ ազգ. պատմութիւն, Հայաստանի աշխարհագրութիւն: Անոնցմէ դուրս որոշ ժամանակ գծագրութեան, երգեցողութեան, թուաբանութեան եւ այլ առարկաներու դասաւանդումը կը կատարուէր հայերէն, հայ ուսուցիչ - ուսուցչուհիներու կողմէ: Դպրոցին ժողովրդավարական ոգին կը կայանար եւ այն բանին մէջ, որ դպրոց կը յաճախէին ընկերային տարբեր խաւերու զաւակներ եւ աղքատ աշակերտներուն հանդէպ հոգածութիւն ցոյց կը տրուէր եւ կազմակերպուած ձրի սեղանատուն կար անոնց համար:

1944-ին տակաւին կը շարունակուի Երկրորդ համաշխարհային պատերազմը եւ Պուլկարիա, որ Գերմանիոյ դաշնակից է, առանց ռազմական գործողութիւններու թատերաբեմ ըլլալու, կ՚ենթարկուի Կարմիր բանակի ներկայութեամբ նոր իշխանաւորներու կառավարման: 1944, Սեպտեմբեր 9-ին Պուլկարիոյ մէջ կը հաստատուի Հայրենիքի ճակատի կառավարութիւնը, որ շուտով կը վերածուի Պուլկար Համայնավարական Կուսակցութեան միահեծան ու միատէր իշխանութեան: Անոր նպատակն էր երկիրը առաջնորդել երազային գաղափարի մը հետապնդումով՝ մարքսիստական հասկացողութեամբ սոցիալիզմի ու համայնավարութեան կառուցումը, որ յետագային փլուզումի պիտի ենթարկուէր: Նոր վարչակարգը հիմնովին փոխեց տիրող հանրային յարաբերութիւնները՝ զարգացած մինչ այդ դրամատիրական օրէնքներուն համեմատ եւ ներմուծեց նախագծուած տնտեսութիւն, դիւզատնտեսութեան պետականացում եւ համայնացում, ճարտարարուեստի պետականացում, վերացում անհատական նախաձեռնութեան եւ այլ փոփոխութիւններ՝ բիրտ բռնակալութեան գործադրումով: Նորամուծութիւններ կատարուեցան կրթութեան ու մշակոյթի ասպարէզին մէջ, բոլորը ենթակայ մարքս - լենինեան գաղափարախօսութեան սկզբունքներուն համաձայն, անոր ամէն տեսակի անդրադարձումներով Պուլկարիոյ եւ անոր ժողովուրդի կեանքին ու հոգեբանութեան վրայ:

Այս նոր վարչակարգի առաջին քայլերուն հետ սկսաւ 1944 - 1945 ուսումնական տարեշրջանը Ազգային վարժարանին՝ նորակերտ շէնքի մէջ, կառուցուած Վիքթորիա եւ Գրիգոր Թիւթիւնճեան բարերարներու ջանքերով 1942-էն մինչեւ 1944 տարւոյ սկիզբին եւ նուիրուած մշտնջենական օգտագործման համար Հայոց Եկեղեցւոյն:

Երեսնամեակէ մը քիչ աւելի այս ժամանակաշրջանը Ազգային Վարժարանի կեանքէն ներս եղաւ յաջողութիւններու եւ փորձութիւններու շրջան մը: Հիմնականը սակայն փոքրամասնութիւններու դպրոցներու փակումն էր, որուն վերջին հարուածը ստացաւ Փլովտիւի Ազգային Վարժարանը 1976 թուականին: Բայց նախքան այդ հարուածը՝ երկրի Ազգային ու Մասնակի բոլոր դպրոցները պետականացուեցան եւ անոնց ծախքերը պետութիւնը իր վրայ առաւ ապահովելով ուսուցչական կազմի ու օժանդակ մարմիններու ամսականներէն զատ նաեւ դպրոցներու նորոգումն ու կահաւորումը, առարկաներու ու պիտոյքներու սարքաւորումը եւայլն: Ուսումնական ծրագրին մէջ ու կրթական գործի ոլորտին հաղորդելով գաղափարական մարքսիստական ուղղութիւնը:

Փլովտիւի Ազգային Վարժարանը ձերբազատեցաւ իր անձուկ նիւթական վիճակէն, ուր մեծաւ մասամբ հայ բնակչութեան, եկեղեցական վարչութեան եւ այլ կազմակերպութիւններու օժանդակութեամբ պահեց իր գոյութիւնը: Ապահովուած էին ուսուցչական ամսականները, դպրոցի լուսաւորութիւնն ու վառելանիւթը, դպրոցական պիտոյքներու հայթայթումը եւայլն: Այդ տեսակէտէ կարծես թէ ամէն ինչ սքանչելի է, սակայն դպրոցը դադրած էր Ազգային ըլլալէ, կորսնցուցած էր իր ազգային պատկանելիութեան դրոշմը եւ հայերէն լեզուի ուսուցումը սահմանափակուած: Անկասկած հայկական ուսուցչական կազմի ջանքերով հայկականութիւն մը պահելու հետեւողական աշխատանք մը կար, որ կը դրսեւորուէր արտադասարանային աշխատանքներով ու ինքնագործ գեղարուեստական ասպարէզին մէջ: Պետական գիծով մանկա - պատանեկան «Սեպտեմբերիկ» ու «Պիոներ» կազմակերպութիւններու հաստատումով դպրոցներուն մէջ՝ համայնավարական ուղղութեամբ, աշակերտութեան համար նոր միջավայր ստեղծուեցաւ: Անոնց ներկայութիւնը մեր դպրոցին մէջ նպաստեց յատկապէս որոշ յաջողութիւններու ինքնագործ - սիրողական խմբակներու մէջ:

Վարչակարգի պարտադրութեամբ՝ քաղաքիս հայերէնի դասաւանդութեամբ վարժարանը, որ «Վիքթորիա ու Գրիգոր Թիւթիւնճեան» անունը կը կրէր հարկ եղաւ վերցնել եւ փոխարինել հայ համայնավար կուսակցական գործիչ Ստեփան Շահումեանի անունով: Դպրոցական բակի մէկ անկիւնը պատուանդանի վրայ զետեղուեցաւ անոր քարակերտ կիսանդրին՝ գործ Ղազարոս Պետրոսեան քանդակագործին, իսկ դպրոցական շէնքի արտաքին դրան ձախ կողմը ամրացուեցաւ դպրոցի նախկին սան Ստեփան Շահպազեանի մարմարիոնէ յուշատախտակը՝ անոր բարձրադիր դիմաքանդակով: Ան եղած է Պուլկար Համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի անդամ եւ զոհուած հակաֆաշիստական ապստամբութեան ժամանակ 1923-ին: Մասնակցած է նաեւ քաղաքիս մէջ լոյս տեսնող հայերէն լեզուով, «Կարմիր լուրեր» ու «Նոր Աշխարհ» համայնավար թերթերու խմբագրական ու հրատարակման գործին: Մինչ այսօր, տակաւին կանգուն կը մնան կոապաշտական շրջանի այս երկու անձերու կերտուածքները, հակառակ համայնավար վարչակարգի վերացման եւ պուլկար հասարակութեան նոր զարգացման՝ ժողովրդավար կառավարութեան հաստատումով 1989 Նոյեմբեր 10 թուականէն վերջ:

Դպրոցի այս ժամանակաշրջանին «Ազգային» վարժարանը ստացաւ նոր կահաւորում, ուսումնական նոր սարքեր եւ օժանդակ պիտոյքներ ուսումնական - դաստիարակչական աշխատանքներուն համար: Դասասենեակներու զարդարումը կատարուեցաւ գաղափարախօսական ու համայնավար տարբեր կարգախօսքերով եւ պետական - համայնավար առաջնորդներու պատկերներով:

Նոր էր եւ եօթնամեայ ու միջնակարգ դպրոցներուն մէջ փոլիթեքնիք կրթութեան ներմուծումը եւ անոր շնորհիւ Ազգային վարժարանին մէջ մասնաւոր տեղամաս յատկացուեցաւ ուսումնական աշխատանոցի համար, որ սարքաւորուեցաւ կարգ մը անհրաժեշտ մեքենաներով ու գործիքներով ինչպէս՝ սղոցելու մեքենայ, հորատող մեքենայ հաստոց՝ ստացուած նախկին Խորհ. Հայաստանէն և աշխատանքի սեղաններ՝ բոլորը որպէս նիւթական հիմք ձեռային աշխատանքներու պարապումներու ժամերուն համար, որոնց կողքին եւ մետաղամշակում, փայտամշակում:

Արտադասարանային պարապումներու համար դպրոցին մէջ քանի մը թեքնիք ու հանրակրթական խմբակներ (շրջանակներ) կը գործէին յատուկ ղեկավարներու օժանդակութեամբ:

Պէտք է ընդգծել որ այս շրջանին զարկ ստացաւ աշակերտական ինքնագործունէութիւնը՝ սիրողական գեղարուեստական արուեստներուն մէջ: Դպրոցի տնօրէնութիւնը կը յաջողի 80 հոգիէ բաղկացած գեղարուեստական խումբ մը կազմակերպել, որուն ոգին ու ղեկավարը կը դառնայ երաժշտութեան դասատու եւ ստեղծագործող Սարգիս Պալթաեանը (ծնած Մալկարա եւ Պուլկարիա հաստատուած յետագային): Շնորհիւ անոր յարատեւ ջանքերուն եւ խումբի անդամներուն, քանիցս խումբը քաղաքային ու շրջանային պիոներական ստուգատեսներուն առաջնութիւն շահած է: Յաջորդող տարիներուն ալ այս գեղարուեստական խումբը երգեցիկ ու նուագային կազմով կը շարունակէ յաջողութիւններ արձանագրել եւ մրցանակներ շահիլ՝ Յակոբ Տայճանեանի ղեկավարութեամբ: Այս համոյթը եղակիներէն մէկը եղած է երկրին մէջ դպրոցներու աղնթեր նման խումբերու: Դպրոցին մէջ եղած է նաեւ աշակերտական խումբ մը հայկական պարերու համար, որուն պարուսոյց եղած է մանկապարտէզի ուսուցչուհի Օր. Արաքսի Սարգիսեան:

Պետութիւնը իր վրայ վերցուցած ըլլալով բոլոր դպրոցներու լրիւ հոգատարութիւնը, Փլովտիւի հայերէնի ուսուցման վարժարանին մէջ մինչ այդ գործող հոգաբարձութիւնը աւելորդ կը դառնայ եւ կը դադրեցնէ իր գործունէութիւնը: Անոր փոխարէն կեանքի կը կոչուի նոր միաւոր մը, որու կապը կ՚ըլլայ դպրոցի եւ աշակերտներու ծնողքներու միջեւ, իսկ միւս կողմանէ օժանդակ մարմին մը ըլլալու դպրոցի տնօրէնութեան որոշ ձեռնարկներու իրագործման ուղղութեամբ: Այդպիսի մարմին մը կը հանդիսանայ ուսուցչական - ծնողական կոմիտէն, որ երկար տարիներ Սարգիս Ժամագործեանի ատենապետութեամբ աշխատած է: Անոր կարեւոր ձեռնարկներէն մէկը եղած է դպրոցի տնօրէնութեան հետ միատեղ՝ տնօրէն Կարօ Ասարլըքեանի (1949 - 1964), իսկ իրմէ վերջ Յարութիւն Մէղէսիզեանի (1964 - 1976) աշակերտական ամառնային արձակուրդի ժամանակ հանգստի ճամբարներու կազմակերպումը՝ Ռոտոփներու վրայ տեղադրուած Պոյքովօ գիւղին մէջ, սկսեալ 1956 թ., որոշ ընդհատումներով:

Հարկաւոր. է նշել որ այս ժամանակաշրջանին կապեր հաստատուեցան նախկին Խորհրդային Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարութեան եւ երեւանեան դպրոցներու հետ, հայերէն լեզուի ուսուցիչներ պատրաստելու համար ուսանողներ ղրկուեցան մասնագիտանալու բանասիրութեան ու մանկավարժութեան բնագաւառներու մէջ: Այդ կապերը ամուր մնացին մինչեւ չարաղէպ 1976 թուականը, երբ «Ստեփան Շահումեան» վարժարանը՝ միակ կանգուն մնացածը փոքրամասնութեան բոլոր դպրոցներուն, պարտադրաբար, առանց պետական գրաւոր կարգադրութեան, փակուեցաւ: Մինչեւ այդ թուականը գործուն կեանք մը ունեցան դպրոցի գեղարուեստական սիրողական բոլոր օղակները:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԻՆՉ ԿԸ ԳՐԵՆ ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ

ԹՈՒՔԹԱՄԸՇ ԱԹԷՇԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻՆՔ...

«ՄԱՐՄԱՐԱ». - Երկուշաբթի (Սեպ. 5) «Ճումհուրիյէթ»ի աշխատակից ու դասախօս փրոֆ. Թոքթամըշ Աթէշի դէմ Պէշիկթաշի մէջ գրավաճառի մը մօտ անյաջող մահափորձ մը սարքուեցաւ: Գիրքի ստորագրութեան հաւաքոյթի մը ընթացքին իսլամ ծայրայեղ ուժեր ռումբ մը ձգեցին ստորագրութեան սեղանին քով: Բարեբախտաբար ռումբը չպայթեցաւ եւ կանխուեցաւ մեծ աղէտ մը: Երկուշաբթի օր պատահած այս դէպքը թուրք մամուլին մէջ արձագանգ գտաւ երէկ, Հինգշաբթի: Ինչո՞ւ այս ուշացումը, չենք գիտեր: Երէկ, «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ Թոքթամըշ Աթէշ ստորագրած էր կարեւոր յօդուած մը, որուն մէջ խնդրոյ առարկայ կը դարձնէր Ֆէնէրի Պատրիարքարանի վերաբերեալ ինչ ինչ հարցեր եւ հոնկէ կը յանգէր կարգ մը եզրակացութիւններու, որոնք յատուկ կարեւորութիւն կը ստանային լաիքութիւնը եւ մարդկային իրաւունքները պաշտպանող այսպիսի մտաւորականի մը գրչին տակ: Ստորեւ թարգմանաբար եւ նոյնութեամբ կուտանք այդ յօդուածը.

Այսօր Թուրքիա ուժեղ յարձակումի մը հետ դէմ առ դէմ կը գտնուի: Աւելի ըլլալով՝ այս յարձակումը բացայայտ յարձակում մը չէ, ամսեղուկ եւ իբրեւ թէ արդարութեան կողմնակից յարձակում մըն է: Այդ յարձակումը կը պահուրտի շատ գեղեցիկ եւ պաշտպանութեան արժանի ըմբռնումներու ետին: Այն շրջանակները, որոնք կը յարձակին Թուրքիոյ վրայ, կը խօսին «մարդկային իրաւունքներ»էն, «մտածումի ազատութենէն» կամ «ժողովրդավարութենէն»: Բայց իրենց բուն նպատակը տարբեր տեղ թաքնուած է:

Անցեալները Ֆէնէրի Պատրիարքարանին մէջ կարեւոր ժողով մը կատարուեցաւ: Աշխարհի ամէն կողմէն «փրթած եկած» օրթոտոքս հոգեւորականներ թէ խօսեցան իրենց հարցերուն մասին եւ թէ ճիգ վատնեցին որպէսզի Հէյպէլի կղզիի Դպրեվանքը վերաբանալու դէտին պատրաստեն:

Օրթոտոքս աշխարհը տարօրինակ մթնոլորտի մը մէջ մտած է: Այդ մթնոլորտը կրնանք կոչել «վերստին կազմաւորում», կամ «վերակենդանացում»: Գործին շահեկան կողմն այն է որ թէ՛ մեր հիւսիսային երկիրներու, եւ թէ պալքանքաններու միւս ազգերու պատրիարքները, բոլորն ալ, կը թուին ճանչնալ Ֆէնէրի Պատրիարքարանի «գերակշռութիւնը»: Ֆէնէրի Պատրիարքարանին համար կերպով մը Վատիկանի «իրաւասութիւն» կը պահանջեն: Անկէ վերջն ալ՝ Ֆէնէրի Պատրիարքարանի Պետութիւն պիտի ուզեն: Թող իրենց ափե՛րը լիզեն:

Պատրիարքարանի ժողովներուն մասնակցելու համար Թուրքիա ժամանած կարգ մը օրթոտոքս հոգեւորականներուն եւլոյթները մաիկ ըրի: Անոնց բերնէն ուրիշ ո՛չ մէկ բառ դուրս կ՚ելլէր եթէ ոչ «սէր» եւ «խաղաղութիւն»: Ի՜նչ գեղեցիկ բան: Բայց եթէ յիշենք մեր մօտիկ անցեալի պատմութիւնը, չենք կրնար չանդրադառնալ թէ մեզի ի՜նչեր ըրած են անոնց երէց եղբայրները կամ հայրերը:

Այս հոգեւորականներուն կարեւոր մէկ մասը շրջանաւարտ եղած է Հէյպէլի Դպրեվանքէն: Անոնք հիմա հոս գալով վերստին տեսեր են իրենց վարժարանը եւ ազդուեր են: (Բայց կը յիշեմ որ Եաղովասն ու Մակարիոսն ալ նոյն դպրոցին շրջանաւարտներն էին): Անոնք կ՚ըսեն թէ դպրոցին վերաբացումը ամբողջ աշխարհին պիտի փոխանցէ խաղա-

Անցեալները Ֆէնէրի Պատրիարքարա-

...ղութեան գեղեցիկ պատգամ մը։ Ձեռ գիտե՞ր ինչո՞ւ, խաղաղութեան բոլոր պատգամները անպայման Թուրքիայէն կը սպասուին։

Բայց այս խնդիրը չահեկան ուրիշ երեսակ մըն ալ ունի։ Թուրքիոյ մէջ ինչ բերին ազդեցիկ եւ լիազօր մարդիկ նոյն բեմադրութեան մէջ տեղ կը գրաւեն։ Այդ մեծայարգ հոգեւորականներէն շատեր Տիվան պանդոկին մէջ հիւրասիրուեր են։ Կը պնդուի որ անոնք ոչինչ վճարած են, հիւրասիրուած են անծանօթներու կողմէ։ Մաղթենք որ այս բսի - բսաները սխալ կամ սուտ ըլլան։ Մաղթենք որ այդ անծանօթներէն մէկը գիս փրնտռէ եւ ըսէ որ այդպիսի բան մը չէ պատահած։ Վալլահի շատ պիտի ուրախանամ։ Այլապէս այսքան անտարբերութիւն եւ մոլորանք ինծի զարմանք կը պատճառէ։

Ռուսաստան սա օրերուն ճիգ կը թափէ Պալքաններու մէջ տարածելու եւ զօրացնելու համար իր ազդեցութիւնը։ Մի՛ ըսէք թէ «դեռ ի՞նչ կ'ուզէ»։ Ռուսաստան 70 տարուան ընկերվարական շրջանին իսկ Մեծն Պետրոսէն ժառանգութիւնը մերժեց։ Իսկ հիմա Ռուս Օրթոտոքս Եկեղեցին ամբողջութեամբ ծաւալապաշտ ազգայնականութիւն կը մշակէ։

Եւրոպան ինչո՞ւ հանդիսատես կը մնայ անխիղճ մարդկային ողբերգութեան։ Ինչո՞ւ Սերպերը իրենց բոլոր ուզածներուն կը տիրանան, մինչ Պոսնիացիները ամպարկոյի տակ կը պահուին։ Պոսնիա, երբ երեւոյթին Պոսնիոյ Սերպերը զսպել կը ջանայ։ Բայց ի՞նչ կ'ընէ առիկա ապահովելու համար։ Պալքաններու մէջ Ռուսաստան անժխտելի տիրապետութիւն մը հաստատած է։ Գերմանիա եւ Ֆրանսա զարգացումներուն մօտէն կը հետեւին։ Իսկ Սամ Հօրեղբայրը ի՞նչ պիտի ընէ, ինք ալ չի գիտեր։

Դուք կը կարծէք որ զուգադիպութի՞ւն մըն է Թուրքիոյ կատարուած օժանդակութեան հարիւրին տասնին վրայ դրուած ամպարկոն։ Այս ամպարկոյին պատճառը իբրեւ թէ մարդկային իրաւունքներու ոտնահարումն է եղեր։ Ամերիկայի [illegible]ելքը ո՞ւր էր երբ տասնեւեօթը տարեկան տղաք կախաղան կը հանուէին։ Մեր այսօրուան Արտաքին Նախարարը կեղծ ամբաստանագիրով կը բանտարկուէր եւ [illegible]նմիչները կը մաքրէր, Ամերիկա բնաւ չէր յիշեր մարդկային իրաւունքները։ Բայց սա օրերուն պատգամներ ղրկել կը ջանայ որոշ տեղերու։ Կը կարծեմ որ ան յաջողեցաւ այդ պատգամները ղրկելու գործին մէջ։

Դարձեալ տարբեր զուգադիպութիւն մը։ Յունաստան մտադիր է իր ծովային ցամաքամասը տասներկու մղոնի բարձրացնել։ Թուրքիա յստակ կերպով բացատրեց որ առիկա պատերազմի պատճառ կրնայ նկատուիլ։ Յունաստան Եգէականի մէջ աւելի քան երեք հազար կղզիներ ունի։ Եթէ իր ցամաքամասը վեց մղոնէն աւելի բարձրացնէ, Թուրքիա իր ծովեզերքներէն դուրս քիթն անգամ չի կրնար երկարել։

Օսմանեան կայսրութեան վերջին շրջաններուն Մեծ Պետութիւնները, փոքրամասնութիւնները երբ պատրուակ գործածելով, ուզեցին շարունակ միջամտել կայսրութեան ներքին գործերուն։ Հանրապետական կառավարութիւնն է որ վերջ տուաւ անոնց այդ ամբարտաւանութեան։ Հիմա նոյն սէնարիոներն են որ դարձեալ օրակարգի կը բերուին։ Մէկ կողմէ՝ Օրթոտոքս Եկեղեցին, Պատրիարքարանը եւ Դպրեվանքը, միւս կողմէ ալ Յունաստանի չփացած պահանջքները, մէկ կողմէն ամերիկեան Քոնկրէսին ամպարկոն եւ միւս կողմէն ալ Եւրոպայի Խորհրդարանի պատուիրակութեան ամբարտաւանութիւնները։

Երկրին մէջ ալ ոմանք կը համակերպին այս ամբարտաւանութիւններուն։ Հայերու վրայ ի գործ դրուած զուլում, ռուս փոքրամասնութեան վրայ ճնշումներ եւ անխղճութիւններ, ձուլման քաղաքականութիւն մը որ կը գործադրուի Քիւրտերու դէմ, եւայլն, եւայլն։ Եւ դուք ալ, եթէ այս մոլորանքները քննադատէք, թէ՛ հակաժողովրդավար կը դառնաք, թէ ցեղապաշտ...։

Անցեալները հեռատեսիլէն տեսայ։ Կարգ մը երիտասարդներ, որոնք իրենց ընկերները զինուորական ծառայութեան կը ճամբէին, իրենց ձեռքերով «Գայլ»ի նշաններ կ'ընէին։ Եթէ դուք իբրեւ ժողովրդավար տէր չկանգնիք այս խանդավառութեան եւ յուզումին, եւ եթէ ծաղրէք հայրենասիրական այսպիսի տեսարանները, այն ատեն հրապարակը անշուշտ որ կը մնայ գայլերուն եւ շուներուն։

Ծանր ճնշումի մը եւ ուժեղ յարձակումի մը դիմաց կը գտնուինք։ Եթէ այս երկրին հայրենասէր եւ ժողովրդավար մտաւորականները տէր չկանգնին երկրին ամբողջականութեան եւ արժանապատուութեան, այն ատեն շուտով մեր քթին կ'երկարեն շատ ծանր հաշուեցուցակ մը։

Անհրաժեշտ է շատ ուշադիր ըլլալ։

ԿԸ ՊԱՏՄՈՒԻ՞ ՀԻՐՈՇԻՄԱՆ

Ճափոն արդէն իսկ լծուած է պատրաստութեան, ոգեկոչելու համար ատոմական ռումբին յիսնամեակը։ Առաջին այդ ռումբը Հիրոշիմայի վրայ պայթեցաւ 1945 Օգոստոս 6-ին, 160 հազար հոգիի մահուան պատճառ ըլլալով։

Հաւանաբար անմիջապէս մահացողներէն շատ աւելի ահռելի կացութեան մէջ կը գտնուէին ամէն անոնք որոնք ծանր կամ թեթեւ վէրքերով վերապրեցան այդ աղէտէն։ Այնքան դառն է պատահարին յիշատակը որ այդ վերապրողները կը նախընտրեն լռել ու փորձել մոռնալ։ Սակայն, Ճափոնի նման աւանդութեան, անցեալի հանդէպ մեծ յարգանքի տէր երկրի մը մէջ, շատ կարեւոր է նաեւ ապրուածին փոխանցումը։ Այսօրուան երիտասարդութիւնը որ չէ ճանչցած պատերազմը, պէտք է գիտնայ թէ ի՛նչ կը նշանակէ 1945 Օգոստոս 6 թուականը։

Այս մտադրութեամբ, ճափոնական մամուլը տեղ կուտայ վերապրողներուն պատումներուն. անոնցմէ մէկն է Եօքօ Նիշինա որ այդ ճակատագրական օրը նախակրթարանի Է. դասարանն էր, Հիրոշիմայի Քաուաուչի արուարձանին մէջ։ Հայրը եւ եղբայրը զոհ են ատոմական ռումբին։

Պայթումին պահուն իրենց դասարանը բազմապատկութեան վարժութիւններ կ'ընէր։ Դպրոցին առաջին յարկը վերածուած էր զինուորական կայանի։ Երբ ամերիկեան ռմբաձիգներու որոտը լսուեցաւ դուրսէն, քանի մը մանչեր դոչեցին թէ Պէ - 29 տիպի սաւառնակներ էին։

Յանկարծ, լոյսի մը փայլատակումով բոլորը կուրցան. ապա անմիջապէս սկսան դուրս վազել։ Քիչ ետք ռումբին աղմուկը սկսաւ մարիլ ու անոր հետեւեցաւ պայթումին շշնջոցը։ Պատուհաններուն ապակիները փշրուեցան, իսկ փեղկերը ծռմռեցան։ Բնակիչները որոնց մէկ մասը կը փախչէր դէպի բլուրին արտերը, միւս մասը քարացած մնացած էր գտնուած տեղը, տեսան որ հսկայական սունկի մը ձեւով մութ ամպ մը կը բարձրանար դէպի երկինք։ Պայթումէն անմիջապէս ետք մարդիկ վազեցին դէպի Հիրոշիմայի ածխացած աւերակները, լուր առնելու համար իրենց հարազատներէն։

Եօքօյին եղբայրը ռումբին անմիջական ազդեցութեան գօտիէն 1·5 քմ. հեռուն գտնուելով, ծանրօրէն այրած էր. բայց կրցաւ գիշերը տուն հասնիլ։ Զինք խնամելու յոյսով ծնողքը զայն փոխադրեց Հիրոշիմա, հակօդային ապաստարան մը։ Օգոստոս 8-ին հոն մահացաւ։ Իսկ երբ Եօքօ մահուան լուրը տալու գնաց անոր դպրոցը, տեսաւ որ դասարանը լեցուն էր վրայէ վրայ դիզուած ծանր այրուածքներ ունեցող վիրաւորներով։ Այնքան ատեն որ Եօքօ որպէս ուսուցիչ չէ վերադարձած իր մանկութեան վարժարանը, չէ կրցած ատոմական ռումբին հետ իր չարաշուք հանդիպումին մասին խօսիլ իր աշակերտներուն։

Պատերազմի տարիներուն, ինչպէս «ռազմականացած ազգի մը երիտասարդ ժողովուրդ»ին զաւակը, տիպար խիզախ պատանուհի մըն է Եօքօ։ Իր տարեկիցներուն հետ դպրոցին բակին մէջ հակօդային ապաստարան մը փորած են ու գետնախնձոր եւ պիստակ կը մշակեն, սննդեղէնի արտադրութիւնը աւելցնելու համար։ Իսկ ամառը վայրի բուսատեսակներ կը քաղեն։ Օր մը մինչ տարուած են այդ զբաղումով, ամերիկեան բանակէն ցրուած թռուցիկներ գտած են որոնք անձնատուութեան կոչ կ'ուղղէին։ Եօքօ եւ իր ընկերները զանոնք հաւաքելէ ետք օճառոտ ծուրով լուացած են, վախնալով որ թունաւոր նիւթի մը մէջ թաթխուած կ'ըլլան։

Ատոմական պայթումէն ետք դպրոցը խնմատար կեդրոնի վերածուած է, նախ երկրորդականի աշակերտութիւնը, ապա Օգոստոս 9-էն նախակրթարանի վերջին դասարանի տղաքն ալ, ինչպէս Եօքօ, զօրակոչուած են վիրաւորներով զբաղելու համար։ Զանոնք ճեմիչ կը տանէին, մաքրութիւն կ'ընէին, կամ վէրքերուն մէջէն որդերը կը մաքրէին։ Ամէն օր բազմաթիւ վիրաւորներ կը մահանային։ Անոնց դիակներն ալ սայլով պէտք էր տանէին մինչեւ Շօուա կամուրջը որպէսզի հոն դիակիզուէին։

Տասը տարի առաջ երբ Եօքօ իր քաղաքապետարանը դիմում մը ներկայացուցած է որպէսզի պատերազմէն տուժածի վկայագիր մը տան իրեն, պաշտօնեային պատմած է ապրած արհաւիրքը. ան բաւական թերահաւատութեամբ պատասխանած է թէ դպրոցական աղջնակ մը չէր կրնար այդքան բան ըրած ըլլալ։ Անկէ ետք, երբ Եօքօ իր ապրումները կը ջանայ փոխանցել իր աշակերտներուն, ուշադրութիւն կ'ընէ ընտրելու բառեր, որոնք բուռն ցնցումներու տեղի չեն տար, բայց կը հասկցնեն անոնց իր ապրածն ու զգացածները։

- ԲԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Օգոստոս 10-ին, Համազգայինի կազմակերպութեամբ դասախօսական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, նուիրուած Գուրգէն Ալէմշահի։ Դասախօսը՝ Կարպիս Ափրիկեան յայտնած է թէ Ալէմշահը կը նկատէ Սփիւռքի մեր կարեւորագոյն երաժշտագէտներէն մէկը ու տակաւին 40-ական թուականներուն ինք նախաձեռնութիւն մը ցոյց տուած է անոր հեղինակած մեներգներուն՝ Եգիպտոս, իր տուած համերգներու ատեն։ Ափրիկեան տուած է Ալէմշահի կենսագրութիւնը։ Ծնած է 1907-ին, եւ յանկարծամահ եղած Տիթրոյթ 1947-ին։ Ներկաները ձայներիզի վրայ լսած են «Իմ եարը», «Պճինկօ», «Նազեր», «Իմ երգը», «Աղուորներուն», ինչպէս նաեւ հատուածներ «Աւարայրի պատերազմը» համանուագէն։

***

ՊՈԼՍՈՅ Հայոց Պատրիարքարանին մէջ, Սեպտեմբեր 8-ին, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Երեւանի քաղաքապետ՝ Վահագն Խաչատրեանի, որ Պոլիս գացած էր Սեւ ծովեան համագործակցութեան կուսակալներու համագումարին առիթով։ Քաղաքապետին կ'ընկերանայ Արտաքին Նախարարութեան Թուրքիոյ բաժնի վարիչը՝ Կարէն Միրզոյեան։ Պատրիարքը բարի գալուստ մաղթած է հիւրերուն, յիշեցնելով թէ Սեւ Ծովեան համագործակցութիւնը առիթ դարձած է որ Հայաստանի պետական դէմքեր Պոլիս այցելեն։ Գարեգին Պատրիարքի խօսքէն ետք, Երեւանի քաղաքապետը բաւական երկար ելոյթ մը ունեցած է եւ մանրամասնօրէն պարզած է Հայաստանի ներկայ վիճակը։

ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ

Թատերախաղ

Երկու Տեսարանով

Հեղինակ՝

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

●

(Ձայնը կը ցածնայ, կը քակէ թեւերը, կը մօտենայ ժողովուրդին).

Սեդա. - Եթէ գիտնաք ո՞վ է ձեզի խօսողը որեւէ մէկ վայրկեան, Պայծա՞ռը թէ Սեդան՝ այն ատեն կը մտնէք իմ աշխարհէն ներս։ Ընդունեցէք որ բացառիկ առիթ մըն է հայ կին մը ճանչնալու։ Հայ ժողովուրդին ամէնէն լաւ պահուած գաղտնիքն է հայ կինը, մեծագոյն գանձը, էն յարգի հարստութիւնը որուն պահակ կեցած է ամբողջ հայ ազգը։ Մարդ չի գիտեր ո՞վ է ան, ի՞նչ են անոր ներքին ապրումները, ուժին աղբիւրը, սրբութեան խորանը։ Հայ կինը ծածկուած, պաշտպանուած կ'ապրի, ճիշդ Պարսկաստանի իսլամ կիներուն պէս ամէն ինչ գոցած։ Վստահ եղէք հայ մարդիկը մեզի քովընտի կը նային, փախստական, յանցաւորի պէս, աչքը միշտ նախ կուրծքերուն կ'երթայ, Ասիացիներուն պէս։ Իմ շատ հոգս չէ - լաւ կուրծքեր ունիմ, կը սիրեմ որ մարդիկ ինծի նային, ցանկան մարմինս, մերկացնեն երեւակայութեամբ ... ես նախ կին եմ, աչքի, համի, լեզուի, մտքի, մատներու եւ մանաւանդ մարմնի հաճոյքի համար ծնած...։

(Նորէն կը գրկէ մարմինը, էգ ու պըշ-րոտ շարժումով մը, ու դառնալով ժողովուրդին):

Սեդա. - Տեսէ՞ք, չեմ քաշուիր այս բաները ըսելու, ազատ կին եմ, չեմ վախնար մարդոց կարծիքէն. եւ անշուշտ հասկցաք թէ Սեդան եմ հիմա, եւ ես նոյնիսկ հեղինակէն անկախ կարծիքներ ունիմ որ պիտի ըսեմ հոս, ձեզի, իր մասին, Պայծառի մասին եւ եթէ պէտք ըլլայ՝ իր, հեղինակին մտերիմ կեանքի մասին, կինը եւ երեւակայութիւնը, սիրոյ ու մահուան վախը, կեանքի վախը...։

(Յանկարծ հեղինակը ոտքի կը կանգնի իր տեղէն ու կը պոռայ):

Հեղինակ. - Կ'արգիլեմ քեզի։ Ես քեզ ստեղծեցի...

(Սեդա կ'ընդմիջէ):

Սեդա. - Նստեցէք հեղինակ, իրար մի անցնիք, նստեցէք...

Նախ՝ ալ շատ ուշ է, ես հոս եմ, միս ու ոսկոր ու զգացում, ու կ'ապրիմ... յետոյ՝

(պահ մը լռութիւն, հեղինակը կը փրնտռէ աչքերով):

Սեդա. - Կը յիշէ՞ք, «սա մարդիկը միայն կատակերգութիւն կը սիրեն» ձեր խօսքերն են, դուք ինծի ըսիք, կը յիշէ՞ք։ Անանկ որ, ի՞նչ տարբերութիւն կ'ընէ։

(Յանկարծ հեռաձայնը կը զարնէ։ Կը ցնցուի Սեդա, սակայն ինքզինքը շուտ կը գտնէ, կը դառնայ ժողովուրդին):

Սեդա. -Ներողութիւն վայրկեան մը, երթամ ներսի հեռաձայնը առնեմ, հիմա կուգամ։

Հեղինակ. - Զէ չէ, հոսկէ խօսէ, կ'ուզեմ որ ներկաները լսեն։ Մարդիկը դրամ տուած են որ լսեն, ի վերջոյ։

Սեդա. - Լաւ ... Ալօ՞, ո՞վ է ... Դո՞ւն ես Էլիզ։

Էլիզ. - (Պայծառ, մտիկ ըրէ, շատ կարեւոր բան մը ունիմ քեզի ըսելիք, բայց ոչ թէլէֆոնով):

Սեդա. - Ուրեմն ինչո՞ւ հեռաձայնը բացիր։

Էլիզ. - (Վաղը, վաղը առաւօտ, քովդ պիտի գամ եթէ տունն ես):

(Կարճ լռութիւն մը):

Սեդա. - Էլի՞զ։

Էլիզ. - (Այո...):

Սեդա. - Ի՞նչ կայ Էլիզ, ինչո՞ւ նորէն իրար անցեր ես, ինչո՞ւ կուլաս կոր։

Էլիզ. - (Զէ չէ, չեմ լար կոր):

Սեդա. - Զէ՞ն որն է, կը լսեմ կոր լացդ, ի՞նչ կայ։

Էլիզ. - (Կրնա՞ս քովս գալ):

Սեդա. - Ե՞րբ, հիմա՞, ա՞ս ժամուն։

Էլիզ. - (Հիմա):

(Լուռ, կը խորհի պահ մը, հեռախօսը վար կախած):

Սեդա. - Նայէ Էլիզ, չեմ գիտեր ի՞նչ է եղածը, բայց մինչեւ վաղը ժամանակ տուր դուն քեզի, լաւ մը խորհէ, որոշում մի տար, վաղը քովս եկուր։

Էլիզ. - (Ախ Պայծառ, եթէ միայն գիտնաս...):

(Լուռ է պահ մը, մտածկոտ):

Սեդա. - Ի՞նչ է խնդիրը, Եզուարդի՞ն հետ է նորէն։

Էլիզ. - (Այո):

(Լուռ, ցած ձայնով):

(Սեդան կը նստի աթոռին, լրջօրէն մըտահոգ):

Սեդա. - Էլիզ, խօսէ որ պարպուիս, թեթեւնաս, հանդարտիս ... խօսիս նէ դուն ալ աւելի լաւ կը հասկնաս ինչ կ'ըլլայ կոր։

Էլիզ. - (Թէլէֆոնով չեմ ուզեր խօսիլ, մարդիկ կը լսեն):

Սեդա. - Ո՞վ պիտի լսէ, տունն եմ, մարդ չկայ հոս։

Էլիզ. - (Քեզի անգամ մը խօսեցայ աս մասին, կը յիշե՞ս):

Սեդա. - Այո, կը յիշեմ, կաղանդին էր ... եթէ ան է...։

Էլիզ. - (Այո, ան է):

Սեդա. - Եթէ ան է, կրնայ վաղուան սպասել, Էլիզ,

(Շար. 3)

Տէր եւ Տիկին Արարատ Աբրահամեան զաւակները եւ թոռը,
Տէր եւ Տիկին Բագրատ Աբրահամեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Մասիս Աբրահամեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վրէժ Աբրահամեան զաւակներն ու թոռները
Նաեւ Փափազեան, Քերովբեան, Մելիքեան, Մինասեան, Աւետիսեան, Ղուկասեան, Մարիօթի, Սապթի ընտանիքները
եւ համայն պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր, նանիին, ազգականին եւ խնամիին՝

ՏԻԿԻՆ ԳԱՅԵԱՆԷ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Գազազեան)

մահը որ պատահեցաւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 18-ին, 85 տարեկանին:

Թաղումը կը կատարուի, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 23, ժամը 9·30-ին, Պանեէօ - Քոմինալի գերեզմանատունը եւ մարմինը կ'ամփոփուի ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Սեպտեմբեր 24, տօն է Սրբոցն Գէորգայ Զօրավարին, Աղոկտոսի եւ Ռոմանոսի երգեցողին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱԻԼ

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կից Սարգիս Պալապանեան սրահը Կիրակի, Սեպտեմբեր 25, ժամը 14-ին Շաւիլի Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնը կը գումարէ՝

1. - ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ.
ա. - Վերամշակուած կանոնագրութեան քննարկում եւ վաւերացում.

2. - ԸՆԹԱՑԻԿ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ.
ա. - Վարչութեան երկամեայ գործունէութեան համարատուութիւն.
բ. - Սրահի բարձրացում.
գ. - Զանազան.
դ. - Ընտրութիւն նոր վարչութեան.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ՝

Քառասունքի հանդիսաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ

Երջանկայիշատակ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի

Կիրակի, Սեպտեմբեր 25

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Հանդիսաւոր Հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի կ'ունենայ «Հայր Մեր»էն առաջ, Ս. Խորանէն:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ «Սահակ-Մեսրոպ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խ. Երլմազեան-ի

Յաւարտ Պատարագի Ոգեկոչման եւ Յարգանքի մէկտեղում «Արծրունի Զրբաշեան» հանդիսասրահին մէջ:

***

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 25
ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

վախճանման քառասունքին առթիւ՝ հանդիսաւոր պատարագ:

Հոգեհանգիստ եւ Մատաղօրհնութիւն նուիրուած երջանկայիշատակ Հայրապետին անմահ յիշատակին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

***

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Սեպտեմբեր 25, տօն է Վարագայ Ս. Խաչին: Թաղիս Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենան հանդիսաւոր արարողութիւններ:

Մասնաւորաբար հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետ երջանկայիշատակ՝

ՎԱԶԳԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

վախճանման քառասունքին առթիւ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Երգեցողութիւնք՝ Դպրաց Դասուս կողմէ ղեկավարութեամբ Պ. Ռ. Արթինեանի եւ երգեհոնահարութեամբ՝ Տիկին Ս. Արթինեանի:

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յովիկ Եղիազարեան իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր մասնակից եղան իր սուգին իր եղբօր՝

ՊԵՏՐՈՍ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉԻ

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Անուան տօնախմբութիւն եւ Մատաղօրհնութիւն Առնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ:

Սեպտեմբեր 25, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին եւ Մատաղօրհնութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԴԱՇԵԱՆ
Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ նուիրատուներու յիշատակին.

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9·30:
Պատարագ՝ ժամը 10·45:

ԾԱՆՕԹ. - Այս տարի բացառաբար, Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետ, ՎԱԶԳԷՆ Ա. Կաթողիկոսի վախճանման տխուր առիթով աշխարհիկ հանդիսութիւն տեղի պիտի չունենայ:

***

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Ս. Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւը եւ Փօնտը - Շէրիւ Ազգային Միութեան Վարչութիւը, կը ծանուցանեն թէ՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 25, Ս. Եկեղեցւոյս մէջ ըստ կարգի պատարագ կը կատարուի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները տեղի կ'ունենան հրաւիրեալ դպիրներու եւ դըպրուհիներու կողմէ:

Յետ աւարտման պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Ս. Եկեղեցւոյս գլխաւոր բարերար ողբացեալ՝ Ծիպրայէլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի, ինչպէս նաեւ իրենց ծնողաց Նշանի, Ֆիլորի, Պահատուրեանի, Պաթմազեանի, Խարբութլեանի, Թիւթիւնճեանի, Յարութիւնեանի եւ Հէլպազեանի հոգւոցն ի հանգիստ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մատլէն Էթեմէզեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Գործունեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Սամուէլեան եւ Ասլանեան ընտանիքները 1000 Ֆր. կը նուիրեն Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ «Ղարաբաղի մանուկներու» ֆոնտին փոքրիկն Նարեկ Եկաւեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

Թատրոն

Կապոյտ Խաչի Սեւրան - Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ թատերական երեկոյթ մը՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 24, ժամը 20·30-ին: Համազգայինի «Դ ի մ ա կ» թատերախումբը կը ներկայացնէ Յակոբ Պարոնեանի՝

« ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ »ը

բեմադրութեամբ՝ Վազգէն Մութաֆեանի:
SALLE DES FETES DE SEVRAN
Rue Gabriel Péri

Journée de détente à Giverny

Կապոյտ Խաչի Անիէռի «Ակնունի» մասնաճիւղը միօրեայ պտոյտ մը կը կազմակերպէ Սեպտեմբեր 25-ին, դէպի Ժիվեռնի:

Այցելութիւն՝ Գլօտ Մոնէի տան, պարտէզներու, լճակին՝ իր նունուֆարներով, նաեւ ճաշարան, Սէնի վրայ նաւապտոյտ:

Մասնակցութիւն՝ 250 Ֆր.:

Արձանագրութեանց համար հեռաձայնել՝

39·82·65·91 / 43·33·88·93
կամ 42·42·85·87 թիւերուն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Դեկտեմբեր 10 եւ 11
«3ème GRANDE BRADERIE DE NOEL»
կազմակերպութեամբ՝
ՇԷՆ - Ֆրանս-ի

ASSOCIATION MACHTOTZ
Pour la Défense et le Développement de la Langue Arménienne
organise

Cours accéléré d'arménien par la méthode audiovisuelle

pour des élèves NON-ARMENOPHONES ou ARMENOPHONES DEBUTANTS à partir de 8 ans, voulant apprendre rapidement à PARLER, LIRE et ECRIRE l'arménien.

STAGE DE 50 HEURES : 8 OCTOBRE — 11 FEVRIER

le Samedi matin de 9h30 à 12h30
Eglise Arménienne Saint Jean-Baptiste
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Les cours débuteront le SAMEDI 8 OCTOBRE à 9h30. L'enseignement est donné par Mme Hilda Kalfayan-Panossian, auteur du *Manuel d'Arménien Occidental pour les Non-Arménophones.*

Participation : 600 F., comprenant les 50 heures de cours et le Manuel prêté à l'élève (soit 10 F. de l'heure).

N O T A : Pour les personnes NON DISPONIBLES LE SAMEDI MATIN, ce même cours pourra avoir lieu un soir de semaine : nous consulter.

Inscription et renseignements :
Association MACHTOTZ
Mme Hilda Kalfayan-Panossian
8, rue Lamennais, 92370 Chaville
Tél. : (1) 47. 50. 97. 51.

FOIRE DE MARSEILLE

LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
présente à la 78e FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE

— du 23 septembre au 3 octobre - Parc Chanot - Hall 6 —

UN PAVILLON ARMENIEN

avec la participation
de la Chambre de Commerce et d'Industrie de la République d'Arménie
représentée par la Firme «Uniservice»

Industrie — Artisanat — Arts traditionnels — Histoire — Culture

VENDREDI 30 SEPTEMBRE

Journée officielle de l'Arménie

Détails du programme prochainement

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23
VENDREDI
23 SEPTEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.421 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 70e ANNEE — N° 18.421

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախարարաց Խորհուրդը վաւերացուց 1995-ի պիւտճէի ծրագիրը որ Խորհրդարանին կը ներկայացուի աշնան շրջանին: Կառավարութիւնը ուզած է, գլխաւորաբար, նուազեցնել պիւտճէին բացը, զայն իջեցնելով 274,6 միլիառի այս տարուան համար նախատեսուած 301,4 միլիառի: Այս տարբերութիւնը կը գոյանայ շնորհիւ սեփականաշնորհումներու (55 միլիառ) եւ Պետութեան ծախքերու սահմանափակ յաւելումին: Տուրքերու նուազում պիտի չըլլայ, անշուշտ, ընդհակառակն բաւական յաւելումներ որոշուած են: Կազի եւ ելեկտրականութեան բաժանորդագրութեանց Թէ.Վէ.Ա.-ն (արժէքի վրայ աւելցած տուրք) 5,6%-էն կ'անցնի 18,6%-ի, բայց այս «բեռը» պիտի ստանձնեն կազն ու ելեկտրականութիւնը եւ ոչ՝ սպառողը: Ծխախոտի գինը կը բարձրանայ՝ 20 սանթիմ սովորական էսանսին եւ 28 սանթիմ «առանց կապարի»: Կը սղէ նաեւ ծխախոտը: Ապահովագրութեան ծրագիր մը չկայ կը տուժեն փոքր եկամուտներու տէրերը եւ որու մասին շատ դիպուկ խմբագրական մը ստորագրած էր Ժերար Տիւֆիւի («Լիպերասիոն», Սեպտեմբեր 22), ուր կ'ըսէր, ի մէջ այլոց, «ձգելէ ետք որ բացերը շատնան եւ աւելնայ պարտքը մեծնալով, պ.պ. Պալատիւր եւ Սարքոզի անդրադարձան որ դէշ տպաւորութիւն կ'ընէր...»: Տիւֆիւի կը շեշտէ նաեւ «կեդծաւոր ժամանակաշրջանը զոր կ'ապրինք»: Տնտեսագէտ՝ Ժան-Մարք Տանիէլի համար Պետութիւնը, այսօր, իր պարտքը ջնջելու համար, նոյն դժուարութիւնները ունի զորս ունեցած էր Լուտովիկոս ԺԴ.: Ան դեռ կ'ըսէ թէ Պետութիւնը միշտ երք մը գտած է ու կը ներկայացնէ դասական լուծումներ. - ա) դրամ ստեղծել, դրամահոսութիւնը կը ջնջէ պարտքը, բ) Պետութիւնը կամ կը դեղչէ շահարաժիններու տոկոսները կամ կը ջնջէ իր պարտքին մէկ մասը կամ ամբողջութիւնը, այսինքն՝ «սնանկութիւն» կ'արձանագրէ (պատահած է Ֆրանսուա Ա.-ի եւ Լուտովիկոս ԺԵ.-ի օրով), գ) տուրքերու յաւելում կը կատարուի, ինչպէս ըրած է Թիէր 1872-ին եւ 73-ին: Չորրորդ լուծումն է, կ'ըսէ Տանիէլ, կրակի տալ Ելմտական նախարարութիւնը: Այրած է 1742-ին, ինչ որ թոյլ տուած է միապետութեան 0-էն սկսիլ: 1871-ին ալ, այս անգամ, կամովին, Քոմիւնարները կրակի տուած են, որովհետեւ իրենց ծրագիրը կը նախատեսէր՝ «կրակի տալ մեծ տոմարը», բայց, ձախողած են, որովհետեւ Թիէր առած վերսայլ տարած էր:

ԹԵՀՐԱՆԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ շրջանին մէջ սկսած է կառուցումը կազատար խողովակաշարի մը որ Թիւրքմէնիստանի քարիւղը պիտի հասցնէ Եւրոպա, անցնելով Իրանէն եւ Թուրքիայէն: Կազատարը պիտի ունենայ 4 հազար քիլոմեթր երկարութիւն եւ շինութիւնը պիտի աւարտի չորս-հինգ տարիէն. շինութիւնը պիտի արժէ շուրջ 9 միլիառ տոլար:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Ազգային Կոմիտէն կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Ռոպէր Հիւն որոշեց ներկայացնել որպէս թեկնածու նախագահական ընտրութեան: Ժան-Մարի Լը Փէնէ ետք, երկրորդ պաշտօնական թեկնածութիւնն է: Ռ. Հիւ Ժորժ Մարշէի կը յաջորդէ կուսակցութեան գլուխը եւ ինք ալ իր նախորդներուն պէս (Ժագ Տիւքլօ, 1969-ին, Մարշէ 81-ին եւ Լաժուանեբի 88-ին) թեկնածու է, գոնէ ըսելու համար որ համայնավար կուսակցութիւնը ներկայ է: Այս ընտրութիւնը պիտի վաւերացուի Նոյեմբեր 5-ին եւ 6-ին կուսակցութեան ազգ. համագումարէն ետք:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը՝ Թանսու Չիլլէր յայտարարեց թէ երեսփոխանական մասնակի ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան (հաւանաբար Դեկտեմբեր 4-ին) Ազգ. Ժողովի բաց մնացած 22 աթոռներուն համար, գլխաւորաբար քիւրտ 13 երեսփոխաններու: Անոնց կուսակցութիւնը լուծուեցաւ գարնան եւ նախագահն ու 7 երեսփոխաններ բանտն են, միւսները յաջողած են մեկնիլ Թուրքիայէն: Դատաւորները, սակայն, կրնան ներկայանալ այս մասնակի ընտրութեան ինչ որ պատուաւոր լուծում մը կ'ըլլայ կառավարութեան համար, քանի այս հարցը կը թունաւորէ նաեւ Թուրքիոյ եւ արեւմտեան Պետութեանց յարաբերութիւնները: Եօթը ամբաստանեալներէն չորսը արդէն պատրաստ են ներկայանալու, եթէ ընտրուին, անմիջապէս ազատ կ'արձակուին եւ ամբաստանութիւններն ալ կը ջնջուին:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ընդդիմութիւնը 14 օրուան երկայնքին պիտի ոգեկոչէ «արիւնալի Հոկտեմբերը» (Սեպտեմբեր 21-ին սկըսաւ) որ 1993-ին 140-էն քանի մը հարիւր հոգիի մահուան պատճառ եղած էր, ըստ տարբեր աղբիւրներու: Այս ոգեկոչումով, ընդդիմութիւնը կ'ուզէ ուժի ցուցադրութիւն մը ընել վարչակարգին դէմ որու հրաժարումն ալ կը պահանջէ:

ՀԱՅԻԹԻԻ մէջ, ամէն բան կարգադրըւած չէ, թէեւ Ժ.Պ. Արիսթիտ դիրքը փոխեց եւ յայտարարեց թէ պիտի վերադառնայ Հոկտեմբեր 15-էն առաջ: Մեծ պատիւներով ընդունուած է Սպիտակ Տուն Սեպտեմբեր 21-ին եւ շնորհակալութիւն յայտնած է Գլինթընի: Գալով զօր. Սետրասի կրկնած է թէ կը քաշուի, բայց չի մեկնիր:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, ԺԻԱ.-ն (Իսլամական զինեալ խմբակ) մահուան սպառնալիք ըրաւ այն դասատուներուն որոնք ֆրանսերէն կը դասաւանդեն: Արդարեւ ԺԻԱ.-ն արգիլեց ֆրանսերէնի ուսուցումը երկրին մէջ:

ՔՐԻՍԹԻՆ ՕՔՐԷՆԹ, հեռատեսիլի ծանօթ լրագրողուհին, «Էքսփրէս»ի գլուխը կ'անցնի Հոկտեմբեր 1-էն, բոլորովին չքելով հեռատեսիլը: Կը սպասուէր որ, ինչպէս «Լը Փուէ»ն, «Քուրիէ Էնթէրնասիոնալ» եւ «Ռատիօ Նոսթալժի» գնուի (գոնէ մասամբ, ինչպէս այս երեք պարագաներուն՝ 49%) Աւքաթէլ-Ալսթոմի կողմէ, քանի «Էքսփրէս» ալ նիւթական լուրջ դժուարութիւններ ունի, տպաքանակը իջած է:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ արգիլեց անթէն փարապոլիքները որոնք թոյլ կու տան արտասահմանեան կայաններու յայտագրերուն հետեւիլ հեռատեսիլէն, այդ յայտագրերը «սատանայական գործիք»ներ նկատելով որոնք կը վտանգեն «իսլամական վարչակարգին հիմերը»: Նախատեսուած են տուգանքներ եւ 3-էն 6 տարի բանտարկութիւն, եթէ կրկնուի յանցանքը: 500 հազար ընտանիք խնդրոյ առարկայ են:

«ՄՈՆՏ»Ի պատասխանատու՝ Ժան-Մարի Գոլոմպանի յայտնեց թէ, ի մօտոյ, Յունուար 9-ին, «Լը Մոնտ» դիմագիծ պիտի փոխէ: Անկէ քանի մը շաբաթ առաջ, Դեկտեմբեր 18-ին, թերթը կը տօնէ իր 50-ամեակը: Գոլոմպանի յայտնած է նաեւ թէ երբ գործի գլուխ անցած է (Մարտին) 53,5 միլիոն ֆրանքի բաց մը ժառանգած է: «Լիպերասիոն» ալ նոր ձեւով լոյս պիտի տեսնէ Սեպտեմբեր 26-էն:

ԳԱՒԱՌԻՈՅ մէկ գիւղին՝ Էրպէնտորֆի մէջ, հակաթուրք ոճրափորձ մը կատարուած է: Երեք երիտասարդ Գերմանացիներ Molotov մոլոտովներ նետած են շէնքի մը վրայ, ուր Թուրքեր կ'ապրէին, բայց զոհ չկայ: Ըստ ոստիկանութեան ուզած են «վախցնել բնակիչները»:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 20)

ՀՆՉԱԿԵԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Սեպտեմբեր 16 եւ 17-ին Երեւանի մէջ գումարուած ՍԴՀԿ-ի Հայաստան. ներքին սփիւռքի առաջին համագումարին մասնակցած են աւելի քան 60 պատուիրակներ: Համագումարը անվերապահ հաւանութիւն տուած է կուսակցութեան կեդրոնական վարչութեան դիրքորոշումներուն ու վերահաստատած՝ լիակատար զօրակցութիւնը իշխանութեան եւ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի քայլերուն որոնք ուղղուած են լուծելու երկրին հիմնական հարցերը: Եղիա Նաճարեան վերընտրուած է Հայաստանի եւ ներքին Սփիւռքի կազմակերպութեան նախագահ:

***

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՆՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ

Երեւանի մէջ աւարտած է «Հայաստան» հիմնադրամին հոգաբարձուներու խորհուրդին ժողովը որուն ընթացքին նոր անդամ ընտրուած են Հալէպի կաթողիկէ թեմի առաջնորդ Պետրոս Արք. Միրաթեան, ՀՕՄ-ի ներկայացուցիչ Լիզա Աւագեան, ԼՂՀ-ի Պետական պաշտպանութեան Կոմիտէի նախագահ Ռոպէր Քոչարեան եւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ վերապատուելի Մովսէս Ճամպազեան:

***

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՈՉՈՒՄՆԵՐՈՒ ՇՆՈՐՀՈՒՄ

Նախագահական հրամանագրով գնդ. Միքայէլ Յարութիւնեանին շնորհուած է ժեներալ-մայորի կոչում եւ ան նշանակուած է Պաշտպանութեան փոխ-նախարար ու գլխաւոր սպայակոյտի պետ:

***

Նոյն կոչումին արժանացած են գնդ. Վաղարշակ Յարութիւնեան որ Հայաստանի գլխաւոր սպայակոյտի պետի տեղակալն է եւ ՀԱՊ-ի միացեալ ուժերուն մասնակից հայկական զօրաբաժիններուն ներկայացուցիչը, եւ զինուորական դատախազ, Հայաստանի գլխաւոր փոխ-դատախազ, գնդ. Վաղարշակ Վարդանեան:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի 11-րդ օրուան մրցումներուն շարքին, Վալանսի Հայ Մարզականը 0-0 արդիւնք մը արձանագրեց Անժէի հետ, իր դաշտին վրայ:

Դասաւորումը որոշ փոփոխութիւններ կրած է եւ գլուխն անցած է Կէօնեոն, որու հետ կէնկան 25-ական կէտեր ունին, մինչ Մարսէյլ երրորդ դիրքի վրայ է 23 կէտով: Վալանս 11-րդ է 14 կէտով:

ՁՄՐԱՆ ԺԱՄ

Շաբաթէն Կիրակի (Սեպտ. 24-էն 25) լուսնալիք գիշերը հարկ է ժամացոյցները մէկ ժամ ետ տանիլ, անցնելու համար ձմրան ժամուն:

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ Գ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԿԱՄ ԵՐԱԶՆ Է ՄԻՇՏ ԳԵՐՀԶՕՐ

ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԵՑ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

Հայաստանի անկախութեան երրորդ տարեդարձը Փարիզի մէջ նշուեցաւ Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ իրիկնային «խորասոյզ» աղօթքի պահով մը, ինչպէս որակեց արարողութիւնը Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը Գարեգին Բ. որ Գանատայէն Անթիլիաս վերադարձի ճամբուն վրայ երկօրեայ կայքով մը հոս կը գտնուէր: Եւ ըսել որ այդ արարողութեան ներկայ էր հազիւ քանի մը տասնեակ հոգի, որոնց մէջ Հայաստանի գործավար Վ. Տէր-Ղեւոնդեան և Բ. քարտուղար Ա. Յարութիւնեան, ինչ որ անվարան կարելի է «ծուլածաւալ բազմութիւն» կոչել, համեմատած անցեալ տարուան, երբ եօթը հոգի ներկայ եղած էր անկախութեան նշումի աղօթքին:

Արարողութեան նախագահեց Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, արտասանելով պոհարանական աղօթքը ու ամփոփ ելոյթով մը անդրադառնալով օրուան իմաստին: Ան ուրախութիւն յայտնեց որ անգամ մը եւս կը վերածագկի, կը վերակենդանանայ մեր անկախ Պետութիւնը: Ըսաւ թէ ան երազ էր երէկ, իսկ այսօր դարձած է իրականութիւն, իղձ էր երէկ, այսօր ուրախութեան աղբիւրն է եւ այն կեդրոնը որ ամբողջ հայութեան սիրտերը մագնիսի պէս կը քաշէ իրեն:

Գարեգին Բ. հրաւիրեց ներկաները պահ մը մտքով երթալու մինչեւ Երեւան ուր հազարաւոր զինուորներ տողանցք կատարած էին առաւօտուն եւ բազմաթիւ երկիրներու դեսպանները երկրին աւագանիին հետ, մեծ հանդիսութեամբ կը նշէին Հայաստանի անկախութեան Գ. տարեդարձը: «Մեր իմէնութեան, մեր զօրութեան աղբիւրն է մեր Հայրենիքը» ըսաւ Կաթողիկոսը ու ծանրացաւ այն գաղափարին վրայ որ հող ունենալը բաւարար չէ, էականը զայն մշակելու գործն է: Ապա յիշելով աւետարանին խօսքը, աւելցուց թէ պէտք է հաւատք ունենալ. ունենալ այն հաւատքը որ կեանքով արտայայտուող համոզումն է եւ որով հզօր է մարդը ու նուաճած յաւերժութեան ըղձանքը: Գարեգին Բ. իր խօսքը աւարտեց մաղթելով որ Աստուած ամէն տեսակ փորձանքէ հեռու պահէ մեր հայրենիքը ու ծաղկեցնէ զայն: Ապա միաբերան երգըւած «Հայր մեր»ով վերջ գտաւ արարողութիւնը:

Սեպտեմբեր 21-ի Փարիզի այս շատ ժուժկալ նշումը որուն պարագայական բնոյթին անակնկալ շուք մը աւելցուց Գարեգին Բ.-ի ներկայութիւնը, դժուար է որ չմղէ մտածելու երազին ու իրականութեան միջեւ մեր կործանիչ նախընտրութեան մասին: Երէկ երբ երազ էր, իղձ էր անկախութիւնը, ամէն տարի կարելի մեծագոյն սրահին մէջ ներկաներու առաւելագոյն թիւ ապահովելու համար ի՜նչ ջանքեր կը թափուէին: Իսկ այսօր երբ իր ծաղիկներով ու փուշերով իրականութիւն դարձած է եօթը տասնամեակի պաշտելի երազը, 80 հազարնոց գաղութէ մը տասն հոգի կ'երթայ այդ ուրախութեան բաժնեկից ըլլալու:

Ո՞վ մը կը ... ... երազ'ն անխեղհ դերիշխանութենէն...:

Ա. ԹՈՐՈՅԵԱՆ

ՓԼՈՎՏԻՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԷՋԵՐԷՆ

ԵՐՐՈՐԴ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՐԳԻ ԺԱՄԱՆԱԿ
(1944 - 1976)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Դպրոցի շէնքը, որ Եկեղեցական վարչութեան կտակ թողուած էր վարձու դիմաց տրամադրուեցաւ «Ցանքօ Լավրենով» միջնակարգ նկարչական վարժարանին: Ան, տէր դառնալով շէնքին ներքին մաքրութիւններու կապակցութեամբ առանց հայ համայնքի գիտութեան փճացուց հայկական արխիւային միաւորներ, որով այսօր մենք զրկուած ենք որոշ հայկական օղակներու՝ «Գրասիրաց» Դպրոցի, Վահան Մանուէլեան - Գեղարուեստասիրաց, Թաղականութեան եւ այլ հայկական միութիւններու պատմութիւնը լրիւ կերպով վերահաստատելու հնարաւորութենէն:

«Ստեփան Շահումեան» հայերէն լեզուի ուսուցմամբ դպրոցի կեանքին մէջ դրական երեւոյթներուն զուգահեռ, այս երեսնամեայ շրջանին ի յայտ եկան եւ բացասական երեւոյթներ, որոնք իրողութիւն դարձան եւ զանոնք պէտք չէ անտեսել: Առաջին առթիւ մայրենի լեզուին ուսուցման փոփոխութիւնն էր: 1946 Թուականին, նորակազմ միակ հայկական «Երեւան» Մշակութային Միութեան Կեդրոնական վարչութիւնը 1947-ին տեղի ունեցած համագումարին որոշում կ'ընդունի փոխարինել արեւմտահայերէնի ուսուցումը արեւելահայերէն լեզուով՝ Հայաստանէն ստացուած դասագիրքերով: Այդ քայլը աւելի քաղաքական նպատակներ կը հետապնդէր եւ հիմք ունէր պուլկարահայ համայնավարներուն կարգախօսը՝ Մէկ ազգ, մէկ լեզու, մէկ ուղղագրութիւն: Վարչակարգը անկասկած իր տիրական դերը ունէր ոչ միայն տնտեսապէս, այլեւ գաղափարախօսական դետնի վրայ վերափոխելու հասարակութիւնը, եւ այլ երկընտրանք պուլկար համայնավար իշխանութիւնը չէր թողած: Այս որոշումը կը հակասէր առարկայական պայմաններուն, նկատի ունենալով որ Պուլկարիոյ Հայութիւնը արեւմտահայ հատուածին կը պատկանի եւ անոր խօսակցական ու գրաւոր լեզուն արեւմտահայերէնն է: Մանկավարժական, տրամաբանութեան եւ տիալեկտիկայի հետ կապ չունեցող որոշումը, շուտով ցոյց պիտի տար իր բացասական արդիւնքները: Հակառակ երկար տարիներու ընթացքին ուսումնական աշխատանքի մէջ այդ պարտադրութեան, արեւելահայերէնը տեղացի Հայերուն եւ ոչ մէկուն խօսակցական ու գրաւոր լեզուն դարձաւ եւ նոր սերունդներուն համար անգործածելի մնաց: Այստեղ նկատի չունիմ «Երեւան» շաբաթաթերթին մէջ արեւելահայերէնով արտատպումներ Հայաստանեան մամուլէն եւ թերթի խմբագրութեան շուրջ որոշ աշխատակիցներու ջանքերը արեւելահայերէն լեզուով շարադրելու խմբագրականներ, յօդուածներ եւ այլն: Նոյնիսկ այն ուսուցիչները, որոնք իրենց ուսումը Երեւանի համալսարանի մէջ ստացան խօսակցական արեւելահայերէնը պահպանեցին աղաւաղելով զայն արեւելահայերէնի որոշ քերականական ձեւերով:

Հայերէն լեզուի աւելի լաւ իւրացման յիշեալ խոչընդոտէն դուրս երեւան եկաւ եւ այն հանգամանքը, որ 1976-ին մեր դպրոցի փակումէն վերջ անոր աշակերտները ցրուեցան քաղաքիս նախկին «Տիմիթըր Պլակոյեւ» ու «Լիլեանա Տիմիթրովա» միջնակարգի վարժարաններուն մէջ, ուր հայերէն լեզուն պարտադիր չէր, այլ կամաւոր: Նոր ուղղագրութեան ազդեցութեան տակ աշակերտութեան մօտ նըկատելի սկսան դառնալ հնչիւնական փոփոխութիւններ՝ յատկապէս Իւ - ու եա - երկբարբառներու կապակցութեամբ: Այս ժամանակաշրջանին վերացան Ազգային պատմութեան ու Հայաստանի աշխարհագրութեան նիւթերը, եւ միայն ուսուցչուհիներու հայեցողութեամբ (Վիքթորիա Ներսէսեան ու Էլիզապէթ Վարդանեան) կարելի էր սպասել հայերէնի կողքին նաեւ փոքրիկ ծանօթութիւններ Հայոց Պատմութեան ու Հայաստանի աշխարհագրութեան մասին:

Մասնակի փոփոխութիւններ եղան եւ ուսուցչական կազմին մէջ եւ այստեղ կուսակցական պատկանելիութիւնը կարեւոր նշանակութիւն ունէր աւելի բարձր պաշտօնի տիրանալու համար: 1949 Թուականին դպրոցի տնօրէն Սուրէն Վեցիկեան Մեծ Եղեռնի ողբերէն մէկը եւ ամերիկեան համալսարանի շրջանաւարտ հեռացուած էր իր պաշտօնէն: Ան հարկադրըուած էր իր ընտանիքին ապրուստը ապահովելու համար աշխատիլ շինարարութեան մէջ, իսկ վերջը «Նափրէտըք» կահոյքի արտադրական հիմնարկին մէջ որպէս պահեստապետ: Այդ պաշտօնը վստահուեցաւ դպրոցի մաթեմաթիկայի ուսուցիչ՝ Կարօ Ասարլըքեանին, վարելով նպատակասլաց՝ վարչակարգի պահանջներուն համընթաց դպրոցի աշխատանքները մինչեւ 1964 Թուականին որմէ վերջ զինք փոխարինեց Հայաստան աւարտած հայերէնի ուսուցիչ Յարութիւն Մէշէսիգեան, մինչեւ դպրոցի փակումը 1976-ին:

Տխուր երեւոյթներէն մէկը հայ աշակերտներու դպրոցական կեանքին մէջ անոնց վերահսկողութիւնն էր, որ Հայոց Եկեղեցին չայցելեն, (ան միեւնոյն բակին մէջ կը գտնուի, ինչպէս եւ ներկայիս): Հակակրօնական քարոզչութիւնը խզում մը յառաջ բերաւ հասակ առնող հայկական սերունդներուն եւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ միջեւ, որուն անդրադարձը տակաւին կը զգացուի:

Փլովտիւի հայերէն ուսուցման «Ստեփան Շահումեան» վարժարանի փակման կապակցութեամբ քաղաքիս հայութիւնը խորապէս ցնցուած էր եւ նախաձեռնող կոմիտէ մը կազմակերպուեցաւ, որ միջոցներ ու ճամբաներ որոնեց դպրոցի փակման պարտադրութիւնը վերացնելու համար: Բողոքի ժողովներ եղան. պատկան իշխանութիւններուն ներառեալ եւ Կրթական նախարարութեան քանիցս մասնաւոր յանձնախումբ ներկայացաւ, սակայն առանց որեւէ արդիւնքի: Համայնավար իշխանութիւնը անդրդուելի մնաց իր որոշման մէջ եւ ձեւը գտաւ խեղդելու Հայերուն բողոքը: Դպրոցի հարցի շուրջ եւ միութենական որոշ խնդիրներու կապակցութեամբ տարբեր անձեր ոստիկանութիւն կանչուեցան (այն ժամանակ ան կը կոչուէր Միլիցիա) եւ ստորագրութիւն առնուած է անոնցմէ, չզբաղիլ նման հարցով, այլապէս պատիժի պիտի ենթարկուին: Ցիշենք նախաձեռնող յանձնախումբի եւ միւս խմբակցութեան անդամներու ոմանց անունները՝ Յարութիւն Նիկողոսեան, Սօնա Համբարձումեան, Արման Ինճէեան, Միքայէլ Պապիկեան, Յակոբ Սրենց, Մարիամ Աչիքեան, Թորոս Սընկրեան, Մերուժան ու Էլիզապէթ Վարդանեան եւայլն: Նոյն անձերը՝ ձերբակալութեան, տեղահանութեան, բանտարկութեան կամ պատժական ճամբարներ ղրկուելու սպառնալիքին տակ, ստիպուած դադրեցուցած են իրենց միջամտութիւնը ի նպաստ Ազգային վարժարանին: Այդ դէպքերու ժամանակամիջոցին «Երեւան» Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը՝ գլխաւորութեամբ անոր Նախագահ՝ պահեստի սպայ եւ խորհրդային հետախուզութեան աշխատակից Գաբրիէլ Գաբրիէլովի եւ տեղւոյս նոյնանուն միութեան մասնաճիւղի ատենապետ յանձին Կարօ Գափուլեանին հարկ եղած ոչինչ ըրին նեցուկ ըլլալու Հայութեան բողոքին՝ հաւատարիմ մնալու համար կուսակցական կարգապահութեան եւ խուսափելու անախորժ հետեւանքներէ, որոնք անպայման կրնային յաջորդել: Համայնավար կուսակցութիւնը միշտ անվիճող եղած է իր որոշումներուն մէջ, գիտցած է հովանաւորել ու մենաշնորհել հնազանդները եւ կոպիտ ու դաժանօրէն պատժել ընդդիմակացողներ, այլախոհները՝ իր իսկ ստեղծած եւ ընդունուած օրէնքներուն վրայ յենլով:

Այս ժամանակաշրջանին դպրոցական պարապմունքները ընթացած են կանոնաւոր կերպով եւ մանկավարժական որոշ մակարդակի վրայ ընդհանուր առմամբ: Այդ մասին կը վկայեն ինչպէս աշակերտական գեղարուեստական եւ թեքնիք խումբերու ձեռք բերած յաջողութիւններն ու պարգեւատրումները, այնպէս եւ առանձին մանկավարժներու երկարամեայ ու որակաւոր աշխատանքի համար շքանշաններով պարգեւատրումը: (Կարօ Ասարլըքեան, Սարգիս Պալթեան եւ այլն): Դպրոցի կեանքին մէջ աւելի խոր հետքեր թողած են բազմամեայ ուսուցչութիւն կատարած մանկավարժներ՝ Լուսի Շիշմանեան, Ագապի Վարդազարեան, Էլքարիս Պօղոսեան - Ջակուրովա, Դերենկուհի Մինասեան, Սօնա Համբարձումեան, Կարօ Ասարլըքեան, Սուրէն Վեցիկեան, Սարգիս Պալթայեան, Էլէնա Անդրէասեան, Վիքթորիա Ներսէսեան, Մարի Դանիէլեան, Վարդանոյշ Պօղոսեան, Մանիկ Քէշքէկեան, Արաքսի Սարգիսեան եւ ուրիշներ: Մանկավարժական ասպարէզին մէջ եղած են հայ եւ պուլկար ուսուցիչ - ուսուցչուհիներ, որոնցմէ երեք եւ աւելի տարիներ ուսուցչութիւն ընողներու ընդհանուր թիւը հասած է 48 հոգիի, որոնցմէ 27 հայ ազգին պատկանող (8 այր ու 19 կին), իսկ պուլկար ազգութեամբ 21 հոգի (2 այր մարդ ու 19 կին - մարդ): Նկատելի է իգական սեռի գերակշռութիւնը մանկավարժական ասպարէզին մէջ:

Փլովտիւի հայերէն լեզուի ուսուցման դպրոցի սաներէն ոմանք շարունակելով իրենց ուսումը պետական միջնակարգ վարժարաններու եւ պետական համալսարանի ու ինստիտուտներու մէջ պատրաստուեցան որպէս գիտութեան, տընտեսութեան եւ այլ բնագաւառներու մէջ լաւ մասնագէտներ, արուեստի մէջ համաշխարհային համբաւ վայելող կատարողներ ու ստեղծագործողներ: Հարիւրաւորներ եղած են անոնք, որոնցմէ նըշենք քանի մը անուններ. Գրիգոր Յովհ. Փափազեան՝ բանաստեղծ, հրապարակագիր, Ռատիօ Փլովտիւի Մշակութային բաժնի վարիչ (այժմ մեռած), Անի Մօտիկեան՝ Փլովտիւի համալսարանի պուլկարերէն լեզուի մեթոտիկայի գլխաւոր ընթերակայ (асистент), Համապատասխան ճիւղի դասագիրքերու հեղինակ, Գրիգոր Ազարեան՝ դերասան, դերուսուցբեմադիր Սոֆիայի Թատերական արուեստի բարձրագոյն ինստիտուտի փրոֆէսէօր, Գէորգ Մարտիրոսեան՝ ջութակահար, երաժշտական մանկավարժ Արքանզաս - Միացեալ - Նահանգներ, Հիւսնիկ Պօյաճեան՝ Փլովէնի բժշկական բարձրագոյն ինստիտուտի մէջ փրոֆէսէօր, գիտական գործերու հեղինակուհի, Անի Ալաճաճեան՝ Փլովտիւի Գիւղատնտեսական ինստիտուտի մէջ Ֆիզիկայի ամպիոնի դասախօս - տոցենթ, Կարօ Պալթաեան՝ ջութակահար, Փլովտիւի Երաժըշտութեան եւ պարարուեստի Ակադէմիայի մանկավարժ եւ երգահան, Յարութիւն Մանուէլեան ՝ փրոֆէսէօր կենսաբանական քիմիայի՝ Փլովտիւի մէջ Բանջարեղէններու հետազօտական ինստիտուտի, իր մասնաճիւղին շուրջ գիրքերու եւ գիտական ուսումնասիրութիւններու հեղինակ, Տիրան Բարիկեան՝ Համայնավար կուսակցութեան անդամ նախկին քաղաքապետ Փլովտիւի, տոքթոր Կարօ Թոմասեան՝ ներկայ քաղաքապետ եւ այլն: Անհընար է յօդուածի մը շրջանակին մէջ յիշել բոլոր բարձրագոյն ուսում ստացած հայ մասնագէտներուն, արուեստագէտներուն եւ այլն անունները:

Այս ժամանակաշրջանով կը վերջանայ անընդհատ գոյութիւնը Փլովտիւի Ազգային վարժարանին, որ տարբեր անուններ ունեցաւ ժամանակի ընթացքին՝ Ս. Վարդանանց, Վարդանանց -- Վառվառեան, Փրոկիմնազիա, «Գրիգոր Շաքարեան», «Վիքթորիա ու Գրիգոր Թիւթիւնճեան», «Ստեփան Շահումեան»:

Դպրոցի անցեալ մը իր լուսաւոր ու խաւար էջերով՝ ջանացած ծառայել հայ դպրութեան, որուն կ'ուղղէ իր հայեացքը, այն անձը, որ անոր շէմքէն անցած է եւ ջերմ յուշեր ու նուրբ զգացումներ կը պահէ անոր հանդէպ:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ
Օգոստոս 1994

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԷՇՆ ԻՆՉ ԳԻՏԷ ԹԷ ԻՆՉ Է ՆՈՒՇԸ, Կ'ԵՐԹԱՅ Կ'ՈՒՏԷ ՓՈՒՇԸ

Չեմ գիտեր ինչու մարդիկ այդքան կ'արհամարհեն էշը, այդքան կը նուաստացընեն զայն: Տխմարութեան խորհրդանշանմըն է ան մարդոց համար: Տխմարութեան, ապիրատութեան, յամառութեան: Երբ այս աչքով կը նայինք իշուն, այլեւս պէտք չէ զարմանանք թէ ինչու մեր պապերը ըրեր են սա նշանաւոր խորհրդածութիւնը. էշը ի՛նչ գիտէ թէ ինչ է նուշը, կ'երթայ կ'ուտէ փուշը:

Մինչդեռ էշը բնաւ յանցաւոր ու պակասաւոր չէ եթէ նուշի տեղ փուշ կ'ուտէ: Բնութիւնն է որ զայն այդպէս ստեղծած է: Բնութիւնը չէ ուզած որ ան նուշ ուտէ, կամ նուշէն ախորժի: Բնութիւնը ուզած է որ էշը փուշ սիրէ:

Եթէ էշը մարդու չափ մտածելու ու խօսելու կարողութիւն ունենար, պիտի խընդար մարդոց վրայ եւ պիտի ըսէր.

«Մարդը ինչ գիտէ թէ ինչ է փուշը, կ'երթայ կ'ուտէ նուշը»:

Իրականութեան մէջ մեր պապերը իրական իշուն չէ որ կ'ակնարկեն երբ կ'ըսեն թէ էշը չի գիտեր թէ ինչ է նուշը: Անոնք կ'ակնարկեն այն երկոտանիներուն, այսինքն այն մարդոց, որոնք իրենց բերնին համը չեն գիտեր, որոնք զարգացած ճաշակ չունին, որոնք նրբութենէ չեն հասկընար, որոնք կոպիտ են եւ ագէտ, որոնք քաղաքակրթուած չեն: Մեր պապերը այսպիսի յետամնացներն է որ կը ճաղկեն: Ըսել կ'ուզեն որ մարդկային ընկերութեան մէջ տեղ ունեցողը պարտաւոր է մարդոց նման շարժելու, ո՛չ թէ իշու նման: Էշը էշ է, մարդն ալ մարդ: Եթէ էշը նուշէ չի հասկնար, մարդն ալ փուշէն հեռու պէտք է մնայ:

Անտարակոյս բնութիւնը մարդոց միջեւ ճաշակի ու նախասիրութիւններու մեծ տարբերութիւններ ստեղծած է: Միայն զարգացումի կամ քաղաքակրթութեան հարց չէ, պարզապէս ճաշակի հարց է: Չենք կրնար սպասել որ ամէն մարդ հաւասարապէս սիրէ նուշը, մարդիկ կան որոնք ամէնէն ընտիր ու թանկարժէք ուտելիքները բերան չեն դներ, անոնց տեսարանին իսկ չեն հանդուրժեր: Բայց ճաշակներու այս տարբերութիւնը յարգելի է մարդոց միջեւ որքան ատեն որ ան չի հակասեր քաղաքակրթութեան, կըրթութեան, կենցաղագիտութեան կամ մարդոց կողմէ ընդունելի նկատուած յատկութիւններու մակարդակի մը: Այդ մակարդակէն վեր մնացողները կը յարգուին, իսկ վար մնացողները էշ կը նկատուին: Մնաց որ մարդոց միջեւ ճաշակներու տարբերութիւնը անանցանելի պատ մը չէ: Մէկը որ այսօր նուշ չի սիրեր, վաղը յանկարծ կրնայ սիրել:

Պարագան նոյնը չէ էշերուն համար: Բնութիւնը էշերու միջեւ ճաշակի ու նախասիրութիւններու տարբերութիւններ չէ ստեղծած ինչպէս մարդոց միջեւ: Էշը իր բոլոր նմաններուն չափ էշ է, ո՛չ աւելի, ոչ պակաս, եւ այդպէս ալ պիտի մնայ: Էշը երբեք նուշ պիտի չսիրէ, որքան ալ մենք ջանանք զայն «քաղաքակրթել»: Մեր պապերը այդ մասին ալ կը վստահեցնեն մեզ. «Էշը միշտ նոյն էշն է, միայն փալանն է փոխուած», կ'ըսեն: Ուրեմն եթէ նոյնիսկ ոսկեզօծ փալան մը դնենք իշուն վրայ, էշը պիտի մնայ նոյն էշը: Բնութիւնը միայն էշուն համար չէ որ ըրած է այս տնօրինութիւնը: Միւս անասուններն ալ բանտարկուած են իրենց համար ստեղծուած շրջանակին մէջ: Օրինակի համար, մեր պապերը տեսեր են որ «օձը տասն անգամ շապիկ կը փոխէ, բայց իր բնութիւնը չի փոխեր»: Կամ «շան հետ ընկերութիւն ըրէ, բայց փայտը ձեռքէ մի՛ ձգեր», որովհետեւ բնութիւնը այնպէս ուզած է որ շունը օր մը յանկարծ կարենայ խածնել քեզ: Կամ «ձիուն առջեւէն անցիր, շան՝ ետեւէն», որովհետեւ բընութիւնը այնպէս կարգադրած է որ ձին իր ետեւի ոտքերով աքացէ քեզ, իսկ շունը ուղղակի իր երախով յարձակի քու վրայ:

Մարդը ճակատագրական այդքան նեղ ու անփոփոխ շրջանակի մը դատապարտ-

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՑՈՒՄ «ԿԱՐԳԻՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ» ՍՐԱՀԻ

ԼԻՈՆ. - Վերամուտի խոհերով լեցուած՝ Լիոնի Հայ գաղութն ալ կերտեց իր հանգիսաւոր վերամուտը, յիշատակելի թըւական մը արձանագրելով միեւնոյն ատեն:

Արդարեւ, Սեպտեմբեր 9, յետմիջօրէի ժամը 7-էն սկսեալ, Ս. Յակոբ Առաքելական Եկեղեցւոյ յարակից «Հայկական սրահ»ը՝ դարձած չքեղ դահլիճ, պիտի կրէր հանգուցեալ բարերարի մը անունը՝ Կարգիս Մանուկեան:

Հայերու կողքին՝ Ֆրանսացիներու ուռն բազմութիւն մը փութացած էր ներկայ ըլլալու յիշատակը այս բարերարին, որ տասնըմէկ ամիսներ առաջ իր աչքերը կը փակէր անողոք հիւանդութենէն սպառած, տակաւին չբոլորած իր կեանքին քսան գարունները:

«Անցեալ տարի այս օրերուն՝ ան տակաւին մեզի հետ էր: Այսօր, սակայն, իր բացակայութիւնը աւելի քան երբեք կը հեծէ մեր սրտերուն մէջ»: Սոյն յառաջաբանով է որ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան իր ճառը ուղղեց ամբողջ սըրահին՝ ուր նշմարելի էր ներկայութիւնը բարձր անձնաւորութիւններու. -- Լիոնի երեսփոխան - քաղաքապետ՝ Միշէլ Նուառ, երրորդ թաղամասի քաղաքապետ՝ Անտրէ Պուրկունեը, Վիլէօրպանի երեսփոխան՝ Մարք Ֆրէյս, Տիկին Սիմոնն Անտրէ՝ որ կը ներկայացնէր Ռոն - Ալփի ընդհանուր խորհուրդի նախագահ՝ Պր. Մերսիէն, առեւտրական պալատի նախագահ՝ Պոլինո Վէնսան, Վահէ Մուրատեան՝ կցորդ Միշէլ Նուառի ու Եկեղեցւոյ Հայ Ազգային Միութեան ամբողջական կազմը:

«Համեստութիւն, վեհանձնութիւն ու խոնարհութիւն եղան իր հոգւոյն երեք առաքինութիւնները «շարունակեց Նորվան Եպիսկոպոս, որոնց կատարեալ ներդաշնակութեան ներքեւ ապրեցաւ՝ խուսափելով միշտ զինք մեծարող պատիւներէ. կեանք մը՝ ուր կարելի էր կարդալ Աւետարանի սոյն յորդորը, «երբ ողորմութիւն ընես՝ թող ձախ ձեռքդ անգիտանայ ինչ որ կ'ընէ աջդ»:

Հուսկ, Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան յիշեցուց այն «Մեծղի» նուիրատուութիւնը զոր Մանուկեան ընտանիքը կատարած էր եկեղեցւոյ, ի նպաստ հայկական Նորակերտ դպրոցի մը կառուցումին: Շնորհակալութիւն յատնեց բարեբարին այրիին, ինչպէս նաեւ կրտսեր եղբօր՝ Սերժին:

Նկատել տուաւ հանգուցեալին մօր՝ Տիկին Մանուկեանի ներկայութիւնը սրահին մէջ, գովելով անոր ջամբած նախանձելի դաստիարակութիւնը իր զաւակներուն:

Նորվան Եպիսկոպոս փակեց իր ճառը՝ գոչելով տեսակ մը մաքուր հպարտութեամբ ու վեհօրէն, «Կարգիս Մանուկեանի օրինակը՝ ամէնէն գեղեցիկ յաղթանակն է մահուան վրայ»:

Ապա, խօսք առաւ նախագահ Ռոպէր Տօնիկեան՝ Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան խորհուրդի անունով: Ան յատկապէս ընդգծեց օրուան հանդիսութեան նշանակութիւնը՝ «Յաւերժացնել բարերար Կարգիս Մանուկեանի յիշատակը»:

Ակնթարթի մը մէջ Մանուկեան ընտանիքի պատկերը նկարեց, տանելով ամբողջ սրահը դէպի Մեծն Եղեռնի ահաւոր իրականութիւնը, որու ժանիքներէն խուսափած այդ հայ ընտանիքը՝ ցոյց տուած էր սքանչելի համակեցութիւն Ֆրանսայի ընկերային կեանքին մէջ: Անդրադարձաւ Սերժ Մանուկեանի կատարած աշխատանքին՝ որ վեհանձնօրէն ստանձնած էր «Հայկական սրահ»ին վերանորոգումի ծախքերուն ամբողջականութիւնը, ու դըրուատեց Տիկին Կարգիս Մանուկեանի ծայր աստիճան համեստութիւնը: Պր. Տօնիկեան քանդակեց ամբողջ տխրալի հանգուցեալ բարերարին՝ երեք բայերով, «Նուիրել՝ կը նշանակէ վերանալ»: Յիշատակի մետալներ՝ տպուած Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ օծման 30-րդ տարեդարձին առիթով, ծաղկեփունջներ նուիրուեցան բարերարին մօր, այրիին, ինչպէս նաեւ Պր. Սերժ Մանուկեանին:

Լիոնի Հայ Տիկնանց Միութեան անունով՝ Ժագլին Պետրոսեան հրաւիրուեցաւ խօսք առնելու: Սրտի թրթռուն բառերով ան արծարծեց հոգեթով յիշատակներ՝ իր խօսքը ուղղելով Մանուկեան ընտանիքի անդամներուն: «Հայկական այս համեստ սրահին մէջ է որ Կարգիս եւ Միշէլ ամուսնացած էին տարիներ առաջ» յայտարարեց ան:

Հուսկ, առաջարկուեցաւ Լիոնի երեսփոխան - քաղաքապետ՝ Միշէլ Նուառին խօսք առնել:

«Յուզումով լեցուն այս սրահին մէջ, խօսքը կը դառնայ դժուարին: Այսօրուան արարողութիւնը կուգայ անգամ մը եւս հաւաստիացնելու թէ՝ Ֆրանսայի ընկերային կեանքին մէջ, հայ ժողովուրդի օրինակելի վարքը ուժեղ ինքնութիւն մըն է, ուր կ'արտացոլայ վսեմ պլպջում մը՝ յարգանքը որ կը տածէք ձեր մերձաւորին հանդէպ»:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին մահուան առիթով՝ ներկայացնելէ ետք իր ցաւակցութիւնը Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանին, Միշէլ Նուառ եզրափակեց՝ «Իմ երախտագիտութեան զգացումներս կը յայտնեմ Լիոնի ամբողջ հայ գաղութին, վստահեցնելով ձեր բոլորին թէ կը մնամ միշտ ունկնդիր՝ այն բոլոր իրադարձութեանց որոնք տեղի կ'ունենան այս յարկին տակ»:

Ողջագուրումի ջերմ պահերուն յաջորդեցին գինեձօնի երկար վայրկեանները: Ու մենք հրաժեշտ առինք՝ մաղթելով Սերժ Մանուկեանին որ ըլլա՛յ լուսաւոր իր կեանքի ճանապարհը, եւ օր մըն ալ մեր կարգին ունենանք՝ հայ դպրոց մը գեղեցիկ, տարիէ տարի ապրելու միասին՝ վերամուտներ լուսաւոր:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ «ԹԱԼԱՐ»...

Նորէն Թադւոր Թադւորեանն է, յաւիտենական «Թալար»ի բարձրունքին...

Ի՞նչ լաւ պիտի ըլլար, բոլոր «Թալար»ներու պէս եթէ բոլոր Թադւորներն ալ՝ Թալար եւ յաւիտենական ըլլային, այս մեր Սփիւռքի, դաժան եւ անստոյգ հայկական կեանքին մէջ...

Ալպեաններու բարձունքը Կափ-ի շրջանի «Թալար» գիւղը, հայրենի հողէն «փոթորկաւ բաժնուած» եւ ինկած Հայու հատիկ մը, Թադւոր Թադւորեան, առանձին, բա՛յց, միութեան մը չափանիշով, իր ըստեղծած եւ յարատեւ իրագործած հայկական կեանքով, վառ կը պահէ հայ ինքնութիւնը եւ առաւել, ուխտագնացութեան յատուկ ծրագրով, տարին անգամ մը, հեռաւոր շրջաններէ, հայ բազմութիւններ Թալար կը համախմբէ, հայկականութեան նոր քաջալերութիւն ջամբելով բոլորին եւ ինք եւս, նոր աւիւնով կը տոգորուի, աւելի եւ աւելի հայ ապրելու համար, բոլոր անոնց դիմաց, որոնք օրէ օր կը հեռանան հայութենէ...

80 տարեկան է Թադւոր Թադւորեան:

40-րդ հայկական ուխտագնացութիւնն է որ՝ կատարուեցաւ այս տարի, «Թալար»ի բարձունքին:

1994 Սեպտեմբեր 18-ին, Կիրակի օր, Ֆրանսայի զանազան շրջաններէն, գնահատելի հայ բազմութիւն մը ներկայ եղաւ 40-րդ այս ուխտագնացութեան, որուն՝ եկեղեցական արարողութիւնները կատարուեցան Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի եւ Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Խաչիկ Ելմազեանի: Ներկայ էին նաեւ, շրջանէն, հոգեւորականներ եւ քաղաքական անձնաւորութիւններ:

Եկեղեցական արարողութեանց աւարտին, քաղաքապետարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ճաշ մը, որու ընթացքին, խօսք առին, Թադւոր Թադւորեան, շըրջանի ծերակուտականը, փոխ - քաղաքապետը եւ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան: Նաեւ երգուեցան խանդավառ երգեր:

«Ուխտաւորներ», անգամ մը եւս, հայկական վառ շունչ եւ աւիւն ստացան եւ ուրախ ու երախտապարտ զգացումներով վերադարձան տուն:

Մարսէյլի, Ս. Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի ղեկավար Խաչիկ Ելմազեանին երբ հարց տուի, ըսելով.

- Խաչիկ, հակառակ որ այնքան զբաղած էք, երգչախումբդ եւ դուն 15 տարիէ ի վեր, ի՞նչպէս կը պահէք «Թալար»ի ուխտագնացութեան ձեր յարատեւ մասնակցութիւնը...

Ան, լայն ժպիտով մը եւ աչքերը քըթթելով ըսաւ.

- Երբ ձայնը Թալարէն եւ Թադւորէն է, ամէն բան կը մոռնամ, կարելի՞ է Թադւորը մերժել եւ չերթալ իրեն...

Բիւր յարգանք իրեն եւ կը մաղթենք՝ որ միշտ դալար մնայ հայ ժողովուրդի սիրելի Թադւորը:

Ա. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱԶՄԱՎԷՊ
Հայագիտական - Բանասիրական - գրական հանդէս

ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒ

«Բազմավէպ»ի հրատարակութեան 150-ամեակին առիթով. հիմնուած 1843.

Ս. Ղազար - Վենետիկ

1994, Վենետիկ

...ած չէ: Մարդը տասն անգամ շապիկ կը փոխէ, բայց երբեմն բնութիւն ալ կը փոխէ: Մարդը կրնայ զարգանալ, սորվիլ, նրբանալ, բարձրանալ: Մարդր իր ստակին ամէնէն ցած մակարդակէն մինչեւ ամէնէն բարձր մակարդակը բարձրանալու յոյս մը կրնայ սնուցանել: Դըպրոցները այս նպատակով ստեղծուած են: Անասունները դպրոց չունին: Կրկէսներու մէջ «քաղաքակրթուած» կամ «մարդուած» թուացող անասունները մեզ չեն կրնար խաբել: Դպրոցը մարդուն յատուկ է: Եւ միայն միայն դպրոցը չէ որ կը քաղաքակրթէ մարդը: Ընկերային կեանքը ինքնին կրթարան է մարդուն համար: Մարդը առանց դպրոց յաճախելու ալ կրնայ մէկ կէտէն ուրիշ կէտի մը անցնիլ: Մարդը առանց ուսուցիչի ալ կրնայ բան մը սորվիլ, մինչ կրկէսին անասունը պէտք ունի իր մարզիչին, մարզիչին խարազանին եւ պարբերաբար բերնին մէջ դրուած քանի մը շաքարի: Եւ կրկէսին անասունը, եթէ կրկէսին մէջ իր ցոյցը ընելէ վերջ դարձեալ իր վանդակը կը վերադառնայ, մարդը, քիչ մը քաղաքակրթուելէ վերջ, անգամ մըն ալ երբեք պիտի չվերադառնայ իր վայրենի ու նախնական կեանքին:

Ռ. Հ.

ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ

Թատերախաղ
Երկու Տեսարանով

Հեղինակ՝
ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

•

Էլիզ. - (Պայծառ, չեմ կրնար մինակս տանիլ ասիկա, կը վախնամ կոր, կ'ուզեմ որ գիտնաս, քրոջս պէս ես ինծի համար: Շատ մինակ եմ):

(Էլիզ կը սկսի լալ: Սեդա կը կախէ ընկալուչը, սիկարէթ մը կը վառէ, ձեռք կ'առնէ գործիքը: Էլիզին մեղմ հեծկլտուքը):

Սեդա. - Լաւ լաւ, մի լար այլեւս, ըսէ քանի մը բառով, թեթեւցիր, վաղը կը խօսինք:

(Երկար լռութիւն: Սեդա մը ծխէ):

Էլիզ. - (Լմնցաւ Պայծառ, ամէն ինչ լմնցաւ ... աս կէսօր Եդուարդը տուն եկաւ որ գայ չարաթ տեղ մը պիտի երթայ մէկ ամիսով «կուսակցական կարեւոր ժողով» ... ինքն ալ չի գիտեր ուր, այնքան գաղտնի է որ, իրեն ըսի որ ալ չեմ կրնար տանիլ աս կեանքը, տունը, կինը, զաւակները ձգած ժողովներու ետեւէն է ... ամուսնացած օրէս ի վեր աս է, ըսի որ ալ կոկորդս հասած է, կամ ընտանիքը՝ կամ կուսակցութիւնը, պէտք է որոշէ, ալ չեմ կրնար տանիլ ... «հիմա պիտի որոշես» ըսի «չէ նէ կը ձգեմ կոր քեզի, զաւակներս կ'առնեմ կ'երթամ կոր» ըսի ... դուռը զարկաւ դուրս ելաւ, տակաւին տուն չէ եկած):

(Խոր լռութիւն: Թաքուն ուրախութիւն մը կը փռփռայ Սեդային դէմքին վրայ):

Սեդա. - Պրավօ Էլիզ, շատ լաւ ըրեր ես, հօյակապ ... բայց պիտի զապես ինքզինքդ, մինչեւ վաղը պիտի դիմանաս, կրնաս դիմանալ, ուժով կին ես դուն, պէտք չունիս ինծի, ինձմէ աւելի քաջ ես, գիտե՞ս ... պրավօ:

(Լաց ու խնդուք խառնուած են Էլիզի ձայնին մէջ):

Էլիզ. - (Բայց մէկուն չըսես հա Պայծառ, չեմ ուզեր որ մարդ գիտնայ):

Սեդա. - Անհոգ եղիր ... թէյ մը խմէ, հէչ մի վախնար ... վաղը նորէն կը խօսինք: Պայպայ:

Էլիզ. - (Պայպայ Սեդա):

(Սեդա վար կը դնէ ընկալուչը, կը մնայ երազկոտ ու կորսուած, տարտամ ուրախութիւն մը դէմքին: Յանկարծ ոտքի կը կենայ ու ժողովուրդին կը դառնայ:

Ճիշդ նոյն վայրկեանին, ոտքի կը ցատքէ հեղինակը ու կ'աղաղակէ):

Հեղինակ. - Ոչ, չխօսիս Սեդա: Ջըսես:

(Յանկարծակիի եկած՝ կը ցնցուի):

Սեդա. - Ի՞նչ, ի՞նչ չըսեմ, ինչո՞ւ:

Հեղինակը. - Խօսք տուիր Էլիզին, գաղտնի պիտի պահես:

Սեդա. - Դուք ի՞նչ գիտէք թէ ինչ պիտի ըսեմ:

Հեղինակ. - Ես գիտեմ ինչ կ'ըսեմ, ես չինած եմ քեզի մի մոռնար, գիտեմ թէ բուռն կին մըն ես: Կ'արգիլեմ քեզի:

Սեդա. - (Կը խնդայ): Շատ կը ցաւիմ բայց որոշած եմ ըսել ու ոչինչ:

Հեղինակ. (Ընդմիջելով): Ոչ Սեդա, ոչ:

(Լուռ է Սեդա, Յետոյ կը դառնայ ժողովուրդին ու զուարթ թոնով կ'ըսէ):

Սեդա. - Հասկցաք անշուշտ որ այս թատերգութեան բուն նիւթը, հերոսը՝ հեղինակը ինքն է, ոչ թէ ես կամ Էլիզը:

(Կը լրջանայ, քայլ մը կ'առնէ դէպի ժողովուրդը, վար կը հակի):

Սեդա. - Կ'ուզէ՞ք որ ըսեմ:

Ժողովուրդէն ձայներ. -- Այո այո ... այո ... ոչ ... այո:

Սեդա. - Տեսա՞ք ... երեք գաղտնիք կայ հիմա ... Էլիզին ըսածը, իմ ըսելիքս եւ հեղինակին չըսածը: Ես վերջինէն կը սկըսիմ:

(Լուռ է, չուրջը կը քննէ, մազերուն կը դպնայ):

Սեդա. - Հեղինակը չուզեր որ ըսեմ Էլիզին խօսածը որովհետեւ գործին չի գար կուսակցութեան մեծ ու պզտիկ ղեկավարներուն հետ դէշ մարդ ըլլալ, չուզեր որ իր վարկը վնասուի, մանաւանդ որ այդ ղեկավար ընկերներուն պաշտպանութիւնը կը վայելէ:

(Հեղինակը ոտքի կը ցատքէ նորէն):

Հեղինակ. - Սուտ է, մի հաւատաք: Պայծառ, դուն գիտես հայութեան մէջ տիրող կացութիւնը, մի ձգեր որ էվէլ պակաս բաներ ըսէ աս կնիկը, խօսք հասկցուր: Ինքը աասնկ բաներ պիտի չըսէր իր դերին մէջ, Ես գրած եմ ի վերջոյ իր խօսքերը, ես եմ իր հայրը...:

Սեդա. - Ուշ է այլեւս, հեղինակ: Պայծառը շատ շատ կրնայ լռել ձեր մասին, ան ձեզի լաւ կը ճանչնայ կեանքէն, լաւ է որ չխօսի:

Հեղինակ. - Ի՞նչ ըսել է «զիս լաւ կը ճանչնայ կեանքէն», ա՞յդ ինչ խօսք է:

Սեդա. - Դուք շատ տարբեր չէք Եդուարդէն, բոլոր կուսակցականներդ իրար նման բաներ էք:

Հեղինակ. - Պարապ խօսք:

Սեդա. - Պարապ խօ՞սք, տատա՞նկ է... ինչո՞ւ մէյ մը չէք հարցներ ձեր կնկան, հոն քովերնիդ նստեր է սուսիկ փուսիկ ... ես հարցնե՞մ ... վստահ եմ ձեզմէ աւելի քաջ է ... խօսեցնե՞մ ... խեղճի կին է՝ ձայն չի հաներ, բայց ինչե՛ր ինչե՛ր ունի պատմելիք պարապ տունի, պարապ անկողինի, պարապ սրտի մասին...: Ժողովի կ'երթաք շաբաթը հինգ գիշեր որովհետեւ տունէն կը փախիք, չէք կըրնար կին էակէն հաճոյք առնել կամ տունը սիրել ... միայն իրարմէ հաճոյք կ'առնէք, ճիշդ չէ՞մ:

(Շար. 4)

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ - ՆԵՐԿԱՐԱՐԵԱՆԻ մահը խոր ծերութեան մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Սեպտ. 26, ժամը 10.30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին։

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. - Տիկին Ալիս Մանուկեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ամուսնոյն՝ Կիւրեղ Մանուկեանի եւ խնամիին՝ Տիկին Մարիամ Թէրզեանի յիշատակին։

Լրատու աշխարհ

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

Լը Մոնտ (Սեպ. 22) պրուեստի իր էջերուն մէջ շատ կարճ, բայց գովասանքի տողեր կը նուիրէ դաշնակահար Վարդան Մամիկոնեանին։

Թերթը կը գրէ. -

«Placé sous le signe de la virtuosité transcendante, le récital du jeune Arménien promet beaucoup. Ce pianiste a l'étoffe d'un grand».

(*Musée d'Orsay, le 27 Septembre à 12h30*).

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN NOUVEAU
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
2 900 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL: 42 61 51 13 - FAX: 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL: 78 60 13 66 - FAX: 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL: 52 85 48 - FAX: 52 54 48

STUDIO VICKEN

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Թեմի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ՝

Քառասունքի հանդիսաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ

Երջանկայիշատակ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի

Կիրակի, Սեպտեմբեր 25

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Հանդիսաւոր Հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի կ'ունենայ «Հայր Մեր»էն առաջ, Ս. Խորանէն։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ «Սահակ-Մեսրոպ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խ. Երլմազեանի

Յաւարտ Պատարագի Ոգեկոչման եւ Յարգանքի մէկտեղում «Արծրունի Զրբաշեան» հանդիսասրահին մէջ։

***

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Սեպտեմբեր 25, տօն է Վարագայ Ս. Խաչին։ Թաղիս Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, տեղի պիտի ունենան հանդիսաւոր արարողութիւններ։

Մասնաւորաբար հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետ երջանկայիշատակ՝
ՎԱԶԳԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ
վախճանման քառասունքին առթիւ։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Երգեցողութիւնք՝ Դպրաց Դասու կողմէ ղեկավարութեամբ Պ. Ռ. Արթինեանի եւ երգեհոնահարութեամբ՝ Տիկին Ս. Արթինեանի։

Պատարագ՝ ժամը 10-ին։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Սեպտեմբեր 24, տօն է Սրբոցն Գէորգայ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի երգեցողին։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ՍԷՆ - ԺԵՌՈՄԻ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
1994 - 1995
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Սէն - Ժեռոմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ -- Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան հովանաւորութիւնը վայելող Մեսրոպեան Միօրեայ հայկական դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 5, Չորեքշաբթի օր, ժամը 9-ին։ Դասերը կը սկսին նոյն օրը ժամը 9-ին։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 9 - 12։ Ուսուցչութեամբ Եղիշէ Աւագ Քահանայ Փանոսեանի եւ Տիկին Սիրանոյշ Մանուկեանի։

Կը խնդրուի յարգելի ծնողներէն՝ արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան, Եկեղեցւոյ բանկայը, Կիրակի առաւօտները ժամը 9 - 12։

Օթօքառը անցեալ տարուան պէս՝ աշակերտները կը փոխադրէ նոյն վայրերէն դպրոց եւ դպրոցէն տուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

«Հայեմ» կազմակերպութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆր. Պ. Յովհ. Գույումճեանէ, փոքրիկն Նարեկ Եկաւեանի մահուան առթիւ եւ 500 Ֆր. Լիւք Ասատուրեանէ իր մօրը յիշատակին։

ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉԻ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Անուան տօնախմբութիւն եւ Մատաղօրհնութիւն Առնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ,

Սեպտեմբեր 25, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին եւ Մատաղօրհնութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱՑԳԱՇԵԱՆ
Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Փարիզի Առաջնորդ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ նուիրատուներու յիշատակին.

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9.30։
Պատարագ՝ ժամը 10.45։

ԾԱՆՕԹ. - Այս տարի բացառաբար, Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետ, ՎԱԶԳԷՆ Ա. Կաթողիկոսի վախճանման տխուր առիթով աշխարհիկ հանդիսութիւն տեղի պիտի չունենայ։

***

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Ս. Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւը եւ փօնտը - Շէրիւ Ազգային Միութեան Վարչութիւը, կը ծանուցանեն թէ՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 25, Ս. Եկեղեցւոյս մէջ բստ կտակի պատարագ կը կատարուի։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները տեղի կ'ունենան հրաւիրեալ դպիրներու եւ դպրուհիներու կողմէ։

Յետ աւարտման պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Ս. Եկեղեցւոյս գլխաւոր բարերար ողբացեալ՝ Ճիպրայէլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի, ինչպէս նաեւ իրենց ծնողաց Նշանի, Ֆիլորի, Պահատուրեանի, Պաթմազեանի, Խարբուծլեանի, Թիւթիւնճեանի, Յարութիւնեանի եւ Հիլպազեանի հոգւոցն ի հանգիստ։

Թատրոն

Կապոյտ Խաչի Սեւրան - Լիվրիի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ Թատերական երեկոյթ մը՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 24, ժամը 20.30-ին։ Համազգայինի « Դ ի մ ա կ » Թատերախումբը կը ներկայացնէ Յակոբ Պարոնեանի՝

« ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ »ը

բեմադրութեամբ՝ Վազգէն Մութաֆեանի

SALLE DES FETES DE SEVRAN
Rue Gabriel Péri

Journée de détente à Giverny

Կապոյտ Խաչի Անիէռի «Ակնունի» մասնաճիւղը միօրեայ պտոյտ մը կը կազմակերպէ Սեպտեմբեր 25-ին, դէպի Ժիվեռնի։

Այցելութիւն՝ Գլօտ Մոնէի տան, պարտէզներու, լճակին՝ իր նուններուփարներով, նաեւ ճաշարան, Սէնի վրայ նաւապտոյտ։

Մասնակցութիւն՝ 250 Ֆր.։

Արձանագրութեանց համար հեռաձայնել՝

39. 82. 65. 91 / 43. 33. 88. 93
կամ 42. 42. 85. 87 թիւերուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած հետեւեալ նուիրատուութիւնները իր Միօրեայ դպրոցին համար։

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր եւ Լիւսի Իմրինեան 500 Ֆր. իրենց սիրելի զաւկին՝ Հրաչ Իմրիճեանի մահուան 2-րդ տարելիցին ի յիշատակ։

Տիկին Լիւսի Իմրինեան 500 Ֆր. իր սիրելի մօր՝ Ազնիւ Գորգիկեանի մահուան 32-րդ տարելիցին առթիւ։

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

DINER ANNUEL

au profit des étudiants boursiers
de la Maison d'Arménie

LE 9 DECEMBRE AU YAN'S CLUB

prière de prendre note.

FOIRE DE MARSEILLE

LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
présente à la 78e FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE

— du 23 septembre au 3 octobre - Parc Chanot - Hall 6 —

UN PAVILLON ARMENIEN

avec la participation
de la Chambre de Commerce et d'Industrie de la République d'Arménie
représentée par la Firme «Uniservice»

Industrie — Artisanat — Arts traditionnels — Histoire — Culture

VENDREDI 30 SEPTEMBRE

Journée officielle de l'Arménie

Détails du programme prochainement

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24 25
SAMEDI - DIMANCHE
24-25 SEPTEMBRE
1994

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ

70րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·422 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 70e ANNEE — N° 18.422

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ Գ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

«...ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐՈՒԱՅ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՆԿԱՏԵԼԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՄԲ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՑ ԻՐ ԱՌՋԵՒ ԿԱՆԳՆԱԾ ԵՐԿՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐԱԳՈՅՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ՝ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱՒՈՐՄԱՆ ԵՒ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԻ ԲԱՐԵԼԱՒՄԱՆ ԴԺՈՒԱՐԱԳՈՅՆ ԳՈՐԾԸ»

Կ'ԸՍԷ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԻՐ ԵԼՈՅԹԻՆ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 21-ին, Երեւանը տօնական օր մը ապրած է, նշելով անկախութեան Գ. տարեդարձը:

Առաւօտեան ժամը 10-ին, ժողովուրդը արդէն հաւաքուած էր Հանրապետութեան հրապարակը, դիտելու համար տպաւորիչ զինուորական տողանցքը: Զօրամասերը տողանցած են յեղափոխական եւ ազգային երգեր երգելով, թռուցիկներ, հրասայլեր, հրթիռներ ամբողջացուցած են պատկերը: Տողանցքէն ետք, լսուած է շեփորախումբը եւ տեղի ունեցած է մարաթոն մը: Քաղաքը ամբողջ օրը լուսաւորուած է: Երեկոյեան ժամը 7-ին, մարզահամերգային դահլիճի մէջ է որ տեղի ունեցած պաշտօնական հանդիսութիւն մը, որուն ներկայ եղած են եկեղեցական թէ աշխարհական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ, օտար երկիրներու դեսպաններն ու դիւանագիտական ներկայացուցիչները, ծանօթ մտաւորականներ, զինուորականներ, Սփիւռքէն հիւրեր եւ այցելուներ:

Այս հանդիսութեան, Հանրապետութեան նախագահը յատկանշական ելոյթ մը ունեցած է զոր ամբողջութեամբ կու տանք ստորեւ.

***

Սիրելի հայրենակիցներ,

Մեծարգոյ հիւրեր,

Շնորհաւորելով Ձեզ հայ ժողովրդի ազգային մեծագոյն տօնի առթիւ՝ սկզբից եւեթ ուզում եմ շեշտել անկախութեան երրորդ տարեդարձի խորհրդանշական իմաստը. երեք տարին, ի հարկէ, կարճ ժամանակ է որեւէ պետութեան կայացման ճանապարհին, բայց մեր դէպքում պարունակում է յատուկ խորհուրդ, քանի որ արդէն իսկ աւելին է, քան տեւել է Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան կեանքը:

Այլոց թերեւս այդպէս էլ մինչեւ վերջ անհասկանալի մնալու դատապարտուած այս աննշան թուացող իրողութիւնը դժուար չէ պատկերացնել, թէ իրականում հպարտութեան ինչպիսի աղբիւր է առայժմ աւելի շատ իր անցեալով ապրող հայ ժողովրդի համար՝ անկախ գոյութեան եւ սեփական ուժերին ապաւինելու հոգեբանական արգելքը յաղթահարելու տեսակէտից:

Հայաստանի ներկայ անկախութիւնն այսօր այդ արդէն ժամանակի փորձութեանը դիմացած փաստ է, հետեւաբար՝ անշրջելի եւ անկորնչելի իրողութիւն: Եւ թող ոչ ոք պատրանքներ չփայփայի, թէ չարաշահելով առժամեայ դժուարութիւնները, իր սին եւ ըստ էութեան հակազգային նպատակներին հասնելու համար, կարող է հայ ժողովրդի վզին կրկին փաթաթել օտարի մերժուած լուծը, մերժուած ապառ, մերժուած, յաւիտեան:

Եթէ ժողովուրդը չունի այս գիտակցութիւնը, եթէ ամէն դժուարութեան առջեւ շարունակելու է ետ-ետ նայել, նշանակում է՝ նա ընդունակ չէ կերտել իր ապագան, աւելին՝ դատապարտուած է կործանման:

Կարծում եմ սակայն, որ Եւրոպայում գործող յայտնի ուրուականով այլեւս հնարաւոր չէ գայթակղեցնել հայ ժողովրդին, քանի որ ի տարբերութիւն այլ երկրների, այդ ուրուականը Հայաստանում ունի ոչ թէ սոցիալական, այլ բացառապէս հակազգային բովանդակութիւն, այսինքն՝ այն ուղղուած է նախ եւ առաջ Հայաստանի անկախութեան դէմ: Կարծում եմ նաեւ, որ ժամանակն է՝ այդ ուրուականի վտանգից խուսափելու համար համապատասխան փոփոխութիւն կատարել Հայաստանի Հանրապետութեան «Հանրաքուէի մասին» օրէնքում՝ բացառելով այդ միջոցով Խորհրդային Միութեան վերականգնման, հետեւաբար՝ անկախութեան կորստի հնարաւորութիւնը:

Վստահ եմ, որ ազգային բոլոր առողջ ուժերը, վերանալով ներքին տարաձայնութիւններից ու քաղաքական պայքարի հոգեբանական պայմանականութիւններից, կը պաշտպանեն օրէնսդրական իմ այս նախաձեռնութիւնը՝ յանուն անկախութեան պահպանման, յանուն Հայոց պետականութեան ամրապնդման, որից աւելի վեհ խնդիր այսօր գոյութիւն չունի համայն Հայութեան համար:

Իսկ որ Հայոց պետականութիւնը, բոլոր չար գուշակութիւններին հակառակ, կայանում ու քայլ առ քայլ ամրապնդւում է, որ Հանրապետութիւնը գործնական հետեւողականութեամբ ապացուցում է իր հաւատարմութիւնը ժողովրդավարութեանն ու տնտեսական բարեփոխումներին, որ Հայաստանն առայժմ յաջողութեամբ նաւավարում է տարածաշրջանային ու միջազգային յարաբերութիւնների բարդ ովկիանոսում՝ արդէն իսկ իրողութիւն է, որը ոչ ոք չի կարող ուրանալ առանց մեղք գործելու ճշմարտութեան եւ սեփական խղճի հանդէպ:

Պահպանելով ժողովրդավարական ձեռքբերումներն ու ներքին կայունութիւնը՝ անկախութեան երրորդ տարուայ ընթացքում Հայաստանը նկատելի յաջողութեամբ շարունակեց իր առջեւ կանգնած երկու կարեւորագոյն խնդիրների՝ Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման եւ Հանրապետութեան տնտեսական վիճակի բարելաւման դժուարագոյն գործը:

Լեռնային Ղարաբաղի դէմ Ադրբեջանի ծաւալած ձմեռնային երկարատեւ ու լայնամասշտաբ յարձակման ձախողումից յետոյ, որն ի վերջոյ երկու կողմերին պատճառած անհամար զոհերից ու վիրաւորներից բացի՝ ռազմաճակատի գծի որեւէ էական փոփոխութեան չյանգեցրեց, արդէն աւելի քան չորս ամիս է, ինչ պահպանւում է Ռուսաստանի Դաշնութեան միջնորդութեամբ ձեռքբերուած զինադադարը՝ տեւողութեամբ աննախադէպ, պատերազմի ողջ ընթացքում:

Զինադադարը երկու անգամ վերահաստատուել է հակամարտող կողմերի կամքով, եւ պայմանաւորուածութիւն է ձեռք բերուել այն շարունակել մինչեւ Լեռնային Ղարաբաղի խնդրի կարգաւորմանը նուիրուած համապարփակ քաղաքական պայմանագրի կնքումը:

Բացի զինադադարի երկարատեւ պահպանման ինքնին արդէն խօսուն փաստից, ուշագրաւ է նաեւ այն հանգամանքը, որ յիշեալ վերահաստատումներն ու պայմանաւորուածութիւնները կայացել են բացառապէս հակամարտող կողմերի միջեւ ընթացող ուղղակի բանակցութիւնների միջոցով՝ հանգամանք, որ խնդրի ռազմական լուծումից հրաժարուելու նրանց պատրաստակամութեան ամենացայտուն վկայութիւնն է:

Սա է ահա, Լեռնային Ղարաբաղում կայուն խաղաղութեան հաստատման պատմական պատեհութիւնը, որից օգտուելու պատասխանատուութիւնն արդէն, ըստ իս, ընկնում է ոչ այնքան հակամարտող կողմերի, որքան միջնորդ երկրների ու միջազգային կազմակերպութիւնների վրայ, որոնց միջեւ ծագած լուրջ տարաձայնութիւններն առայժմ դժբախտաբար չեն հարթուած:

Այդ տարաձայնութիւններն ըստ էութեան վերաբերում են երկու հարցի. առաջին՝ ո՞վ է խաղալու կենտրոնական դերը Լեռնային Ղարաբաղի խնդրի կարգաւորման խաղաղարար ծրագրում՝ Սէ - ԷՍ - Սէ - Ըᵒ-ն, ՀԱՊ-ը, թէ Ռուսաստանը, եւ երկրորդ՝ ինչպիսի կազմ են ունենալու տեղակայուելիք անվտանգութեան միջազգային ուժերը:

Ստեղծւում է այն տպաւորութիւնը, որ միջնորդ երկրներն ու միջազգային կազմակերպութիւնները շահագրգռուած են ոչ այնքան բուն հակամարտութեան կարգաւորմամբ, որքան նրա հետ կապ չունեցող սեփական հաշիւներ ու յարաբերութիւններ պարզելով, այսինքն՝ նրանց հետաքրքրում է ոչ թէ պատերազմի դադարեցումը, այլ դրա հետեւանքով առաջացող նոր իրավիճակն Անդրկովկասում:

Իսկ մեզ համար, ինչպէս արդէն առիթ ունեցել ենք յայտարարելու, կարեւոր է ոչ թէ այն, թէ ով է խաղաղութիւն հաստատելու Լեռնային Ղարաբաղում, այլ այն, թէ որքան արագ է հաստատուելու այդ խաղաղութիւնը, այլապէս յիշեալ տարաձայնութիւնների շուրջ ընթացող անվերջ բանակցութիւնները կարող են վտանգել առկայ փխրուն զինադադարը, որի ամրապնդման համար միջազգային հանրութիւնն առայժմ ոչ մի գործնական քայլ չի ձեռնարկել:

Յոյսով եմ, սակայն, որ յառաջիկայում այդ հակասութիւնները վերջապէս կը վերանան, եւ միջազգային հանրութիւնը, ներդաշնակելով բոլոր միջնորդական ջանքերը, հանդէս կը գայ Լեռնային Ղարաբաղում կայուն խաղաղութեան հաստատման միասնական ծրագրով, որի էութիւնը հաւանաբար կը լինի հետեւեալ բանաձեւը. Ռուսաստանի եւ ՀԱՊ-ի բաժանարար ուժեր (թերեւս նաեւ մի քանի այլ երկրների ուժերի խորհրդանշական մասնակցութեամբ), գումարած՝ Սէ - ԷՍ - Սէ - Ը-ի եւ ՄԱԿ-ի մանդատ:

Ցամենայնդէպս առայժմ մօտաւորապէս այս լուծումն է ենթադրում ընթացող բանակցութիւնների եւ դիւանագիտական շփումների տրամաբանութիւնը:

Ինչ վերաբերում է երկրորդ՝ Հայաստանի տնտեսական վիճակի բարելաւման խնդրին, ապա այստեղ էլ առկայ են ակնյայտ եւ յուսադրող կայունացման միտումներ, որոնք արտայայտւում են անկախութեան երրորդ տարուայ ընթացքում արձանագրուած հետեւեալ իրողութիւններով.

-- սկսած 1993 թ. Յունիս ամսից՝ կասեցուած է տնտեսական նախընթաց անընդհատ անկումը,

-- ամսէ ամիս ապահովուել է արտադրութեան ծաւալների թէկուզ դանդաղ, բայց պարբերական աճ,

-- աշխուժացել է արտաքին առեւտուրը, մեծացել են արտահանումների եւ ներմուծումների ծաւալները,

-- համակարգուել է բռնափոխանակումների իրականացումը,

-- սանձուել է արժեզրկումը, կայունացել դրամի կուրսը,

-- կրճատուել է պիւտճէի բացը:

Այս ամէնը, որով Հայաստանը չահեկանօրէն տարբերւում է ՀԱՊ-ի միւս երկրներից, ձեռք է բերուել բացառապէս Հանրապետութեան ներքին կարողութիւնների առաւելագոյն օգտագործման շնորհիւ՝ առանց արտաքին ներարկումների, չհաշուած մարդասիրական օգնութիւնը, որի նշանակութիւնը բոլոր դէպքերում, սակայն, չպէտք է թերագնահատել:

Սակայն ներքին կարողութիւնների սահմանափակութեան պատճառով Հանրապետութեան տնտեսական վիճակի յետագայ բարելաւումն անհնար է պատկերացնել առանց միջազգային ֆինանսական կազմակերպութիւնների լուրջ օժանդակութեան եւ շօշափելի օտարերկրեայ ներդրումների:

Այս առիթով գոհունակութեամբ պէտք է նշել Հանրապետութեան կառավարութեան վարած յաջող բանակցութիւնները Միջազգային Արժութային Ֆոնդի եւ Համաշխարհային Դրամատան հետ, որոնց արդիւնքում Հայաստանն ամենայն հաւանականութեամբ յառաջիկայ տարեմուտից վերջապէս կը ստանայ այնքան ըսպասուած ու անհրաժեշտ ֆինանսական օգնութիւնը:

Իսկ օտարերկրեայ ներդրումների հոսքը ակնյայտօրէն կախուած է խաղաղութեան գործընթացի խորացումից ու շրջափակումների վերացման հեռանկարից:

Թէ՛ Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման, թէ Հանրապետութեան տնտեսական վիճակի բարելաւման ասպարէզում, այսպիսով, ես հակուած եմ տեսնելու դրական տեղաշարժեր, որոնց ամրապնդումն ինչպէս անցեալում, այնպէս էլ ներկայումս եւ ապագայում մեծապէս պայմանաւորուած է Հայաստանի ներքին կայունութեամբ, որն ընդհանրապէս պետութեան բնականոն գործառնութեան միակ գրաւականն է:

Պէտք է նկատի ունենալ նաեւ, որ Հայաստանի քաղաքական կայունութիւնը, ներքին նշանակութիւնից բացի որոշ առումով նրանից առաւել, ձեռք է բերել տարածաշրջանային կայունութեան գործօնի կարեւորութիւն, որը համարժէքօրէն էլ ընկալւում է միջազգային հանրութեան կողմից՝ ըստ էութեան հանդիսանալով մեր պետութեան հիմնական քաղաքական կապիտալներից մէկը՝ ժողովրդավարութեան եւ տնտեսական բարեփոխումների շարքում:

Եւ ես վստահ եմ, որ մեր ժողովուրդը ոչ մի դէպքում չի կորցնի իր այս ամենաթանկարժէք ձեռքբերումը, որովհետեւ դրա կորուստը հաւասարազօր է ազգային աղէտի, ինչպէս ցոյց է տալիս նորանկախ պետութիւններից շատերի օրինակը:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՔԱՐԻՒՂԻՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

Ադրբեջանական քարիւղի համաձայնութեան հանդէպ Մոսկուայի ժխտական կեցուածքը կը շեշտուի քարիւղի փոխադրութեան հարցով: Կովկասի նման կնճիռներով, բախումներով հարուստ շրջանէ մը քարիւղին դէպի արեւմուտք փոխադրութիւնը կը հարկադրէ յարմարագոյն ընտրութիւնը կատարել: Ռուսաստան կը պնդէ որ փոխադրութիւնը կատարուի Բաքու - Նովորոսիսկ (Սեւ Ծով) ճամբով ու անկէ տարուի Սամսոնի նաւահանգիստը, քարիւղատար խողովակաշարով հասցուելու համար Իսքէնտէրուն: Մինչ Անգարա բնականաբար կողմնակից է Բաքու - Ճէյհան ուղղակի խողովակաշարի մը:

Հարցը տեղ կը գտնէ նաեւ միջազգային մամուլին մէջ ու Սեպտեմբեր 21-ի «Հէր-մամուլին մէջ ու Սեպտ. 21-ի «Հէրըլտ Թրիպիւն»ն ու Սեպտ. 22-ի «Մոնտ»ը գրութիւններ ունին այս մասին: Այս վերջինը ուշադրութեան կը յանձնէ այն պարագան որ հանրապետութիւններու անկախացու-

(Շար·ը Դ· էջ)

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ»Ի 150 ԱՄԵԱԿ

ԹԵՒԱՏ ՓԱՌԱՒՈՐՈՒՄԸ

Ա.

«Բազմավէպ»ի 150-ամեակի հանդիսութեան բացումի երեկոյթը (Սեպտ. 14), ներկաներու շատ սահմանափակ թիւով իսկ, մտածել կուտար այն մասին թէ կը պակսէր ակնկալելի շուքը, մեր իրականութեան համար աննախադէպ նման փառաւոր հանգրուանի մը: Այս առիթով կազմակերպուած յետագայ երկու օրերու գիտահաւաքն ալ չյաջողեցաւ արժանին մատուցանել հայագիտական այս հանդէսին փառապանծ վաստակին որ ինչպէս զանազան առիթներով ըսուեցաւ, անկախ 150 տարուան թանգարանային պարունակէն, կ'ամփոփուէր այն երեւոյթին մէջ որ «Բազմավէպ»ը Իտալիոյ ամէնէն հին պարբերականն էր, իսկ չորրորդը՝ ամբողջ աշխարհի պարբերական մամուլին: Եւ այս բնութագրումին մէջ որ ամէնէն ընթացիկ ճշմարտութեան մը շեշտով կը հնչէ, յաճախ ո՛չ արտասանողը, ոչ ալ ունկնդիրը կ'անդրադառնայ թէ խօսքը կը վերաբերի մասնագիտական թերթի մը որուն ձեռնարկողները ո՛չ հայրենիքի հող ունեցած են իրենց ոտքին տակ, ոչ ալ հայրենի պետականութիւն՝ իրենց քայլերուն հովանաւոր: Պարագաներ, որոնց նկատառումը հաւանօրէն բոլորովին եզական պատուանդանի մը վրայ կը զետեղէ «Բազմավէպ»ը, համաշխարհային մամուլին մէջ խորխտ առանձնութեամբ մը:

Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի սրահին մէջ Սեպտեմբեր 15 եւ 16-ին գումարուած գիտաժողովին ալ, հազիւ երկու ձեռքի մատներուն վրայ համրուող ներկաներով, կը զօրացնէր առաջին օրուան տպաւորութիւնը թէ փոխանակ առաւելագոյն թիւով ու որակով մասնակցութեան մը, պատրաստի ու քիչ մըն ալ պատահական անուններով, գրեթէ ղաղտնի պահելու ջանք կատարուած էր այնքան հպարտալի երեւոյթին:

Գիտաժողովին առաջին նիստը բացուեցաւ կազմակերպիչ ու «Բազմավէպ»ի ներկայի խմբագիր Հ. Տաճատ Եարտըմեանի ողջոյնի խօսքով. ապա ինք ու Հ. Յարութիւն Պզտիկեան կարդացին շնորհաւորական գիրեր, ուղարկուած՝ Վազգէն Ա.ի, Գարեգին Բ.ի, Յովհ. - Պետրոս ԺԸ. Գասպարեան կաթողիկէ պատրիարքին, Մատենադարանի տնօրէն Սէն Արեւշատեանի եւ Հ. Ներսէս Տէր - Ներսէսեանի կողմէ:

Առաջին զեկուցումը կարդաց «Բազմավէպ»ի նախորդ խմբագիր Հ. Սահակ Ճեմճեմեան որ նիւթ ունէր պարբերաթերթին ծնունդի պարագաները: Պրպտումի խնամուած աշխատանքի արդիւնք հետաքրքրական իր զեկուցումը որ լոյս տեսած է նաեւ հանդէսին 150-ամեակի յատուկ թիւին մէջ, կ'արտատպենք մեր յաջորդական թիւերով: Արժէքներու նիւթականէն մեծապէս տիրապետուած մեր օրերուն, աւելորդ չըլլայ հաւանօրէն շեշտել «Բազմավէպ»ին ծնունդ տուողներուն հիմնական մօտեցումը որ ազգին օգտակար ըլլալու մտայնութենէն կը մեկնէր ու բացառած էր նիւթական շահու ակնկալութիւնը:

Երկրորդ զեկուցումով Հ. Տաճատ Եարտըմեան համառօտ ակնարկով մը փորձեց ներկայացնել 150-ամեայ ընթացքին գլխաւոր ուղղութիւնները եւ կտրուած ճամբան: «Բազմավէպ»ը առաջին շրջանին կ'ունենայ բնական գիտութիւններու, տնտեսական գիտութիւններու եւ բանասիրական տեղեկութիւններու բաժինները: Մինչեւ այսօր լոյս տեսած հատորներուն 50 հազար էջերը նուիրուած են այս մարզերուն: Տասնամեակներու ընթացքին, հանդէսին ժողովրդական նկարագիրը հետզհետէ աւելի մասնագիտական բնոյթ ստացած էր ու նաեւ սկսած տեղ տրամադրել հայ մտաւորականներու. աւանդութիւն որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր: Զեկուցող վարդապետը «Բազմավէպ»ի գլխաւոր արժանիքները ամփոփեց աշխարհաբարի կերտումին, շարք մը ուրիշ թերթերու ծնունդին մղիչ ուժ ըլլալու, արեւմտեան արժէքներու եւ մըտայնութեան հայելի ըլլալու հանգամանքներով. յիշեց նաեւ 1973-ին Հ. Մեսրոպ Ճանաչեանի նախաձեռնութեամբ ստեղծուած մատենաշարը որմէ մինչեւ այսօր շուրջ 40 հատորներ լոյս տեսած են:

Կէսօրէ ետքի առաջին զեկուցումով Հ. Յարութիւն Պզտիկեան խօսեցաւ ''«Բազմավէպ»ը եւ Ի. դարու հայագիտական նուաճումները'' նիւթին շուրջ: Ան Մխիթարեան միաբանութեան ոսկեդարը նկատեց ԺԹ. դարը, յիշատակելով յատկապէս Հ. Ղուկաս Ինճիճեանի, Հ. Միքայէլ Ջամչեանի վաստակը. ապա ըսաւ թէ ներկայ դարն ալ ոչինչով կը զիջի նախորդին: Ի. դարը զարկ տուած է միաբանութեան, դպրոցական դաստիարակչական գործունէութեան դասագիրքերու պատրաստութեան, հրատարակչական գործին. մարդեր որոնց բոլորն ալ կորիզ ունեցած են ժողովուրդին ծառայելու մտադրութիւնը: Հայր Յարութիւն Պզտիկեան իր խօսքը աւարտեց այն հաւատքով որ ԻԱ. դարը մեծ շրջան մը պիտի բանայ միաբանութեան առջեւ. ան թարգման եղաւ նաեւ Հայաստանի հետ գործակցելու իրենց փափաքին: Անջատ ու լայն խորհրդածութեան տուեալ էր իր այն հաստատումը թէ «միաբանութիւնը այսօր այլեւս կրնայ դաստիարակչական դրօշը յանձնել կուսակցութիւններուն»:

Առաջին օրուան վերջին զեկուցումը կարդաց երաժշտագէտ Նիկողոս Թահմիզեան որ նիւթ ունէր «Բազմավէպ»ը եւ հայկական երաժշտութիւնը: Ըսելէ ետք թէ հանդէսը ծով տուեալ ունի նիւթին վերաբերող, առանձնացուց երկու գլխաւոր խումբեր. երաժշտալուսաւորական բնոյթի գրութիւնները որոնք մեծ մասով եւրոպական երաժշտութեան մեկնաբանութիւններէ կը բաղկանային եւ այն յօդուածները որոնց նիւթը հայկական երաժշտութիւնն էր: Յիշեց 1907-ին Կոմիտաս Վարդապետի Ս. Ղազարի մէջ կատարած դասախօսութեան բնագիրը որ լոյս տեսած էր «Բազմավէպ»ի մէջ, յետոյ, նոր շրջանին Զուխաճեանի, Հայկական խազագրութեան մասին գրուածները, ռամկական եւ աշուղական երգերու բնագիրները, միջնադարեան քնարերգութեան յատկացուած էջերը, եւայլն այս մարզին մէջ շեշտելով յոբելեար պարբերաթերթին կարեւոր տեղը:

Հարցումներու յատկացուած բաժինէ մը ետք, Հ. Տաճատ Եարտըմեան փակման խօսք արտասանելու հրաւիրեց Ա. Մանուկեան մշակոյթի ֆոնտի նախագահ Պր. Երուանդ Ազատեանը որ Հայաստանէն վերադարձի ճամբուն վրայ կը գտնուէր Վենետիկ: Ան զգացական արտայայտութիւններով գրուատեց Մխիթարեան միաբանութիւնը, ըսելով որ իւրաքանչիւր միաբան իր անձին մէջ խտացուցած է Մխիթարի տիպարը...:

Թէ՛ Տոճերու պալատան շքեղ դահլիճին մէջ կատարուած բացումը, թէ՛ գիտաժողովին առաջին օրուան լսարանը բաւական անզօր էին արդարացնելու 150-ամեակի հրաւիրագրին վրայ տեղ գտած նշումը թէ «Ներկայ պիտի ըլլան օտար եւ հայրենի բարձրաստիճան հիւրեր»: Ու Սփիւռքի ծոցէն ծնած երեքհարիւրամեայ միաբանութեան նախ այդ նոյն Սփիւռքի գաղութներուն ծառայելու տեսլականով ծագած պաշտօնաթերթին տարեդարձը վայր կ'ըլլար սփիւռքցի տարրին անտեսումին: Անտեսում որ հաւանօրէն անուշադրութեան հետեւանք էր, բայց եւ այնպէս զարմանքի ու թախիծի երանգ մը կը խառնէր ողջունելի հանդրուանին ու անոր նշումին արդէն անհամարժէք բնոյթին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ԹԻՒԻ ՅԱՌԱՋԱԲԱՆԸ

Երկու հարիւր տարիէն աւելի է որ Եւրոպացիք մեծ ջանքով ուսումնասիրութեան ետեւէ կըլլան, ու նախանձելի կերպով մը օրէ օր առաջ կերթան. գրքերուն գրքատուններուն թանգարաններուն ընկերութիւններուն ու դպրոցներու համբանքը չիկայ. ամէն տարի ու գրեթէ ամէն օր նոր նոր գիւտեր կըհնարուին, նոր նոր գիտելիքներ դուրս կելլեն, նոր նոր օգուտներ կըհրատարակուին՝ մարդուս խելք սորվելու եւ իր քաղաքական կեանքը հանգստութեամբ ու երջանկութեամբ անցընելու համար: Այսպիսի յառաջդիմութեան գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ Օրագիր կամ Լրագիր ըսուած գրուածքներն են, որ Եւրոպայի մէջ չէ թէ միայն ամէն ազգ կամ տէրութիւն, հապա նաեւ ամէն երեւելի քաղաքները ունին, եւ ոմանք ինչուան քսանուն յիսուն տեսակէն ալ աւելի: Աս գրուածքներուն մեծ օգուտը ան է որ հասարակ ժողովուրդն ալ քիչ ատենի մէջ ու առանց աշխատանքի, մանաւանդ թէ զուարճանալով կըսորվի իմաստուն մարդիկներուն կամ ընկերութիւններուն գիւտածը ու մէջերնին խօսածը. որով ուսմունքը հասարակ բան մը կըլլայ ամէնուն, ու ամէնքն ալ անոր պտուղները կըվայելեն:

Եւրոպացւոց նայելով քանի մը արեւելեան ազգեր ալ սկսան իրենց հին ուսումնասիրութիւնը ձեռք առնել որ առաջ երթան: Ասոնց մէջ գլխաւորներէն մէկն ալ մեր ազգն է որ աս տարիներս մասնաւոր ջանք մը ունի բարեկիրթ եւ ուսումնական ազգերէն ետ չմնալու. ուստի ուրախութեամբ կըտեսնենք որ քանի կերթան կարդացողները կըշատնան, դպրատուններ կըծաղկին, տպարանները կըբանին, գրոց լեզուն հասկցողները կաւելնան, աշխարհաբառ մաքուր խօսողները կըշատնան, ու տեղ տեղ ուսումնական ընկերութիւններ ալ կըհաստատուին: Բայց մեր ազգին հիմակուան ուսումնասիրութեանը նայելով, խիստ քիչ օրագիր ունենալը՝ աւելի աչքի կըզարնէ: Իրաւ է որ 1800 Թուականէն ինչուան 1820 մեր տպարաններէն, անկէց ետքն ալ ինչուան մօտ տարիներս ուրիշներէն, այլեւայլ բանասիրական ու քաղաքական օրագրութիւններ ելան, բայց անոնք ազգային վիճակին զանազան փոփոխութիւններուն պատճառաւը հիմա դադրած են: Կըգովենք հիմակուան ազգասէր Զմիւռնացւոց Արշալոյս Արարատեան անունով օրագիրը, որ ազգասիրութեան եւ ուսումնասիրութեան հոգւով կըջանայ լեցնել ազգը, ու մեծ պատիւ կընէ անոր վրայ աշխատողին, եւ աս հասարակ ընդունելի եղած է ամէնուն. նմանապէս Շտեմարան պիտանի գիտելեաց ըսուած տետրակները. միայն թէ ասոնք ալ ազգին ուսումնասիրութիւնը կըյայտնեն ու կըվառեն, բայց ուսումնական հետաքրքրութիւնը չեն կըշտացըներ:

Ասոնք գիտնալով ու ազգասէր կարդացողներէն յորդորուելով՝ յանձն առինք ասկէ ետքը ԲԱԶՄԱՎԷՊ անունով օրագիր մը հանելու, որ համառօտ՝ պարզ ու զուարճալի ոճով հասկցընէ մեր ազգին, թէ հիմա Եւրոպայի մէջ ո՛րչափ կամ ի՛նչ կերպով առաջ կերթան ամէն տեսակ ուսմունքը, ի՛նչ նոր գիւտերով ծաղկած են արհեստները, ի՛նչ օգտակար տեղեկութիւններ կան աշխարհքիս այլեւայլ տեղերուն ու բնակիչներուն վրայ, ի՛նչ ստոյգ փորձերով հաստատուած գիտելիքներ կան տնտեսութեան վրայ, կամ մարդուս կըրթութեանն ու առողջութեանը վրայ:

Ուստի աս մեր օրագրին մէջ, որ առայժմ տասնըհինգ օրը մէյմը կը տպուի, ընդհանրապէս Բնական՝ Տնտեսական եւ Բանասիրական գիտելեաց վրայ կըխօսինք:

Ա. ԲՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ որ զանազան ճիւղեր կըբաժնուի՝ անթիւ օգուտներ կը բերէ մարդուս, ու ամէն հասակի համար շատ զուարճալի տեղեկութիւններ կուտայ: Վասն զի

Բնաքննութեամբ (Ֆիզիքայով) մարմնոց ընդհանուր յատկութիւնները կիմանայ, իրենց վրայ եղած արտաքին փոփոխութիւններն ու երեւոյթները ու անոնց պատճառները կըքննէ ու կըզուարճանայ, եւ արհեստներու համար շատ խելք կըսորվի անկէ:

Բնալուծութեամբ (Քիմիայով) մարմնոց ներքին յատկութիւնները եւ սկզբնատարերքը կըքննէ, ու անոնց իրարու հետ ի՛նչ վերաբերութիւն կամ կապակցութիւն ունենալը կըհասկընայ. որ հարկաւոր գիտութիւն է շատ տեսակ արհեստներու համար. ասով մարդ կրնայ զանազան գիւտեր ալ գտնալ, օգտակար ըլլալ ուրիշներուն, եւ ուրիշներէն ալ փառաւորուիլ:

Աստղաբաշխութեամբ աւելի զգալի կերպով երկնային մարմիններուն երեւոյթները կըտեսնայ:

Բնական պատմութեամբ մարդս թէ իրեն եւ թէ կենդանիներու ու բոյսերուն բնութիւնը կըտեսնայ, կըզմայլի, կիմանայ որ իրաւցընէ ինքը ամէն արարածներուն վրայ տէր դրուած է Աստուծմէ, ու կըսորվի թէ ի՛նչպէս իրեն օգտին համար զանոնք պիտի գործածէ:

Երկրագիտութեամբ ու Հանքաբանութեամբ երկրին կազմութիւնը կըքննէ, գետնին տակը եղած նիւթերը ճանչնալ կըսորվի. պիտանական հանքերուն, ազնիւ քարերուն ու ծանրագին մետաղներուն ո՛ւր տեղ գտնուիլը ու ի՛նչ բանի կամ ի՛նչ կերպով գործածուիլը կըտեղեկանայ: Մէկ խօսքով, բնական գիտութիւնը մարդուս միտքը կըբանայ, արհեստները կըկատարելագործէ եւ հարստութեանը պատճառ կըլլայ:

Բ. ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ հարստութեան աղբիւրն է. անոր համար հիմա Եւրոպայի մէջ խիստ ծաղկած է. ու քանի որ իր օգուտները աւելի յայտնի կըլլան՝ այնչափ աւելի կըծաղկի:

Ընդհանուր տնտեսութեամբ մարդս կըսորվի թէ իր քաղաքական կեանքը ի՛նչպէս պիտի անցընէ, կամ թէ ի՛նչ կերպով երջանիկ պիտի ընէ թէ՛ ինքզինքը եւ թէ իր ընտանիքը: Ասոր համար կրնայինք որ մեր օրագրին մէջ անպակաս ըլլան բարոյական խրատներ՝ զուարճալի ու խելացի պատմութիւններով, մանաւանդ տղոց դաստիարակութեան վրայ. անկէ զատ՝ նաեւ արդար ճամբով հարստանալու վրայ տեղեկութիւններ:

Գիւղական տնտեսութեամբ մարդս երկրագործութեան անհատնում հարստութիւնը կըժողվէ. վասն զի երեսի վրայ մնացած գետինը անպիտան բան մը կը կարծուի, բայց երբոր երկրագործին աշխատանքն ու քրտինքը անոր հետ խառնուի՝ ամէն տեսակ բարիք կըբերէ: Նոյնպէս ալ Տնական տնտեսութեամբ ո՛ր եւ իցէ տնական բաները ժամն՝ լաւ ու դիւրին կերպով հոգալ կըսորվի. առողջութեան հարկաւոր կանոնները կըտեսնայ, արհեստներուն մէջ նոր ելած գիւտերը կըհասկընայ, կուզէ նէ ինքն ալ կըբանեցընէ, ու առաջ կերթայ:

Գ. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԵԱՄԲ կըսորվի մարդ երեւելի ճամբորդներուն տեսած ու ստորագրած տեղերը, հիմակուան տէրութիւններուն վիճակը, բնակիչներուն թիւը, եւ այլն. որով իր տեղը կեցած ըլլալով՝ հեռաւոր աշխարհքներ պտըտած պէս կըլլայ: Բանասէր մարդը պատմական տեղեկութիւններ ալ կըգտնայ աս օրագրիս մէջ, մանաւանդ մեր օրերուն հետաքրքրական ու խելք սորվելու դիպուածները, կամ մեր ատենի երեւելի մարդկանց վարքը, որն որ գիտնալը մեծ պատիւ է մեր ուսումնասէր ազգին, որ ամէն դիաց կուզէ առաջ երթալ ու Եւրոպայի ծաղկած ազգերուն նմանիլ:

Եւ որովհետեւ ճշմարիտ ազգասիրութիւնն է մեր առաջին յորդորողը ու քաջալերողը նաեւ աս աշխատանքիս մէջ, հարկաւ կիմացուի որ ազգային պատմութեան, աշխարհագրութեան, դպրութեան ու մատենագրութեանը վրայ տեղեկութիւններ շատ պիտի գտնուին աս մեր օրագրիս մէջը: Աս տեսակ բանասիրական տեղեկութիւնները աւելի զուարճալի ընելու համար կրնայինք որ նաեւ կարճ ոտանաւորներ, խելացի առակներ ու գեղեցիկ զուրցուածքներ ալ պակաս չըլլան: Նոյն վախճանով հարկաւոր տեղուանքը պարզելու համար վայելուչ պատկերներ ալ կըդնենք:

Այսպիսի ոճով որ երեք տարի պահելու միտք ունինք, կըյուսանք որ մեր օրագիրը ազգասիրաց փափաքը կատարէ, ու քիչ ատենի մէջ ազգին ուսումնական յառաջդիմութեանը վրայ աւելի մեծ տարբերութիւն մըն ալ ընէ: Աս յուսով մեր կողմանէ ամենեւին աշխատանք չենք խնայեր, բաւական է որ աշխատանքնիս օգտակար ու հաճոյ ընենք մեր պատուական Ազգին:

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ
«ԲԱԶՄԱՎԷՊ»Ի Ա. ԹԻՒԻՆ, 1843:
ԽՄԲԱԳԻՐ՝
ՀԱՅՐ ԳԱԲՐԻԷԼ ՎՐԴ. ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻ:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ»Ի 150-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Սիրելի «Յառաջ»

Ուշադրութեամբ կարդացի «Բազմավէպ»ի 150-ամեակի տօնակատարութեան յօդուածները եւ Շ.ի 1947-ի խմբագրականը:

Սակայն մեծ զարմանքով նշմարեցի որ ոչ մէկ խօսք կամ յիշատակութիւն կամ նոյնիսկ ակնարկութիւն, ի մէջի տասնեակ անուններու, 1843-ի հիմնադիրին եւ առաջին վեց տարիներու խմբագրապետին՝ Գաբրիէլ Արք. Այվազովսկիի մասին:

Այդ նոյն Գաբրիէլ Վրդ. Այվազովսկին որ այդ ժամանակ Փարիզի Մխիթարեան վարժարանի տեսուչն էր, ընդունեցաւ կատարել յուղարկաւորութեան կարգը խեղճ երիտասարդ ուսանող Պալեանի հակառակ անոր «լուսաւորչական» ըլլալուն՝ բան մը զոր իր միաբանութիւնը բացարձակապէս մերժած էր առնելու:

Այս պատճառով էր որ ան ստիպուած եղաւ ձգել Միաբանութիւնը 1854 - 1855-ին եւ «վերադառնալ» Հայ Առաքելական Եկեղեցիին ծոցը:

ԳԵՂԱՄ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԽՄԲ. - «ՅԱՌԱՋ»Ի

Սիրով տեղ տուինք այս նամակին: Կ'ուզենք սակայն դիտել տալ մեր յարգելի ընթերցողին, որ «Բազմավէպ»ի 150-ամեակին առթիւ «Յառաջ»ի մէջ լոյս տեսած յօդուածները յարգանքի հակիրճ արձագանգ մըն էր, բնաւ սպառիչ (*exaustive*) չէին եւ մանաւանդ ոչ՝ Շ.ի խմբագրականը որ աւելի կը վերաբերէր անոր դերին եւ տեղին քան՝ «կենսագրութեան»: Որքան գիտենք այլ առիթներով ալ միշտ յիշուած է Հ. Գաբրիէլ Այվազեանը (եղբայրը՝ նկարիչ Այվազովսկիի) եւ Մխիթարեանները ալ երբեք չեն ուրացած անոր դերը միաբանութեան ծոցէն ներս և մանաւանդ «Բազմավէպ»ի հիմնադրութեան մէջ: Փաստ՝ նոր լոյս տեսած «Բազմավէպ»ի յոբելենական թիւը ուր տեղ գտած են նախ առաջին թիւին իր (Հայր Այվազովսկիի) յառաջաբանը, ապա «Բազմավէպ»ի ծնունդը» խորագիրը կրող 20 էջնոց յօդուած մը զոր ստորագրած է Հ. Սահակ Ճեմճեմեան եւ ուր ան երկարօրէն կը խօսի Հայր Գաբրիէլ Այվազովսկիի կեանքին, գործունէութեան ու վաստակին մասին, ի մասնաւորի «Բազմավէպ»ի առընչութեամբ: Այդ երկար եւ շահեկան յօդուածը կը հրատարակենք յետագային, որպէս նիւթ պատմութեան համար. իսկ այսօր իսկ, լոյս կ'ընծայենք Հայր Գաբրիէլի 1843-ին ստորագրած առաջին թիւին յառաջաբանը:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԱՊՕՐԻՆԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իտալիոյ մէջ կարեւոր հարց մըն է ապօրինի շինութիւններու մեծ թիւը. Վարչապետ Պերլուսքոնիի այս մարզին մէջ առած քայլն ալ դայթակղութեան նորագոյն պարագայ մը կը նկատուի: Անոր գլխաւորած կառավարութիւնը լծուած է պատրաստելու ներումի օրինագիծ մը որ 1985-ին կիրարկուած ներումին երկարաձգումը կը հանդիսանայ: Միայն թէ այս վերջինը կը զօրէր մինչեւ 1983-ի ապօրինի շինութիւններուն:

Ներումի նոր օրինագիծին պատրաստութեան լուրը քանի մը շաբթուան մէջ 20% աւելցուցած է ապօրինի կառոյցներու թիւը: Այս սահմանումին մէջ կը մտնեն հանրային վայրերու, շինութեան համար արգիլեալ գօտի հռչակուած մասերու, կամ բնապահական նկատուած շրջաններու, հնագիտական արժէք ներկայացնող հողերու վրայ բարձրացող շէնքերը: Իտալիա որ դրական արդիւնքի հասաւ ահաբեկչութեան դէմ պայքարին մէջ ու յաջողեցաւ լրջօրէն հարուածել Մաֆիան, ոչինչ կ'ընէ ապօրինի քաղաքաշինութեան դէմ. Նոյնիսկ պնդողներ կան որ կը քաջալերուի այդ գործունէութիւնը:

Այսօր Իտալիոյ հանրային կարծիքը կ'անդրադառնայ թէ ի՛նչ է ստոյգ թիւը ապօրինի շինութիւններուն: Ամէնուն համար յստակ է թէ 1980 1990 տասնամեակին շուրջ 800 հազար բնակարաններ կառուցուած են առանց օրինաւոր արտօնութեան: Տրուած պատիժները պետութեան շուրջ վեց հազար միլիառ լիրի գումար մը հայթայթեցին (մօտ 20 միլիառ Ֆրանս. Ֆրանք): Ներումին երկարաձգումով, կառավարութիւնը կը յուսայ 20 հազար միլիառ լիրի եկամուտ մը ունենալ. սակայն այդ գումարէն շատ աւելին ծախսելու պարտաւոր է, ապօրինի շինութիւններով գոյացած նորանոր արուարձանները անհրաժեշտ ենթակառոյցներով, հանրային սպասարկութիւններով օժտելու համար: Հռոմի քաղաքապետարանը, օրինակ, այս նպատակով հինգ հազար միլիառ լիր պէտք է ծախսէ, մինչ ներման օրէնքով ապօրինի շինութիւններու օրինականացումի գործողութիւնները միայն 200 հազար միլիառ լիր պիտի բերեն իրեն:

Ապօրինի քաղաքաշինութեան երեւոյթը կը յայտնուի յաճախ ամէնէն գեղեցիկ շրջաններու մէջ. ան ոչ մէկ կապ ունի «անհրաժեշտութեան բերումով» կոչուած բացատրութեան հետ որ երբեմնի արդարացումն էր այս մարզի ճարպիկներուն: Այսօր այդ գործունէութիւնը զուտ շահագիտական է ու յաճախ կը հասնի ոճիրներու սահմանին: Մաֆիան կարեւոր մասնակցութիւն ունի անոնց:

Այս մարզին ախոյեանը Իտալիոյ մայրաքաղաքն է: Հոն ապօրինի շինութիւնները գրեթէ քաղաքի տարածքին հաւասար են ու անոնց մէջ կը բնակի իւրաքանչիւր հինգ հռոմէացիէն մէկը: Միայն 1983 - 1994 շրջանին 100 հազար հողինոց ապօրինի բնակարան կառուցուած է: Շէնքեր կը բարձրանան ամէն պարապ գետնի վրայ. ոստիկանութիւնը անդադար բողոքներ կը ստանայ: Ու այս պայմաններուն մէջ, ներումի օրինագիծ պատրաստելու վարչապետին տրամադրութիւնը նոր դժգոհութիւններու տեղի կուտայ:

ՔԱՂՀԱՆ

"ՈՋՆԻ"Ի յայտարարութիւնները

•

ՓՈԽԱՆԱԿՈՒՄ ԵՆ

1. - ԳՐՈՂԸ

Գրասեղանս, որի վրայ ծնունդ են առել 15 գիրք, փոխանակում եմ վաճառասեղանի հետ:

Հասցէս - Գրքասէրների 1, բն. 2, Փանակեանին,

2. - ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ

Գիտութիւնների թեկնածուի վկայականս փոխանակում եմ «Գժի Թղթի» հետ:

Հասցէս -- Երիտասարդական մեթրօ, ձախ մայթ, երկաթեայ ելեկտրասիւն:

3. - ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ

Ով Հայ ժողովուրդ, քո միակ փրկութիւնը հումանիտար (մարդասիրական) օգնութիւններ ստանալու մէջ է...

Հասցէն - Հայաստանի Հանրապետութիւն:

4. - ՏԻԿԻՆ ՓԵՓՈՒՇԸ

Քիչ աշխատավարձ ստացող եւ ընտանիքիս ոչ մի օգուտ չտուող ամուսնուս փոխանակում եմ ածան հաւի հետ:

Հասցէս - Թշուառների փողոց, տուն 13:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ -61-

ԲԱՌԵ՛Ր, ԲԱՌԵ՛Ր, ԲԱՌԵ՛Ր...

Զօրսդին նայեցէք: Ազգերը բոլոր
բառակազմութեան պահուն կ'ուզեն որ
կարճ, կտրուկ, կոկիկ ըլլայ բառը նոր:

Բայց մենք այդպէս չենք: Ունինք ազգային
ուրոյն յատկութիւն՝ խառնիճաղանճէն
զանազանուելու: Ըստ պատմութենէն
հաւատարմօրէն քաղած մեր դասին,
տարբեր ենք նաեւ այս պարագային:

Ամէ՛ն ոք կրնայ ստեղծել կարճ բառ:
Մենք՝ բացառիկ ենք: Մեր
փառքին համար
ճիգ կը թափենք որ արդէն իսկ երկար
բառը առաւել եւս երկարենք,
իսկ կարճ բառերը յաճախ անտեսենք:
Գործընթացին մէջ՝ յառաջդիմական
մեծ դեր կը խաղան մեր հայրենական
թերթերը այսօր, այնպէս ինչպէս կան:
Եւ որպէս պոչիկ՝ այժմու սփիւռքեան
մամուլէն շատեր՝ առանց յոգնութեան
արտատպելու իրենց վարժութեամբ՝
կրկներգող հլու արձագանգ կ'ըլլան:

Զանդրադարձանք թէ մեզ ո՞ւր կը տանին
երբ «ծիր» բառին տեղ՝ «ոլորտ»ը բերին:
Արդ, օր ըստ օրէ քաջութիւն առին:
Եւ հիմա՝ «անօրինականութիւն»,
ինչպէս «անհանդուրժողականութիւն»,
այլեւ «պատճառահետեւանքային»
կոչուած «անդիմադրողականութիւն»
եւ ասոնց նման ի՛նչ չքնաղ գիւտեր
մեզ կը հալածեն, հայրենակիցնե՛ր...

Մեծն Շէյքսփիր իրաւունք ունէր
երբ կը հառաչէր՝
«Բառե՛ր, բառե՛ր, բառե՛ր»...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԻՏ

ԱՀԱԶԱՆԳԸ

Թատերախաղ
Երկու Տեսարանով

Հեղինակ՝
ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

•

(Հեղինակին ձայնը խիստ է ու կտրուկ):

Հեղինակ. - *Ալ չափը անցուցիր, լռէ:*

(Նոր լռութիւն: Ոտքի կ'ելլէ Սեդա, սիկարէթ մը կը վառէ նորէն, ու կը խօսի ժողովուրդին, շատ հանդարտ):

Սեդա. - *Էլիզին տաղնա՛պը... կը ճանչնաք Էլիզը, Մաքսուտեան Սեդրակին կինը, հանդէսներուն, ընդունելութիւններուն, ես ինչ գիտնամ ամէն կարեւոր բանի՝ առաջին շարքն է երկանը հետ... խելքը գլուխը, սիրտը տեղը, պարկեշտ, շարքաշ հայ տանտիկինն է... հոս հիմա սրահին մէջ տասնեակներով կան իրեն պէս... երեքէն մէկ՝ հայ իտէալ կինն է:*

(Կը լռէ, կը քաշէ ծուխը, կը նայի մատներուն):

Սեդա. - *Տանելի երջանկութիւն մը. դուրսէն նայիս՝ բան չես նշմարեր, բայց ներսը փտած է, մէկ, ահաւոր, անբուժելի վէրք մը կայ - Էլիզը սէրը ինչ է՝ չէ ճանչցած, իգական սեռէն չէ, հոյակապ տանտիկին, կնիկ ու մայր է, բայց կին՝ ոչ:*

(Լուռ է, շուրջը կը նայի նորէն):

Սեդա. - *Սրբուհի Տիւսաբին Մայտան կը յիշեցնէ: Ի՞նչ փոխուած է 120 տարի առաջուան վրայ, կը հարցնեմ ձեր մէջէն զարգացածներուն որոնք գիտեն թէ ով էր Մայտան, ինչ էր իր տէրտը: Շատ քիչ բան, աւա՜ղ: Շահագործումը, բռնութիւնը կը պակսին այսօր հաւանաբար, սակայն մնացեա՞լը, սիրոյ անապատը որ հայ կինը, առանց տրտջի կը կտրէ ամբողջ կեանքին ընթացքին, կարգուելէ առաջ ու մանաւանդ վերջը: Ըսէք նայիմ...:*

(Լուռ է կարճ պահ մը):

Սեդա. - *Էլիզը պարզապէս իր իրաւունքը կ'ուզէր: Ձեմ խօսիր օրէնքի մասին, այդ տեսակ իրաւունք չէ, այլ սրտին իրաւունքն է: Սէրը իր իրաւունքները ունի երբ անկեղծ ու մաքուր է: Վստահ եղէք Էլիզը կը սիրէ իր չսիրուելիք ամուսինը: Ես վստահ եմ ատոր: Եւ այդ է որ ուժը կուտայ իրեն այդ տեսակ որոշում տալու: Եւ ահա այսպէս է որ ան, սենեակին մէջտեղը կայնած, էրկանը կ'ըսէ, շատ հանդարտ, առանց պոռալու կամ վախի «հոս նայէ, կամ կուսակցութիւնը՝ կամ ես, մէկկերնէս մէկը, չես կրնար երկու կին ունենալ», տանիկ, մարդուն երեսին, «կամ ակումբը եւ ժողովի ընկերներդ՝ կամ տունը եւ ընտանիքդ... եւ հիմա, այս վայրկեանին պիտի ընտրես»: Մտածե՞ր էր ըսելէն առաջ, ծրագիր մը ունէ՞ր եթէ Եդուարդը կին մին ձգէր երթար: Ձեմ գիտեր տակաւին, վաղը պիտի գիտնամ: Բայց մարդը դուռը կը զարնէ կ'ելլայ կ'երթայ:*

Հեղինակը. - *Պայծառը, Պայծառը, Թող ան խօսի:*

Սեդա. - *Անոր կարգը կուգայ: Տասնամեակներէ ի վեր, հազարաւոր հայ տուներու մէջ սա է երեկոյեան տեսարանը, շաբթը հինգ օր - մարդը կուգայ գործէն, էրիկ - կնիկ լուր ու մունջ կը ճաշեն, յետոյ մարդը վերարկուն կռնակը կը նետէ կը շտկուի դէպի ակումբ ու ժողովի սենեակ, եւ դէպի արդանդը միութենական կեանքին, հոն, սեղաններու շուրջ, քիթ քիթի, ոտքերը դպնալով, ծխելով, հազալով, պաղող սուրճին շուրջ, լուրջն ու անլուրջը իրար խառնած կը վիճին, կը կատակեն, կը խօսին ժամերով...: Տունէն փախած այդ մարդոց համար, հոն իրենց նման ուրիշ տղամարդոց մէջ միայն կ'իրագործուի իրենց սրուն, այր մարդու ճակատագիրը:*

(Կարճ պահ մը կը լռէ):

Սեդա. - *Ֆրոյտը չէ՞ր որ կ'ըսէր թէ կուսակցական մտերմութեան եւ միասեռական ցանկութեան միջեւ շատ մը նմանութիւններ կան...: Ինչ որ է: Մեր այս ղեկավար տարրը, իր ազգային պարտականութիւնը կատարած՝ ուշ գիշեր, ծուխով ու աղմուկով գլուխը լեցուն, պաղ ու մութ տուն մը կը դառնայ: Մինչ այդ, կինը եւ զաւակները, ի՞նչ կը տեսնեն իրմէ - սէ՞ր, գուրգուրա՞նք, մտերմութի՞ւն: Հետաքրքրութի՞ւն: Ոչինչ:*

(Կը լռէ, շուրջը կը նայի:

Յանկարծ ներկաներէն կին մը ոտքի կը կենայ, ու քիչ մը վարանոտ ձայնով կը խօսի):

Անժէլ. - *Ներողութիւն, բայց կրնա՞մ բան մը ըսել:*

(Սեդա արագ մը կը դառնայ ձայնին կողմը, կը նշմարէ Անժէլը ու դէմքը կը պայծառանայ):

Սեդա. - *Այո, անշուշտ: Նախ ի՞նչ է ձեր անունը:*

Անժէլ. - *Անժէլ, Անժէլ Պասմաճեան:*

Սեդա. - *Ի՞նչ է ձեր ըսելիքը, Տիկին Անժէլ:*

(Անժէլի ձայնը անհամարձակ է):

Անժէլ. - *Ըստ իս, սխալ է ամբողջ...*

Սեդա. - *Աւելի բարձր խօսեցէք, հազիւ կը լսուի հոսկէ:*

Անժէլ. - *Սխալ է ամբողջ յանցանքը տղամարդոց վրայ ձգել, մենք կիներս ալ յանցաւոր ենք: Ես կը հաւատամ որ ամէն մարդ պատասխանատու է իր կեանքին համար եւ երբ հայ կին մը իր անձը կը յարմարցնէ այր մարդոց մտքին մէջ միայն գոյութիւն ունեցող կաղապարի մը՝ այս է արդիւնքը:*

Սեդա. - *Ես ձեր հետն եմ, Տիկին Անժէլ: Շարունակեցէք խնդրեմ:*

(Շար. 5)

(Շար. Ա. էջէն)

մով Մոսկուա գրկուած է շրջաններու չատ մը հարստութիւններէն եւ կ'ուզէ կարելի չափով չահ ապահովել յետագայ կարգադրութիւններէն: Եթէ ընդունուի Բաքու - Նովորոսիսկ ճամբան, Ռուսաստան փոխադրութեան ծախքին մեծագոյն բաժինին պիտի տիրանայ:

Ռուսաստանի բողոքներուն պատասխանած է Ազրբէյճանի նախագահը Ալիեւ, ըսելով որ իրենք ամէն բանի մասին նախապէս մտածած էին ու բոլոր կողմերուն համաձայնութիւնը ստացած. այնպէս որ Մոսկուա իրաւունք չունի զիրենք ամբաստանելու: Նախկին նախագահ Էլչիպէյ իր կարգին քննադատած է Բաքուի իշխանութիւնը որ որպէս բաժնետէր ընդունած է ռուսական ընկերութիւնը որ թեքնոլոժիք մակարդակի վրայ չատ վար աստիճանի վրայ կը գտնուի ազրբեյճանականին համեմատութեամբ:

***

ՓՔՔ ԿԸ ԽՈՉԸՆԴՈՏԷ ՔԱՐԻՒՂԱՏԱՐԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Քրտական աչխատաւորական կուսակցութեան Մոսկուայի բանբերը յայտնած է թէ առանց իրենց հաւանութեան կարելի չէ վճռել քարիւղատարին կառուցումը: Այս սպառնալիքը կը վերաբերի այն խողովակաչարին որ Անատոլուի հարաւ - արեւելեան շրջանէն պիտի անցնի. այլ խօսքով՝ այն գօտիէն ուր քիւրտ զինեալ ուժեր պայքար կը մղեն չուրջ տասնամեակէ մը ի վեր, տիրանալու համար առնուազն ինքնավար օրինավիճակի մը:

***

Ռուսաստանի Արտաքին նախարար Կոզիրեւ եւս արտայայտուած է Ազրբէյճանի քարիւղի համաձայնագրին մասին, իր կարգին յրկնելով թէ առանց Ռուսաստանի չահերը նկատի առնելու անկարելի է Կասպից ծովու քարիւղը չահագործել: Այնպէս կը թուի որ հարցը միտում ունի նոր ծաւալներ ստանալու, քանի որ կրճիւին մասին, արտայայտուած է նաեւ Ղազախստանի նախագահը Նազարպայեւ ու ըսած թէ արդարացի կը նկատէ Ռուսաստանի դիտողութիւնները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՒՄԱՐ հաւաքուած են ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ-ի խորհրդարանականները եւ այս առթիւ Շիրաք, քիչ մը աւելի բացայայտ կերպով ճաղկած է Պալատիւրի քաղաքականութիւնը: Ըստ երեւոյթին, Շիրաք այլեւս կ'ուզէ որ վիճարկումը հրապարակաւ կատարուի, թէեւ հաւաքոյթին միակ օրակարգը կը վերաբերէր «ընկերային կեանքէ բացառումի»: Փարիզի քաղաքապետը բնաւ չէ տուած Պալատիւրի անունը, բայց, հարկ ալ չէ եղած, այնքան բացայայտ եղած են իր ակնարկութիւնները: «Սիրով կ'ընդունիմ, կ'ըսէ Շիրաք, որ կարելի չէ ֆրանսական ընկերութիւնը բարեփոխել պարտադիր կերպով, պէտք է նկատի առնել իր կչռոյթները, որովհետեւ իմաստուն բարեփոխումներ չկան, եթէ նախապէս չեն բացատրուած հանրային կարծիքին: Բայց՝ ընդունիլ այս ճչմարտութիւնը, չի նչանակեր համակերպիլ կրաւորականութեան: Կառավարել աւելի քան երբեք կը նչանակէ ընտրել: Քաղաքականութիւնը կարելիին արուեստը չէ, այլ՝ անհրաժեչտը կարելի դարձնելու արուեստը»:

ԼԻՈՆԻ ՍԷՆ - Ժան Մայր Տաճարին մէջ, Սեպտեմբեր 22-ին կատարուեցաւ ծիրանաւոր Ալպէր Տըքուրթրէի յուղարկաւորութիւնը: Արարողութեան աւարտին, Եկեղեցւոյ գաւիթը, արտայայտուեցան Ֆրանսայի նախկին մեծ րաբունապետը՝ Սիրաթ, ֆրանսերէն արտասանուած աղօթքով մը, ապա՝ մեծ րաբունապետ՝ Վերթընչլակ (եբրայերէն), յետոյ Փարիզի մզկիթին տեսուչը՝ Տալիլ Պուպաքէօր եւ Շէյխ Ապտէլ Համիտ Շիրան, Լիոնի մըզկիթին միւֆթին, ֆրանսերէն եւ արաբերէն: 1900 հրաւիրեալներ կրցան ներկայ ըլլալ, գլխաւորութեամբ նախարարապետ՝ Պալատիւրի: Արարողութեան նախագահեց ծիրանաւոր Էջէկարայ:

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ուժերու օդանաւերը ռըմբակոծած են, Սեպտեմբեր 22-ին, սերպ հրասայլ մը, որպէս պատասխան Պոսնիոյ Սերպերու գիտակցաբար կատարած յարձակումներուն ՄԱԿ-ի ուժերու դէմ:

ՊԱՊԸ ստիպուեցաւ հրաժարիլ այն ճամբորդութենէն զոր պիտի կատարէր Հոկտեմբերին Միացեալ - Նահանգներ (ՄԱԿ): Բժիչկներու խորհուրդին վրայ է որ այս ճամբորդութիւնը յետաձգուեցաւ: Վերջին անգամ ալ, երբ Զաղրէպ գնաց, յայտնի էր որ բարձոսկրի գործողութենէն ետք, դեռ ամբողջովին չէ ապաքինած:

4,4 ՄԻԼԻՈՆ տարի առաջ ապրած մարդակերպի մը ոսկորներն ու ատամները յայտնաբերուած են Եթովպիա (230 քիլոմեթր հիւսիս - արեւելք Ատիս - Ապապայէն): Ամերիկա - ճափոնա - եթովպիական խումբ մըն է որ գտած է մարդուս ամէնէն հին հետքերը: Ռամիտիւս (որ արմատ կը նչանակէ եղեր աֆար լեզուի մէջ) մէկ միլիոն տարի աւելի առաջ ապրած է քան Լիւսի որ, ցարդ, ամէնէն հին եւ ծանօթ նախնիքն էր մարդուն:

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐԻ մէջ, Սեպտեմբեր 23-ին, կախաղան հանուած է Հոլանտացի մը՝ Եոհաննէս Վան Տամ, 59 տարեկան, որ ձերբակալուած էր 1991-ին, օդակայանը թմրեցուցիչի չահատակութեան համար: Ներման համար կատարուած բոլոր դիմումները մերժուած էին: Ենթական յայտարարած էր մինչ որ անմեղ է եւ զոհը՝ դաւադրութեան մը:

FOIRE DE MARSEILLE

LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE présente à la 78e FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE

— du 23 septembre au 3 octobre - Parc Chanot - Hall 6 —

UN PAVILLON ARMENIEN

avec la participation
de la Chambre de Commerce et d'Industrie de la République d'Arménie
représentée par la Firme «Uniservice»

Industrie — Artisanat — Arts traditionnels — Histoire — Culture

VENDREDI 30 SEPTEMBRE

Journée officielle de l'Arménie

11h30 Accueil des personnalités à l'entrée principale
12h Visite officielle de Pavillon
12h30 Réception au Palais des Arts de la Foire, offerte par la SAFIM
13h Déjeûner officiel au Palais des Arts
15h Table ronde «*Les potentialités économiques de l'Arménie*»
18h Manifestations artistiques devant le Hall 6
20h30 Orchestre «*Massis*», Musique et chants arméniens, devans le Hall 6

La délégation arménienne comprend :
— Raphaël BAGHOYAN, *Ministre d'Etat, Président de la Commission Centrale d'Aide Humanitaire*
— Tavit ZADOYAN, *Ministre de l'Approvisionnement*
— Boris HAROUTUNIAN, *Vice-Ministre de l'Industrie*
— Vahan TER-CHEVONDIAN, *Chargé d'Affaires de la République d'Arménie en France*
— Gaguig ASATRIAN, *CCI de la République d'Arménie, Directeur de la firme «Uniservice»*
— Manuel MELIKIAN, *Conseiller du Département des Relations Extérieures du Gouvernement.*

La délégation est accompagnée de plusieurs directeurs d'usine.

Meubles **Ghazarian**

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille **tél. : 42. 89. 27. 47**

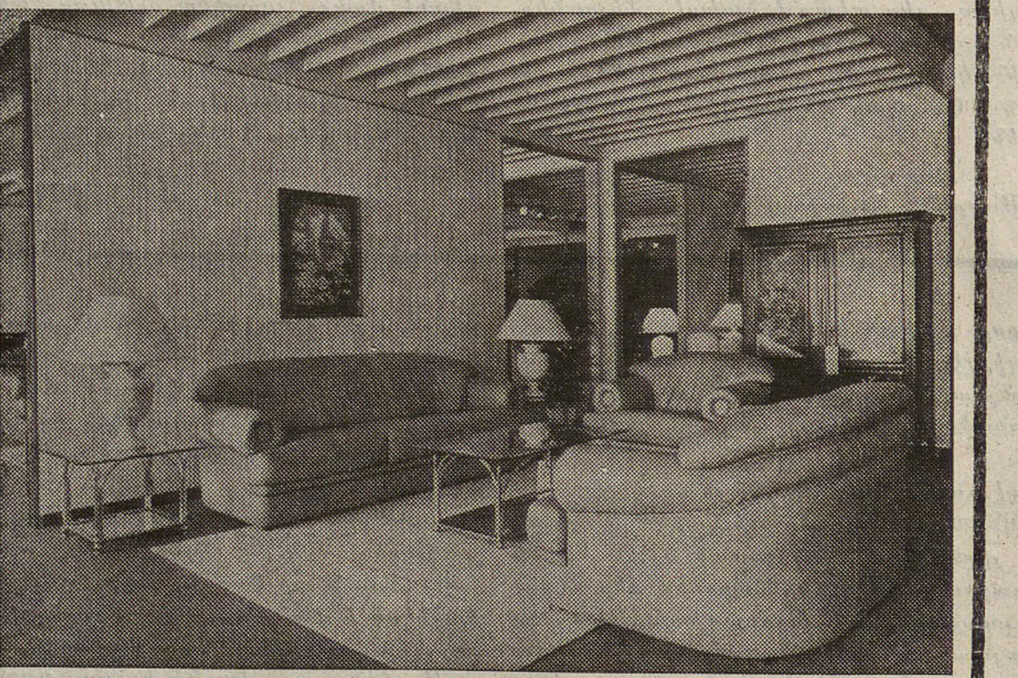

" Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն "

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. - Դ. Թիւֆէնքճեան 300 Ֆր.:

ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉԻ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Անուան տօնախմբութիւն եւ Մատաղօրհնութիւն Առնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ,

Սեպտեմբեր 25, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին եւ Մատաղօրհնութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱՑԳԱՇԵԱՆ
Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաչտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ նուիրատուներու յիչատակին.

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9.30:
Պատարագ՝ ժամը 10.45:

ԾԱՆՕԹ. - Այս տարի բացառաբար, Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետ, ՎԱԶԳԷՆ Ա. Կաթողիկոսի վախճանման տխուր առիթով աչխարհիկ հանդիսութիւն տեղի պիտի չունենայ:

ՇԱՐՎԻԼԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Ս. Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւը եւ Փոնտը - Շէրիւ Ազգային Միութեան Վարչութիւը, կը ծանուցանեն թէ՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 25, Ս. Եկեղեցւոյս մէջ ըստ կարգի պատարագ կը կատարուի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները տեղի կ'ունենան հրաւիրեալ դպիրներու եւ դըպրուհիներու կողմէ:

Յետ աւարտման պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաչտօն պիտի կատարուի Ս. Եկեղեցւոյս գլխաւոր բարերար ողբացեալ՝ Ծիպրայէլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի, ինչպէս նաեւ իրենց ծնողաց Նչանի, Ֆիլորի, Պահատուրեանի, Պաթմազեանի, Խարբութլեանի, Թիւթիւնճեանի, Յարութիւնեանի եւ Հիլպազեանի հոգւոցն ի հանգիստ:

Cours d'Arménien

La C.B.A.F. section «*Astrig*» d'Arnouville informe que l'inscription aux cours d'Arménien (adultes et adolescents) aura lieu le samedi 1er Octobre à 15 heures, dans la salle municipale Léo Lagrange à Arnouville (salle C.B.A.F.). La présence des élèves s'avère indispensable.

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ՍԷՆ - ԺԵՌՈՄԻ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
1994 - 1995
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Սէն - Ժեռոմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան հովանաւորութիւնը վայելող Մեսրոպեան Միօրեայ հայկական դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 5, Չորեքչաբթի օր, ժամը 9-ին: Դասերը կը սկսին նոյն օրը ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքչաբթի, ժամը 9 - 12: Ուսուցչութեամբ Եղիչէ Աւագ Քահանայ Փանոսեանի եւ Տիկին Սիրանոյչ Մանուկեանի:

Կը խնդրուի յարգելի ծնողներէն՝ արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան, Եկեղեցւոյ բանկալը, Կիրակի առաւօտները ժամը 9 - 12:

Օթօքառը անցեալ տարուան պէս՝ աչակերտները կը փոխադրէ նոյն վայրերէն դպրոց եւ դպրոցէն տուն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 27
MARDI
27 SEPTEMBRE
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.423 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 70e ANNEE — N° 18.423

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Լէուիսեան Հարցին նախապատրաստական փուլերուն մասին հանրութիւնը տեղեակ պահելու նպատակով Հայ Դատի Յանձնախումբը երեկոյթ մը հրաւիրած էր համայնքի մարմիններն ու մամուլը: Հայկական ցեղասպանութեան մասին պատմաբան Պէռնար Լէուիսի երկդիմի բնոյթով արտայայտութիւնները որոնք տեղ գտած էին «Մոնտ»ի Նոյ. 16-ի թիւով լոյս տեսած իր հարցազրոյցին մէջ, ծանօթ է որ պատճառ եղած են դատական երկու հետապնդումի. առաջինին ձեռնարկած է Հայ Դատի Յանձնախումբը, երկրորդին՝ Հայկ. կազմակերպութիւններու Ֆորումը:

Այս երկու դատավարութեան նախապատրաստական աշխատանքը կը տարուի Հայ Փաստաբաններու Միութեան (ԱՖԱԺԱ), Հայ Դատի Յանձնախումբին եւ Ֆորումի գործակցութեամբ: Այս մասին տեղեկացնելու համար Եան'ց ակումբին մէջ հաւաքուած 50-60 հոգինոց ներկաներու հար-... բացատրութիւնները տուին նախ Հայ Դատի Յանձնախումբի նախագահ՝ Արա Գրիգորեան, ապա ԱՖԱԺԱ-ի նախագահ՝ Փաթրիք Արապեան եւ երկու անդամները՝ Ռոզ-Մարի Ֆրանկիւլեան եւ Արմէն Գույումճեան:

Ա. Գրիգորեան առաջին խօսքէն ընդգծեց թէ անհրաժեշտ է ատեան ներկայանալ օրակարգ փաստարկումով մը ու պատմական տուեալներու խստապահանջ ընթացքով: Երեկոյթին առաւել ծանօթութեամբ կանգ առնուեցաւ առաջին դատավարութեան վրայ որ տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 14-ին Փարիզի պատժական ատեանին առջեւ: Այդ օրը վկայութիւն բերելու հրաւիրուած անուններէն են Փարիզէն նիւթին լաւատեղեակ մասնագէտներ Իվ Թեռնոն, Անահիտ Տէր-Մինասեան, Ժիլ Մուրատեան եւ Արթիւր Պէյլէրեան: Դիմում կատարուած է նաեւ արտասահմանեան հեղինակութիւններու, ինչպէս՝ փրոֆ. Վահագն Տատրեան, Ռիչըրտ Յովհաննէսեան եւ ամերիկացի անուանիներու որոնք օգնելու մեծ պատրաստակամութեամբ պատասխանած են դիմումին: Պատժական Ատեանի այս առաջին դատին համար որպէս փաստաբան հրաւիրուած է նաեւ Լեւ Ֆորթէր որուն մասին մեծ համարումով արտայայտուեցան ներկայ երեք իրաւաբանները:

Ա. Գրիգորեան աւելցուց թէ հանրութեան նիւթական եւ բարոյական մեծ նեցուկը անհրաժեշտ է գործին յաջողութեան համար ու այդ նեցուկը արտայայտելու առիթ պիտի ստեղծուի Փարիզի (Հոկ. 6), Մարսէյլի (Հոկ. 7) եւ Լիոնի (Հոկ. 9) մէջ կազմակերպուելիք հանրահաւաքներով:

Ապա խօսք առաւ Փ. Արապեան որ թուեց իրենց դէմ ծառացող մեծ դժուարութիւնները՝ օրինական տուեալներու, թէքնիք, նիւթական միջոցներու անբաւարարութիւն եւլ.: Ըսաւ թէ հարցին ներկայացումը զետեղած են «Մարդկութեան դէմ ոճիր»ի բաժինին մէջ, կարենալ օգտուելու համար Կէսօ օրէնքէն, քանի որ միջազգային կամ ֆրանսական օրէնքի արտագրութիւն մը պէտք էր գտնել թղթածրարը անոր վրայ հիմնելու համար: Փ. Արապեան ըսաւ թէ անկարելի էր ձեռնածալ մնալ ամբողջ ժողովուրդին արժանապատուութեան տրուած հարուածին առջեւ, բայց նաեւ չեշտեց թէ հակազդելու գործը լաւագոյնս ցոյց կու տայ մեր անկարողութիւնը: Այսուհանդերձ, ան ըսաւ թէ ամէն բան պէտք է ընել ցոյց տալու համար որ ներկայ ենք ու գիտենք հարկաւոր հակազդեցութիւնը ցոյց տալ:

Հրաւիրուեցաւ նաեւ Ֆորումի նախագահ Գեղամ Գեւոնեան բացատրութիւն տալու Բ. դատավարութեան մասին որ Դեկտեմբեր 14-ին տեղի կ'ունենայ քաղաքացիական (սիվիլ) Ատեանին առջեւ: Այս երկրորդը աւելի լայն պատրաստութիւն կը պարտադրէր պատմական տուեալներու, փաստաթուղթերու մարզին մէջ ինչ որ շատ լայն աշխատութեան մը նիւթ կը կազմէր: Այս երկրորդ դատին ներկայանալու յանձնառու գտնուած էին Փաթրիք Տէվճեան եւ փաստաբաններ՝ Քանթէն եւ Ժագոպի: Գ. Գեւոնեան աւելցուց թէ ամէն գնով պէտք է խուսափիլ ձախողութեան մը հեռանկարէն ինչ որ աղէտալի կ'ըլլայ Ցեղասպանութեան 80-ամեակի նախօրեակին: Իսկ յաջողութիւնը, ֆրանսական ատեանի մը կողմէ Ցեղասպանութեան ճանաչումը պիտի նկատուի ու որպէս նախընթաց ծառայէ յետագայ այլ պարագաներու:

Ա. Պէյլէրեանի յաւելեալ տեղեկութիւններէն ետք որոնք աւելի կը վերաբերէին փաստարկումի համար օգտագործելի փաստաթուղթերու ընտրութեան, ներկաները զանազան հարցումներ ուղղեցին զիրենք հետաքրքրող պարագաներու մասին: Արա Գրիգորեան անգամ մը եւս չեշտեց նիւթական զօրակցութեան անհրաժեշտութիւնը, ըսելով թէ արդէն որոշ կազմակերպութիւններ գումարներ տրամադրած են իրենց, ինչպէս՝ Կապոյտ Խաչը՝ 30 հազար Ֆր.:

Լաւ պատրաստուած երեկոյթ մըն էր որ կարեւոր ազգային այս մարտահրաւէրին հարկաւոր լրջութեամբ պատրաստուելու գիտակցութիւնը կը մատնէր: Ընդհանուր ակնկալութիւնը այն է որ այդ գիտակցութիւնը յանգի ցանկալի արդիւնքին:

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՓԱՐԻԶԷՆ ԱՆՑԱՒ ԴԷՊԻ ՆԻՒ-ԵՈՐՔ ԻՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Փարիզ ժամանեց Շաբաթ օր, Սեպտեմբեր 24-ին, դէպի Նիւ-Եորք իր ճամբուն վրայ: Ծանօթ է որ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը ելոյթ պիտի ունենայ Ազգաժողովին առջեւ (ՄԱԿ-ի տարեկան ընդհ. ժողովը), Սեպ. 27-ին կամ 28-ին:

Շաբաթ իրիկուն, Սանթիէ փուռ լ'Արմենի ճաշ մը կազմակերպած էր այդ առթիւ, որուն մասնակցած են շուրջ 450 հոգի: Ելոյթ ունեցած է Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան եւ ներկայացուցած եռամեայ անկախ Հայաստանի հաշուեկշիռը, շեշտելով անոր դրական կողմերը: Հաւաքոյթին հանգանակութիւն կատարուած է ի նպաստ Ղարաբաղի եւ գոյացած է 1 միլիոն Ֆր.էն քիչ մը աւելի գումար մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՒՄԱՐԻ մէջ, ԷՌ - Փէ - ԷՌ-ի խորհրդարանական խմբակցութիւններու հաւաքոյթին, Շիրաք - Պալատիւր ճակատումը այլեւս հրապարակային դարձաւ, եթէ նոյնիսկ ամէն մէկը ամէն բան կ'ըսէ միւսին հասցէին առանց անունը տալու: Շիրաքի քննադատութեանց Պալատիւր պատասխանեց իր հանդարտ եւ քնաբեր ոճով, առանց սակայն բառերը ծամծմելու: Փորձեց նոյնիսկ հիւմօր ընել, երբ պատասխանելով Շիրաքի այն ակնարկութեան թէ նախագահական ընտրութեան յաղթելու համար հարկ է «ծրագիր» ունենալ ոչ թէ՝ «հաշուեկշիռ», ըսաւ թէ չի հասկնար թէ ինչպէս մէկը կ'ըլլայ առանց միւսին: Նախարարապետը կէտ առ կէտ պատասխանեց իր մրցակիցին: Իրեն համար, կառավարութիւնը պէտք է դուրս մնայ նախագահական թեկնածութեանց վիճարկումէն եւ նուիրուի միայն Ֆրանսայի վերականգնումին: Իրեն համար յատկանշական կէտ մըն է նաեւ այն իրողութիւնը որ 1969-ին էր, 25 տարի առաջ միայն, որ կօլիստ մը՝ Ժ. Փոմփիտու նախագահ ընտրուեցաւ: Ու կը չեշտէ. - «Անկէ ի վեր զանազան պատճառներով, կարելի չեղաւ», այլ խօսքով Շիրաք ձախողեցաւ միշտ:

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ նախագահական իր թեկնածութիւնը չդրաւ, բայց, յայտարարեց թէ իր կուսակցութիւնը, այսինքն՝ Իւ - Տէ - ԷՖ-ը պէտք է թեկնածու մը ունենայ: Այս ճշդումէն ետք ալ, չի վարանիր յայտարարելու թէ ինք ի վիճակի է շարժման մէջ դնելու Ֆրանսան եւ թէ լուծումներ ունի գործադրկութեան համար, ծիշդ է որ ամէն թեկնածու բոլոր լուծումները ունի ցորչափ թեկնածու է... վերջը, երբ ընտրուի, լուծում չունի այլեւս:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ՝ «Երիտասարդ եւ փայլուն անթիֆռանֆորմիսթ փաստաբանը» կ'որակէ Ֆիկառօ էջի մը վրայ (Սեպ. 26), որ խորագրուած է՝ «Պ. Պալատիւրի բարեկամները» եւ ուր լոյս տեսած է Տէվէճեանի նկարը: Յօդուածին մէջ, լայնօրէն կը բացատրուի Պալատիւրի եւ Տէվէճեանի բարեկամութիւնը: Ան կ'ըսէ Պալատիւրի՝ «Ինչո՞ւ գրել որ թեկնածու պիտի չըլլաք, մի՛ նախատէք ապագան» ու Պալատիւր, մտածկոտ, կը պատասխանէ՝ «Իրաւունք ունիք, ալ չեմ ըներ»:

ՀԱՅԻԹԻԻ մէջ, բաւական ծանր միջադէպ մը պատահած է Շաբաթ, Սեպ. 24-ին, տեղական եւ ամերիկեան ուժերու միջեւ: Կզզիին երկրորդ քաղաքին մէջ է, Քափ - Հայթիէն որ բախումը տեղի ունեցած է: Ամերիկացիք կրակած են ու տասը Հայիթիցի մեռած է եւ զօր. Սետրաս խստօրէն դատապարտած է «ամերիկացի մառինզներու վայրագութիւնները»: Հայիթիի իշխանութիւններուն համաձայն, դէպքը սապէս պատահած է.- «Մառինզներ կ'անցնին ոստիկանատան մը առջեւէն, հայիթիցի զինուոր մը, առանց համազգեստի, դուրս կ'ելլէ, ձեռքը զրպանը կը դնէ... ծխախոտի տուփ մը առնելու համար. մառինզները երիտասարդ են, անփորձ, ջղագրգիռ, կը կրակեն»: Պէտք է ընդունիլ թէ Ամերիկացիներու նկարագրութիւնն ալ շատ չի տարբերիր: Իրենց հրամանատարը՝ գնդ. Թոմ Ճոնս խոստովանած է որ առաջին կրակ բացողները ամերիկացի զինուորները եղած են:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ եւ Միացեալ - Նահանգներու նախագահներուն հանդիպումը աւելի լարուած մթնոլորտի մը մէջ տեղի պիտի ունենայ քան նախորդ երկու հանդիպումները: Ելցին կը պահանջէ որ միշտ Ռուսաստանի կարծիքը պէտք է առնել՝ «Նոյնիսկ երբ հարցը Հայիթիի կը վերաբերի»: Ելցին հարկ տեսած է նոյնիսկ յիշեցնել որ մեռնելէն առաջ, նախագահ Նիքսըն բացատրած էր Պիլ Գլինթընի որ Միացեալ - Նահանգները պարտին նկատի առնել որ զիրենք քարուքանդ ընելու ի վիճակի միակ երկիրը՝ Ռուսաստանն է:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ հանրաքուէով հաստատեց հակացեղապաշտ օրէնքը, թէեւ փոքր մեծամասնութեամբ եւ դաշնակցային գետնի վրայ, մինչ շրջաններ կան ինչպէս՝ Շվից, Ափընցէլ-Ռոտ եւ Վալէ որոնք մերժեցին օրէնքը 62, 58,5 եւ 55,7% համեմատութեամբ: Ամէնէն նպաստաւոր շրջաններն էին Ժընեւ (65,7%), Պալ (63%) նաեւ Վօ, Պերն եւ Ցիւրիխ: Պէտք չէ անտեսել սակայն թէ մասնակցութիւնը շատ տկար էր, հազիւ 45,3%, այսինքն մեծամասնութիւնը չէր հետաքրքրուած իսկ օրէնքով: Այս օրէնքը թոյլ կու տայ պատիժներ սահմանել ցեղապաշտական արարքներու առեն: Ցարդ, կարելի էր հաստատութեան մը դուռը փակել Հրեայի մը, սեւամորթի մը կամ Արաբի մը երեսին:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ Պաշտպանութեան նախարարը պաշտօնանկ եղաւ, իբրեւ հետեւանք չորս բարձրագոյն զինուորականնե-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՏԼԷՆ ՌԸՆՈՅԻ ՄԱՀԸ

Հազիւ ինը ամիս դիմացաւ Ժան - Լուի Պարոյի բացակայութեան, ինչպէս անցեալ տարի Ճուլիէթթա Մասինա հազիւ քանի մը ամիս դիմացած էր Ֆետերիքօ Ֆելլինիի մեկնումին:

Թատրոնի, բայց մանաւանդ կեանքի բացառիկ զոյգ մը կազմեցին Ժան - Լուի Պարօ եւ Մատլէն Ռընօ, իրենց առաջին հանդիպումէն իսկ՝ 1936-ին:

Ծնած՝ դարուս հետ, Մատլէն Ռընօ, դուստրն էր 16-րդ թաղամասի քաղքենի ընտանիքի մը: 18 տարեկանին կը մտնէ Քոնսերվաթուար, յետագային Քոմետի Ֆրանսէզ, ուր կը խաղար բոլոր մեծ դերերը եւ առաջինը կը մարմնաւորէր Մոնթէրլանի «Մեռած Թագուհին»: 46 տարեկանին, կը հեռանայ Քոմետի - Ֆրանսէզէն Ժան - Լուի Պարոյի հետ, որ 10 տարիով իր կրտսերն էր: Նոյն տարին կը հիմնեն Ռընօ - Պարօ ընկերութիւնը որ տասնեակ տարիներու ընթացքին Ֆրանսա, բայց նաեւ արտասահման բացառիկ յաջողութիւն պիտի արձանագրէ: Նախ կը հաստատուին Մարինեյի Թատրոնը ուր Ֆէտոյէն Քամիւ, Անույ, Ժիրօտու, Չեխով, Մատլէն Ռընօ փառքի գագաթնակէտին կը հասնի: 1959-ին Մալրոյի հրաւէրով, ընկերութիւնը Օտէոն կը փոխադրուի ուր կը մնայ մինչեւ 1968: Մայիսեան դէպքերէն ետք, ուր Պարօ եւ Ռընօ թոյլ տուին ուսանողութեան որ ինչ ուզէ ընէ թատրոնին մէջ եւ ինչ ուզէ ըսէ՝ բեմէն, Մալրօ զիրենք կը հեռացնէ Օտէոնէն: Թափառումէ թափառում, իրենց վերջին հանգրուանն էր Ռոն - Փուէն տէ Շան զ'Էլիզէի Թատրոնը:

Դասականներէն ամէնէն յանդուգն հեղինակներն ինչպէս՝ Ժան Ժընէի «Փարաւաններ» (Ֆիկառօ՝ «Տանտ տը լ'ապժէքսիոն» որակած էր հեղինակը), Պարօ Գլօտէլէն, Շէյքսփիրէն, Ֆլօպէրէն, Պէքէթ եւ Իոնէսքօ կ'անցնէր նոյն դիւրութեամբ և անուրանալի տաղանդով: Մատլէն Ռընոյի վերջին դերերը եղած են Սաւաննահ պայ (Մարկրիթ Տիւրաս), Oh, les beaux jours՝ լ'Ամանթ անկլէզ երբ 89 տարեկան էր:

Պարզութիւն, հմայք, կատարելութիւն, Մատլէն Ռընօ վերջիններէն էր, եթէ ոչ վերջինը թատրոնի որոշ սերունդի մը:

Ինք ալ գնաց, միանալու անոր որմէ բաժնուած էր, առժամապէս, քանի մը ամիս առաջ:

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ»Ի 150 ԱՄԵԱԿ

ԹԵՐԱՏ ՓԱՌԱՒՈՐՈՒՄԸ

Բ.

Գիտաժողովին օրուայ ժամանակին ծանուցուած «հայրենի բարձրաստիճան հիւրեր»ու քաղաքայնութեան մասին տրուած բացատրութիւնը այն եղաւ որ Մշակոյթի նախարարը վերջին պահուն անկարելիութեան մատնուած էր ներկայ գտնուելու, իսկ Մատենադարանի տնօրէն Ս. Արեւշատեան ու գիտաշխատող Սուրէն Գօլանեան չէին յաջողած վիզա ստանալ: Այս վերջինը միայն ղրկած էր իր դասախօսութիւնը որ «Հայրենի» մասնակցութիւնը եղաւ: «Հայաստանի հայագիտական մամուլը» խորագրուած երկրորդ նոր ժամանակագրական ցանկ մը կը կատարէր այս մարզին ամբողջացուած, սկսեալ կաթողիկոսութեան պաշտօնաթերթ Վաղարշապատի «Արարատ»էն: Անոր յաջորդած էին «Բանբեր Հայաստանի գիտական ինստիտուտի», «Երեւանի համալսարանի գիտական աշխատութիւններ», «Ակադեմիայի տեղեկագիր», «Էջմիածին» ամսագիրը: Ս. Գօլանեան ապա համառօտակի կը ներկայացնէր իբաքանչիւրին չօշափած մարզը, մանաւանդ կիցները եւայլն ու կ'աւարտէր յիշելով աւելի նոր շրջաններու Հայաստանեան հայագիտական մամուլը, ինչպէս՝ «Բանբեր Մատենադարանի»ն, «Պատմաբանասիրական հանդէս»ը, «Բանբեր Հայաստանի արխիւների»ն: Ցաւալին այս զեկուցումէն մասեր միայն ներկայացուեցան Մուրատ Ռափայէլեանի տնօրէն Հ. Վահանի կողմէ:

Հայագիտական մամուլին Միացեալ - Նահանգներու Թեւին մասին խօսելու հրաւիրուած էր Լոս - Անճըլըսի համալսարանին օգնական դասախօս Կարօ Մոմճեան: Ան դասական կոչած շրջանէն յիշեց Հ.Յ.Դ.-ի օրկան «Հայրենիք» ամսագիրը (1922 - 70) ուր լոյս տեսած գրական բանասիրական, պատմագրական նիւթեր զայն կը դասէին հայագիտական հրատարակութիւններու շարքին: Ապա յիշեց «Պայքար»ը որ 1963-ին վերածուած էր ՌԱԿ-ի օրկանի եւ 1993-ին ամսաթերթ դարձած: Անոնց կարգին, հայագիտական մամուլ դասեց Կ. Մոմճեան տակաւին «Նոր Գիր»ը, «Արմինիըն Ռըվիւ»ն: Նոր շրջանի «ակադեմական հրատարակութիւն» նկատուեցան Միացեալ - Նահանգներու հայագիտական ամպիոններու հրատարակութիւնները ու անոնց կարգին գիտաժողովներու զեկուցումներու խմբագրականները: «Նորայր» հրատարակութիւններ որպէս, ան խօսեցաւ Խաչիկ Թէօլէօլեանի խմբագրած «Տայաստոր»ային ու Վ. Օշականի «Ռաֆֆի»ին մասին:

«Հայագիտական» նկատուեցան տակաւին կիսա - ակադեմական պիտակով մկըրտուած «Արարատ» (անգլերէն) պարբերաթերթը, «Նաւասարդ»ը ու ուսանողական հրատարակութիւններ, ինչպէս՝ Արա Օշականի խմբագրած «Վայր»ը, «Ասպարէզ»ի յաւելուած «Աքսոր»ը եւ Լոս - Անճըլըսի Մխիթարեան հայագիտական հիմնարկին ուսանողական փորձերու թերթը: Դասաւորումին վերջին տեղը յատկացուած էր «օրաթերթային հրատարակութիւններ»ու որոնցմէ նշուեցան «Հորիզոն»ի, «Ասպարէզ»ի գրական յաւելուածները եւ Օշականի, Թէօլէօլեանի, Կարապենցի ու Հայաստանեան կարգ մը անուններու գրութիւնները: «Հայագիտական» արժեւորումին ի հաշիւ զարմանալիօրէն շատլ այս ընդգրկումը տեղի տուաւ վէճերու. բայց դասախօսը պնդեց իր տեսակէտին վրայ, մերժելով ոլորտին նեղ մասնագիտական սահմանները: Ան յամառեցաւ նոյն որակումին տակ ամփոփել բոլորովին անկապ բնոյթի հրատարակութիւններ, ինչպէս՝ անգլերէն «Տայասփորա»ն, ուսանողական ձեռնարկներ, մինչեւ իսկ հայերէն սորվելու դասընթացքներու հետեւողներուն գրութիւնները ու օրինակ՝ Մխիթարեան պատկառելի անուններու աքնաջան աշխատանքին պտուղը: Վէճը եզրափակուեցաւ Մխիթարեան հայրերէն մէկուն տեղին մատնանշումով թէ «Միացեալ - Նահանգներու մէջ հայագիտական մամուլ չկայ»...

«Միջին - Արեւելքի հայագիտական մամուլը» նիւթով հանդէս եկաւ Անդրանիկ Վրդ. Կռանեան որ հայագիտական կեդրոն նկատելով վանքերն ու հայագիտական ամպիոնները, թուեց Երուսաղէմը իր «Սիոն»ով, Սուրիան՝ Մխիթարեան հայագիտական կեդրոնով, «Սուրիահայ Տարեցոյց»ով, «Սուրիահայ տարեգիրք»ով, «Սուրիական ալպոմ»ով, «Տաթեւ» եւ «Սեւան»ով: Պարսկաստանի մէջ Նոր Ջուղայի վանքին անցեալէն ետք ներկայիս հայագիտական գործը կը տանէին Թեհրանի եւ Սպահանի հայկական ամպիոնները: Լիբանան ամէնէն ծաւալուն գործունէութեան վայրն էր այս մարզին մէջ, թէ՛ մասնագիտական հանդէսներով, թէ՛ ամպիոններով: Անդրանիկ Վրդ. անոնցմէ յիշեց Հայկազեան հայագիտական ամպիոնը, Համազգայինի հայագիտական բարձրագոյն հիմնարկը, Անթիլիասի «Հասկ»ը: «Անհատական ձեռնարկներ» խորագրին տակ խմբուած էին «Ազդարար»ը, «Բագին»ը, «Ակօս»ը, «Ահեկան»ը, «Գլաձոր»ը, «Մասիս»ը եւայլն, նաեւ հայրենակցական միութիւններու տարեգիրքերը: Հոս եւս բաւական լայն սահմաններով կատարուած «հայագիտական» ձեռնարկներու թիւմէն ետք դասախօսը շեշտեց թէ Միջին - Արեւելքի հայագիտական մամուլը բաւական անհաւասար արժէք կը ներկայացնէ եւ թէ հայագիտութիւնը զարգացած է այսօր ու սկսնակներու, սիրողներու տեղ չկայ հոն: Մարզը բարելաւելու գլխաւոր միջոցը նկատեց Կռանեան Վրդ. հայագէտները նիւթապէս բաւարարելու ձեւը:

Փարիզէն Նուպարեան մատենադարանի տնօրէն Յարութիւն Գէորգեան եւս ներկայ չէր կրցած ըլլալ ու իր զեկուցումը կարդաց Հ. Սերովբէ (հայերէն թարգմանութեամբ): Անոր նիւթն էր «Եւրոպայի հայագիտական մամուլը»: Արեւմուտքի կողմէ Հայերու հանդէպ հետաքրքրութեան սկիզբ նշեց Ֆրանսուա Ա.ի Օսմանցիներու հետ դաշինքը, ապա յիշեց «Բազմավէպ»ի հիմնադրութիւնը, «Հանդէս ամսօրեայ»ն, «Բանասէր» եռամսեան, «Հանդէս հայագիտութեան»ը: Յ. Գէորգեան իր բացակայութեան հակադրուելով նախորդ զեկուցողներուն, շեշտեց թէ «Անահիտ»ի, «Անդաստան»ի, «Զուարթնոց»ի նման հանդէսներ կարելի չէ նեղ իմաստով «հայագիտական» նկատել:

1920-էն ետքի հրատարակութիւններէն ան յիշած էր Փարիզի «Ռըվիւ տէ դ'էթիւտ Արմէնիէն»ը, Լայփցիկի «Արմէնիաքան»ն, Պուքրէշի «Անի»ն, «Ռատան»ը, Լա Հէյի «Սդուտիա Քոքասիաքա»ն: 1920-էն ետք մեծագոյն փոփոխութիւնը այն էր որ հայագիտական ոլորտը հարստացած էր եւրոպական լեզուներով թերթերով:

Վերջին զեկուցաբերը Լոս - Անճըլըսի հայկական ամպիոնի գրադարանի վարիչ Ծիածան Այվազեանն էր, «Հայագիտութի՞ւն թէ հայ գիտութիւն, նախաեղեռնեան պոլսահայ մամուլին մէջ» նիւթով: Ան ըսաւ թէ 1908-ի Օսմանեան Սահմանադրութիւնը զարկ տուած էր մամուլին ու բացուած էր խանդավառ շրջան մը, բազմատեսակ նորանոր անուններով: Անոնցմէ յիշուեցան ոմանք, տրուեցան վիճակագրական տեղեկութիւններ որոնց կապը յաճախ անհասկնալի ու անյարիր մնաց ծանուցուած նիւթին հետ: Քննելէ ետք շրջանի մամուլէն որոշ անուններ միայն, քանի որ մեծամասնութիւնը տրամադրելի չէր, դասախօսը շեշտեց թէ ծանրութեան կեդրոնը կը կազմէր գրականութիւնը, «ազգային միջուկով ու արեւմտեան ձեւերով» ըլլալու նկրտումով, ինչպէս պարագան եղած էր օրինակ, Դ. Վարուժանի: Ապա, Ծ. Այվազեան բաւական երկար կանգ առաւ հոգի - ոգի հասկացողութեան իր որոնումին վրայ որ մնացած էր ապարդիւն: Այսուհանդերձ, այդ եզրերը ստուգելու անյաջողութիւնը արգելք չեղաւ իրեն եզրակացնելու թէ 1908 - 1915 շրջանին Պոլսոյ մամուլը չունէր հայագիտական բնոյթ, բայց կար հայկական ոգի...:

Երկօրեայ հաւաքը փակելու Հ. Տաճատ Եարտըմեանի խօսքը եւ շնորհակալութիւնները, հաւանօրէն ինծի նման շատերու մտքէն չյաջողեցան վանել կարգ մը խորհրդածութիններ. օրինակ, այն մասին թէ ի՛նչ կը շահեցնէր նշումի ձեռնարկ մը անպայման «գիտահաւաք» որակել երբ տեղի ունեցածը մեծագոյն մասով պարզ տեղեկատուական արարք էր. եւ որ ատիկա նախնական հանգրուանը կը կազմէր իսկական գիտահաւաքի մը որուն բուն նպատակը պիտի ըլլար այդ հանգրուանին տուեալներուն վրայ հիմնուած մեկնաբանութիւններու, մօտեցումներու հրապարակում մը ու այդ մասին ձեռնհաս դէմքերու կարծիքի փոխանակումները: Կարելի չէր չմտածել նոյնպէս, զեկուցաբերներու ընտրութեան պարագաներուն մասին որ «Բազմավէպ»ի 150-ամեակի արժանաւոր նշումէն աւելի կը մտնէր երեւոյթները փրկելու եւ աւով գոհանալու մտահոգութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՏՈՄՍ

ԱՀ, ԱՅՍ ԱՂՄՈՒԿԸ

- Մկրտութեան եկեղեցական արարողութեան ներկայ կը գտնուիմ, բայց մի՛ նեղուիր, չեմ կրնար ճաշարան գալ: Շատ կը ներես. կրնամ ձեզ ալ խանգարել հոն: Պարզապէս աղմուկին չեմ դիմանար. ջիղերս կը խանգարուին:

- Այդ ի՞նչ խօսք է: Տղուս մկրտութեան առիթով տրուած խրախճանքին ներկայ պիտի չըլլա՞ս, Եկո՛ւր, մտիկ մի՛ ըներ երգիչները: Քանի մը ժամը չի խանգարեր ջիղերդ:

- Մի՛ պնդեր. չեմ կրնար:

- Կը պնդեմ. պէտք է գաս: Ամօթ է...

- Անհանդիստ...

- Բա՛ն մըն ալ չես ըլլար: Պիտի գաս: Վերջացո՛ւր:

Ու կոնակը դարձուց գնաց: Ծամրուն մէջտեղը մնացի: Ա՛ռ քեզի նորութիւն մը: Եթէ չերթամ, ամօթ կ'ըլլայ եղեր: Անքաղաքավարութիւն է եղեր հրաւէրը չընդունիլը: Այն ալ, որովհետեւ ճաշարանին աղմուկին չես դիմանար: Ի՜նչ անքաղաքավարութիւն, կենցաղավարութեան օրէնքներէն հիմնակա՜ն շեղում:

- Եղբա՛յր, ըսաւ ուրիշ բարեկամ մը-, ճաշարան ներկայ գտնուէր. բարձրախօսուն ճիշդ տակը կը նստիս, աղմուկը այնքան ալ բարձր չըլլար: Ի՞նչ կայ, որ այդքան խրար անցեր ես: Նորայրը իրաւունք ունի, անքաղաքավարութիւն կ'ըլլայ հրաւէրը մերժելը:

- Լա՛ւ, լա՛ւ. պիտի գամ, բայց պայման մը ունիմ: Ուզած պահուս կը վերադառնամ:

- Հը՞, ուզած պահուդ վերադառնա՞լ, ա՞յդ է պայմանդ:

- Այո՛:

- Թող այդպէս ըլլայ. ուզած պահուդ հեռացիր:

***

- Կը շնորհաւորենք մկրտուող երեխային ծնողները, ու կը հրաւիրեմ Արամիկին ծնողքը, կնքահայրն ու կնքամայրը, որպէսզի կատարեն բացման պարը, - կը յայտարարէ օրուան երգիչը, ու մէյ մըն ալ տեսնես, անոր ետին նստած թմբկահարը, տո՛ւր որ կուտաս, տաջեւր չարուած թմբուկներուն կը սկսի զարնել:

«Վա՜յ, սկսանք», կը մտածեմ ու կը նայիմ շուրջս: Կան ուրախ մարդիկ, որոնք կը պատրաստուին քիչ ետք աւելի ուրախանալ, պարել, գլուխները տաքցնել ու քէֆ ընել:

Երգի՞չը. աչքերը գոցած է ու երկու ձեռքով խօսափողը բռնած կը պոռայ, կը հառաչէ. աչքերը կը բանայ եւ թախանձագին նայուածքներ կ'ուղղէ չորս կողմը: Ի՞նչ կ'ուզէ, ինչո՞ւ կը պոռայ, յայտնի չէ: Վայրկեան մը կը մտածեմ տեղէս ելլել, հանդէս քովը, ձեռքէն բռնել ու զինք նստեցնելով խօսիլ հետը, ցաւը հասկնալ. թերեւս կրնամ օգտակար ըլլալ: Ինք իր տաղտէն կ'ազատի, մեր գլուխներն ալ՝ աղմուկէն, պոռչտուքէն: Բայց չըլլար, այդ համարձակութիւնը չեմ ունենար: Ա՜յնքան համոզուած ու սրտցաւօրէն կը պոռայ խեղճ տղան: Զես կրնար չցաւիլ:

Քիչ մը դադար, միւս երգիչը բեմ կը բարձրանայ: Բարեբախտաբար այս երգիչը չի պոռար. առաջինին ձայնին զօրութիւնը չունի, բայց բառերը կը ծամծըմէ, կէս - կատար կը հնչէ զանոնք ու ըստ յարմարութեան վանկեր կ'աւելցնէ: Նուագախումբի «հերոս»ներն ալ կարծես արքայական պալատի մը առջեւի հրապարակն են ու պէտք է ամբողջ ուժով զարնեն գործիքներուն, որպէսզի բազմութիւնները լսեն անոնց ձայնը: Թմբուկ, ձեռնադաշնակ, սինթիսայզըր, պէյս կիթառ, տո՛ւր որ կուտաս. ա՛լ մտիկ ըրէ բարձրախօսային համանուագը, որ չափ ու կշիռ կորսնցուցած է:

- Ես գացի. ա՛լ չեմ դիմանար, - կը փըսփըսամ. ի՜նչ փափաալ, կը գոռամ կողքս նստած ընկերոջս ականջին ու հա՛յդէ... դուրս:

Վա՜յ, ի՛նչ լաւ է կայծակներէ եւ որոտումներէ ետք խաղաղ ծովը դիտելը, լռութիւնը զգալը: Բայց գլխուս մէջ կան կայծակներ եւ որոտումներ, որոնք կը շարունակուին յաջորդ օրն ալ եւ կը ստիպեն երդում կատարել, թէ ա՛լ ներկայ պիտի չըլլամ ճաշարանային խրախճանքներու ... ցնոր տնօրինութիւն:

ԱՐՄԷՆ ԱՊՏԱԼԵԱՆ

«Ազդակ», Պէյրութ
Սեպտեմբեր 12

ՄՈՆՂՈԼՆԵՐՈՒ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

Ռուս «եղբայր»ներու մեկնումէն ի վեր Մոնղոլները համակեցութեան կառավարութեամբ մը ուր տիրական են ժողովրդավար կուսակցութիւնները, ուղղուած են դէպի «շուկայի աւատապետութիւն» ինչպէս կ'ըսեն մոնղոլ տնտեսագէտներ: Ցեղաշրջումներով Ճափոնի ու Արեւմուտքի օրինակին հետեւելու եւ շուկայ մտնելու ընտրութիւնը անմիջապէս հետը բերաւ արտադրութեան անկումը, դրամահոսքը, տարադրամի ազգ. պահեստներու սպառում: Անկումը այնքան ուժգին եղաւ որ յառաջիկայ Նոյեմբերին Թոքիոյի մէջ գումարելի Մոնղոլիայի օգնութեան ժողովին օրակարգի նիւթ պիտի ըլլան յարմար միջոցները:

Այսօր իշխանութեան գլուխ է ժողովրդական յեղափոխական կուսակցութիւնը որ յաղթականն էր 1992-ի ընտրութեան: Իսկ ժողովրդավարները ընդդիմութեան դիրքի վրայ են, կը սպասեն յաջորդ ընտրութեան:

Մոնղոլական դրամը տոլարի վերածելի է երկրին մէջ, ազատ ձգուած է ներքին եւ արտաքին առեւտուրը ու ներածուած որոշ ապրանքներ կ'երեւին խանութներուն մէջ: Մէկ տոլարը կ'արժէ 400 տուղրիկ (մոնղոլական դրամանիշը), ինչ որ իրենց ըսել կու տայ թէ կացութիւնը ողբերգական է:

Շատ մը Մոնղոլներ անցեալի կեանքէն կը նախընտրեն ազատ նախաձեռնութեան կարելիութիւնը ու այնպէս կը թուի որ հմայուած են աւելի քաղաքակրթուած կեանքի մը հեռանկարէն: Մայրաքաղաքին մէջ սկսած են յայտնուիլ սակարանի պաշտօնատարներ որոնք եւրոպական ոճի զգեստաւորումով ու արեւմտեան կամ ճափոնական ինքնաշարժերով ուշադրութիւն կը գրաւեն:

Ուշագրաւ է նաեւ արդիականութեան ու աւանդութիւններու մօտիկ դրացնութիւնը: Ժողովրդական աղմկալի տօներ, խաղեր, մրցումներ տեղի կ'ունենան, արդիական երաժշտութիւն եւ տեսոյթներու սրահներուն մօտը: Քով քովի կարե-

...մ է տեսնել ազգ. տարազն ու Թուխ կի-սամերկ գեղեցկուհիններ ցուցադրող աւանդական հագուստ - կապուստը: Կը պատմուի թէ պաշտօնական անձնաւորու-թիւններու այցելութիւններու առարտին մայրաքաղաքին կառուհիները կը Թողնեն ձողերուն վրայի գրօշակները ու անոնց-մէ ձեւուած կարճ տափատներով կը շըր-ջին յաջորդ օրը: Հիմնուած են պասքէ-թի, կոլֆի միութիւններ որոնք համակե-ցութեան մէջ են նետարձակ հեծեալներու մրցումներուն հետ:

Մոնղոլներու եւ արտաքին աշխարհին կապը կարեւոր համեմատութեամբ տեղի կ'ունենայ չնորհիւ առեւտրականներու ո-րոնք գլխաւորաբար չինական աժան ապ-րանք կը ներածեն: Չինացի սահմանա-պահները չեն գիտեր ինչպէս վարուիլ հա-զար ու մէկ ծրարներով բեռնաւոր մոն-ղոլ առեւտրականներուն հետ որոնց ապ-րանքը չուտով Ուլան Պաթորի կրպակնե-րը կը հասնի, երբեմն ալ, մինչեւ Ռու-սաստան:

Միայն գեղջկական կեանքը ամբողջու-թեամբ պահած է հայրապետական բնոյ-թը: Թափառական հովիւի մը հսկայ վը-րանը ուր առնուազն չորս սերունդ միա-սին կ'ապրին, անզուգական հիւրընկա-լութեամբ անկիւն մըն է: Մատակի կա-թէն չինուած իրենց աւանդական ըմպե-լին կը հրամցնեն ու անպայման կը հար-ցնեն թէ ո՛ւր գացին Ռուսերը:

Հարցումը անտեղի չէ. Ռուսերուն տեղ հոն ներկայ են Ամերիկացիներ, Ֆրան-սացիներ, Չինացիներ, Ճափոնացիներ, Գերմանացիներ: Անոնք բոլորն ալ շահա-գրգռուած են երկրին ստորերկրեայ հա-րստութեամբ ուր Մենտելէեւի ցուցա-կին գրեթէ բոլոր տարրերը ներկայ են. ոսկի, պղինձ, կապար, անագ, արծաթ, քարիւղ եւլն. ու նոյնիսկ ուրանիոմ: Ո-րոշ երկիրներ կը մասնակցին անոնց ար-դիւնաբերութեան. ինչպէս ԱՄՆ, Ճա-փոն, Ռուսաստան: Հարուստ այլ երկիր-ներէ համագործակցութեան հեռանկար-ներ ունենալով հանդերձ, Մոնղոլիա կը յամառի սեւեռել Մոսկուայի: Ասիկա ո-րոշ չափով արդիւնք է երկրին աշխար-հագրական դիրքին, բայց նաեւ կայ այն պարագան որ փոխադրամիջոցներու, կազ-մածներու, սարքաւորումներու մեծ մասը ռուսական է: Արդէն ո՞ր մէկ «Մէրսէ-տէս»ը կրնայ յառաջանալ՝ մոնղոլեան ճամբաներու վրայ:

Մոնղոլեւռուս 60 խառն ձեռնարկու-թիւններ հիմնուած են արդէն եւ երկու երկիրներու գրեթէ կայունացած առեւ-տուրը 350-400 միլիոն տոլարի հասած է: Մոնղոլները յաջողած են նաեւ պակսեցնել Մոսկուայի ունեցած իրենց պարտքը:

Սակայն հարցեր կան մոնղոլեւռուս սահմանագլխուն վրայ որ անցեալին կը կոչուէր «բարեկամութեան սահմանագը-լուխը»: Անիկա այսօր մաքսանենգու-թեան, անասուններու գողութեան, ոճ-րագործներու արտածումի կամ ներածու-մի անարգել անցքի վերածուած է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 9-ին Աշխատանքի եւ ընկ. ապահովութեան նախարար Աշոտ Եսայ-եան եւ Միացեալ - Նահանգներու դեսպան Հ. Կիլմոր պայմանագիր ստորագրած են փրոթէզներու արտադրութեան համար Հայաստանի տրուելիք օժանդակութեան մասին: Ատոր համաձայն, Միացեալ - Նահանգներու կառավարութիւնը յատ-կացուցած է 760 հազար տոլարի լրացու-ցիչ գումար մը, ընդհանուր գումարը հաս-ցնելով 2 միլիոնի: Արտադրուած փրո-թէզներէն պիտի օգտուին 2500 հաշման-դամներ:

***

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վլադիկավկազի հայկական համայնքի խորհուրդի անդամ Սէրգէյ Ֆէրմանեան տեղեկացուցած է թէ օսէթ - ինգուշ հա-կամարտութեան սկիզբէն ի վեր Հիւսիսա-յին Օսէթիոյ բնակիչ ոչ մէկ հայ չէ մեկ-նած հարկադրաբար: Կը պահպանուին օսէթ - հայկական ջերմ յարաբերութիւն-ները:

***

Վիճակագրական վարչութեան տուեալ-ներով տարեսկիզբէն ի վեր անցեալ տար-ուան համեմատութեամբ բնակչութեան ե-կամուտը աճած է 26, իսկ ծախքերը 39.6 անգամ:

***

Հայրենակցական միութիւններու խոր-հուրդը Էջմիածնի համաձայնութեամբ, հիմնած է Հայ Առաքելական Եկեղեցինե-րու վերականգնման, բարենորոգման հիմ-նադրամ, 100 հազար դրամի յատկացու-մով:

***

Ազգային պատկերասրահին մէջ բաց-ուած է ֆրանսահայ նկարիչ Գրիգոր Պե-տիկեանի (1908 - 1981) մօտ երեք տասըն-եակ պաստառներու եւ 50 ջրանկարի ցու-ցահանդէսը. գործերը Հայաստանի նուի-րած է արուեստագէտին այրին:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉԻ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳ ՈՒՂՏԵՐԸ

Իրանի, Աֆղանիստանի եւ Փաքիստանի հետ սահմանագլխուն վրայ կը գտնուին Պելուճիստանի եւ Սիստանի շրջանները: Միջոցէ մը ի վեր ուշադրութիւն գրաւած է որ թմրեցուցիչի մաքսանենգները փո-խանակ ինքնաշարժերով փոխադրելու ապրանքը, կը նախընտրեն ուղտերու կա-րաւանները: Մինչ պատճառները կը փըն-տռուէին այս երեւոյթին, հետաքրքրու-թիւն արթնցուց ուղտերու ընթացքը: Սահմանապահներու ձեռք անցնելէ ետք անոնք կը սկսէին յորանջել ու տարօրի-նակ վարմունք ցոյց տալ: Կանչուած ա-նասնաբոյժերը նախ զարմացած մնացած են, յետոյ անդրադարձած են որ անասուն-ները իրենք թմրամոլ էին. մաքսանենգ-ները իրենց գործածած թմրեցուցիչէն ա-նոնց ալ բաժին կը հանէին: Հարցաքըն-նութիւններէն պարզուած է որ ուղտերուն թմրեցուցիչ տալը մաս կը կազմէ անոնց մարզումին: Անգամ մը պէտք եղածին պէս մարզուելէ ետք, մասնաւորաբար կարաւանին առաջնորդ ուղտը կրնայ իր հետեւորդները տանիլ հոն ուր պէտք է, առանց անձի մը հետաքրքրութեան: Այդ անասունը կրնայ նոյնիսկ զգալ մաքսա-ւորներու ներկայութիւնը ու խուսափիլ անոնցմէ: Աւելորդ է ըսել թէ մարզուած թմրամոլ փորձառու ուղտի մը գինը անըն-նահատելի է մաքսանենգութեան շրջանա-կին մէջ:

***

ՈՃԻՐՈՎ ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐ

Գալիֆորնիոյ մէջ ընտրապայքարին ա-ռաջին թեման ո՛չ տնտեսութիւնն է, ոչ ալ գաղթականներու հարցը, այլ կարգ ու կանոնը: Տարօրինակ է որ այս նոր մտա-սեւեռումը յայտնուած է շրջանի մը երբ մարդասպաններու թիւը Լոս - Անճըլըսի մէջ 28% նուազում արձանագրած է, տար-ուան սկիզբէն ի վեր: Այսուհանդերձ, Լոս - Անճըլըս Ուաշինկթընէ, Ֆլորիտայէ եւ Նիւ - Եորքէ ետք չորրորդ տեղը կը գրաւէ ոճրային բռնութեան մարզին մէջ:

***

ՄԻՒՔԹԻՒՆ ՉԻ ՍԻՐԵՐ ՊՈՒՊՐԻԿՆԵՐԸ

«Պարպի» մակնիշով պուպրիկները մեծ հմայք ունին մանկական աշխարհին հա-մար: Պատճառ չկայ որ Քուէյթի երախա-ներն ալ չըմաժնեն ամէն ազգէ իրենց տա-րեկիցներուն նախասիրութիւնները: Սա-կայն այդ երկրին մէջ ուր կրօնապետր ա-մենազօր է, Պարպիներն ալ ենթակայ են անոր դատումներուն: Արդարեւ, Քուէյ-թի միւֆթին երեւութապէս անմեղ այդ խաղալիքներուն դէմ հրովարտակ մը հը-րապարակած է: Պատճառը այն է որ այդ պուպրիկները չատ կը նմանին մարդ արա-րածին ու մանաւանդ որ ներկայաց-ուած են բաւական համարձակ ու ազատական իգական տիպարներով: Մինչդեռ Գուրանը դէմ է մարդկային ա-մէն ձեւի ներկայացումի: «Ալ Հայաթ» թերթին համաձայն, միւֆթիին պահպա-նողական կեցուածքը մեծ գնահատանքի չէ արժանացած: Անկախ մամուլը ուշադ-րութիւն կը հրաւիրէ Քուէյթի մէջ չէզ-տուող մոլեռանդ հակումներու դէմ:

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ԶՈՒԱՐՃԱՊԱՏՈՒՄՆԵՐ

Ստեփանակերտի օթոպիւսի կայանին մօտ գտնուող ճաշարանին մէջ երկու ա-զատամարտիկներ կ'ուտեն կը խմեն:

- Թարգան, - ընկերոջ կը դիմէ գինով-ցած Պեպին-, որքա՞ն ժամանակ կայ մին-չեւ Շուշիի օթոպիւսին մեկնիլը:
- Ընդամէնը կէս ժամ:
- Ձե՞նք կրնար չիշ մըն ալ խմել:
- Ձենք հասնիր:
- Տնաչէնի տղայ, կէս ժամուան մէջ Թուրքի երկու գիւղ ազատագրած ենք, մէկ չիշն ի՞նչ է, որ «չազատագրենք» մէջի թոյնէն...

***

Ազատամարտիկներէն մէկը Աղտամի տարածքին հսկողութեան ժամանակ կը տեսնէ, որ ծիրան հաւաքելու եկած իր հայրենակիցը կտրեր է ծառը եւ ճիւղերէն մէկուն վրայ նստած՝ ծիրան կ'ուտէ:

- Ինչո՞ւ ծառը կտրեր ես, թող մնար, որ յետոյ դարձեալ օգտուիս, եկող տարի ի՞նչ պիտի քաղես:
- Ի՞նչ է, դուք մեռա՞ծ էք, որ քաղելու բան չգտնուի: Եկող տարի ալ Բարդա կուգամ, Թուրքէն ազատած մեր տեղերը Աղտամով կը վերջանա՞յ...

PUBLICATIONS REÇUES

THE POLITICS OF NATION BUILDING IN POST-SOVIET ARMENIA, AZERBAIDJAN and GEORGIA
Edited by
Donald V. SCHWARTZ
& Razmik PANOSSIAN
University of Toronto
Center for Russian and East European Studies; 1994.

ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ

Թատերախաղ
Երկու Տեսարանով

Հեղինակ՝
ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

•

ԱՆԺԷԼ. - Անոնք մեզ կ'ուզեն հնազա՞նդ - հնազանդ ենք, մեզ կ'ուզեն կրաւորական ու հանդուրժո՞ղ - հանդուրժող ենք, չէ՞ն ուզեր խառնուինք ազգին գործերուն՝ չենք խառնուիր, կ'ուզեն որ մայր - խոհա-րար - կնի՞կ ըլլանք միայն մենք ալ ատ ենք...:

(Անժէլ չուրջը կը նայի, դրեթէ զար-մանքով: Յետոյ կը դառնայ Սեդային որ բեմին առաջը եկած էր):

ԱՆԺԷԼ. - Տիկին Սեդա, դուք ըսէք, ով գիտէ ի՛նչ դժուարութեամբ հասած էք ձեր արուեստագէտի ազատութեան, այն-պէս չէ՞:

(Սեդա պզտիկ խնդուք մը ունի):

ՍԵԴԱ. - Է եւ չէ...

(Անժէլ կամաց մը կը նստի: Սեդա իր կողմը կը դառնայ անմիջապէս ու բարձր ձայնով կը կանչէ անոր, ձեռքերը չարժե-լով):

ՍԵԴԱ. - Տիկին Անժէլ, Տիկին Անժէլ, ինչո՞ւ նստաք, չատ նստեր էք ասկէ առաջ ու ձեռքերնիդ ծալած, հրեշտակի պէս մտիկ ըրեր էք...: Ալ կը բաւէ: Ոտքի ելէք:

(Անժէլ ընդոստ կը կենայ: Քանի մը քաջալերական խօսքեր չուրջէն):

ՍԵԴԱ. - Լաւ, ի՞նչ է յաջորդ քայլը, չհարցուցիք: Գիտէ՞ք:

ԱՆԺԷԼ. - Այո գիտեմ:

(Անժէլ չի հաւատար թէ ինքն է հոն կայներ այս խօսքերը կ'ըսէ, հրապարա-կաւ: Աչքը արցունք կայ...: Լռութիւն):

ԱՆԺԷԼ. - Էլիզին ըրածը պիտի ընենք:

ՍԵԴԱ. - Պրաւօ Անժէլ, քաջ կին ես: Բուն ահաբեկիչը դուն ես, ես չեմ:

ՊՐԱՎՕ. - Կեցիր, մի նստիր:

(Սեդա արագ մը վար կ'իջնէ բեմէն, ընդհանուր խրախուսումին մէջ Անժէլին քով կ'երթայ, կը փաթթուի անոր, կը համբուրէ այտերէն ու վազելով ետ բեմ կ'ելլէ: Մինչեւ հասնիլը Անժէլ նստած է: Կը կայնի հարդակին մէջտեղը, լայն ժպիտ մը դէմքին, կը բանայ թեւերը սի-րոյ խորհրդանշական չարժումով մը):

ՍԵԴԱ. - Պրաւօ: Եւ ասիկա կ'ըլլայ՝ միայն սէրը փրկելու համար եւ ոչ երբեւ պատիժ կամ վրէժ: Սխալ չհասկնաք: Եթէ սէր չկայ ձեր սրտին մէջ՝ տեղերնէդ մի չարժիք:

(Նորէն կարճ լռութիւն մը մինչեւ որ ջիղերն ու ձայները հանդարտած են նո-րէն: Ու Սեդա կը խօսի չատ ինքնամփոփ կերպով):

ՍԵԴԱ. - Շնորհակալութիւն Տիկին Ան-ժէլ: Անչուչտ խնդիրը ան է որ եթէ Եդ-ուարդը նոյնիսկ որոշէ ետ տուն եւ ընտա-նիքին դառնալ՝ պիտի փոխուի՞, պիտի կրնա՞յ տաքցնել զանոնք: Չեմ գիտեր: Կեանքի ըխքերէն մէկն է ասիկա:

(Լուռ է):

ՍԵԴԱ. - Սիրտը ... սիրտը գաւաթի պէս է, մէյ մը իյնայ կոտրի՝ ալ չի չին-ուիր...: C'est la vie...

(Լուռ է սրահը: Մտիկ կ'ընէ, մօտիկ մարդոց երեսներուն կը նայի, քիչ մը դե-րասանական):

ՍԵԴԱ. - Դուք անչուչտ կրնաք «միու-թիւն» բառը հանել եւ տեղը «գործ» բա-ռը դնել, բան չի փոխուիր: Հայութիւնը «սիրել, ներել, հանդուրժել» բառերուն իրաւ իմաստը մոռցած է:

(Սեդա տրամաթիք լռութիւն մը կը պահէ):

ՍԵԴԱ. - Եւ Էլիզը ըսած է, վերջին ան-գամ, փողոցի դրան մէջ Եդուարդին հե-ռացող կռնակին - «եթէ տուն չի գաս՝ լմնցած է Եդուարդ, ես քու կինդ չեմ, տղաքը կ'առնեմ կ'երթամ, գիտցած եղիր»:

(Նորէն լուռ է: Յետոյ աչքով կը փնտռէ հեղինակը, վարը, սրահին մէջ):

ՀԵՂԻՆԱԿ. - Պայծա՞ռ:

ՊԱՅԾԱՌ. - Այո:

ՀԵՂԻՆԱԿ. - Ինչո՞ւ լուռ ես, դուն դունէ իրական ես, էրիկ ունիս զաւակ ունիս... հասկցուր այդ երեւակայական կնկան թէ ինչքան նախանձոտ մարդ է Գուրգէնը, ինչքան քեզ ու զաւակները կը սիրէ... ըսէ իրեն թէ հայ կինը կրնայ դուրսէն լքուած ու չգոհացած երեւիլ՝ սակայն դժգոհ չէ կեանքէն եւ թէ ինք պէտք է գիտ-նայ Գուրգէնին ծնողքը ինչ դժուարու-թեամբ զինքը մեծցուցած են, AUB ղրկած են, մեծ մայրը էրզրումէն է, տեղահա-նութեան մեծ հայրը իր հայրը, 12 տարե-կան տղեկ՝ ամիսներով չալկած քալած է անապատներէն ... պատմէ ասոնք:

ՊԱՅԾԱՌ. - Պր. Հեղինակ, իմ ամուսինս ալ չաբաթը երեք գիշեր միութենական գործերով ժողովէ ժողով կը վազէ բայց ես իրմէ դժգոհ չեմ, եւ չեմ ուզեր որ ըն-տանեկան սրբութիւնները հոս նիւթ ըլ-լան բոլորին դիմաց: Դուք ինծի խոստա-ցաք թէ մաքուր պիտի մնայ խօսակցու-թիւնը...:

ՀԵՂԻՆԱԿ. - Ըսէ ասիկա, իրեն ըսէ:

(Սեդա կը ստիպուի պահ մը լռել):

ՍԵԴԱ. - Լաւ, լսեցի եւ չատ ուրախ եմ եմ որ Պայծառին փրկվէ կեանքի զգացու-մը տեղն է: Ես սխալեր եմ: Բայց ես իրեն հետ խնդիր չունիմ, փաստօրէն դուք չէք զայն ստեղծողը, դուք պարզապէս կը գոր-ծածէք զայն ցոյց տալու ինչի կը նմանի թիփիք հայ կինը յամի Տեառն 1993-ին Սփիւռքի մայրաքաղաքներէն Սիտնիի մէջ, ատ չէ՞:

ՀԵՂԻՆԱԿ. - Այո:

(Շար. 6)

(Շար. Ա. էջէն)

րու բանտէն փախուստին : Այդ չորսերուն մէջ էր նախկին նախագահ Էլչիպէյի Պաշտպանութեան նախարարը՝ Գաղիեւ :

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ վերջին ցարին՝ Նիկոլա Բ.ի աճիւնները պիտի թաղուին Ս. Պետերսբուրգի Պետրոս եւ Պօղոս Մայր Տաճարին մէջ, հաւանաբար, Մարտ 5-ին, որ օրթոտոքս Եկեղեցւոյ Աւագ Հինգշաբթիին կը զուգադիպի : Կայսերական ընտանիքը սպաննուած է 1918 Յուլիս 17-ին եւ այս փոխադրութիւնը վերջակէտ մը կը դնէ գտնուած ոսկորներուն վաւերականութեան հաստատման բանավէճին :

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ արեւմտեան շրջանը ժանտախտի համաճարակ մը ծագած է, որ սկսած է աւեր գործել եւ խուճապ ստեղծել : Արդէն շուրջ 50 մեռեալ կար պաշտօնական տուեալներու համաձայն, բայց այլ աղբիւրներու համաձայն աւելի քան 100 մեռեալ կայ :

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ «Մաքուր Ձեռքեր» գործողութիւնը կը շարունակուի եւ այս անգամ քաղաքական դէմքերը չեն այլ՝ կարի մեծերը, ինչպէս Ճանֆրանքօ Ֆեռէ եւ Ճորճիօ Արմանի : Տի Փիէթրօ դատաւորը հարցաքննած է զիրենք կաշառքներու համար զորս վճարած են Ելմտական Նախարարութեան պաշտօնատարներու՝ քննութիւններու ժամանակ : Արմանի խոստովանած է որ 100 միլիոն լիռ կաշառք տուած է 1990-ին կարգ մը պաշտօնատարներու պարտադրանքին տակ :

ԵԼՑԻՆ որոշած է աւելցնել Գորբաչովի հանգստեան թոշակը որ 1991-ին 4000 ռուբլի էր եւ դրամահոսութեան պատճառաւ այլեւս ամսական 10 Ֆր.ի կը համապատասխանէր : Ելցին որոշեց 820 հազար ռուբլիի բարձրացնել, ինչ որ 2000 Ֆր. կ'ընէ :

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի 12-րդ օրուան մրցումներուն, Վալանսի Հայ Մարզականը 0-ի դէմ 1 կէտով պարտուեցաւ Սէն - Պրիէօյէն, այս վերջինոյն դաշտին վրայ : Դասաւորման գլուխն է կրկին Մարսէյլ շնորհիւ Լաւալի դէմ 5 - 0 իր յաղթանակին (26 կէտով) : 11-րդ են Նանսի եւ Վալանս 14 կէտով :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Վարուժան Տէր - Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Առաքելեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Տէր - Սարգիսեան, Ցապիէն եւ Ռիչար, տոքթոր Ֆրանք Առաքելեան, Տէր եւ Տիկին Ժան - Փիէր Սեդէֆ եւ զաւակները

կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 2, Վալանսի Ս. Սահակ Եկեղեցին

rue de la Cécile

իրենց հօր, մեծ - հօր եւ տատին՝

ԱՐՍԷՆ ՏԷՐ - ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը (նոր ընտրեալ վարչութիւն) ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Հոկտ. 1, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30-ին, սովորական հաւաքատեղին :

Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section de Paris
«A. Tathéossian»

RENTREE SCOLAIRE

Inscriptions jusqu'au 15 Octobre

COURS DE LANGUE ARMENIENNE

— de la maternelle au Bac + Adultes —

Activités :

Danse — Théâtre — Chants — Kung-Fu

Les Samedis de 14h30 à 19h30
à la M.C.A. : 17, rue Bleue, Paris 9e

Renseignements :

48. 71. 22. 77 Vartanouche
47. 84. 82. 90 Marie
34. 19. 44. 63 Ani (soir).

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՎԱԶԳԷՆԻ ԱՌԱՋՆՈՅ, ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի վախճանման քառասունքին առթիւ, համայն աշխարհի Հայոց Առաքելական եկեղեցիներուն մէջ յատուկ աղօթք եւ հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուին :

Այդ նպատակաւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ եւս, կիրակի, Հոկտեմբեր 2-ին հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի եւ կ'ըլլայ մասնաւոր աղօթք՝ Երանաշնորհ Հայրապետին համար :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ
Հայոց Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Արդ, կը հրաւիրուի ամբողջ մեր ժողովուրդը՝ երկիւղածութեամբ այդ օր ներկայ ըլլալ Մայր Տաճար եւ աղօթել Երախտաշատ Հայրապետին յաւիտենական հանգիստին համար :

«Յաւիտենական յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի» :

***

ԱՎԻՆԵՈՆ - Ս. ՎԱՐԴԱՆ

Ավինեոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ծխական Խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Հոկտեմբեր 2-ին, Ավինեոնի Ս. Վարդան եկեղեցւոյ մէջ, քառասունքի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ կը կատարուի

ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Cours d'Arménien

La C.B.A.F. section *«Astrig»* d'Arnouville informe que l'inscription aux cours d'Arménien (adultes et adolescents) aura lieu le samedi 1er Octobre à 15 heures, dans la salle municipale Léo Lagrange à Arnouville (salle C.B.A.F.). La présence des élèves s'avère indispensable.

— ՎԵՐԱՄՈՒՏ —

ՍԷՆ - ԺԵՌՈՄԻ
ՄԻՕՐԵԱՑ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
1994 - 1995
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Սէն - Ժեռոմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան հովանաւորութիւնը վայելող Մեսրոպեան Միօրեայ հայկական դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 5, Չորեքշաբթի օր, ժամը 9-ին : Դասերը կը սկսին նոյն օրը ժամը 9-ին :

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 9 - 12 : Ուսուցչութեամբ Եղիշէ Աւագ Քահանայ Փանոսեանի եւ Տիկին Սիրանոյշ Մանուկեանի :

Կը խնդրուի յարգելի ծնողներէն՝ արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան, Եկեղեցւոյ բանկալը, Կիրակի առաւօտները ժամը 9 - 12 :

Օթօքարը անցեալ տարուան պէս՝ աշակերտները կը փոխադրէ նոյն վայրերէն դպրոց եւ դպրոցէն տուն :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին երեկոյթը՝

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 12-ԻՆ :

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

FOIRE DE MARSEILLE

LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
présente à la 78e FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE

— du 23 septembre au 3 octobre - Parc Chanot - Hall 6 —

UN PAVILLON ARMENIEN

avec la participation
de la Chambre de Commerce et d'Industrie de la République d'Arménie
représentée par la Firme «Uniservice»

Industrie — Artisanat — Arts traditionnels — Histoire — Culture

VENDREDI 30 SEPTEMBRE

Journée officielle de l'Arménie

11h30 Accueil des personnalités à l'entrée principale
12h Visite officielle de Pavillon
12h30 Réception au Palais des Arts de la Foire, offerte par la SAFIM
13h Déjeuner officiel au Palais des Arts
15h Table ronde *«Les potentialités économiques de l'Arménie»*
18h Manifestations artistiques devant le Hall 6
20h30 Orchestre *«Massis»*, Musique et chants arméniens, devans le Hall 6

La délégation arménienne comprend :
— Raphaël BAGHOYAN, *Ministre d'Etat, Président de la Commission Centrale d'Aide Humanitaire*
— Tavit ZADOYAN, *Ministre de l'Approvisionnement*
— Boris HAROUTUNIAN, *Vice-Ministre de l'Industrie*
— Vahan TER-GHEVONDIAN, *Chargé d'Affaires de la République d'Arménie en France*
— Gaguig ASATRIAN, *CCI de la République d'Arménie, Directeur de la firme «Uniservice»*
— Manuel MELIKIAN, *Conseiller du Département des Relations Extérieures du Gouvernement.*

La délégation est accompagnée de plusieurs directeurs d'usine.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ — RENTREE 1994-95

ACTIVITES PERMANENTES

Enfants 6 - 14 ans
LANGUE ARMENIENNE
Eveil au langage
Cours d'Arménien
IDENTITE / CULTURE
Eveil à la culture arménienne
Atelier créations pédagogiques
MUSIQUES
Piano—Violon—Guitare—Kanon
Solfège
EXPRESSION / DANSE
Danse traditionnelle
Cours académique Danse arménienne
ARTS PLASTIQUES
Atelier dessin

Adolescents
LANGUE ARMENIENNE
Eveil au langage
Cours d'Arménien
Préparation BAC 95 et 96
MUSIQUES
(id. enfants)
FOYER - SAMEDIS M.C.A.
EXPRESSION / DANSE
Danse traditionnelle

Adultes
LANGUE ARMENIENNE
Eveil au langage
Conversation
MUSIQUES
(liste d'attente)
EXPRESSION / DANSE
Gymnastique douce
LECTURE
Diffusion livres - Bibliothèque

REPRISE
DES ACTIVITES
MERCREDI 5 OCTOBRE A 9H

INSCRIPTIONS
MERCREDI 28 SEPTEMBRE, 15H - 18H

Renseignements généraux :
* Age minimum 6 ans
* Inscription obligatoire
* Cotisation annuelle selon tarif

Emission M.C.A. sur AYP FM les Mercredis de 10h à 12h

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE—Tél.:43. 76. 55. 89 - Fax:43. 78. 66. 64

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 28
MERCREDI
28 SEPTEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.424 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 70e ANNEE — N° 18.424

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԺԵՐԻԱ ՁԻ ՀԱՆԴԱՐՏԻՐ, ընդհակառակն, Սեպտեմբեր 26-ին, մինչ իշխանութիւնները կը յայտարարէին թէ իրենց մէկ թշնամին ԺԻԱ-ի (իսլամական զինեալ խումբ) պարագլուխը՝ Շերիֆ Կուսմի կամ այլուր Ապուպլլահ Ահմետ ըսպաննուած է Ալժէի հարաւը, միաժամանակ կը հաղորդուէր քաջիլ ծանօթ երգիչ մը՝ Մաթուպ Լունէսի առեւանգումը: Ֆրանսախօս (?) ...ակածայրայեղական եւ պէրպէր դատի ...մբեր, Լունէս առեւանգուած է Թիզի Ուզուի մօտ սրճարան մը: Անմիջապէս հակազդեցութիւն մը ունեցած է Պէրպէր Մշակութային Շարժումը որ 48 ժամ պայմանաժամ տուած է երգիչին ազատ արձակման համար, այլապէս՝ «անհաշտ եւ ամբողջական պատերազմ մը կը մղուի առեւանգողներուն եւ անոնց օժանդակողներուն դէմ»: Շաբաթավերջին ալ ...րգէն երկու ալժերացի լրագրողներ ըսպաննուած էին, ապա նաեւ պոսնիաք քաղաքացի մը, մինչ տնտեսութեան դասատու մը ծանրօրէն վիրաւորուած, կը մեռնէր քիչ ետք: ԺԻԱ-ն իսլամ ահաբեկիչներու ամէնէն արմատական ճիւղն է որ ...ն կենաց պատերազմ յայտարարած է ալժերական իշխանութեան դէմ եւ տէր եղած է բոլոր ոճրափորձերուն (61 օտար ...եալ եւ 17 ալժերացի լրագրող): Իրենց նախկին պետը՝ սպաննուած Փետրուարին, սա բանաձեւը կը գործածէր. - ...մ որ մեզի դէմ պայքար տանի գրիչով, կը բնաջնջուի սուրով»:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ընդունած ...1 միլիառ տոլար պատերազմական հատուցում տալ Թուրքիոյ, Ծոցի պատերազմին կրած վնասներուն փոխարէն: Հատուցումը կը կատարուի յատուկ հիմնադրամէ որ մարմին առած է Քուէյթի, Արաբական Էմիրութիւններու եւ Սաուտի Արաբիոյ մասնակցութեամբ: ԱՄՆ-ու այս ...րոշումը որպէս զօրակցութեան տրամադրութիւն կը մեկնաբանուի Թուրք ...պաշտօնէութեան տնտեսական ծրագրին:

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ որ կը ղեկավարուի Սաուտի Արաբիա, առաջին անգամ ըլլալով որոշած է 9,8 միլիոն տոլարի ...րկ բանալ Ազրպէյճանի. այս վարկին համար տոկոս պիտի չպահանջուի: Գումարը մեծ մասով պիտի գործածուի ոռոգման ցանցերու կառուցումին համար:

ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ, Իրան եւ Թուրքիա համաձայնութիւն մը կնքեցին վերջ դնելու համար ընդդիմադիր խմբակներու գործունէութեան իրենց հողամասերուն վրայ: Թուրքիա տասը տարի է Քիւրտերու ...ն ...ները ունի, մինչ Իրան կ'ուզէ որ Թուրքիա աւելի մօտէն հսկակէ մուճահիտիններու գործունէութիւնը:

ԱՇԽԱՐՀԻ ԳԵՂԵՑԿԱԳՈՅՆ ՊՈՂՈՏԱՆ՝ ...ն ՙԷլիզէն դիմագիծ փոխեց եւ այսպէս, Սեպտեմբեր 26-ի իրիկունը, բացառիկ տօնախմբութիւն մը տեղի ունեցաւ, գլխաւորաբար նոր լուսաւորումով մը որ հիացում պատճառած է բոլորին: Այլեւս ոչ մէկ կառքի կայք կայ եւ մայթերն ալ միայն հետիոտն պտըտողներուն վերապահուած են: Բազմաթիւ ծառեր ալ տնկուած են: Աշխատանքները 240 միլիոն Ֆր. արժած են: Այս հանդիսաւոր բացումը կատարեց քաղաքապետը՝ Ժագ Շիրաք:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱԿ-Ի ԺՈՂՈՎԸ, ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԵՒ ՔԱՐԻՒՂԻ ՀԱՐՑԵՐԸ

ՄԱԿ-ի ընդհ. ժողովին 49-րդ նստաշրջանին մասնակցելու համար Նիւ-Եորք մեկնած են Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը եւ Ազրպէյճանի նախագահը: Թուրք մամուլին համաձայն, Ալիեւի գլխաւոր նպատակն է քարիւղի հարցին մէջ Մոսկուայի յարուցած կնճիռին մասին ԱՄՆ-ու պաշտպանութիւնը ունենալ: Նոյն աղբիւրին տուեալներով, անկարելի չէ Տէր-Պետրոսեան - Ալիեւ հանդիպում մըն ալ:

Նիւ-Եորք մեկնումէն առաջ Թուրքիոյ Արտաքին նախարար Մ. Սոյսալ եւս մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտնած է թէ տեսակցութիւն պիտի ունենայ ի միջի այլոց Հայաստանի նախագահին հետ:

***

Թուրքիա աւելի լայնօրէն բաժնեկից ըլլալու համար Ազրպէյճանի քարիւղին եւ ապահովելու համար Բաքու - Ճէյհան քարիւղատարը, ձեռնարկած է միջազգային գործունէութեան մը. համաձայնութիւն գոյացած է քարիւղի անգլիական եւ նորվեկիական ընկերութիւններու հետ, Կասպից ծովու արտահանումներուն մասնակցելու եւ եթէ համաձայնութիւնը գրաւոր պայմանագրի մը բնոյթը առնէ, թրքական ընկերութեան բաժինը 15% պիտի ըլլայ, մինչ ներկայիս 3% է:

Որպէս Բ. քայլ, քարիւղատարի իր նախընտրած տարբերակին համոզելու համար Մոսկուան, Անգարայի մէջ հանդիպումի մը հրաւիրած է Ռուսաստանը, Ազրպէյճանը: Այս հանդիպումին մաս պիտի կազմէ նաեւ քարիւղի ամերիկեան ընկերութիւնը:

Եւ վերջապէս, Թուրքիոյ Ուժանիւթի նախարարը ծրագրած է ազրպէյճանցի պաշտօնատարներու հետ աւելի ուղղակի յարաբերութիւններ ունենալու համար Բաքու երթալ, յատկապէս որոշելու համար քարիւղատարին անցնելիք ճամբան:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՇԻՐԱԿ, Հ.Մ.Ը.Մ., ԲԱՆԱՆՑ ԵՒ ԱՐԱՐԱՏ ՄԻՇՏ ԱՌԱՋԱՏԱՐ

Ֆութպոլի Հայաստանի ախոյենութեան Ա. դասակարգի 22-րդ շաբթուան (դարձի մրցումներուն 7-րդը) մրցումները տեղի ունեցած են Սեպ. 15 եւ 16-ին եւ տուած են հետեւեալ արդիւնքները. -

Նայիրիտ - Շիրակ	1 - 2
Հ.Մ.Ը.Մ. - Հ.Մ.Մ.	6 - 1
Կոտայք - Ցեմենտ	3 - 2
Կանազ - Արարատ	0 - 3
Բանակ Մ. Ա. - Ազնաւուր	0 - 2
Երազանք - Բանանց	0 - 1
Վան - Զանգեզուր	2 - 0

Այս մրցումներէն վերջ ընդհանուր դասաւորումը կը պարզէ հետեւեալ պատկերը. -

1.- Շիրակ 39 կէտ (20 մրցում), 2.- Հ.Մ.Ը.Մ. 34 կէտ (20 մրցում), 3.- Բանանց 33 կէտ (21 մրցում), 4.- Արարատ 26 կէտ (17 մրցում), 5.- Հ.Մ.Մ. 25 կէտ (20 մրցում), 6.- Ցեմենտ 24 կէտ (20 մրցում), 7.- Կոտայք 23 կէտ (21 մրցում), 8.- Ազնաւուր 17 կէտ (19 մրցում), 9.- Վան 14 կէտ (21 մրցում), 10.- Երազանք 14 կէտ (20 մրցում), 11.- Լոռի 13 կէտ (20 մրցում), 12.- Զանգեզուր 12 կէտ (19 մրցում), 13.- Նայիրիտ 11 կէտ (21 մրցում), 14.- Բանակ Մ.Ա. 9 կէտ (19 մրցում), 15.- Կանազ 4 կէտ (20 մրցում):

Շ. Ո.

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

Սեպտեմբեր 23 / 26

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ՏԱՐԱԴՐԱՄ ՅԱՏԿԱՑՆԵԼՈՒ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Տարադրամի միջազգային Հիմնարկին պատուիրակութիւնը որ այս օրերուն Երեւան կը գտնուէր, Ուրբաթ, Սեպ. 23ին ընդունուած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի կողմէ: Հանդիպումին գլխաւոր նիւթը եղած է Հիմնարկին կողմէ Հայաստանին որպէս «կառոյցերու բարեփոխման աջակցութիւն» վարկ տրամադրելու հարցը:

Պատուիրակութիւնը նոյն օրը ընդունուած է նաեւ Հ. Բագրատեանի կողմէ:

***

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ՝ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ ՆԻՒ-ԵՈՐՔ

Սեպտեմբեր 21-ին Պուքրէշի հայ մշակ. Տան մէջ Հայաստանի անկախութեան Գ. տարեդարձին նուիրուած ընդունելութիւն մը կազմակերպուած է, որուն ներկայ եղած են Ռումանիոյ Ծերակոյտին Նախագահը, Արտաքին նախարարը, Պետական նախարարներ եւ Հայաստանի դեսպան՝ Գէորգ Ղազինեան:

***

Նիւ - Եորքի Ս. Վարդան Մայր Տաճարին մէջ ալ, Սեպ. 25-ին, Հայաստանի անկախութեան տօնին նուիրուած յատուկ արարողութիւն մը տեղի ունեցած է, որուն ներկայ գտնուած է նաեւ Լ. Տէր-Պետրոսեան: Նոյն իրիկունը կազմակերպուած հանրահաւաքին Հայաստանի նախագահը ելոյթ ունեցած է 2000 հանդիսականներու առջեւ: Խօսք առած է նաեւ Եղուարդ Ճերեճեան:

***

ԱԽՈՅԵԱՆ՝ ՅԱՂԹԵԼՈՎ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻԻՆ

Իրանի Արտապիլ քաղաքին մէջ կազմակերպուած ըմբշամարտի յունահռոմէական ոճի միջազգային մրցաշարքին, որուն կը մասնակցէին Ճափոն, Պուլկարիա, Թիւրքմէնստան, Հայաստան, Ազրբէջան եւ Իրան, երեւանցի ըմբիշ՝ 19-ամեայ Արթիւր Սարգսեան աւարտական խաղին յաղթելով ազրբէջանցի իր մրցակիցին, արժանացած է ոսկի մետալի:

***

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱԾ

Սեպտեմբեր 23-ին Երեւանի մէջ սկսած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի, ազգ. ապահովութեան գծով նախկին գլխաւոր խորհրդականի Ա. տեղակալ՝ Վահան Աւագեանի դատավարութիւնը:

***

ԹԻՒ 1 ԱՆՁՆԱԹՈՒՂԹ

Անկախութեան Գ. տարեդարձին առթիւ Լ. Տէր-Պետրոսեանի կողմէ կազմակերպուած ընդունելութեան ընթացքին Ներքին նախարար Վ. Սիրադեղեան Հանրապետութեան նախագահին յանձնած է Հայաստանի քաղաքացիութեան թիւ 1 անձնաթուղթը:

ԼՈՒՐԵՐ ԳԻՒՄՐԻԷՆ

Անկախութեան տօնին օրը Գիւմրիի մէջ հանդիսաւոր կերպով բացումը կատարուած է Միքայէլ Նալպանտեան մանկավարժական հիմնարկի նոր շէնքին: Հանդիսութեանց ներկայ գտնուած է նաեւ վարչապետ Հ. Բագրատեան, որ այցելած է նոր կառուցուած բնակելի շէնքերու համալիր մը եւս, ուր հաստատուած են 239 գիւմրեցի ընտանիքներ:

***

Սեպ. 21-ին ալ, Գիւմրիի կեդրոնը սկըսած է բանիլ 72 տեղնոց մանկապարտէզ մը, որ վերանորոգուած է ամրացման աշխատանքներէ ետք:

***

Գիւմրիի կեդրոնական հրապարակը որ նախապէս կը կրէր Լենինի անունը, վարչապետին ալ մասնակցած հանդիսաւոր արարողութեամբ մը վերանուանուած է Անկախութեան հրապարակ:

***

ԱՌԱՒԵԼ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ

Օրական 450 հազար քիլօվաթ-ժամ յաւելեալ ելեկտրականութիւն կը տրուի Արդիւնաբերութեան նախարարութեան համակարգին, որու գործող ձեռնարկութիւններուն թիւը այսպէսով կրկնապատկուած է: Ներկայիս համակարգի 450 ձեռնարկութիւններէն կը գործեն 193-ը:

***

ՀԱՅ - ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Սեպտեմբեր 22-ին Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունելով Հնդկաստանի Մոսկուայի լիազօր դեսպանը, միասնաբար քննարկած են ՄԱԿ-ի մօտ երկու երկիրներու դիւանագիտական համագործակցութեան, Հայաստանի նախագահին Հնդկաստան այցելութեան կազմակերպման առընչուող հարցեր:

***

ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ

Հայաստանի մարդահամարի կազմակերպման եւ յարակից աշխատանքներու ծրագիր մշակելու նպատակով յատուկ յանձնախումբ մը ստեղծուած է՝ Պետական նախարար Ռ. Բազոյեանի նախագահութեամբ:

***

ՇՈՒՇԻԻ ԴՊՐՈՑԸ

Որոշուած է «Հայաստան» Հիմնադրամի միջոցներով վերականգնել Շուշիի ռէալական դպրոցը, որու շէնքի նախագիծի մշակումը կը սկսի մօտ օրէն:

***

ԻՐԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ

Սեպտեմբեր 23-ին Լ. Տէր-Պետրոսեանին իր հաւատարմագիրը յանձնած է Իրանի լիազօր դեսպան՝ Համիտ Ռեզա Նիքքար Իսֆահանի:

***

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐ

Հայաստանի մէջ Հոկտեմբեր 3 -- 15 տեղի կ'ունենան գերմանական մշակոյթի օրեր:

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ»Ի 150 ԱՄԵԱԿ

ԹԵՒԱՏ ՓԱՌԱՒՈՐՈՒՄԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

«Բազմավէպ»ի 150-ամեակի նշումներու եռօրեայ ծրագիրը ունէր նաեւ հայ մամուլի ցուցահանդէսի եւ երգէոնի ունկնդրութեան մը բաժինները: Այս վերջին մասով, հանդիսութեան վայրը Մուրատ - Ռափայէլեանէն փոխադրուեցաւ Ս. Ղազար: Սեպտեմբեր 17, Շաբաթ օր, կէսօրէ ետք վանքին մատուռը ամբողջութեամբ լեցուած էր միաբաններով, աշակերտներով, գիտաժողովի մասնակից դէմքերով ու բազմաթիւ պաշտօնական հիւրերու բազմութեամբ մը որ մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւէր երգէոնի օրհնութեան արարողութեան: [illegible] Ս. Ղազարի նոր երգէոնին:

Համերգին ներկայ գտնուելու համար վանք համնողներու մէջ կային պաշտօնական դէմքեր, գլխաւորութեամբ Վենետիկի քաղաքապետ Մասիմօ Քաչչիարիի:

Մինչ նուագարանին ուժգին նոթերը կը հասնէին մինչեւ արեւով ողողուած բակն ու անկէ մինչեւ ծովափի փոքր նաւամատոյց, [illegible]

Բաբելոնատարար, նման դասն խորհրդածութիւններ [illegible] 150-ամեակին նշումի յայտագրին [illegible] «Բազմավէպ»ի [illegible] (1855), [illegible] (1884), Վիեննայի «Հանդէս ամսօրեայ»ի առաջին թիւը (1887), Փարիզի «Մասիս»ին մէկ համարը (1884), Մ. Մամուրեանի «Արեւելեան մամուլ»ը (Զմիւռնիա - 1871), Թիֆլիսի «Հայ աշխարհ» (1869), Մոսկուայի «Արծուի Վասպուրականի» եւ «Հիւսիսափայլ» (1858) [illegible]

Այդ օրը վանք այցելողները հաւանաբար առաջին անգամ [illegible] «Բազմավէպ»ի 150-ամեակի բացառիկ թիւին: 500 էջնոց գեղատիպ այդ հատորը կը բացուի խմբագրական բաժինով մը ուր կան Հ. Ներսէս Արք. Տէր - Ներսէսեանի գրութիւնը (տե՛ս՝ «Յառաջ», Սեպտ. 14 - 16) եւ առաջին խմբագիր Հ. Գաբրիէլ Այվազովսկիի առաջին թիւի «Յառաջաբան»ը (տե՛ս՝ «Յառաջ», Սեպտեմբեր 24), կը յաջորդեն շնորհաւորական նամակներու, գիրերու, յետոյ՝ յօդուածներու եւ բանաստեղծութիւններու էջերը: Յօդուածագիրներն են Հ. Սահակ Ճեմճեմեան, Հ. Տաճատ Եարտըմեան, Հ. Պօղոս Անանեան, Գրիգոր Պըլտեան, Մարկ Նշանեան, Միածան Այվազեան, Ռազմիկ Շիրինեան, Հայկ Տէր - Ղեւոնդեան, Ալեսանտրօ Օ-րէնկօ, Զուլալ Գազանճեան, Հ. Միքայէլ Յովհաննէսեան, Կապրիէլլա Ուլուհոճեան, Կարապետ Մուշճեան, Շուշանիկ Նազարեան, Նիկողոս Թահմիզեան, Պօղոս Խաչատրեան, Գէորգ Բամպուքճեան եւ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան: Իսկ բանաստեղծութիւններու բաժինին մէջ կը հանդիպինք Վ. Օշականի, Վ. Թէքէեանի, Զ. Գազանճեանի, Տ. Եարտըմեանի ստորագրութիւններուն:

Յատուկ առիթով մը լոյս տեսած նման ստուար հատորի մը մէջ թերեւս բնական պէտք է նկատել մեկտեղուած գրութիւններուն հայագիտական տեսանկիւնէն արժէքի անհաւասար բնոյթը: Այդ մասին անշուշտ պիտի արտայայտուին հատորին գլախօսութեան լծուելիք գրիչներ: Կայ նաեւ ուղղագրական ու տպագրական սըխալներու պարագան որ ուշադրութիւն կը գրաւէ հարեւանցի ընթերցումի մը ընթացքին ալ: Այս մէկը ամէնէն ափսոսալի կէտն է թերեւս նման հրատարակութեան մը համար որ կը ներկայանայ հայ մամուլի նահապետին հանդամանքով ու անոր ամէնէն խնամուած, բծախնդրօրէն սրբագրուած անունը ըլլալու աւանդութեամբ: «Բազմավէպ»ին մինչեւ այսօր տիրութիւն ընողները մտահոգութիւնը ունեցած էին զայն պահելու այնպիսի պատուանդանի մը վրայ որուն կարելի չէր մօտենալ ջաղացքի ու ջախջախի ընթացիկ օրինակով:

Փակելէ առաջ Վենետիկի Մխիթարեան եռօրեային այս տեղեկատուութիւն - անդրադարձները, պէտք է տեղ տալ ամէնէն գոտեպնդիչ երեւոյթին որ Մուրատ - Ռափայէլեանի վերածաղկումին կը վերաբերի: Անոր երիտասարդ ուսումնապետին՝ Հ. Սամուէլի հետ կարճատեւ զրոյց մը բաւարար եղաւ յուսադրող տուեալներ ունենալու: Դպրոցը որ քանի մը տարի առաջ, ինչպէս ծանօթ է շատերու, հասած էր փակուելու շեմին, 1994 - 95 տարեշրջանի վերամուտին կը պատրաստուէր գիտաժողովի օրերուն: Այս տարի կ'ունենայ շուրջ 80 աշակերտ որոնք կը ներկայացնեն երեք գլխաւոր խմբաւորումներ՝ Հայաստանէն, Լիբանանէն եւ Պուլկարիայէն: Աւելորդ է ըսել որ անոնց փոքր մէկ տոկոսը միայն կրնայ աշակերտական լման թոշակ վճարել. այսուհանդերձ, դպրոցին վարչութիւնը որ մեծ լրջութեամբ ձեռք առած է գործը, որոշած է լիսէի ուսումով չձգել շրջանաւարտները ու ամէն միջոցի դիմել անոնց համալսարանական կրթութիւնն ալ ապահովելու: Այս լրջութեան որպէս փաստ պէտք էր նկատել որ այն տեղեկութիւնը որ անցեալ շրջանին Հայաստանէն եկած քանի մը պատանիներ ետ ղրկուած էին երբ տեսնուած էր որ բացառապէս բարեկեցիկ միջավայրի անոնց նիստ ու կացը նպատակ չունէր յարմարելու Մուրատ - Ռափայէլեանի միջավայրին:

Դպրոցին վարչութեան ուրախալի մէկ այլ կեցուածքն ալ շրջանաւարտները իրենց գաղութները վերադարձնելու նպատակով կ'արտայայտուի: Ամէնէն էական է այս կէտը որուն յառաջիկայի իրագործումը լաւագոյն գրաւականը պիտի ըլլայ Մուրատ - Ռափայէլեանի առաքելութեան յաջողութեան ու կատարուած, կատարելի զոհողութիւններու արդարացման:

Անցեալի վաստակներու եւ փառքի աւելորդ նշումներով ծանրացած Մխիթարեան երկօրեային ամէնէն շօշափելի եւ արդար գոհունակութիւն պատճառող մասն էր դպրոցին վերաբերող այս փոքր փակագիծը: Տարօրինակ պէտք չէ նկատել այլեւս, յատկապէս մեր իրականութեան մէջ, որ դրականները, ուրախութիւնները շատ յաճախ կծկուած կը մնան շուքին մէջ անկիւն մը, հեռու՝ չեփորներու, թմբուկներու սին աղմուկէն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ - ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

ԳՈՒՄԱՐԵԼՈՒ ՅԱՏՈՒԿ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ(*)

Հաստատեմք ի գործադրութիւն
ԳԷՈՐԳ Զ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ
ի 19 Յունիսի 1945 ամի
ի Ս. Էջմիածին

1. Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու Գերագոյն կանոնադիր մարմինը Ազգային - Եկեղեցական Ժողովն է:

2. Ազգային - Եկեղեցական Ժողովը գումարւում է Ս. Էջմիածնում:

3. Ազգային - Եկեղեցական Ժողովը հրաւիրում է Ամենայն Հայոց Ծայրագոյն Պատրիարք - Կաթողիկոսը:

4. Ազգային - Եկեղեցական Ժողովի նախագահն է Ամենայն Հայոց Ծայրագոյն Պատրիարք - Կաթողիկոսը:

5. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը, Երուսաղէմի եւ Կոստանդնուպոլսոյ Պատրիարքները ժողովի նախաթոռ անդամներն են:

6. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հիւանդութեան դէպքում Ազգային - Եկեղեցական Ժողովին նախագահում է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը, Երուսաղէմի եւ կամ Կոստանդնուպոլսոյ Պատրիարքը: Սրանց բացակայութեան դէպքում նախագահում է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Տեղապահը, Կաթողիկոսի յանձնարարութեամբ:

7. Ազգային - Եկեղեցական Ժողովի իրաւասութեան ենթակայ են հետեւեալ հիմնական խնդիրները.

ա. Ընտրութիւն Ամենայն Հայոց Ծայրագոյն Պատրիարք - Կաթողիկոսի.

բ. Ընտրութիւն Ս. Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամների.

գ. Հաստատութիւն Ազգային - Եկեղեցական Սահմանադրութեան.

դ. Քննութիւն եւ վճռահատութիւն եկեղեցական եւ այլ կանոնական եւ ընդհանուր հարցերի.

ե. Կարգաւորում եկեղեցական տնտեսական վիճակի:

8. Ազգային - Եկեղեցական Ժողովը որոշում է իր գրագմունքների օրակարգը եւ գործունէութեան ներքին հրահանգը:

9. Ազգային - Եկեղեցական Ժողովի անդամ են՝

ա. Ս. Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամները.

բ. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսն իր եպիսկոպոսներով եւ Երուսաղէմի ու Կոստանդնուպոլսոյ Պատրիարքները.

գ. Հայոց Եկեղեցու բոլոր առաջնորդները.

դ. Հայոց Եկեղեցու բոլոր եպիսկոպոսները:

Ծանօթութիւն. - Առաջնորդի անձամբ ժողովին մասնակցել չկարողանալու դէպքում, մասնակցում է թեմի հոգեւորական ընտրեալ հոգեւորական ներկայացուցիչը:

10. Ազգային - Եկեղեցական Ժողովի անդամ են Ս. Էջմիածնի, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Ս. Երուսաղէմի միաբանութեան, Կոստանդնուպոլսոյ Պատրիարքութեան մի-մի ներկայացուցիչները:

11. Ազգային - Եկեղեցական Ժողովի անդամ կարող են լինել ժողովրդից ընտրուած 30 տարին լրացրած իրաւասու ծխականները:

12. Իւրաքանչիւր թեմի ժողովուրդ մասնակցում է Ազգային - Եկեղեցական Ժողովին իր ընտրած մէկ կամ աւելի պատգամաւորներով:

13. - Մինչեւ 25.000 ժողովուրդ ունեցող թեմը ընտրում է պատգամաւոր. իւրաքանչիւր թեմ ընտրում է այնքան պատգամաւոր, որքան անգամ 25.000 ժողովուրդ է պարունակում իր մէջ:

Վերջին 25.000-ը կարող է լրիւ չլինել, բայց ոչ պակաս 10.000-ից:

Ծանօթութիւն. - Ա.- Իւրաքանչիւր թեմ իր ընտրելի պատգամաւորների թւով ընտրում է անձնափոխանորդներ, որոնք փոխարինում են պատգամաւորին, եթէ նա որեւէ պատճառով անկարող է անձամբ մասնակցել ժողովի:

Ծանօթութիւն. - Բ.- Իւրաքանչիւր թեմ վիճակագրութեան հիման վրայ բաժանւում է շրջանների այն հաշւով, որ իւրաքանչիւր շրջան բաղկանայ 25.000 ժողովրդից:

14. Ազգային - Եկեղեցական Ժողովի թեմական պատգամաւորների ընտրութեան մասնակցում են հոգեւորականները եւ քաղաքացիական չափահասութիւն ունեցող աշխարհական իրաւասու ծխականները:

15. Իւրաքանչիւր 5000 շունչ ունեցող համայնքը ընտրում է մի պատուիրակ:

Ծանօթութիւն. - Փոքր համայնքները ըստ յարմարութեան միացւում են պատուիրակ ընտրելու համար:

16. Պատուիրակները պատգամաւորին կարող են ընտրել իրենց միջից կամ դրսից:

17. Ազգային Եկեղեցական պատգամաւորների, անձնափոխանորդների պատուիրակների ընտրութիւններ Ս. Ս. Ռ. Միութեան սահմաններից դուրս գտնուած թեմերում կատարւում է ըստ տեղական գործող Հայոց կանոնադրութիւնների, սահմանադրութիւնների եւ կամ աւանդական կարգերի, հրահանգուելով սոյն կանոնադրութեամբ:

18. Ազգային - Եկեղեցական Ժողովի պատգամաւորների ընտրութեան առթիւ ծագած ամենատեսակ տարակուսանքների լուծումը տալիս է Ս. Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը:

19. Կարիք եղած դէպքում Ս. Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը տալիս է հարկաւոր բացատրութիւններ եւ հրահանգներ, իսկ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը, Երուսաղէմի եւ Կոստանդնուպոլսոյ Պատրիարքութիւնները վճռում են իրենց ներքին կանոնադրութեան համաձայն:

20. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի վախճանման դէպքում Կաթողիկոսի ընտրութեան համար Ազգային - Եկեղեցական Ժողով հրաւիրում է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Տեղապահը Ս. Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի հետ:

21. Նոր Կաթողիկոսի ընտրութիւնը տեղի է ունենում Կաթողիկոսի վախճանումից ոչ շուտ քան վեց ամիս յետոյ:

22. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութիւնը կատարւում է Ս. Էջմիածնի Տաճարում, սոյն կանոնադրութեան 6-րդ յօդուածի համաձայն:

23. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութեան կարգը որոշում է Ազգային - Եկեղեցական Ժողովը:

Սոյն կանոնադրութիւնն ընդունուած եւ վաւերացուած է 1945 թուականի Յունիսի 19-ին տեղի ունեցած Ազգային - Եկեղեցական ժողովի երրորդ նիստում:

ԴԻՒԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ - ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

(*) Այս կանոնագրութեան համաձայն է որ պիտի ընտրուի Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան վարժարանի շրջափակին մէջ, Սեպտեմբեր 14-ին, տեղի ունեցած է «Ազնիւ եւ Ժիրայր Ճէնազեան» միջնակարգ վարժարանի անուանակոչութեան պաշտօնական հանդիսութիւնը, բարերարին՝ Սուրէն Ճէնազեանի ներկայութեան: Ներկայ եղած են նաեւ Հայաստանի Աթէնքի դեսպանը՝ Արման Կիրակոսեան, Ազգային վարչութեան անդամները, Թեմակալ առաջնորդը եւ այլ պաշտօնական անձնաւորութիւններ: Բացումը կատարած է Հ. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութեան ատենապետուհին՝ Լուսի Շանկայեան որ անդրադարձած է Սուրէն Ճէնազեանի իշխանական նուէրին իր մօր եւ հօր յիշատակէն: Յաջորդ խօսք առնողը եղած է առաջնորդը՝ Սահակ Արք. Այվազեան որ գնահատանքով արտայայտուելէ ետք բարերարին կրթասիրական այս արարքին, մաղթած է որ իր օրինակը վարակիչ ըլլայ: Հայաստանի Խորհրդարանի Ա. տեղակալ՝ Արտաշէս Թումանեան վեր առած է յունահայ գաղութին դրական գործունէութիւնը, փոքրիկ գաղութ մը որ ոչ միայն նախակրթարան կը պահէ այլեւ կը յաջողի միջնակարգի ճամբով շարունակել սերունդներու գոյութիւնը: Ապա, Հ. Կ. Խաչի հրաւէրին վրայ, բարերարը՝ Ս. Ճէնազեան եւ ներկաները ուղղուած են վարժարանի մուտքը ուր Եռագոյն ու Հ. Կ. Խաչի դրօշներով պատուած էր փորագրուած յուշատախտակը եւ Ս. Ճէնազեան վեր առած է դրօշները: Ուսումնական Խորհուրդի խօսքն ալ բերած է Պր. Վահան Պզտիկեան: Հանդիսութիւնը փակուած է հիւրասիրութեամբ:

***

ՍՈՒՆԻՈՅԻ (Յունաստան) ծովեզերեայ բլուրը, Օգոստոս 25-ին սկսած է Հ.Յ.Դ. Յունաստանի պատանեկան եւ երիտասարդական միութիւններու 14-րդ բանակումը, որուն կը մասնակցին 53 պատանիներ եւ 20 երիտասարդներ: Սեպտեմբեր 3-ին, բանակում այցելած են ծնողքները եւ բանակողները փոքր յայտագիր մը ներկայացուցած են: Այս բանակումին իր նիւթական օժանդակութիւնը բերած է, այս անգամ ալ, ինչպէս անցեալին «Հայկ Գարակէօզեան» հաստատութիւնը:

***

ՍԿԻՒՏԱՐԻ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ, այս տարի եւս մեծ շուքով տօնուած է Վերացման Խաչի տօնը, Կիրակի, Սեպտեմբեր 11-ին: Պատարագած եւ քարոզած է Շահան Արք.: Արարողութեան յաջորդած է սիրոյ սեղան մը, որ ազգ. - սուգի պատճառաւ (Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի վախճանում) մնացած է պատշաճութեան սահմաններու մէջ: Աւարտին խօսք առած է Գարեգին Պատրիարք որ անդրադառնալէ ետք Վազգէն Ա.ի վախճանումով հայ ժողովուրդի կրած մեծ սուգին, խօսած է կարեւոր հարցի մը մասին որ Սկիւտարի երեք վարժարանները միացնելու հարցն է: Ատենէ մը ի վեր շշուկներ եղած են այդ մասին: Պատրիարքը ըսած է որ թէեւ բնաւ կողմնակից չէ վարժարան փակելու, բայց կը հաւատայ որ գոնէ երկու դպրոցները՝ Ներսէսեան - Երմոնեան եւ Սէմէրճեան ճեմարան պէտք է միացուին խնայողութեան համար:

***

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ (Գալիֆորնիա) Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 9-ին տեղի ունեցած է երաժշտական երեկոյթ մը նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Միութեան Մշակութային Կեդրոնական Յանձնախումբին: Համերգին կեդրոնական դէմքը եղած է ջութակահար Ժան Տէր - Մերկերեան, իր կողքին ունենալով բ. ջութակահար Յովսէփ Քէթէնճեան, փունջ մը ջութակահարներ եւ թաւջութակահարներ փրոֆէսէօր Լեւոն Աբրահամեանի ճպոտին տակ: Յայտագիրը կազմուած էր Պախի գործերէն: Հ. Բ. Ը. Մ.ի սենեկային նուագախումբը, Ժ. Տէր - Մերկերեան եւ բոլոր արուեստագէտները մեծ յաջողութիւն արձանագրած են:

Ընտրանի տողանցք

AFFINITES

Վերոյիշեալ խորագրին տակ է որ, երեք հանգրուաններով (Սեպտեմբեր 24-էն Նոյեմբեր 24) կը կազմակերպուի ֆրանքեւ-հայկական ցուցահանդէս մը (*) որուն ընթացքին, յաջորդաբար պիտի ներկայացուին Աշոտ Բայանդուրի, Համլէթ Յովսէփեանի եւ Նաթալի Աբրամովայի, հուսկ՝ Իվ Մէօյի եւ Էվայի գործերը:

Հայաստանի Մշակութային Նախարարութեան հովանաւորութիւնը վայելող այս ցուցահանդէսը կը կազմակերպէ «Ֆըրանքօ Արմէնիէն տը Քօօփերասիոն է տ'էչանժ Միութիւնը»:

Ա. ԲԱՅԱՆԴՈՒՐ, Սեպ. 24-էն Հոկ. 13.
ՀԱՄԼԷԹ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ եւ ՆԱԹԱԼԻ ԱԲՐԱՄՈՎԱ, Հոկտ. 15-էն Նոյեմբեր 3.
ԻՎ ՄԷՕ եւ ԷՎԱ, Նոյ. 5-էն Նոյ. 24.

(*) Espace Perret, Institut social de Montrouge; 1, rue du 11 Novembre, Montrouge.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 74ՐԴ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ՑԱՋՈՂՈՒԹԵԱՄԲ ՊՍԱԿՈՒԵՑԱՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՔՈՆԿՐԷՍՄԷՆՆԵՐ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՆ ՋԱՆՔ ՉԽՆԱՅԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱԶՄԱՊԱՏԿԵԼՈՒ

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան Արեւելեան Ամերիկայի եւ Գանատայի Շրջանակի 74-րդ Պատգամաւորական ժողովը գումարուեցաւ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 17-ին, հիւրընկալութեամբ Շիքակոյի Օննիկ Նորհատ Ակումբի ժրաջան անդամներուն:

Շրջանակի տասներկու Ակումբներու պատգամաւորները երկու նիստերուն ընթացքին քննարկեցին իրենց կատարած միամեայ ազգային քաղաքական գործունէութիւնները եւ «Տը Արմինիըն Միրըր Սփեքթէյթըր» անգլիատառ շաբաթաթերթի, «Ապագայ» եռալեզու շաբաթաթերթի, «Նոր Օր» եօրեայի եւ «Պայքար» ամսաթերթի բովանդակութեանց հարցերը: Նկատի առնուեցան Հայաստանի տնտեսական օժանդակութիւններու ապահովումը, Զմեռ 95-ի նախադրեալները, Հայաստանի մէջ ռամկավարական ազատականութեան ամրապնդման հարցերը, ինչպէս նաեւ ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման ուղիները: Պատգամաւորները բարձր գնահատեցին՝ Հայաստանի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան վարած քաղաքականութիւնը՝ խաղաղութեամբ եւ բանակցութեանց միջոցով լուծելու ազգային ներքին բոլոր հարցերը, «Ազգ» օրաթերթի լրագրական այժմէական բարձր մակարդակին եւ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն դիւրամատչելի ըլլալու ջանքերը, ինչպէս նաեւ զօրակցութիւն յայտնեցին Արցախի քաջարի ժողովուրդին մղած ինքնորոշման պայքարին: Ժողովականները յոտնկայս լռութեամբ յարգեցին երջանկայիշատակ Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Հայրապետի յիշատակը:

Կուսակցութեան քաղաքական հետապնդելի հիմնական աշխատանքները որոշուեցան աւելի աշխուժացնել, գործնական յարաբերութիւններ մշակել յատկապէս՝ Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգներու եւ Գանատայի պետական եւ օրէնսդրական շրջանակներուն մօտ, ինչպէս նաեւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան շուրջ տանելով աւելի ազդեցիկ եւ հետեւողական աշխատանք:

Հայաստանի Անկախութեան Երրորդ Տարեդարձի Հանդիսութիւն

Ամերիկացի քոնկրէսմէններ՝ Տէյվիտ Օպի եւ Սէմ Կէճընսըն ի պատուի Տիկին Քեթրին Փորթըր՝ «Կեանքիս նպատակը պիտի ըլլայ օգնել Հայութեան»

74-րդ Պատգամաւորական ժողովին առթիւ «Օննիկ Նորհատ» Ակումբի վարչութիւնն ու յատուկ յանձնախումբի կազմակերպութեամբ մեծ շուքով նշուեցաւ Հայաստանի Գ. Հանրապետութեան պանծալի երրորդ տարեդարձը, որուն ընթացքին պատուուեցան ամերիկացի քոնկրէսմէններ՝ Սէմ Կէճընսըն (Նախագահ՝ Արտաքին Յարաբերութիւններու Յանձնախումբին) եւ Տէյվիտ Օպի (Նախագահ՝ արտաքին յատկացումներու Յանձնախումբի), որոնք աշխուժօրէն նուիրուած են Հայաստանին 75 միլիոն տոլարի յատկացման եւ Մարդկային Օժանդակութեան Անցման օրէնքի սահմանման: Երկու օրէնսդիր քաղաքագէտներն ալ շեշտեցին ապագային Հայաստանին ա՛լ աւելի օգնելու կարեւորութիւնը եւ ռամկավարութիւնը ամրապնդելու անհրաժեշտութիւնը: Ելոյթ ունեցաւ նաեւ քոնկրէսման Ճոն Փորթըրի կինը՝ Քեթրին Փորթըր, որ ամիս մը առաջ այցելած էր Ղարաբաղ: Ան իր յուզումնալից ելոյթը աւարտեց յայտնելով թէ՝ կեանքին նպատակը դարձուցած է օգնել Հայութեան:

Հանդիսութեան գլխաւոր բանախօսներն էին «Նոր Օր» թերթի խմբագիր Յակոբ Պօղոսեան եւ հանդատեան կոչուած գնդապետ Մուրատ Մուրատեան: Շիքակոյի քաղաքապետ Ռիչըրտ Տէյլի Սեպտեմբեր 17, 1994-ը հռչակած էր Հայաստանի Հանրապետութեան Օր:

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը վճռած է չշեղելու հայրենիքին զօրավիգ կանգնելու եւ հայրենի ժողովուրդին բարօրութեան սատարելու աւանդական իր ուղիէն:

ԴԻՒԱՆ
ՌԱԿ 74-ՐԴ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

1994, Սեպտեմբեր 20
Պոսթըն

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍՐԲԱՍԱՑՈՒԹԻՒՆ,
Հայ եկեղեցական երգերու շարքէն (գ)

Կ. Հ. Գէորգեան, Օգոստոս 1994, Փարիզ

ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ

Թատերախաղ
Երկու Տեսարանով

Հեղինակ՝
ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

●

Սեդա. - Ինծի համար Պայծառը զոհն է սխոթէմին...

(Սեդա կը լռէ, ջիղերը սպառած):

Հեղինակ. - Լաւ կը ճանչնամ այդ ահաւոր սխոթէմը:

Սեդա. - Դուք ալ մաս կը կազմէք անոր:

Հեղինակ. - Ոչ:

(Սեդա նորէն ստիպուած կը լռէ):

Սեդա. - Հոգ չէ: Խնդիրը այն է որ պատճառաբանութիւններու ամբողջ ցանց մը հիւսուած է հարիւր տարիէ ի վեր՝ մեր ազգին գլխուն եկած փորձանքներուն պատասխանատուութիւնը ամբողջութեամբ ուրիշին վրայ նետելու եւ գործածելու այդ ձախողանքները ազգը զաւալը նահատակի մը վերածելու, պոչը ոտքերուն մէջ քաշած շունի մը նման՝ որպէսզի ազգին վրայ իրենց իշխանութիւնը շարունակուի: Հիմա, ատիկա կրնայ անգիտակցաբար ըլլալ՝ արդիւնքը սակայն նոյնն է:

Հեղինակ. - Չէ՛ ճանըմ, մի չափազանցեր: Ատանկ բան չկայ, ես գիտեմ, բոլորս ալ, գլուխէն պոչ՝ նոյն կաթսային մէջն ենք: Իրականութեան մէջ, չկայ, գլուխ չկայ, ալ ի՞նչ մաքիավէլիք հաշիւներ կը տեսնես...:

Սեդա. - Ամէն պարագայի, շատ հպարտ եւ ուրախ եմ որ Արցախի մէջ ճիշդ հակառակը փաստուեցաւ:

Հեղինակ. - Ատիկա նայէ՝ բոլորս քեզի հետ ենք:

(Սեդա նոր ուժ առած է ըսածներէն):

Սեդա. - Բայց Սփիւռքը անձնասպան կ'ըլլայ, ոչ թէ կը ձուլուի: Այդ սխոթէմը ջղային հիւանդութեան նման բան մըն է որուն յանձնուեր կ'երթանք: Մահուան բնազդի պէս բան մը - ջարդուած, զոհուած, նահատակուած, հերոսացած, մարտիրոսացած հայ ժողովուրդը մահէն աւելի գեղեցիկ ու հմայիչ ի՞նչ կրնայ ցանկալ:

Հեղինակ. - Բայց ինչպէ՞ս մոռնալ Թուրքը որուն -

(Սեդա բուռն կերպով կ'ընդմիջէ):

Սեդա. - Ոչ, Թուրքին խօսքը մի ընէք ինծի այլեւս: Եօթանասուն տարի է վեր Թուրք չկայ սակայն օրը քսանըչորս ժամ իրար կ'ատենք, կը հարուածենք, կը բամբասենք, կը դանդատինք, կը քննադատենք, կը կռուինք, ամէն ինչ կամ սեւ մռայլ է կամ ալ շլացուցիչ լուսաւոր - սիրտ կա՞յ ալ կեանքէն համ առնելու, բնական մարդ ըլլալու, կին էակը սիրելու: Կամ պարզապէս կին ըլլալու եւ ոչ թէ կնիկ կամ «մեր կնիկը»: Ո՛չ: Մինչ մութ ուժերը - քաղաքական ղեկավարները, նոյնիսկ եկեղեցին -

(Հեղինակը ոտքի կը ցատքէ, կանչելով):

Հեղինակ. - Վայրկեան մը: Ես այդ վերջին նախադասութիւնը չեմ գրած, ատիկա դուն քեզմէ աւելցուցիր:

Սեդա. - Այո ճիշդ է, որովհետեւ դուք չէք համարձակիր եկեղեցին քննադատել, դէշ մարդ չէք ուզեր ըլլալ: Դուք ալ ծախուած մարդ էք:

Հեղինակ. - Պօչ խօսք - եկեղեցին ուրիշ է, ազգային սրբութիւն է, անոր չեն դպնար: Բայց դուն արդէն չես հասկնար ատանկ բաներ, կնկայ կարճ խելքովդ:

(Կարճ լռութիւն մը: Սեդա կը նայի հեղինակին ու հեգնական արտայայտութիւն մը առած է):

Հեղինակ. - Եւ յետոյ, ես տողեր գրած եմ քեզի համար հոն, թատերախաղին մէջ որ դուն չես ըսած: Կրնա՞մ գիտնալ ինչո՞ւ:

Սեդա. - Այո, մասնաւոր բրի: Աւելորդ դատայ, ազատ եմ չէ՞, դուք գիս այդպէս ստեղծեցիք եւ ես հիմա ձեզմէ անկախ եմ: Ես նոյնիսկ անմահ կրնամ ըլլալ, ո՞վ գիտէ: ... Դուք օր մը կը մեռնիք կ'երթաք՝ ես կը մնամ: Դուք բոլորդ մահկանացու էք, գերեզմանի ապրանք՝ բայց իմ զօրութեանս սահման չկայ:

(Լուռ է, խիտ ու սպառնական: Կը դառնայ հանրութեան):

Սեդա. - Կ'ուզէ՞ք որ ըսեմ ինչ հանած եմ գրութենէն: Այո՞ ... քանի՞ հոգի: Ձեռք վերցուցէք:

(Հօս կը նայի ժողովուրդին, եթէ շատ են ձեռքերը, կը շարունակէ գրուածը: Եթէ ոչ՝ կը ցատքէ ընդմիջումէն անդին):

Սեդա. - Լաւ, մեծամասնութիւնը կ'ուզէ, ըստ երեւոյթին: Ուրեմն հանած եմ ամբողջ վրան բաց խօսքերը, աղտոտ բառերը: Ամէն գրողի պէս, ան ալ հաճոյք կ'առնէ այդ բառերէն որովհետեւ գրագէտին համար բառը աւելի իրական է քան շօշափելի իրականութիւնը: Յետոյ՝ ամէն գրող կը սիրէ ցնցել հասարակ մարդիկը, զայթակղեցնել ... հակառակ իր պնդումին՝ հոգին կուտայ յանդուգն գրողի, մօտերն, աւան - կարտ գրողի համբաւը արդարացնելու համար: Ըստ իս, վայել չէ իրեն, անանկ որ հանեցի:

Հեղինակ. - Ծայրէ ծայր սխալ:

(Ժպիտի պէս բան մը կայ դէմքին վըրայ: Կը ցածցնէ ձայնը):

Սեդա. - Հիմա ըսէք նայիմ, կ'ուզէ՞ք լսել այդ աղտոտ բառերէն մի քանին, - բարձր ձայնով մեր բեմերէն, մեր գիրքերէն երբեք չեն հնչած այդ բառերը, չպղծելու համար Մեսրոպաշունչ Սուրբ հայերէն լեզուն: Մանաւանդ կնկայ մը կողմէ: World premiere է այս գիշեր: Անոնք որ կը համարձակին լսել՝ թող ձեռք բարձրացնեն:

(Քանի մը հոգի կը բարձրացնեն ձեռքերը, վարանումով, չորս դին նայելով...: Սեդա շունչը բռնած՝ կը հաշուէ...):

Սեդա. - Հինգ հոգի: Լաւ, երկու բառ միայն:

(Շար. 7)

Տէր եւ Տիկին Արա - Ալէն Տարոնեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Վազգէն Տարոնեան եւ զաւակը՝ Սիլվէն,
Տարոնեան ընտանիքը եւ բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, հարսին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԷԼԻԶ ՏԱՐՕՆԵԱՆ-ի
(Ծնեալ՝ Պօյնիքեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 21-ին, իր բնակարանը, 82 տարեկանին:

Դիակիզումը կատարուեցաւ, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 26-ին, Փէռ - Լաշէզի Գոլոմպարիոմը եւ աճիւնները ամփոփուեցան Փանթէնի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը:

«ՅԱՌԱՋ».. Մեր ցաւակցութիւնները Ալէն Տարօնեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը (նոր ընտրեալ վարչութիւն) ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Հոկտ. 1, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30-ին, սովորական հաւաքատեղին:

Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Մինաս Հանըմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սերժ Ակոբոֆ եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 2-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին իրենց հօր եւ մեծ-հօր՝

ԱՐՇԱՒԻՐ ԿԼՈՐԻԿԵԱՆ-ի

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

***

Իրենց հօր՝ Արշաւիր Կլօրիկեանի յիշատակին, զաւակները տասը հազար Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. - Լ. Օհաննէսեան 250 Ֆր.:

— ՎԵՐԱՄՈՒՏ —

Սուրբ Մեսրոպ Մշակ. Միութիւնը կը վերաբանայ շաբաթօրեայ իր դպրոցը՝ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 1-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան շաբաթ օրերը, ժամը 14·30-էն 17·30, Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ՝

13, rue du Perche, Paris 3e

5-էն 12 տարեկան աշակերտներու համար:

Արձանագրելու համար ձեր փոքրիկները, հեռաձայնել 42·78·31·93 թիւին, կամ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 1-ին ներկայանալ վարժարան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի մասնաճիւղի վարչութիւնը իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն հոգւոյն հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 2, ժամը 10-ին, Թաղին Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

Հոգեհանգստեան աւարտին տեղի կ'ունենայ մատաղօրհնութիւն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RENTREE SCOLAIRE

La Croix Bleue de Grenoble
Section « Ani »

vous informe que l'Ecole ouvrira ses portes le Samedi 1er Octobre de 14h à 17h30
40, ave. Ambroise Croizat,
Saint Martin d'Hères

L'enseignement de la langue est assuré par *Mlle Nora Bekmezian.*

***

Section de Paris
«A. Tathéossian»
Inscriptions jusqu'au 15 Octobre

COURS DE LANGUE ARMENIENNE
— de la maternelle au Bac + Adultes —

Activités :
Danse — Théâtre — Chants — Kung-Fu
Les Samedis de 14h30 à 19h30
à la M.C.A. : 17, rue Bleue, Paris 9e

Renseignements :
48. 71. 22. 77 Vartanouche
47. 84. 82. 90 Marie
34. 19. 44. 63 Ani (soir).

***

Cours d'Arménien

La C.B.A.F. section *«Astrig»* d'Arnouville informe que l'inscription aux cours d'Arménien (adultes et adolescents) aura lieu le samedi 1er Octobre à 15 heures, dans la salle municipale Léo Lagrange à Arnouville (salle C.B.A.F.). La présence des élèves s'avère indispensable.

ՔԱՌԱՍՈՒՆՔ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՎԱԶԳԷՆԻ ԱՌԱՋՆՈՅ, ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի վախճանման քառասունքին առթիւ, համայն աշխարհի Հայց. Առաքելական եկեղեցիներուն մէջ յատուկ աղօթք եւ հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուին:

Այդ նպատակաւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ եւս, Կիրակի, Հոկտեմբեր 2-ին հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի եւ կ'ըլլայ մասնաւոր աղօթք՝ Երանաշնորհ Հայրապետին համար:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Հայոց Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Արդ, կը հրաւիրուի ամբողջ մեր ժողովուրդը՝ երկիւղածութեամբ այդ օր ներկայ ըլլալ Մայր Տաճար եւ աղօթել Երախտաշատ Հայրապետին յաւիտենական հանգիստին համար:

«Յաւիտենական յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»:

***

ԱՎԻՆԵՈՆ - Ս. ՎԱՐԴԱՆ

Ավինեոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ծխական Խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Հոկտեմբեր 2-ին, Ավինեոնի Ս. Վարդան եկեղեցւոյ մէջ, քառասունքի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ կը կատարուի

ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

PROCES LEWIS... PROCES LEWIS... PROCES LEWIS... PROCES

Contre le Révisionnisme et le Négationisme du Génocide Arménien

LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

organise à

Paris, Marseille et Lyon

PARIS — **Jeudi 6 Octobre à 20h30**
Palais des Congrès, Salle Bleue
2, Place de la Porte Maillot, Paris 17e, M° Porte Maillot
Avec la présence de :
Me LEF FORSTER
Me Gérard TCHOLAKIAN
Me PATRICK ARAPIAN
M. YVES TERNON
M. ARA KRIKORIAN

MARSEILLE — **Vendredi 7 Octobre à 20h30**
Maison de la Culture Arménienne
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er
Avec la présence de :
Me PATRICK ARAPIAN
M. ARA KRIKORIAN
et d'autres personnalités.

LYON — **Dimanche 9 Octobre à 18h30**
234, Cours Emile Zola, Villeurbanne
Avec la présence de :
Me PATRICK ARAPIAN
M. ARA KRIKORIAN
et d'autres personnalités.

UGAB Marseille

Réservez votre soirée avec la nouvelle Equipe *UGAB - Jeunes*

SAMEDI 8 OCTOBRE, à partir de 22 heures 30
au 327, Boulevard Michelet

Ambiance assurée avec le D.J. VANICK

Tombola, nombreux lots à gagner : baptême de l'air, bijou, vin . . .

Entrée 80 F. donnant droit à une consommation — membres U.G.A.B. : 50 F.

FOIRE DE MARSEILLE

LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
présente à la 78e FOIRE INTERNATIONALE DE MARSEILLE

— du 23 septembre au 3 octobre - Parc Chanot - Hall 6 —

UN PAVILLON ARMENIEN

avec la participation
de la Chambre de Commerce et d'Industrie de la République d'Arménie
représentée par la Firme «Uniservice»

Industrie — Artisanat — Arts traditionnels — Histoire — Culture

VENDREDI 30 SEPTEMBRE

Journée officielle de l'Arménie

11h30 Accueil des personnalités à l'entrée principale
12h Visite officielle de Pavillon
12h30 Réception au Palais des Arts de la Foire, offerte par la SAFIM
13h Déjeûner officiel au Palais des Arts
15h Table ronde *«Les potentialités économiques de l'Arménie»*
18h Manifestations artistiques devant le Hall 6
20h30 Orchestre *«Massis»*, Musique et chants arméniens, devans le Hall 6

La délégation arménienne comprend :
— Raphaël BAGHOYAN, *Ministre d'Etat, Président de la Commission Centrale d'Aide Humanitaire*
— Tavit ZADOYAN, *Ministre de l'Approvisionnement*
— Boris HAROUTUNIAN, *Vice-Ministre de l'Industrie*
— Vahan TER-GHEVONDIAN, *Chargé d'Affaires de la République d'Arménie en France*
— Gaguig ASATRIAN, *CCI de la République d'Arménie, Directeur de la firme «Uniservice»*
— Manuel MELIKIAN, *Conseiller du Département des Relations Extérieures du Gouvernement.*

La délégation est accompagnée de plusieurs directeurs d'usine.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29
JEUDI
29 SEPTEMBRE
1994

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5.00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

...ՈՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.425 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 70e ANNEE — N° 18.425

Երեւան ՀԵՌԱՏԻՊ Փարիզ

...ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ›

...պտեմբեր 26/27

ԿԱԶԻ ՄՈՒՏՔԸ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԴԱԴՐԱԾ

...եպ. 23-ին Ուզբէկստանի կազմուղին ...մանզարման որպէս հետեւանք Հայաստ...ան բացարձակապէս զրկուած է կազէ։ ...րադրութիւնը աւարտած ըլլալով Հան... ...րէ հարկ է սպասել քանի մը օր, մին... ...եւ որ կազը վերստին հասնի Հայաստան։ ...յժմ ելեկտրականութիւն ձեռք կը ...րուի շնորհիւ ջրակայաններու, ջերմա... ...կայանները չեն բանիր ամբողջովին, քա... ...ի որ մազութը կը խնայուի ձմրան հա... ...մար։

**

ՋԱՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Երկրաշարժի հետեւանքով քանդուած ...իմրիի Ամենափրկիչ եկեղեցւոյ ամբողջ ...ագործուածքը, ինչպէս նաեւ որմնանկար... ...րը սրբօրէն կը պահպանուէին վեց տա... ...ի է ի վեր, սպասելով եկեղեցւոյ վերա... ...ութեան։ Սակայն անծանօթ չարա... ...ծներ բարբարոսաբար փճացուցած են ...յս սրբանկարները։

**

ՀԱԼԷՊԻ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Սեպ. 24-ին Հալէպի մէջ բացումը կա... ...տարուած է Հայաստանի հիւպատոսու... ...թեան վերանորոգուած շէնքին։ Ելոյթ ու... ...նեցած է Հալէպի գլխաւոր հիւպատոս Լե... ...ոն Սարգսեան, ներկայ եղած են Հալէպի ...աղաքապետը եւ սուրիացի բարձրաստի... ...ան այլ դէմքեր։

**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԱՏԼԱՍԸ

Երեւանի պետական համալսարանի պատ... ...ական աշխարհագրութեան եւ քարտեզա... ...գրութեան ենթաբաժինը որ նախապէս ...պատրաստած էր Արցախի քարտէզը, ...կայիս հրատարակութեան կը պատ... ...րաստէ Հայաստանի պատմաաշխարհագր... ...ական քարտէզը, որ հաւանաբար հրա... ...տարակուի Փարիզ։

**

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադե... ...միային մէջ բացուած է հայեւֆրանսական ...պատմամշակութային կապերուն նուիր... ...ուած միջազգային երկօրեայ առաջին գի... ...տաժողովը, որ այնուհետեւ շարունակ... ...ուած է Մատենադարանը։ Նախաձեռնողն ...էր «Հայաստան - Ֆրանսա» միութիւնը։

**

Երեւանի Օփերայի եւ Պալէի պետական ...թատրոնին մէջ Սեպ. 26-ին բացումը կա... ...տարուած է հնգօրեայ այն գիտաժողովին, ...որ նուիրուած է Հրաչեայ Աճառեանի գի... ...տական գործունէութեան։ ԻՒՆԵՍՔՕ-յի ...հովանաւորութիւնը վայելող միջազգա... ...յին այս գիտական հաւաքոյթը կազմա... ...կերպողներն են՝ «Հ. Աճառեան» լեզուի ...հիմնարկը, Երեւանի «Հ. Աճառեան» Հա...մալսարանը եւ միջազգային «Արարատ» Ակադեմիան։

**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐԸ

Հայաստանի մէջ ծանր յանցագործութեանց հետեւանքով ներկայիս առաւելագոյն պատիժի՝ դնդակահարութեան դատապարտուած 10 յանցագործներ կան։ Գլխաւոր դատախազ Ա. Գէորգեան որ այս թիւը տուած է, աւելցուցած է նաեւ որ առ այսօր ոչ մէկ մահապատիժ կիրարկուած է Հանրապետութեան մէջ։

**

ՊԱՏՈՒՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԻ ԿՈՉՈՒՄ

Երեւանի Քաղաքային Խորհուրդը պատուոյ քաղաքացիի կոչում շնորհած է ամերիկահայ նկարիչ եւ հաւաքորդ Մարկոս Գրիգորեանին, ի գնահատանք Հայաստանի արուեստի զանազան կեդրոններուն բերած իր նպաստին։

Օրուան հարցեր

ՉԷՉԷՆՆԵՐՈՒ ԵՐԵՔԴԱՐԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

Կովկասի բնիկ այս պատերազմիկ ժողովուրդը ԺԷ. դարուն մահմետական կրօնքը ընդունած է ռուս նուաճողներու դէմ պայքարին զուգահեռ։ ԺԸ. եւ ԺԹ. դարուն ալ շարունակուած է պայքարը Չէչէններու եւ Ռուսերու միջեւ։ ԺԸ. դարուն վեց տարուան պատերազմ եւ յաջորդ դարուն ուրիշ մը որ տեւած է 25 տարի, աւարտած են Ռուսերու յաղթանակով. սակայն, հակառակ անոր որ ԺԹ. դարուն Չէչէնները ունեցած են զինուորական առասպելական պարագլուխ մը որ կոչուած է Իմամ Շամիլ։ 1859-ի այս երկրորդ պարտութիւնը պատճառ եղած է որ մեծ թիւով Չէչէններ աքսորի դիմեն դէպի Օսմանեան կայսրութեան շրջանները, կովկասեան ուրիշ ժողովուրդներու նման։ Ապաստան գտնողներ եղած են նաեւ Յորդանան եւ ներկայի Սուրիոյ շրջանները։

Ի. դարուն, համայնավարներու յաղթանակին հետ Չէչէնիան կը տիրանայ ինքնավար տարածքի օրինավիճակի եւ 1934-ին Ստալին զայն կը միացնէ դրացի Ինգուշներու տարածքին. Ինգուշները տարբեր բարբառ մը կը խօսին նոյն լեզուին։ 1936-ին ալ այս խառնածին երկիրը կը վերածուի ինքնավար Հանրապետութեան։ 1944-ին Նացիներու հետ գործակցութեան ամբաստանութեամբ Չէչէններն ու Ինգուշները հաւաքաբար կը պատժուին, զանգուածաբար կ'աքսորուին դէպի Սիպերիոյ եւ Ղազախստանի կեդրոնացման զանազան ճամբարները ու իրենց Հանրապետութիւնը կը դադրի գոյութիւն ունենալէ։ 1957-ին է միայն, Խրուշչովի շըրջանին որ կարելի կ'ըլլայ անոնց վերադարձը եւ հասարակաց ինքնավար Հանրապետութեան վերածնունդը։

Խորհ. Միութեան քայքայման օրերուն երկու ժողովուրդներու ճամբաները իրարմէ անջատուեցան. Չէչէնները 1991-ին ամբողջական անկախութիւն հռչակեցին, իսկ Ինգուշները նախընտրեցին Ռուսաստանի Դաշնակցութեան մասնակից Հանրապետութիւն մը ըլլալ։ Այս որոշումին մէջ մեծ դեր խաղաց յոյսը թէ Մոսկուա պիտի օգնէ Հիւսիսային Օսէթիայէն հողի իրենց պահանջքը բաւարարելու համար։ Սակայն Ռուսերը նախընտրեցին Օսէթներու տեսակէտը, անգամ մը եւս մերժեցումի մղելով Չէչէններն ու Ինգուշները։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱԼԹԵԱՆ ծովուն մէջ, երեքշաբթիէն Չորեքշաբթի (Սեպ. 27/28) լուսնալիք գիշերը, կէս գիշերը անց, զբօսանաւ մը որ Խաղաղական Շուէտ կ'երթար, ընկղմած է, հազիւ հինգ վայրկեանի մէջ, Ֆինլանտիոյ բացը։ Էստոնիա փէրրին 867 հոգի կը փոխադրէր, շուրջ 80 հոգի փրկուած են միայն։ Ծովու մեծագոյն աղէտներէն մէկը կը նկատուի։ Արկածին պատճառներէն մէկն է գէշ օդը, հովը ժամական 150 քմ. արագութեամբ կը փչէր եւ փոթորիկէն իսկ աւելի մրրիկի բնոյթ ունէր։ Զբօսանաւը կ'ապահովէր Սթոքհոլմ - Տալլին գիծը 18 ամիս է։

ԳԼԻՆԹԸՆ - ԵԼՑԻՆ հանդիպումը (Սեպ. 27-ի առաւօտը) որ մէկ ժամ պէտք է տեւէր, տեւած է երկու ժամ։ Երկու ղեկավարներու շօշափած երեք նիւթերը եղած են. ա) Պոսնիա, բ) Ղարաբաղ, գ) Մոսկուայի զէնք ծախելը Իրանի։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, մթնոլորտը միշտ լարուած է եւ սպանութիւն մը եւս գործուած է Սեպ. 27-ին։ Այս անգամ դատաւոր մը սպաննուած է, Միւս կողմէ, սակայն, կացութիւնը շատ ծանր է Քապիլի մէջ երգիչին առեւանգումէն ի վեր։ Ի դէպ, շատ յայտնի չէ թէ ո՞վ առեւանգած է Մաթուպ Լունէսը որ շատ մարդ կը խանգարէր, այսինքն ոչ միայն իսլամապաշտները այլեւ իշխանութիւնները եւ անշուշտ ամէն կողմէ ծայրայեղականները։ Օր մը, համարձակած էր յայտարարել՝ «Արաբ չեմ, մահմետական ալ չեմ»։ Ծանօթ է որ Քապիլի իր ինքնայատկութիւններուն ճանաչումը կը պահանջէ Ալժէի իշխանութիւններէն, սկսելով՝ իր լեզուէն։

ԺՈՐԺԻՆԱ ՏԻՒՖՈՒԱ քննութեան տակ առնուեցաւ «Թունաւորման մեղսակցութեան» մեղադրանքով։ Ընկերային հարցերու նախկին նախարարուհին (1985, Ֆապիուսի կառավարութիւն) կը շարունակէ կրկնել թէ պատասխանատու է բայց ոչ՝ յանցաւոր։ Չորս ժամ հարցաքննուած է, ապա՝ ժպտադէմ ալ պատասխանած լըրագրողներուն։

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մէջ, կռիւները կը տարածուին մայրաքաղաքին՝ Գրոզնիի շուրջ, կառավարութեան եւ ընդդիմութեան ուժերուն միջեւ, քաղաքացիական պատերազմի բնոյթ տալով։ Ընդհանուր դատախազը՝ Ուսման Իմայեւ ապստամբներու ձեռքն անցած է։ Մոսկուա խիստ աղաբարութիւն մը եւս ըրած է, ամբաստանելով Դուդայեւը որ գրգռութիւններ կ'ընէ որպէսզի Ռուսաստան զինուորական միջամտութիւն կատարէ։ Ռուսաստան երբեք չէ ընդունած այս փոքրիկ Հանրապետութեան անկախութիւնը, հռչակուած՝ միակողմանի կերպով 1991-ին։

ԺԵՐԱՐ ԼՈՆԿԷ, ճարտարարուեստի նախարարը, յետքայլ ըրաւ եւ վճռականութեամբ չպնդեց որ պիտի չհրաժարի։ Արդարադատութեան նախարարին բացած դատական տեղեկատուութեան վրայ։ Լոնկէ յայտարարեց թէ ըստ արդիւնքին, կըրնայ հրաժարիլ։ Արդարադատութեան նախարարին այս կարգադրութիւնը բուռն բանավէճի դուռ բացաւ, քանի այս ձեւով քննութիւնը կը յանձնուի Փարիզի արդարադատութեան դատաւորի մը, այսինքն անձի մը որ ուղղակի կախում ունի նախարարէն, մինչ պէտք է յանձնուէր անկախ դատաւորի։ Այլ խօսքով, կառավարութիւնը կը «պաշտպանէ» իր նախարարը։ Զանտեսուիր նաեւ որ Լոնկէ բուռն կողմնակից մըն է Պալատիւրի նախագահական թեկնածութեան։

ՔՐԷՏԻ ԼԻՈՆԷ, 1994-ի առաջին վեցամսեային 3,9 միլիառ Ֆր.-ի կորուստ արձանագրած է, բայց տնօրէնը ապահովութիւն կու տայ որ տարուան վրայ, նախորդ տարուան (7 միլիառ) կորուստէն աւելի պիտի չըլլայ։ Սօսիէթէ ժէնէրալ որ ապազգայնացած է, 2,2 միլիառ շահ արձանագրած է։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ, Կարմիր ծովու վրայ, Հուրկատա, ոճրափորձ մը կատարուած է որու հետեւանքով երեք մեռեալ կայ (երկու Եգիպտացի եւ մէկ Գերմանացի)։ Ահաբեկիչը որ կրակ բացած էր շուկայի մը վրայ, յաջողած է փախուստ տալ։ Արարքը կը վերագրուի իսլամապաշտներու։

ԱԼԷՆ ԹԵՐԶԵԱՆ «Վիզիթէօրներու» արտադրիչը, Սեպ. 22-ին վերընտրուած է Ֆիլմի Արտադրիչներու Միութեան նախագահ։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԻՒԷՖԱ-ի դարձի մրցումներուն Մարսէյլի Օլէնփիքը յաղթեց Փիրէյայի Օլիմփիաքոսին 3 - 0, Նանթ՝ Վոլգոգրադի 3 - 0, Պորտօ՝ Լիւքսեմբուրգի 2 - 0, եւ Գաննի Ֆենէրպահչէի 5 - 1, Պոլսոյ մէջ. Գաննի կէտերէն մէկը թուրք խաղացողը նշանակեց իր բերդին դէմ։

ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Քառասնօրեայ սգոյ օրերի աւարտին, յայտնում ենք ի գիտութիւն մեր ժողովուրդին, որ սոյն թուականի Հոկտեմբերի 2-ին, Կիրակի, ժամը 10.30-ին, Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարում մատուցուելու է Ս. Պատարագ վասն հոգւոյ Նորոդ հանգուցեալ Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Նրա հոգու խաղաղութեան համար։

Այս առթիւ հրաւիրում ենք վշտակիր եւ բարեպաշտ ժողովրդին մասնակցելու սոյն արարողութեանը։

«Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»։

ՆԵՐՍԷՍ ԵՊԻՍԿ. ՊՕԶԱՊԱԼԵԱՆ
Դիւանապետ Մայր Աթոռի

Ս. Էջմիածին, Սեպ. 24

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ»ԻՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

Հ. ՍԱՀԱԿ ՃԵՄՃԵՄԵԱՆ

«Կը յուսանք որ Բազմավէպը ազգասիրաց փափաքը կատարէ, ու քիչ ատենի մէջ ազգին ուսումնական յառաջդիմութեանը վրայ աւելի մեծ տարբերութիւն մըն ալ ընէ: Աս յուսով մեր կողմանէ ամենեւին աշխատանք չենք խնայեր, բաւական է որ աշխատանքնիս օգտակար ու հաճոյ ընենք մեր պատուական Ազգին»:

Այս խօսքերով կ՚աւարտի 1843-ի «Բազմավէպ»ին առաջին թիւին Յառաջաբանը, գրուած Միաբանութեանս երիտասարդ աբեղաներու կողմէ, որոնց գլուխ կը հանդիսանար թերթին խմբագիրը՝ Հ. Գաբրիէլ Այվազովսկի: Հոն բուսած գաղափարները ուրիշ բան չեն՝ եթէ ոչ նոյն Միաբանութեան հիմնադիր Մխիթար Աբբահօր ոսկեղինիկ սկզբունքին գործադրութիւնը, այն է՝ աշխատիլ ու նպաստել ազգին հոգեւոր ու մշակութային վերելքին. եւ ահա յարմարցնելով զայն դարուն պահանջներուն՝ կը ձեռնարկուի նոր միջոցի մը, որու վրայէն անցած են այսօր հարիւր եւ յիսուն տարիներ: Պատմութիւնը կրնայ վկայել թէ ի՛նչ աստիճանի անոնք յաջողած են իրագործել գրուած ծրագիրը:

«Բազմավէպ»էն առաջ, Մխիթարեան Հայրերը, նոյն ուղղութեամբ կատարած են ուրիշ փորձեր: 1799-ին, Հ. Ղուկաս Ինճիճեանի նախաձեռնութեամբ, սկսած է լոյս տեսնել «Տարեգրութիւն»ը, իբր «Յիշատակարան քաղաքական, պատերազմական, որ է եկեղեցական եւ բանասիրական անցից եւ դիպուածոց աշխարհի»: Սա տեւած է չորս տարի, 1799 - 1803, իբր Տարեթերթ, որ յաջորդաբար փոխելով դիրքը՝ շարունակած է «Եղանակ Բիւզանդեան - Բազմավէպ» տիտղոսով, միշտ Հ. Ղուկաս Ինճիճեանի նախաձեռնութեամբ, ինչպէս նաեւ ուրիշ միաբաններու ալ գործակցութեամբ: «Եղանակ»ը կը հրատարակուի 1803-1820 տարիներուն, իսկ 1812-1817 տարիներուն, Մխիթարեան տպարանէն լոյս կը տեսնէ նաեւ «Դիտակ Բիւզանդեան»ն ալ, ուղղուած Արշարունեաց ընկերութեան անդամներուն: Արդ, ազգին օգտակար ըլլալու մտահոգութիւնը ընկերացած է միշտ Միաբանութեանս՝ վաղ ժամանակներով, եւ այս ուղղութեամբ դիւանը ունի հարուստ պաշար՝ անթիւ մանրամասնութիւններով, որոնց վրայ կ՚արժէ անդրադառնալ ուրիշ առիթով:

Սկսած գործը կը կասի՝ Պոլսոյ անվերջանալի կրօնական եւ ազգային խնդիրներուն հետեւանքով: Բայց Ս. Ղազարի մէջ չի՛ դադրիր գործը, այլ մանաւանդ թէ, զարկ կը տրուի նախնեաց մատենագրութեան հրատարակութեանց, միաժամանակ մեծ ու փոքր հատորներ՝ ժողովուրդին առօրեայ պահանջին համաձայն, ինչպէս նաեւ դասագիրքեր, վէպեր, կրթական հրատարակութիւններ, նոր բացուած վարժարաններու օգնութեան հասնելու նպատակով:

Հ. ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻ

Մինչ այս Ղրիմէն Ս. Ղազար կը հասնի նոր աշակերտ մը, Աղեքսանդր անունով, ապագայ Հ. Գաբրիէլ Այվազովսկին, որ իր ուշիմութեան եւ փայլուն կարողութիւններով՝ կը գրաւէ Աբբահօր եւ միաբաններուն ուշադրութիւնը: Հ. Մինաս Բժշկեան, զինքը ուրիշ երկու ընկերներով Ղրիմէն Վենետիկ ղրկած ատեն, 1826 Յունիս 28-ին կը գրէ Սուքիաս Սոմալեան Աբբահօր. «15ամեայ, պատանի կորովամիտ եւ հեզահոգի, ուսումնասէր, ծնեալ յէսկի Ղրիմ, ի Սղնեաղինցի հօրէ եւ ի հայադաւան մօրէ յէսկի Ղրիմայ. զայս մանուկ վիճակեալ հրաշալի յիշողութեան, ջանացին հայք յափշտակել եւ դնել ի վանս Սուրբ Նշանի, այլ համբաւ դպրատանս եւ յառաջդիմութիւն մանկանց ձգեցին զհայրն նորա՝ բերել առ իս...: Յամենայնի ընտիր գտաւ, մինչեւ յոյս տալ երեւելի լինելոյ ի Հասարակութեանս: Քաջ է ի հայկաբանութեան եւ ի ռուսաբանութեան, թէ՛ ի գրել եւ թէ ի խօսել: Ուսաւ թարգմանել եւ զգաղղիականն, աւարտեալ զճարտասանութիւն ռուս, եւ զքերականութիւն գերմաներէն՝ ըստ առաջին մասին: Գիտէ վերծանել հրէարէն, արաբերէն, յունարէն եւ լատիներէն: Զայս խոնարհ մանկիկ, որպէս եւ զայլս, առանձնակի յանձնեմ ի հայրախնամ գութ հօրդ Հասարակաց, կրթել ի խոնարհութեան, զի մի՛ գիտութիւնն երբեք ածցէ զնա ի հպարտութիւն»:

Այսքան գովասանք 15ամեայ մանուկի մը համար՝ գուցէ շատ թուի ընթերցողին, եւ սակայն յաջորդաբար ոչ միայն կ՚իրականանան այս բոլորը, այլ անթիւ մանրամասնութիւններ կու գան աւելցնելու ընդլայնելու այդ գաղափարները: Եւ հոս մենք պէտք էինք շեղիլ մեր նիւթէն, երկար ու ծաւալուն խօսելու համար Հ. Գաբրիէլ Այվազովսկիի անձին եւ գործունէութեան մասին, քանի ինքը եղած է առաջին խմբագիրը «Բազմավէպ»ին, գուցէ նաեւ հիմնադիրը: Առանց հրաժարելու այդ գաղափարէն, բայց յետաձգելով մօտիկ ապագայի մը, այսքանը ըսենք որ Հ. Գաբրիէլ իր շրջանին այնքան փայլած է Ս. Ղազարի մէջ կրօնաւորական կենցաղով եւ համոզումներով, խանդավառ հայրենասիրութեամբ, զարմանալի գիտութեամբ եւ բացառիկ եղբայրասիրական նուիրումով, որ կրցած է առինքնել ամէնքը, մեծ ու փոքր, Սոմալեան Աբբայէն մինչեւ վերջին իր աշակերտը՝ որու եղած է ուսուցիչ կամ դաստիարակ: Ծանրաբեռնուած անթիւ պատասխանատուութիւններու բեռին տակ՝ Հ. Գաբրիէլ չէ՛ ընկճուած և չէ՛ սահմանափակուած: Իր առած դաստիարակութիւնը զինքը մղած է բացուելու նաեւ իր ժողովուրդին: որու պտուղը կարելի է համարել նաեւ «Բազմավէպ»ը:

«Բազմավէպ»ի առաջին տարիներուն լոյս տեսած յօդուածները՝ չեն կրեր ո՛չ մէկ ստորագրութիւն: Մխիթարեան միաբաններն են, որոնք կը վաստակին՝ առանց փնտռելու փառք կամ անուն: Բայց կայ աւելին. «Բազմավէպ»ի վրայ չէ կարելի գտնել նաեւ խմբագրին անունը: Բերանացի աւանդութեամբ հասած է մեզի «Բազմավէպ»ի առաջին խմբագրին անունը, յանձին Հայր Գաբրիէլ Այվազովսկիի: Աչքէ անցընելով Միաբանութեանս ամբողջ պատմութիւնը, կը տեսնենք որ նոյն շրջանին տիրող եւ փայլող դէմքը եղած է Հ. Գաբրիէլ, եւ որով կը ստիպուինք հաստատել բերանացի աւանդութիւնը: Ասոր կից, սակայն, տալու համար պատմութեան՝ ինչ որ պատմութեան կը պատկանի, ահա կարգ մը լուսաբանութիւններ, որոնք իրենց մանրամասնութիւններով կրնան հաճելի ըլլալ ընթերցողին:

ՄԻԱԲԱՆԱԿԱՆ ՎԱՍՏԱԿ

Ընդունելով հանդերձ՝ Հ. Գաբրիէլը իբր խմբագիր, «Բազմավէպ»ի արժանիքը կ՚երթայ Մխիթարեան Միաբանութեան, որուն իւրաքանչիւրը իր կարողութեան համաձայն կը նպաստէ անոր, յօգուտ հայ ժողովուրդին:

1839-ին Զմիւռնիա լոյս կը տեսնէ «Շտեմարան պիտանի գիտելեաց» ամսաթերթը, Ամերիկայէն հասած բողոքական միսիոնարներու խմբագրութեամբ: Գարեգին Լեւոնեանց 1895-ին «Հայոց պարբերական Մամուլ»ի մէջ կը քննադատէ ամսաթերթը՝ գրելով. «Ի՞նչ նորութիւններով կը կարողանային հայ հասարակութեան ուշքը գրաւել, հայ տարրի հոգին եւ միտքը որսալ, յափշտակել իւրեանց կեղծաւոր քարոզներով, եթէ ոչ հրատարակելով մի պարբերական հայերէն հրատարակութիւն, որ եւ առաջինն էր Զմիւռնիայում, թունդ կրօնամոլութեան մոլորեցուցիչ սերմեր ցանել հայ անարատ եւ անմեղ սրտերում» (էջ 31):

Տարի մը ետք, 1840-ին, Զմիւռնիա լոյս կը տեսնէ «Արշալոյս Արարատեան»ը, որու մասին նոյն հեղինակը կը գրէ. «Հայ լրագրութեան ասպարիզում միակ գործում էին Զմիւռնիայում բողոքական քարոզիչները իւրեանց բերած "Շտեմարան"ով, խեղճ հայ ժողովուրդին "լոյս հաւատքը", փրկութեան "ուղիղ ճանապարհը" ցոյց տալու նպատակով, երբ յանկարծ Արարատեան աշխարհի ողջամիտ զաւակի մտքի ծնունդ "Արշալոյս"ը ծագեց տաճկական աշխարհի վրայ, Զմիւռնիայի հորիզոնից» (էջ 40):

Զմիւռնիա ծագած պայքարին տեղեակ էին Ս. Ղազարի երիտասարդ միաբանները, գլխաւորութեամբ Հ. Գաբրիէլ Այվազովսկիի, որ 1842, Դեկ. 24-ին այսպէս կը գրէ իր դասընկերին, Հ. Վրթանէս Պօտուրեանի (Ղրիմ). «Ի բազմաց հետէ երկնէին մերքն զայս խորհուրդ կարեւոր, եւ ահա ուր ուրեմն յայսմ ամի ձեռն ի գործ արարին, յորդորեալք առաւելապէս ի տես օրագրացն Զմիւռնիոյ եւ Կոստանդնուպօլսոյ, որ խառն ի խուռն գրեն եւ տպագրեն, գրաբին եւ գշար, ի վնաս մանաւանդ քան թէ յօգուտ ազգին»: 1843-ին Զմիւռնիոյ մէջ լոյս կը տեսնէ նաեւ «Հայրենասէր» շաբաթաթերթը, որու մասին Այվազովսկի սա դատաստանը կ՚ընէ իր 1843 Սեպ. 14 թուակիր նամակով, ուղղուած Հ. Գէորգ Հիւրմիւզեանի. «ԶՀայրենասիրին տեսաք եւ ընթերցաք զթերթն առաջին, եւ է օրագիր ինչ "խեղճ", յար եւ նման Արշալուսյն, ոչ միայն ըստ դրիցն եւ տպագրութեան, այլ եւ ըստ նիւթոյն եւ ըստ ոճոյ. իսկ ըստ լեզուին՝ սա եւ քան զԱրշալուսյն անհեթեթ է եւ անոճ. եւ է գործ երիտասարդաց ոմանց ի Մեսրոպեան վարժարանէն»:

«Ի բազմաց հետէ երկնէին մերքն» ակնարկ է քանի մը տարիներու, երբ Զմիւռնիոյ մէջ դեռ ոչ մէկ շարժում սկսած էր օրագրի: Եւ իրապէս Հ. Յովհաննէս Սորգուճեան, երկար տարիներէ ի վեր տեսուչ Մխիթարեան տպարանին, կը մտածէ թէ ի՛նչպէս լաւագոյն կերպով կրնայ ընդառաջել երիտասարդ իր միաբանակիցներու փափաքին, նկատմամբ օրագրին: «Բազմավէպ»ի հրատարակութենէն ուղիղ երեք տարի առաջ, 1840, Ապրիլ 3-ին, կը գրէ Հ. Գէորգ Հիւրմիւզեանի, լսելու համար անոր տեսակէտը, քանի ան էր որ Պոլսոյ մէջ կը հետեւէր ազգային եւ գրական շարժումներուն: Հ. Յովհաննէս կը գրէ. «Ընկալեալ մեր "Շտեմարան Պիտանի Գիտելեաց", տպագրելոց ի Զմիւռնիայ, վառեցաւ յոմանս փափաք յօրինելոյ նոյնպիսի տետրակս, զարդարեալս պիտանեգոյն տեղեկութեամբք եւ ընտիր եւս պատկերօք եւ տալ ի տիպ»: Հ. Յովհաննէս կ՚ուզէ գիտնալ թէ կա՞ր կարելիութիւնը գտնելու 300 կամ 400 բաժանորդ, որոնք 24 թիւի համար վճարէին տարեկան 18 ղուրուշ, եւ թէ «Շտեմարան»ը գտա՞ծ է յաջողութիւն Պոլսոյ մէջ, եւ կամ ի՞նչ նիւթեր պէտք է շօշափել՝ ժողովուրդին օգտակար ըլլալու համար, մանաւանդ որ Վենետիկի մէջ «ունիմք մեք աստ ի նմանօրինակ գրոց՝ աւելի քան զեօթն տեսակս ի գաղղիական եւ յիտալական լեզուս, եւ կարեմք ունել եւ զանգղիականս եւ զգերմանականս. շատ է զի յաջողեսցին ելք իրացս»:

Մինչ Հ. Գաբրիէլ կը մեկնի Ղրիմ, այցելելու իր հարազատներուն, որոնց մօտ կը մնայ տարի մը (1841 Սեպ. - 1842 Սեպ.), Ս. Ղազարի մէջ գաղափարները կը հասուննան: Հ. Ռափայէլ Թրեանց, տեսուչ Ռափայէլեան վարժարանի եւ խանդավառ «Բազմավէպ»ի գաղափարի իրագործումին, պէտք զգալով խորհուրդի եւ քաջալերանքի, 1842 Յունուար 7-ին կը գրէ Հ. Գէորգ Հիւրմիւզի. «Յաղագս խորհելոյ մերոյ օրագրին, ինչ ո՛չ գրեցեր դու ցարդ առ ոք, զոր թէ մարթէաք սկսանել եւ ըստ պատշաճի յառաջ տանել, կարծեմ թէ կարի օգտակար լինէր յառաջդիմութեան ազգիս»: Հ. Գէորգ կ՚ուշացնէ պատասխանը, բայց երբ կրկին եւ կրկին կը ստիպեն զինքը, կը խոստովանի թէ խօսած է «Արշալոյս»ի խմբագիր Ղուկաս Պալտասարեանի հետ, որ հաշուելով ճամբուն ծախքը եւ թերթին գինը, դժուար իրագործելի կը նկատէ ծրագիրը, ասով հանդերձ կը թելադրէ որ Միաբանութիւնը փորձէ տարի մը հրատարակել, անոր համաձայն եզրակացութիւններու յանգելու համար:

Աննախընթաց խանդավառութեան մէջ է որ ծնունդ կ՚առնէ «Բազմավէպ»ը. երիտասարդ աբեղաներ գրեթէ ձեռքով կը շօշափեն անոր ունենալիք բարերար դերը՝ ի նպաստ ազգին: Նոյն շրջանին միաբաններ իրարու կը գրեն. «...կարծեմ թէ կարի օգտակար լինէր յառաջադիմութեան ազգիս» (1), «ամենեքին որ աստ՝ վառեալ եմք ի յառաջացումն գործոյն» (2). իսկ Սոմալեան Աբբայ, Թարգմանն ըլլալով բոլոր միաբաններու զգացումներուն՝ «սրտապնդեալ են մերքն աստ եւ վառեալ են զարդիս ի լոյս ընծայել զօրագրութիւնս ինչ ուսումնական» (3):

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մխիթարեան միաբանները գիտակցութիւնն ունին երկու ճշմարտութիւններու. նախ՝ թէ «Բազմավէպ»ը «կարի օգտակար է յառաջացման ազգիս», եւ երկրորդ՝ թէ ամսաթերթին հրատարակութիւնը չունի ակնկալութիւն նիւթական շահերու: Հ. Ռափայէլ Թրեանց բացայայտ կերպով կը գրէ. «Գիտեմք եւ մեք թէ չքաղեսցուք ինչ օգուտ առ այժմ, ջանք մեր են չվնասել. սակայն թէ կամիցիմք գործ գործել ի յառաջադիմութիւն ազգիս, այդ միայն թուի այժմ գործի ի ձեռին» (4):

Տնտեսականը գլխաւոր մտահոգութիւն չըլլալով հանդերձ չէր դադրեր ըլլալէ լուծանելի հարց մը: Կարդալով վանքիս ժամանակագրութիւնը, կը տեսնենք թէ նոյն տարիներուն Միաբանութիւնը կ՚ապրէր դժուարին պահեր՝ մատակարարական գետնի վրայ: Տպարանապետ Հ. Յովհաննէսի հաշիւներուն համաձայն, 300-400 բաժանորդ գտնելու պարագային՝ թերթը կրնար տնտեսապէս դառնալ ինքնաբաւ, բայց Հ. Ռափայէլ Թրեանց գիտէ թէ մեր ազգին մէջ «եթէ էին ընթերցասէրք՝ չէր մեզ տեղի վարանմանց ի յաջողութիւն իրացս. սակայն թէ կամիցիմք գործ ածել ի յառաջադիմութիւն ազգիս, այդ միայն թուի այժմ գործի ի ձեռին, որպէս բաց յօրինակաց օտար ազգաց, խրատիմք իսկ ի զգօն եւ ի սրտատես բարեկամաց» (5):

Ծերունի Սոմալեան Աբբայ, շուրջ [illegible] երկար տարիներ նուիրուած էր մեր նախնեաց մատենագրութեան բնագիրները լոյս ընծայելու. կազմած էր արդէն քսանհինգ հատորներու շարք մը, որոնց եկամուտը սահմանած էր նոր գիրքերու հրատարակութեան: Ներկայիս, երբ «Բազմավէպ»ը անծանօթի դիմաց գտնուելով պիտի մտնէ աշխարհ, կը մտածէ նախնեաց մատենագրութեան վճարուած դրամագլուխը յատկացնել անոր հրատարակութեան, բայց «ջանալի է գտանել այդր ի Պոլիս ընկերագրութիւնս, զի թեթեւասցի ծախքն՝ զոր առնել ունի Նախնեացն գանձանակս» կը գրէ Աբբահայրը (6):

Կը պատրաստուի «Բազմավէպ»ի "Յայտարարութիւն"ը եւ կը ղրկուի հեռաւոր մեր միաբաններուն եւ ազգայիններու. Պոլիս, Զմիւռնիա, Կարին, Պաշպալով, Վիէննա, Թրիէսթէ, Ախալցխա, որպէսզի հետամուտ ըլլան գտնելու բաժանորդներ: Սոմալեան Աբբայ 1842 Դեկ. 9-ին կը գրէ Հ. Սիմոն Ճուարեանի, Ախալցխա. «Փոյթ տարցես գտանել եւ դու բազմաթիւ ընկերս այդր, որ զերիս ֆիորինս միայն ունի վճարել վասն բոլոր ամին»:

1842-ի տարւոյն աւարտին արդէն կը լսուին մխիթարական լուրեր. «Օրագրոյ կամ յօրինողք "Բազմավէպ"ին մերոյ հոգացեալ են աստ գործակալս կամ վերատեսուչս ի Թրեստ, ի Զմիւռնիայ, ի Ղրիմ եւ ի Պումպայի, ընդ որոց ձեռս սրտիւ ունին յամենայն տեղիս եւ գտանել զընկերակիցս տարեւորս, որպէս զարդիս յիսնիւ չափ գտան աստ ի Թրեստ, որ կանխիկ վճարեն զտարեկանն: Մնայ արդ եւ այդր (ի Պոլիս) կարգել զոք ի մերայնոցդ, զի զհոգ ունիցի առանձինն ի տալ եւ յառնուլ, ստէպ թղթակցութեամբ ընդ վանացս եւ ընդ օտարաց, որ կարեւոր է յոյժ» կը գրէ Սուքիաս Աբբայ Սոմալեան (7):

Հ. Գաբրիէլ Այվազովսկի տարի մը ամբողջ Ղրիմ մնալէ ետք, 1842-ի Սեպտեմբեր ամսուն կը դառնայ վանք, եւ տեսնելով Ս. Ղազարի մէջ «Բազմավէպ»ին համար ստեղծուած խանդավառութիւնը՝ ինքն ալ կը լծուի նոյն գործին, բացառիկ եռանդով: Նոյն օրերուն ունեցած գաղափարները ու եղած խօսակցութիւններ համադրելով՝ կը շարադրէ նամակ մը, 1842, Հոկ. 10-ին, ուղղուած Հ. Գէորգ Հիւրմիւզի, պարզելով հիմնական եւ կարեւոր սկզբունքներ. «Ի հերուն հետէ այս իղձ սրտի ընթանայր ի վանս մեր, յորդորեալ ի Զմիւռնացւոյն օրինակէ, զի եւ ի մէնջ օրագրութիւն իմն կամ տարեգրութիւն կամ լրագիր ինչ հրատարակեալ՝ հաճոյասցի եւ օգտեսցէ»: Նոյն շրջանին զօրաւոր էր Վենետիկ եւ Վիէննա քոյր Միաբանութիւններու միջեւ գրական պայքարը, եւ Վենետիկ վախն ունէր որ մի՛ գուցէ յանկարծ Վիէննան իջնէ հրապարակ եւ գրաւէ ասպարէզը. «Ժամանակ անցեալ ի վերայ եւ այժմու հանգամանք

Ուխտիս, եւ կասկած ի բաւացի՝ թէ զուցէ կանխեսցեն նախանձորդք մեր կալուել ի մէնջ եւ զայս ոչ փոքր ինչ օգուտ եւ զփառս, փութանակ լքուցանելոյ զմերումն՝ յորդորագոյնս եւս գործեցին ի խորհել զիրսն հաստատութեամբ, եւ միաբան հաւանութեամբ Վեհիս մերոյ եւ գլխաւորաց, անյապաղ փութով յարդինան երագել»: Հ. Գաբրիէլ նոյն նամակին աւարտին, յետ դնելու «Բազմավէպ»ի գործունէութեան ամբողջ ծրագիրը, դարձեալ կը դառնայ նոյն նիւթին՝ գրելով. «Ինձ թուի թէ անշուշտ նոր խմն գնդակ եղիցի սա ի կուլ "վիշապ"ին զարանելոյ, որ եւ պայթեսցէ ի հեղձամղձուկն նախանձու»:

Գործունէութեան գլխաւոր դժուարութիւնը տնտեսականն էր, բայց անոր դիմաց կար միաբաններու միասիրտ գործակցութիւնը ուղղուած ազգին հոգեւոր լուսաւորութեան, ուստի «հասուն խորհրդով կշռեցան եւ չափեցան նախ ըստ կարի օգուտքն յուսալիք, եւ յաղթեցին վնասուցն (դրամոց), որոց մարթ իցէ թերեւս զհետ գալ անտի, մանաւանդ զառաջինն»: Կը կազմուի խմբագրական մարմինը, ընդգծելով թէ ինչ պիտի ըլլայ անոնց մղիչ ուժը. «Հաշուեցան նախատեսութեամբ եւ հնարք անընդհատ եւ ըստ կարի յառաջ զգործն վարելոյ, եւ յանուանէ իսկ թուեցան անձինքն փաստակակիցք գործոյն եւ ձեռնտուք եւ տեսուչք. դժուարութիւնքն հարթեցան եւ դիւրութիւնք պարզեցան, եւ ըստ այսմ ամենայնի ըդկերրանց՝ յօրինեցաւ եւ յղկեցան Ցայտարարութիւնն»:

Հ. Գաբրիէլ Այվազովսկի օրինակ մը Ցայտարարութենէն կը ղրկէ Պոլիս, Հ. Գէորգ Հիւրմիւզին, որպէսզի ցոյց տայ մեր միաբաններուն, յատկապէս Ազգապետ Հ. Կարապետ Եսայեանի եւ Հ. Արսէն Բագրատունիի, քանի սկսուած գործը անհատի մը ձեռնարկը չէր՝ այլ ամբողջ Միաբանութեան: Խմբագիր Հ. Գաբրիէլ եւ իր գործակիցները պէտք ունէին իրենց երէց եղբայրներուն «քաջախորհուրդ քննութեանց եւ քաջալեր բանս ընդունել, որք մտադիրն ձեռնամուխ լինին յայս փաստակ յՈւխտիս եւեթ պարծանս եւ ի շահ օգտի ազգիս մերոյ»: Ահա թէ ուր կը յանգին ողջ Միաբանութեան մը ճիգերն ու ջանքերը. «Ի շահ օգտի ազգիս մերոյ», որովհետեւ Հ. Գաբրիէլ շատ լաւ գիտէ որ ինքը եւ իր եղբայրակիցները «անձինք կարօտք են եւ եռանդունք, ոչ զանձանցն խնդրողք եւ ոչ զանձինս ընծայեցուցիչք, ոչ ընկերացն գործոց դառն դատախազք եւ ոչ իւրեանցն գրուածոց ինքնահաճ ջատագովք. միայն թէ փոքր մի քաջալերութեան կարօտք»:

Բացի Ս. Ղազարի միաբաններէն, վանքէն դուրս պաշտօնավարողներն ալ կը խոստանան բերել իրենց օժանդակութիւնը «Բազմավէպ»ին, ինչ որ մեծ քաջալեր էր խմբագրական կազմին համար: Նոյն նամակով Հ. Գաբրիէլ կը շարունակէ գրել. «Խոստմունք յարտաքնոցն մերոց հարց, այսինքն յորոց ի տեսչութիւն կան վարժարանացն երկոցուն (Մուրատեան եւ Ռափայէլեան), տալ երբեք երբեք յօդուածս ուսումնականս եւ քերթուածս մանունս, եւ այլ եւս ձեռնտուութիւնս կարեւորս, անտարակոյս խմն ակնկալութիւն է թէ եւ այտի (ի Պոլսոյ) շնորհեսցին օժանդակութիւնք այսպիսիք. եւ ահա այս ամենայն յուսացուցանէ զմեզ թէ ոչ միայն յառաջեսցէ գործն, այլ եւ գամ քան զգամ ի լաւութիւն եւ ի կատարելութիւն թեւակոխեսցէ»:

(Շար. 1)

---

(1) Հ. Ռափայէլ Թրեանց, Վենետիկէն, առ Հ. Գէորգ Հիւրմիւզ, Պոլիս, 1842, Յունուար 7-ին:

(2) Հ. Ստեփան Եազըճեան, Վենետիկէն, առ Հ. Գէորգ Հիւրմիւզ, Պոլիս, 1842, Նոյ. 14:

(3) Առ Հ. Գէորգ Հիւրմիւզ, Պոլիս, 1842, Սեպ. 23:

(4) Առ Հ. Գէորգ Հիւրմիւզ, Պոլիս, 1842, Փետր. 25:

(5) Առ Հ. Գէորգ Հիւրմիւզ, Պոլիս, 1842, Փետր. 25:

(6) Առ Հ. Գէորգ Հիւրմիւզ, 1842, Նոյ. 18:

(7) Առ Հ. Գէորգ Հիւրմիւզ, Պոլիս, 1842 Դեկ.:

ՎԱԶԳԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

«Աթոռ Հայկազնեայս»ի հարիւր երեսուներորդ գահակալը եւս անցաւ յաւիտենականութեան գիրկը: Վազգէն Կաթողիկոս այս աշխարհէն հեռացաւ երկար, շա՜տ երկար գահակալութենէ մը ետք, որ Մայր Աթոռի գաւազանագրքի 3-4 ամենաերկար հայրապետութիւններէն մին եղաւ:

Կարծէք դեռ երէկ էր 1955-ի Սեպտեմբեր - Հոկտեմբեր ամիսները: Խրուշչովեան «բարենորոգութիւններուն» շնորհիւ, պզտիկ ճեղք մը բացուած էր երկաթէ վարագոյրին մէջ: Եւ այդ ճեղքին շնորհիւ դէպի Հայաստան կը մեկնէին ազգային - եկեղեցական ժողովին մասնակցելու ըսփիւռքահայ պատգամաւորները եւ անոնց հետ խիստ սակաւաթիւ «բախտաւորներ»:

Մարսէյլի մէջ հարիւրաւոր հայրենաբաղձ հոգիներ փութացած էին ունկնդրելու այդ խրախճանք «կռունկ»ները, անոնց վերադարձին կազմակերպուած «բանախօսութիւն» կամ «դեկուցում» յորջորջուած հաւաքոյթներու ընթացքին, եւ իրենց հայրենակարօտ սիրտերը սփոփելու «մեր աշխարհէն» թարմ խապրիկներով:

Երիտասարդ կաթողիկոս մը կը բազմէր Լուսաւորչի պատմական գահին վրայ, հազիւ 47 տարեկան: Իր ընտրութեան օրերուն, շատ - շատերու համար անծանօթ մըն էր Վազգէն Ա.: Տիրող միջազգային քաղաքական կացութեան բերմամբ, Ան՝ գրեթէ դուրս չէր ելած իր ծննդավայր Ռումանիայէն: Անծանօթ մըն էր Սփիւռքին համար, անծանօթ մը նաեւ Հայաստանի լայն զանգուածներուն համար:

Նորընտիր կաթողիկոսը «վարդէ անկողին» մը չգտաւ Էջմիածնի մէջ: «Հանճարաւոր» պեխաւորի երեսնամեայ բռնապետութիւնը աւերակոյտի վերածած էր եկեղեցական կառոյցը ողջ Միութեան տարածքին: Այլ մանաւանդ Վազգէն Ա.ի իսկ խօսքերով, «սարսափելու աստիճան խաթարուած էր Հայուն ազգային ոգին»: Եւ Վազգէն Կաթողիկոս, գրեթէ առանձին, սկսաւ նիւթական, այլ մանաւանդ ոգեկան վերաշինութեան հսկայ ձեռնարկ մը, փուշերով տատասկներով լեցուն: Ջարկ տուաւ հոգեւոր ճեմարանին, հիմնեց միաբանութիւն, բարեկարգեց Մայր Աթոռը, վերաշինեց ու բացաւ պատմական վանքեր ու եկեղեցիներ: Հայաստանի մտաւորականութեան մէկ կարեւոր մասը հաւաքեց իր շուրջ: Որքան կամք, մանաւանդ հաւատք, այո՛ հաւատք պէտք էր այդ դժուարին օրերուն չընկրկելու համար գործին աճաւորութեան առջեւ: Եւ պէտք է հաւատանք որ նախախնամութիւնը իր հովանին չզլացաւ երիտասարդ հայրապետին: Տասնամեակ մը յետոյ, Ան արդէն արժանացած էր «շինարար կաթողիկոս»ի մակդիրին:

Լուսամիտ կաթողիկոսը հասկցած էր նաեւ Սփիւռքի տեւական իրականութիւն ըլլալը: Իր ընտրութեան յաջորդ տարին իսկ, սկսաւ իր բազմաթիւ հովուապետական այցելութիւնները Սփիւռքի գրեթէ բոլոր համայնքներուն, զանազան առիթներով:

Այսօրուան պէս կը յիշեմ իր առաջին այցելութիւնը Մարսէյլ, 1956 Ապրիլ 6 - 9-ին: Զատկին յաջորդող նոր կիրակին, առաւօտեան ժամը 8-ին իսկ, նստարաններէ պարպուած Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին եւ ընդարձակ շրջափակը ողողուած էին բազմահազար ժողովուրդով: Այն աստիճան որ, Հրաշափառի թափօրին, ամպհովանին կարելի չեղաւ եկեղեցի մտցնել: Այն ատեն Մեծ Եղեռնի ոգեկոչումը Ապրիլ 24-ին չէր ըլլար, այլ նոր կիրակիին հետեւեալ բանաձեւով. «Յիշատակ բիւրաւոր նահատակաց մերոց, որք ընկան յընթացս առաջին եւ երկրորդ համաշխարհային պատերազմաց»: Վազգէն Ա. օրուան իր կուռ քարոզը սկսաւ հետեւեալ բնաբանով՝ «Մեռելներու որպէս խաչ ես այս ծառը տնկեցի»: Ան կոչ ըրաւ բոլոր Հայորդիներուն շինել ու շէնցնելու «Ամենայն Հայոց Մայր Հայաստանը, մեր վաղուան մեծ յոյսերու միակ գրաւականը», եւ Սփիւռքի մէջ ալ շինել ու չէն պահել հայապահպանութեան ամէն տեսակի հաստատութիւնները: Եւ Կաթողիկոսը եզրափակեց իր քարոզը հետեւեալ խօսքերով՝ «Որպէս ուխտ մեր նահատակներուն՝ ամէն օր բան մը ըրէք Հայութեան համար»:

Շատ բանով պարտական է այսօրուան Հայաստանը նորոգ հանգուցեալ Հայրապետին: 1965-ին, Եղեռնի յիսնամեակին, Վազգէն Կաթողիկոս շինեց առաջին Նահատակաց Յուշարձանը հայրենի հողին վրայ Էջմիածնի մայրավանքէն ներս եւ հոն թաղեց Տէր Զօրէն բերել տուած նահատակաց աճիւնները: Այդ տարին, Ապրիլ 24-ը պաշտօնապէս հռչակեց Եղեռնի ոգեկոչման օր, եւ այդպէսով ճամբայ բացաւ երկու տարի ետք Պետութեան կողմէ Ծիծեռնակաբերդի յուշահամալիրի կառուցման:

1968-ին, Վազգէն Կաթողիկոս յանդըգնութիւնը ունեցաւ պաշտօնապէս ոգեկոչելու Սարդարապատի հերոսամարտի յիսնամեակը որպէս «Նոր Աւարայր»: Ճամբայ բանալ էր Մայիս 28-ի ճանաչման:

Հայրապետը ուրախութիւնն ունեցաւ նաեւ 1991-ի աշնան, այս անգամ պետական աւագանիի ներկայութեան՝ օրհնելու «Անկախութեան միւռոնը» Եռագոյնով զարդարուած Մայր Տաճարին առջեւ: Շինարար Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց: Ե՛ւ նիւթապէս, եւ մանաւա՛նդ ոգեկան շինարարը:

Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան կողմէ իրեն շնորհուած «Ազգ. հերոս»ի կոչումը, մահէն մի քանի շաբաթներ առաջ եղաւ ողջ Հայութեան յարգանքի տուրքը Անոր՝ որ 39 տարիներ ամբողջ մնաց ազգին եւ եկեղեցւոյ «նաւապետ բարին»:

«Մահկանացու ծնեալ, զիւր բարի յիշատակ եթող, պատուեաց զպատերն»: Լոյս իր հոգւոյն եւ հանգիստ իր յոգնատանջ ոսկորներուն:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐԷՊԷՅԵԱՆ

Արուեստագիտուհիին գործերը կը ներկայացուին Հոկ. 6-էն Նոյ. 5, Փարիզի Գօրօ ցուցասրահը (8, ռիւ Գօրօ, Փարիզ 16-րդ):

Ցուցասրահը երրորդ անգամն է որ կը հիւրընկալէ նկարչուհին, որու արուեստը, իր մեծ ինքնատպութեան պատճառով, դժուար է դասել գոյութիւն ունեցող ոճերուն եւ շարժումներուն մէջ:

ԱՃԱԲԵԿԻՉԸ

Թատերախաղ

Երկու Տեսարանով

Հեղինակ՝

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

•

(Հեղինակը տեղէն ոտքի կը ցատքէ ու կը պոռայ),

Հեղինակ. - Ոչ ոչ ոչ, կեցիր, մի բանար բերանդ, կ՚արգիլեմ:

(Սեդա, յանկարծակիի եկած):

Սեդա. - Ինչո՞ւ, ի՞նչ եղաւ որ:

(Հեղինակը, դառնալով շուրջի ժողովուրդին):

Հեղինակ. - Դուք գիտէ՞ք թէ այդ բառերը հայերէն լեզուի էն լղրճուկ, նախատական բառերն են, պէտք չէ որ բարձրաձայն ըսուին:

Սեդա. - Օհօ՜ ... աս ի՞նչ փոփոխութիւն է Պր. Հեղինակ, դուք այդ բառերը գրած չէի՞ք սկիզբը:

Հեղինակ: Ե՞րբ

Սեդա. - Երբ ձեռագիրը կը գրէիք առաջին անգամ, աշխատանքի սեղանին ետին:

Հեղինակ. - Դուն ուրկէ՞ գիտես ատիկա:

Սեդա. - Հոն էի նէ, մոռցա՞ք, ձեր երեւակայութեան մէջ արդէն գոյութիւն ունէի ու գիտէի ինչ կ՚անցնէր կը դառնար հոն:

Հեղինակ. - (Լուռ է կարճ վայրկեան մը): Լաւ, ճիշդ է ատիկա, բայց չեմ ուզեր որ ըսուին հիմա, փոխեցի միտքս:

Սեդա. - Ատ ուրիշ: Բայց կը նշանակէ թէ կը վախնաք սա վարը բազմած, արուեստին քովէն չանցած պարոններուն եւ իրենց կիներուն բամբասանքէն:

Հեղինակ. - Նախ՝ սխալ է, այդ մարդիկը կը հասկնան՝ եթէ արուեստի յաջող գործ մը տեսնեն: Յետոյ, ինչո՞ւ պիտի վախնամ որ:

Սեդա. - Ես ի՞նչ գիտնամ, բայց յստակ է որ բարոյականութեան քանի մը ինքնակոչ ախոյեանները, այս այն միութեան մեկաթոռ ադաներն ու իրենց կիները կը յաջողին արուեստագէտին ազատութիւնը կաշկանդե՞լ,

Հեղինակ. - Ոչ ոչ, ատանկ չէ, բացատրեմ:

Սեդա. - Պր. Հեղինակ, կը ներէք համարձակութեանս, դուք իբրեւ մարդ մեծ բան մը չէք...:

(Հեղինակը լուռ է):

Հեղինակ. - Զգայնութեան, ճաշակի եւ չափի հարցեր կան արուեստի գործին մէջ որոնց խելքդ չի հասնիր: Բայց անցնինք: Յետոյ, ժողովուրդին ինչո՞ւն է պէտք ես ինչ տեսակ մարդ եմ: Դուք արուեստին հետ գործ ունիք միայն, ոչ թէ արուեստագէտին: Վերջակէտ: Անցնինք հիմա այս տեսարանը ձեւի բերելու աշխատանքին:

(Սեդա պահ մը խորասոյզ՝ կը մտածէ):

Սեդա. - Այդ վերջակէտը չեմ ընդունիր: Հայ արուեստագէտը ուրիշ ազգերու արուեստագէտներէն տարբեր է, իր բարոյականը այնքան կարեւոր է որքան իր տաղանդը, մանաւանդ Սփիւռքի մէջ: Այդ մասին սակայն դեռ կը խօսինք:

Վերջ առաջին տեսարանին

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

Նոյն սենեակն է: Ժամը 4-ին քառորդ կայ: Սեդան երկնցեր բազկաթոռին գիրք մը կը կարդայ:

Դուրսի դրան զանգակին ձայնը կը լսուի:

Սեդա. - Ասիկա փոստան ըլլալու է: Միշտ ուշ կու գայ: Ներողութիւն:

Ոտքի է, խորքի դուռէն դուրս կ՚ելլէ: Խօսակցութեան ձայն մը կը լսուի, տղամարդու ձայն մը: Յետոյ ետ ներս կը մտնէ Սեդա, նամակ մը ձեռքին: Կը նայի վրայի հասցէին:

Սեդա. - Միհրդ Պայծառ Յակոբեան... Խէր ըլլայ, ապահովագրուած նամակ շատոնց է չէի ստացեր: (Կը պատռէ եզերքը, դուրս կը հանէ, արագ մը աչք մը կը նետէ վրան: Կը կարդայ հատիկ հատիկ):

Սեդա. - Այո, Պայծառին է ... ո՞վ է գրողը ... Աւետիս Մուրատեան ... եղբայրն է:

(Կը դառնայ ժողովուրդին):

Սեդա. - Անշուշտ հասկցաք թէ ես Պայծառը չեմ հիմա, ես Սեդան եմ բայց պիտի բանամ այս նամակը ու կարդամ, ձեզի ալ: Եթէ ինծի ուղղուած ըլլար, չէի կարդար, սակայն Պայծառը հոդ չէ, անոր փրփրէ կեանքի զգացումը շատ նախնական է, գրեթէ չունի, ամէն ինչ իր տունին եւ Գուրգէնին շուրջ կը դառնայ, անանկ չէ՞:

Պայծառ. - Հոդ չէ, կարդա:

(Սեդա կը բանայ ծալուած թուղթը ու կը սկսի հանդարտ ձայնով կարդալ):

Սեդա. - Սիրելի քոյրիկս Պայծիկ:

(Վար կ՚իջնէ ձեռքը ու գլուխը շարժելով կը դառնայ ժողովուրդին):

Սեդա. - 40 տարեկան, յաւիտենական երախան՝ հայ կինը, Պայծիկը: Եղբայր - քոյր սէ՞ր է ասիկա թէ ուրիշ բան ... Վազգէն Շուշանեանը կը յիշեցնէ ... խեղճին համար ամէն կին քոյր էր, ըլլար Ֆրանսացի բոզ թէ հայ կոյս՝ «քոյր» էր ... կարծես համամարդկային «էնսէսթ»ի վիճակի մը մէջ կ՚ապրէին, այդ սերունդը, որբի հոգեբանութենէն դուրս չմեծցած, մարդիկ որ կը վախնային մեղաւոր ըլլալէն, Ֆրանսացի կինէն ու բոլորը մէկ «առաքինի քոյրի» կը փոխէին որ կարենային սիրել առանց մեղքի մէջ մտնելու...; Արդեօք շատ բան փոխուա՞ծ է:

(Կարճ պահ մը երազկոտ կը մնայ եղած տեղը):

(Շար. 8)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լիոնի Ս․ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւորական դասը և Ազգ․ Միութեան Վարչութիւնը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Հոկտեմբեր 2-ին, Լիոնի Ս․ Յակոբ Մայր Եկեղեցին, բարերար Մայր Աթոռի եւ Լիոնի Ս․ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ՝

ԿԱՐՊԻՍ ՇԱՐԼ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-ի

մահուան տարելիցին առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Տէր եւ Տիկին Կ․ Կիրակոսեան իրենց քրոջ՝ Տիկին Փերուզ Կիրակոսեանի (ծնեալ՝ Տօրունեանի) մահուան առթիւ իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն, բոլոր անոնց որոնք ներկայ եղան յուղարկաւորութեան, մասնակցելով իրենց խոր սուգին՝ ծաղիկով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Էլիզ Տարօնեանի Թարմ յիշատակին Շիրինեան - Տակառեան ընտանիքը 1·000 Ֆր․ կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

***

Ստեփան Ներկարարեանի յիշատակին, Տոքթ․ Սեդա Թիրեաքեան 1·000 Ֆր․ կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

***

Իր սիրելի եղբօր՝ Կարօ Թաշճեանի մահուան Գ․ տարելիցին ի յիշատակ Թագուհի Թաշճեան 100 տոլար կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

Appel de fonds

POUR LE
PROCES CONTRE BERNARD LEWIS

Le procès intenté à Bernard Lewis par le Forum des associations arméniennes de France, à la suite de ses déclarations négationnistes sur le génocide des Arméniens, doit s'ouvrir le 14 Décembre 1994.

Dans le cadre de cette action pour la reconnaissance du génocide des Arméniens, le Forum doit engager des moyens financiers importants pour faire face aux frais de procédure, de communication et de documentation. Dans un premier temps, il est nécessaire de rassembler et de traduire en français une abondante documentation destinée d'une part aux avocats, d'autre part au Tribunal de Grande Instance de Paris, avant la clôture des écritures, en Novembre.

Tous ceux, organisations ou particuliers, qui sont solidaires de cette action et désirent apporter à celle-ci leur soutien financier, peuvent le faire en envoyant leur contribution à l'adresse suivante :

FORUM DES ASSOCIATIONS
ARMENIENNES DE FRANCE
Boîte Postale 190
750921 PARIS Cedex 19

Renseignements : Permanence téléphonique : 46. 49. 33. 13.

DATES A RETENIR

Réservez le Samedi 12 Novembre pour la Croix Bleue des Arméniens de France, Section Chaville, qui organisera une soirée à la nouvelle salle des fêtes de Chaville.

ՔԱՌԱՍՕՐՈՒՆՔ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՎԱԶԳԷՆԻ ԱՌԱՋՆՈՅ, ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ս․ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի վախճանման քառասունքին առթիւ, համայն աշխարհի Հայց․ Առաքելական եկեղեցիներուն մէջ յատուկ աղօթք եւ հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուին։

Այդ նպատակաւ, Փարիզի Ս․ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ եւս, կիրակի, Հոկտեմբեր 2-ին հոգեհանգըստեան պատարագ կը մատուցուի եւ կ'ըլլայ մասնաւոր աղօթք՝ Երանաշնորհ Հայրապետին համար։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ․ ՆԱԳԴԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Հայոց Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Արդ, կը հրաւիրուի ամբողջ մեր ժողովուրդը՝ երկիւղածութեամբ այդ օր ներկայ ըլլալ Մայր Տաճար եւ աղօթել Երախտաշատ Հայրապետին յաւիտենական հանգիստին համար։

«Յաւիտենական յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»։

***

ԱՎԻՆԵՈՆ - Ս. ՎԱՐԴԱՆ

Ավինեոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ծխական Խորհուրդը կը ծանուցանէ թէ կիրակի, Հոկտեմբեր 2-ին, Ավինեոնի Ս․ Վարդան եկեղեցւոյ մէջ, քառասունքի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ կը կատարուի

ՎԱԶԳԷՆ Ա․ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր Հովիւ՝

ՎԱՋԷ Ծ․ ՎՐԴ․ ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

***

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 2-ին, Լիոնի Ս․ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ եպիսկոպոսական պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ․ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր․ Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

«Հայր Մեր»էն առաջ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝

Ամենայն Հայոց
ՎԱԶԳԷՆ Ա․ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ-ին

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առթիւ։

Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս Երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ․ Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

***

ՇԱՐՎԻԼԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Վազգէն Ա․ Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց Քառասնօրեայ կարգը տեղի կ'ունենայ կիրակի, Հոկտեմբեր 2-ին, Եկեղեցւոյս մէջ։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆՅ․ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Երգեցողութիւնք Հրաւիրեալ դպիրներու մասնակցութեամբ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Մինաս Համբմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սերժ Ակոբոֆ եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգըստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Հոկտեմբեր 2-ին, Փարիզի Ս․ Յովհ․-Մկրտիչ եկեղեցին իրենց հօր եւ մեծհօր՝

ԱՐՇԱՒԻՐ ԿԼՈՐԻԿԵԱՆ-ի

մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

— ՎԵՐԱՄՈՒՏ —

Սուրբ Մեսրոպ Մշակ․ Միութիւնը կը վերաբանայ չաբաթօրեայ իր դպրոցը՝ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 1-ին։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան շաբաթ օրերը, ժամը 14·30-էն 17·30, Ս․ Խաչ Եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ՝

13, rue du Perche, Paris 3e

5-էն 12 տարեկան աշակերտներու համար։

Արձանագրելու համար ձեր փոքրիկները, հեռաձայնել 42· 78· 31· 93 թիւին, կամ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 1-ին ներկայանալ վարժարան։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը (նոր ընտրեալ վարչութիւն) ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Հոկտ․ 1, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30-ին, սովորական հաւաքատեղին։

Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի մասնաճիւղի վարչութիւնը խրմէ յաւէտ բաժնըւած ընկերուհիներուն հոգւոյն հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 2, ժամը 10-ին, Թաղին Ս․ Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ։ Հոգեհանգստեան աւարտին տեղի կ'ունենայ մատաղօրհնութիւն։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RENTREE SCOLAIRE

La Croix Bleue de Grenoble
Section « *A n i* »

vous informe que l'Ecole ouvrira ses portes le Samedi 1er Octobre de 14h à 17h30
40, ave. Ambroise Croizat,
Saint Martin d'Hères

L'enseignement de la langue est assuré par *Mlle Nora Bekmezian.*

***

Section de Paris
«*A. Tathéossian*»
Inscriptions jusqu'au 15 Octobre

COURS DE LANGUE ARMENIENNE
— de la maternelle au Bac + Adultes —

Activités :
Danse — Théâtre — Chants — Kung-Fu
Les Samedis de 14h30 à 19h30
à la M.C.A. : 17, rue Bleue, Paris 9e

Renseignements :
48. 71. 22. 77 Vartanouche
47. 84. 82. 90 Marie
34. 19. 44. 63 Ani (soir).

***

Cours d'Arménien

La C.B.A.F. section «*Astrig*» d'Arnouville informe que l'inscription aux cours d'Arménien (adultes et adolescents) aura lieu le samedi 1er Octobre à 15 heures, dans la salle municipale Léo Lagrange à Arnouville (salle C.B.A.F.). La présence des élèves s'avère indispensable.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ — R E N T R E E 1 9 9 4 - 9 5

ACTIVITES PERMANENTES

Enfants 6 - 14 ans
LANGUE ARMENIENNE
Eveil au langage
Cours d'Arménien
IDENTITE / CULTURE
Eveil à la culture arménienne
Atelier créations pédagogiques
MUSIQUES
Piano—Violon—Guitare—Kanon
Solfège
EXPRESSION / DANSE
Danse traditionnelle
Cours académique Danse arménienne
ARTS PLASTIQUES
Atelier dessin

Adolescents
LANGUE ARMENIENNE
Eveil au langage
Cours d'Arménien
Préparation BAC 95 et 96
MUSIQUES
(id. enfants)
FOYER - SAMEDIS M.C.A.
EXPRESSION / DANSE
Danse traditionnelle

Adultes
LANGUE ARMENIENNE
Eveil au langage
Conversation
MUSIQUES
(liste d'attente)
EXPRESSION / DANSE
Gymnastique douce
LECTURE
Diffusion livres - Bibliothèque

R E P R I S E
D E S A C T I V I T E S
MERCREDI 5 OCTOBRE A 9H

I N S C R I P T I O N S
MERCREDI 28 SEPTEMBRE, 15H - 18H

Renseignements généraux :
* Age minimum 6 ans
* Inscription obligatoire
* Cotisation annuelle selon tarif

Emission M.C.A. sur AYP FM les Mercredis de 10h à 12h

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE—Tél.:43. 76. 55. 89 - Fax:43. 78. 66. 64

UGAB Marseille

Réservez votre soirée avec la nouvelle Equipe *UGAB - Jeunes*

SAMEDI 8 OCTOBRE, à partir de 22 heures 30
au 327, Boulevard Michelet

Ambiance assurée avec le D.J. V A N I C K

Tombola, nombreux lots à gagner : baptême de l'air, bijou, vin . . .

Entrée 80 F. donnant droit à une consommation — membres U.G.A.B. : 50 F.

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30
VENDREDI
30 SEPTEMBRE
1994

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
Directrice: Arpik Missakian

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
— Fax : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

70րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.426 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 70e ANNEE — N° 18.426

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԺԻՒՓԷ-ՓԱՓԱԶԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ՀԱՅ-ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սեպտ. 25-ին Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ՝ Լ. Տէր-Պետրոսեան ժամանեց Նիւ-Եորք ՄԱԿ-ի Գլխաւոր Ժողովի 49-րդ նստաշրջանի բացման ելոյթ ունենալու նպատակով: ՄԱԿ-ի մօտ Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայացուցչութեան կազմակերպած այցերու ցանկին մէջ կը նախատեսուէին նաեւ հանդիպումներ ՄԱԿ-ի գլխաւոր քարտուղար Պութրոս Ղալիի եւ տարբեր երկիրներու նախագահներու հետ: Հայաստանի պաշտօնական պատուիրակութեան կազմին մէջ են նաեւ Արտաքին նախարար Վահան Փափազեան, նախագահի աշխատակազմի ղեկավար Շահէն Կարամանուկեան, Արտաքին նախարարութեան Միացեալ-Նահանգներու եւ Գանատայի վարչութեան պետ Վարդան Օսկանեան, միջազգային կազմակերպութեանց վարչութեան պետ Վլադիմիր Կարմիրշալեան եւ պաշտօնատար այլ անձեր:

Լ. Տէր-Պետրոսեան Սեպտ. 25-ին այցելեց Նիւ-Եորքի Ս. Վարդան Մայր Տաճարը, ուր ներկայ գտնուեցաւ Հայաստանի անկախութեան Գ. տարեդարձին նուիրուած արարողութեան: Խաժակ Արք. աղօթք կարդաց ի բարօրութիւն հայ ժողովուրդի ու բարգաւաճումն հայրենիքի:

Երեկոյեան տեղի ունեցաւ Հայաստանի անկախութեան երրորդ տարեդարձին նուիրուած հանրահաւաք, որուն մասնակցեցան աւելի քան 2000 հոգի: Հայաստանի նախագահը ներկայացուեցաւ ԱՄՆ-ու ծանօթ դիւանագէտ, ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարի նախկին տեղակալ, ԱՄՆ-ու Սուրիոյ եւ Իսրայէլի դեսպան Եդուարդ Ճէրէճեանի կողմէ: Ան խօսեցաւ անկախութեան ձեռք բերումէն ետք Հայաստանի ունեցած քաղաքական նուաճումներուն մասին, շեշտեց ամերիկա-հայկական յարաբերութիւններու շարունակական զարգացումը, բարձր գնահատեց Հայաստանի նախագահին Ուաշինկթըն կատարած պաշտօնական այցելութեան արդիւնքները: Պ. Ճէրէճեան ըսաւ, որ Միացեալ-Նահանգները պատրաստ են այսուհետեւ օժանդակել Հայաստանին՝ ժողովրդավարութեան հաստատման եւ տնտեսական բարեփոխումները յաջողութեամբ իրագործելու հարցերուն մէջ:

Հայաստանի նախագահը իր ելոյթին սկիզբը շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք ջերմ ընդունելութեան համար, խօսեցաւ Հայաստանի անցած քաղաքական ճամբուն, ձեռքբերումներուն, խնդիրներուն և ապագայ հեռանկարներուն մասին: Մանրամասնօրէն կանգ առաւ Ղարաբաղի հարցին եւ անոր լուծման միջոցներուն վրայ:

Սեպտ. 26-ին Լ. Տէր-Պետրոսեան հանդիպում ունեցաւ Արժանթինի նախագահ Գարլոս Սաուլ Մենեմի հետ: Հանդիպումին ներկայ էին Արժանթինի Արտաքին նախարարը, ինչպէս նաեւ Ուաշինկթընի, ՄԱԿ-ի եւ Մոսկուայի արժանթինցի դեսպանները: Իսկ Հայաստանի նախագահին կ'ընկերանային Արտաքին նախարար Վ. Փափազեան եւ Հայաստանի ՄԱԿ-ի դեսպան՝ Ա. Արզումանեան:

Երկու նախագահներու հանդիպումը տեղի ունեցաւ ջերմ ու բարեկամական մթնոլորտի մէջ: Քննարկեցին հայ-արժանթինեան յարաբերութիւններու յետագայ զարգացման հեռանկարները՝ տնտեսական ու քաղաքական ոլորտներուն մէջ: Շօշափուեցան ղարաբաղեան հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման ուղղութեամբ միացեալ քայլերու ձեռնարկելու կարելիութիւնները: Արժանթինի նախագահը նշեց, որ ամբողջովին կը բաժնէ Հայաստանի ղեկավարութեան տեսակէտը եւ վստահեցուց, որ միջազգային ատեաններու մօտ ամէն ձեւով կը նպաստէ ղարաբաղեան հակամարտութեան խաղաղ լուծման միջոցներու որոնման:

Արժանթինի նախագահը սիրով ընդունեց Հայաստան այցելելու Լ. Տէր-Պետրոսեանի հրաւէրը եւ իր կարգին Արժանթին հրաւիրեց Հայաստանի նախագահը:

Նոյն օրը, ՄԱԿ-ի գլխաւոր քարտուղար Պութրոս Պութրոս Ղալի ճաշ մը տուաւ ի պատիւ Պետութեանց ղեկավարներուն. 15 երկիրներու նախագահներուն կարգին ներկայ էր նաեւ Լ. Տէր-Պետրոսեան: Գլխաւոր քարտուղարը ողջոյնի խօսքով դիմեց հրաւիրեալներուն, ուր գնահատանքով նշեց ՄԱԿ-ի ծաւալող դերը՝ միջազգային ապահովութեան ու յարաբերութիւններու ամրապնդման գործին մէջ: Պետութեանց ղեկավարներու կողմէ փոխադարձ խօսքով հանդէս եկաւ Նախագահ Գլինթըն: Ճաշի ընթացքին Հայաստանի Նախագահը կարճ խօսակցութիւններ ունեցաւ Գլինթընի, Ելցինի, Ալիեւի, Խրուաթիոյ նախագահ Թուճմանի, Նիքարակուայի, Մեքսիքայի նախագահներու եւ այլոց հետ: Այս արարողութեան կը մասնակցէին նաեւ տարբեր երկիրներու Արտաքին նախարարներ ու դեսպաններ, որոնց կարգին նաեւ Վ. Փափազեան եւ Ա. Արզումանեան:

Երեկոյեան Հայաստանի նախագահը հիւրընկալուեցաւ Գոլումպիա համալսարանի միջազգային ու հանրային յարաբերութեանց «Հարիման» կեդրոնին կողմէ: Ձինքը դիմաւորեց եւ ողջունեց համալսարանի նախագահ Պ. Ռափ: Հոս, Հայաստանի նախագահին հետ հանդիպումին կը մասնակցէին կեդրոնի խումբ մը գիտնականներ ու հետազօտողներ, որոնց մէջ նաեւ՝ ԱՄՆ-ու Մոսկուայի նախկին դեսպան Ճէք Մեթլոք, նոյն համալսարանի փրոֆ. Ռապըրթ Լեգուոլթ, հայկ. հետազօտութիւններու կեդրոնի տնօրէն Նիգիդ Օրճանեան:

Ապա Լ. Տէր-Պետրոսեան համալսարանին մէջ տուաւ դասախօսութիւն մը, որուն ներկայ էին համալսարանի դասախօսական կազմը, Նիւ-Եորքի հետազօտական զանազան հաստատութիւններու ու հայ համայնքի գիտական շրջանակներու բազմաթիւ ներկայացուցիչներ: Հայաստանի նախագահը ըսաւ, որ պատիւ է իր գիտնական գործընկերներուն առջեւ ելոյթ ունենալ, եւ հաճելի անակնկալ էր այդ լսարանին մէջ հանդիպիլ այնպիսի դէմքերու, ինչպէս՝ Ճ. Մեթլոք, Նինա Գարսոյեան, որոնց հետ գիտական հետազօտութիւններ կատարած է:

Իր ելոյթին մէջ Լ. Տէր-Պետրոսեան մանրամասնօրէն խօսեցաւ նախկին խորհ. Հանրապետութիւններու վիճակին մասին յետ խորհրդային շրջանին, անոր մէջ Ռուսաստանի դերին ու տեղին, ինչպէս նաեւ Հայաստան եւ Կովկաս տեղի ունեցող քաղաքական ու տնտեսական զարգացումներուն մասին: Ան իր խօսքին մէջ պարզեց թէ ՀԱՊ-ը ինչ կը ներկայացնէ իրենց համար, գծեց վերջինիս զարգացման հնարաւոր հեռանկարները եւ շեշտեց, որ ՀԱՊ-ի ստեղծումը էական նշանակութիւն ունեցաւ նոր պայմաններուն մէջ՝ անդամ-երկիրներու ապահովութեան համակարգի պահպանման համար: Խօսելով յետ խորհրդային շրջանին Ռուսաստանի ունեցած դերի մասին, ան բնորոշեց զայն որպէս փրակմաթիք, իսկ անոր կառավարութիւնը՝ ժողովրդավարութեան ու տնտեսական բարեփոխումներու հաւատարիմ իշխանութիւններ:

Ելոյթին յաջորդեց հարց ու պատասխանի բաժին մը, որու ընթացքին Լ. Տէր-Պետրոսեան հանգամանօրէն կանգ առաւ ղարաբաղեան հարցի, անոր խաղաղ կարգաւորման գործընթացի վերջին զարգացումներուն եւ լուծման հնարաւոր տարբերակներուն վրայ: Ան նշեց, որ այդ հարցին շուրջ դիւանագիտական գործունեայ ընթացքի դգալի ծաւալում կը նկատուի, ինչպէս Ռուսաստանի, ԱՄՆ-ու, Սի-Էս-Սի-Ըի մօտ, այնպէս ալ ՄԱԿ-ի Գլխաւոր համագումարին: Հայաստանի նախագահը ըսաւ, որ այս համագումարի շրջանակներուն մէջ ան արդէն հանդիպումներ ունեցած է նախագահներ՝ Գլինթընի, Ելցինի, Ալիեւի հետ եւ կը նախատեսուի հանդիպում Սի-Էս-Սի-Ըի Մինսկի խումբի նախագահ Էլիասոնի հետ: Նախագահը նշեց, որ մասնաւոր յոյսեր կը կապուին Գլինթըն-Ելցին յետագայ հանդիպումին: Դասախօսութիւնը ընթացաւ ջերմ եւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ:

Միւս Սեպտ. 26-ին, երեկոյեան, Վ. Փափազեան եւ Ա. Արզումանեան յատուկ հանդիպում ունեցան Ֆրանսայի Արտաքին նախարար Ա. Ժիւփէի հետ: Քննարկուեցան Լ. Ղարաբաղի հարցի խաղաղ կարգաւորման հեռանկարները եւ այդ գործընթացին մէջ ՄԱԿ-ի հնարաւոր դերը: Նշուեցաւ, որ երկու կողմերն ալ նման մօտեցում ունին ղարաբաղեան խնդրի կարգաւորման հարցին կապակցութեամբ: Արծարծուեցան նաեւ երկու կողմերը հետաքրքրող այլ հարցեր:

Երեկոյեան Վ. Փափազեան եւ Ա. Արզումանեան ներկայ գտնուեցան Գլինթընի կողմէ տրուած ընդունելութեան՝ ի պատիւ ՄԱԿ-ի 49-րդ նստաշրջանին հրաւիրուած պատուիրակութեանց ղեկավարներուն: Հոս Հայաստանի Արտաքին Նախարարը առանձին խօսակցութիւններ ունեցաւ Ապահովութեան Խորհուրդի Նախագահի խորհրդական Էնթոնի Լէյքի եւ Միացեալ-Նահանգներու Արտաքին Նախարարութեան յատուկ յանձնարարութիւններու դեսպան Ճիմ Քոլինզի հետ:

Սեպտեմբեր 27-ին, շարունակուեցան Լ. Տէր-Պետրոսեանի պաշտօնական հանդիպումները ՄԱԿ-ի շրջանակներուն մէջ: Առտուն, ՄԱԿ-ի ԱՄՆ-ու մշտական ներկայացուցչութեան մէջ տեղի ունեցաւ Հայաստանի նախագահին հանդիպումը Ալիեւի հետ: Ներկայ էին Վ. Փափազեան, Ա. Արզումանեան, Հայաստանի ԱՄՆ-ու դեսպան Ռ. Շուգարեան եւ Շ. Կարամանուկեան: Ադրբեջանական կողմէն հանդիպումին կը մասնակցէին Արտաքին նախարար Հ. Հասանով, ՄԱԿ-ի մօտ Ադրբեջանի նոր նշանակուած մշտական ներկայացուցիչը, նախագահի խորհրդական Վ. Գուլիզադէ եւ պաշտօնատար այլ անձեր:

Հանդիպումին առանցքն էր ղարաբաղեան հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման հարցը: Կողմերը, գլխաւորապէս, կանգ առին հրադադարի ամրապնդման, մեծ քաղաքական համաձայնագրի նախապատրաստութեան ու ստորագրման, Սի-Էս-Սի-Ըի ու Ռուսաստանի միջնորդական ջանքերու համադրման հարցերու վրայ:

Թէ՛ Հայաստան, թէ՛ Ադրբեջան անգամ մը եւս նշեցին հաստատուած հրադադարը պահպանելու կարեւորութիւնը՝ մինչեւ քաղաքական համաձայնագրի ստորագրումը: Հանդիպումին քննարկուեցան համաձայնագրին որոշ տարրերը:

Նոյն օրը, ըստ նախապէս եղած կարգադրութեան, Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունեցաւ Սի-Էս-Սի-Ըի Մինսկի խումբի նախագահ՝ Եան Էլիասոնը: Զրոյցին հիմնական նիւթն էր միջազգային ապահովութեան ուժերու հարցը: Պ. Էլիասոն

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ. Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան յանձնած է այն թղթածրարը որով կը պահանջէ Տէվ Սոլ ձախակողմեան կազմակերպութեան պարագլուխներէն Տուրսուն Քարաթաշը որ ձերբակալուած էր Ֆրանսա-Զուիցերիա սահմանագլխուն վրայ: Տ. Քարաթաշ կեղծ անձնաթուղթ կրելու եւ ահաբեկչական գործունէութեան ամբաստանութեամբ պիտի դատուի Փարիզի դատարանին առջեւ. իսկ Թուրքիոյ մէջ կը մեղադրուի մարդասպանութեան, բանտէն խոյս տալու յանցանքներով: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան յանձնուած թղթածրարին մէջ չեշտուած է որ ենթական մահապատիժի պահանջքով չէ դատուած Թուրքիոյ մէջ:

ԷՍԹՈՆԻԱ. զբօսանաւուն ընկղմելէն ետք, միայն 140 հոգի կարելի եղած է փրկել հրաշքով եւ մեռեալներու թիւը 820-էն աւելի կը նկատուի: Անոնց մեծ մասը էսթոնացի եւ Շուէտացի էին եւ երկու երկիրներն ալ 24 ժամուան ազգ. սուգ հռչակեցին:

ՄԵՔՍԻՔԱՅԻ իշխանութեան գլուխ գտնուող յեղափոխական կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը սպաննուած է: Մարդասպանը ձերբակալուած է:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐՈՒ ԼԻԿԱ

Այս մրցաշարքին արդիւնքներն են. —

Ա. ԽՈՒՄԲ

Կալաթասարայ - Մանչեսթըր Եուն.	0 - 0
Կէօթպորկ - Պարչելոնա	2 - 1

Գլուխն է Մանչեսթըր:

Բ. ԽՈՒՄԲ

Ս. Մոսկուա - Փարի ՍէՆ-Ժերմէն	1 - 2
Պայէրն Միւնիխ - Դինամօ Կիեւ	1 - 0

Գլուխն է Փարի Սէն-Ժերմէն 4 կէտով:

Գ. ԽՈՒՄԲ

Պուքրէշ - Հաժտուկ Սփլիթ	0 - 1
Լիզպոն - Անտըրլեխթ	3 - 1

Գլուխն է Լիզպոն:

Դ. ԽՈՒՄԲ

Միլանօ Ա.Սէ. - Սալցպուրկ	3 - 0
Աթէնք - Աժաքս	1 - 2

Գլուխն է Աժաքս:

«ԲԱԶՄԱՎԷՊ»ԻՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

Պոլսոյ մեր միաբանները, նախանձախնդիր Միաբանութեան անունին եւ վարկին, կը քաջալերեն Ս. Ղազարի երիտասարդ արեգաները, իրագործելու այս օգտաշատ գործը։ Քաջալերանքի եւ խրախոյսի խօսքերուն հետ՝ չեն ծածկեր նաեւ իրենց մտահոգութիւնը, եւ յանձին Հ. Գէորգ Հիւրմիւզի՝ կը հասցնեն իրենց ձայնը, յանձնարարելով երկու կէտ։ Նախ՝ որ «Բազմավէպ»ի լեզուն ըլլայ դիւրիմաց եւ հաճելի ժողովուրդին, եւ երկրորդ՝ կանուխէն պատրաստել յաջորդ թիւերու նիւթերը՝ անակնկալի չհանդիպելու համար։ 1842, Դեկ. 9-ին Հ. Գաբրիէլ Հ. Գէորգին կը յայտնէ շնորհակալութիւն՝ գեղեցիկ գրաբարով. «Ըստ յաճախել անժոյժ ակնկալութեան մերոյ ի լըսել զպատուական կարծիս վերապատուութեանդ եւ զայլոց մեծարու Հարանցդ մերոց՝ լցաք անպատում խնդութեամբ ի լուր զօրեղ եւ գեղեցիկ քաջալերութեանցն, որովք խրախուսեցէք զմեզ ի վաստակն ստաժանական՝ այլ կարեւոր»։ Իսկ նկատմամբ զոյգ դժուարութիւններուն, իմաստութեամբ է որ Հ. Գաբրիէլ կու տայ պատասխան. «Դիւրիմացն լինել օրագրիս մերոյ՝ արդարեւ առաջին է յանհրաժեշտ պայմանս օգտակարութեան նորին, եւ ի մէնջ մեծաւ խնամով դիւրեալ. իսկ յաղագս թէ հարկ է կանխագոյն զնիւթն պատրաստել՝ այնմ չիք տարակոյս»։

Հ. Գաբրիէլ հոգեկան բաւարարութիւն տալու եւ հանդարտեցնելու համար Պոլսոյ միաբանակից Հայրերը, տպագրելի «Բազմավէպ»ին առաջին թիւը ձեռագիր վիճակով կը ղրկէ Պոլիս՝ գրելով. «Վըստահ լերուք, զի եւ զկնիսն յաւ եւս մանաւանդ ջանամք առնել զընտրութիւնն եւ զպատմութիւնս՝ քան թէ յանհոգս եւ կամ վեր ի վերոյ»։ Նոյն այս նամակով է որ Հ. Գաբրիէլ կը պարզէ թէ նոր լոյս տեսնելիք թերթը «խորհրդով հասարակաց անուանեցաք ԲԱԶՄԱՎԷՊ»։

Բացի Պոլսոյ մեր միաբանակիցներէն, կարեւոր էր լսել նաեւ ազգային բարերար եւ Մխիթարեան հրատարակութիւններու մեկենաս Յակոբ Չէլէպի Տիւզեանի կարծիքը։ Հ. Գէորգ իբր միջնորդ՝ Վենետիկ կը հասցնէ Տիւզեանի տեսակէտը. Հ. Գաբրիէլի 1843 Ապրիլ 7 թուակիր պատասխան նամակէն հասու կ'ըլլանք նամակին բովանդակութեան. «Լուաք ախորժ հաճութեամբ զակնածանեայ քննաբանութիւնս Ձեր զԲազմավիպէն. միայն թէ ըդկարծեաց Չէլէպւոյն գքաղաքական տնտեսութենէն՝ չկարացաք տալ իրաւունս, զի թո՛ղ զիրացն ստուգութիւն, այլ եւ մատենագիրքն յորոց քաղեմք զնոսին՝ ոչ դուզնաքեայք ոմանք են, այլ ընտրելագոյնք ի հարիւրաւորաց»։

Նկատմամբ բովանդակութեան, ազգին դիւրամատչելի ըլլալու եւ անոր ազգային ու մշակութային վերելքին աւելի՛ եւս նըպաստելու նպատակով, դիտումնաւոր կերպով է որ «Բազմավէպ»ը ուզած է հեռու մնալ կրօնական կամ դաւանական վէճերէ։ Ծանուցագրութեան մէջ «Բազմավէպ» կը ներկայանայ իբր «Օրագիր բնական, տընտեսական եւ բանասիրական գիտելեաց»։ Երբ Պոլիսէն կարգ մը միաբաններ կը զգացնեն թէ բողոքական շարժումը հսկայաքայլ կը յառաջանայ ազգին մէջ, եւ որով լա՛ւ է որ «Բազմավէպ»ը նկատի առնէ նաեւ այդ կէտը, Սոմալեան Աբբայ 1843 Նոյեմբեր 17-ին սա պատասխանը կու տայ Հ. Միքայէլ Ջէմպէրճեանի. «Ընդամեք զի հաճոյացեալ է ամենեցուն Բազմավէպն մեր...։ Այլ զհաւատոյ բանս ի նոյնն մուծանել լաւագոյն պատեհի պէտք են մեզ եւ մեծի զգուշութեան, զի ընթերցողացն օգտակար գտցի»։

«Բազմավէպ»ի Ծանուցագրութիւնը կը ցրուի Հայութեան մէջ, եւ ահա կամաց կամաց կը սկսին լսուիլ մխիթարական լուրեր։ Միայն Ծանուցագրութիւնը կարդալով, Թրիէսթէի ազգայիններէն Գրիգոր Արելեան, մտերիմ բարեկամ Միաբանութեանս, կ'արձանագրուի 10 օրինակի. նոյն քաղաքէն Պ. Եուսուֆ 20 օրինակի, Պ. Աբրահամ՝ 10 օրինակի, Պ. Ստեփան Ապրոյեան՝ 10 օրինակի, Պ. Կարապետ աղա Էքիզեան՝ 2 օրինակի։ Այս բոլորը Հ. Գաբրիէլ կը հաղորդէ Հ. Գէորգ Հիւրմիւզի՝ գրելով 1842 Դեկ. 9-ին. «Ընդ ամենայն 52 օրինակք առ այժմ վասն Թրեստու եւեթ, ուստի ելանէ այժմէն չորրորդ մասն ծախուց տպագրութեանն. ո՞չ յիրաւի իցէ մեզ յուսալ թէ ի "բազմաձանձ" Բիւզանդիոյ հնգապատիկն եւ տասնապատիկ ելցէ...»։

Այս խանդավառ զգացումներով եւ ծըրագիրներով է որ կը փակենք 1842 տարին, յաջորդ տարին հրապարակ ելլելու համար։

ՂՐԻՄԻ ԴԻՐՔԸ

Հ. Գաբրիէլ Այվազովսկի «Բազմավէպ»ը Ղրիմի ազգայիններուն մէջ տարածելու համար՝ կը գրէ Թէոդոսիա, Հ. Յովսէփ Գարամըրզայի, որ իր կարգին 1843 Յունուար 12 թուակիր նամակով լուրը կը հաղորդէ Ղրիմ, Հ. Վրթանէս Պուտուրեանի՝ գրելով. «Յայսմիկ աւուրս գիր ընկալայ ի վանաց, ի Վ. Հ. Գաբրիէլէ, յորում գտի զծրարեալն զՅայտարարութիւն Բազմավէպ յորջորջեալ օրագրէ. սա ոմանք յօժարեալ իմն եղեն յընկերակցութիւն օրագրին, այլ դժուարութիւն այս գոյ ի միջի, զի օրագրի օտար թագաւորութեան՝ հարկ ի վերայ կայ կամ ի Բեթրպուրկ եւ կայ յՕտեսսայ ընդ քննութեամբ Ջենսուրայի անկանել, յոյր սակս գրեցի եւ առ Վ. Հ. Գաբրիէլ, զի յղեսցէ զայնոսիկ յՕտեսսայ յանուն Քնեաժեվիչի, յանժամ աներկիւղ ստասցուք»։

Հ. Վրթանէս կը դիմէ ծանօթներու, կը հաղորդէ Վենետիկէն ստացած լուրերը եւ ծրագիրները. եւ ահա Նախիջեւանէն կ'ընդունի Մկրտիչ վարժապետ Եկէնեանի 1843 Մարտ 20 թուակիրը՝ որ կ'ըսէ. «Ընթերցեալ իմ զՅայտարարութիւն Բազմավէպ լըրագրոցն, ցանկալի է յոյժ ինձ ստանալ զայն, եւ ընտիր բարեկամաց իմոց յայտնեալ զայն՝ գտին յօժարափոյթս ոմանս, եւ խորհրդակցեալ ընդ նոսա՝ այսպէս յայտ առնեմ սրբութեանդ»։ Ապա կը շարունակէ գրել թէ վեց բաժանորդի համար, 25-ական ռուբլիէն, կանխիկ կը վըճարէ տարեկան 150 ռուբլի, իսկ ուրիշ վեց բաժանորդ՝ կ'ուզեն ստանալ վճարովի՝ երբ ստանան, եւ դեռ «կարելի է վաճառել եւ այլոց զանազան անձանց զքանի մի օրինակս սպառիկ՝ ի գալ նաւուք առ ձեզ եւ ապա առ մեզ»։

Մայիսին, երբ կ'ուշանայ «Բազմավէպ»ը, Մկրտիչ արդարացի կերպով կը գրէ Հ. Վրթանէսին թէ «սոէպ հարցանեն ցիս, որք ի պատրաստի են գրիլ յընկերակցութիւն կանխիկ վճարմամբ, եւ սպասեն փափաքմամբ լրոյ ինչ»։ Հ. Վրթանէս կը բացատրէ կացութիւնը՝ թէ «խորհի Հասարակութիւնս ձեռամբ սիրելեաց կայսեր Ռուսիոյ առնուլ նաեւ հրաման անարգել անցուցանել զայնս նաեւ ի Ռուսիա»։

Հ. Վրթանէս միայն Ղրիմի համար յարմար կը նկատէ որ փոխանակ ամսէ ամիսի, վեց ամիսներու տպագրուած թիւերը միասին կազմուելով ղրկուին Ղրիմ, տարեկան 12 ռուբլիով։ Հ. Գաբրիէլ հաւան կը գտնուի եղած առաջարկին, եւ հակառակ որ «Բազմավէպ»ին համար գրած էր Ռուսիոյ պատկան իշխանութիւններուն եւ կը սպասէր Քնեաժէվիչի պատասխանին, սակայն բարեկամներու միջոցով կը ստուգէ թէ պետութիւնը դժուարութիւն ունի ընդունելու օտար լեզուով գիրքեր՝ եւ ոչ օրաթերթ կամ լրագիր։ Այս բոլորը Հ. Գաբրիէլ 1843 Յուլիս 15-ին կը գրէ Հ. Վրթանէսին, եւ կ'աւելցնէ. «Այժմ տպագրի թերթն հինգերորդ, եւ թուի ինձ թէ ախորժ ընծայեսցի այս գործ ուսումնասիրաց ոմանց»։

1843-ի Սեպտեմբեր ամսուն Վենետիկէն նաւով կը ղրկուի սնտուկ մը գիրք, մաս մը Ս. Էջմիածնի եւ երկրորդ մը Մոսկուայի Լազարեան Ճեմարանին նուէր։ Այդ սնտուկին մէջ կը զետեղուին Ղրիմի համար 100 օրինակ «Բազմավէպ»։ Հ. Վրթանէս Պուտուրեանի հասցէով, որու հրահանգ կը տրուի «զի հաշիւ վաճառման նոցին առանձինն ունի լինել եւ հասանել դէպ ուղիղ առ Վեհս մեր» (1)։

Այնպէս կը թուի որ «Բազմավէպ»ը Ղրիմ եւ առհասարակ Ռուսիա ղրկելու դժուարութիւնը վերջնական կը լուծուի 1843-ի Հոկտեմբերի վերջը. բայց թէ ի՛նչպէս. ահա Հ. Գաբրիէլի բացատրականը. «Յաւուրս յայսմիկ յայց եւ վանացս մեծանուն ռուս իշխանն Ուվարոֆ, եւ լիաբերան գովութիւնս խօսեցեալ դջանից եւ զվաստակոց Միաբանութեան մերոյ, հըրաման ետ սփռել համարձակ եւ զԲազմավէպն յամենայն կողմանս աշխարհին Ռուսաց՝ անցուցանելով ընդ Օտեսսա. եւ ինձ ասաց ազդ առնել զայսմանէ Քնեաժեվիչին, զոր եւ արարից ի մօտոյ» (2)։

ԱՆԱԿՆԿԱԼ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ժամանակը հասնելուն, երբ «Բազմավէպ»ի առաջին թիւը պիտի մտնէր մամուլին տակ, կը յայտնուի դժուարութիւն մը։ Հ. Յովհաննէս Սորղուճեան, տեսուչ տպարանի, կը ներկայանայ տպագրելի գիրքերու քննութեան ատեանին, ստանալու համար հրաման տպելու նոր թերթը։ Բրէմպիլլի քննիչը կը յայտնէ թէ Աւստրիոյ նոր Սահմանադրութեան համաձայն, տիրապետութեան ենթակայ հողերու վրայ ոչ մէկ օրաթերթ կարելի էր տպագրել՝ առանց բացայայտ հրամանին Վիէննայի քննիչ ատեանին։ Հ. Յովհաննէս իմանալով որ դժուարութիւնը «Օրագիր»ներու համար է, կը մտածէ եւ կ'առաջարկէ չգրել թերթին վրայ «Օրագիր», այլ հարցը ներկայացնել իբր բազմահատոր գրքի մը առաջին պրակը, որ տարիներու ընթացքին պիտի շարունակուի տպագրուիլ։ Բրէմպիլլի չի հակառակիր, բայց իբր բարեկամ Միաբանութեանս, խորհուրդ կու տայ հետեւիլ օրէնքին, որպէսզի օրագրին պատիւը չըվնասուի. մանաւանդ թէ, կ'առաջարկէ իտալերէնի թարգմանել «Բազմավէպ»ի առաջին ամբողջ թիւը, խոստանալով անձամբ հետաքրքրուիլ եւ Վիէննայէն բերել տալ հրամանը՝ երկու ամսուան ընթացքին։

1842-ի Դեկտեմբեր ամսուն առաջին օրերուն կը կատարուի թերթին թարգմանութիւնը, վստահութիւնն ունենալով որ շուտով պիտի տրուի տպագրութեան հրամանը. հակառակ պարագային կրնային հաւասարապէս տպել՝ իբր «Մաղկաքաղ» կամ «Բազմա-վէպ» քանի անունն անգամ կը մտնէր բովանդակութիւնը։

Ամէնէն աւելի սպասողը՝ Հ. Գաբրիէլ Այվազովսկին է, որ արդէն ծանրաբեռնուած ուրիշ բազում հոգերով, 1843-ի Յունուար 13-ին կը գրէ նամակի մը մէջ. «Ես պարապիմ արդ ի պատրաստութիւն եւ ի յարդարումն նիւթոց Բազմավէպին, եւ միանգամայն ի սրբագրութիւն Փլէօրեայ եւ ի տպագրութիւն իտալացի թարգմանութեան Ագաթանգեղեայ՝ որ ոչ սակաւ աշխատ առնէ զիս»։ Իր այս դժուարին աշխատանքին մէջ՝ իր ձեռնասուն ինք աշակերտները «մեծապէս օժանդակեն ինձ, եւ ակն ունիմ թէ յետ ամաց ինչ ոչ միայն ինձ, այլ եւ համօրէն Ուխտիս պիտանի լիցին որպէս ընտիր կրօնաւորք եւ աշխատասէր ուսումնականք»։

Փետրուար ամսուն դեռ սպասումի մէջ է։ Նոյն ամսուն 19-ին կը գրէ իր դասընկերին, Հ. Թովմաս Զամչեանի. «ԶԲազմավէպ անունեալ օրագիրն չեւ եւս սկսաք տպագրել, զի հարկ էր հրաման խնդրել...։ Եթէ օգտակար իցէ ազգիս եւ ի շահ եւ ի փառս անուան սրբոյ Ուխտիս, Տէր յաջողեսցէ եւ պտղաբեր արասցէ զվաստակս միաբանասէր եղբարց եւ դիւրեսցէ զամենայն դժուարութիւնս»։

Ապրիլ ամսուն առաջին օրերուն վերջապէս կը հասնի Վիէննայէն աւետաբեր լուրը։ Աւետոր Սուքիաս Աբբահայր նոյն օրն իսկ իր անհատական օրագրութեան մէջ արձանագրած է. «1 Ապրիլ. Գայ հրաման ի Վիեննայէ վասն հրատարակելոյ մեր զԲազմավէպ օրագիրն»։ Նոյն լուրը խմբագիր Հայրը կը հաղորդէ Պոլիս, Հ. Գէորգ Հիւրմիւզին. «Եհաս աւասիկ եւ հրաման ի Վիեննայէ, եւ մեք լի յուսով բարեաց՝ ձեռն ի գործ առնեմք յառաջ վարել զկարեւոր զայս գործ ստաժանական, եւ պատշաճել զայն ըստ կարի հանդամանաց ազգին մերոյ»։

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ԲԱԶՄԱՎԷՊ»Ի ԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳ

Վիէննայէն «Բազմավէպ»ի տպագրութեան արտօնութիւնը հասնելուն, 1843-ի Մայիսի առաջին օրերուն լոյս կը տեսնէ «Բազմավէպ»ի առաջին թիւը, անսահման ուրախութիւն պատճառելով խմբագրին եւ իր եռանդուն աշխատակից միաբաններուն։ Տպարանապետ Հ. Յովհաննէս Սորղուճեան, որ հետամուտ էր թերթի ծաւալումին, առաջին օրինակ մը կը հասցնէ Հ. Գէորգ Հիւրմիւզեանի, որ նոյն օրերուն առողջական պատճառներով կը գտնուէր Վիէննա. երկրորդ օրինակ մը՝ Վիէննայի Մխիթարեան միաբան Հ. Յակոբոս Պօղաճեանի, Թրիէսթէ, որպէսզի հասցնէ մայրավանք. երրորդ օրինակ մը՝ Վիէննայի ազգայիններէն Հինտօղլուի, որպէսզի գտնէ նոր բաժանորդներ։ Նոյն տարուոյն Յուլիսին Վիէննայէն 12 ազգայիններ կը բաժանորդագրուին թերթին։

Նորատիպ «Բազմավէպ»էն 300 օրինակ կը ղրկուի Պոլիս, մեր միաբան Հ. Մովսէս Ամպէրպոյեանի. 200 օրինակ Զմիւռնիա, Ղուկաս Պալտասարեանի, "Արշալոյս Արարատեան"ի խմբագրին, որ սրտանց եւ սրտանց կ'աջակցի՝ «Բազմավէպ»ի ծաւալումի գործին։

Քաջալերական են առաջին ձայները որ կը հասնին Ս. Ղազար։ Պոլսէն Հ. Մովսէս, որու յանձնուած էր թերթը տարածելու գործը, 1843 Յուլիս 26-ին կը գրէ Սոմալեան Աբբահօր. «Աստ եւս բազմանան օր ըստ օրէ Բազմավիպին յընկերութիւն գրողքն, էանց քան զհարիւր թիւ նոցա ցարդ, եւ հաճին ընդ նոսա առհասարակ»։ Պոլսոյ մէջ թերթը ընդունելութիւն կը գտնէ յատկապէս ոչ-կաթողիկէ ազգայիններէ. մանրամասնութիւն մը՝ որ աննշան չէ ա՛յդ ժամանակին համար։ Հ. Անանիա Ճէլալեան, տեսուչ Պոլսոյ Մխիթարեան վարժարանին, 1843 Յուլիս 27-ին այսպէս կը հասցնէ լուրը Հ. Գէորգին՝ որ անցած էր Փարիզ. «Բազմավիպին խնդրողք ոչ սակաւք են, մանաւանդ ի Հայոց, որ եթէ ի վերջ իւրաքանչիւր ամսոյ ճոխասցի յաւելուածով կարեւոր եւ ստոյգ լրոց եղելոց արդ յաշխարհի, եւ եւս հաճոյասցի բազմաց, եւ կրկին յաճախեսցին խնդրողք։ Կարէք եւ դուք օժանդակել նոցա ճոխ գրութեամբ հրաշալեացն զոր տեսանէք յայժմ պանդխտութեան ձերում ի Գերմանիա, ի Գաղղիա եւ յԱգղիա, որպէս զգամբարան Նաբոլէոնի, զՋրասուզակ ճանապարհն Լոնտրայու, զշոգեթուշս անգղիացւոց ճարտարին, զարդարեալ պատկերօք փորագրելովք ի կայար կամ փայտ»։

Հ. Վարդան Յովսէփեան, Նայտօցէն, երբ կը ստանայ առաջին թիւը, ուրախութեամբ է որ կը գրէ Սոմալեան Աբբահօր 1843 Յուլիս 16-ին. «Ոչ նուազ խնդամ ընդ այն զի վաստակասէր երիտասարդ Հարքն մեր վառեալ է ի նախանձ ծաւալելոյ զլոյս գիտութեանց եւ կենցաղօգուտ հմտութեանց ի մէջ ազգիս ըստ բարգաւաճեալ ազանց Եւրոպայ, կամին զուսումնական լրագիր զԲազմավէպն ի լոյս ընծայել»։

Դեռ հազիւ քանի մը թիւ Բազմավէպէն կը հասնի Պոլիս, Հ. Միքայէլ Ջէմպէրճեան 1843 Հոկ. 28-ին կը գրէ Աբբահօր. «Ուրախութիւն սրտից վաստակաւորաց Բազմավիպին ասացից եւս, զի յամենեցուն բերանոյ զգովութիւնս լըսեմք»։ Նոյն քաղաքէն Հ. Մովսէս Սեպ. 27-ին կը գրէ թէ բաժանորդներու թիւը հասած է 130-ի, իսկ Զմիւռնիոյ մէջ, Պալտասարեանի վկայութեան համաձայն՝ 41-ի։

Ախալցխա ունինք Հ. Սիմոն Ծուլարտեան որ, սրտի ցաւով կը գրէ 1843 Օգոստոս 18-ին Սոմալեան Աբբահօր, թէ իր քաղաքէն ազգայիններ կը ստանան «Բազմավէպ»ը, մինչ ինքը դեռ արժանի չէ եղած տեսնելու թերթը։ Ապա կ'ըսէ. «Երկուք ոմանք կամին գրիլ ընկեր Բազմավէպ օրագրին..., առաջնոյ անունն է Աղա Սարգիս Աստուածատուրեան, ի Հայոց, եւ միւսին Աղա Պետրոս Սահակեան»։

«Բազմավէպ»ի Ծանուցագրութիւնը կը հասնի նաեւ Կալկաթա, ուր արեւմտահայերէնը չէր ընդունուած իբր գրական լեզու. եւ սակայն «Բազմավէպ»ի միայն Ծանուցագրութիւնը կարդալով, առանց տեսնելու առաջին թիւը, ահա թէ ինչ կը գրէ Կալկաթայէն Արգարեան ոմն, 1843, Օգոստոս 9-ին, Հ. Յովհաննէս Սորղուճեանի. «Զօրինակս Ծանուցագրութեան ի մասին լրաթղթոյ, անուանելոյ Բազմավէպ, զոր եղեալ էիք ի ծրարի անդ, բաժանեցաք աստ ի միջի ընթերցասէր մերազնէից, որք յոյժ ուրախ եղեն ընդ ազգանպաստ առաջնորդութիւն ձեր։ Գովեմք մեծապէս զփոյթ ազգասիրութեան ձերոյ եւ ցանկամք տեսանել զօրագիրն զայն բարգաւաճեալ եւ տարածեալ ի կողմանս արեւելեան Հնդկաստանի։ Ջանասցուք յորդորել զմերազնեայս յընկերագրութիւն նորին, որոյ գինն երեք արծաթ փիորին՝ արդարեւ յոյժ չափաւոր եւ սակաւ. այլ եթէ իցեն ինչ արգելք կամ դժուարու-

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՀԱԶԱՆԳ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԱՖԻԱՅԻՆ ԴԷՄ

«Եթէ տնտեսական բարեշրջումները այս [..]ոյն ուղղութեամբ շարունակուին, իտալացի մաֆիականները շուտով պիտի կարենան Ռուսաստան գալ, աշկերտութեան վարժընթաց մը անցընելու»: Երկու տարի առաջ այս նախատեսումը ունեցած էր փոխ-նախագահ Ալ. Ռուցկոյ: Այսօր նոյն մտահոգութիւնը կ'արտայայտէ Նախագահ Ելցին որուն համար մաֆիան լրջագոյն հարցերէն մէկն է:

Համայնավարութեան անկումէն ի վեր Արեւելեան Եւրոպան ամբողջ աշխարհի մաֆիական կազմակերպութիւններուն հանդիպումի վայրը դարձած է: Իտալացի լրատեղեակ մասնագէտի մը համաձայն, «Կոզա Նոսթրա»յի եւ նախկին խորհրդային տարածքի ոճրային խմբակներու ղեկավարներուն միջեւ առաջին հանդիպումը տեղի ունեցած է 1991-ին, Վարշաւայի մէջ, երկրորդը՝ 1992-ին Փրակայի մէջ: Ըստ նոյն աղբիւրին, ստորագրուած փոխադարձ համաձայնութեան պայմանագիրը կը նախատեսէ սպանութեան խմբակներու ստեղծումը, կազմուած գլխաւորաբար նախկին ՔԱ - ԿԷ - ՊԷ-ի արհեստավարժներէն: Արդէն այդ մարդիկն են որ կը հակակշռեն Իրանէն ու Հարաւային Ամերիկայէն հասած թմրեցուցիչը: Երկու տարիէ ի վեր, ամբողջ աշխարհի կազմակերպուած ոճիրներու կազմակերպութիւնները ապօրինի եկամուտներու մեծ գումարներով ներդրումներ կ'ընեն Արեւելեան Եւրոպայի մէջ, պալատներ, զանազան կալուածներ գնելով:

Նախկին խորհրդային տարածքին վրայ մարմին առած մաֆիական խմբակներ աշխոյժ աշխատանք կը տանին նաեւ ԱՄՆ-ու մէջ: Անոնք յաջողած են ձեռք անցընել հեղուկ վառելանիւթի ցրւումի շուկային մեծ մասը: Գլխաւորաբար Նիւ - Եորքի շրջանին մէջ, կայաններու կարեւոր մէկ տոկոսը Ռուսերու ձեռքն է: Ու կը կարծուի որ այդ մարդին ապօրինի գործառնութիւնները ամէն ամիս ամերիկեան կառավարութեան միլիոնաւոր տոլարի վնաս կը պատճառեն: Ռուսական չարագործ խմբակներ կը զբաղին իրենց հայրենակիցներուն վաճառատուներուն եւ ճաշարաններուն «պահպանութեամբ», կեղծ վարկաքարտերու պատրաստութեամբ եւ ադամանդի մաքսանենգութեամբ:

ԷՖ - ՊԻ - ԱՅ-ի պատասխանատուներուն մեծագոյն վախը հիւլէական ահաբեկչութեան մարզէն է: Հակառակ ստոյգ փաստերու չգոյութեան, կ'ըսուի թէ մաֆիան կարող է հիւլէական նիւթեր փոխադրելու, աշխարհի որեւէ մէկ անկիւնը: Անոնք այդ նիւթերէն ունին այնքան, որով կարելի է Հիրոշիմայի վրայ նետուածէն հնգապատիկ աւելի տարողութեամբ ռումբ մը պատրաստել: Բարեբախտութիւն կը նըկատուի որ մինչեւ այսօր հրթիռներու հիւլէական գլխանոցներ գողցուած չեն, որեւէ տեղ վաճառուելու համար: Զօր. Եկորովի համաձայն, երկրին շուրջ վեց հազար չարագործ խմբաւորումներէն աւելի քան 300-ը միջազգային բնոյթ կը կըրեն:

ԷՖ - ՊԻ -ԱՅ-ի շրջանակները համոզուած են որ ռուսական առեւտրական գործառնութիւններու 88%-ը կապուած է մաֆիային: Արգելք ըլլալու համար չարիքին աւելի մեծ ծաւալ ստանալուն, ամերիկեան ապասարկութիւնը որոշած է գործակցիլ Արեւելեան Եւրոպայի պաշտօնակիցներուն հետ. արդէն որոշուած է երկու գրասենեակ բանալ Մոսկուայի եւ Վարշաւայի մէջ. անոնց գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ տեղեկութիւններ փոխանակել մաֆիաներու եւ թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան մասին:

Գերմանական ոստիկանութեան տուեալներով, միջազգային մաֆիայի գործունէութիւնը կ'աւելնայ Գերմանիոյ մէջ: Անոնք իրենց եկամուտները կը պարտկեն փոխադրութեան ընկերութիւններու, ճաշարաններու, ճամբորդական դրասենեակներու եւ նոյնիսկ խառն ձեռնարկներու քօղին տակ: Լեհաստանը կեդրոնը կը նըկատուի ինքնաշարժի գողութեան: Լեհերը, Ռուսերը եւ Չեխերը միասին կ'աշխատին Գերմաններուն հետ, երկրին հանրատուներուն երիտասարդուհիներ հայթայթելու համար:

Գերմանիոյ դատախազներու համագումարը նամակով մը դիմած է կառավարական օրէնսդիր յանձնախումբին, որպէսզի կարելի ըլլայ օտարականներ աշխատցնել, մաֆիական կառոյցները ներս դիւրութեամբ թափանցելու համար:

Թմրեցուցիչի եւ ինքնաշարժներու մաքսանենգութիւնը ամէնէն ծանր սպառնալիքները կը նկատուին: Միայն Գերմանիոյ մէջ գողցուած ինքնաշարժներու վաճառքէն մաֆիան տարեկան մէկ միլիառ մառք եկամուտ կ'ապահովէ: Հազուադէպ երեւոյթ չէ որ ինքնաշարժ մը գողցուի մէկէ աւելի անգամներ:

Ասոնց հետ կայ տակաւին զէնքի մաքսանենգութիւնը որուն հակակշիռը կովկասցիներու ձեռքը կը գտնուի:

Վարշաւան եւ Քրաքովան փաքիստանեան եւ իրանեան թմրեցուցիչին մթերումի կեդրոններն են. հոնկէ կը փոխանցըւին դէպի Արեւմտեան Եւրոպայի շրջանները: Ռուսական մաֆիան կ'ըսուի թէ կը գործակցի գոլոմպական քարթէլներու հետ ու անոնց հետ ստորագրած է «առեւտրական համաձայնութիւններ»:

Ապօրինի դրամները օրինականացնելու գործն ալ անջատ հարց է: Ատիկա մեծ մասով կ'ըլլայ Զուիցերիա եւ Անգլիա: Բըրիտանական ոստիկանութեան ղեկավարը յայտնած է թէ ռուսական աւազակախումբերը Լոնտոնը կ'ողողեն վերջին ծայր կասկածելի աղբիւրներէ հարիւր միլիոնաւոր տոլարներով: Իսկ Մոսկուայի մէջ, մաֆիային պատճառով երկրէն տարուած դրամագլուխներու գումարը 20 միլիառ տոլար կը ներկայացուի:

ՔԱՂՀԱՆ

[..]իւնք ընկերագրութեանն յանկացելոյ՝ [..]մնք եղիցին ծանր ծախք առաքմանն կամ [..]փոստայիցն, որ յայտնի իսկ է յարգութեան ձերոյ: Թողումք ասել զաշխարհիկ [..]եղուն՝ որ աստ բոլորովին անըմբռնելի եւ անհասկանալի է ամենեցուն մերազնէ[..]ից, բացի չորից ուսումնասիրաց: "Արշա[..]լոյս Արարատեան"ն գայ աստ կարգաւ ամ[..]սական շոգենաւաւ, այլ երեք կամ չորս [..]հայազգիք միայն են մտեալ յընկերագրութիւն նորա. բայց եւ այնպէս ունիմք մեք [..]յանալ յօգուտ ձեր յայս սակս եւ զկատա[..]րածն ծանուցանել ի միւսում նուագի զը[..]րութեան մերոյ»:

Նկատմամբ «Բազմավէպ»ին տարեթո[..]ւկին, Պոլսէն Հ. Անանիա Ճէլալեան դը[..]տողութիւն կ'ընէ թէ պէտք է բարձրացը[..]նել, քանի նման որակաւոր թերթ՝ պէտք է աւելի սուղ արժէ: Սուքիաս Աբբահայր [..]մտակից է եղելութեան, եւ արդարացի [..]երպով 1843 Յունիս 23-ին կը պատասխա[..]նէ թէ ատիկա «յորդոր լինելոց է բազ[..]մաց՝ զի գրեսցին յընկերութիւն նորա», եւ կը շարունակէ բացատրել թէ ճիշդ այս պատճառով՝ յիսուն բաժանորդ արձանագրուած են Թրիէսթէ, եւ թէ «Բազմավէպն մեր ընդ Զմիւռնիա՝ սփռի յամենայն տեղիս Ասիոյ՝ ուր են թղթակցութիւն Զմիւռնիոյ լրագրին, եւ ահա յայտարարութիւն մեր տպագրեցաւ ի նմին լրագրի. իսկ կի Ղրիմ եւ ի Տրապիզոն՝ աստի առաքին անմիջապէս, ուստի զոյ հա[..]րիւր անձանց ստորագրութեան ի լուր»:

(Շար. 2)

(1) Հ. Գաբրիէլ Այվազովսկի վենետի[..]կէն, առ Հ. Մինաս Բժշկեան, Ղրիմ, 1843 [..]նպ. 7-ին: Այս կարեւոր յուրերով նոյն [..]նամակին բնագիրը հետեւեալն է. «Շոգե[..]նաւն Թրեստու որ վաղիւ ելանէ յուղի երթալ ի Պոլիս, առաքեցաք արկղ մի մատեն[..]ից՝ ուղղեալ ցՕտեսսա առ Քննաժեվիչ [..]ֆնիչ գրոց: Յարկեղ անդ են մատեանք ինչ [..]վասն նորին Քննաժեվիչի, զորս հանեալ [..]նորա անտի, ունի առաքել զարկղն շոգե[..]նաւաւ առ Պ. Հ. Յովսէփն մեր ի Քէֆէ. [..]ն եւս հանեալ յարկեղէն զիւր մատեանսն [..] զԲազմավէպս, զմնացեալսն առաքեսցէ [..]դր առ վերապատուութիւնդ (...): [..]մատեանսն որ են վասն էջմիածնի եւ կա[..]թողիկոսին՝ յղել անդր, եւ զայլսն առա[..]քել անյապաղ առ Լազարեանս ի Մոսկով. [..]մախս առաքմանն հաշուելով ի հաշիւ [..]վանացս: Զայամ ամենայնէ գրեցաք [..]բուղթ առանձինն ցանկովք հանդերձ՝ առ Աղա Լազարեանս, առ Քննաժեվիչ եւ առ Հ. Յովսէփ, եւ յուսամք թէ անվրէպ կատարեսցի ամենայն: Իսկ զցուցակ մատենիցն որ վասն էջմիածնի եւ Լազարեանց՝ ծրարեմ աւասիկ ի թղթիս»:

(2) Հ. Գաբրիէլ Այվազովսկի, վենետի[..]կէն, առ Հ. Մինաս Բժշկեան, Ղրիմ, 1843 Նոյ. 1-ին: Նոյն յուրը Սոմալեան Աբբայ կը գրէ Հ. Սիմոն Ճուլարտեանի, Ախալց[..]խա. «Գիտասջի՛ր զի յաւուրս յայսոսիկ [..]եկն այսր ի վանս ընդհանուր քննիչ եւ հրամանատար ամենայն ուսումնարանաց Ռուսաստանին, եւ ետ մեզ ազատութիւն անարգել սփռելոյ զԲազմավէպդ ընդ ամենայն Ռուսաստան, որպէս եւ զայլ հայերէն մատեանս մեր, յետ զրով խելամուտ գտանելոյ պարունակելոցն ի նոսա, մանաւանդ ի Բազմավէպին առանձինն» (1843, Հոկ. 27):

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի մէջ, Սեպտեմբեր 15-ին բացումը կատարուած է «Մարի - Սահակ Այտընթ» հանգստարանին: Այս ձեւով կ'աւելնայ երկյարկանի եւ 12 սենեակներով շէնք մը որ պանդոկի հանգստաւէտութիւն պիտի ապահովէ հիւանդներու կամ բարերարներու: Այս շէնքին բարերարուհին է Տիկին Մարի Այտընթ: Բացման հանդիսութիւնը կատարած է Գարեգին Պատրիարք, որուն ընկերացած են Շահան եւ Մեսրոպ Արք.ները: Բացման արարողութենէն ետք, շէնքին առջեւ տեղի ունեցած է քոքթէյլ մը: Բարերարուհին ալ իր գոհունակութիւնը յայտնած է, յիշելով թէ ինք Խաչատուրեան Պատրիարքի աշակերտուհիներէն եղած է:

***

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Ֆըրսթ Լիւթերիըն Չըրչի սրահին մէջ, միջազգային երաժշտական Դպրոցի սաներու առաջին համերգը տեղի ունեցած է Օգոստոս 21-ին: Այդ դպրոցին հիմնադիրը եղած է Ս. Մանդասարեան որ մանկավարժական կազմին հետ ուզած են իրենց սաներուն ուսուցանել նաեւ երաժշտական տարբեր գործիքներու տիրապետելու արուեստը: Երեկոյթը մեծ յաջողութիւն արձանագրած է:

Ա Ր Ց Ա Խ Ե Ա Ն Զ Ո Ւ Ա Ր Ճ Ա Պ Ա Տ Ո Ւ Մ Ն Ե Ր

ԵՍ ԷԼ ԵՄ ԱՅԴՊԷՍ ՄՏԱԾՈՒՄ...

Ֆելիետոն էր տպագրուել: Մի քանի օր յետոյ խմբագրութիւն եկաւ ֆելիետոնի հերոսն ու թղթակիցներից մէկին լուրջ տեսքով հարցրեց.

- Փողոցում ինձ հանդիպողները ասում են, որ ձեր թերթում ինձ ծաղրել էք, կարդում եմ, բայց ինձ ձեռ առած բան չկայ...
- Ստում են, ընդհակառակը, ձեզ գովել ենք...
- Ես էլ եմ այդպէս մտածում, բայց փողոցում էդ անդրադէտները ծիծաղում են ինձ վրայ:

***

ԼԵՆԻՆԻ ԱՐՁԱՆԸ ԻՋԵՑՐԵԼ Է ՁԵՌՔԸ...

Թերթի համարը տպագրութեան էր պատրաստւում տպարանում: Առաջին էջի մեծադիր լուսանկարում պատկերուած էր հրապարակում գտնուող Լենինի արձանը:

- Որքան գիտեմ, Լենինը աջ ձեռքը բարձրացրած պիտի լինէր, - ընկերներին աչքով անելով, ասաց տպարանի բանուորներից մէկը:
- Ի՞նչ... պէտք է ստուգել, - տեղից վեր թռաւ համարի կասկածամիտ հերթապահը եւ շտապեց Ստեփանակերտի կենտրոնական հրապարակ, անձամբ ստուգելու՝ Լենինը ձեռքը բարձրացրա՞ծ է, թէ ոչ...

***

«ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐԸ»

Արցախցի գրողի երեւանաբնակ թոռը հիւր էր եկել: Հայրենի գիւղում առաջին անգամ աւանակ տեսնելով, զարմացած հարցրեց.

- Պապի, էս ընկերն ո՞վ է:
- Քէ՛, մատաղ, քո հօր մանկութեան ընկերն է...
- Անունն ի՞նչ է:
- Էշ Աւանակիչ:

Ն Ի Ւ - Ե Ո Ր Ք

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ ՎԱՐԴԱՆ ԵՒ ՍԻԼՎԱ ԿՈՄԻԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Սեպ. 18 գրական խրախճանքի երեկոյթ մը եղաւ Նիւ - Եորքի մշակութասէր հայութեան համար: Առաջնորդարանի Գրիգոր եւ Գլարա Զօհրապ Տեղեկատուութեան Կեդրոնը, գործօն մասնակցութեամբ Կոմիտաս Երգչախումբի, Դըպրեվանք Սանուց Միութեան, Էսաեան - Կեդրոնական Սանուց Միութեան, Թէքէեան Մշակ. Միութեան, Հայ Ամերիկեան Օգնութեան Մշակ. Միութեան, Պոլսոյ Ազգ. Հաստատութիւններու Օգնութեան Միութեան եւ Ֆորէսթ Հիլզի Հայ Մշակ. Կեդրոնին, կազմակերպած էր երեկոյթ մը ի պատիւ գրագէտ տոքթ. Վարդան Կոմիկեանի եւ արտասանող Տիկին Սիլվա Կոմիկեանի: Ձեռնարկը, որուն կը նախագահէր Թեմիս Առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեան եւ իրենց ներկայութեամբ կը պատուէին ծանօթ ազգային բարերար Սուրէն Ֆէսճեան եւ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահ ակադեմիկոս Ֆադէյ Սարգսեան, տեղի ունեցաւ Հայկ եւ Ալիս Գավուքճեան շքեղ հանդիսասրահին մէջ:

Յայտագրին ընթացք տուաւ յանձնախումբի ատենապետ Պ. Պերճ Արազ, որ բացման իր խօսքի վերջաւորութեան հրաւիրեց հանդիսականները յոտնկայս լռութեամբ յարգելու՝ հանգուցեալ Վազգէն Հայրապետին յիշատակը: Իր աղօթքէն ետք՝ վերսկսաւ յայտագրի գործադրութիւնը: Օրուան հանդիսավարը՝ Տիկին Սրբուհի Մառք ներկայացուց օրուան հիւրը՝ գրագէտ տոքթ. Վարդան Կոմիկեանը, ծանօթ իր գրական գործերով եւ մանկավարժական վաստակով: Տոքթ. Կոմիկեան իր գնահատական խօսքերէն ետք յայտնեց որ ունի մէկ պատգամ՝ «Հայերէն խօսիլ»: Աւելի աղուոր աւանդ մը չէր կըրնար փոխանցել հանրութեան, բազմավաստակ հայ ուսուցիչը:

Գեղարուեստական բաժնին մասնակցեցան Սվեթլանա Յովհաննիսեան՝ ջութակի վրայ, դաշնակի ընկերակցութեամբ Գայեանէ Աւագեանի: Ներկայացուած չորս հայկական եղանակներէն վերջինը՝ «Որսկան աղբեր»՝ ձօնուած էր հանգուցեալ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի յիշատակին, որովհետեւ Ան շատ կը սիրէր այդ երգը:

Գրական վայելք էր ունկնդրել Տիկին Սիլվա Կոմիկեանի արտասանութիւնը: Երկու մասերէ բաղկացած յայտագրով, որ մէկ ժամէ աւելի տեւեց, Տիկին Կոմիկեան հանրութեան ներկայացուց քսանըհինգ գրական գոհարներ՝ արձակ եւ չափածոյ՝ հայ դասական գրողներէ եւ Իսթանպուլահայ արդի հեղինակներէ: Զուտ հայեցի տոհմիկ առոգանութեամբ, ձայնական հարուստ եւ մերթ նուրբ երանգներով, զուսպ շարժուձեւերով եւ խորունկ մեկնաբանութեամբ ան ապրեցաւ եւ ապրեցուց ներկաները:

Յայտագրի վերջաւորութեան՝ հանդիսավարը բեմ հրաւիրեց Պ. Պերճ Արազը եւ Տոքթ. եւ Տիկին Կոմիկեանը: Պ. Արազ հիւրերուն ներկայացուց հանդէսը կազմակերպող միութեանց կողմէ յուշատախտակ մը, որուն վրայ փորագրուած է՝ «Սէր եւ յարգանք գրագէտ եւ վաստակաւոր ուսուցիչ Տոքթ. Վարդան Կոմիկեանի եւ անուանի ասմունքող Սիլվա Կոմիկեանի՝ Ամերիկայի Հայոց Առաջնորդարանի, Նիւ-Եորքի Պոլսահայ եւ Մշակութային Միութիւններու կողմէ. Ս. Վարդան Մայր Տաճար, Նիւ-Եորք, 18 Սեպտեմբեր 1994»:

Հանդիսութեան հուսկ բանքը ըրաւ Խաժակ Արք. Պարսամեան, որ իր գնահատանքի եւ երախտագիտութեան խօսքը ուղղելով Տոքթ. Կոմիկեանին՝ յիշեց որ ան հայերէն լեզուի իր ուսուցիչը եղած էր Պոլսոյ Ս. Խաչ Դպրեվանքին մէջ: Ապա իր գոհունակութիւնը յայտնեց գեղարուեստական յայտագրի մէջ բաժին առնողներուն եւ մանաւանդ Տիկին Կոմիկեանին: Անդրադառնալով նման հանդէսներու կարեւորութեան, շնորհակալութիւն յայտնեց օրուան հանդիսավարին, յանձնախումբի ատենապետին եւ մասնակցող միութիւններուն:

Երեկոյթէն ետք տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն ի պատիւ հիւրերուն:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

(Շար. Ա. էջէն)

տեղեկացուց Հայաստանի նախագահին Սէ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի աւագ պաշտօնատարներու Խորհուրդին վերջերս Փրակա տեղի ունեցած հանդիպման ընթացքին ու այդ մարմնին կողմէ ընդունուած որոշումներուն մասին: Ան աւելցուց որ, մօտ ատենէն կը պատրաստուի այցելել Սէ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի անդամ որոշ երկիրներու մայրաքաղաքները, խաղաղութեան պահպանման համար Սէ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի բազմազգի ուժեր ստեղծելու հարցին քննարկման նպատակով:

Շօշափելով Սէ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի ու Ռուսաստանի միջնորդական ջանքերու համադրման հարցը, Մինսկի խումբի նախագահը իր տեսակէտները արտայայտեց վերջինիս հնարաւոր լուծումներուն վերաբերեալ: Ան հաղորդեց նաեւ, որ շրջան կ'առաջուի Մինսկի խումբի յատուկ առաքելութիւն, որու մէկ մասը չի բացառուիր որ մնայ տեւապէս հոն եւ կատարէ Սէ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի դէտի դեր:

Զրոյցի ընթացքին նախագահ Լ. Տէր Պետրոսեան անգամ մը եւս նշեց, որ Հայաստան, ամէն կերպով կ'օժանդակէ կռուող երկու կողմերու միջեւ հաստատուած հրադադարի պահպանման, եւ յոյս յայտնեց, որ Մինսկի խումբի նախագահը աւելի գործունեայ ձեւով միջոցներ կը փնտռէ բոլոր միջնորդներու ջանքերը համադրելու և միաւորելու ուղղութեամբ:

Հանդիպումը ընթացաւ ջերմ եւ բարեկամական մթնոլորտի մէջ: Զրոյցին ներկայ էին Վ. Փափազեան, Ա. Արզումանեան, Ռ. Շուգարեան եւ Վ. Օսկանեան:

Նոյն օրը Հայաստանի նախագահը հանդիպում ունեցաւ ԱՄՆ-ու ազդեցիկ թերթերէն՝ «Նիւ-Եորք Թայմզ»ի խմբագրական խորհուրդի անդամներուն հետ: Գործնական ու անկեղծ խօսակցութեան ընթացքին նախագահը հնարաւորութիւնն ունեցաւ մանրամասնօրէն լուսաբանելու Հայաստանի կառավարութեան դիրքորոշման վերաբերեալ՝ ինչպէս ներքին, այնպէս ալ շրջանային բնոյթ ունեցող, առանցքային հարցերու շուրջ:

Մինչ Սեպ. 27-ին, տեղի ունեցաւ Վ. Փափազեանի հանդիպումը Թուրքիոյ Արտաքին նախարար Մ. Սօյսալի հետ: Այս առաջին հանդիպումն էր երկու նախարարներու միջեւ՝ Թուրք արտաքին նոր նախարարին նշանակումէն յետոյ: Այս տեսակցութիւնը կարելիութիւնը ստեղծեց ծանօթանալու եւ կարծիքներ փոխանակելու երկու կողմերը հետաքրքրող հարցերու շուրջ:

Հանդիպումին քննարկման առարկայ գլխաւոր նիւթն էր՝ Ղարաբաղի հարցը, եւ առաջին հերթին, խաղաղարար ուժերու, անոնց կազմի կառուցուածքին ու պաշտօնի հարցերը: Քննարկուեցաւ նաեւ Հայաստան առաքուող բեռներու՝ Թուրքիոյ կողմէ շրջափակման հարցը: Թուրք նախարարը վերահաստատեց իր կառավարութեան դիրքորոշումը, որ սահմանները կ'ապաշրջափակուին գրաւուած հողերէ զինեալ ուժերու քաշուելէն յետոյ միայն ու քաղաքական համաձայնագրի ստորագրումէն յետոյ:

Երկու նախարարներու զրոյցը ընթացաւ փոխադարձ անկեղծութեան մթնոլորտի մէջ: Հանդիպումին կը մասնակցէին Ա. Արզումանեան, Վ. Օսկանեան եւ Թրքական կողմէն ՄԱԿ-ի մօտ Թուրքիոյ ներկայացուցիչ Ինալ Պաթուն եւ Մինսկի խումբի Թուրքիոյ լիազօր ներկայացուցիչ՝ Էօմէր Էրսուն:

ՄԱԿ-ի Գլխաւոր համագումարի աշխատանքներու շրջագիծին մէջ Վ. Փափազեան հանդիպում ունեցաւ Հնդկաստանի Արտաքին նախարար Սալման Խուրշիդի հետ: Ներկայ էր նաեւ Վ. Օսկանեան:

Հանդիպումին սկիզբը Վ. Փափազեան իր պաշտօնակիցին ներկայացուց Հայաստան տիրող իրավիճակը եւ Ղարաբաղեան հարցի կարգաւորման ուղղութեամբ տարուող աշխատանքներու ընթացքը: Ան նշեց, որ վերջինիս կարգաւորման գործին մէջ առանցքային է խաղաղարար միջազգային ուժերու տեղադրման հարցը՝ որպէս Ղարաբաղի ժողովուրդի ապահովութեան երաշխիք: Իր կողմէ, Հնդկաստանի Արտաքին նախարարը մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ Քաշմիրի խնդրի մասին եւ ներկայացուց հնդկական կողմին տեսակէտը՝ հարցին լուծման կապակցութեամբ:

Հանդիպումին քննարկուեցան նաեւ երկկողմանի յարաբերութիւններուն առնչուող որոշ հարցեր: Նախարարները համաձայնեցան ուսումնասիրել երկու պետութիւններու մայրաքաղաքներուն մէջ դեսպանութիւններ բանալու հարցը: Վեր առնուեցաւ նաեւ 1995-ի առաջին եռամսեային Լ. Տէր-Պետրոսեանի Հնդկաստան այցելելու հարցը:

***

Սեպ. 29-ի «Ալ Հայաթ»ը կը հաղորդէ որ ԱՄՆ-ու եւ Ռուսիոյ նախագահներուն հանդիպումներէն ետք, ամերիկացի բարձրաստիճան պաշտօնեայ մը, որ չէ ուզած իր ինքնութիւնը յայտնել, ըսած է Զօրբեքշաբթի, Սեպ. 28-ին, որ երկու կողմերը համաձայնած են որ ոչ Միացեալ-Նահանգները ո՛չ ալ Ռուսիան առանձին կարող են լուծում մը գտնել Ղարաբաղի հարցին: «Երկու երկիրները պէտք է ուրեմն գործակցին որպէսզի ազրպէյջանահայկական հակամարտութեան լուծում մը գտնեն Ղարաբաղի մէջ»:

Նոյն աղբիւրը աւելցուցած է. «Ռուսերը տակաւին կը նախընտրեն աշխատիլ ՀԱՊ-ի ծիրէն ներս, որ իրենց տիրապետութեան տակ կը գտնուի, մինչ Միացեալ-Նահանգները ջանք կը թափեն Սէ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի գծով, որովհետեւ այս մէկը աւելի մեծ թիւով երկիրներ կը հաշուէ»:

PROCES LEWIS... PROCES LEWIS... PROCES LEWIS... PROCES

Contre le Révisionnisme et le Négationisme du Génocide Arménien

LE COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

organise

TROIS REUNIONS PUBLIQUES à

Paris, Marseille et Lyon

PARIS — **Jeudi 6 Octobre à 20h30**
Palais des Congrès, Salle Bleue
2, Place de la Porte Maillot, Paris 17e, Mº Porte Maillot
Avec la présence de :
Me LEF FORSTER
Me Gérard TCHOLAKIAN
Me PATRICK ARAPIAN
M. YVES TERNON
M. ARA KRIKORIAN

MARSEILLE — **Vendredi 7 Octobre à 20h30**
Maison de la Culture Arménienne
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er
Avec la présence de :
Me PATRICK ARAPIAN
M. ARA KRIKORIAN
et d'autres personnalités.

LYON — **Dimanche 9 Octobre à 18h30**
234, Cours Emile Zola, Villeurbanne
Avec la présence de :
Me PATRICK ARAPIAN
M. ARA KRIKORIAN
et d'autres personnalités.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի մասնաճիւղի վարչութիւնը իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներուն հոգւոյն հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 2, ժամը 10-ին, Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ: Հոգեհանգստեան աւարտին տեղի կ'ունենայ մատաղօրհնութիւն:

UGAB-PARIS

L'ouverture de l'Ecole de l'U.G.A.B. au 118, rue de Courcelles, Paris 17e le Samedi 1er Octobre à partir de 14h30.

Le début des cours pour les adultes est le Lundi 3 Octobre.

Renseignements au : 42. 27. 12. 26.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը (նոր ընտրեալ վարչութիւն) ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Շաբաթ, Հոկտ. 1, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30-ին, սովորական հաւաքատեղին:

Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

FRANCE 2

VARTAN MAMIKONIAN

Dimanche 2 Octobre à 0 h 40 «*Musiques au cœur de la vie romantique*». la célèbre emission d'Eve Ruggieri fera découvrir une valeur sûre de la génération montante du piano : Vartan Mamikonian.

Ս. ՄԵՍՐՈՊ – ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի 1994 - 95 տարեշրջանի միօրեայ վարժարանի հայերէն լեզուի դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի Հոկ 5, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին նոյն օրը:

Յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել վարժարանիս տնօրէնութեան:

Հեռ.- 43 · 96 · 18 · 13 / 43 · 78 · 92 · 91

CONFERENCE

SUR LE THEME

LES SAINTS TRADUCTEURS ET MOISE DE KHORENE

par le *Prof. JEAN-PIERRE MAHE*

Directeur d'études à l'école pratique des hautes études de la Sorbonne Membre del'Académie des Sciences de la République d'Arménie

au CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, ave. du Prado, Marseille 8e
le Vendredi 7 Octobre à 20 heures 45

A l'issue de la conférence, le Prof. MAHE dédicacera son livre.

DATES A RETENIR

Réservez le Samedi 12 Novembre pour la Croix Bleue des Arméniens de France, Section Chaville, qui organisera une soirée à la nouvelle salle des fêtes de Chaville.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՔԱՌԱՍՕՐՈՒՆՔ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՎԱԶԳԷՆԻ ԱՌԱՋՆՈՅ, ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի վախճանման քառասունքին առթիւ, համայն աշխարհի Հայոց Առաքելական եկեղեցիներուն մէջ յատուկ աղօթք եւ հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուին:

Այդ նպատակաւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ եւս, Կիրակի, Հոկտեմբեր 2-ին հոգեհանգստեան պատարագ կը մատուցուի եւ կ'ըլլայ մասնաւոր աղօթք՝ Երանաշնորհ Հայրապետին համար:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Հայոց Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Արդ, կը հրաւիրուի ամբողջ մեր ժողովուրդը՝ երկիւղածութեամբ այդ օր ներկայ ըլլալ Մայր Տաճար եւ աղօթել Երախտաշատ Հայրապետին յաւիտենական հանգիստին համար:

«Յաւիտենական յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երեւանէն Լիլիա Եդուարդի Կզարթմեան կը փնտռէ Ֆրանսաբնակ Մոնիքա Պետրոսի Թաթլեանը, ծնեալ 1948-ին:

Լ. Կզարթմեանի հասցէն է. –
Երեւան 1
Սայեաթ - Նովա փող. տուն 3, բն. 9
Հեռաձայն - 58 · 34 · 76:

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

Սուրբ Մեսրոպ Մշակ. Միութիւնը կը վերաբանայ շաբաթօրեայ իր դպրոցը՝ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 1-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան շաբաթ օրերը, ժամը 14.30-էն 17.30, Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ կից սենեակներուն ու սրահին մէջ՝

13, rue du Perche, Paris 3e

5-էն 12 տարեկան աշակերտներու համար:

Արձանագրելու համար ձեր փոքրիկները, հեռաձայնել 42 · 78 · 31 · 93 թիւին, կամ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 1-ին ներկայանալ վարժարան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RENTREE SCOLAIRE

La Croix Bleue de Grenoble
Section «*Ani*»
vous informe que l'Ecole ouvrira ses portes le Samedi 1er Octobre de 14h à 17h30
40, ave. Ambroise Croizat,
Saint Martin d'Hères

L'enseignement de la langue est assuré par *Mlle Nora Bekmezian.*

***

Section de Paris
«*A. Tathéossian*»
Inscriptions jusqu'au 15 Octobre
COURS DE LANGUE ARMENIENNE
— de la maternelle au Bac + Adultes —
Activités :
Danse — Théâtre — Chants — Kung-Fu
Les Samedis de 14h30 à 19h30
à la M.C.A. : 17, rue Bleue, Paris 9e
Renseignements :
48. 71. 22. 77 Vartanouche
47. 84. 82. 90 Marie
34. 19. 44. 63 Ani (soir).

***

Cours d'Arménien

La C.B.A.F. section «*Astrig*» d'Arnouville informe que l'inscription aux cours d'Arménien (adultes et adolescents) aura lieu le samedi 1er Octobre à 15 heures, dans la salle municipale Léo Lagrange à Arnouville (salle C.B.A.F.). La présence des élèves s'avère indispensable.